FÜLEP LAJOS LEVELEZÉSE

V.

FÜLEP LAJOS
LEVELEZÉSE
V.
1945–1950

FÜLEP LAJOS LEVELEZÉSE

V.

1945–1950

Budapest, 2001

Szerkesztette,
a jegyzeteket és a mutatókat összeállította

F. Csanak Dóra

Készült
az MTA Művészettörténeti Kutató Intézetében
az OTKA T 029161. sz. kutatási téma keretében

ISBN 963 7381 38 4 összkiadás
ISBN 963 7381 73 2 V. kötet

A kiadásért felel Beke László,
az MTA Művészettörténeti Kutató Intézet igazgatója
Felelős szerkesztő Tímár Árpád
Szedte az Argumentum Kiadó
Tördelte Láng András
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme
Felelős vezető Roznai Zoltán

TARTALOM

BEVEZETÉS 15

LEVELEK
1709. Lőrincz Ernő – Fülep Lajosnak 1945. III. 14. 19
1710. Fülep Lajos – Füst Milánnak [1945.] IV. 18. 19
1711. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1945. IV. 18. 20
1712. Fülep Lajos – Szigeti Józsefnek 1945. IV. 18. 21
1713. Trencsényi-Waldapfel Imre – Fülep Lajosnak 1945. IV. 25. 22
1714. Lőrincz Ernőné – Fülep Lajosnak 1945. IV. 29. 22
1715. Füst Milán – Fülep Lajosnak 1945. V. 12. 23
1716. Fülep Lajos – Szabó Lajosnak 1945. V. 30. 24
1717. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1945. VI. 1. 27
1718. Füst Milán – Fülep Lajosnak 1945. VI. 7. 28
1719. Révai József – Fülep Lajosnak 1945. VI. 15. 29
1720. Gábor Béla – Fülep Lajosnak 1945. VI. 19. 33
1721. Trencsényi-Waldapfel Imre – Fülep Lajosnak 1945. VI. 19. 34
1722. Fülep Lajos – Szigeti Józsefnek 1945. VI. 22. 35
1723. Fülep Lajos – Füst Milánnak 1945. VI. 24. 36
1724. Fülep Lajos – Szabó Lajosnak 1945. VI. 29. 37
1725. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1945. VII. 3. 39
1726. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének 1945. VII. 4. 40
1727. Mándy Stefánia – Fülep Lajosnak 1945. VII. 4. 40
1728. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1945. VII. 5. 41
1729. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1945. VII. 8. 42
1730. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének [1945.] VII. 11. 43
1731. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1945. VII. 24. 43
1732. Fülep Lajos – Balázs Bélának 1945. VIII. 19. 44
1733. Fülep Lajos – Szabó Lajosnak 1945. VIII. 20. 47
1734. Fülep Lajos – Kner Mihálynak 1945. IX. 4. 49
1735. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének 1945. IX. 4. 50
1736. Hevesi Mária – Fülep Lajosnak 1945. IX. 5. 50
1737. Kner Mihály – Fülep Lajosnak 1945. IX. 8. 51
1738. Fülep Lajos – Kner Mihálynak 1945. IX. 13. 53
1739. Révai József – Fülep Lajosnak 1945. IX. 13. 54
1740. Kner Mihály – Fülep Lajosnak 1945. IX. 18. 54
1741. Fülep Lajos – Lukács Györgynek 1945. IX. 19. 55
1742. Csaba Rudolf – Fülep Lajosnak 1945. X. 10. 56
1743. Fülep Lajos – Gerlőtei Jenőnek 1945. X. 12. 58
1744. Lukács György – Fülep Lajosnak 1945. X. 14. 60

1745. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1945. X. 17.] 62
1746. Fülep Lajos – Szabó Lajosnak 1945. X. 21. 62
1747. Fülep Lajos – Szabó Lajosnak 1945. XI. 9. 64
1748. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1945. XI. 10. 66
1749. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1945. XI. 16. 67
1750. Füst Milán – Fülep Lajosnak 1945. XI. 20. 68
1751. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1945. XI. 21. 68
1752. Fülep Lajos –.Keresztury Dezsőnek 1945. XI. 29. 70
1753. Fülep Lajos – Füst Milánnak 1945. XI. 30. 72
1754. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1945. XI. 30. 73
1755. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1945. XII. 2. 74
1756. Gerlőtei Jenő – Fülep Lajosnak [1945. XII. 12.] 75
1757. Lőrincz Ernőné – Fülep Lajosnak 1945. XII. 17. 77
1758. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1946. I. 15. 78
1759. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1946. I. 20. 79
1760. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak 1946. I. 21. 81
1761. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1946. I. 22. 82
1762. Mannheim Károly – Fülep Lajosnak 1946. I. 22. 86
1763. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. I. 23. 88
1764. Keresztury Dezső – Fülep Lajosnak 1946. II. 5. 90
1765. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1946. II. 17. 91
1766. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1946. III. 20. 93
1767. Fülep Lajos – Balázs Bélának 1946. V. 10. 95
1768. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1946. V. 10. 96
1769. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének 1946. V. 10. 98
1770. Trencsényi-Waldapfel Imre – Fülep Lajosnak 1946. V. 18. 99
1771. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1946. VI. 12. 100
1772. Fülep Lajos – Lukács Györgynek 1946. VI. 13. 102
1773. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1946.] VI. 15. 103
1774. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. VI. 18. 104
1775. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének 1946. VI. 20. 108
1776. Fülep Lajos – Szabó Lajosnak 1946. VI. 21. 109
1777. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1946. VII. 2. 110
1778. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1946. VII. 2. 111
1779. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1946. VII. 2. 112
1780. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1946. VII. 2. 113
1781. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1946. VII. 11. 114
1782. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. VII. 12. 116
1783. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1946. VII. 13. 119
1784. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1946. VII. 17. 120
1785. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1946. VII. 29. 122
1786. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1946. VII. 30. 123
1787. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1946.] VIII. 2. 124

1788. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. VIII. 3. ... 126
1789. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1946. VIII. 5. ... 128
1790. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak [1946. VIII. 5.] ... 130
1791. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1946. VIII. 13. ... 132
1792. Graham, Robert Somerville – Fülep Lajosnak 1946. VIII. 15. ... 134
1793. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1946. VIII. 16. ... 136
1794. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. VIII. 26. ... 137
1795. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1946. VIII. 28. ... 139
1796. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1946. IX. 14. ... 140
1797. Fülep Lajos – Mándy Stefániának, Tábor Bélának
és Szabó Lajosnak 1946. IX. 17. ... 143
1798. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1946. X. 2. ... 144
1799. Fülep Lajos – Tábor Bélának 1946. X. 18. ... 145
1800. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. X. 22. ... 147
1801. Erasmus – Fülep Lajosnak 1946. XI. ... 148
1802. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1946. XI. 6. ... 149
1803. Fülep Lajos – Illyés Gyulának [1946.] XI. 10. ... 151
1804. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1946. XII. 5. ... 152
1805. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1946. XII. 9. ... 153
1806. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1946. XII. 9. ... 153
1807. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1946. XII. 13. ... 154
1808. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1946. XII. 14. ... 159
1809. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1946. XII. 18. ... 160
1810. Fülep Lajos – Tábor Bélának 1946. XII. 18. ... 163
1811. Fülep Lajos – Kner Zsuzsának 1946. XII. 30. ... 165
1812. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1946. XII. 30. ... 166
1813. British Council – Fülep Lajosnak 1947. I. 2. ... 166
1814. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak [1947. I. 6.] ... 167
1815. Fülep Lajos – Illyés Gyulánénak 1947. I. 16. ... 170
1816. Fülep Lajos – Illyés Gyulánénak 1947. I. 22. ... 171
1817. Nagy Sándor – Fülep Lajosnak 1947. I. 23. ... 171
1818. Hajnal István – Fülep Lajosnak 1947. I. 30. ... 172
1819. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1947. I. 31. ... 173
1820. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. II. 5. ... 173
1821. Kner Zsuzsa – Fülep Lajosnak 1947. II. 5. ... 175
1822. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1947. II. 21. ... 178
1823. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. II. 27. ... 178
1824. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1947. II. 27. ... 180
1825. Fülep Lajos – Prohászka Lajosnak 1947. III. 1. ... 190
1826. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1947. III. 3. ... 191
1827. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1947. III. 4. ... 193
1828. Basch Loránt – Fülep Lajosnak 1947. III. 14. ... 194
1829. Fülep Lajos – Kállai Ernőnek 1947. III. 12. ... 195

1830. Tábor Béla – Fülep Lajosnak 1947. III. 15. ... 196
1831. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1947. III. 18. ... 201
1832. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1947. III. 18. ... 203
1833. Tábor Béla – Fülep Lajosnak 1947. III. 21. ... 205
1834. Basch Loránt – Fülep Lajosnak 1947. III. 22. ... 207
1835. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1947. III. 25. ... 208
1836. Prohászka Lajos – Fülep Lajosnak 1947. III. 25. ... 209
1837. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1947. III. 27. ... 210
1838. Basch Loránt – Fülep Lajosnak 1947. IV. 8. ... 211
1839. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1947. IV. 13. ... 212
1840. Fülep Lajos – Mándy Stefániának, Tábor Bélának
és Szabó Lajosnak 1947. IV. 17. ... 212
1841. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1947. IV. 17. ... 213
1842. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1947. IV. 18. ... 214
1843. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1947. IV. 21. ... 215
1844. Fülep Lajos – Mándy Stefániának [1947.] IV. 23. ... 215
1845. Fülep Lajos – Mándy Stefániának és Tábor Bélának 1947. V. 1. ... 215
1846. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1947. V. 5. ... 216
1847. Fülep Lajos – Mándy Stefániának, Tábor Bélának
és Szabó Lajosnak 1947. V. 12. ... 217
1848. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. V. 14. ... 218
1849. Szabó Lajos – Fülep Lajosnak 1947. V. 18. ... 220
1850. Fülep Lajos – Tábor Bélának 1947. V. 19. ... 221
1851. Tábor Béla – Fülep Lajosnak 1947. V. 22. ... 222
1852. Fülep Lajos – Tábor Bélának [1947.] V. 27. ... 223
1853. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. V. 28. ... 223
1854. Fülep Lajos – Kemény Katalinnak 1947. VI. 9. ... 225
1855. Fülep Lajos – Prohászka Lajosnak 1947. VI. 26. ... 226
1856. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1947. VI. 27. ... 227
1857. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1947. VI. 30. ... 227
1858. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. VII. 7. ... 228
1859. Keresztury Dezső – Fülep Lajosnak [1947. VII. 13. után] ... 230
1860. Fülep Lajos – Prohászka Lajosnak 1947. VII. 17. ... 231
1861. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. VII. 18. ... 232
1862. Lukács György – Fülep Lajosnak 1947. VII. 18. ... 235
1863. Hamvas Béla – Fülep Lajosnak 1947. VII. 24. ... 236
1864. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. VII. 25. ... 238
1865. Kemény Katalin – Fülep Lajosnak 1947. VII. 25. ... 239
1866. Kollár Kálmán – Fülep Lajosnak 1947. VII. 29. ... 240
1867. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1947.] VII. 31. ... 242
1868. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1947. VIII. 8. ... 242
1869. Fülep Lajos – Lukács Györgynek 1947. VIII. 12. ... 244
1870. Fülep Lajos – Kemény Gábornak 1947. VIII. 14. ... 246

1871. Fülep Lajos – Kemény Katalinnak 1947. VIII. 14. 247
1872. Fülep Lajos – Vas Istvánnak 1947. VIII. 14. 248
1873. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1947. VIII. 15. 249
1874. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1947. VIII. 16. 249
1875. Prohászka Lajos – Fülep Lajosnak 1947. VIII. 16. 252
1876. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. VIII. 18. 253
1877. Prohászka Lajos – Fülep Lajosnak [1947. VIII. 20.] 254
1878. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1947. VIII. 30. 254
1879. Fülep Lajos – Prohászka Lajosnak 1947. VIII. 30. 255
1880. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1947. VIII. 31. 256
1881. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1947. IX. 3. 257
1882. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1947. IX. 11. 258
1883. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. IX. 11. 260
1884. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. IX. 22. 261
1885. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. IX. 23. 263
1886. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. X. 4. 264
1887. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. X. 15. 265
1888. Révészné Alexander Magda – Fülep Lajosnak 1947. X. 22. 268
1889. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. X. 25. 270
1890. Fülep Lajos – Mándy Stefániának 1947. X. 30. 272
1891. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1947. XI. 4. 272
1892. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1947. XI. 11. 275
1893. Fülep Lajos – Tóth Lajosnak 1947. XI. 13. 276
1894. Fülep Lajos – Ravasz Lászlónak 1947. XI. 13. 277
1895. Rédey Tivadar – Fülep Lajosnak 1947. XI. 14. 278
1896. Weöres Sándor – Fülep Lajosnak 1947. XI. 14. 279
1897. Kiss Terézia – Fülep Lajosnak [1947. XI. 17.] 279
1898. Fülep Lajos – Rédey Tivadarnak 1947. XI. 21. 280
1899. Révészné Alexander Magda – Fülep Lajosnak 1947. XI. 24. 281
1900. Ravasz László – Fülep Lajosnak 1947. XI. 28. 281
1901. Kiss Terézia – Fülep Lajosnak 1947. XI. 27. 282
1902. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1947. XI. 28. 282
1903. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1947. XII. 4. 283
1904. Fülep Lajos – Révészné Alexander Magdának 1947. XII. 22. 284
1905. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1947.] XII. 25. 285
1906. Fülep Lajos – Révészné Alexander Magdának 1947. XII. 27. 286
1907. Magyar Tudományos Akadémia – Fülep Lajosnak 1948. 287
1908. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1948. I. 10. 288
1909. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1948. I. 12. 289
1910. Fülep Lajos – Kócsy Dánielnek és Porzsolt Ferencnének 1948. I. 16. 289
1911. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1948. I. 29. 290
1912. Fülep Lajos – Porzsolt Ferencnének 1948. II. 6. 291
1913. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1948. II. 18. 291

1914. Fülep Lajos – Levasti, Arrigonak 1948. II. 18. ... 293
1915. Assagioli, Roberto – Fülep Lajosnak 1948. II. 21. ... 294
1916. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. III. 2. ... 295
1917. Fülep Lajos – Tábor Bélának 1948. III. 12. ... 296
1918. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnének és Keresztury Dezsőnek 1948. III. 20. ... 298
1919. Kerényi Károly és Kerényi Károlyné – Fülep Lajosnak 1948. III. 24. ... 298
1920. Fülep Lajos – Porzsolt Ferencnének 1948. III. 31. ... 300
1921. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. IV. 3. ... 300
1922. Kerényi Károly és Kerényi Károlyné – Fülep Lajosnak 1948. IV. 3. ... 302
1923. Fülep Lajos – Porzsolt Ferencnének 1948. IV. 10. ... 303
1924. Fülep Lajos – Porzsolt Ferencnének [1948. IV. 1.] ... 304
1925. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak és Kerényi Károlynénak 1948. IV. 13. ... 305
1926. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. IV. 14. ... 306
1927. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1948.] IV. 14. ... 307
1928. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1948. IV. 18. ... 308
1929. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1948. IV. 20. ... 309
1930. Császár János – Fülep Lajosnak 1948. IV. 20. ... 309
1931. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1948. IV. 26. ... 310
1932. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. IV. 26. ... 311
1933. Fülep Lajos – Porzsolt Ferencnének [1948.] V. 6. ... 313
1934. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnének [1948. V. 20–24.] ... 314
1935. Fülep Lajos – Porzsolt Ferencnének 1948. V. 20. ... 315
1936. Levasti, Arrigo – Fülep Lajosnak 1948. V. 20. ... 315
1937. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. V. 29. ... 316
1938. Basch Edith – Fülep Lajosnak [1948. VI. 8.] ... 318
1939. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1948.] VI. 8. ... 318
1940. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1948. VI. 12. ... 318
1941. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1948. VI. 12. ... 320
1942. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1948. VI. 12. ... 320
1943. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének 1948. VI. 12. ... 321
1944. Füst Milán – Fülep Lajosnak 1948. VI. 13. ... 321
1945. Fülep Lajos – Füst Milánnak 1948. VI. 16. ... 322
1946. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. VI. 20. ... 323
1947. Kerényi Károlyné és Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. VI. 20. ... 325
1948. Marrucchi, Piero – Fülep Lajosnak 1948. VII. 6. ... 331
1949. Vályi Félix – Fülep Lajosnak 1948. VII. 10. ... 331
1950. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1948. VII. 21. ... 333
1951. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak 1948. VII. 28. ... 333
1952. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. VII. 28. ... 335
1953. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. VIII. 2. ... 337
1954. Vályi Félix – Fülep Lajosnak 1948. VIII. 3. ... 338
1955. Vályi Félix – Fülep Lajosnak 1948. VIII. 8. ... 342
1956. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1948.] VIII. 21. ... 346

1957. Fülep Lajos – Bernáth Aurélnak 1948. VIII. 31. 346
1958. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1948. VIII. 31. 347
1959. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1948. IX. 22. 348
1960. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnének 1948. IX. 22. 349
1961. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. IX. 30. 349
1962. Vályi Félix – Fülep Lajosnak 1948. IX. 30. 352
1963. Vályi Félix – Fülep Lajosnak 1948. X. 1. 355
1964. Császár János – Fülep Lajosnak 1948. X. 2. 357
1965. Fülep Lajos – Keleti Arthurnak 1948. X. 29. 358
1966. Fülep Lajos – Bereczky Albertnek 1948. X. 30. 359
1967. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. XI. 7. 360
1968. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1948. XI. 16. 361
1969. Fülep Lajos – Vas Istvánnak 1948. XI. 25. 361
1970. [Kolozsvári] Grandpierre Emil – Fülep Lajosnak [1948. XII. 11. előtt] 362
1971. Fülep Lajos – Keleti Arthurnak 1948. XII. 17. 363
1972. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak [1948. XII. 18.] 363
1973. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1948. XII. 18. 363
1974. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek [1948. XII. 27.] 365
1975. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1949. II. 7. 365
1976. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1949.] II. 7. 366
1977. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1949. II. 18. 366
1978. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek [1949. III. 5. előtt] 367
1979. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek [1949. III. 5.] 367
1980. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1949. III. 19. 368
1981. Fülep Lajos – Bognár Jánosnak és családjának 1949. IV. 16. 369
1982. Révészné Alexander Magda – Fülep Lajosnak 1949. V. 11. 369
1983. Fülep Lajos – Bernáth Aurélné Pártos Alice-nek [1949. VII. 9. vagy 19.] 370
1984. Fülep Lajos – Tolnay Károlynak 1949. VII. 20. 371
1985. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1949. VII. 25. 371
1986. Kerényi Károlyné – Fülep Lajosnak 1949. VII. 31. 372
1987. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek [1949. VIII. 2.] 372
1988. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1949. VIII. 2. 373
1989. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. VIII. 2. 374
1990. Fülep Lajos – Mándy Stefániának és Tábor Bélának 1949. VIII. 3. 375
1991. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1949.] VIII. 4. 375
1992. Fülep Lajos – Keresztury Dezsőnek 1949. VIII. 8. 376
1993. Fülep Lajos – Kodolányi Jánosnak 1949. VIII. 14. 376
1994. Lőrincz Ernő – Fülep Lajosnak 1949. VIII. 15. 378
1995. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. VIII. 17. 378
1996. Fülep Lajos – Kodolányi Jánosnak 1949. VIII. 18. 379
1997. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. VIII. 26. 380
1998. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. IX. 7. 381
1999. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. IX. 9. 382

2000. Fülep Lajos – Kodolányi Jánosnak 1949. IX. 12. 383
2001. Egry József – Fülep Lajosnak 1949. IX. 18. 383
2002. Fülep Lajos – Balázs Bélánénak 1949. IX. 19. 384
2003. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1949. IX. 19. 385
2004. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1949. X. 15. 386
2005. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1949. XI. 24. 386
2006. Fülep Lajos – Bernáth Aurélné Pártos Alice-nak 1949. XI. 26. 388
2007. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. XII. 9. 389
2008. Fülep Lajos – Kodolányi Jánosnak 1949. XII. 11. 390
2009. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. XII. 12. 391
2010. Erasmus. Speculum Scientiarum – Fülep Lajosnak [1949. XII. 13.] 392
2011. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. XII. 14. 393
2012. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. XII. 15. 394
2013. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. XII. 22. 395
2014. Fülep Lajos – Zádor Annának 1949. XII. 27. 396
2015. Fülep Lajos – Bernáth Aurélné Pártos Alice-nak 1950. I. 2. 397
2016. Fülep Lajos – Medgyessy Ferencnek 1950. I. 9. 397
2017. Medgyessy Ferenc – Fülep Lajosnak 1950. I. 12. 398
2018. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1950. I. 13. 398
2019. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1950. I. 18. 399
2020. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1950. I. 19. 400
2021. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1950.] I. 19. 401
2022. Kerényi Károly – Fülep Lajosnak 1950. I. 23. 402
2023. Rhein-Verlag – Fülep Lajosnak 1950. I. 30. 403
2024. Fülep Lajos – Balázs Bélánénak 1950. II. 1. 403
2025. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1950. II. 6. 404
2026. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1950. II. 9. 404
2027. Balázs Béláné – Fülep Lajosnak 1950. II. 14. 405
2028. Illyés Gyula – Fülep Lajosnak 1950. II. 14. 405
2029. Révészné Alexander Magda – Fülep Lajosnak 1950. II. 15. 406
2030. Császár János – Fülep Lajosnak 1950. II. 17. 407
2031. Kerényi Károly és Kerényi Károlyné – Fülep Lajosnak 1950. II. 25. 409
2032. Fülep Lajos – Zádor Annának 1950. III. 24. 410
2033. Fülep Lajos – Gerlőtei Jenőnek [1950.] III. 30. 410
2034. Fülep Lajos – Trencsényi-Waldapfel Imrének [1950. III. 30.] 411
2035. Lőrincz Ernő – Fülep Lajosnak 1950. III. 30. 411
2036. Fülep Lajos – Kerényi Károlynak [1950. IV. 4.] 414
2037. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1950. IV. 5. 414
2038. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1950. IV. 6. 417
2039. Fülep Lajos – Bernáth Aurélnak 1950. IV. 8. 417
2040. Fülep Lajos – Illyés Gyulának 1950. IV. 8. 417
2041. Fülep Lajos – Márffy Ödönnek 1950. IV. 8. 418
2042. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1950. IV. 9. 418

2043. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1950. IV. 24. ... 419
2044. Fülep Lajos – Lyka Károlynak 1950. V. 11. ... 420
2045. Voinovich Géza – Fülep Lajosnak [1950.] VI. 9. ... 420
2046. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1950. VI. 11. ... 421
2047. Lyka Károly – Fülep Lajosnak 1950. VI. 11. ... 422
2048. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1950. VI. 14. ... 423
2049. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1950. VI. 20. ... 423
2050. Fülep Lajos – Lyka Károlynak 1950. VI. 21. ... 424
2051. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1950. VI. 22. ... 425
2052. Császár János – Fülep Lajosnak 1950. VI. 26. ... 425
2053. Fülep Lajos – Császár Jánosnak 1950. VII. 26. ... 427
2054. Fülep Lajos – Zádor Annának 1950. VIII. 4. ... 428
2055. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1950. VIII. 8. ... 429
2056. Fülep Lajos – Szabó Lőrincnek 1950. VIII. 8. ... 429
2057. Fülep Lajos – Zádor Annának 1950. VIII. 10. ... 430
2058. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1950. VIII. 13. ... 431
2059. Fülep Lajos – Basch Lorántnak [1950. VIII. 15. után] ... 433
2060. Fülep Lajos – Fodor Andrásnak [1950. VIII. 17.] ... 434
2061. Fodor András – Fülep Lajosnak 1950. VIII. 23. ... 434
2062. Fülep Lajos – Fodor Andrásnak 1950. IX. 4. ... 437
2063. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1950. X. 3. ... 438
2064. Fülep Lajos – Szabó Lőrincnek 1950. X. 3. ... 438
2065. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1950. X. 11. ... 439
2066. Fülep Lajos – Basch Lorántnak 1950. X. 13. ... 440
2067. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek 1950. X. 22. ... 440
2068. Tolnay Károly – Fülep Lajosnak [1950.] XI. 5. ... 441
2069. Fülep Lajos – Balázs Bélánénak 1950. XI. 6. ... 441
2070. Eulenburg, Augusta zu – Fülep Lajosnak 1950. XI. 23. ... 442
2071. Fülep Lajos – Gellért Oszkárnak 1950. XII. 13. ... 443
2072. Fülep Lajos – Balázs Bélánénak 1950. XII. 21. ... 444
2073. Eulenburg, Augusta zu – Fülep Lajosnak 1950. XII. 28. ... 444
2074. Fülep Lajos – Lőrincz Ernőnek [1950. XII. 29.] ... 445

A levelekben leggyakrabban előforduló személyek ... 447
Rövidítések ... 451
Fülep Lajos levelei ... 453
Fülep Lajosnak írt levelek ... 459
Fülep Lajos megjelent és töredékben maradt művei ... 463
Fülep Lajos által tervezett vagy tőle kért írások ... 466
A levelekben előforduló idegen szavak, kifejezések és szövegrészek ... 467
Életrajzi vázlat ... 473
Névmutató ... 475

BEVEZETÉS

Fülep Lajos levelezésének V. kötete az 1945–1950 közötti hat esztendőben írt és kapott leveleket tartalmazza. Ezek az évek sorsdöntő változásokat jelentettek Fülep életében. Pécset és környékét 1944 késő őszén gyorsan és viszonylag kevés pusztítás árán foglalták el a szovjet csapatok, s a korabeli sajtóból kirajzolódó kép szerint a város és a vármegye nagy energiával fogott hozzá az új élet megindításához. Már 1945 elején célul tűzték ki az 1940-ben megszüntetett bölcsészkar újra alakítását. A tervezés egyelőre csak helyi szinten folyt, Fülepet ugyan ebbe a munkába nem vonták be, de személyét az első perctől fogva számításba vették a filozófiai tanszék betöltésénél. Ez a katedra tulajdonképpen nemcsak a bölcsészképzést szolgálta volna, hiszen valamennyi kar diákjainak hallgatniok kellett ezt a diszciplínát, s vizsgázni is kellett belőle.

Fülep ebben az időben teljes elzártságban és magányban élt Zengővárkonyban. Második házassága felbomlott, csaknem másfél évig még Pécsett sem járt. Lelkészi teendőinek ellátása mellett csak levelek útján vehette fel a kapcsolatot a külvilággal. Mivel a posta eleinte egyáltalán nem, később is csak nagyon megbízhatatlanul működött, a pécsváradi tejüzem Pestre járó autóján küldte el első leveleit barátainak és ismerőseinek, megtudni, élnek-e egyáltalán, s hogyan vészelték át a háború utolsó időszakát. Ugyanezen az úton kérte a Zengővárkonyba szóló válaszokat is.

Ezen az úton jutottak el az első hírek Fülep Lajos hogylétéről és helyzetéről, amikor megírta, milyen erős benne a vágy arra, hogy kiszabaduljon a teljes elszigeteltségből, kapcsolatba kerüljön az ifjúsággal s egyszerre nevelve és tanítva formálja őket.

Első ízben Füst Milánnak szóló levelében írta meg ezeket, s a levél érkezésekor éppen jelen lévő, Fülep Lajost személyesen nem ismerő Trencsényi-Waldapfel Imre vitte el a hírt Illyés Gyulának, aki betegágyából felkelve azonnal elment a már akkor kulcspozícióban lévő Révai Józsefhez. Révai is szinte azonnal írt Pécsre a város vezetőinek s javasolta Fülep kinevezését. Erre a közvetítésre azonban nemigen volt szükség, mivel a város, majd Baranya megye főispánjának ugyanez volt a szándéka. A pécsi kinevezés terve még csaknem két és fél évig aktuális maradt, de lehetősége nem volt reális, mivel a bölcsészeti fakultást ezekben az években még nem állították fel újra, így a kinevezésre nem kerülhetett sor.

Ismét Illyés volt az, aki Fülep ügyében lépéseket tett. Amikor 1945. XI. közepén a Nemzeti Parasztpárt képviseletében Keresztury Dezső lett a vallás- és közoktatásügyi miniszter, Illyés először Fülep és Keresztury levélbeli kapcsolatfelvételét szervezte meg, s alig két héttel ezután, Keresztury Pécsre menet megszakította útját Zengővárkonyban, s ekkor sor került a személyes megismerkedésre is. A pécsi főispánhoz hasonlóan Keresztury is úgy látta, hogy Fülep ügyét rehabilitáció útján lehet megoldani, amely visszaállította a Tanácsköztársaság bukásával automatikusan megszűnt egyetemi tanári kinevezését. Ez annyit jelentett, hogy Fülep ismét kinevezést kapott a budapesti egyetem olasz nyelv és irodalom tanszékére. A fordulat involválta a Pestre költözést, ami több gyakorlati nehézséget támasztott, meg kellett volna oldani a lakás és a megélhetés kérdését, de a feladat, az olasz nyelv és irodalom tanítása sem vonzotta Fülepet. Ezért Keresztury előbb az akkor létesült

Magyar Népi Művelődési Intézethez kívánta Fülepet delegálni, amelynek elnökségi tagja volt, utóbb pedig a Bölcsészkarról az Eötvös Kollégiumba helyezte át tanárnak. Ez a megoldás akkor a lehető legjobbnak látszott; Fülep azt és úgy taníthatott, amit és ahogy kívánta, s a kollégium tanáraként lakást és ellátást is kapott, s ezzel alapvető problémák oldódtak meg.

Mindennek lebonyolódása azonban csaknem három évig tartott: Fülep Lajos 1947. XI. 20-án költözött fel a Kollégiumba.

A még Zengővárkonyban töltött csaknem három év alatt újra kapcsolatot teremtett magyarországi és külföldi barátaival is. 1945 végén került sor Illyés első háború utáni zengővárkonyi látogatására, 1946 tavaszán ott járt Weöres Sándor. Megérkeztek az első életjelek Svájcból Kerényi Károlytól, Londonból Mannheim Károlytól és Princetonból Tolnay Károlytól, s a levelekkel együtt elküldték a háború alatt és után publikált műveiket is.

Korábbi magyarországi kapcsolatai közül feleleventette a levelezést Szabó Lajossal, új tanítványként jelentkezett a fiatal költő, Mándy Stefánia, aki Szabó Lajos baráti köréhez tartozott, s Szabó hajdani szerzőtársának, Tábor Bélának a felesége lett. Pesten jártában Fülep két alkalommal is náluk szállt meg, s megismerkedett baráti körükkel, főleg az Európai Iskola tagjaival, s két alkalommal ismertette velük művészetfilozófiájának néhány problémáját.

1947 tavaszán Basch Loránt felkérésére emlékbeszédet mondott halott barátja, Elek Artúr halála 3. évfordulóján, s ebből következőleg hívták meg néhány hónappal később a Baumgarten Alapítvány tanácsadó testülete tagjának, majd egy évvel később a testület elnökévé választotta.

Az Eötvös Kollégiumba költözése után néhány héttel három hónapos itáliai utazásra ment, két hónapot a római Academia d'Ungheriában töltött, ahol két előadást tartott, együtt volt több régi ismerősével, Lukács Györggyel, Balázs Bélával, Vas Istvánnal és Weöres Sándorékkal, de megismerte az ott levő fiatalabb író-, költő- és muzsikus nemzedék néhány tagját is.

Hazatérve 1948 tavaszán megkezdte a tanítást az Eötvös Kollégiumban. Művészettörténész hallgatója csak kettő volt, Rózsa György és Németh Lajos, de jártak az óráira más szakos hallgatók is, a vasárnap délelőttönként szervezett, közös sörözéssel végződő múzeumi, műterem- és magángyűjtőknél való látogatásain hallgatóinak költő- és festőbarátain kívül leányismerősök is csatlakoztak a társasághoz.

Ekkoriban kötött életre szóló barátságot későbbi munkatársával, majd tanszéki utódjával, Zádor Annával.

1948 tavaszán megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának, székfoglalóját 1950 októberében tartotta *A magyar művészettörténelem föladata* címmel.

Az 1949–1950-es évek levelei már gyakran sejtetik a készülődő politikai változásokat. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a római magyar intézet élére tervezte kinevezni Fülepet, aki ezt a szándékot óvatosan és kételkedve fogadta. Közben egyre világosabbá vált, hogy az Eötvös Kollégium ebben a formájában nem fog megmaradni, ami azt jelentette, hogy Fülep tanári állása, egyszersmind lakása és ellátása kétségessé válik. Abban reménykedett, hogy az egyetemen egy átszervezendő művészetfilozófiai tanszéken dolgozhat majd az olasz katedra helyett.

Két nagy megpróbáltatás várt rá ezután: 1949 őszén súlyos műtéten esett át, 1950-ben öngyilkos lett 32 éves orvos-leánya, Fülep Veronika.

A levelezés V. kötete 366 levelet tartalmaz, s az előző kötetektől eltérően, amelyek közül háromban a kapott levelek száma jóval meghaladta a Fülep által írottakét, egyben pedig megközelítően azonos volt ez a szám, itt a Fülep által írott levelek csaknem a kötet 2/3 részét teszik ki, a kapottak száma alig haladja meg az 1/3 részt.

Nagyszámú, részben ezekből az évekből származó, Császár Jánosnak szóló Fülep-levél van leánya, Ácsné Császár Piroska tulajdonában, s nála vannak a Fülep Lajosnak szóló válaszok gépelt másodpéldányai is. Ezek közül csak néhány válogatott darab került be ebbe a kötetbe, mivel legtöbbjük részben ismétlődő háztartási és magántermészetű kérdésekről szól. A közfigyelemre érdemes részeket kiszakítva, megcsonkítva közreadni őket nem lett volna helyes.

Valamennyi levél teljes szöveggel került kiadásra, a [...] jelzés elázás vagy a bélyeg levágása miatt megcsonkult vagy olvashatatlan szöveget jelez.

A levelek kronológikus rendben követik egymást, azonos dátum esetén előbb a Fülep Lajos által írt levelek, majd a neki szólók következnek a levélírók betűrendjében. A dátum – akárhol, akármilyen formában szerepel a levélen, – a kötetben a szöveg élére került a magyar nyelvben használatos sorrendben, egységes formában.

A levelekben szereplő személyekről szóló jegyzetek ismert és lexikonokban szereplő nevek esetében a lehető legrövidebbek, s a Füleppel való kapcsolatot kívánják ismertetni; kevésbé közismert személyekről készültek részletesebb jegyzetek.

A Fülep Lajosnak szóló dedikációt tartalmazó könyvek leírásánál az idézett szövegek részint a MTA Művészettörténeti Intézetben elhelyezett Fülep-könyvtár példányaiból származnak, részint pedig aukcióra került könyvek esetében a Könyvértékesítő Vállalat III. antikvár könyvaukciójának (1987. XI. 20–21.) nyomtatott katalógusában találhatók meg.

Mutató készült a Fülep Lajos által írt, a neki szóló levelekről, megvalósult ill. tervezett, rendelt műveiről, a levelekben előforduló idegen szavakról és szövegrészekről. Rövid kronológiai vázlat ismerteti Fülep Lajos ekkori életének eseményeit.

Az általános névmutatóban a kurzív szám azt a helyet jelenti, ahol az illető életrajzi adatai és a személyével kapcsolatos magyarázat található.

Köszönetet mondok mindazon intézményeknek és munkatársaiknak, amelyek Fülep-leveleket vagy neki szóló leveleket őriznek, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának, a MTA Könyvtára Kézirattárának, a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárának, a Dunamelléki Református Egyház levéltárának, a budapesti Egyetemi Könyvtárnak. Azok nevére, akik a jegyzetekhez felvilágosítást vagy segítséget nyújtottak, a megfelelő helyek valamelyikén hivatkozom. Mindnyájuknak itt fejezem ki köszönetemet.

Külön köszönetet mondok Ácsné Császár Piroskának, Illyés Máriának, Keresztury Dezsőnének, Mándy Stefániának és Szilágyi János Györgynek, akik az általuk őrzött levelek és fényképek közlését lehetővé tették.

LEVELEK

1709. LŐRINCZ ERNŐ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. III. 14.

Egy hivtalnok-társamra bíztam e sorok feladását,[1] esetleg személyes kézbesítését, hogy tudja: élek még, s hogy a régi odaadó híve maradtam. Nem is akarhatnék többet ebben a levélben, sokkal több papiros kellene ahhoz, hogy mindazt megírjam, amit november óta átéltem, azóta hogy utolsó Várkonyra címzett levelemet visszahozta a posta.[2] Az átéltek között ott van, persze, az önért való aggodalom is. Már kínzott, mielőtt magamért elő vett volna, és látom, túlélte a magamért valót. Én már letettem arról, tudniillik, hogy magamat visszanyerjem... Saját erőmből talán sohasem is fogom – úgy érzem. Aztán ha majd az Isten lesz olyan jó..! Remélem, de azt is valahogy csak *magamon kívül.* Minden megmozdulásom gyökértelen.

– Mikor találkozunk Budapesten? Nap mint nap várom. Bár nevét olvashatnám valahol – végezné el valaki azt, amit én elkezdtem. Úgy szeretném katedrán látni![3] Újra kezdeném az egyetemet hivatalos tanítványként...

Szeretettel üdvözlöm, s türelmetlenül várom, a legtöbbet, amit ma öntől várhatok – kezeírását életjelül[4]

Lőrincz Ernő

MTAKK Ms 5691/126.
Autogr. fogalmazvány, a levélíró önmaga számára készített példánya.
A FL-nak elküldött példány nem maradt fenn.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Lőrincz Ernő leírja, hogy 1945. III. közepén egy Baranyába kiküldött kollegája felajánlotta neki, hogy elviszi levelét FL-nak. Ld. Lőrincz E.: Fülep Lajos szolgálatában. = Ars Hungarica 2000. 1. sz. 205. p.

Az itt közölt másodpéldányra Lőrincz a következőket jegyezte fel: „Kollegám csak Pécsváradig vitte a levelet, – ott bevitte a postára. Ott viszont elkallódhatott, mert Fülep ezt sem kapta meg. Icának [Lőrincz Ernőné] írt VI. 1-i soraiból veszem. Ld. 1717. sz.

[2] Lőrincz utolsó, 1944. XI. 28-i levelét ld. FLev. IV. 1708. sz.

[3] Ld. 1719/2.

[4] Ld. 1711. sz.

1710. FÜLEP LAJOS – FÜST MILÁNNAK

[Zengővárkony, 1945.] IV. 18.

Kedves Milánom,

már rég várom és keresem a módot és alkalmat, hogy írhassak Neked, s hírt kérjek Tőletek. Most végre hallom, hogy valami újságban kurrentálod a kéziratait,[1] – csak nem

a naplót, per caritá? (az újságot még nem láttam, de tán megkapom.) Így hát megtudva, hogy élsz, meg a címed is megszerezve, most csak annyit közlök, hogy én is élek, s arra kérlek, írj, s mondd el, mi van Veletek, otthonotokkal, mért vagytok a Thököly úton, (ha még ott vagytok), meg kerültek-e a kéziratok stb. Itt is volt elég baj, de persze korántse annyi, mint Nálatok. Ha érdekel, cserébe majd én is megírom, mi volt s van itt. Egészségedről is írj.

Leveled juttasd el Fiú Erzsébet,[2] Vilmos cs.[ászár] út 14. Pécsváradi Tejüzem – üzleti időben. Onnan majd elhozza az üzem autója, bélyeg se kell rá.

Szeretettel ölel, k.[edves] feleséged[3] üdvözölve

Lajos

A hely és év postabélyegzőről.
PIM Kézirattár V 4140/271/20.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagyságos Dr Füst Milán író úrnak Budapest VIII. Thököly út 8. V. 1.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] „Úgy látszik, hogy az ostrom elől gondosan biztonságba helyezett *Napló*-ja teljesen megsemmisült. 1946-ban a *Napló* egyes részei – hirdetés nyomán – előkerülnek." = Somlyó György: Füst Milán. Emlékezés és tanulmány. Bp. 1969. Arcok és vallomások. 243. p. A közölt levél bizonyítja, hogy a hirdetés már 1945 tavaszán megjelent a lapokban. A FL könyvtárában fennmaradt Somlyó-kötet dedikációja: „Fülep Lajosnak őszinte tisztelettel küldi Somlyó György; a „Bp. 1969" impresszum után kézírással: „szeptember 4.".

[2] Fiú Erzsébet – az 1939-ben a Tiszántúlról Zengővárkonyba telepített egyik család leánya.

[3] Füst Milánné Héfer Erzsébet, Füst egykori tanítványa.

1711. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

Z[engő]V[árkony,] 1945. IV. 18.

Kedves Barátom,

mi élünk – és Maguk? hogy vannak, milyen állapotban? és a könyvei?[1] Kérem, számoljon be mindenről, s juttassa el levelét: Fiú Erzsébet,[2] Vilmos cs.[ászár] út 14. Pécsváradi Tejüzem (Üzleti időben), vagy az illető lakására: IV. Semmelweis u. 4. IV. e. 24. a. Levelét az üzem autója hozza majd el, mint ahogy ezt a lapomat is az vitte föl. Ha választ kapok, részletesebben írok. Egyébként most már az atrocitásokon túl lévén, sokat dolgozom.

Szeretettel

F.[ülep]L.[ajos]

MTAKK Ms 5691/34.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak Budapest VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Lőrincz Ernőt 1945. III. 24-én beidézték a Luther-utcába katonai igazoltatásra, ahonnan hadifogságba hurcolták. 1948. októberében tért haza a Szovjetunióból. Csak ekkor olvashatta el az itt

közölt lapot mindazokkal együtt, amelyeket FL férje fogsága idején Lőrincz Ernőnének írt. Ld. Lőrincz Ernő: Fülep Lajos szolgálatában. = Ars Hungarica, 2000. 1. sz. 206. p. Lőrincz Pestről Jászberénybe, Máramarosszigetre, majd a szokologorovkai fogolytáborba került.
[2] Ld. 1710/2.

1712. FÜLEP LAJOS – SZIGETI JÓZSEFNEK

Z[engő]V[árkony,] 1945. IV. 18.

Kedves Szigeti,

ha még idején haza tudott jönni,[1] s itthon van, s e lapom eléri, kérem írjon részletesen, s juttassa el válaszát: Fiú Erzsébet,[2] Vilmos cs.[ászár] út, 14, Pécsváradi Tejüzem; onnan majd az üzem autója elhozza, az viszi ezt az enyimet is.

Sokat aggódtam Magáért, s most is nyugtalan vagyok, az is leszek, míg levele nem jön. Tehát siessen vele.[3]

Szeretettel

F.[ülep] L.[ajos]

MTAKK Ms 5889/111.
Kézírás postai levelezőlapon. Rajta: „Elköltözött. Vissza.", Szigeti írásával: „Leopold Ziegler: Das Wesen der Kultur."
Címzés: Nagyságos Dr. Szigeti József úrnak Újpest Dobó utca 17.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

Szigeti József (szül. 1921) 1942 decemberében kezdett el levelezni FL-sal, amikor elküldte neki „Az essayről" című tanulmányát. Eötvös-kollégiumi tanára, Mátrai László a következőképpen ír az esetről: „Egyik jó tanítványomnak egyszer az esszé problémájáról kellett dolgozatot készítenie. Közöltem a szerzővel, hogy Szigeti úr (akkor minden hallgatót így szólítottunk), ez a dolgozat nem jó, mert épp a leglényegesebb filozófiai probléma maradt ki belőle: hogy tudniillik az emocionális tartalom kifejtésére miképpen kér stiláris segítséget a filozófus a művészet nyelvi kelléktárából. Szigeti erre azt felelte, hogy kérem, ez a dolgozat *jó*. S hogy ezt bizonyítsa, fáradságot nem kímélve leutazott Zengővárkonyba Fülep Lajoshoz, akiről tudta, hogy a nietzschei irracionalizmus miatt a filozófiai barikád másik oldalán állónak tartom; győztesként tért haza, jelentve, hogy kérem, Fülep Lajos szerint ez a tanulmány: *jó*. Ennyiben maradtunk." (Mátrai László: Műhelyeim története. Bp. 1982. 137–138. p.)

Szigeti 1944-ben németországi ösztöndíjat kapott, ahonnan 1945 tavaszán tért haza. 1945-ben doktorált, 1946-tól a budapesti egyetem esztetikai tanszékén tanított, 1961–1971 között a tanszék professzora volt. 1971–1990 között a filozófiai tanszék professzora. 1957–1959 között művelődésügyi miniszterhelyettes, 1959–1969 között egyben a MTA Filozófiai Intézetének igazgatója is. 1967 óta a MTA tagja. FL-sal való kapcsolatáról is ír Intellektuális önéletrajzom. A szellemi ébredéstől társadalmi hivatásra ébredésemig. 1921–1948. Bp. 2000. Eötvös József Könyvkiadó c. munkájában.

[1] Szigeti 1944. VI.-ben ment ösztöndíjjal Németországba. 1945 tavaszán tért haza.
[2] Ld. 1710/2.
[3] A válaszlevél nem maradt fenn.

1713. TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. IV. 25.

Igen tisztelt Professzor Úr!

Éppen Füst Milánnál voltam látogatóban, amikor az Ön k.[edves] sorai[1] megérkeztek. Jól esett Milán bátyámnak az érdeklődés, nagyfokú levertségében azonban engem kért meg rá, hogy az ő nevében válaszoljak Professzor Úrnak. Sajnos, valóban a napló veszett el,[2] a budai villa is romokban áll[3] s ami talán inkább ezeknek, mint szervezete leromlásának a következménye, egészségi állapota is sok kívánni valót hagy hátra. Én ágyban találtam, siratja naplóját, melyet élete főművének tekintett s melynek megkerüléséhez egyre kevesebb a remény. „Írd meg, hogy már nem élek sokáig" – mondta. Remélem, hogy ez inkább csak sötét hangulatának kifejező gesztusa, mintsem valódi előérzet; azért is hagytam *oratio recta*-ban, hogy, ha kifejezett izenetét közvetítem is, beleegyezésemet ne adjam hozzá.

Ismétlem, az Ön k.[edves] sorai nagy örömet szereztek Füst Milánnak, mint érdeklődés is, és mint jelentkezés is, és talán meg szabad szólalnia az íródeáknak is: igaz örömet és nagy megnyugvást szerzett nekem is, hogy a romok alól összekeresgélt Magyarországnak Fülep Lajosa is megvan.

Füst Milán meleg köszöntéséhez csatolja a sajátját is régi hű tisztelője

Trencsényi-Waldapfel Imre

MTAKK Ms 4590/135.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1710. sz.
[2] Ld. 1710/1.
[3] Vércse utca 27.

1714. LŐRINCZ ERNŐNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. IV. 29.

Nagytiszteletű Uram!

Férjem távolléte késztet arra, hogy én válaszoljak k.[edves] lapjára.[1] Bevallom nem minden elfogódottság nélkül teszem.

Emberemnek múlt hó 24-én katonai irataival jelentkeznie kellett a G. P. U.nál,[2] ahonnan nem tért többet haza. Egy hétig a helybeli Ferenc József lovassági laktanya foglya volt. Nagypénteken útnak indították, hogy hová... Ő sem tudta. Hetekig semmit sem tudtam Róla, míg végre most megérkezett első levele Máramarosszigetről. Ezt is csak úgy dobta ki a táborból, sorsára bízva, de a vak véletlen eljuttatta hozzám. Egy hete – amint írja –, hogy Jászberényből odakerült. Hogy mikor ér véget számkivetettsége nem tudja, de a kiszabadulás reménye élteti. Sorsa tűrhető. Arra kér, hogy vegyem fel Önnel a kapcsolatot és tartsam, amíg Ő visszatér. Ezt kérése nélkül is megtettem volna.

Az ostromot szerencsésen átvészeltük. Megmaradtak sértetlenül férjem féltve őrzött kincsei a – könyvek is. Egyébként pár héttel ezelőtt egy sebtében írt levelében[3] beszámolt az eseményekről. A levelet egyik kollegánk vitte magával azzal, hogy esetleg alkalma lesz, személyesen átadni, de csak Pécsváradig jutott el, s ott postára tette. Sajnálattal látom kedves soraiból, hogy nem kapta meg. Remélem, Isten segítségével hamarosan újra írhat, beszámolva jelenlegi rabságáról, mint egy rossz emlékről.

Önnek a legjobbakat kívánva, szívélyesen üdvözli

Lőrincz Ernőné

MTAKK Ms 5691/129.
Kézírás. A levél utóbb Lőrincz Ernőtől került az MTAKK birtokába, nem a FL-nak elküldött példány, az nem maradt fenn. Lőrincz Ernőné feltehetően – férjéhez hasonlóan – másolatot vagy fogalmazványt tartott meg magának a FL-nak írt levelekről.
Zengővárkonyba írt levél.
Lőrincz Ernőné, Kovács Ilona (1910–1980)

[1] Ld. 1711. sz.
[2] Goszudarsztvennoje Polityicseszkoje Upravlenyie – Állami Politikai Ügyosztály, szovjet államvédelmi szervezet.
[3] Ld. 1709. sz.

1715. FÜST MILÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. V. 12.

Kedves Lajos,

bármilyen jól esett is leveled,[1] nem tudtam rá válaszolni, annyira vártam *megváltó* végét e földi futásomnak. Tizennegyedik hónapja fekszem, mindazóta, mióta a németek bejöttek s olyan poklokat éltem meg, hogy ahhoz minden képzelet kevés, – de ne folytassuk ezt. Mindegy ma már mi hogy volt, annyi tény, hogy e világ hagyott engem megdögleni bizony. Egyetlen szó, egy hang, egyetlen résztvevő kérdés, vagy érdeklődés nem hatott el hozzám, se barátok, se megmenekült ellenségek se írótársaim, se cimboráim nem kérdezték tőlem, vagyok-e még? S ez nagy tanulság. Végre mégis egy mindennél nemesebb, ismeretlen ember:

vitéz gárdonyi Hámory Dezső

hadbiztos-százados mentette meg az életünket. Hogy s mint: erről testi gyengeségem miatt nem tudok most írni, sok volna, hosszú a története! – elég abból annyi, hogy ilyen sugárzóan szépet, ilyen előkelőt, nemeslelkűt, ilyen tökéletes magatartású férfit sose láttam még. Isten áldja meg őt ott ahol van s adja meg nekem a lehetőséget, hogy sírva megölelhessem. – –

Sok ez, sokallom, hogy öregkoromra mindezt át kellett még élnem s hogy itt kell tartanom, ahol tartok vagyis:

1) a házamat szétbombázták,[2]

2) a vagyonomat elvesztettem, egy fillér nélkül vagyok, – kegyelemkenyéren tengődöm feleségemmel a sógoromnál, – magam egy előszobában fekszem, közvetlen a W. C. köze-

lében, dögletes üzletek Thököly-úti atmoszférájában, poloskák és pokoli rendetlenség nyomorúságába merülve, 3) a naplóm legértékesebb részét feltüzelték, így: fiatalkorom felét, férfikorom kilenc évét s *egy sajtó alá rendezett tökéletesen kész kötetet,* gyönyörű volt! s a teljes esztétikámat,[3] amely szintén teljesen kész volt már s amellyel szintén meg voltam elégedve úgy én, mint a barátaim, – 4) a fogadott lányom,[4] akit jobban szerettem, mint azt kifejezni tudnám, elhagyott minket, 5) s végül: épp olyan nulla-semmi vagyok ebben a társadalomban, mint voltam az előbbiben...

S legvégül: beteg is vagyok nagyon. Anginás rohamaim voltak a bánattól, – de ne folytassuk ezt sem, nem érdemes. Írj magatokról, légy oly szíves, hogy hogyan éltek? hogy bírjátok a nehéz viszonyokat s mik a terveid, maradsz-e ott? vagy nem akarsz-e inkább a pesti egyetemre kerülni?[5]

Dr Waldapfelt megkértem, hogy mindezt közölje veled, nem tudom, megtette-e?[6] (Akkoriban még képtelen voltam ceruzát a kezembe venni.) – Isten áldjon Barátom, köszönöm a kedves figyelmet s a feleségem nevében is ölellek!

Nagyon szerencsétlen barátod:

F.[üst] M.[ilán]

MTAKK Ms 4587/122.
Ceruzaírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1710. sz.
[2] Ld. 1713/3.
[3] Füst Látomás és indulat a művészetben (Bp. 1948) c. könyvének 1947. VII. keltezésű előszavában elmondja, hogy elveszett esztétikáját emlékezetből rekonstruálta, amikor 1946-ban felkérték „irodalmilag többé-kevésbé képzett közönség előtt" tartandó 10–12 szabadegyetemi előadásra. Az első előadás dátuma 1946. IV. 1. volt.
[4] Csop Gizella Füst Milán gépírónője, aki házukban lakott s akit Füsték leányukként emlegettek.
[5] Ld. 1719/2.
[6] Ld. 1713. sz.

1716. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. V. 30.

Kedves Uram,

lapja[1] dátumáról ítélve, igen nagy késedelemmel kaptam meg. Nem értem, mért ilyen hosszú még mindig a posta útja. Most talán majd rövidebb lesz, mert mindennap közlekedik vonat Pest és Pécs közt.

De akármilyen soká, csakhogy megjött! Nagy örömet okozott, nagy gondtól szabadított meg, hogy végre egyőjükről itt az életjel. Gyenes Tamás[2] pécsváradi ifjút, a Képzőműv.[észeti] Főiskola szobrász-növendéke, aki szintén nemrég jött meg a munkatáborból, Pestre indulása előtt megbíztam, kutassa fel Önt és Vajdánét.[3] De most már, legalább részben nyugodt vagyok. Én ugyanis már azt hittem, senkise fog onnan megjönni. Így legalább mer

az ember remélni, hogy ha egy megjött, majd a többi is. Kérem is Önt, amint Táborról,[4] feleségéről[5] valami hírt tud, közölje velem azonnal. Vajdánét nem említi lapján, ő meg van? A nem-említését úgy interpretálom, hogy megvan.

Egyetemi ügyben kér tőlem tanácsot. De mivel nem határozta meg, mire nézve, nem tudok mit mondani. Be akar iratkozni? Hallgatni akar? De kit? Brandensteint?[6] Kornist?[7] Eddig más nem volt. Most már van? Az említettekről bizonyára tudja, kik-mik. Ha közben valami változás történt, én nem tudok róla, egyáltalán semmiről se tudok. Így azt se tudom, miben segíthetnék Önnek. Ha megírja, s olyasmi, ami rajtam áll, természetesen nagyon szívesen megteszem.

Egyelőre egyébként még magam is úgy vagyok, hogy ha rajtam nem segítenek mások, nem tudom, mi lesz velem. Mint bizonyára tudja, 919-ben a pesti egyetemre kineveztek ordinariusszá,[8] pár hónapi tanítás után belső emigrációba vonultam, az idén van 26 éve! Ez alatt úgy éltem, mint egy óceáni szigeten, némelyik évben (igen kevésben) egy két napra, vagy órára találkozva szellemi társsal. Hogy mi az abszolút magány és elhagyatottság tanításra, nevelésre született embernek, el tudja-e valaki képzelni? Socraticusnak lenni és így élni, van-e még ilyen kín? De nem panaszkodom. A 26 évnek sok olyan szellemi és erkölcsi eredménye van, ami talán nem lett volna másképp. Az Úristen nagyon megpróbált engem, s javamra, de úgy érzem, most elérkeztem a végső határhoz. Azért is, mert azt is érzem, *ez* a magány nem adhat már nekem többet. Munkámmal,[9] ha nem is minden sorát leírva – de ez nem fontos, csak idő dolga –, készen vagyok. Most már publikálnom kell, s egyidejűleg tanítanom. Ez a kettő tulajdonképpen egy, mert azt jelenti, hogy végre egészen azt csinálom, amire születtem, nem pedig annyi mást, mint eddig csaknem mindig. Nem élhetek tovább ilyen szétforgácsoltan, nincs már rá időm, és nem élhetek tovább ezzel a bennem felgyűlt anyaggal, mert megfulladok, elpusztulok. Nem túlzok, ez szószerint így van.

Még a fordulat elején olyan nyilatkozatok hangzottak el, hogy az 1919-i annullált kinevezéseket újra érvényesítik.[10] Úgy látszik, csak szólam volt, a magaméról legalább is egy rezzenésnyi nesz se érkezett el hozzám eddig. Ugyancsak most írtam Waldapfel Imrének, aki azt az örömét közölte velem, hogy „F.[ülep] L.[ajos] is meg van a romokból összekeresgélt Magyarországnak,"[11] – megírtam neki, mennyire nem érzem és nem látom még, hogy meg vagyok, s *így* mennyire bizonytalan, megmaradok-e. Azt kérdeztem tőle, nincsenek-e neki olyan emberei, akik ezt a dolgot meg tudnák mozgatni. Ismeri W.[aldapfel]-t? Nem volna jó, ha érintkezést keresne vele? XI. Albert utca 73. Többen talán többet tudnának kisütni. S ha nincs mire várnom, azt is szeretném, ha hamar megírnák ne kínlódjak tovább ebben a bizonytalanságban; ez így már nem élet.

Ebből láthatja, kedves Uram, hogy engem a „hosszabb pesti látogatásra" nem kell kapacitálni. Tudom, hol volna a helyem, s tudom, mit csinálhatnék a helyemen. A kérdés csak az, odajutok-e.

Életemet a németek ittlétekor majd inkább élőszóval mondom el egyszer. Sok volna leírni. Sokat megérthet ennyiből is; kezdettől végig SS[12] vadállatokkal volt tele a falu, naponta nem is egyszer bejöttek hozzám, megnézni, mit csinálok. Hogy mégse vittek el, valóságos Isten csodája. A szándékuk meg volt. Névtelen levelek mentek rólam a német parancsnokságra.

Kerényinek[13] még Schweizban kell lennie. Utoljára a német megszállás előtt kaptam tőle levelet, azóta nincs hírem se tőle, se róla.

Ha van olyan újság Pesten, akiből a pesti és hazai állapotokról megtudhatnék egyetmást, kérem, küldje meg költségemre.

Szívből köszönti

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Szabó Lajos lapja nem maradt fenn.

[2] Gyenes Tamás (1920–1963) szobrász, művészeti író, szerkesztő. 1941-ben FL közbenjárására Elek Artúr segítségével került be a Képzőművészeti Főiskolára. Ld. FLev. IV. 1392., 1401., 1402. és 1404. sz.

[3] Vajda (leánynevén Richter) Júlia (1913–1982) festő, grafikus. Nem tudni, ismerte-e már FL ekkor személyesen Vajda Júliát. Szabó Lajos 1944. I. 21-i (FLev. IV. 1629. sz.) levelében FL Vajda Júliának írt levelezőlapját említi. Vajda 1943-as emlékkiállítását FL nem látta, csak a katalógusát ismerte. Mándy Stefánia emlékezete szerint 1946 szeptemberében, amikor FL náluk szállt meg együtt meglátogatták Vajda Júliát Budán az Ady Endre utcában.

[4] Tábor Bélára utal.

[5] Szabó Lajos felesége Pallos Magda. Mándy Stefánia közlése szerint a deportálásból hazatérőben Szabó Lajos és Tábor Béla véletlenül együtt utazott.

[6] Brandenstein Béla báró (1901–1981) filozófus, egyetemi tanár. 1934-ben lett Pauler Ákos utóda a budapesti egyetemen. Az MTA tagja, a Filozófiai Szemle szerkesztője. 1944-ben külföldre menekült, saarbrückeni professzorként ment nyugdíjba.

[7] Kornis Gyula (1885–1958) filozófus, egyetemi tanár, piarista szerzetes. 1920–1947 között a budapesti egyetem filozófia professzora, az MTA tagja. 1945. III–X. 29. között az Akadémia elnöke. 1948-ban kizárták az Akadémia tagjainak sorából, majd kitelepítették.

[8] FL egyetemi tanári kinevezését 1918 őszén határozták el, de csak 1919. IV. 10-én került sor kinevezésére. 1919 I.-ban egy a Pesti Naplóban megjelent cikkben még mint a filozófiai tanszék várományosa szerepelt, kinevezése azonban utóbb az olasz nyelv és irodalom katedrájára szólt. Előadásait és szemináriumát Dante: La vita nuova c. művéről tartotta. A Tanácsköztársaság bukásával a kinevezés automatikusan érvényét vesztette.

FL 1919 XII. végén külügyminisztériumi kiküldetésben Rómába utazott, ahonnan 1920. VI.-ban tért haza. Megszerezve lelkészi oklevelét, előbb a Szilágyi Dezső-téri parókián segédlelkész, majd 1920. IX. közepén Medinára kerül helyettes lelkésznek.

[9] A művészetfilozófiára utal. Zengővárkonyban letelepedve, 1930 körül kezdett hozzá művészetfilozófiájának megírásához. A munka kéziratos töredékei az MTAKK Ms 4567–4576 jelzet alatt találhatók.

[10] Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 9590/1945. sz. rendelete szólt a szocialista, antifasiszta és demokratikus magatartásuk miatt egyes személyeket ért hátrányok megszüntetéséről. (= Magyar Közlöny, 1945. X. 18. 154. sz. 3–4. p.) A rehabilitálást az érintettnek magának kellett kérnie. FL-t Boros István pécsi főispán, majd Keresztury Dezső kultuszminiszter biztatta a kérvény beadására. A rehabilitálásáról szóló döntés a Magyar Közlöny 1946. VII. 30-i 172/b. sz. 1. p. jelent meg.

[11] Ld. 1713. sz.

[12] Schutz-Staffel, német nemzetiszocialista, utóbb háborús bűnössé deklarált katonai szervezet. Többfajta osztályból állt, FL itt a politikai rendőrségi csoportra utal.

[13] Kerényi Károly utolsó levele 1944. XI. 28-i keltezésű (FLev. IV. 1634. sz.). Kapcsolatuk újrafelvétele az 1946. I. 22-i levéllel kezdődött. Ld. 1761. sz.

1717. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VI. 1.

Kedves Nagyságos Asszony!

A gyorsnak vélt úton is jó sokára érkezett meg levele.[1] Nagyon köszönöm. Jótétemény volt nekem, mert legalább tudom, ha akárhogyan is, élnek. Sokat aggódtam Önökért. Férje miatt bizony még most is aggódom. Borzasztó ez, hogy ilyen tiszta emberen, akinek minden porcikája annyira irtózott a német embertelenségtől, kell most az ostornak csattannia. Dehát nincs válogatás, visznek akárkit. Csak legalább kibírja, és minél előbb hazakerüljön! Amint ez megtörténik, vagy valamilyen hír érkezik tőle vagy róla, értesítést kérek róla, rövidítsék meg nekem is az aggodalom idejét.

Pár hete itt járt nálam férjének egy hivatali társa, s elmondta, hogy férje a német megszállás idején svájci védettséget próbált nekem szerezni.[2] Nagyon meghatott ez a gondoskodása, s ha nem sikerült is, a tett értéke így is teljes. Szerencsére nélküle is sikerült ép bőrrel megúszni, pedig – nem tudom, ezt tavaly megírtam-e neki – névtelen levelek mentek rólam a német parancsnoksághoz, kommunistának, veszedelmes forradalmárnak festve le engem. Hogy-hogy' nem, a parancsnokság áttette a magyar rendőrséghez, hetekig tartó izgalmas huzavona után ott aztán sikerült félretétetni. De a veszedelem azután is szüntelenül a fejem fölött lebegett. Innen kimenetelük se volt egészen veszélytelen. Az oroszok a falun át menekülő SS-ek[3] után lőttek, egy akna a könyvtár teteje fölött robbant el, mikor 1/2 3 tájban fel s alá jártam benne, várva a fejleményeket (nem mentem pincébe), a másik meg kb. 30 lépésnyire ledöntötte a melléképület kéményét. Bajom mégse esett. Őrzött a jó Isten.

A Pécsváradig elhozott s ott postára tett levelet,[4] sajnos nem kaptam meg. Hogy mért, nem értem. Hiszen nekünk P[écs]várad a postánk, onnan a levél nem utazik, és saját küldöncünk hozza ki.

Azt hiszem, most már ez a szokványos küldési mód is beválik. A vonat naponta közlekedik.

A híreket szorongva várva, ismételt köszönettel
szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/96.
Kézírás.
Címzés: Őnagysága Lőrincz Ernőné úrnőnek Budapest VIII. Baross utca 90. I. 2.
Feladó (bélyegző, a név levágva): Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] Ld. 1714. sz.
[2] Ld. FLev. IV. 1708. sz.
[3] Ld. 1716/12.
[4] Ld. 1709/4. ill. 1711 sz.

1718. FÜST MILÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. VI. 7.

Kedves Lajos,

nagyon köszönöm *nagyon* kedves soraidat.[1] Nem tudok rájuk érdemben felelni, mert össze vagyok törve végtelenül. Kimondhatatlan, hogy mit szenvedek a felszabadulásom után, még többet, mint annakelőtte.

S hogy mivel segíthetnél rajtam? Egész szívemmel köszönöm ajánlkozásod, – csak sajnos, nincs mód segíteni rajtam. A naplóm[2] első kötete készen volt, – akik ismerték, remeknek mondták, (kivétel nélkül, mindenki: Havas Géza,[3] szegény, édes, jó barátom, akit nem győzök siratni, mert elpusztult, el, el s én ezt is alig bírom ki, – Somlyó Gyurika,[4] Mátray László,[5] Gizikém[6] és mások,) – az esztétikám[7] is készen volt, teljesen s én evvel is szokásomtól eltérően *nagyon* meg voltam elégedve, – várakozásomon felül sikerült... azt gondoltam róla: hogy ez talán nem is láthat napvilágot, minthogy a Teremtés nem tűri talán, hogy így megközelítsék titkait – s íme, csakugyan ez történt.

Meg vagyok törve, meg vagyok semmisülve, csak nagyon nehezen tudok élni. – Írni többé semmi kedvem, hozzá se tudok nyúlni semmihez, minthogy a *rendem* ment tönkre, – vajon megérthető-e ez a panasz? Rend nélkül, külső és belső rend nélkül pedig én nem tudok dolgozni. A tisztátalan átok vesz körül.

Arra gondoltam tehát, hogy tanítanom kell, – szenvedélyes tanár voltam mindig, – az ifjúságot mindig szenvedélyesen szerettem – ha tehát még taníthatnék, az életben tarthatna. Efelé gravitálok tehát. Az egyetemi tanács legfőbb embere most megígérte, hogy habilitál[8] s ha ez beválik, ez még megment.

Mert itt fekszem egy átkozott zugban, a pokolban, a handlévilág kellős közepén, (el nem képzeled: egész Pest egyetlen nagy adok-veszek-zsibvásár,) – tehetetlenül, tétlenül, a lelkemet elvesztve s már tizenhat hónapja minden munka lehetősége nélkül is, – egyetlen szót nem olvastam azóta, – s ha ez így megy, mégiscsak el kell pusztulnom. De hát még taníthatnék: ez talán újra rekonstruálhatná elveszett gyöngyömet, életem elveszett két kincsét: az esztétikámat és Gizikémet. Mert a fiatalságot is adná.

Mert Gizikénk, a fogadott lányunk is elhagyott minket, férjhez ment, kommunista lett, – üres tehát érzelmileg is az életünk. Ezért kéne gyorsan valamit dolgozni, hogy meg ne bolonduljon az ember. Tanítani, tanítani,[9] – ez most a tébolyodott vágyam, ebbe kapaszkodom, mint a fuldokló, hogy megmentsen. S talán meg is ment, lehet.

Isten áldjon jó Barátom, köszönöm szívemből, hogy szívesen gondolsz rám a történésnek ebben a hideg és szívtelen poklában. S arra kérlek most: tartsd meg irántam való jóindulatodat. Meg is érdemlem, ezt tudom: a szívemet csak én ismerem igazán, – s rá is szorulok nagyon. És Isten áldjon érte.

Hű barátod:

F.[üst] M.[ilán] (szegény nyomorult!)

MTAKK Ms 4587/123.
Ceruzaírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1710. sz.
[2] Ld. 1710/2. és 1713/2.
[3] Havas Géza (1905–1945) újságíró, kritikus. A Népszava, a Szép Szó és a Századunk munkatársa.
[4] Somlyó György (szül. 1920) költő, író. Apja, Somlyó Zoltán költő Füst Milán barátja volt, s Somlyó György is már ifjú korában szoros kapcsolatba került Füsttel. Ld. még 1710. sz.
[5] Mátrai László (1909–1983) filozófus, esztéta. 1940–1944 között az Eötvös Kollégium tanára, 1945. X.-től a budapesti Egyetemi Könyvtár főigazgatója, 1964-től a budapesti egyetem filozófia professzora, az MTA tagja.
[6] Ld. 1715/4.
[7] Ld. 1715/3.
[8] Nem tudni kire utal itt Füst Milán. Magántanári képesítéséhez utóbb Lukács György írt ajánló véleményt 1946. XII. 5-i kelettel (PIM Kézirattár V 4140/159. Megjelent: Szellemek utcája. In memoriam Füst Milán. Vál., szerk., összeállította Kis Pintér Imre. Bp. 1998. 193–197. p.) Itt még nem róla lehet szó, mivel csak VIII. 1-jén tért haza az emigrációból.
[9] Füst Milán 1946-ban szabadegyetemi előadásokat tartott (ld. 1715/3.), 1947-ben a Képzőművészeti Főiskolán tanított, 1948-ban a budapesti egyetemen az esztétika magántanára lett.

1719. RÉVAI JÓZSEF – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. VI. 15.

Kedves Fülep Uram!

Illyés Gyulával beszélgettünk az Ön helyzetéről és további lehetőségeiről. A huszonöt év előtti ismeretségünk jogán vettem részt ebben a beszélgetésben Önről. Ezzel a levéllel egyidejűleg írtam Boros elvtársamnak,[1] a baranyai főispánnak, hogy támogassa az Ön jelöltségét a pécsi egyetem filozófiai tanszékére.[2] Örülnék, ha ez eredménnyel járna.

Ezen kívül szeretném, ha megírná, hogy mi az elképzelése a jelenről, nemcsak ami önmagát illeti.[3]

Talán érdekli, hogy Lukács György[4] nemsokára szintén visszatér. A tervünk az, hogy őt a budapesti egyetemre neveztessük ki.[5]

Meleg üdvözlettel

Révai József

Fülep Lajos egyet. m.[agán] tanár úrnak
Zengővárkony

MTAKK Ms 4589/173.
Gépírás autogr. aláírással Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége Budapest., VIII Tisza Kálmán-tér 27 feliratú fejléces levélpapíron. A címzés a levél végén.
Zengővárkonyba írt levél.

Révai József (1898–1959) politikus, kommunista ideológus. 1918-ban részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártja alapításában. 1919-ben Ausztriába emigrált, 1930-ban illegálisan hazatért, bebörtönözték. 1934-ben a Szovjetunióba ment, a Nemzetközi Lenin Iskola tanára lett. Csehszlovákiai, lengyelországi és svédországi kiküldetések után 1939-ben ismét a Szovjetunióba ment. 1945-ben visszatért Magyarországra. Az MKP Politikai Bizottságának tagja, a Szabad Nép főszerkesztője, a Nemzeti Főtanács tagja lett. 1953–1958 között az Elnöki Tanács elnökhelyettese. Tudomásom sze-

rint FL a Vasárnapi Kör összejövetelein találkozott Révaival, aki a hallgatóságként jelenlévő ifjak közé tartozott.

A levél előzménye: FL 1945. IV. 18-án levelet írt Füst Milánnak (ld. 1710. sz.), amelyben az ostrom elmúltával hogyléte iránt érdeklődik. Füst igen rossz lelkiállapotban volt, ezért nem személyesen válaszolt a levélre, hanem megkérte a látogatóban nála lévő Trencsényi-Waldapfel Imrét, írjon helyette FL-nak. Trencsényi IV. 25-én eleget tett Füst kérésének (ld. 1713. sz.), FL pedig fent nem maradt válaszában elpanaszolta zengővárkonyi magányát, s megírta, mennyire szeretne tanítani.

Amikor 1940-ben megszüntették a pécsi egyetem bölcsészkarát, FL valóban nemcsak tanítványait veszítette el, hanem professzortársai egynémelyikében szellemi társait is, akikkel alkalmanként Pécsett vagy Zengővárkonyban találkozhatott. A tanítás, a tanítványok iránti vágyakozásáról Balázs Bélának szóló 1945. VIII. 19-i (1732. sz.) és Szabó Lajosnak 1945. VIII. 20-i (1733. sz.) levelei is tanúskodnak. Az 1940-es évek első felében ugyan számos fiatal kereste meg FL-t levelével, tanácsát kérve, megszólalását vagy művei újra kiadását sürgetve (Csaba Rudolf, Karay Gyula, Lőrincz Ernő, Szabó Lajos, Szigeti József, Vas István, Weöres Sándor és mások), némelyikükkel személyesen is megismerkedett vagy ők látogatták meg Zengővárkonyban. Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy szorosabb, állandó kapcsolatot kívánt kialakítani az ifjúsággal, hogy hatni tudjon gondolkodására.

Trencsényi viszontválaszában (1721. sz.) azt írja, hogy megmutatta FL levelét „egy-két embernek". Egyikük Illyés Gyula volt, akinek nemcsak megmutatta, de el is küldte a levelet. Illyés azonnal cselekedett. Naplójában 1945. VI. 15-i keltezéssel a következő bejegyzés olvasható: „Otthon fekvés, betegség. Ma betegen be, mert Waldapfel elküldte Fülep levelét: 'megfullad' ott lent, még Pécsre se nevezték ki tanárnak. Ezt vittem el Révainak. Azonnal írt a pécsi főispánnak is, Fülepnek is. (Én nem írtam.)" (Naplójegyzetek 1929–1945. Bp. 1986. 367. p.)

[1] Boros István (1891–?) az I. világháborúban orosz hadifogoly, majd pécsi középiskolai tanár. 1933-ban mint kommunistát perbefogták, állásvesztésre ítélték. Utóbb tisztviselőként dolgozott. 1944 végén a Magyar Kommunista Párt pécsi titkára, az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, az Új Dunántúl szerkesztőségi tagja, majd szerkesztője. 1945. I.-től Baranya megye, IV.-től Pécs város főispánja is lett.

Boros Pécsett, 1945. VI. 22-i kelettel válaszolt Révai levelére. Kijelenti, hogy támogatja FL kinevezését a pécsi egyetem filozófiai tanszékére. Annak, hogy FL nem érzi véglegesnek a jelöltségét, az az oka, hogy a pécsi bölcsészkar visszaállítása még nem intéződött el. Kéri Révait, hogy az MKP Központi vezetősége támogassa Pécs törekvését a kultuszkormányzatnál. (Politikatörténeti Intézet, Levéltár. Révai József lev. 274–7/297. ő. e. 14. sz.)

Révai nyitott kapukat döngetett. Boros főispán még levele vétele előtt, 1945. VI. 16-án kelt FL-nak szóló levelében a következőket írta: „Egyetemi tanári kinevezéseddel kapcsolatban sajnos semmi pozitívumot nem írhatok mindaddig, míg a bölcsészeti fakultás visszaállítása meg nem történik, amelyre vonatkozólag természetesen már régebben és azóta többszörösen tettem lépéseket: fordulat az ügyben csak akkor állhatna be, ha rehabilitációdat saját magad kérnéd a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban; egyébként a filozófiai katedrára Te jössz egyetlen jelöltként számításba és vedd kérlek nagyon őszintének azon kijelentésemet, hogy a katedrán Téged is látnánk a legszívesebben." (MTAKK Ms 4585/176.)

[2] FL kapcsolata a pécsi egyetem filozófiai tanszékével 1930-ban jött létre, amikor a Baumgarten-díj elnyerése utáni publicitás hatására a pécsi egyetem filozófiai professzora, Halasi-Nagy József levélben javasolta neki, kérje magántanári habilitációját. Több mint egy éves huzavona után a VKM megerősítette FL magántanárságát, s az 1931–1932-es tanév II. félévétől művészetfilozófiát és művészettörténetet tanított a filozófiai tanszéken ill. a Tanárképző Intézet keretében.

Munkaköre kibővült, amikor 1936-ban a pécsi olasz tanszéket betöltő Koltay-Kastner Jenő több évre Rómába ment egyetemi vendégtanárnak és a Magyar Intézet igazgatójának. Helyettesítésével az első évben FL-t, Kerényi Károlyt és Birkás Gézát bízták meg, a következő tanévtől kezdve pedig egyedül FL lett az olasz professzor helyettese.

1940-ben a kolozsvári egyetem visszatértével a kormány különböző módokon csökkentette a vidéki egyetemek tanszékeinek számát, ami Pécsett a bölcsészkar teljes megszüntetését jelentette. A pécsi professzorok többségét Szegedre vagy Kolozsvárra helyezték át.

Pécset 1944 XI. végén foglalták el a szovjet csapatok s a csonka egyetemen 1945 I.-ban megkezdődtek az előadások. Az Egyetemi Tanács ideiglenesen tanárképző tanfolyamot állított fel, melyet idővel bölcsészkarrá kívánt átalakítani. A tervet a megye és a város vezetése támogatta, s az ügy egyik fő mozgatója a Révai levelében is említett Boros István főispán volt.

A pécsi sajtó 1945 elejétől folyamatosan tájékoztatott az ügy állásáról. Az egyetem ígéretet kapott a bölcsészkar újjászervezésére, 22 tanszék betöltését tervezték, köztük tíz olyat, amely korábban nem létezett, pl. délszláv és orosz filológia, művészettörténet stb. A tanítás azonban csak az orosz intézetben kezdődött meg, az Új Dunántúl 1946. I. 19-i cikke szerint „a többi szemináriumban csak csendes alkotó tudományos kutatómunka folyik." FL neve mint a filozófiai tanszék várományosa az Új Dunántúl 1945. XII. 12-i számában első helyen szerepelt.

1946-ban hírül adta a lap, hogy Keresztury kultuszminiszter elfogadtatta a bölcsészkar tervét a minisztertanáccsal, utóbb azonban szaporodtak a nehézségekről szóló híradások: pénzhiányt emlegettek, a b-litázás utánra halasztották az engedélyezést, majd a volt kolozsvári professzorok magyarországi elhelyezése utánra ígérték a tanszéki pályázatok kiírását.

FL nehezen viselte a hosszú bizonytalanságot. Illyés Gyula FL fenn nem maradt leveleire írt válaszából kiderül, hogy Illyés nem szűnt meg mozgatni FL katedrájának ügyét. Már 1945 XII.-ben beszélt a frissen – XI. 15-én – parasztpárti kultuszminiszterré kinevezett Keresztury Dezsővel FL kineveztetéséről.

Illyés ezidőben a pécsi katedrára való kinevezésről ír ugyan, de úgy, mint amelyről nem lesz nehéz a pesti egyetemre átkerülnie. FL viszont – úgy tűnik – még jó ideig nem gondolt a pesti katedrára. A pécsivel kapcsolatban úgy vélte, hogy az ő kinevezésével nem kell megvárni az összes tanszéki pályázat kiírását, mivel filozófiát nemcsak a bölcsészhallgatóknak, hanem valamennyi egyetemistának hallgatnia kell. Illyés véleménye szerint a dolog már eldőlt, s merőben adminisztrációs kérdés, hogy FL kinevezése mikor, milyen formában valósul meg. Illyés javaslatára FL írt Kereszturynak (1752. sz.) s meghívta Zengővárkonyba. Az első személyes találkozásra 1946. I. 3-án került sor. FL a látogatásról beszámolva a maga ügyéről azt írta Illyésnek, hogy Keresztury keresteti a paragrafust, amelynek alapján megtörténhet a kinevezése. A FL által felvetett megoldás, a külön való kinevezés azonban megfeneklett a Közművelődési Tanács aggályai miatt.

A helyzet ismeretében Keresztury is azt ajánlotta FL-nak, mint korábban Boros főispán: kérje rehabilitálását, amit az Ideiglenes Nemzeti Kormány „a szocialista, antifasiszta vagy demokratikus magatartás miatt egyes személyeket ért hátrányok megszüntetéséről" szóló rendelete tett lehetővé (Magyar Közlöny, 1945. X. 18. 154. sz. 3–4. p.) Miután ez 1946. V. 18-i hatállyal megtörtént FL-t 1946. VII. 30-i keletű döntéssel visszamenőleg rehabilitálták. (ld. 1716/10.) Ez annyit jelentett, hogy vissza kellett őt helyezni arra a posztra, amelyet 1919 tavaszán betöltött. Így VII. 12-i kelettel Tildy Zoltán köztársasági elnök és Nagy Ferenc miniszterelnök a vallás- és közoktatásügyi miniszter javaslatára kinevezte FL-t a budapesti egyetem olasz nyelv- és irodalmi tanszékére. (Magyar Közlöny, 1946. VII. 31. 172/b. 1. p.)

A kinevezés csak látszólag oldotta meg a helyzetét, sőt több új problémát támasztott. FL 1919-ben valóban olasz professzor volt, de a pécsi egyetemen 1932-ben már filozófiából lett magántanár. Ő maga is ezt tartotta fontosabbnak, és a továbbiakban ezt kívánta tanítani. Az olasz tanszéket Pécsett csak helyetteskénti, megbízásból, mondhatni kényszerből vezette, Pécsett 1945-ben mint jövendő filozófiaprofesszor szerepelt a neve. Igaz, voltak olyan barátai, akik kevesellték számára a pécsi katedrát (Kerényi Károly, Szabó Lajos és mások), de annak, hogy FL ekkor nem gondolt a pesti egyetemre, elsősorban gyakorlati okai voltak: Pécsett voltak ismerősei, barátai, akik segíthettek neki a lakásszerzésben. A város a szovjet csapatok bevonulásakor alig szenvedett. Pesten nem voltak ilyen személyes kapcsolatai, a város még éppen csak kezdett felépülni az ostrom okozta pusztításból, a hidak felrobbantva, ami a közlekedést igen nehézzé tette, sok lakás elpusztult vagy megrongálódott, az infláció sose látott méreteket öltött, maga a puszta megélhetés szinte lehetetlen volt, még inkább a lakásszerzés, ami a lelépési árak összege miatt komoly költséggel is járt. FL aligha gondolhatott ekkoriban lakásvásárlásra, hiszen, mint 1946. VIII. 16-i (1793. sz.) leveléből kiderül, annyi pénze sem volt, amennyi útiköltségre kellett, hogy Pestre mehessen letenni a hivatali esküt, ami nélkül viszont nem kaphatta meg professzori fizetését. Ek-

kortájt úgy gondolta, hogy ha egyelőre Pécsre költözik, szabadabban mozoghat, s ha kell, könnyen eljut Pestre.

FL természetesen már első Kereszturynak szóló levelében sem csak a maga ügyéről kívánt beszélni a miniszterrel. Részletesen foglalkozott a pécsi egyetemnek nemcsak a humán, hanem más tagozatainak a problémáival is. De volt mondanivalója az oktatásügy más területeiről: a népiskoláról, az iskolán kívüli népművelésről és a tanítóképzés szükséges megújításáról is, amelyekkel kapcsolatban 25 éves lelkészsége során bőséges tapasztalatokat szerezhetett. Ezért is sürgetett újabb találkozást Kereszturyval és Illyéssel. A beszélgetésre 1946. április végén került sor, a már említetteken kívül jelen volt bisztrai Farkas Ferenc is. Ez alkalommal kérték fel FL-t, készítse el egy paraszt népfőiskola tantervének vázlatát, amelyet ő 1946. VI. 18-i (1774. sz.) Illyésnek szóló leveléhez mellékelt.

Illyésnek ekkor az az ötlete támadt, hogy FL helyzete legalábbis időlegesen megoldódnék, ha a miniszter az akkortájt megalapított Magyar Népi Művelődési Intézethez rendelné szolgálattételre. FL maga 1946 őszén még úgy gondolta, hogy ezzel a megoldással időt nyerhet a lakhelyváltoztatáshoz, mert ezt a munkát Zengővárkonyból, lelkészi állását megtartva is el tudná látni. Ravasz László püspöktől engedélyt kért és kapott, hogy ha szükséges, olykor eltávozhasson Zengővárkonyból. Hamarosan kiderült azonban, hogy az egyháztól engedélyt igen, de segédlelkész kirendelésével helyettesítésére, segítséget nem kaphat, s így ez a megoldás is kútba esett, noha Keresztury minisztersége utolsó heteiben, 1947. II.-ban valóban „berendeli" FL-t a Magyar Népi Művelődési Intézethez szolgálattételre.

Végül Kereszturynak az az ötlete bizonyult járható útnak, amely szerint ha a minisztérium FL-t az Eötvös Kollégiumba osztja be, ott módjában lesz filozófiát tanítani, sőt a lakás és ellátás gondja is megoldható.

FL-nak ez a lehetőség tetszett a legjobban, annál is inkább, mivel 1947. I. 30-án sürgető levelet kapott Hajnal István dékántól (1818. sz.), kezdje meg mielőbb olasz irodalmi előadásait. FL mentesülni szeretett volna a bölcsészkari tanítástól, hogy kollégiumi munkájára koncentrálhasson, de végső esetben, úgy gondolta, Dante-kollégiumot hirdet. Erre végül nem került sor, a felköltözés kényszerű elhalasztódása miatt 1947 őszéig szabadságolták az egyetemről.

Keresztury 1947. III. 15-től már nem volt kultuszminiszter, a tárca kicsúszott a Nemzeti Parasztpárt kezéből, és Ortutay Gyula minisztersége révén hivatalosan a Független Kisgazdapárté lett. Keresztury azonban minisztersége alatt is megtartotta 1945 óta betöltött Eötvös kollégiumbeli igazgatói posztját, a FL-nak szóló meghívás tehát érvényes maradt, s a felmerülő nehézségeket is el tudta simítani miniszter-utódjával.

Most már csak a részletek megbeszélése volt hátra. FL könyvtára, művészi értékű bútorai és néprajzi gyűjteménye nem fért el a bentlakó tanárok számára rendelkezésre álló maximálisan két szobába, ezért olyan szerződést kívánt kötni a minisztériummal, amely garantálja a kollégiumbeli lakhatását élete végéig, ennek ellenében a kollégiumnak ajándékozná könyvtárát; ha viszont 5 éven belül úgy dönt, hogy máshova költözik, maga rendelkezik könyveivel.

A szerződés megkötése nem ment simán: Kereszturyval megegyeztek, de a VKM jogásza, akinek a szerződés megfogalmazása lett a feladata, olyan, FL-ra sérelmes pontokat iktatott a szövegbe, hogy a megállapodás csak többszöri változtatás után született meg. Végül a könyvtár FL tulajdona maradt, a költöztetés költségeit a VKM vállalta magára, aminek ellenében a néprajzi gyűjtemény javarészt az állam tulajdonába került.

1947. IX. 12-én Alexits György államtitkár 132.607/1947. VI. ü. o. sz. intézkedésével további szolgálattételre hivatalosan is az Eötvös Kollégiumba osztotta be FL-t. Megkezdődött a csomagolás. FL XI.-ben lemondott zengővárkonyi lelkészi állásáról, de lelkészi jellegének meghagyását kérte. 1947. XI. 20-án megtörtént a költözködés.

Kollégiumi elhelyezkedése csak néhány rövid évre biztosította FL budapesti lakását, a kívánt véglegességet nem sikerült megteremtenie. Az 1948-as tavaszi félév végén megszűnt Keresztury kollégiumi igazgatósága, ő maga is elhagyta kollégiumbeli lakását és a Ménesi útról az Akadémiai Könyvtár igazgatójaként – 1948. X. 1-jétől 1950. III. 1-jéig – az Akadémia székházába, az egykori főtitkári lakásba költözött.

Lutter Tibor igazgatósága alatt igen sokat változott a kollégium szelleme, 1950 őszétől kezdve pedig lényegében megszűnt eredeti jellege, diák tömegszállássá alakult át. 1958-ban megváltozott körülmények között alakult újjá.

FL sem maradhatott az épület lakója. Már 1946–47-ben kérte Illyést és Prohászka Lajost, ajánljanak neki megvásárolható lakást. 1947 tavaszán, amikor Basch Lóránt, a Baumgarten-alapítvány jogi kurátora Elek Artúr-emlékesten tartandó előadásra kérte fel, s így több levelet váltottak, felvetette a gondolatot, hogy a Baumgarten-alapítvány ostrom alatt elpusztult könyvtárának pótlására átadná a könyvtárát, ha cserében lakáshoz juttatják. Ebben a formában ugyan nem oldódott meg a probléma, de az ügyvédként is működő Basch felajánlotta FL-nak szolgálatait, s végül ő oldotta meg FL lakásügyét, amikor távoznia kellett az Eötvös Kollégiumból. FL nem ragaszkodott Budapesthez, sőt – ez talán összefüggethetett már 1950-ben szóba került, de végül 1960-ig elhalasztódott nyugdíjaztatásával –, szívesebben ment volna vidékre: Szentendrén, Esztergomban, Csobánkán, Akarattyán, sőt Kaposváron is keresett lakást. Végül Basch közvetítésével jutott hozzá a hűvösvölgyi egykori Dohnányi-villának a kert felől földszinti 3 szobás lakásához a Széher út 16, későbbi átszámozások szerint előbb 22, majd 24. számú házban.

További egyetemi pályafutása sem volt eseménytelen. 1950. III.-tól a új VKM miniszter, Darvas József 1000–8/1950. I. 215.044. törzsszámon tanszékvezető főiskolai tanárrá nevezte ki, de már 1950. X. 23-án rendelkezési állományba helyezték, azaz nyugdíjazták. Erre mégsem került sor: 1951. I. 1-jétől 1404–F239–2/1951. VII. 1. számmal Zalai Emil VKM főosztályvezető intézeti tanárrá sorolta be a bölcsészeti karra. Ugyanebben az éven VI. 26-án a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa a művészettörténeti tanszékre nyilvános rendes tanárrá, 1952. XI. 15-én pedig Darvas József miniszter tanszékvezető egyetemi tanárrá nevezte ki. Néhány év múlva kettéválasztották a művészettörténeti tanszéket, 1958. IX. 30-án Szigeti József miniszterhelyettes értesítette, hogy az I. tanszék vezetésével FL-t, a II. számúéval pedig Vayer Lajost bízta meg. 1960. XII. 9-én Molnár János művelődésügyi miniszterhelyettes az év végétől nyugdíjazta.

[3] FL Révainak írt levelét nem sikerült megtalálnom.

[4] Lukács György 1945. VIII. elején érkezett haza az emigrációból.

[5] Lukács Györgyöt Teleki Géza kultuszminisztersége utolsó napjaiban nevezte ki a budapesti egyetem esztétika és kultúrfilozófia tanszékére. (Magyar Közlöny, 1945. XI. 11. 173. sz.)

1720. GÁBOR BÉLA – FÜLEP LAJOSNAK

Debrecen, 1945. VI. 19.

Kedves Lajosom!

Június 11-én írt és 13-án feladott ajánlott zárt lapodat[1] ma délben kaptuk meg. Kívánságodhoz képest nyomban megírom rá a választ és mellékelem a kívánt iratot. Sajnálom, hogy ez nem történhetett olyan értelemben, mint ahogyan az ember elképzeli a postafordultával való időmértéket, de végeredményben nagyon örülök annak, hogy írásod ilyen szép rendben eljuthatott hozzánk. Ezt az alkalmat felhasználom én is és most közvetlenül és örök hálával, tele melegséggel megköszönöm Néked, hogy kellemetlen helyzetünkben olyan nagylelkűen segítségünkre siettél.[2] Fizesse azt meg Neked jó Istenünk ezer áldásával. Eltekintve attól, hogy öreges tempóval nyögünk az élet súlyos terhei alatt, kevéssé fürgén, de valahogyan mégiscsak éldegélünk és reméljük, hogy Néked sincsen semmi bajod és panaszra egyáltalán nincsen okod.[3] Kívánjuk, hogy ne is legyen.

Szeretettel ölel és csókol

Béla Anyi

MTAKK Ms 4587/129.
Kézírás.
Címzés: Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya vm. Ajánlott.
Feladó: Dr. Gábor Béla Debrecen Poroszlay út 99.

Gábor Béla Budapesten volt postatanácsos, 1928-ban nyugdíjba menetele után feleségével együtt Debrecenbe költözött. FL 2. feleségének Gábor Zsuzsannának apja.

[1] A lap nem ismeretes.
[2] A levél előzménye: Fülep Lajosné 1944 tavaszán mondta el férjének, hogy apai-anyai ágon zsidó származású. Mivel szüleinek – akik hitbuzgó reformátusok voltak – gettóba kellett volna költözniök, FL feleségét Debrecenbe küldte Révész Imre református püspökhöz szóló levelével, amelyben segítségét kéri – hogy milyen formában, nem ismeretes. FLné 1944. V. 15-én és 16-án Debrecenből férjének írt leveleiben (MTAKK Ms 4587/42–43.) beszámol a püspöknél tett látogatásáról, aki ajánlólevelet adott neki Kölcsey Sándor polgármesterhez. A polgármester fogadta is, de azt mondta, hogy noha a mentesítés mindenütt a polgármester jogköréhez tartozik, Debrecenben a főispán, Szilassy László magának tartotta fenn. Révész Imre lebeszélte FLnét arról, hogy személyesen felkeresse a főispánt, azt ajánlotta, hogy egy FLné levelében R. J-ként említett belügyminisztériumi munkatárs telefonáljon az ügyben Szilassynak. Az 1944-es akció sikerült, FLné szülei megmenekültek a gettóba költözéstől és a deportálástól, leányuk 1944. VII. és IX. között többször járt náluk Debrecenben.
[3] Fülep Lajosné Gábor Zsuzsanna (1898–1958) középiskolai tanár 1919-ben kötött házasságot férjével. 1945. január végén elhagyta Zengővárkonyt, Pécsre költözött, ahol a megyei földhivatalban helyezkedett el. Utóbb Sz. Szabó László mérnökhöz ment feleségül. FLék válásáról a szülők bizonyosan tudtak, hiszen a levél írásának idején FLné már ötödik hónapja külön élt férjétől. Ezért nem is említik a levélben leányukat. A bíróság 1946. II. 14-én közös megegyezésre hivatkozva mondta ki a házasság felbontását.

1721. TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. VI. 19.

Igen tisztelt Professzor Úr!

Megtisztelő sorait[1] úgy tekintettem, mint szorosan kötelező megbízást; bár mozgékonyabb és befolyásosabb volnék, mint vagyok, hamarébb és közvetlenebb eredménnyel tehettem volna valamit az ügyért. Az igazság azonban az, hogy magam is hosszú évek óta élek jóformán teljes elszigeteltségben s az elszigeteltség feloldására az idők változása is legfeljebb annyiban gyakorolt befolyást, hogy a „jóra való restség"[2] bűnét ma erősebben érzem bűnnek, mint valaha s egy-egy jó feladat újabban egyszer-kétszer kirángatott már budai magányomból. Ilyennek tekintettem a „pro cathedra F.[ülep] L.[ajos]" jelszavát[3] is s egy-két emberrel közöltem – köztük jó órában, Illyés Gyulával[4] is. Nála aztán már jó kézben volt az ügy – ha jól tudom, a további fejleményekről Révai József[5] tájékoztatja Professzor Urat.

Ezt a levelemet már postán küldöm – egyidejűleg azonban a Vilmos Császár-úti Pécsváradi fiók útján igyekszem eljuttatni Professzor úrnak egy rosszkor jött különlenyomatomat.[6] Rosszkor jött – mert mire példányai annak idején kezemhez jutottak, már kedvem

sem volt szétküldeni annak a néhány embernek, akinek szívesen hallottam volna az ítéletét róla. Most – utólag – mégis elküldöm – arra jó talán, hogy így, az egyidejűleg postára adott levéllel való versenyfutása megmutassa, hogy Budapest és Zengővárkony között melyik a rövidebb út.

Igaz tisztelettel

Trencsényi-Waldapfel Imre

MTAKK Ms 4590/136.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL levele nem maradt fenn; Trencsényi-Waldapfel elküldte Illyés Gyulának, akitől visszakapta, de nincs a Trencsényi-Waldapfel hagyatékkal az MTAK Kézirattárába került FL-levelek között.

[2] Nagy Szent Gergely óta a katolikus vallásban a hét főbűn egyike.

[3] FL hagyatékában található Vág Szabolcs aláírással: „Egyetemi tanszéket Fülep Lajosnak!" c. gépirat kézírásos javításokkal. Rajta FL írásával: „Trencsényi-Waldapfel Imre. 1945-ben valamelyik napilapban." A cikket nyomtatásban nem sikerült megtalálnom.

Az alább közölt Illyés-levél borítékján a következő kézírásos feljegyzés található: „Szabadság demokratikus napilap Szerkesztősége Budapest VIII. József-krt. 5. (Áthúzva.)

[4] Trencsényi-Waldapfel Imre Illyés Gyulának írt levele nem maradt fenn. Illyés Mária közlése.

Illyés Gyula a következőket válaszolta:

Kedves Uram,

köszönöm levelét, bizalmát. Rögtön felkerestem Révai Józsefet. Nyomban írt a pécsi főispánnak is, hogy nevezzék ki Fülepet a filozófiai tanszékre s magának Fülepnek is, hogy őszintén érdeklődik sorsa iránt. Remélem, ez egyelőre megnyugtatja s lelket önt belé.

Igen nagy becsüléssel köszöntöm,

Illyés Gyula

1945. VI. 16.

A levelet mellékelten vissza küldöm.

[5] Ld. 1719. sz.

[6] Trencsényi-Waldapfel Imre: A görög irodalom. Kny. A Művelődés Könyvtára 17. kötetéből. Bp. 1944. 93–240. p. Dedikációja: „Fülep Lajosnak mély tisztelettel küldi Waldapfel Imre."

1722. FÜLEP LAJOS – SZIGETI JÓZSEFNEK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VI. 22.

Kedves Szigeti,

még IV. 18.-án írtam Magának[1] újpesti címére (azért oda, mert Budáról az volt a hír, hogy ott nagyon sok elpusztult), lapom visszajött „elköltözött" jelzéssel. Persze, gondoltam, nyilván a ház is elköltözött. Nagyon aggódtam Magáért, attól tartottam, kint rekedt Németországban, s ki tudja, mi sors érte. Némi várakozás után írtam a Coll.[egium] igazgatóságának,[2] s azt a választ[3] kaptam, hogy él, ott van, semmi baja, csak pénze nincs, s állás után szaladgál. (Bár talán egyszerűbb lett volna, ha érdeklődésemet Magával közlik, s Maga azóta már megírta volna, amit tudni szeretnék.) Most tehát írjon[4] nekem *rögtön*

(kalandjait majd szóval mondja el), hogy tudjam, ott van-e még, mik a tervei, mik a chance-ai, – mert nekem is van valami tervem.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5889/112.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Szigeti József tanár úrnak Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Eötvös Collegium.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Ld. 1712. sz.
[2] A levél nem maradt fenn.
[3] A válaszlevél nem maradt fenn.
[4] Szigeti levele – ha írt – nem maradt fenn.

1723. FÜLEP LAJOS – FÜST MILÁNNAK

[Zengővárkony,] Patmos,[1] 1945. VI. 24.

Kedves Milán,

nagy szívfájdalommal olvastam leveled,[2] s olvasom azóta is újra meg újra, minden szavát külön mérlegelve, s magam így kínozva vele. Mert nessun maggior dolore,[3] mint segíteni nem tudni. Azért írtam Neked s kérdeztem legutóbb, hogy Te tán meg tudnád mondani, mit tehetnék, de hát azt írod, nincs mivel segíteni Rajtad. Ennivalótok van-e elég? Sajnos, ezen a mi vidékünkön katasztrofális aszály van, itt félesztendeje nem esett, – 61. évemben járok, ilyet még nem értem meg soha sehol, Itáliában se, Siciliaban se, – elsül, elszárad minden, zöld vetemény, krumpli stb. Szalonna- és zsírfélém szűken van, de lisztet, azt tudnék adni jó egynehány kenyérre valót. Mégis más kenyér lenne, ha otthon dagasztanák, s a pék csak megsütné, mint amilyennek a pesti pékkenyeret most mondják. Csak hogy' tudnám odajuttatni? Pestről gyakran jönnek ide cserélők, ha esetleg valami ismerősötök is jönne, az elvihetné. (Persze, akkor zacskót – vászonzacskót – kellene hozzá küldeni, jó nagyot.) Bár ezt a falut már jóformán kipumpálták a cserélők. Ruha- cipő-féléért talán még akadna itt is zsír, szalonna. Ha az idő így folytatja – már pedig szándéka, – a gyümölcstermésünk is az ördögé. Kevés alma mutatkozik, az is lesül, megkukacosodik. Nem elég a többi tengernyi baj, még ez is!

A tanítási terved,[4] kívánom, hogy sikerüljön. Ha t. i. ezen az úton megint visszajutnál az íráshoz. Mert Neked mégis az a fontosabbik hivatásod, – s az produkál maradandót.

Gizikének[5] pedig gratulálok, s miatta nem tudok Veled búslakodni. Az ördögbe is, hát nem apácának szántátok! ha Neked az írás a hivatásod, neki a férjhezmenés és asszonykodás. Ezért ő nem „veszett el" Rátok nézve. Így legalább majd örülhettek az unokáknak is. Az ifjúságot azzal szeretjük, ha mellőlünk, önző öregek mellől felkel, hogy a maga életét élje, ha mi akkor áldásunkat adjuk rá, s még jobban szeretjük, mint azelőtt.

Írj, mikor tudsz, s kedved van hozzá.

Szeretettel ölel

Lajos

A helynév értelem szerint.
PIM Kézirattár v 4140/271/21.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Patmos – sziget az Égei-tengerben. Patmosi száműzetésében írta János evangelista az újszövetségi Jelenések könyvét (János apostolnak mennyei jelenésekről való könyve.)
[2] Ld. 1718. sz.
[3] nessun maggior dolore Che ricordarsi del tempo felice nella miseria = Nincs semmi szomorítóbb, mint emlékezni régi szép időre nyomorban..." (Babits Mihály ford.) Dante Divina Commedia, Inferno, V. 121–123.
[4] Ld. 1718/9.
[5] Ld. 1715/4.

1724. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VI. 29.

Kedves Uram,

hadd kezdjem én is a jó híren:[1] nagyon örülök felesége[2] és Tábor B.[éla] Pestenlétének! Kérem, adja át nekik ismeretlenül is örömem kifejezését és üdvözletemet, s közölje Táborral, milyen – bár sajnos, megkésett – örömet szerzett nekem a Vádirat[3] is.

Révai levele[4] csakugyan megérkezett, de csak most, a Magáéval együtt, részletekről nem tájékoztat, csak azt közli, hogy írt a baranyai főispánnak,[5] támogassa az én kinevezésemet. Ez nyitott ajtó, mert a főispán még a vele való megismerkedésem és találkozásom előtt elküldte a fil.[ozófiai] facultas tervezetét, az én jelölésemmel s azóta meg is írta, hogy állandóan mozgatja az ügyet, s föltétlenül ragaszkodnak hozzám. Föltehető, hogy Révai ennél többet is tett. Erről a többről azonban én nem tudok.

Ugyancsak nagy öröm nekem a Balázsról[6] és Lukácsról[7] szóló hír. Ha találkozik Balázzsal, kérem, közölje vele, mennyire örülök itthon-létének, írjon (én írnék, de nem tudom a címét), hacsak egy sort is, de még inkább, jöjjön ha csak 1–2 napra is!

Kállai[8] látogatási szándékáról még nem tudok. Egy-két éve szó volt róla, de akkor elmaradt. Úgy volt, hogy Martynnai[9] jön.

A vázlat[10] megküldéséhez még egy kis türelmet kérek. Ha az én ügyemben végre valami fordulat történik, akkor jobban tudok mozogni, egy pár napra Pestre mehetek, s akkor kiderülne a „közösség" mineműsége is.

Az Ady-perről[11] nem tudok nyilatkozni az akták ismerete nélkül. Csak azt olvastam, amit Lukács ír az „Írástudók felelősségé"-ben, meg amit régen Babits, egyet-mást Kosztolányiból. Fodort[12] nem olvastam. Azt se tudom, hogy per van vagy lesz. Ha van s lesz, kérem juttassák el hozzám az anyagot. (A „felfedezők közé egyébként én is oda tartozom; a *legelső* elszánt kiállás – s hozzá egy feudális mágnás újságban, melynek a kenyerét ettem, és kockáztattam – az enyém volt).[13]

Vajdából,[14] sajnos, csak azt a pár rajzot ismerem, ami a kiállítása katalógusán volt. Csak annyit állapíthattam meg belőlük, hogy nagyon érdekel, s különösen az egyik rajz

– a házak – nagyon megragadott. Az van benne, ami a fő: a kézírás minden hajlatának beszédessége; semmi, ami: minden.

Igen érdekel a „szellemi csoportosulás"[15] is, de többet kellene tudnom róla. Akár velem, akár nélkülem, minden igazi szellemi mozgás érdekel. Szívesen szegődöm bele, ha lehet.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban. Megj. Életünk, 1989. 9–10. sz. 944–945. p.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] FL Szabó Lajosnak az ő 1716. sz. alatt közölt levelére írt, fenn nem maradt válaszára utal.
[2] Ld. 1716/5.
[3] Szabó Lajos és Tábor Béla közösen írt Vádirat a szellem ellen c. művéről van szó. [Bp. 1935.] Mint Szabó Lajos 1944. I. 21-én írt leveléből (ld. FLev. IV. 1629. sz.) kiderül, a két szerző elküldte művét FL-nak, de a postán elveszett. Eszerint most új példányt küldtek belőle. A könyv haláláig megvolt FL könyvtárában.
[4] Ld. 1719. sz.
[5] Boros Istvánra utal. Ld. 1719/1.
[6] Balázs Béla (1884–1949) költő, drámaíró, filmteoretikus. Lukács György ifjúkori barátja. FL ezen a réven ismerte meg A Szellem szerkesztése idején. Az I. világháború idején Balázs lakásán tartották a Vasárnapi Kör összejövetelit, munkahelyén, a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban pedig a Szellemi Tudományok Szabad Iskolája előadássorozatait, amelyek egyikét FL tartotta. Balázs 1919-ben Bécsbe, majd Berlinbe, 1931-ben a Szovjetunióba emigrált, ahol – egyebek mellett – filmfőiskolán tanított. 1945-ben hazatért, a Fényszóró c. színházi lapot szerkesztette, részt vett a filmművészeti képzés és a Filmtudományi Intézet létrehozásában. 1945. VI. 11-én érkezett meg Budapestre.
[7] Ld. 1719/4.
[8] Kállai Ernő (1890–1954) művészeti író, kritikus. 1940–1944 között a Pester Lloyd művészeti kritikusa, utóbb az Iparművészeti Főiskola tanára. Zengővárkonyi látogatásáról nincs írásos adat.
[9] Martyn Ferenc (1899–1986) festő, grafikus. 1925–1940 között Párizsban élt. Hazatérve Pécsett telepedett le, attól fogva kapcsolatban volt FL-sal.
[10] Szabó Lajos valószínűleg FL művészetfilozófiájának vázlatát kérte. FL legközelebb 1946 nyár végén járt Budapesten, ekkor vett részt először Tábor Béláék heti rendszeres összejövetelén.
[11] Mivel Szabó Lajos levele nem maradt fenn, nem állapítható meg pontosan, mit írt vagy kérdezett az Ady-perre vonatkozólag. Szabó feltehetően az Adyval kapcsolatos újabb állásfoglalásokra utalt (Révai József: Ady, a demokrata forradalmár. = Magyarok, 1945. I. évf. 1. sz. 20–27. p., Révai József: Ady. Bp. 1945. ill. Lukács György: Írástudók felelőssége. Bp. 1945. Mindkét kötet megjelent már a levél írása idején.) FL viszont főképpen a Toll 2. Ady-ankétja nyomán támadt polémiára gondolhatott. (Ld. Földessy Gyula: Ady értékelése az Új versek megjelenésétől máig. Kosztolányi és Babits szerepe az Ady-problémában. Bp. 1939. „Kelet Népe" könyvtára 1.)
[12] Fodor József neve kapcsán esetleg a „Véleményem az Ady-kérdésben" = A Toll, 1938. 4. sz. 114. p., „Ady huszonöt éve" = Újság, 1944. I. 23. 1–2. p. vagy „Világosságot Ady körül!" = Független Magyarország, 1944. I. 31. 5. sz. 6. p. cikkek valamelyikére gondolt.
[13] Fülep Lajos: Ady Endre. (Ady Endre: Új versek. Nagy Sándor címlapjával. Pallas kiadása.) = Az Ország, 1906. I. évf. 58. sz. III. 7. 9. p.
[14] Vajda Lajos (1908–1941) festő, 1943-ban az Alkotás Művészházban, 1948-ban az Európai Iskola rendezésében volt kiállítása. FL a Vajda Lajos festőművész emlékkiállítása az Alkotás Művészházban. Katalógus 8 képpel és Kállai Ernő előszavával. [Bp. 1943.] c. kiadványban „Szentendrei házak 1936" címen reprodukált rajzra gondol.

[15] 1945–1948 közötöt csütörtökönként rendszeres összejövetelek voltak Mándy Stefánia és Tábor Béla otthonában. A jelenlévők egyike maga által választott témáról adott elő. Az előadásról jegyzet készült. Állandó vagy gyakori résztvevők voltak Tábor Béla és Mándy Stefánia, Szabó Lajos, Bálint Endre, Hamvas Béla és Kemény Katalin, Jakovits József, Kállai Ernő, Mezei Árpád, Vajda Júlia, Veszelszky Béla stb. Voltak esetenként résztvevők, pl. Molnár Antal. FL két alkalommal vett részt ill. tartott előadást: 1946. IX. elején, amikor hivatali esküt tenni volt Pesten s a Tábor–Mándy házaspárnál szállt meg, másodszor pedig 1947. IV. 28-án, amikor Elek Artúr emlékestjén tartott beszédet. Erről az alkalomról Hamvas Béla a következőt írta Kerényi Károlynak: „Tegnap nagy társaság volt együtt Fülep Lajos tiszteletére: Tábor Béla, Mándy Stefánia, Szabó Lajos, Weöres Sándor, Martyn Ferenc, Lossonczy Tamás, Korniss Dezső, Szántó Piroska." Hamvas levele 1947. IV. 9-i datálással jelent meg, az előadás azonban nem IV. 8-án, hanem 28-án lehetett, mivel FL IV. 24–30 között volt csak Pesten. Hamvas leveleit ld. Mitológia és humanitás. 185, 187. p.

1725. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1945. VII. 3.

Kedves Professzor Úr,

köszönöm az értesítést,[1] megnyugtató számomra, hogy Professzor Úr is épségben túljutott a sokféle viszontagságon. Nagyon szeretnék élőszóval beszélni Professzor Úrral, volna rengeteg kérdezni-valóm; illetve tulajdonképpen csak egyetlen kérdezni-valóm volna, hogy a mostani föld- és ég-közötti állapotommal mihez fogjak, mit kalapáljak ki ebből. – Sajnos, a mai utazási- és pénzkörülmények közt kevés a reményem arra, hogy Pécsre és Zengővárkonyba juthatnék és Professzor Úrral beszélhetnék. Talán Professzor Úr könnyebben eljöhetne ide, ahogy egyszer tervezte.[2] Igaz, hogy egyelőre nem tudnék itten valami kényelmes szállást-ellátást nyélbeütni.

Újabb írásom kb. száz-egynéhány jegyzet; ennek negyedrészét, Professzor Úr szíves engedelmével, itt küldöm. 26 darab jegyzetet küldök;[3] kérném Professzor Urat, írja meg, hogy megkapta-e és hogy érnek-e valamit.

Hálás tisztelettel

Weöres Sándor.

MTAKK Ms 4590/243. Megj. Weöres Sándor egybegyűjtött levelei. Bp. 1998. I. 440–441. p.
Kézírás.
Címzés: Nagyságos dr. Fülep Lajos egyetemi tanár, ref. lelkész Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya megye.
Küldi Weöres Sándor, Csönge, Vas megye.

[1] FL értesítése nem ismeretes.

[2] Weöres 1944. III. 22-én írt levelében köszöni FL szándékát, hogy meglátogatja Csöngén. A látogatásra nem került sor. Ld. FLev. IV. 1660. sz.

[3] A mellékelt jegyzetek utóbb A teljesség felé c. Bp. 1945. c. kötetben jelentek meg. Részben variánsok. 1. Az ős tudás. – 2. Szembe-fordított tükrök. – 3. A mozdulatlan utazás. – 4. Az alapréteg. – 5. A képzelet. – 6. A teljesség. – 7. A létezés. – 8. Az Isten. – 9. Második hármas-csoport. – 10. Első hármas-csoport. – 11. A halálról. – 12. A szeretetről. – 13. Az érzelgésről. – 14. Az emberismeretről. – 15. A közösség-javításról. – 16. Az országhoz. – 17. A tudomány és

művészet pártfogója. – 18. Fekete trilógia I. – 19. Jóslás a trágyaözönről. – 20. Noé bárkája. – 21. Nő és férfi. – 22. Az értelmét – adósa lényét – adó. – 23. Az elmosódó határok ill. Angyalok. – 24. Tündérek, manók. – 25. Az értelem fokozatai. – 26. Mindentudó, mindenható, mindenütt jelenvaló.

1726. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VII. 4.

Kedves Kollega Uram,

VI. 19-én kelt a levele,[1] melyben írja, hogy egy különnyomatot[2] indított el hozzám a tejüzem útján, – még nem érkezett meg! s már nem is remélem, hogy ezen az úton megérkezik. *Nagyon* sajnálnám, ha ott elveszett. Arra kérem, legyen szíves valahogy megtudakolni, ha megvan, elhozatni, s a szokott postai úton hozzám irányítani; – úgy látszik, ez ma már rövidebb és megbízhatóbb út.

Előre is köszönettel és szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4502/260.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nagyságos Trencsényi-Waldapfel Imre tanár úrnak Budapest XI. Albert utca 73.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Ld. 1721. sz.
[2] Ld. 1721/5.

1727. MÁNDY STEFÁNIA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1945. VII. 4.

Mélyen tisztelt Professzor úr,

engedje meg, hogy ismeretlenül megküldjem Önnek ezt a kis cikkemet,[1] amely talán a közeljövőben, az Új Időkben fog megjelenni.[2] Ezzel a cikkel elsősorban az volt a célom, hogy az Ön eszméit és műveit kicsit elismételgessem a többnyire nagyon közönyös nagyközönség előtt, – másrészt pedig, hogy ezt a mindigre szóló, de most különösen időszerű gondolatrendszert érvül hozzam fel azok ellen, akiknek sejtelmük sincs sem az igazi művészetről, sem az igazi szabadságról.

Ezért először is arra kérem, ne haragudjék azért, hogy olyan gyakran idézem az Ön szavait, ez itt nem akar filológus-tudálékosság lenni, hanem egyszerűen azt akartam, hogy a cikkből a Professzor úr szóljon. Tanulságul és követésül próbáltam felhozni ezeket és egy kissé harcos kedvvel is azok ellen, akik még ma is a művészet szempontjait annyira meghamisító propagandával operálnak.

Volt néhány kisebb tanulmányom, amelyeket már régebben meg szerettem volna küldeni Önnek, de sajnos, egyévi távollétem alatt minden elveszett. Most próbálom ezeket különböző megszűnt szerkesztőségektől és jóbarátoktól összeszedni. Ha sikerült és nincs terhére Professzor Úrnak, el fogom küldeni őket.

Vagyunk néhányan fiatalok, akik vezetésre és tanácsra várunk és talán most itt az ideje, hogy akik hasonlót akarnak, megtalálják egymást és a vezetőkhöz vezető utakat.

Mély tisztelettel

Mándy Stefánia

MTAKK Ms 4588/291.
Kézírás postai levelezőlapon, de borítékban elküldve.
Címzés: Fülep Lajos professzor úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya vm.
Feladó: Mándy Stefánia Budapest., IV. Haris-köz 5.

[1] A levél mellett Mándy Stefánia Művészet és világnézet c. gépelt írása autogr. aláírással (MTAKK Ms 4588/292.) – A megtartott előadás hosszabb szövege ugyancsak megvan FL hagyatékában Művészet és világnézet címmel. 1945. IX. 21. dátummal. (MTAKK Ms 4603/33.)
[2] Az előadás nem jelent meg az Új Időkben.

1728. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. VII. 5.

Kedves Lajos,

Waldapfelnek írt leveled[1] vétele után rögtön felkerestem Révait[2] (a fiatalt, akit 1919-ből ismerhettél). Igen szíves volt. Azonnal, előttem, írt a pécsi főispánnak[3] pécsi kinevezésed ügyében s írt neked is. Gondolom, ezt azóta megkaptad.

A helyzet tehát az, hogy Pécs bizonyosnak látszik, Révaiékon kívül a Nemzeti Parasztpárt is feltétlen melletted van. Nem tudom azonban a hivatalos utat, a minisztériumét, vagy az egyetemét. Én ugyan betegeskedem (ágyból írom ezt is), de igen szívesen megteszek mindent. Feladatodról pontosan úgy gondolkozom, mint te. Írd meg tehát a tennivalót akár nekem, akár Révainak (az ő címe a Szabad Nép szerkesztősége).

Úgy hírlik, Lukács György is rövidesen hazajön, ugyancsak egyetemi székre.[4] Nyilván ő még többet adhat tanácsot is, felvilágosítást is, – a pesti helyzetről is.

Részletesebben azért sem írok, mert leveled óta bizonyosan sokkal többet tudsz ügyedről; mindenesetre, kérlek, tudasd pontosan, hogy mit kellene tenni. Ismétlem, Révai – a moszkvai – igen nagy megbecsüléssel szólt rólad.

Kézcsókkal, baráti üdvözlettel,

Illyés Gyula

Bpest, III. Csejtei-u. 2.

MTAKK Ms 4587/280.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1721/1.
[2] Révai József ld. 1719. sz. – Az „idős" Révai József (1881–1970) klasszika-filológus, író, műfordító, tanár, a „Tükör" c. lap szerkesztője.
[3] Ld. 1719/1.
[4] Ld. 1719/4.

1729. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VII. 8.

Kedves Költőnő,

nagyon örültem levelének,[1] nagyon jól esett. Huszonöt éves belső emigrációmban néha fénylő pont az ifjúság időről-időre való jelentkezése volt. Ezt a jelentkezést kezdettől fogva mértéknek tekintettem. Nem a tehetségének, másénak; azénak, hogy akadt olyan ifjúság, amely elégedetlen volt a meglevővel; valami mást keresett, nem mert tudta, hogy valahol van más is, hanem mert szüksége volt rá; s hogy' hogy' nem, kerülő utakon, véletlenek révén olykor eljutott hozzám. De nem ez a fontos; még nekem se; a személy ebben nem fontos; nélkülem talán talált volna mást. Az a fontos, hogy keresett, hogy elégedetlen volt. Mert hiányolta, mint Ön is, mint írja az emberséget. És nem nyugodott, amíg meg nem találta, vagy úgy nem vélte, hogy megtalálta. Hogy mást is megtalált-e nálam, nem tudom; *ezt* hiszem, hogy igen. Nem sok, de néhány tanítványom él itthon és szerte a világban, némelyik már nem ifjú, de a hűsége változatlan. S ez a hűség szintén nem nekem szól, én csak közvetítője vagyok: az emberségnek. Jó tudni, – s ezért örültem az Eszmélet[2] írója jelentkezésének, – hogy az elégedetlen ifjúság nem fogy el; akkor se, amikor látszólag kevesebb az oka az elégedetlenségre. Nem fogy el az, amelyik tudja, hogy az emberség nem lágyság, poltronság, kíméleteskedés, hanem keménység, s ha kell, kíméletlenség is. Mert mindig igazság, tehát maga, s mások iránt.

Örültem a kis cikknek[3] is, várom a többit, s ha van kedve terveiről, munkájáról tájékoztatni, szívesen fogadom.

Melegen üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdon.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Mándy Stefánia író úrnőnek Budapest IV. Haris-köz 5.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

[1] Ld. 1727. sz.
[2] Mándy Stefánia Eszmélet c. verse a Magyar Nemzet 1945. VI. 10. I. évf. 32. sz.-ban jelent meg.
[3] Ld. 1727/1.

1730. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

[Zengővárkony, 1945.] VII. 11.

Sietek megírni, hogy megjött A görög irodalom,[1] – tehát nem kell már nyomozni.

Hálás köszönet érte!

Azonnal el is olvasom.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

A hely kikövetkeztetve, az évszám postabélyegzőről, amelyen Pécsvárad a helymegjelölés.
MTAKK Ms 4502/261.
Kézírás a zengővárkonyi ref. templomot ábrázoló képeslapon.
Címzés: Nagyságos Dr. Trencsényi-Waldapfel Imre tanár úrnak Budapest XI. Albert utca 73.

[1] Ld. 1721/6.

1731. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1945. VII. 24.

Kedves Professzor Úr,

köszönöm a szíves sorokat.[1] Ami az elhelyezkedést illeti: ha csak lehet, egy-két hónapon belül átrándulok Pestre és körülnézek, mit lehetne csinálni. Pestről, ha Professzor Úr megengedi, egy kis beszélgetésre Zengővárkonyba utazom és Pécsre. Ha Pestre jutok, onnan már könnyűszerrel tovább-juthatok Zengővárkonyba, de nem tudom, hogy egyáltalán utazhatok-e; Csöngéről igen bajos kimozdulni, itt mindig jelentkezik valami akadék, most például kötelező tífusz-oltás, mely három hétig tart.

Professzor Úr kártyájának alján Martyn kézírását látom: „Martyn Ferenc és Klára."[2] Ferenc még a háború alatt azt írta nekem, hogy Wiesenberg Klári meghalt; boldog volnék, ha nem így volna. Kérem Professzor Urat, ha tud valamit Wiesenberg Kláriról, Berger Ottiról,[3] Kellermann Emilről[4] és hozzátartozóikról: írja meg nekem; róluk ősz óta nem hallottam semmit. Martyn címét is kérném, ha tudja Professzor Úr.

A múltkori prózákról[5] írottakat hálásan köszönöm. Azt hiszem, most már tisztán látom ezt a kis próza-sorozatot.

Hálás vagyok, hogy Professzor Úr türelmesen figyelmeztet tudatlanságaimra: az „és" előtti vesszőkre ezentúl jobban ügyelek. – A „hanem" és „de" különbségét tudom. Csakhogy azoknak a prózáknak állandóan visszatérő motívuma: „nem így van, hanem úgy van"; ezért a tömérdek „hanem" elviselhetetlenül zakatolt és nagyrészt utólag cserélgettem egy csomó „hanem"-et „de"-re. Hogyan lehetne a „de" helytelen használatát elkerülni? ha a „hanem"-ek egyrészét „ellenben"-re cserélem, ez mégrosszabb. Az sem tűrhető, hogy 20–30 sorban 10–12 „hanem" legyen. Talán Professzor Úr tudna alkalmas megoldást.

Megbocsásson Professzor Úr, hogy megint kéziratokat küldök: tíz-egynéhány verset.[6] Egy kivételével még a háború alatt írtam őket, de még nem mutathattam senkinek. –

A múltkori kéziratokból is, meg ezekből is van más példányom, ezért nem terhelem Professzor Urat a visszaküldésükkel.

Minden jót, egészséget kívánok, hálás tisztelettel

Weöres Sándor

MTAKK Ms 4590/245. Megj. Weöres Sándor egybegyűjtött levelei. Bp. 1998. I. 441–442. p. ill. Tóth Péter: „Vakon tapogatózom egy ismeretlen világban...": Életünk, 1997. 11–12. sz. 1308. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL levele nem ismeretes.

[2] Martyn Ferenc ld. 1724/9. – Weöres kérdésével kapcsolatosan kétféle visszaemlékezés olvasható. László Károly: Az út Auschwitz felé [...] Bp. 1995. c. kötetben a következőket írja: „Kalandos kísérletet tettek [...] unokanővérem, Wiesenberg Klári érdekében. Barátja, a már szintén említett lovag Martyn Ferenc, ír származású (innen a lovagi cím) jelentős magyar festő [...] legjobb barátainak egyike volt Fülep Lajos, a zengővárkonyi kálvinista pap, a huszadik századi magyar szellemi élet egyik legvonzóbb alakja. Elhatározták, hogy az ország német megszállása után Klárit – barátnőjét és egyben az én unokanővéremet – Fülepnél a zengővárkonyi lelkészlakban fogják elrejteni. [...] Unokanővéremet Fülep ugyan elrejtette a lelkészlakban, de valaki a falusiak közül feljelentette a csendőrségnél; elvitték, átadták a német megszállóknak és szüleivel együtt deportálták. Szüleit elgázosították, ő túlélte Auschwitzot és a háború után férjhez ment Martyn Ferenchez. 1881-ben halt meg Pécsett [...]" (123–126. p.) Martyn Ferenc így emlékezik: „1944. március 19-e után egyszer-kétszer a fasizmus elpusztításáról, az ellenállás, a megmaradás lehetőségéről beszéltünk Várkonyban. Fülep Lajos egyetértett. De el kellett fogadnom, együttműködésre nem számíthattam. [...] Csak aki átélte, követheti, emlékezhet a reménytelenség, az eszétvesztett őrjöngés poklára – a várkonyi templomkert képét hogy elfújta a vihar! – internálótábor, Auschwitz, kilenc hónap illegalitás következett." (Martyn Ferenc: Fülep Lajos Zengővárkonyban. = Töredékek. Pécs, 1979. 119. p.)

[3] Kiléte ismeretlen.

[4] Kellermann Emil orvos, festő. 1942-ig Pécsett, utóbb Tatán praktizált. Képeiből 1943-ban Budapesten kiállítás volt a Tamás Galériában, katalógusának bevezetőjét Kállai Ernő írta. FL kérésére Elek Artúr ismertetést írt a kiállításról az Újság 1943. II. 7 sz. 8. p. Ld. Flev. IV. 1465. sz.

[5] Ld. 1725/3.

[6] A levél mellett A meghalás perce. (Kötetben: Meghalni.) – Szabadúlni. (Kötetben: A szabaduló. – Atlantis. Variáns.) – Táncdal. – Áldozati táblák. – Icse de icse jatar dan idim szarajda mahmur. (Krimtatár dal.) – Mennyekzői kar. – Tavasz-ünnep előestéje. – A szerelemről. (MTAKK Ms 4590/246–247.)

1732. FÜLEP LAJOS – BALÁZS BÉLÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VIII. 19.

Kedves Béla,

nagyon örültem levelednek.[1] Újra hallottam benne a hangodat, láttam a tekinteted, – a régi, de most nekem nagyon új szelet fújtad be mélységes magányomba.

Annál jobban fájlalom, hogy nem jöhetsz. Nem is úgy gondoltam, hogy látogatásra autót ad a párt, hanem úgy, hogy ha valaki valami párt-ügyben Pécsre jön, vele jönnél Te

is, – akár erre menet itt kiszállva, akár Pécsről kijöve, egy ugrás ide. Mert bizony, sok mindenről beszélni volna jó, a levél alkalmatlan rá.

Így pd. a „radikalizmus gyermekbetegsége", a „forradalom és a történelmi continuitas dialektikája", és a többi. Ezekről, azt hiszem, nem lenne köztünk vita. Nem ez az én '19-ességem, és aligha megrekedtség valami elavult dialektikus momentumban. Az elvek megváltozásába – valóságos vagy csak taktikai változásába – szeretnék már belelátni. Ami aggaszt, a nacionalizmus, – nem a patriotizmus, a nacionalizmus, melyről van valami látásom, hogy milyen sorrendben kapja el a népeket. Beszéltem jó néhány orosszal. Nagyobb rangú tiszttel és közkatonával, a kommunizmusukban a patriotizmus alján én bizony néha nacionalizmust is éreztem. Csalódtam? lehet, nem vitatom, tapasztalataim lehetnek esetlegesek és elégtelenek, a tény, hogy irtózom nacionalkommunizmus gondolatától. Ha nincs ok aggodalomra, ha rémkép az egész, annál jobb, én örülök neki, de szeretném, ha valaki meggyőzne, akinek látásában, tudásában, őszinteségében megbízhatom. Mert ha a veszekedett anti-nacionalizmus is a „radikalizmus gyermekbetegsége", akkor én nyakig benne vagyok, gyógyíthatatlanul.

Bizonyos, hogy a legfontosabb dolgokat csak a bőrünk vásárra vitelével tanuljuk meg, – amit tudok, én is így tanultam. Az én vásárom egyébként sokszor hasonlított a kínzó-kamrához, – mi minden történt velem a 26 év alatt, nem levélbe való. Csoda, hogy átvészeltem mindent. Úgy látszik, az Úristen csakugyan tartogat még valamire. A pécsi ügyészségen bizonyosan megvannak még az iratok, amik 29-ben kormányzósértéssel, nemzetgyalázással stb. vádoltak,[2] minimum 5 évi fegyház járt volna érte, – vagyis, az én konstituciommal, a halál. És '19-ben a fehér tisztek (csaknem naponta) a lakásomon. A kommün bukása után hetekig rejtőztek nálam kommunisták (Szamuelly László,[3] Bettelheim[4] stb.), a balkonról figyeltük, hogy ott áll átellenben a detektív, – és nem jött föl és nem lett baj. A vásárban valahogy az is benne van, úgy látszik, és az is kell hozzá, hogy vigyáznak a bőrünkre. Azt akarják, hogy tanuljunk rajta, s ezért nem engedik, hogy idő előtt kirázzanak belőle.

A másik, lehet, hogy gyermekbetegség, amiben nyakig benne vagyok, a magántulajdon, éppen a parasztsággal nexusban. Ebben az én bőröm sokat forgott a vásáron, egy kicsit agyon is akartak verni, engem másra tanított, s nem látom olyan egyszerűen elintézettnek, hogy „a föld kell neki" stb. – Nem elég azt tudnunk, mi kell *neki,* azt is kell tudnunk, mi kell *másnak,* az egésznek. Az egészből kiszakított paraszt veszedelmes absztrakcio. Aggódva gondolok annak az elmaradhatatlan következményeire, hogy nálunk a nagybirtokot kolchoz helyett földarabolták, – a magántulajdon dogmája kedvéért. Bár hivatalom a prófétaság, nem akarok prófétálni, de az eljövendő esztendőket még szűkebbnek sejtem a mostaninál s a tavalyinál.

Végül, hogy velem mi történjék. Tanítanom, nevelnem kell, mert megfulladok, elpusztulok! Kimegyek az erdőbe, és ott bőgök, mint a szarvastehén, akinek tele a tőgye, és elvesztette a fiát. A művészetfilozófiámat[5] kb. 10 évig előadtam a pécsi egyetemen magántanárként,[6] de ez se volt az igazi. Mást is kellene már tanítanom, ethikát, vall.[ás]filozófiát, metafizikát. A művészetfilozófiám lassanként már publikálnom kellene. Mindehhez az kell, hogy kijussak a levegőre, emberek, tanítványok közé. A pécsi filoz.[ófiai] facultást 5 évvel ezelőtt feloszlatták. Most szó van róla, hogy újra felállítják, s engem terjesztettek fel a filoz.[ófiai] tanszékre. Szabadba jutásom első lépése tehát az volna, hogy Pécsett ka-

tedrához jussak, – onnan 1–2 év múlva mehetnék tovább, egyetmást még itt kellene elvégeznem, nyugalomban befejeznem. Igen, de a facultás újra felállításának ügye *január óta huzódik!* s még az se bizonyos, hogy engem neveznek ki, mert úgy hallom, a miniszter[7] előbb a Kolozsvárról menesztett tanárokat akarja elhelyezni. *Ez tehát az, amiben értem tenni lehetne* – megírom, mert kérdezed. Révai már foglalkozott ezzel az üggyel, írt is nekem, én is neki, nagyon jó volna, ha beszélnél vele s tennétek valamit. Illyés Gy.[ula] hónapokkal ezelőtt írta, hogy a kom.[munista] párt és a n.[emzeti] parasztpárt egyöntetűen mellettem van;[8] az egész Pécs is; állandóan követelőzik is, – de hogy eredménnyel-e, nem tudom.

Lukács[9] jövetelének nagyon örülök. Ha megjött, meg fogom tudni mindjárt? s a címét? Mennék én Hozzátok azonnal, de nem hagyhatom el a helyem, nincs kire!

Szeretettel ölel

Lajos

Kedves Anna!10 hálás köszönet, hogy Maga is írt. Bár már láthatnám is!

Szívből köszönti meg-nem-öregedett-barátságú öreg barátja

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5021/220.
Kézírás.
Címzés: Balázs Béla író úrnak Budapest IV. Szép utca 3. „Fényszóró" szerkesztősége. Ajánlott.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Balázs Béla ld. 1724/6.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] 1929 februárjában Zengővárkonyban kántortanítóvá választották Kajdi Lajost. Utóbb különféle hamisítási ügyei miatt fegyelmi vizsgálat indult ellene, amit Kajdi FL-on próbált megtorolni. Miután egyházi fórumoknál nem járt sikerrel FL elleni panaszaival, feljelentette a pécsi ügyészségen kormányzógyalázás miatt, egy a tanítóvá választása alkalmával rendezett vacsorán elhangzott kijelentésre alapozva a vádat. Az ügyészség bizonyíték hiányában 1930 őszén megszüntette az eljárást FL ellen. Részletesen ld. FLev. II. 422–426. p.

[3] Szamuelly László (1897–1920) Szamuelly Tibor testvére. Az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportjának, majd a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja. A Tanácsköztársaság alatti tevékenysége miatt elfogták és kivégezték.

[4] Bólyai-Bettelheim Ernő (1889–1959) ügyvéd, 1918-tól a Kommunista párt tagja. Nem tudni, FL honnan és mennyire ismerte. 1919–1927 között Ausztriában, 1927-től a Szovjetunióban volt emigrációban, a III. Internacionálében és a Központi Szakszervezeti Tanácsban dolgozott. 1948-ban hazatért, részt vett az Állami Ellenőrzési Központ megszervezésében, utóbb a Szikra kiadó szerkesztője és fordítója lett.

[5] Ld. 1716/9.

[6] 1921-ben Pécsre helyezték a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemet. 1923-ban négy karral megkezdte működését. 1940-től, a kolozsvári egyetem újraszervezésekor megszüntették a bölcsészkar működését. 1945-ben felvetődött újraélesztése (ld. 1719/2.), de csak 1948-ban kezdett működni Pedagógiai Főiskola formájában. 1991-ben helyreállították a 4 karral rendelkező egyetemet.

[7] Teleki Gézára utal. Teleki Géza gróf (1911–1983) geológus, földrajztudós. 1944. XII. 22– 1945. XI. 13. között az Ideiglenes Nemzeti Kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere, Teleki Pál fia.

[8] Ld. 1728. ill. 1719/2.

[9] Lukács György 1945. VIII. 1-jén tért haza az emigrációból. (Ld. 1719/4.) Zengővárkonyi látogatására 1946. IV. 27-én került sor. Ld. 1719/6.

FL – aki a Vasárnapi Kör összejövetelein 1919-ig rendszeresen találkozott Lukáccsal és Balázzsal, szoros barátokként tartotta számon őket. (Ld. 1724., 1733., 1747. sz.)

Emigrálásuk után FL kapcsolata megszakadt velük, így nem tudta, hogy 1940. januárjában Moszkvában az Internazionale Literatur egyik szerkesztőségi ülésén éles vita támadt Lukács és Balázs között (MTAKK Ms 5018/179–181.) Balázs dogmatizmussal vádolta Lukácsot, aki viszont idealistának bélyegezte Balázst. Ezzel kapcsolatos leveleikből kiderül, hogy nem ez volt ez első eset, amikor szembekerültek egymással. Olyan régi ellentétek fogalmazódtak meg ez alkalommal, amelyek még ifjúkori magyarországi kapcsolatukban gyökereztek. Levélváltásukban Balázs volt engedékenyebb, nem zárta ki a békülés lehetőségét, de fájlalta, hogy Lukács nem becsüli a műveit, sőt elolvasni sem hajlandó őket. Véleménye szerint azonban különbözőségük ellentétes természetük miatt, hosszú fejlődés során alakult ki; alacsony erők tovább szították köztük a bizalmatlanságot és az ellentéteket, de közösségük alapját – egyazon párthoz tartozásukat, egyazon országba való emigrálásukat – mindez lényegében nem rendíthette meg.

Lukács válaszaiban kérlelhetetlen: személyes viszonyukat régóta nemlétezőnek mondja. Tagadja, hogy közösségük bizonyos erkölcsi elvek megegyezésére épül, sőt az 1910-es évekig visszamenőleg datálja eltávolodásuk kezdetét. Ő ekkor kapitalista családja szellemétől menekülve, a bohém értelmiségben keresett társakat, közöttük azonban ugyanazt a gyávaságot, hazug szellemet találta, mint a maga környezetében, különösen a szerelmi kapcsolatokban. (Ezzel főként Seidler Irma festőnővel való kapcsolatukra és Seidler Irma öngyilkosságára utal.) Esztétikai nézetei már a Vasárnapi Kör idején is Balázsétól eltérő irányban változtak, akinek műveitől már ekkor eltávolodott. Ehhez járult Balázs alkalmazkodása bécsi, majd berlini emigrációja idején a polgári sajtóhoz, a Szovjetunióban megjelent írásait pedig „vörös giccs"-nek nevezi Lukács.

[10] Hamvassy Anna, Balázs Béla második felesége (1876–?), FL valószínűleg a Vasárnapi Kör összejöveteleiről ismerte. Nincs róla adat, hogy FL találkozott-e Budapestre költözése után Balázs Bélával, Balázs halála után özvegyét többször meglátogatta. Ld. 2024., 2027., 2069. és 2072. sz.

1733. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. VIII. 20.

Kedves Uram,

meghökkenve látom, hogy már egy egész hónap eltelt levele[1] érkezése óta, – azt mondják, a jó sorsban gyorsan múlik az idő, ezt nem nagyon tudom, de eleget tapasztaltam, hogy sok baj közt nem igen vesszük észre az idő múlását. Most is ez történt. Sok bajom volt, – de nem is írok róla, majd ha egyszer élőszóval mondhatok egyetmást az életemről, ez is benne lesz.

Az egyetemi ügyről a legdivergálóbb híreim vannak. Az az ifjú barátom,[2] aki Önnél is járt, azt írta, hogy még embrionális állapotban sincs, viszont két hete a pécsi polgármester nyilatkozata egyik pécsi lapban azt mondja, hogy a pécsi fil.[ozófiai] facultást csakugyan felállítják, tegnap pedig egy pécsi tanár írta, hogy ki akar jönni hozzám beszámolni a „pécsi egyetem igen kedvező fejlődéséről". Az utóbbiakból azt látom, hogy a fil.[ozófiai] facultást most már talán csakugyan felállítják – hogy aztán engem kineveznek-e, nem tudhatom, különösen mikor egy kolozsvári professzortól[3] azt hallom, hogy a miniszter előbb a szélnek eresztett kolozsvári tanárokat akarja elhelyezni.[4] Vederemo. Ez persze Pécs, és nem Pest, de így is jó volna, mert szabadon mozoghatnék végre, s fel-fel mehetnék Pestre. A többire aztán majd sor kerülne.

Tegnap Balázs Bélától kaptam igen kedves levelet,[5] írja azt is, hogy Lukácsot[6] „napról-napra" várják. Hát én is nagyon várom már!

Az Ady-per,[7] úgy látszik, szintén „nagy per, mely ezer éve tart, és sose lesz vége".[8] Írással én mostanában aligha vehetek részt benne. Révai könyve,[9] sajnos, még nem jutott el hozzám, felteszem, hogy értékes lehet.

Gellért O.[szkár] versét[10] nem olvastam. Lapok nagyon ritkán jutnak el hozzám. Hogy Kner Imre[11] is meg van, nagyon örvendetes hír volna, de nem tudok bízni benne, t.[udni] i.[llik] nem tudom elképzelni, hogy ne írjon nekem, ha megvan, s olyan helyen, ahonnan írni lehet. Tud róla többet is, mint hogy „megvan"? hol van? Gyomán? és Gellért O.[szkár] címét megszerezhetné valahogy? a régi címe megvan nálam, de aligha maradhatott ő ott.

Mándy St.[efánia] régesrég elküldte a cikkét kéziratban,[12] én nyomban válaszoltam,[13] azóta nem írt, s nem küldte el az Új Időket, amelybe szánva volt, s tán már meg is jelent. Talán nem kapta meg a válaszom? Ez nagyon bántana, mert mostanáig azt gondolhatta, hogy nem is válaszoltam neki. Kérem, legyen szíves megkérdezni, s közölni vele azt az óhajomat is, hogy szeretném az Ú[j] I[dőke]-t megkapni, ha a cikk megjelent benne.

Művészetfilozófiámba[14] az exotikusok is benne vannak, nagyon is. Ez a terület nekem különös gondom volt mindig. Az elméletemet rajta szoktam kipróbálni. Általában, amelyik elméletbe nem fér bele *minden*, azzal baj van. Nem az „um so schlimmer für die Tatsachen", hanem az „u[m] s.[o] schl.[immer] für die Theorien" oldalán álltam mindig.

Amikor ráér, kérem, írjon sorsáról, munkájáról, mindenről, amiről gondolja, hogy érdekelhet. Hogy' tudnak élni abban a szörnyű drágaságban? És Tábor Béla hogy' van, mit csinál? Kérem, adja át neki ismeretlenül is jó kívánságaimat.

Önnek is jó munkát kívánva, szívből üdvözlöm

Fülep Lajos

Magántulajdon.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Kiléte ismeretlen.
[3] Csekey Istvánra utal (1889–1963) jogász professzor, 1923-tól a tartui, 1931–1940, 1945–1946 között a szegedi, 1940–1945 között a kolozsvári, 1946–1951 között a pécsi egyetem tanára. Nagyapja zengővárkonyi ref. lelkész, esperes volt.
[4] Ld. 1719/2.
[5] Balázs Béla levele nem maradt fenn.
[6] Ld. 1719/4.
[7] Ld. 1724/10.
[8] Eötvös Károly: A nagy per, mely ezer éve folyik s még sincs vége. Bp. 1904., a tiszaeszlári perről szóló könyvére utal.
[9] Révai József: Ady. Bp. 1945. Szikra.
[10] Gellért Oszkár: Freiheit c. verse 1945. VIII. 18-án jelent meg az Új Idők 1945. 3. sz. pp. p.-n. Ez a vers azonban aligha juthatott el két nap alatt FL-hoz.
[11] Kner Imre (1890–1944–45) nyomdász, könyvkiadó. FL-sal való kapcsolata 1911-ben kezdődött, amikor a Lukács György–Hevesi Sándor–FL szerkesztette A Szellem c. folyóirat első számát nyomtató Kner Imre címlap-tervére FL ráírta: „amelyik nyomdász pedig *csak* betűvel nem tud szép könyvet csinálni, úgyse lesz nyomdász soha." Utóbb, az I. világháború idején a Vasárnapi

Kör összejövetelein találkoztak, amelyeken Pesten jártában olykor Kner Imre is részt vett. Szoros barátságuk az 19210-as években bontakozott ki s tartott Kner Imre elhurcolásáig, 1944-ig. Gyakori levélváltásaikon kívül Kner 1932-ben Zengővárkonyban járt, FL pedig 1943-ban Gyomán. FL emlékbeszédet mondott Knerről a tiszteletére rendezett esten, 1958. V. 22-én.

[12] Ld. 1727. sz.

[13] Ld. 1729. sz.

[14] Ld. 1716/9.

[15] Ld. 1724/3.

1734. FÜLEP LAJOS – KNER MIHÁLYNAK

Z[engő]várkony, 1945. IX. 4.

Kedves Mihály,

a fordulat s a Pesttel való postai közlekedés óta állandóan tudakolom barátaimtól, tudnak-e valami hírt Magukról. Pár hete valaki[1] azt írta: „Kn.[er] I.[mre][2] itthon van." Bármennyire örültem volna a hírnek, nem tudtam elhinni. Ha igaz, hogy Kn.[er] Im.[re] itthon van, – írt volna nekem! Most aztán Csekey István[3] barátom hozta a hírt Pestről, – akit a tudakozódásra megkértem, – és pedig megbízható forrásból, Erzsébettől,[4] hogy Maga csakugyan itthon, sőt otthon van. Örülök, hogy legalább egy! de hát a többi, apja, anyja,[5] Zsuzsa?[6] Rengeteget aggódtam, s aggódom miattuk, nyugtalan éjszakáimon sokat gondolok rájuk, hol reménykedve, hol kétségbeesve. Ha tud, vagy amint majd tud róluk valamit, bármit, kérem, írjon azonnal.

Melegen üdvözli öreg barátja

Fülep Lajos

BML XI. 9. b/13. A Kner ny. ir. Megj.: Fülep–Kner lev. 262. p.
Kézírás tábori postai levelezőlapon.
Címzés: Kner Mihály könyvnyomtató úrnak Gyoma Békés megye.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Kner Mihály (1923–1945) nyomdász, Kner Imre fia. A munkaszolgálatból és pesti bujdoklásból hazatérve megindította a nyomdát, majd 1945. XII. 6-án öngyilkos lett.

[1] Szabó Lajosra utal. Ld. 1733. sz.

[2] Ld. 1733/11.

[3] Ld. 1733/3.

[4] Kner Erzsébet (1897–1899) könyvkötő, Kner Imre húga. 1924-től Budapesten, 1948-tól Chicagóban élt.

[5] Kner Imréné Kulka Etelka (?–1944) Bartók Béla növendékeként zongoratanári diplomát szerzett.

[6] Kner Zsuzsa (1921–1973) zongoratanár, Kner Imre leánya, utóbb Haás Pálné.

1735. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1945. IX. 4.

Kedves Kollegám,

végre megírhatom, milyen örömmel és élvezettel olvastam A görög irodalmat.[1] Ilyen kitűnő, bölcs irodalmi tájékoztatót nem ismerek magyarul még egyet. Ezért még egyszer külön nagyon köszönöm.

Nem ok nélkül küldöm meg egyik szökrönyöm[2] képét, amely már archeol.[ogiai] leírásban és interpretálásban részesült. A pécsi múzeum Értesítőjében közölt ismertetés[3] romai és ókeresztyén motívumokat lát rajta, én praehistoricus és örök motívumokat is (penis és vulva).

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4502/262.
Kézírás a Fülep Lajos három „szökröny"-e közül a legszebbikről készült képes levelezőlapon.
Címzés: Dr. Trencsényi-Waldapfel Imre tanár úrnak Budapest XI. Albert utca 73.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

[1] Ld. 1721/5.
[2] A szökrönyről FL csináltatott levelezőlapot.
[3] A szökröny képe a Pécs Szabad Kir. Város „Majorossy Imre Múzeumának" 1941. évi Értesítője. Szerk. Dr. Török Gyula – címlapján jelent meg. Az Értesítőben ugyancsak Török Gyula tollából Szökröny, sarcophag ill. Truhe-Sarcophy címmel magyar és német nyelvű cikk jelent meg róla. (76–83. p. Az adatokat Boda Miklósnak köszönhetem.)

1736. HEVESI MÁRIA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. IX. 5.

Kedves Barátom,

az első fénysugárral együtt, mely a Rókus kórházban megoperált szemembe hullt, megérkezett az Ön szép levele,[1] mely nemcsak levél, hanem egyben mindennapi imádság és mindennapi kenyér. Még nem magam olvastam el, mert betűtündérország még zárva előttem, amíg lencsepótló szemüvegemet meg nem kapom. Akkor az első levelet majd Magának írom és bővebben értesítem dolgaimról. A mellékelt cikkecske[2] Magáról is szól, őszintén mondom, hogy örömmel hallgatnék előadásokat Magától, mint a múltban. Visszaemlékezem gyönyörű Dante tanulmányára,[3] melyről annak idején Sándor[4] azt mondta, hogy rengeteg francia, angol és német tanulmányt olvasott, de a Magáéhoz hasonlót megközelítőleg sem talált.

3 hetet töltöttem a Rókusban, most itthon morzsolom még 6 hétig a napokat, amíg a beígért látóképesség vissza nem tér. Akkor gondolhatok csak arra, hogy a másik szemet is megcsináltassam.

Még csak arra kérem írjon Magáról s még csak azt kívánom, hogy minden a legszebben rendeződjék el.

Sokszor üdvözöljük a régi barátsággal

Mária

MTAKK Ms 4587/219.
Kézírás.
Címzés: Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos lelkész úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Feladó: Hevesi Mária Budapest V. Személynök u. 2/b. 1/2 em.
Hevesi Mária Hevesi Sándornak, FL ifjúkori barátjának leánytestvére volt.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] A cikk nincs a levél mellett.
[3] Dante. (Részletek a tízes években írt Dante-tanulmányból) = Nyugat, 1921. IX. 16. XIV. évf. 18. sz. 1369–1382. p.
[4] Hevesi Sándor (1873–1939) író, rendező, színigazgató. FL fiatalkorában, Pestre jövetele után kötött vele barátságot. Firenzében élve ő hozta össze Hevesit E. Gordon Craig-gel. 1911-ben FL Lukács Györggyel és Hevesi Sándorral együtt szerkesztette A Szellem c. filozófiai folyóiratot.

1737. KNER MIHÁLY – FÜLEP LAJOSNAK

Gyoma, 1945. IX. 8.

Kedves Bátyám Uram!

Hálásan és meghatottan olvastam kedves lapját.[1] Bizony nem sokan vannak Apám[2] régi barátai közül, akik érdeklődnek sorsa után, vagy ha meg is teszik, rendszerint kiderül, hogy valamit kérni akarnak. – Beszámolok tehát mindenről, ami csak érdekelheti Önt: Apámat, mint internáltat innen Nagykanizsára, majd Sárvárra vitték. Sárváron múlt év május 19.-én adták át a németeknek, akik Auschwitzba szállították. Amiket innentől kezdve tudunk róla, azok több embernek nem egészen egybehangzó véleménye és híradása alapján összeállított feltevések. Minden valószínűség szerint az Auschwitztól néhány km.-re lévő Monovitzban, az I. G. Farben[3] legújabb gyárában dolgozott. Itt nem volt nagyon rossz dolguk, ami azt jelenti, hogy a koszttól csak a gyengébb szervezetűek haltak éhen és aránylag kevés volt a kivégzés, és a veréseket is el lehetett viselni. De nem is ez a lényeges, hanem az, – ezt saját tapasztalatomból tudom –, hogy akar-e élni az ember vagy sem. Ilyen helyen csak az akaraterő tarthat valakit életben. Apámnak meg volt hozzá az akaratereje és úgy látszik nem adta fel lelkileg sem a küzdelmet. Az utolsó hír Róla az, hogy ez év január 19.-én elindították Nyugat-Németország felé. Abban a transportban, melyben Ő is volt, rajta kívül csupa 50 éven aluli munkabíró ember volt. Ha Ő 55 éves létére odakerült, az azt jelenti, hogy még nagyon jó kondícióban lehetett. Erről a transportról annyi különböző hír van, hogy képtelenség a valóságot kibogozni. Egyik verzió: Berlin mellé kerültek és az amerikaiaknál vannak. Másik verzió: Gleiwitz mellett az oroszok kezébe kerültek és Oroszországban vannak kórháztáborokban. Harmadik: partizántámadás érte őket,

mire a kísérő SS[4] legénység kiirtotta az egész csoportot. És így lehetne folytatni még soká. Mi minden esetre bízunk és várunk.

Anyámat,[5] Nagyanyámat özv. Kner Izidornét[6] és Zsuzsát[7] innen vitték el a gettóval Szolnokra, ahonnan szintén Auschwitzba kerültek. A megérkezés pillanatában sortírozáson estek át, ahol Anyám és Nagyanyám a hírhedt baloldalra kerültek. Ez köztudomásúlag a gázkamrát jelenti. Sajnos ehez semmi kétség sem fér. Zsuzsa egyedül egy hónapi ottlét után Langenbielauba, Sziléziába került, és június közepe óta itthon van. Amiket mesél, abból regényt lehetne írni, de ez nem érdekes, hiszen ma minden harmadik ember tud ilyen regényt mesélni saját magáról. Most már meglehetősen összeszedte magát és éppen ma reggel utazott Pestre. Ugyanis az utolsó két éve hiányzik a Zeneakadémián és olyan ígéretet kapott, hogy elvégezheti egy év alatt is. Így most felküldtem tanulni, akármilyen nehéz is lesz anyagilag.

Magamról csak röviden: munkaszolgálatos voltam, Németország felé utaztunkban Esztergom után önhatalmúlag visszafordultam. Az ostrom alatt Pesten voltam illegalitásban, majd a Margit körúti katonai fogházban, végül pedig a Gestapónál[8] a Svábhegyen. Szereztem némi tapasztalatot emberekről és módszerekről és éppen ezért nem vagyok most egyik párt tagja sem. A polgári pártoknak ugyanis túl radikális vagyok, a másik oldaltól pedig távol tart a totalitásról való felfogásom.

A nyomda meg van, most én vagyok az Iparügyi Minisztérium által kirendelt vállalatvezető. A gépeink közül csak egy hiányzik, az egyéb felszerelés és épület ép. A papírkészletünket majdnem teljesen elvitték, pénzünk szintén elveszett különböző módokon. Lehetőségeink így meglehetősen korlátozottak, de február óta, mióta hazajöttem már meglehetősen nagy haladást tettünk a teljes megindulás felé. Most kb. 25 %-os foglalkoztatottsággal dolgozunk. Távollétemben, – mikor a Margit-körúton voltam – két Sztálin könyvet (Sztálin beszédeit[9] és Sztálin életrajzát[10]) készíttette el itt a Kommunista Párt. Ezenkívül orosz és magyar nyelvű tábori újságot[11] (az előbbit az oroszok által hozott betűből) és rengeteg plakátot és röpiratot nyomtattak itt.

A házunk még áll (majdnem azt írtam sajnos), a berendezésből is van valami. A könyvtár 75–80 %-ban meg van. Békéscsabán volt a városi múzeumban, onnan hoztam haza lovaskocsikkal. A képek hiánytalanul meg vannak.

Egyszóval kívülről majdnem úgy nézünk ki az idegenek számára, mintha élnénk.

Mégegyszer nagyon köszönöm szíves érdeklődését, tisztelő híve

Kner Mihály

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref. lelkész úrnak
Zengővárkony U. p. Pécsvárad.

MTAKK Ms 4588/159. Megj. Fülep–Kner lev. 262–263. p.
Gépírás autogr. aláírással Kner Mihály feliratú levélpapíron. A címzés a levél szövegének végén van.
Zengővárkonyba írt levél.
Rajta ceruzával: „Én húzgáltam meg FL." (A Kner Imre emlékesten tartott beszédhez.)
Kner Mihály ld. 1734. sz.

[1] Ld. 1734. sz.
[2] Kner Imre ld. 1733/11.

[3] Interessengemeinschaft Farbenindustrie – 1925-ben alapított, a német vegyipar 80 %-át tömörítő vegyipari monopolegyesülés.
[4] Ld. 1716/12.
[5] Kner Imréné ld. 1734/5.
[6] Kner Izidorné Netter Kornélia (1871–1944)
[7] Ld. 1734/6.
[8] Geheime Staatspolizei – német nemzetiszocialista titkosrendőrség
[9] Sztálin: A Szovjetunió nagy honvédő háborújáról. [Gyoma,] Szikra kiadás. Erdész Ádám közlése.
[10] Sztálin rövid életrajza [Gyoma] 1944. KMP 16 p. c füzet a Marx–Engels–Lenin Intézet által kiadott Sztálin-életrajz 1943-as kiadása alapján készült.
[11] Gyomán 1944. X. 19-én jelent meg a Híradó, a Vörös Hadsereg magyar nyelvű lapja, valamint Malinovszkij tábornagy hadseregének orosznyelvű tábori újságja.

1738. FÜLEP LAJOS – KNER MIHÁLYNAK

[Zengővárkony,] 1945. IX. 13.

Kedves Mihály,

köszönöm ma érkezett, sok szörnyűséget, némi jót is tartalmazó, tájékoztató levelét.[1] Megrendülten olvastam, nem tudok magamhoz térni hatásától, nem tudom realizálni, ami anyjával[2] mint írja, kétségtelenül – történt. Borzalmas rágondolni. Nagyon aggódtam Zsuzsáért,[3] Magáért, – hála Istennek megvannak! De apja?[4] Reménykedem, de nyugtalanúl. Nincs nap, amikor nem gondolok rá, álmatlan éjjeleimen szüntelenül eszemben jár. Kérem, értesítsenek azonnal, amint valami pozitívumot tudnak róla, még legjobb, ha táviratilag. Míg Magyarországon volt, megpróbáltam minden lehetőt érte, elég veszedelmes kockázattal magamat ajánlottam fel érte kezesül. Őrzöm szegény anyjának utolsó leveleit[5] a mentési kísérletekről. Jó tudni, hogy az otthon s a nyomda megvan, – ha hazajön, van hol dolgoznia. Ő nem tud élni anélkül.

Mindkettőjüket szívből üdvözli öreg barátjuk

Fülep L[ajos]

BML XI. 9.b/13. A Kner ny. ir.
Kézírás tábori postai levelezőlapon.
Címzés: Kner Mihály könyvnyomtató úrnak Gyoma Békés megye
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Kner Mihály ld. 1734. sz.

[1] Ld. 1737. sz.
[2] Kner Imréné ld. 1734/5.
[3] Ld. 1734/6.
[4] Kner Imrére utal. Ld. 1733/11.
[5] Kner Imréné levelei ld. FLev. IV. 1575., 1596., 1669., 1673., 1674., 1677., 1682. és 1686. sz.

1739. RÉVAI JÓZSEF – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. IX. 13.

Kedves Fülep!

Levelét[1] megkaptam, de már azt megelőzően beszéltünk ügyéről hármasban Illyés Gyulával és dr. Boross főispánnal.[2]

Megnyugtathatom, aggodalomra nincs ok, ügye kedvezően elintézettnek tekinthető. A reakció mesterkedései, amelyekre levelében céloz, a bölcsészkarra nem vonatkoznak.

Remélem egyszer majd eljön az az idő is, amikor személyesen is elbeszélgethetünk.

Addig szívélyesen üdvözli

Révai József

U. i. Lukács György[3] kb. két héttel ezelőtt Moszkvából Budapestre érkezett.

MTAKK Ms 4589/174.
Gépirat autogr. aláírással Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége Budapest, V. Akadémia u. 17. feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.
Révai József ld. 1719. sz.

[1] FL Révainak írt válaszát nem sikerült megtalálnom Révai József hagyatékában.
[2] A beszélgetés előzménye ld. 1719. sz.
[3] Ld. 1719/4.

1740. KNER MIHÁLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Gyoma,] 1945. IX. 18.

Kedves Nagytiszteletű Uram!

Kedves soraira[1] sajnos csak most tudok válaszolni, mert közben Pesten voltam. Sajnos még mindig semmi hír. Beszéltem Balázs Bélával,[2] nem lehetne-e valamilyen módon kerestetni Apámat,[3] de nem tud segíteni ő sem. Várni és várni kell, ha akármilyen nehéz is. – Valószínűleg csinálunk most egy nagyobbszabású könyvet, melyet az Országos Nemzeti Bizottság fog kiadni,[4] még nem egészen biztos azonban, hogy mi kapjuk meg. Bizony nehéz kínlódás ez így egyedül, nem tudom, meddig lehet ezt így folytatni.

Természetesen, ha valamit megtudok, azonnal sürgönyzünk.

Tisztelettel üdvözli híve

[Kner Mihály]

Nagytiszteletű Fülep Lajos ref.[ormátus] lelkész úrnak Zengővárkony
u. p. Pécsvárad. Baranya megye.

A helynév értelem szerinti kiegészítés.
BML XI. 9/b/13. A Kner ny. ir.
Gépírásos másodpéldány aláírás nélkül. A cím a szöveg előtt van.
Zengővárkonyba írt levél.
Kner Mihály ld. 1734. sz.

[1] Ld. 1734. sz.
[2] Ld. 1724/6.
[3] Kner Imrére utal ld. 1733/11.
[4] Az Országos Nemzeti Bizottság által rendelendő műnek nincs nyoma a Kner Nyomda iratai között. Valószínűleg nem kapták meg a megrendelést. Erdész Ádám közlése.

1741. FÜLEP LAJOS – LUKÁCS GYÖRGYNEK

Zengővárkony, 1945. IX. 19.
p. Pécsvárad

Kedves Lukács,

Illyés Gy.[ula] leveléből[1] értesülök róla, hogy megjött. Nagyon vártam, és nagyon régóta, – már amióta elment. Különösen pedig az utolsó hónapokban, mióta híre járt, hogy jön. Bizonyára megírták az újságok, de én pesti lapot ritkán látok, csak mikor hoz valaki. Előfizetni nem lehetett, – hacsak közben nem változott.

'19-ben Pestről menekülése után nem sokkal ott jártam abban a lakásban, amelyiknek padlásán Maga rejtőzött.[2] Mindaddig nagyon sokat aggódtam Magáért, – az újságok tán senki ellen se tajtékoztak annyira, mint Maga ellen, – ott végre autentikus értesülést kaptam sikeres meneküléséről és módjáról. Úgy kerültem oda, hogy szintén Máténá[3] rejtőzött Dienes Pál,[4] ő üzent nekem, menjek oda, tanácsot s ha lehet segítséget akart kérni tőlem külföldre meneküléséhez. Abban az időben nálam is, a Lógodi utcai IV. emeleten, állandóan rejtőztek, felváltva, mindaddig, amíg detektívek éjjel-nappal nem figyelték a házat.

Gondolom, hogy Magát most sok mindenféle dologgal megrohanják, személyiekkel is, s bizonyára egyébként is nagyon el van foglalva. Én nem akarom molesztálni, bármennyire óhajtom a találkozást, megvárom, amíg Maga elérkezettnek látja az idejét. Mégis azt proponálom, ha csak teheti, jöjjön el hozzám pár napra, – nem magamért, hanem közérdekből. Talán emlékszik rá, hogy én valaha szinte mindenen kívül éltem, sehova se tartozva, semmilyen néppel, osztállyal, réteggel se vállalva közösséget, (ezért nem tudtam '19-ben Magukkal együtt a kommunizmushoz csatlakozni) – az azóta eltelt 26 év ezen sokat változtatott, s életem fordulatai olyan tapasztalatokhoz és ismeretekhez juttatott, amilyen talán nincs ma itthon senkinek. Mivel feltételezem, hogy a pártban és a párton át gyakorlatilag is tevékenykedni fog, fontosnak tartom, hogy előzetesen nálam is tájékozódjon. Én magam is gondolok aktivitásra. Balázs[5] ugyan fejemre olvassa a „radikalizmus gyermekbetegségét", de egészen bizonyosan téved, mert amit én kurtán és hevenyészve írtam neki, valami egészen másnak a megnyilvánulása volt. Erről írni hosszadalmas volna, beszélni kellene róla.

Távolabbi terveim is vannak, amik egyelőre nem aktuálisak, de már most foglalkoznunk kellene vele. Új filoz.[ófiai] társaságot kellene csinálnunk, – kikkel és hogyan, meg kell majd beszélnünk. S a társaságnak folyóiratot: azonkívül még egy folyóirat kellene. Röviden a fontos ez: 1. össze kellene fognunk a legjobbakat, mert különben szétzüllik, elpusztul minden, az ország is; 2. *nekünk* kell megcsinálni, mert akármilyen fantasztikusan

hangzik is, nincs rajtunk kívül más, aki megcsinálhatná, nincs arra való Nachwuchs, még ma is a mi nemzedékünknek kell iniciálni, és meg is csinálni.

Az én terveimnek és tevékenységemnek feltétele, hogy kikerüljek mostani szituaciomból, és szabadon mozoghassak. Ezekben a hetekben dől el.

A régi barátsággal és ragaszkodással

Fülep Lajos

LAK Lukács Györgynek írt levelek.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Illyés 1728/4. levelében még csak Lukács közeli hazatéréséről írt, tényleges megérkezéséről Révai József tájékoztatta FL-t. Ld. 1739/3.
[2] Lukács a Tanácsköztársaság bukása után Máté Olga padlásán rejtőzött.
[3] Máté Olga (1878–1961) Zalai Béla filozófus özvegye, fotóművész. Lukács György és Hamburger Jenő rejtegetése miatt utóbb elítélték.
[4] Dienes Pál (1882–1952) matematikus, fizikus, egyetemi tanár. 1918-ban a budapesti egyetemen a Magyar Kommunista Párt politikai megbízottja, ezért bujkálnia kellett. Bécsbe, majd Londonba emigrált, ahol a Birkbeck College tanára lett.
[5] Ld. 1732/1.

1742. CSABA RUDOLF – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. X. 10.

Kedves Lajos Bátyám,

megtisztelően kedves és részletes leveledre[1] elkésve válaszolok. Ugyanis leveled tartalma oly nagy hatással volt rám, hogy azonnal elmentem Bereczky államtitkárhoz.[2] Nehezen jutottam be hozzá, csak az elmúlt napokban, s addig nem akartam írni míg vele nem beszélek. Bízom abban, hogy fogadatlan prókátorságomat nem veszed rossz néven. De nem is volt ez prókátorság, hiszen mindössze annyit tehettem csak, hogy Bereczky figyelmét felhívtam a pécsi helyzetre.[3] Ő végtelen nagy szeretettel fogadta előterjesztésemet és természetesen mindent megtesz, ami rajta múlik. Csakhogy, mint mondta, éppen ők igyekeztek az egyetemeknek teljes autonómiát biztosítani, s így nekik a legkínosabb az autonómia ügyeibe beavatkozni. Annyit megígért, hogy tájékoztatást kér az ügyben, tapintatosan. Ezenkívül az egyetemi ügyosztályt utasította, hogy a pécsi filozófiai fakultás ügyéről állandóan tájékoztassák. Mindez persze majdnem egyenlő a semmivel, de meg vagyok győződve arról, hogy Bereczky ezen túlmenően is megtesz mindent, ami módjában áll.

Ezenkívül beszéltem Darvas Józseffel[4] a Parasztpártban, ő vállalkozott arra, hogy Teleky[5] miniszterrel beszél. Darvas most betegen fekszik lakásán és így nem tudom megkérdezni, sikerült-e a beszélgetés. A művésznevelés reformjával kapcsolatban itt Pesten felmerült egy *művészeti egyetem* terve, az építészet, az iparművészet, a képzőművészet (esetleg a zene is) egyesítésével.[6] Bereczkyvel és Darvassal folytatott beszélgetéseim során felvetettem azt a gondolatot, hogy ennek az egyetemnek a megszervezésére csak egy hivatott

ember van, s az Fülep Lajos. Osztották is mindketten a véleményemet, – de hol van még a tervtől a tett? Megemlítettem azt is, hogy Pesten Hozzád nem is mérhető tudósok ötvenezer pengős „újjáépítési" gyorssegélyeket kapnak, s az igazi, az *aktuális* tudós még ma is a legsúlyosabb anyagi gondokkal kénytelen küzdeni. Hát nem azt kellene tennie az államnak, hogy könyvtáradat felhozatja, megfelelő lakást és méltó szerepet biztosít egy olyan magyar értéknek, akit méltatlan sorsba taszított éppen a reakció?

De úgy érzem sorsodba nincs jogom beavatkozni s különben is nagyon kis pont vagyok ahhoz, hogy észrevegyenek és meghallgassanak. Irántad érzett tiszteletem és nagyrabecsülésem, és a magyar művészet ügye mindenesetre kötelességemmé tették, hogy leveled vétele után, ott, ahol mégis meghallgattak, szót emeljek.

Lehet, hogy ezalatt mindez már túlhaladottá lett. Talán mégis bevettek a felterjesztésbe. Akárhogyan áll is a helyzet, szerény véleményem az, hogy ha Budapesten valóban megcsinálják a művészeti egyetemet, azt nélküled megcsinálni nem szabad. Azonban a gondolat még embrionális, a gazdáját is hiába keresem e törekvésnek, úgyhogy tehetetlen vagyok. Mindössze az Iparművészeti Iskola főiskolává fejlesztésének tanácskozásaiba vontak be. De ez is még csak az iskola elszigetelt akciója, ami nagyrészt a képzőművészeti főiskola egy-két exponensével folytatott harcból áll. Ők ugyanis kétségbe vonják az iparművészet művészeti létjogosultságát, ennélfogva ellenzik a főiskolává fejlesztést. Az iskola persze védi az iparművészet önállóságát s véleményem szerint jogosan; a hiba inkább a németből szolgaian fordított szóban az „Iparművészet"-ben van, ami fogalomzavarra ad okot. Nem ismerem erre vonatkozó álláspontodat, de úgy érzem helyes elvet képviselek. Az iparművészet fogalma ugyanis nálunk eltorzult, a lámpaernyőkészítő iparostól kezdve a „műasztalosig" mindenki iparművész volt. A másik oldalon az iskola papíros iparművészete állt, a jól rajzoló giccselőké, akik a Baross utcai magazinok „Stíl"-bútorainak tervezésétől kezdve a gyufaskatulyára festett kalocsai csipkemintákig mindenre kaphatók voltak. Ez természetesen nem iparművészet s ehhez nem kell főiskola. A cél azonban éppen az, hogy az iparművészet fogalmát megtisztítsuk és a helyes értelemben vett iparművészetnek teremtsünk olyan főiskolát, amely képes ezt az elhanyagolt és elzüllött művészetet a kátyúból kiemelni. Ebből is kitűnik, hogy az elméleti alapvetés mennyire hiányzik buzgó reformereinkből s félek, hogy Nélküled valami fából vaskarika születik ismét. Ha nem kértem volna már cikket, most azt kellene kérnem „Az iparművészet helye és szerepe a művészetekben"[7] címmel írj tanulmányt. Leved után azonban tisztán látom, hogy nem az ad hoc cikkezés most a feladatod, hanem ennél sokkal több és nagyobb jelentőségű. Annyira önző azért mégis vagyok, hogy a megígért cikk második részére számítsak s bízom abban, hogy a megírása elé meredő akadályok hamarosan leomlanak. Ha bármit is tehetek az ügy érdekében, nagyon kérlek tisztelj meg azzal, hogy írd meg, mit és hol tehetnék.

Őszinte és tisztelő híved

Csaba Rudolf

MTAKK Ms 4585/216.
Gépirat autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.
Csaba (Rezső) Rudolf (1903–1955) építész. 1930-tól önálló irodát tart fenn. 1941-ben a Belügyminisztériumhoz tartozó Országos Szociális Felügyelőség műszaki osztályának vezetője. 1940-ben

Építészet és iparművészet címmel könyve jelent meg. Szerkesztője volt több építészeti folyóiratnak, munkatársa a Magyar Út, a Perspektíva, a Református Diákmozgalom, az Új Magyarság stb. c. lapoknak.

[1] FL levele nem ismeretes.
[2] Bereczky Albert (1893–1966) ref. lelkész, 1945–1946-ban VKM államtitkár, 1948. V. – 1958 között a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöke.
[3] Ld. 1719/2.
[4] Darvas József (1912–1973) író, publicista. Fiatalon részt vett a kommunista mozgalomban. Ekkor a Nemzeti Parasztpárt képviselőjelöltje, Kovács Imrét és Illyés Gyulát követve, Erdei Ferencet megelőzve szerepel a jelöltlistán. 1951–1953 között közoktatási miniszter, 1953–1956 között népművelési miniszter.
[5] Ld. 1732/7.
[6] 1870-ben az Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző keretén belül létesült az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanoda, amely 1949-től főiskola lett. A Köznevelés 1946. IX. 15-i 18. sz. A felsőfokú Iparművészeti Akadémia címen közli az iparművészeti oktatás közép- és felsőfokú formáinak tervezetét. Az erről szóló 10.020/1946. sz. kormányrendelet a Köznevelés 1946. X. 15. 20. sz. 19. p. olvasható.
[7] A kért cikk nem készült el. – Csaba Rudolf itt valószínűleg a Célszerűség és művészet az építészetben (Építészet, 1944. IV. köt. 1. füzet melléklete) c. Fülep-tanulmány elmaradt második részére utal: 1944. VI. 1-jei (FLev. IV. 1688. sz.) levelében ír a tanulmányról, akkor is cikket kér FL-tól. A Célszerűség... c. tanulmány második részének töredékét kiadta Tímár Árpád az Ars Hungarica 1981. 1. sz. 129–243. p.

1743. FÜLEP LAJOS – GERLŐTEI JENŐNEK

Zengővárkony, 1945. X. 12.

Kedves Gerlőtei,

köszönöm a gratulációt,[1] – de egyelőre nincs mihez. Az 50.000 p[engő]-ről nem is tudok, csak a Maga leveléből. Csak találgatom, mi lehet. Pár napja kaptam IX. 27.-i keletű, ilyen tartalmú levelet: „Értesítjük, hogy a szellemi újjáépítési kölcsön utalványa átvétele végett a Magy.[ar] műv.[észeti] Tanács helyiségében... felkeresni szíveskedjék."[2] Talán ez az? Erre azt válaszoltam, nem utazhatom, ha van ott valami számomra, küldjék el postán. Eddig nem jött semmi. Ha csakugyan ez az, s még várnak vele, fidibuszt csinálhatok a pénzből.

A pesti dolgokról egyébként alig tudok valamit. Átlag kéthetenként látok pesti újságot, személy s igen hoz hírt onnan. De abból a kevésből is látom, hogy „a Kultusz nem változott", se nyilván az egyetem se. Egyáltalán mi lényeges változott? Ahol még ma is a Gerevichek[3] állítanak és töltenek be kathedrákat, nyilván semmi. Fog-e itt valaha valami változni? Hol az új, ami a régi helyét elfoglalja? Hol az a nemzedék? az új? egyének akadnak, nemzedék, úgy látom, a mienk volt az utolsó (Lukács, Babits[4] etc.); egyelőre még mi vagyunk a mérték. Nem az öregek elfogultsága mondatja ezt velem, szeretem és óhajtom az ifjúságot, de hol van? (Hogy mi vagyunk a mérték, úgy értendő: a ránk-találás mér.) S viszont mi, mit tehetünk ebben a változatlan országban? Sürgető, sőt vádoló leveleket kapok, hogy menjek már Pestre, – de mire? hol van ott helyem?

még Pécs is bizonytalan! pedig azt írják, Pécsbe nem szabad belenyugodnom. Dehát tehetek én egyáltalán valamit?[5]

Valaki írja, hogy mostanában Mándy Stefánia költőnő[6] szép előadást tartott „Művészet és világnézet"-em alapján (hol? nem írja). Tud róla? Balázs B.[éla] és Sándor Pál[7] szólt hozzá, mit, nem tudom, pedig ez érdekelne.

Előző levelében írja, hogy vannak már relatíve jól felszerelt könyvkereskedések. Kérem, írja meg, melyek (pontos címmel), sőt ha küldenének filozófiáról és műv.[észet]tört. [énet]-ről valamilyen jegyzéket, kérem, küldessen velük. Grill[8] milyen állapotban van?

„Hosszú tudományos beszélgetésre" magam is vágyom, de még rövidben sincs részem. Invitálnám Magát, de még nem tehetem, nincs rendes cselédem, csak bejárónőm, s háziasszony és cseléd nélkül szállásáról, ellátásáról nem tudnék gondoskodni. Addig is azonban, ha ráér, kérem, írjon, saját ügyeiről és szellemi közügyekről.

Remélem, hogy mire ez a levelem odaér, már túl van a műtét következményein is, szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5467/12.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Gerlőtei Jenő (1908–?) 1933-ig Gärtner, tanár, művészeti író. A grazi, párizsi, szegedi, majd 1931–1932-ben a pécsi egyetem hallgatója. FL-t is hallgatta. 1933–1937-ben vidéki városok gimnáziumaiban tanár, 1935–1945 között a debreceni egyetem francia intézetének tanársegéde. Részt vett a Hankiss János által szerkesztett Helicon c. nemzetközi folyóirat szerkesztésében. 1946-ban budapesti gimnáziumi tanár, fordító, tolmács lett. 1956-ban Franciaországba, utóbb Németországba disszidált, ahol irodalmi és művészeti tárgyú előadásokat tartott.

[1] A Magyar Művészeti Tanács felállításáról 1945. IX. 13-i kelettel jelent meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány 10.210/1945. sz. rendelete. (Magyar Közlöny, 1945. 164. sz. X. 30.) A Tanács feladata a művészeti élet és tevékenység figyelemmel kísérése és fejlődésének előmozdítása, a művészeti ágak közötti együttműködés szolgálata. Első elnöke Kodály Zoltán volt. A levélből kiderül, hogy 1945. október folyamán valamilyen segélyakcióra került sor. Ld. még 1742. sz.

[2] Az értesítés nem maradt fenn.

[3] Gerevich Tibor (1882–1954) művészettörténész, 1926-tól haláláig egyetemi tanár, az MTA tagja. 1925-től a római Magyar Intézet igazgatója, később kurátora. 1932-ben a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke, az ú. n. „római iskola" – neoklasszikus festészeti irányzat – támogatója. FL élesen szembenállt Gerevich nézeteivel. Gerevich Tibor temetésén mondott búcsúztatója ld. MTAKK Ms 4594/83.

[4] FL itt elsősorban A Szellem-re és a Vasárnapi Körre, ill. a Nyugat szerkesztésére utal. – FL ismerte Babitsot, de nem volt vele különösen közeli személyes kapcsolatban. Ez idő tájtól élete végéig többször kifejezte iránta érzett nagyrabecsülését.

[5] Ld. 1719/2.

[6] Mándy Stefánia előadását a budapesti városháza kommunista pártcsoportja rendezésében tartotta 1945. IX. 21-én Művészet és világnézet címmel, a FL-nak elküldött vázlat alapján ill. szöveggel. Ld. 1727/1.

[7] Balázs Béla ld. 1724/6. – Sándor Pál (1901–1972) filozófus, egyetemi tanár, 1919 óta a kommunista párt tagja, 1921–1927 között emigrációban, majd ismét Magyarországon élt. 1931–1932-ben a Társadalmi Szemle szerkesztője, 1945 után a Szabad Nép szerkesztője, 1950–1954 között börtönben volt. 1959-ben a budapesti egyetem filozófia professzora lett. Balázs és Sándor Pál

egyaránt ideológiai szempontból kifogásolta Mándy Stefánia előadásának mondanivalóját. Az előadó védelmében Bálint Endre és Mezei Árpád szólalt fel.

Utóbb Mándy Stefánia a következőképpen nyilatkozott: „Én például boldogan tanítottam az egyetemen, előadtam, ahol csak lehetett. Gyárakban, sőt egy régi barátnőm felkérésére a kommunista párt akkor IV. kerületi székházában a Városház utcában *Művészet és világnézet* című előadásomat meghirdették a párt plakátjain. Amikor befejeztem a mondandómat, felállt a dobogóra két férfiú, Sándor Pál és Balázs Béla és ízekre szedték a téziseimet, mondván, nem igaz, hogy van objektív érték, nem lehet tudni, mi az abszolút szép, mert az abszolút értéknek nincs vitathatatlan mértéke. E ledorongolás után fogtam magam és elküldtem a dolgozatot Fülep Lajosnak." (Mándy Stefánia: „A természeténél fogva mítikus emlékezet" c. beszélgetése Osztovits Ágnessel. = Magyar Nemzet, 1996. I. 20. 20. p.)

[8] A Grill könyvkereskedés tulajdonosa Gergely Rezső (1888–1970).

1744. LUKÁCS GYÖRGY – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. X. 14.
Váci-utca 40. III. e. 8. sz.

Kedves Fülep,

levelének,[1] képzelheti, nagyon megörültem. Már előzőleg is nagyon sokat hallottam Magáról, nemcsak Balázstól,[2] hanem pécsi elvtársaimtól,[3] akikkel a parlamenti üléseken találkoztam. Azoktól hallottam azt is, hogy Maga rövidesen professzor lesz Pécsett. Nem tudom, megvalósult-e már ez a terv, vagy ezt is szabotálja a közoktatásügyi minisztérium. Az én meghívásom az itteni egyetem esztétikai katedrájára már szeptember elején egyhangúan keresztülment minden egyetemi instancián, azóta vándorol egyik kultuszminisztériumi íróasztalról a másikra; nyilván az urak azt remélik, hogy a politikai helyzet úgy megváltozik, hogy nem kell ezt a keserű poharat kiüríteni.[3] Majd meglátjuk. Engem a dolog csak mint politikai szimptóma érdekel, mert ha előadásokkal akarok hatni, vagy ha tanítványokat akarok nevelni, akkor, úgy látom, meg tudom ezt csinálni az egyetem nélkül is.

Itt, ahogy előre láttam, rögtön belekerültem az előadások stb. forgatagába – ez legfőbb oka annak, hogy olyan későn felelek levelére. A másik ok az, hogy minduntalan szó volt arról, hogy lemegyek Pécsre előadást tartani, ami találkozásunkat technikailag nagyon megkönnyítené, mert hiszen Maga jobban tudja mint én, hogy most valamely szervezet autója nélkül úgyszólván lehetetlen nagyobb távolságra utazni. De most úgy látszik, hogy ez a dolog némileg elhalasztódik. Valószínűleg a választás utánra.[4] Ha létrejön, okvetlenül meg kell organizálni azt, hogy hosszasabban beszéljünk mindenféle dologról.

Nem tudom még pontosan megítélni az itteni emberanyagot. De az a benyomásom, hogy túlzott pesszimizmusra nincsen ok, bár majdnem minden vállalkozás azért késlekedik, mert az a pár ember, aki vezetőszerepre alkalmas volna, már túl van terhelve egyéb munkával. De úgy látom, hogy úgy a mi fiatalságunkban mint egy pár újonnan alakult folyóiratban (Magyarok,[5] Valóság[6]) van egy pár ember, akiből lehet valami és egynehány, akiből lehet valamit nevelni. Ez utóbbira persze idő és türelem kell.

Ezért azt hiszem, hogy nem szabad ma még túlságosan sok alapításra gondolni,[7] mert ha például két társaságot kell körülbelül ugyanazokkal az emberekkel létrehozni, egyik

sem fog igazán funkcionálni. A meglévő igen kisszámú és amúgy is túl sokfelé elfoglalt erőt lehetőleg egy helyre kell koncentrálni, akár társaságról, akár folyóiratról van szó. És éppen ebben a helyzetben a társadalmi, gazdasági és világnézeti problémák úgy össze vannak fonódva, hogy szerintem objektíve is jogosult az ilyen koncentráció; egy tisztán filozófiai társaság vagy folyóirat nagyon könnyen beleveszhet az élettől teljesen távolfekvő szőrszálhasogatásokba. Hogy az emberek, még a jobbak is, a nyomasztó reakció idején idemenekültek, azt én tökéletesen megértem. De most éppen arról van szó, hogy a világnézeti kérdéseket összefüggésbe hozzuk nem éppen a napi politikával, hanem a világtörténeti helyzettel. Enélkül a filozófia fejlődése is zsákutcába vezetne. De ezek a kérdések nagyon messze vezetnének, és ezért jobb szeretnék Magával kimerítően beszélgetni. Bár nem ismeri azt, amit az utolsó 15 év alatt csináltam, remélem, látatlanba is elhiszi, hogy ez az én felfogásom nem puszta prakticizmus.

Személyes dolgokról nehéz ilyen levélben írni. Ezt is elteszem a közvetlen beszélgetésre; azt is, amit magamról mondhatnék, azt is, amit Magáról hallani remélek. Remélem, ez a találkozás[8] nem fog túlhosszú ideig magára váratni.

Addig is üdvözlöm a régi barátsággal

Lukács György

MTAKK Ms 4588/250.
Gépirat autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1741. sz.

[2] Balázs levele nem maradt fenn, de a FL neki írt válaszleveléből (1732. sz.) kitűnik, hogy Lukácsról is volt benne szó. Balázs nyilván említette a kapcsolatfelvételt. A „pécsi elvtársak" egyike feltehetőleg Boros István (ld. 1719/1.) volt.

[3] Ld. 1719/5.

[4] A parlamenti választás 1945. XI. 4-én volt.

[5] Magyarok. 1945. IV.–1949. IV. között megjelenő irodalmi folyóirat. Kezdetben Debrecenben, az Ady-Társaság kiadásában, Juhász Géza szerkesztésében jelent meg, 1945. VII.-től Budapesten Kéry László, 1947-től Kolozsvári-Grandpierre Emil szerkesztette.

[6] Valóság. 1945–1948 között megjelenő irodalmi, kritikai folyóirat. Előbb a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, 1947-től a Népi Kollégiumok Szövetségének lapja volt. Korábban Szabó Zoltán és Márkus István, 1947-től Lukácsy Sándor szerkesztette.

[7] Ld. 1741. sz.

[8] FL és Lukács 1946. IV. 27-én találkozott Zengővárkonyban, amint azt Lukács „Fülep Lajosnak viszontlátásra 26 év után Lukács Gy. 1946. IV. 27." szövegű, az Írástudók felelőssége c. könyvébe írt ajánlása tanúsítja. Ezt megelőzően Füst Milán a következőket írta FL-nak: „S most még személyedről is egy szót, – mert elhangzott egy *gyanakvó* szó Rólad Lukács György részéről. 'Valaha én nagyon szerettem Fülepet, – mondta, – vajon hogy viselkedett ő a huszonöt év alatt?' Biztosítottam őt arról, hogy a világ egyik legnagyobb gondolkodójának tartod őt, s hogy kommunistának érzed magad, erre hitet tettem s ő ennek nagyon örült szemmelláthatólag." (MTAKK Ms 4587/127.)

1745. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

New York, [1945. X. 17.]

Azonnali választ kérek hogylétéről
öleli

Tolnay Károly

Dátum a távirati blankettán ill. postabélyegzőn.
MTAKK Ms 5690/63.
Távirat.
Címzés: Le = RPfcs. 8aaa 55. Fülep Lajos
Tolnay 1939. XI. 16-án írta FLnak utolsó fennmaradt levelét, FL pedig 1941. VII. 22-én írt utoljára. Ld. FLev. IV. 1317. és 1374. sz.
Fülep választávirata nem érkezett meg Tolnayhoz, kapcsulatuk újjáélesztésére Tolnay 1946. I. 21-i levelével került sor. Ld. 1760. sz.

1746. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony] 1945. X. 21.

Kedves Uram,

levele[1] végén kezdem, a „személyeskedésért" való bocsánatkérésen. Nincs szüksége bocsánatra, ez a fajta „személyeskedés" nem bántó, ellenkezőleg. De akármilyen jószándékú, a premissái tévesek, merő konstrukció az egész. Annál inkább csodálom, mert nem is egyszer leplezetlenül – utóbb magam is resteltem, mennyire leplezetlenül – megírtam, milyen körülmények közt élek. Eszembe jut, hogy egy időben az a legenda volt elterjedve rólam, grand seigneurként élek vidéken, nyilván valami kastélyba képzeltek el, intésemet leső lakájok közé, – mikor nélkülözve, gondok közt éltem, időm java részét a fenntartásomra pocsékolva. Hát tudja a fene, mi ez, engem úgy látszik, nem tudnak másként elképzelni, akik nem ismernek. Így nyilván Ön is, – holott annyira rab és szolga vagyok, hogy nem is mozdulhatok. A magam ügyében pedig éppenséggel nem tehetek semmit. Akik tehetnek, igyekeznek, én csak az eredményt várhatom. Nincs rám bízva, belenyugszom-e Pécsbe,[2] mikor még Pécs is bizonytalan. Ön Pécset hozzám méltatlan, és működésemhez szűk minimumnak tekinti; igaza van; de mikor ma Pécs is a valóságban alig elérhetőnek látszó maximum. Ez az igazság, kedves Uram, minden más csak jámbor óhaj, Wunschtraum. Én erről nem tehetek, de így van.

Az „éles hangot" reklamálja rajtam, de 1. hol, kihez szóljak, 2. hogy' szóljak, mikor még levéliráshoz is alig jutok? a napom reggeltől estig úgy telik el, mint egy paraszté, csupán materialis dologgal való foglalkozásban, gyakran testi munkában, ami lehet, hogy nagyon szép, de nekem mégiscsak más hivatásom volna, – s még gondolnom rá is alig érkezem. Higyje el tehát, hogy nem magammal s időmmel szabadon rendelkező várúr vagyok, hanem a szabadulás óráját leső kuli, olykor már a kétségbeesés szélén, azt kívánva, bár-

csak ne élnék már. Holott tele vagyok tenni-akarással, s tudom, képességgel is, sőt azt is nagyon jól tudom, amit Ön ír, hogy pótolhatatlan tenni-képességgel.

Mert az én „élességem" nem tompult el az idővel és korral. Sőt. Intransigensebb vagyok, mint valaha s ha élek, és alkalmam lesz hozzá, meg is fogom mutatni. Dehogy vagyok én szerény! Nem vagyok se szerény, se szerénytelen, – csak nem képzeli rólam, hogy én az én szememmel éppen magamat nem látom jól? Nagyon pontosan tudom az értékemet. De mondja meg, mit csináljak, ha ennek a levélnek a befejezése után ismét elő kell vennem az egyházi adófőkönyvet, s a kivetéshez kiszámítanom az atyafiak adóját? máskor a kukoricát behordatnom? máskor meg temetnem? etc. etc. etc. Elgondolhatja, hogy én *mindent* megtettem felszabadításom érdekében, olyat is, ami ízlésemmel és szokásaimmal ellenkezik, megnyugtathatom Önt, mintahogy az én lelkiismeretem nyugodt: nem hagytam semmit megtétetlenül. Jól tudom, mivel tartozom az *ügynek*, tökéletesen érzem a felelősséget, – de én ezt az országot megváltoztatni nem tudom.

Szeretnék több részletet tudni Mándy St.[efánia] előadásáról,[3] és Balázs B.[éla], Sándor P.[ál] hozzászólásáról.[4] Emlékszik még rá? mondtak valami komolyan megfontolandót? évtizedek óta alig beszéltem valakivel a problémáimról, érthető, hogy minden hozzászólás érdekel.

Sajnálattal olvastam, amit helyzetéről írt. Közben javult valamelyest? Kívánom, hogy úgy legyen.

Nagyon szeretnék már Önökkel együtt lenni. Ha a pécsi ügyből végül is lenni talál valami, módot keresek rá, hogy pár napra legalább Pestre menjek.[5] Nagyon várnak ott néhányan. S muszáj is mennem. A politikai dolgokban is kellene mondanom egyetmást. Szerintem nagy, végzetes hibákat követtek el, amiket el lehetett volna kerülni. Kétségbeejtő a tehetetlenség, a valóság ismeretének, a világos látásnak, a biztos kalkulációnak hiánya. „Gyakorlati" emberek! Jó gyakorlati csak jó theoretikus, aki nem szakadt el a valóságtól, hanem mindent rajta controllál. Csak az ilyen *lát* igazán.

Mindig nagyon örülök neki, ha ír: cellám falán hírt adó kopogtatás. Mert a „megszólaló hangok"-ból – folyóirat, újság, könyvek – alig jut hozzám valami. Tehát alig vagyok informálva valamiről.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdon.
Kézírás.
Címzés: Szabó Lajos úrnak Budapest VII. Akácfa u. 54. III. 16.

[1] Szabó Lajos levele nem maradt fenn.
[2] Ld. 1719/2.
[3] Ld. 1743/6.
[4] Ld. 1743/7.
[5] FL 1946. IX.-ben utazott legközelebb Budapestre, kb. 8 napra.

1747. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. XI. 9.

Kedves Uram,

nagy késéssel érkezett levelére[1] sorrendjében felelek.

Ha helyzetemmel, mint írja, már régen tisztában van, akkor bizonyára tudnia kell, hogy nem mozdulhatok, amíg fel nem szabadulok. Ez az utóbbi pedig egyre halasztódik, sőt, kérdés, megérkezik-e valaha. Mintahogy kérdés, meddig bírom még így. Mert szeretném, ha mindenki megértené, akit illet s érdekel, hogy tanítványok s a tanítás nélkül olyan vagyok most, mint a szárazra vetett hal, minden percben azt hiszem, megfulladok. Nem tudja senki, mit kínlódom.

L.[ukács] Gy.[örgy]-gyel kapcsolatosan: kölcsönös megbecsülés és baráti jóindulat. B[alázs] B.[élá]val[2] detto, némi komázással meghintve. Tehát egyik se valamilyen bensőséges viszony, oka talán az is, hogy akivel inkább lehetett volna, L.[ukács] már nagyon le volt foglalva B.[alázs]-nak. Ők ketten valóságos Castor és Pollux.[3] Barátságukat[4] igazában csak irigyelni lehet, mert van-e szebb az egész életre szóló barátságnál? Nichtdestoweniger L.[ukács]-ot, akivel mindig több volt a szellemi érintkezési felületem, én mindig nagyon szerettem, gondolkodónak nagyra tartom, embernek nagyon tisztelem, nagy jellem, aki megtette a legkülönbet is, nem engedett elveiből semmit, inkább otthagyott mindent. Hogy az én ügyemben valamit tegyenek, nem nagyon valószínű; ha mégis, csak maguk szántából, vagy valakinek sugallatára történhetne, mert én természetesen nem proponálom nekik.

Ami viszonyomat a tört.[énelmi] materializmushoz illeti, nincs benne semmi változás, semmi újság, mindig láttam benne valamilyen jelenségek értelmezésének lehetőségét, ennél többet ma se látok. A végső kérdésekhez azonban, amik engem elsőül érdekelnek, nem lehet közeledni vele. B.[alázs][5] vagy önkényeskedett ebben is, vagy tévedett, én *általában* a kom.[unizmus]-hoz való közeledésemről írtam neki, s éppen a tört.[énelmi] mat.[erializmus]-ra még csak nem is gondoltam. Hogy azonban ennek az általános közeledésnek mi a tartalma, hosszú volna így elmondani. Nagyobbik részében talán inkább negatívum: a meglevő társadalom elpusztításának ma egyedül kínálkozó eszközeként vélem használandónak. Csakhogy 1) ennek a társadalomnak elpusztítása első eszméletem óta óhajom; 2) kérdés, hogy a kom.[munizmus] alkalmas-e még rá, nem lágyult-e meg radikalizmusa, azaz, a közeledés nem messze túlhaladott-e már? Kétségtelenül sok a számonkérni valóm a kom-[munizmus]-on, hazai viszonylatban is (itt különösen a sok elvtelenség és az elkövetett szörnyű hibák), de ez csak akkor történhet meg, ha különösen L.[ukács]-al az egész témát kimerítően megtárgyalhatom; ha mint írja, eljön. Levélben az ilyet nem lehet, különben is eddig mindkettejükkel csak 1–1 levelet váltottam.

B.[alázs] B.[éla] hozzászólását[6] nagyon jól el tudom most már képzelni. Azért is firtattam, mert tudni akartam, változott-e valamiben. Hát nem.

Levelében említi Hamvas,[7] és másodszor Justus P.[ál][8] levelét. Az elsőtől nem kaptam, Justustól kaptam még okt.[óber] 18-án kelt levelet, arra *azonnal* válaszoltam, *Önnek írva,* s válaszom továbbítását kérve; s azért így, mert Justus levelén nem volt cím, csak „Szoc.[iál]d.[emokrata] párt közp.[onti] titkársága", s attól tartottam, ez nem elég, esetleg nem kapja meg levelem. Mivel azonban Ön még mindig „reméli", hogy megkaptam J.[ustus]

levelét, ebből arra kell következtetnem, hogy Ön nem kapta meg a levél megérkezéséről szóló értesítésemet. Ami azért bánt, mert eddig azt hihették, hogy nem válaszoltam, – holott nem szokásom, mint Ön is tapasztalhatta. Megismétlem tehát, s kérem, közölje J.[ustus]-al, hogy szívesen írok, de oly rég láttam a Szocializmust,[9] hogy már alig emlékszem rá, néhány számot küldjenek belőle.

A könyv[10] kiadásával való törődését igen köszönöm, de egy ideig, amíg t.[udni]i.[llik] értelmét nem látom, nem gondolok a kiadására. Ma még vétek ilyesmit publikálni. A felaprítás gondolatával se tudnék megbékülni.

Ami a hazai kiadókhoz való viszonyomat illeti, valóban bizalmatlan stb. vagyok, de nem „indokolatlanul". Sőt, nagyon is tapasztalatból. Nagy részük semmivel se különb a zsebmetszőnél, vagy útonálló zsiványnál. Sőt erre is azt mondom: sőt.

Hát igen, az események nagyok, de hogy a következmények is az lesz-e, vagyis *lényegesen* változik-e az emberiség –, ebben jogosult a kételkedés. Már pedig enélkül mi értelme van mindennek?

Ma akartam írni Táboréknak[11] is, de el kellett mennem hazulról s most már későn van. Tehát majd holnap.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

P. S. a tört.[énelmi] mat.[erializmus]-hoz: csak a módszeres gondolkodást tartom gondolkodásnak, de módszerekben nem hiszek, különösen azokban, amikkel minden zárat olyan könnyen ki lehet nyitni.

Magántulajdon. Megj.: Életünk, 1989. 9–10. sz. 945–946. p.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Szabó Lajos levele nem maradt fenn.
[2] Ld. 1724/6.
[3] Castor és Pollux mitológiai testvérpár, az elválaszthatatlanság jelképe.
[4] Ld. 1732/9.
[5] Ld. 1732. sz.
[6] Ld. 1743/7.
[7] Hamvas Béla (1897–1968) filozófiai író, 1927–1948 között a Fővárosi Könyvtár munkatársa.
[8] Justus Pál (1905–1965) író, költő, szerkesztő. Bolognában és Párizsban tanult, tisztviselőként dolgozott. 1945-ben a Szociáldemokrata Párt központi titkára. 1949-ben letartóztatták, 1955-ben szabadult, kiadói szerkesztő lett. Levele és FL válasza nem maradt fenn.
[9] Szocializmus. Szociáldemokrata folyóirat. 1906–1918, 1922–1938 és 1945–1948 között jelent meg. Ekkori szerkesztője Justus Pál. FL nem írt a folyóiratba.
[10] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.
[11] Ld. 1748. sz.

1748. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. XI. 10.

Kedves Költőnő,

én köszönöm az előadás és a versek megküldését.[1]

Az előadás oly sokat felölel, – szerintem többet, mint amennyiből elegendő hely maradhatna az analizált, vagy analizálandó fogalom kellő részletezéséhez – hogy nekem is pontról-pontra kellene hozzászólnom, persze *hozzá,* és nem mellé, vagy egy minden istentördögöt csalatkozhatatlanul kihajtó teoria panaceájának füstölőjét rázva-lóbálva. (A pápánál pápább marxisták miatt mondta Marx: je ne suis pas marxiste.) Elteszem, s ha majd végre alkalmunk lesz rá, – amit elhiheti, nagyon kívánok – együtt elmélkedni-vitázni elővesszük, ízekre szétszedjük. Megígérem, nem idegen bicskával, hanem a saját pengéjével.

Versei azóta itt vannak az asztalomon, s két dolog közt meg-megízlelem őket. Szeretem az ízüket. Szeretem bennük a valóságos anyagot, a tangibilis költői materiát, amit látni, hallani, tapintani, szagolni, ízlelni, mindenféleképpen egyszerre érzékelni lehet, – *ez* a költészet, az érzékelésnek ez a teljessége, ez a kívül-belül, lokalizálhatatlanul mindenütt érzékelés, ez az unikum; akármit beszélnek az intellektuálisok, vagy az eunuchok. Önnek láthatóan a vérében és az ujja bögyében van ez a materia, s ha ilyen fiatalon – mert nagyon fiatalnak gondolom – ilyen tiszta tükrű, mint a nemes bor, azt hiszem, joggal várhatunk, sőt kívánhatunk Öntől sokat.

Alkalmilag, kérem, írja meg egyszer, milyen a viszonya Rilke-hez,[2] s az én nagyon kedves barátomhoz, Lesznai Annához.[3] Mert a kettővel érzem valamilyen affinitását. Nem „hatást" mondok, – bár az se volna szégyen. De hatást nem érzek. (Tán nem is nagyon olvasta őket?) (Pd. semmi köze a „Kamasz"-nak[4] a „Der Knabe"-hoz,[5] mégis eszembe jutott, s nemcsak a címe miatt.) Szeretném is, ha egyszer megírná, kiket szeret, kiket olvas. Tud angolul? ismeri William Blake-t?[6] Az az érzésem, nagyon szeretné.

Ha azonban az előadást csak elolvasásra küldte, s nincs több példánya, természetesen visszaküldöm, amint kívánja.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdon.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1743/6–7. ill. 1746/3–4. Szövege 14 fol. gépirat autogr. aláírással MTAKK Ms 4603/33.

[2] Rilke, Rainer Maria (1875–1926) osztrák költő, FL egyik kedves költője.

[3] Lesznai Anna (családi nevén Moscovitz Amália 1885–1966) költő, grafikus, iparművész, regényíró. A Nyolcak tiszteletbeli tagja, a Nyugat munkatársa. 1913–1918 között Jászi Oszkár, utóbb Gergely Tibor felesége. FL az I. világháború alatt ismerte meg, főleg a Vasárnapi Kör összejövetelein találkoztak. FL két recenziót írt Lesznai Anna köteteiről: Lesznai Anna: Édenkert = Esztendő, 1919. II. évf. 1. sz. 138–142. p. és Lesznai Anna lírája. = Nyugat, 1923. IX. 12. 17–18. sz. 282–290. p. Lesznai az USÁba emigrált, utoljára 1965-ben találkozott FL-sal, amikor Budapestre látogatott.

[4] A kamasz c. vers nem jelent meg nyomtatásban. Nem azonos a Mándy Stefánia Scintilla (Bp. 1999.) c. kötetében megjelent Kamasz c. verssel (51. p.) Mándy Stefánia közlése.

[5] Rilke: Der Knabe c. verse viszonylag korai, 1902 körül valószínűleg Párizsban írta.
[6] Blake, William (1757–1827) angol költő, festő, grafikus, FL egyik kedves költője.

1749. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

Z[engő]Várkony, 1945. XI. 16.

Kedves Nagyságos Asszony,

mentegetőzik, holott én kértem a levélírásra, s minél többet ír, annál nagyobb örömet szerez vele, s annál nagyobb a köszönetem érte. Ilyen jó híreket tartalmazó levelet[1] szívesen olvasnék reggeltől estig férjéről, akit igen becsülök és szeretek. Hála legyen az Istennek minden jóért!

A levelében említett, neki szánt levél közben, gondolom, elment. Én az Ön XI. 2.-án kelt levelét csak tegnap, 15-én este kaptam meg, s bár az első lehetőséggel küldöm válaszom, annak elindítása, ennek oda érkezése közt igen nagy a távolság. De bármikor ír, szíveskedjék megírni, hogy megvagyok, sajnos, több jót magamról egyáltalán nem mondhatok, ha ez jó. A pécsi fil.[ozófiai] facultás,[2] s vele az oda kineveztetésem ügye január óta húzódik, s ki tudja, meddig fog még húzódni, s lesz-e belőle valaha valami. Körülöttem egyébként egész sereg terv rajzott, és rajzik, vagy tán inkább óhaj, a miniszterségtől kezdve minden, aligha lesz valami valamelyikből is. De ha mégis valami olyan helyre kerülök, ahol tehetek érte valamit, első dolgaim közt lesz, mert nagyon szeretném őt nekivaló pozícióban és munkakörben látni.

Szegény Karay[3] elmenetelét nagyon fájlalom. Szertelen volt, igaz. De ha valaki olyan szertelenül becsületes, mint ő volt, annak szabad a szertelenség mindenben. Nem tudom őt nem-élőként, tétlenként realizálni, annyi volt benne a vitalitás. És lám, itthon is meg lehet halni, nemcsak a fogolytáborokban, ahol, úgy látszik, vigyáznak az emberekre.

Bízom benne, hogy férje már nem oly sokára haza fog jönni. Az oroszoknak ilyen elhatározásai hirtelen támadnak.

Ismét arra kérem, amint valami hírt kap, szíveskedjék közölni velem, s Isten áldását kívánva mindkettejükre,

szívből üdvözlöm

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/97.
Kézírás.
Címzés: Tekintetes Lőrincz Ernőné úrnőnek Budapest VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó (bélyegző, a név levágva): Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 1719/2.
[3] Karay (Kádár) Gyula (1913–1945) festő. A Sinka István köré csoportosult körhöz tartozott. A paraszt- és munkásszármazású művészek felfedezésén és összefogásán munkálkodott. A konzervatív műcsarnoki, a piaci és a Gerevich-támogatta novocentisták ellen szervezte társait: Boda Gábort, Kerényi Jenőt, Koffán Károlyt, Megyeri Barnabást, Miháltz Pált, Mikus Sándort, Tar Ist-

ván. Ő ismertette meg Lőrincz Ernővel FL Magyar művészet c. művét. FL-sal 1939 óta levelezésben volt. 1945 tavaszán Baján hadifogolytáborban halt meg.

1750. FÜST MILÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. XI. 20.

Kedves Lajos!

Nagyon köszönöm szívből baráti kedvességedet.[1] Nem tudok most mit írni, nagyon beteg vagyok, a szívemmel van elég nagy bajom, csak annyit egyelőre, hogy:

szó sincs itt különös érzékiségről. Senkise felelt meg az értelmemnek és indulataimnak annyira, soha más még ebben az életben.

De mindegy is az. Ha nem megy, hát nem megy, – mit csináljak? Bár még talán úgy is lehetne, hogy: „nekem az a kis nő nagyon tetszett, (mármint Neked,) de nem tudtam vele boldogulni, megközelíthetetlennek látszott. De hallom, hogy Te... – nagyon érdekel a dolog."

Így valahogy próbálkozhatnál talán. S még: „úgy tudom, ez a szegény F.[üst] M.[ilán] belebolondult marha, öreg fejével, ez a hülye és el akarja venni."

De ha nem megy így se, akkor nem megy. Minden mindegy ma már. –

Ölellek és csókollak minden köszönetemmel baráti jóságodért.

Milánod.

V. Váci-út 28.

MTAKK Ms 4587/124.
Ceruzaírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL utolsó fennmaradt, VI. 24-i keltezésű (1723. sz.) levele óta Füst e levelének tartalmából következtethetően írt egy fenn nem maradt levelet. E Füst-levél előzménye egy datálatlan, de tartalma alapján 1945. XI. 20. előtt írt leveléből tudható meg. Füst levelének megsemmisítését kérte FL-tól. Megírja benne, hogy beleszeretett gépírónőjébe, fogadott leányába, Csop Gizellába és házasságot ígért neki. Válni készült, de az a gyanúja támadt, hogy a leánynak viszonya van Martyn Ferenccel. Arra kéri FL-t, tudja meg Martyntól, mi a való helyzet, s ehhez különböző ötleteket ad, beszélgetés-fordulatokat proponál neki. FL válasza szerint készült volna dönteni, elváljon-e, s újból nősüljön-e vagy se. FL nyilvánvalóan tapintatosan elhárította a kérést. Ld. 1718., 1723. és 1753. sz. Füst levele: MTAKK Ms 4587/127.

1751. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1945. XI. 21.

Kedves Lajos,

Köszönöm leveled,[1] a részletes képet; igen hasznos volt. Sokkal világosabban látom a tennivalót ügyedben és sokkal rövidebben vázolhatom a helyzetet.

Mint azóta tudod, a miniszterséget nem vállaltam,[2] Kereszturynak toltam át, olyanféle-

képp, mint a futballisták a lapdát. Neki kell most a kapuba lőni. Vagyis lényegében az ő nagyobb pedagógiai tájékozottsága s türelme azt szolgálja, amit én szolgáltam volna vagy épp te, ha az isten nem kálomistának teremt.[3] A magyar értelem érvényrejuttatása az ő célja is. Ismer téged s programjában benne van, hogy minél előbb személyesen is szót értsen veled. Fogadd majd úgy, mintha én mennék hozzád.

Most pontosan a te ügyedről.

Az Eötvös-Kollégium[4] Kereszturynak is fontosabb, mint akár a miniszterség. A kollégium igazgatását megtartja, már csak azért is, mert a miniszterséget is azért vállalta; az intézmény helyreállítását (szét van lőve), csak úgy tudja megcsinálni, ha legalább egy miniszter protezsálja állandóan, a saját bőrében.

Ezután, leveled értelmében, rólad szólva én először a pécsi filozófiai tanárságról[5] beszélhettem csak neki. Ez igen természetes, ennek semmi akadálya nem lehet. Pécsnek büszkélkednie kell majd veled, ilyesmit mondott. Ha egyszer már ott vagy s közben a megélhetés lehetővé teszi tartózkodásodat Pesten, akkor az is sorra kerülhet, – akármilyen zavaros is most a pesti egyetemen a dolog. (Teleki[6] egész sereg embert kinevezett távozása előtt.)

Egyszóval a dolog mindenképpen úgy fordul, ahogy várkonyi ottlétemkor megbeszéltük.[7] Merőben adminisztrációs ügy, hogy kinevezésed mikor s milyen formában intéződik el. Ha valami közvetlenebb utat akarsz, írj akár rögtön magának Kereszturynak, rám hivatkozva, mindenről aprólékosan beszéltem neki.

Magam is szeretném, ha minél előbb helyben lennél. Nem csak terveid megvalósítását tartom fontosnak, hanem magamnak is volnának terveim veled. Keresztury minisztersége csak első lépés abban a terv-sorozatban, amelyet a magyar szellem felemelése és fejlesztése dolgában elképzeltünk. Következnie kellene a Magyar Csillagnak,[8] Németh László[9] munkába állításának; egy kisebbfajta renaissance-nak, ha már más téren úgy is mindenhol csökken a naissance. Készülj tehát lassanként a munkára, ha csak terveid pontosabb lerögzítésével is. Szavadon szeretnélek fogni: ügyed, a legkisebb is, közügy. Kötelességed hát, hogy minél hamarabb hozzáláthass.

Szeretettel köszöntlek,

I.[llyés] Gyula

A helynév értelemszerű kiegészítés.
MTAKK Ms 4587/281.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.

[2] Amint Illyés naplójegyzeteiből kiderül, kultuszminiszteri kinevezése már 1945. IV. 28-án szóba került. Keresztury Dezső maga volt az, aki biztatta, vállalja el a tárca vezetését, ő pedig elmegy mellé államtitkárnak. (Illyés Gyula: Naplójegyzetek 1929–1945. Bp. 1986. 356. p.) 1945. XI.-ben ismét felkínálták Illyésnek a miniszterséget, de nem vállalta. Az Illyés Gyula által javasolt Keresztury Dezső 1945. XI. 15. – 1947. III. 14. között volt vallás- és közoktatásügyi miniszter.

[3] Mivel Magyarországon a király a kultuszminiszteren át gyakorolta főkegyúri jogait a katolikus egyházban, a kultuszminiszternek mindig katolikusnak kellett lennie. Egyik államtitkár viszont mindig protestáns volt.

[4] Az Eötvös Collegium 1895-ben a párizsi École Normale Supérieure mintájára alapított felsőfokú oktatási intézmény. Tagjai jórészt humán tárgyakat tanuló tanárjelöltek, akiket egyetemi tanul-

mányaik mellett intézeti szaktanárok is oktattak. 1950-ben megszüntették, 1958-ban megváltozott jelleggel újjáalakult.

[5] Ld. 1719/2.

[6] Teleki Géza ld. 1732/7. – Működése utolsó napjaiban 21 új egyetemi tanárt neveztetett ki a miniszterelnökkel, köztük Bisztray Gyulát, Bolgár Eleket, Lukács Györgyöt, Oroszlán Zoltánt, Trócsányi Zoltánt, Turóczi-Trostler Józsefet stb. (Magyar Közlöny, 1945. XI. 11. 173. sz.)

[7] Illyés ekkori zengővárkonyi látogatását Egy év c. verskötete „Fülep Lajosnak szeretettel Illyés Gyula. Z. Várkony 1945. XI. 2." szövegű dedikációja tanúsítja.

[8] A Magyar Csillag a Babits halálával megszűnt Nyugat helyét betöltő folyóirat Illyés Gyula és Schöpflin Aladár szerkesztésében 1941. X. – 1944. IV. 15. között jelent meg.

[9] Illyés erőfeszítéseit a vidéki elvonultságban élő Németh László bevonására az irodalmi- és közéletbe a Naplójegyzetek 1929–1945. Bp. 1986. 376–377., 382–383. p. ill. a Németh László élete levelekben. Bp. 1993. c. kötetben Illyés és Németh 1945. VI. – XII. között váltott levelei dokumentálják. (485–496. p.)

1752. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Zengővárkony, 1945. XI. 29.
u. p. Pécsvárad

Kedves Barátom,

Illyés Gyula levele[1] indít az írásra, bármilyen hasznosnak gondolom amúgy is, és már most – mert annak gondolom – különösen egy s más ügy közös meghányása-vetését, nélküle nem mertem volna idődet én is igénybe venni hivatali működésed elején, nyilván legnagyobb elfoglaltságod közt. Mivel azonban levelében közli, hogy mint mondja, „minél előbb személyesen is" szót kívánsz érteni velem, talán háborgatás árán is megírhatom, hogy ennek a szándékodnak nagyon örülök, bármikor szívesen látlak,[2] ha jól értelmezem szavait s valóban jönni szándékszol; mert én aligha tudok mozdulni innen, amíg mostani szituációm tart. Úgy gondolom, jöveteledre valamilyen pécsi utad alkalmával kerülhet majd sor, mert azt alig hihetem, hogy csupán a velem való beszéd kedvéért megteszel ekkora utat, s rászánsz annyi időt, bár egész bizonyosan sokkal hasznosabb és eredményesebb lenne, ha kellő ráéréssel, nyugodtan a témák teljes kimerítésével beszélhetnők meg a szükségeseket, nem egy másik úthoz alkalmazkodó idő-függvényben. Akárhogy is, arra kérlek, légy szíves érkezésed napjáról, lehetőleg a nap szakáról is előre értesíteni (akár táviratban; akár telefonon, a pécsváradi körjegyzőséget vagy jár.[ási] főjegyzőséget utasítva, hogy az üzenetet azonnal küldje ki), egyrészt, hogy egészen bizonyosan itthon legyek, másrészt, hogy tudjam, ebédre, vacsorára, hálásra, vagy mindnyájára leszel-e itt, a hálószoba idején való befűtése miatt. Ha csakugyan pécsi út alkalmával jössz, mivel miniszterek nem szoktak egyedül utazni, megemlítem, hogy egészen bizalmasan is kellene mondanom egyetmást, amit csak úgy tehetnék, ha kíséröd vagy Pécsett maradna, vagy innen előre odamenne. Ha csak lehet, mindenképpen Pécsre meneteled *előtt* kellene beszélnünk, mert utána már késő lehet. Technikai akadálya ennek nincs, az út itt visz el Pécs felé, legutóbb Illyés is előbb idejött,[3] s innen ment Pécsre.

Illyés azt is írja, „aprólékosan" beszélt Veled rólam; s gondolom, tán valamit a pécsi egyetemről is. Mivel arra biztat, hogy rá hivatkozva írjak Neked, a fogadatlan prókátorság

kellemetlen látszata nélkül írhatok mindkét tárgyról, – merőben nézetet, véleményt, természetesen erőltetés vagy rábeszélés nélkül; illő megokolásukhoz beszélgetés ideje és formája kellene.

Ami engem illet, kinevezésem[4] elhúzódásával mozgási lehetőségem ideje is elhalasztódott, s halasztódik még ma is, elég gyakran érkező reklamáló, s már szinte vádoló levelek[5] szerint nem egy olyan ügy rovására, melyben részvételemet kívánták s kívánják. Mostani minőségemben azonban nem mozdulhatok innen, legfeljebb 1–2 napra, ami semmi. Kinevezésemnek, azt hiszem, – ismétlem, csak véleményt mondok – nincs akadálya. Formális előterjesztés ment föl már néhány hónapja; az egyetemi autonómia csorbítása nélkül a miniszter egészben vagy részben bármikor effectuálhatja. Mert igaz, hogy a felterjesztés az egész filoz.[ófiai] facultás minden tanszékére szól, de, azt hiszem, a miniszter kinevezhet közülük egyet előbb, a többit azután, – ami ezúttal üdvös is, mint az alább mondandókból kiderül. S úgy gondolom, itt még a legkisebb tendentiosusság gyanúja se tapadhatna az actushoz, mert hiszen a filozófiai tanszék betöltéséről van szó. A filozófia kötelező tárgya minden facultás hallgatóinak, tehát filoz.[ófiai] professzornak kellene itt lennie filozófiai facultas nélkül is, aminthogy a filoz.[ófiai] fac.[ultás] szétszórásakor hagytak is itt valakit, Bognár C.[ecil] tanárt (!),[6] akit később, úgy tudom, szintén eltettek valamerre. Ami történnék, nem megelőzés lenne tehát, hanem egy mulasztás kései pótlása. Viszont nemcsak felszabadítana engem (szubjektíve is, mert tehetetlenné nyűgözötten érzem naponta, amit Illyés ír: „ügyed, a legkisebb is, közügy. Kötelességed hát, hogy minél hamarabb hozzálásshass."), hanem az egyetem ügyének jó elintézésére is nagyot lendíthetne. Hogy, s miért, röviden vázolom.

Január óta, egy hónap híján egy esztendeje, húzódik a pécsi filoz.[ófiai] fac.[ultás] visszaállításának ügye. Ez alatt a hosszú idő alatt sokan sokféleképp foglalkoztak az ügygyel, – csak éppen nekem nem lehetett hozzá egy szavam se, aki körül pedig – azt hiszem, teljes objektivitással mondhatom – kellett volna az egésznek, mint mag körül kristályosodnia (a szétszórásig ott magántanárkodtam,[7] a kar tagja voltam, évekig elláttam a magam tárgyköre mellett az olasz tanszéket stb. – de meg egyébként is.) Csak másod-harmadkézből, vagy az újságból értesültem néha, hogy ilyen vagy olyan értekezlet volt az ügyről, ilyen vagy olyan eredménnyel (hiteles értesülésem máig sincs.) Így történhetett meg, fölösleges mondanom, hogy *ezért* kellett nélkülem történnie, hogy részben jóindulatú dilettánsok, mint az egyébként nagyon derék főispán,[8] s mértéktelenül törtető, a hallgatók padjából egyszerre a katedrára átülni akaró ifjak elképzeléséből olyan személyi lista és olyan facultás terve született, amit jól megvalósítani ma nem lehet, s ezért nem is kívánatos; s ha lehetne, akkor se így; akármik lehettek Teleki[9] halogatásának motívumai, mondhatom, az ő helyében én se álltam volna kötélnek. A főispánnak hobby-horse-a a természettudományok, mindenáron erőlteti, belevétette őket a tervbe egész sereg katedrával (more hungarico: ügy = alkalom ki-ki maggotjának prosperálására). Nem a szakmai elfogultság szól belőlem, ha rajtunk áll, csak adjunk meg nekik mindent, – de manapság term.[észet]tudományokat művelni kellően felszerelt intézetekben lehet, ilyenek létesítése és gondozása ma többe kerülne, mint az ország valamennyi filoz.[ófiai] facultása együtt, – ha egyáltalán lehetséges volna a szükségesek beszerzése, de nem az. Ekkora országnak, azt hiszem, elég egy helyen term.[észet]tudomány, csak győzze ott. – Azután: megfontolandó

pd. az olasz katedra ügye. Nálam nem kell az olasz irodalom tudományát pártfogolni, – professzora voltam Pesten 1919-ben, s magam választottam. De – a pécsi egyetemen négy évig helyettesítettem az olasz tanszéken, s ezeket tapasztaltam: a katedrához tartozott egy ordinarius, én, a helyettese, két magántanár, két lektor, azaz hat, és hallgató volt 4–5–6. Könnyű kiszámítani, mibe került egy hallgató évente. Ez volt az olasz–magyar barátság, az olasz imperializmus idején, az apogée idején, az ott függő Mussolini-kép gloriájában. Ki fog *ma* olasz tanárnak készülni? Meggondolandó tehát, nem elég-e lektorátus fenntartása, s az olasz katedra költségének másra fordítása. – Ugyanígy meggondolandó a tervezett művészettörténeti tanszék[10] is, mert 1) nincs rávaló ember, 2) nem lehet hozzá intézetet berendezni, ami nélkül meg nem lehet tanítani. – Van még néhány meggondolandó katedra és kinevezés. Ezeket példaképpen említettem. S íme, itt kötődik az ügyhöz az én kinevezésem: vele hivatalosan belül kerülök, s korrigálható, amit nélkülem rosszul terveztek s csak rosszul lehetne megcsinálni. – Mindezekről részletesen kellene beszélnünk, előttünk a felterjesztéssel. Egy facultás megszervezése nem pár évre szól, s nem foldozgatható, cserebérelhető akármikor akárhogy. Általában az egyetemek minőségét rendkívül fontosnak, s a jövőre nézve döntőnek tartom. Elég sokat foglalkoztam vele, s elég sok a tapasztalatom is ennek a nézetemnek megérleléséhez. Mind a pécsire, mind bármelyikre nézve, ismétlem, készséggel állok rendelkezésedre.

Áldásos munkát kívánva, szívből köszönt

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. l.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1751. sz.
[2] Keresztury Dezső 1946. I. 3-án feleségével együtt volt Zengővárkonyban.
[3] Illyés Gyula 1945. XI. 2-án volt Zengővárkonyban. Ld. 1751/7.
[4] Ld. 1719/2.
[5] Ld. 1716., 1727., 1728., 1742., 1747., 1751. stb. sz.
[6] Bognár Cecil (1883–1967) filozófiai író, bencés szerzetes, pszichológus. 1937–1940 között a pécsi, 1941–1951 között a szegedi egyetem lélektani professzora.
[7] FL 1932–1940 között volt pécsi magántanár.
[8] Boros István ld. 1719/1.
[9] Teleki Géza ld. 1732/7.
[10] Pécsett nem lett művészettörténeti tanszék.

1753. FÜLEP LAJOS – FÜST MILÁNNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. XI. 30.

Kedves Milán,

nagyon sajnállak, s azt is, hogy eddig mit se tehettem. 15-én bent voltam ugyan Pécsett (1 1/2 év óta először), de – mint előre gondoltam – nem került alkalom a dologról való beszédre; erőltetni meg az ilyesmit úgyse lehet.[1]

Hogy aztán most mikor kerülhet rá sor, nem tudom, mert M.[artyn][2]-tól éppen tegnap kaptam levelet, – azt írja, 3.-án két hétre Pestre megy. Nem próbálhatnád meg ott valamikép? Ha igen, írd is majd meg, hogy megjövetele után ne próbálkozzam én is vele, ami nagyon feltűnő lenne; ha meg nem, majd megpróbálom az ő megjövetele után, bár egyhamar aligha megyek Pécsre.

Szeretettel ölel

Lajos

PIM Kézirattár V 4140/271/22.
Kézírás zárt postai levelezőlapon.
Címzés: Dr. Füst Milán író úrnak Budapest V. Váci út 28. Lőrinczynél.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

[1] Ld. 1750. sz.
[2] Ld. 1724/9.

1754. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1945. XI. 30.

Kedves Gyula,

ismételten köszönöm fáradozásod, s a közléseket.[1]

Egyidejűleg írtam Kereszturynak[2] is, tanácsod szerint. Ha jön, nagyon szívesen látom. S jó is volna jönnie, mert seregnyi a megbeszélni való. Azt hiszem, itt többet profitálhatna, mint ott mindnyájától együttvéve. Mert a népiskoláról, s az iskolánkívüli népművelésről is volna mondanivalóm. Huszonöt éve foglalkozom vele, nem a pesti hivatalokból látom, hanem vele élek. Végre itt is tenni kellene már valamit, de valami véglegeset, a 2–3 évenként való örökös kísérletezés és csűstül felforgatás helyett. Tankönyv úgy sincs már, vagy ami van, rossz, előlről lehetne tehát kezdeni mindent. S a nyelv őrületes pusztítása helyett, a centrum általánosító, veszett absztrakciója helyett a tájakból indulva. Ehhez persze meg kellene reformálni a tanító-nevelést is. Tennivaló volna itt elég. De mindenhez ember kell! S honnan? Ahogy írtam Neked, rengeteg embert tudnék foglalkoztatni, – de ha hatalmat adnának hozzá, honnan venném az embert?

Hogy a miniszterséget[3] át fogod passzolni, előre tudtam. Azt hiszem, ugyanazt éreztem róla Veled vonatkozásban, mint Te. Magunkfajta ember csak akkor vállalja a megtöbbítését olyantól, amit nem maga csinált, ha elkerülhetetlenül muszáj. Ez az alkotó ember saját külön büszkesége, tán gőgje, bizonyosan szemérme: maga, s az istenek előtt. Szalontai jegyzőnek, nemzeti bankkulinak,[4] vagy útkaparónak lenni, az más. De miniszternek?

Köszönöm biztatásod is. A paraszti szolgálatra kiadott huszárló, ha meghallja az úton vonuló huszárok kürtjét, arra nyargal ekéstől-szekerestől, árkon-bokron át. Csak szóljon a kürt. Neki vagyok készülve. Inkább az embarras de richesse aggaszt, mint a hiány.

A Magyar Csillagra[5] én is már régóta gondolok. Most azonban azon elmélődöm, érdemes-e addig elkezdeni, míg véglegesen nincs országos közlekedés. Csak Pestnek csinálni?

Hanem a nevével,[6] ami ellen akkor dohogtam, prófétának bizonyúltál, a csillagok járása közt aktuálissá vált ez a csillag is, egyszerre megtelt a jelzője tartalmával, programmá vált a flosculus. Mégis meggondolandó, megkéne-e tartani, vagy megcserélni. Ez persze nem fogadatlan tanács, csak afféle morfondírozás.

Sajnálom, hogy olyan kevés ideig voltunk itt együtt,[7] igazi témáinkba bele se kezdtünk. Mikor a személyi etc. dolgokkal végeztünk, s következett egy kis pauza, átkapcsolásra való, – elmentél. Ha Keresztúry jön, nincs kedved vele jönni?[8] Mindenféle ügynek is javára válna, ha Te a Te eszeddel és a Te oldalodról szintén hozzászólnál. Nem kis dolgokról van itt szó, s én, akármennyire érzem, vagy különösen mondom, hogy ezt vagy azt jól tudom, szkeptikus vagyok, különösen magam iránt, mindaddig, amíg arravaló valakinek a megerősítését nem hallom.

Szeretettel

Lajos

Magántulajdon.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

[1] Ld. 1751. sz.
[2] Ld. 1752. sz.
[3] Ld. 1751/2.
[4] Arany Jánosra ill. Illyés Gyula Nemzeti Bank-beli referensi állására utal.
[5] Ld. 1751/8.
[6] Gellért Oszkár Egy író élete (Bp. 1966. 644. p.) c. önéletírásában megírja, hogy a Nyugat folyatására beadott folyamodvány megírásakor ő javasolta a Csillag címet, a Miniszterelnökség sajtóosztálya pedig Magyar Csillag címen adta meg az engedélyt. FL 1941-ben írt leveleiben hevesen ellenezte ezt a címet. Ld. FLev. IV. 1381. és 1399.
[7] Ld. 1751/7.
[8] Keresztury ekkor nem, de 1946 április végén Illyés Gyulával együtt látogatott Zengővárkonyba.

1755. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]Várkony, 1945. XII. 2.

Kedves Gyula,

nem gondoltam, hogy tegnapi levelemnek[1] ilyen hamar farkát küldök. De ma olvastam az újságban, hogy törvényjavaslat készül a díszképviselők[2] számának 10-ről 12-re való szaporításáról. (Nem félnek, hogy megsérvesednek a megerőltetéstől? vagy olyan bőven van már odabenn a szellem?) Először kimaradtam, sajnáltad. Lehetne-e most csinálni belőle valamit? Ha Pesten volnék, nem volna fontos. Így az, mert vasúti jegy, vasúti kocsi, sőt külön vonat jár vele, szóval mozgási lehetőség, ami nélkülözhetetlen azokban való közreműködésemhez, amikre, mint írod, gondolsz. Szóval jó és szép volna, – tehát nem valószínű. Sokkal valószínűbb, hogy a szaporítást már kiszemelt két valaki kedvéért tervezik. (Et vive la bagatelle! Bölöni Gyurka[3] jó fiú, az igaz, de milyen buta!) En tout cas, én

megírom Neked ezt, válaszúl arra, amit írtál: „kötelességed, hogy minél előbb hozzálássál."[4] Az, ha lehet, rajtam nem múlik.

Még egyszer salut!

F.[ülep] L.[ajos]

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

[1] Ld. 1754. sz.
[2] 1945 után az Ideiglenes Nemzetgyűlésben voltak „díszképviselők". FL itt valószínűleg a vele járó vasúti szabadjegyre gondolt, amely lehetővé tette volna könnyebb mozgását. Illyés a maga díszképviselőségét Naplójában említi. (Naplójegyzetek 1929–1945. Bp. 1986. 349. p.)
[3] Bölöni György (1882–1959) író, újságíró, Ady barátja. FL valószínűleg ezen a réven ismerte meg Párizsban. Bölöni 1903-tól fogva megszakításokkal Párizsban élt. 1945-ben hazatért, 1946-ban a Köztársaság c. lap szerkesztője, 1947-től Magyarország hágai követe, utóbb az Irodalmi alap igazgatója lett.
[4] A levélben említett témákról Illyés előző leveleiben nincs szó, valószínűleg XI. 2-i személyes ottlétekor kerültek szóba.

1756. GERLŐTEI JENŐ – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1945. XII. 12.]

Kedves Professzor Úr!

Köszönöm n[agy]b.[ecsű] levelét.[1] Nem volt késés, csak az általános és részemről egészen osztott megjegyzései helyett részletek megvilágításáért különösen hálás lettem volna.[2] Talán egyszer szóban. Ha találkozhatunk. Ami a második részt illeti, abban az időben már nyilas toborzó plakátok és egyre ismétlődő fenyegetések voltak, amikor a vége felé eső részt újra átdolgoztam és amplifikáltam.

Miért itt, én is minden áron elvágyódom, bár még kicsi a batyu, talán valahol még találkozunk.

A terv helyes, de Professzor Úr, amint hallom igen sokakkal tervez együtt. Akiknek kisebb a batyujuk, de a belügyben lehet, hogy előnyösebben iratkoztak fel a listára. Ott van barátom, még ott van, érdeklődöm is legközelebb, hogy hogyan lehet a meghívás a legelőnyösebb alátámasztás. Azt már eddigi hírekből is tudom, hogy a követségek ellátásra szükséges devizát nem tudják előteremteni.

Szóval van amire magamtól visszatérek.

Gál Pista[3] tovább is Amerikai-ú[t]. 19. Lakásukat megkímélte a véletlen. Ma írok neki, továbbítom a kérést. Talán töredékesen meg lehet valósítania. Vagy hat hete van egy-két fr.[ancia] újság, aug.[usztus]–szeptemberi az Alliance Française-nél.[4] Nem lehet kölcsönvenni. Lakás nincs Párisban sem. Sokan nem hagyták még el az odamenekültek. Az inflációjuk jelentéktelen és már van szabadforgalmú kenyér.

M.[agyar] Írók Szövetsége?[5] Szövetsége? Nem ismerem. De ez nem jelentene semmit, nagyon el vagyok maradva. Ha azonban Szakszervezet, akkor ez fontos érdekszövetkezet, amelynek tagja kell, hogy legyen az aki íróként akar valamit elérni, akárcsak nehéz testi munkás pótjegyet is. (Kenyérhez.) De ha valaki a Pedagógusok Szakszervezetében van, mint egy.[etemi] m.[agán] t.[anár] az egyetemi szakosztályon, akkor ez a második tagság nézetem szerint felesleges annak, aki sem mint előadó, sem mint újságíró, vagy kiadóknál tülekedő nem óhajt előtérbe kerülni. A Ped.[agógusok] Szakszervezetét minden esetre ajánlom. A szövetségre vonatkozóan megkérdezem Gál Pistát, aki közvetlenül fog felelni. – „La nature n'est qu'un dictionnaire..." Baudelaire mondása. Pontosabban: „Salon de 1846" IV. fej.[ezet] *Eugène Delacroix* fejezetben (Crépet kiad.[ása] Curiosités esth.[étiques] p.[age] 109)[6] „Pour E.[ugène] D.[elacroix], la nature est un vaste dictionnaire dont il roule et consulte les feuillets avec un oeil sûr et profond; et cette peinture, qui procède surtout du souvenir, parle surtout au souvenir..." Főszöveg: „L'Oeuvre et la vie de E.[ugène] D.[elacroix]" (L'Art romantique élén Crépet 9[–10. pages]...[7] Ici, Monsieur, je vous demanderai la permission de me citer moi-même, car une paraphrase ne vaudrait pas les mots que j'ai écrits autrefois, presque sous la dictée du maître: (petittel szedve következik:) La nature n'est qu'un dict.[ionnaire], répétait-il fréquemment. Pour bien comprendre l'étendue du sens impliqué dans cette phrase, il faut se figurer les usages ordinaires et nombreux du dict.[ionnaire]. On y cherche le sens des mots, la génération des mots, l'étymologie des mots, enfin on en extrait tous les éléments qui composent une phrase ou un récit; mais personne n'a jamais considéré le dict.[ionnaire] comme une *composition* (aláhúzott kurzívval), dans le sens poétique du mot. Les peintres qui obéissent à l'imagination cherchent dans le dict.[ionnaire] les éléments qui s'accomodent à leur conception; encore en les ajustant avec un certain art, leur donnent-ils une physionomie toute nouvelle...

A fenti szövegben az előbbi saját szövegezésre való hivatkozás érdekesítő formula, miután megjelent munkáiban csak a Curiosités est.[étiques] mondata tartozik ide. Azután meg Baudelaire kapcsolata, a szerzők szerint felületes volt Delacroix-val. Annyira nem ismerem, e pillanatban D.[elacroix] írásait, hogy azt állíthassam, mondhatott-e, mondogatott-e ilyesmit.

Vidékről nem lehet ma vásárolni. Nincs is mit. Nem ad el érdemes könyvet újabban senki. 2000 a szorzószám. Amikor Professzor Úr írt 800 volt. Ma 9-én vettem n[agy]b.[ecsű] levelét.

Ha pénze van Professzor Uram, amit nem lehet kulturálisabban elkölteni, vegyen élelmiszert, hogy lehető jó erőben legyen, amikor terveit megvalósíthatja. S remélem, nagy műve vagy művei[8] lezárulnak amire eljön a fellépés órája.

Ha rádiót be tudna állítani, azzal valóban figyelhetné a távoli országok állapotát, újságot legfeljebb nagyon szórványosan küldhet Gál is, én egyáltalán nem tudom ezt megtenni.

Szerencsére fűtünk, enyhén, ha nem rabolnak ki, akkor minden nap eszünk is tűrhetően és mihelyt nem járok könyvtárakba, akkor ismét egész nap asztal mellett tanulok itthon.

Nagyrabecsüléssel köszönti igaz híve és hálás tanítványa

Gerlőtei Jenő

Két–három hét múlva visszatérek egy pontra.
Szemem ismét fáj, azért írtam géppel.

Hely és dátum postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4587/150/a
Gépirat autogr. aláírással és kiegészítésekkel.
Címzés: Dr Fülep Lajos úrnak lelkész, egyetemi magántanár Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Feladó: Dr. Gerlőtei Jenő egy. m. tanár Budapest Nagyboldogasszony-u. 69.
Rajta FL írásával: „Benne: La nature n'est qu'un..."
Gerlőtei Jenő ld. 1743. sz.

[1] Ld. 1743. sz.

[2] Gerlőtei hagyatékával jónéhány kéziratos cikk, tanulmány került az MTAK Kézirattárába. Mivel csak kis részben vannak datálva, nem állapítható meg, köztük van-e az, amelyről Gerlőtei ez idő tájt kért véleményt FL-tól.

[3] Gál István (1912–1982) irodalomtörténész, szerkesztő, könyvtáros. Középiskolás korában ismerte meg FL-t. Utóbb szó volt róla, hogy a Válasz segédszerkesztője lesz. 1934-ben megindította és szerkesztette az Apolló c. folyóiratot. Az 1940-es években a Külügyminisztérium kulturális osztályán dolgozott, majd a British Council könyvtárosa lett.

[4] Alliance Française pour la propagation de la langue française dans les colonies et à l'étranger. 1883-ban létrejött, a kulturális és kereskedelmi kapcsolatokat támogató szervezet. 1893-ban nyelviskolát is létrehozott külföldieknek felsőfokú tanulmányaik lehetővé tételére.

[5] A Magyar Írók Szabad Szakszervezetéből 1945 júliusában létrehozott társadalmi, szakmai és érdekvédelmi szervezet. Első elnökségének tagjai Gergely Sándor, Illyés Gyula és Kárpáti Aurél voltak.

[6] Oeuvres complètes de Charles Baudelaire. Quelques-uns de mes contemporains. – Curiosités esthétiques. Notices, notes et éclaircissements de M. Jacques Crépet. Paris, 1923. „Delacroix számára a természet nem egyéb, vaskos szótárnál, amelynek lapjait elmélyülten és biztos szemmel forgatja; a kép pedig, amely főként emlékezetből fakad, főleg az emlékezethez szól."

[7] Oeuvres complètes de Charles Baudelaire. L'art romantique. Notices, notes et éclaircissements de M. Jacques Crépet. Paris, 1925.

„Engedje meg uram, hogy itt magamat idézzem, mert a parafrázis nem érne fel hajdan, szinte a mester diktálására leírt szavaimmal: A természet nem egyéb mint szótár – ismételgette gyakran. Ahhoz, hogy jól megértsük mindazt, amit az ebben a mondatban foglaltak jelentenek, eszünkbe kell venni, mi a szótár szokásos és gyakori használatának a módja. Keressük a szavak értelmét, eredetét, etimológiáját, végül pedig kibányásszuk belőle egy mondat vagy egy elbeszélés minden alkotóelemét; soha senki sem tekintette viszont a szótárt alkotásnak a szó költői értelmében. A festők, akik képzeletüknek engedelmeskednek, a szótárban azokat az elemeket keresik, amelyek megfelelnek elgondolásaiknak, s amikor hozzáillesztik őket bizonyos művészethez, teljesen új arculatot adnak nekik."

[8] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.

1757. LŐRINCZ ERNŐNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1945. XII. 17.

Nagytiszteletű Uram!

Igen nagy örömet szerzett k.[edves] levelével.[1] Köszönöm azt a sok jóindulatot, mellyel férjem iránt viseltetik és amellyel segítségére kíván lenni, ahogy alkalma nyílik reá.

Különösebb változásról nem számolhatok be, de bizonyára örömet szerzek vele, ha közlöm, hogy emberem három apró levélkéje végre eljutott hozzám. Boldog reménykedéssel írja, hogy a hírek szerint 14 nap alatt ők is hazautazóban lesznek, a betegek és gyengél-

kedők után, akiket éppen akkor vagonírozták be és akikkel levélkéit is küldte. Sajnos mindhárom levél okt.[óber] 1.-i keltű, s ebből arra következtetek, hogy a hír nem bizonyult valónak. Magáról mindössze annyit ír, hogy jól van, egészséges testben, lélekben és várja a kiszabadulást. Minden sorából az otthon utáni vágy csendül ki, s az a remény élteti csupán, hogy egyszer hazakerül. Ki tudja, meddig kell még szegénynek ennie a rabság kenyerét? Úgy gondolom, hogy tavaszig most már nem lehet reményem a viszontlátásban és ki tudja a tavasz elhozza-e Őt, vagy továbbra is csak hitegetnek ezzel-azzal. Úgy gondoltam, hogy, ha előbb nem is, de karácsonyra biztosan hazakerül. Most ismét egy újabb terminusba kell kapaszkodnom.

Abban a reményben búcsúzom, hogy legközelebb ennél is kedvezőbb híreket írhatok. Ha ismét jutna számomra is egy kevés ideje, nagyon kérem írjon valamit munkásságáról, megkezdett művéről (is),[2] hogy továbbítani tudjam férjemnek, Aki a távolban is bizonyára sokat gondol Önre. (Az ünnepekre hosszú levelet írtam Neki, megírva benne az Ön üzenetét is, de sajnos csak lev.[elező] lapot lehet írni az újabb rendelkezés szerint, s így csak egészen röviden írhattam. Legközelebb újra írok s akkor megírom, ami most levelemből kimaradt. Szeretnék Neki részletesen írni levélváltásunkról, hiszen olyan nagyon megkért erre, amíg még az itteni táborban volt.)

A karácsony és újév küszöbén a legjobbakat kívánva
szívélyesen üdvözli

Lőrincz Ernőné

MTAKK Ms 5691/130.
Kézírás. A levél utóbb Lőrincz Ernő útján került az MTAK Kézirattárába, tehát vagy nem küldte el a levélíró, vagy önmaga számára készített másolat. A megcímzett borítékon nincs bélyeg, a levélen tintával írt gyorsírásos sorok, hátlapján ceruzaírással Pap István zászlós sebesüléséről, eltűnéséről szóló feljegyzések.
Címzés: Tekintetes Fülep Lajos úrnak Zengővárkony Baranya vm. u. p. Pécsvárad
Feladó: Lőrincz Ernőné Bpest VIII. Baross u. 90. I. 2.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] Ld. 1749. sz.
[2] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.

1758. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1946. I. 15.

Kedves Lajos,

gondolom Keresztury[1] elmondta, hogy én közben vidékre mentem. Most jöttem vissza, itt kaptam meg két leveled.[2] Kereszturyval való beszélgetésed óta gondolom ezek is elvesztették időszerűségük. Én tegnapelőtt beszéltem Dezsővel: ügyed most úgy áll, hogy keresik a hivatali, a paragrafus-ösvényt, amelyen át minél előbb kinevezhetnek. Ennek a gazdája azonban most már véglegesen Keresztury; vagyis legegyszerűbb, ha mindent

közvetlenül vele tudatsz. Azt hiszem te épp oly jó benyomással váltál el tőle, mint (ahogy mondja) ő tetőled. Jóbarátok vagytok, én léphetek hátrább.

Vissza a nagyobb gondhoz. Az igazi irodalom még mindig hallgat. Hova-tovább olyan színezete lesz a dolognak, mintha az egész magyar szellem passzivitásba vonulna. Épp Kereszturyval beszéltünk róla, hogy a *Választ*[3] feltámaszthatná a parasztpárt. Volna erről a jelenségről írnivalód, akár az esetleges folyóiratba, akár esetleg egy kis külön füzet erejéig?[4] A múlt héten beszéltem Németh Lászlóval[5] Békésen, ő is dolgozna a folyóiratba.

Szeretettel ölel,

Illyés Gyula

A helynév értelemszerűen a tartalom alapján.
MTAKK Ms 4587/282.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1752/2.
[2] Ld. 1754. és 1755. sz.
[3] A Válasz 1934. V. – 1949. VII. között jelent meg, 1938. VIII. – 1946. X. között szünetelt. Az 1934. 1–2. sz. szerkesztője FL, Gulyás Pál és Németh László volt, 1935-től Németh Imre, majd Sárközi György, 1937. V.–VII. között szerkesztőbizottság szerkesztette. Újraindulásakor 1946. X.-ben Illyés, majd a Válasz munkaközössége, 1947-től segédszerkesztője, XII.-től felelős szerkesztője Sárközi Györgyné lett.
[4] FL nem írt az újraindult Válaszba. Ld. még 1763/2.
[5] Németh Lászlónak a Válasz 1946. 1. számában Gyermekeink diáktársaként (1. sz. 68–85. és 2. sz. 166–176. p.), a 3. számban Széchenyi. Dráma 4 felvonásban (3. sz. 231–264. p.) c. írása jelent meg.

1759. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1946. I. 20.

Kedves Dezső,

a „régi szokás" jó, hogy eszedbe jutott, mert ma megint a keletkezése idejéhez hasonló világot élünk; hát bizony gondolgattam is Rátok, s számolgattam az órákat, hogy mikor érhettek Pestre. Igazán csak akkor nyugodtam meg, mikor leveled[1] megjött.

A fenyegetésnek pedig állok elébe. Figyelmeztetlek egyébként, hogy ezzel egyúttal szavadon is foglak, s remélem is, hogy megmutatod, nem játszol a szavaddal. Mentség tehát most már nincs; jönnötök kell.[2] Egyáltalán megnyugtatlak arról, ha kihajítok valakit, az elején teszem, nem a végén, mint ahogy e naivitást felteszed rólam; a végén mit ér?

Azóta is restelkedve gondolok rá, hogy engedve az urdung intetuinek, említettem, hozzátok el lányomat,[3] ha lehet. Mert attól félek, kényelmetlenség árán is elhozzátok, s az ilyesmi nekem a legrosszabb érzés. Különben is, ha Gyula[4] is jönni talál (amit nagyon szeretnék), négynek szállást se tudok adni, három a maximum. Meg aztán rég találkoztam vele, sok az egymással közölni valónk, s annyira más természetű, mint a Veled közös té-

máink, hogy pendliznem kellene. Hetenkint kétszer van vonatjárat, éppen ma írtam neki, hogy majd azzal jöjjön egyszer.

Most is idejében értesítést kérek érkezéstekről, – csak aztán ne ötkor együk meg a bánatában széjjelmálló ebédet. És bár olyan idő s út lenne akkor, hogy egy kicsit körülnézhetnétek a határban! Előreláthatólag a következő hetekben itthon ülök, csak febr.[uár] 14.-én kell majd bent lennem Pécsett, s bizonyosság okáért már előző nap bemegyek. (Mert órára a tetthelyen kell lennem.)

A pécsiek toporzékolnak, mint az idemellékelt ujságkivágás[5] mutatja. Amint látod, már idézőjel közt emlegetnek „illetékes"-ként (Szokásom szerint olvasás közben aláhuzigáltam a gyűjteménybe valót, s aztán jutott eszembe, hogy elküldöm Neked, hátha érdekel.)

Kedves feleségednek,[6] kérlek, add át tisztelő üdvözletem és dörmögésemet. Mármér dörmögök? merazér, hogy kértem, nem is egyszer, háziasszonykodjon, míg itt van, rendelkezzen mindennel a magáéként, – én tehetetlen vagyok az ilyesmiben, másra gondolok – mégis, mikor elmeneteltek után bejöttem, láttam, hogy az útravalónak circumcisiálandó sonkából nem hiányzott semmi. Kimentem én aztán a sonkával az utcára, s megráztam, mint Toldi a héttollú botját, de akkor már a hídnál jártatok, s vissza se néztetek. De mit ettetek vajjon? itt ebédet nem, útravalót nem?

Szívből üdvözöl

Fülep Lajos

P. S. Eszembe jutott, hogy – mint mondtad – jöveteledkor meg akarod látogatni Pécsett a par.[aszt]párt valamelyik előadását; az előadások napja csütörtök, febr.[uár] 14. szintén az; ha dolgaid úgy találnak alakulni, hogy éppen az időtájban mégy Pécsre, az idejövetelnek, természetesen, nem lehet akadálya: vagy innen mentek Pécsre, vagy onnan jöttök ide, vagy innen együtt megyünk be, és együtt jövünk vissza, s folytatjuk itt, amit elhagytunk.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 2. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nincs meg.

[2] Keresztury legközelebb Illyés Gyulával és bisztrai Farkas Ferenccel látogatta meg FL-t 1946. IV. végén. E látogatásról FL Tolnay Károlynak szóló 1766. sz. levelében, Trencsényi-Waldapfel Imrének írt 1769/4., Szabó Lajosnak szóló 1776/7., Tolnaynak szóló 1781/13., valamint Kereszturynak írt 1789. sz. levelében ír még, pontos dátum nélkül, ill. „május derekán", „májusban" időmegjelöléssel. A látogatás azonban valószínűleg korábban történt. V. 10-én u. i., kevéssel a látogatás után, amikor a sorrend még nem mosódhatott el FL emlékezetében, azt írta Trencsényi-Waldapfel Imrének: „nemrég itt volt Illyés Gyula, *utána* (én emeltem ki Cs. D.) Lukács György." Lukács ez alkalommal írt dedikációjából tudjuk, hogy IV. 27-én volt Zengővárkonyban. Ld. 1767/2. A vendégek valószínűleg Pécsre menet szakították meg útjukat Zengővárkonyban: A Pécsi Szabad Szó hírt adott Illyés és Farkas IV. 27-i Pécsre érkezéséről.

[3] Fülep Veronika (1918–1950) FL első házasságából született kisebbik, orvosleánya. Anyjánál nevelkedett, apjával inkább levélben érintkezett, ritkán találkoztak. 1946-ban Budapesten kerültek szorosabb személyes kapcsolatba. Fülep Veronika 1946. IX. 18-án ezt írta apjának: „Most csak annyit, hogy levelednek nagyon örültem és köszönöm Neked [...] Hogy nekem mit jelentett a találkozásunk, azt hiszem, megmondtam Neked, és azóta ha csak egy kis időm is van újra és újra átgondolom beszélgetésünket, benyomásaimat és komoly örömet érzek [...] Táborékhoz sem ju-

tottam még föl, de remélem, a jövő héten sor kerül már erre is. Én is nagyon megszerettem őket és szeretnék velük együtt lenni." (MTAKK Ms 4587/58.)

[4] Illyés Gyulára utal.

[5] Lapkivágat nincs a levél mellett.

[6] Kereszturyné Seiber Mária (1914–1975) a Zeneakadémián orgonistaként diplomázott.

1760. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Princeton,] 1946. I. 21.

Mélyen tisztelt Tanár úr,

Tegnap megérkezett végre nov.[ember] 30.-ról keltezett kártyája (a sürgönyt mindmáig nem kaptam meg).[1] – Ez volt az *első* közvetlen hír hazulról; mondanom sem kell mennyire örültem neki. Most azután várom kimerítő híreit a régi címre: Princeton, N.[ew] J.[ersey] 293 Nassau St[reet] U[nited] S[tates] of. A.[merica]. Rólunk kevés mondanivaló van: Rina[2] és én lassan megszoktuk az új környezetet. A háborús esztendőket zavartalan nyugalomban tölthettük el. Én elég sokat dolgoztam. Megjelentek a következő könyvek: The Youth of Michelangelo; 1943.[3] History and Technics of Old Master Drawings 1943.;[4] The Sistine Ceiling 1945;[5] (Az első két könyv már elfogyott.) Most készül a Medici kápolna[6] és Gyula pápa sírjáról[7] szóló kötet. Azonkívül még kb. egy tucat cikket írtam.[8] Mindez elég szerény eredmény, ha tekintetbe vesszük, hogy hat esztendeje, hogy itt vagyok és hogy az egyetemen – szerencsére – aránylag kevés előadást tartok. Nagy szükségem volna az eredetieket újra látni, de egyelőre nincs remény Itáliába vagy Franciaországba utazni – *talán* 1947 nyarán átjöhetek; akkor okvetlenül látni szeretném Önöket.[9]

Sokszor beszéltünk Önről e szörnyű évek során; a zengővárkonyi paplak emléke[10] elevenen él bennem.

Kérem írjon mihamarább.

A régi szeretettel öleli öreg tanítványa

Carlo.

Kézcsókomat kedves Feleségének.

P. S. Kérem, írja meg különöskép miben van hiány odaát – csomagot küldenénk örömmel.

A helységnév a tartalom alpján.
MTAKK Ms 4590/64.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL kártyája nincs meg Tolnay Károly hagyatékában. – A sürgöny, amellyel FL Tolnay 45. X. 17-i 1745. sz. közölt táviratára válaszolt, nem érkezett meg Princetonba.

[2] [Cata]Rina de Tolnay (?–1965) Tolnay első, olasz származású felesége. 1930-ban kötöttek házasságot.

[3] Michelangelo I. = The Youth of Michelangelo. Princeton, 1943.

[4] History and Technique of Old Master Drawings. New York, 1943.

[5] Michelangelo II. = The Sistine Ceiling. Princeton, 1945. Dedikációja: „Fülep Lajosnak a régi barátsággal Tolnay Károly."

[6] Michelangelo III. = The Medici Chapel. Princeton, 1948. Dedikációja: „Lodoviconak karácsonyra Carlo 1951."

[7] Michelangelo IV. = The Tomb of Julius II. Princeton, 1954. Dedikációja: „Lodoviconak változatlan szeretettel Carlo – 1954. márc."

[8] Tolnay Károly 1940–1941-ben még megküldte FLnak művei különlenyomatait (a biztonság kedvéért két példányban). Utolsóként a Flemish Painters in the National Gallery of Art = Magazin of Arts 1941. 174–200. p., amelyet FL 1941. VII. 22-i levelében (FLev. IV. 1374. sz.) köszönt meg.

Tolnay műveinek hagyatékában levő gépelt bibliográfiája alapján a következő cikkekről, tanulmányokról lehet szó: Sofonisba Anguissola and her Relation with Michelangelo. = The Journal of the Walters Art Gallery. 1941. IV. 115–119. p. A cím nem szerepel FL halála után készült könyvtárlistáján. – An Unpublished Record of Michelangelo. = Art Bulletin, XXIV. N° 4. Dec. 1942. 380–381. p. Dedikációja: „Fülep L." – The Syndics of the Draper's Guild by Rembrandt. An Interpretation. Reprinted from the Gazette des Beaux-Arts. XXIII. January 1943. 31–38. p. Dedikációja: „Fülep Lajosnak emlékül. T. K." – Breugel's Fall of Icarus. = Belgium, 1943. Vol. IV. N° 1. 36–38. p. FL példánya nincs dedikálva. – The Music of the Universe, Notes on a Painting by Bicci di Lorenzo. = The Journal of the Walters Art Gallery. 1943. VI. 83–104. p. FL könyvtárkatalógusában nem szerepel. – Theory of Drawing in Italy and France during the Renaissance and Baroque. = Year Book the American Philosophical Society. 1943. 227–233. p. FL könyvtárkatalógusában nem szerepel. – Hugo van der Goes as Portrait Painter. = Art Quarterly, 1944. 181–190. p. Dedikációja: „Fülep Lajosnak." – The Temptation of St. Anthony by H. Bosch. = Art in America, 1944. XXXII. 61–65. p. FL könyvtárkatalógusában nem szerepel. – Notes Concerning the Youth of Michelangelo. A Reply. = The Art Bulletin, June 1945. XXVII. N° 2. 139–146. p. Dedikációja: „Fülep Lajosnak." – A bibliográfiában nem szereplő írások közül megtalálható FL könyvtárában: Report from Recipients of Grants from the Research Funds. Charles de Tolnay, Princeton N. J. Grant. N° 672. 1942. Dedikációja: „Fülep Lajosnak". – Handbook of Old Masters Drawings előkészítésére. Megj. 1943. Dedikációja: Fülep L.-nak".

[9] Tolnay 1947-ben járt Európában, de Magyarországra nem látogatott el, így nem találkozott FL-sal. Legközelebb s utoljára 1969-ben találkoztak Budapesten.

[10] Tolnay 1935-ben járt Zengővárkonyban. Ld. FLev. III. 448. p.

1761. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Ascona, 1946. I. 22. „Sogno"
(Febr. 1-től: Tegna (Ticino) Casa Nufer)

Kedves Lajos,

különös olvasnom utolsó leveled[1] végén: „Gyönyörű február után a március megőrült..." Még Te is ritkán voltál annyira próféta, mint akkor. Mert épp azon a napon, amelyen a leveled ideért, nemcsak a hó temetett be szegény Benneteket, hanem sokkal rosszabb. S mióta várom már – várjuk Carlóval,[2] aki minden levelében kérdez – hogy felmerülj végre az eltakartságból! Nagy reményünk volt ez nekünk mind a kettőnknek s szomorú jele sok minden változatlanságának, hogy már nem régen s nem másképp jött Rólad a hír. Baselben a minap Mansfeld Gézától[3] tudtam meg, hogy újra felállítják a pécsi filozófiai kart[4] és Fülep Lajost is oda hívják meg. Nagyon büszke volt erre. Hát még milyen büszke lehetett volna a hazájára, ha Fülep Lajost nem *csak* oda hívták volna meg. De úgy látszik, még mindig úgy gondolkoznak, mint itt mondotta valaki: minden ország történelmében csak az első 1000 év nehéz. Azután már elmegy szinte magától is.

Hát nem tudom, hogy megy-e és hogy megy: Te jobban tudod. Én csak annak örülök, hogy megvagy s megvannak még mások is, otthon maradt családom tagjai, akik közül az egyik lányom, Grácia[5] mint súlyos politikai fogoly Auschwitzot is megjárta, senki sem tudott segíteni rajta, s a végén Ravensbrückből (az is gonosz koncentrációs tábor volt) számtalan nyavalyával az utolsó erejével a maga lábán jött haza. A régi tanítványok is majdnem mind megvannak, ki otthon, ki orosz, ki francia fogságban s Brelich Angelo[6] pláne magántanár a római egyetemen, német fogságból térve vissza. Kövendiből[7] remélem valahol lesz már most egyetemi tanár, ha ilyen szépen megy tovább a kulturális fönnazernyő. Dehát ezekről most már Te írd meg amit tudsz (épp a Dunántúlról érkeznek ide a magunkkal hozott leánynak levelek póstán, fennakadás nélkül), én elkezdem Carlóval.

Ő azon a napon, amelyen megindult a posta Amerika és Svájc között bedobta újra azt a levelét, amelyet két év előtt, akkor, amikor ez a posta megszünt, visszakapott: belső változatlanságának s helyzete szolidságának egyforma jele. De a művek nőttek. 11 cikke és két hatalmas kötete fekszik itt előttem. A cikkek listáját – többét, mint ami már itt van – elküldöm, mihelyt a posta valamivel biztosabb lesz (ezt a levelet két másolattal három úton fogom Hozzád meneszteni). A művek – egyik pompásabb mint a másik, belül is és amerikai kiállításban is – „The Youth of Michelangelo"[8] és „History and Technique of old Master Drawings".[9] Nekem ez az utóbbi a kedvencem, sok Amerikába került, kevéssé ismert rajzzal. Carlo különben Oltványinak[10] is táviratozott és írt rajtam keresztül is és kurrentált Téged. A következő levél, amelyet ez után írok, neki fog szólni, képzelem örömét, ha még nem tudná Oltványitól, hogy „megvagy".

Carlo különben közreműködik most már az én Albae Vigiliae című sorozatom új, svájci folyamának kiadásában is.[11] Ezt annak idején Kollárnál[12] adtam ki, aki ép a legsúlyosabb időben, 1944-ben próbálta a rabszolgatartót játszani velem szemben. Természetesen hoppon maradt, mert az Albae Vigiliae most egy zürichi kiadónál jelenik meg. Nem szorítkozik klasszika filológiára, mint Carlo bevonása is mutatja s ha Neked is akadna valamid, amit kb. 4 íven olaszul megírni óhajtanál, rendelkezésedre áll.[13] Eddig, az elzártságban, minthogy Svájcban a mi területeinken említésre méltó tudományos alkotó-munka nincs, én voltam kénytelen egy évre valót (ez kb. 4 füzet) megtölteni. Itt jelent meg könyvalakban a „Hermes",[14] a Thomas Mann-nal való levélváltásom „Romandichtung und Mythologie" címen,[15] „Die Geburt der Helena samt humanistischen Schriften aus den Jahren 1943–45",[16] amely itt megjelent tanulmányaimat és cikkeimet mind tartalmazza („Geist"-et[17] is) és végül „Prometheus, das griechische Mythologem von der menschlichen Existenz".[18] Mindez már nagyon kívánkozik Hozzád. Ezeken kívül brosurám is: „Bachofen und die Zukunft des Humanismus mit einem Intermezzo über Nietzsche und Ariadne"[19] és egy kis könyv, amely „Töchter der Sonne"[20] címen „Vater Helios" előrebocsátása után Kirkéről, Medeiáról, Hérárol és Aphroditéről szól. Egy német Platón-kiadásom ezekben a napokban jelenik meg, a Symposion, Phaidros, Phaidon Schleiermacher-féle fordításának kitatarozása az újabb, jobb szöveg alapján, egy nagyon forradalmi bevezetéssel: „Zur Einführung in das Lesen Platonischer Werke",[21] Míg nem olvashatod, nem akarok beszélni róla, mi forradalmi benne.

Erről jut azonban eszembe brissagoi filozófus-szomszédom,[22] akiről egyszer megírtam Neked, mennyire meg vagyok vele elégedve. Meg kell mondanom, hogy azóta mégis Ne-

ked lett igazad. Mióta itt a „bús magyar élet" egy évvel ezelőtt, minden eredendő tulajdonságával elkezdett kavarogni, s ezzel filozófusunk ifjúsága is dúsan lerakódott kapitalista poraiból megélemedett, visszatért a fiatalkori betegsége is, azt hiszem virulensebben, mint valaha. A filozófiája is, amelyet most már – olcsókönyvtárbeli Platónja[23] óta először – nyomtatva is közrebocsát („Wissenschaft als Philosophie"[24] a füzet, amely eddig megjelent tőle) egy formája a valóság felett megtévesztő szavakkal való elsiklásnak. Nehéz helyzet, mert ezt még társalgásban valahogy elviselem, de komoly írásműnek már kevésbé. S így ma itt, ahol annyi az olasz tó fényébe és távlataiba beleszédülő és beleszédelgő, eléggé egyedül vagyok.

Egyedül: vagyis a kis néppel, amely körülöttem Dionigival[25] szaporodott, most egy éve született kisfiunkkal. Ez most itt már hat embert jelent egy fedél alatt, a „Sogno"-ban, amely immár harmadik éve szolgál nekünk, nem is sokat. (Alig laktam még valahol ily sokáig egy helyen, mint itt a – bolyongásban!) De hogy a helyzet otthon még mindig olyan, amilyen (a holminkat a budai villából szétrabolták: nem németek, nem oroszok, hanem a csőcselék, könyveimet is szétszórták, alig lehetett valami kis részét megmenteni), egyelőre még jobban visszavonulunk, abba az egyutcás, párházas faluba – kisebb, mint Várkony – amelynek a neve a levelem élén áll. Kisvasúton negyedórányira van Locarnótól s a vonal Camedon, a határállomáson túl Domodossolába visz, ahol pár nap óta a Simplon-express már közvetlenül visz Rómába. Ebből is láthatod, merre húz a szívem.

Nem, Baselhez, ahová most már mégis sok különös, előre nem sejtett élmény fűz – ki gondolta volna, hogy magyarul fogok ott tanítani, Ady-verseken, az egyetemen? (ezt teszem a „Gastauftrag"-ban) – sohasem nőnék hozzá. Franciaország közelsége ellenére túl alemán. Zürichben, nagyobb alpesi távlatban már valamivel szabadabban lélekzem, de *élni* itt csak itt Tessinben lehet – pláne olyan szerény és bizonytalan jövedelemmel, mint az enyém. Persze, ha lefordítanám mai magyar pengőre, amit itt is egy hónapban ki *kell* adni, háromszorosa jönne ki egy otthoni egyetemi tanár fizetésének, s ebben nincs más, mint a mindennapi paraszti élet!) Hát Tegnában még parasztibb lesz az élet, termékenyebb kertben, mint ez az itteni, amelynek délszaki fái és bokrai most törnek össze végképp a hó alatt: mintha mi álmodtuk volna *végig* ezt a „Sognot". Tegnában, ha jövő őszig itt volnánk, a gyerekeknek nem úgy mint itt, az erdőbe kellene menni a gesztenyéért, hanem csak kilépni az ajtón...

Majd még fogok írni róla, ha ott lakunk. A várkonyi még szebb gesztenyékre ott még inkább fogok emlékezni, mint itt, s most már levelet is várni – vagy egyszer a várkonyi gazdát magát is, útban Róma felé, hogy ott Carlóval találkozzunk. Ilyen ábrándokat is merek már szövögetni, bár tudom, hogy nagyon a „gazda" nélkül csinálom a számítást. Sok mindent el nem tudunk mi képzelni, ami otthon lehet, s Ti már valószínűleg azt nem, ami itt van, ebben a maradék régi Európában. Itt legfeljebb csak az történik meg, hogy az amúgyis régóta istentelen Comologno maestrójának a fia, a „Hermes", kitűzi a házukra a vörös zászlót – de hogy egy itteni Szekfű[26] moszkvai követ legyen, olyan csoda a legcsodatévőbb Madonna árnyékában sem történik errefelé. Az ilyen fölfelé való bukdácsolásnál megint jobban kezdem szeretni szomorú Lacink[27] bukdácsolásait. Róla tudom a legkevesebbet. Írd meg, mi van vele, s másokkal is: kik számítanak még szellemileg? Kikben nem csalatkoztál a visszatértek közül? Én már megint sötétebben látó vagyok, bár egy év-

vel ezelőtt még nagyon bizakodtam. Nyugtass meg, ha tudsz. A Hozzád tartozók megvannak-e?

Innen sok meleg üdvözlet megy Várkonyba s Téged szeretettel ölel

Károly

Carlo címe: Princeton N.[ew] J.[ersey] 293 Nassau Street

MTAKK Ms 4588/14.
Gépirat autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL levele, amelyre Kerényi utal 1944. III. 7-én kelt. Ld. FLev. IV. 1646. sz.
[2] Tolnay Károlyról van szó.
[3] Mansfeld Géza (1882–1950) fiziológus, farmakológus, 1924-től Pécsett a gyógyszertan és kórtan professzora, majd budapesti egyetemi tanár.
[4] Ld. 1719/2.
[5] Kerényi Grácia (1925–1985) író, műfordító, Kerényi Károly első házasságából származó ifjabb leánya. Az ellenállási mozgalomban való részvétele miatt hurcolták el. Auschwitzba, majd Ravensbrückbe került. 1946-tól a budapesti egyetem gyakornoka volt.
[6] Brelich Angelo (1913–1977) vallástörténész, Kerényi Károly tanítványa. 1945 után a római egyetem professzora.
[7] Kövendi Dénes (1894–1965) klasszika-filológus, tanár. Kerényi szűkebb körének tagja. 1947-ben budapesti magántanár lett, az OSzK munkatársa volt.
[8] Ld. 1760/3.
[9] Ld. 1760/4.
[10] Oltványi Imre (1893–1963) 1935-ig Ártinger, majd 1935–1939 között Oltványi-Ártinger, politikus, művészeti író, műgyűjtő. 1925–1944 között a Hitelbank igazgatója, a Független Kisgazdapárt alapító tagja. 1945. I.-tól a Magyar Nemzeti Bank elnöke, 1945. VII.–XI. 12-ig pénzügyminiszter, 1945. XII.–1946. VII. a Magyar Nemzeti Bank elnöke, 1947–1948-ban berni követ, 1949-ben a Magyar Nemzeti Bank elnöke, 1950–1951-ben a Szépművészeti Múzeum főigazgatója.
[11] Tolnay: Werk und Weltbild des Michelangelo. Vorlesungen. Zürich, 1949. Rhein Verlag, Albae Vigiliae NF 8. Tolnay neve a sorozat szerkesztésében résztvevők között is több köteten szerepel.
[12] Kollár Kálmán (1898–1950) bölcsészdoktor, könyvkereskedő, kiadó. Az 1920-as években családjának bajai könyv-, zeneműi- és rajzszerkereskedésében dolgozott, amelyhez nyomda és könyvkötészet is tartozott. 1929-ben az Egyetemi Nyomda üzletvezetője lett, majd 1936-tól Bécsben a Verlag Franz Leo and Company, utóbb a Tiefland Verlag, 1938-tól e mellett az amsterdami – utóbb Antwerpenben és Bruxelles-ben működő – Pantheon Akademische Verlagsanstalt igazgatója lett, amely főleg irodalom- és vallástörténeti, valamint filozófiai munkákat adott ki. Ezután a hollandiai Het Compas cég igazgatója lett, amelynek fontos svájci kiadói érdekeltségei is voltak. FL még bajai lelkészsége előtt, az 1910-es években Budapesten ismerte meg Kollárt. (FLev. III. 1255. sz.) 1938-ban először az ő kiadásában tervezte közreadni művészetfilozófiáját. (FLev. III. 1262. sz.) Kollár halálakor Hankiss János írt róla nekrológot az Erasmus 1950. Vol. 3. No 17–18. sz. élén.
[13] FL-nak nem jelent meg írása az Albae Vigiliae-sorozatban.
[14] Kerényi: Hermes der Seelenführer. Először az Eranos Jahrbuchban, Zürich, 1942. majd az Albae Vigiliae NF I. Zürich, 1944. jelent meg. A FL-nak szóló dedikáció: „A Hermétikus Remetének az »utas«".
[15] Kerényi: Romandichtung und Mythologie – ein Briefwechsel mit Thomas Mann 1934–1945. Albae Vigiliae NF 2. Zürich, 1945. Dedikációja: „Fülep Lajosnak e levélváltás néma résztvevőjének jelenlétéért hálával K. K."
[16] Kerényi: Die Geburt der Helena – samt humanistischen Schriften aus den Jahren 1934–1945. Albae Vigiliae NF 3. Zürich, 1945. Dedikációja: „Minden sor Fülep Lajosnak Kerényi Károly".

[17] Kerényi: Der Geist. Először Bp. 1944. Officina.
[18] Kerényi: Prometheus. Das griechische Mythologem von der menschlichen Existenz. Albae Vigiliae NF IV. Zürich, 1946. Dedikációja: „Lajosnak szívből szívhez Károly".
[19] Kerényi: Bachofen und die Zukunft des Humanismus. Zürich, 1945. Dedikációja: „Lajosnak – »Nietzsche und Ariadne« – még mindig a Vita nuova jegyében – nagy szeretettel Károly".
[20] Kerényi: Töchter der Sonne. Betrachtungen über griechische Gottheiten. Zürich, 1944. Dedikációja: „Lajosnak a Vita nuova viszonzásául különösen Károly".
[21] Kerényi: Über Liebe und Unsterblichkeit. Die sokratischen Gespräche Gastmahl, Phaidros, Phaidon. Zürich, 1946.
[22] Szilasi Vilmos (1889–1966) filozófus. E. Husserl tanítványa, majd munkatársa a freiburgi egyetemen. 1933–1947-ig Svájcban majd újra Freiburgban élt, ahol 1956-ban az egyetem tanára lett.
[23] Szilasi Vilmos: Platon. Tartalom és forma párhuzamossága Dialogusaiban. Bp. 1910. Franklin. Olcsó Könyvtár U. F. 1563–1568.
[24] Szilasi Vilmos: Wissenschaft als Philosophie. Zürich–New York, 1945. Europa Verlag.
[25] Kerényi Dionigi (Dénes, 1945–2000) Kerényi Károly fia, a svájci légiforgalomban dolgozott.
[26] Szekfű Gyula (1883–1955) történész, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1923-ban lett a budapesti egyetem professzora. 1946. I.-tól Magyarország moszkvai követe, 1948. V–IX. között nagykövete.
[27] Laci – Németh László.

1762. MANNHEIM KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

London, 1946. I. 22.
Private Adress: 5 The Park London, N. W. 11.
SPEedwell 0375

Dear Fülep,

I was delighted to receive your postcard[1] which after four weeks reached me safely. I am happy to know that you survived those difficult times, and I know all too well what an achievement that is. I hope this letter will stimulate you to write a more detailed one where you tell me about everything that concerns you, about your present situation, problems, and whether I can do something for you. I am writing this also on behalf of Dr. Kollar,[2] who is in Amsterdam with the Pantheon publishing firm, and who enquired whether I knew something of you. I informed him about the contents of your postcard, and he also wishes to be remembered in my answer.

To start with mutual information, I should like to tell you that my wife[3] and I, although we had a very difficult time and stayed in London during the blitz, survived without mishap. I worked all the time at the London School of Economics,[4] and it will certainly interest to hear that I have just been appointed to the Chair of Education in the University of London. As this is the premier chair in education, not only in this country, but in the whole Empire, it really means that people want a sociologist to influence educational thought. This is a very inspiring task, although I do not quite know how I shall succeed in changing all the minds of the whole British Empire within the few years which we have at our disposal till the atomic bomb destroys everything. You could certainly give me good advice on that.

Another venture which will interest you is the International Library[5] which I am editing, and of which I enclose a prospectus.[6] The Library has been established as a platform for international discussion on sociological issues on a scientific basis, and it has met with an unexpected response all over the world. If you would like to contribute to it, I should be glad to consider any proposal.

Well, so much about us, and I hope you will reward my loquaciousness by writing fully about yourself.

With best wishes from my wife and myself,

Yours ever,

Karl Mannheim

Dr. Fülep Lajos, Zengővárkony, u. p. Pécsvárad,
Hungary.

MTAKK Ms 4588/299.
Gépírás autogr. aláírással University of London Institute of Education fejlécű levélpapíron, amelyen ezenkívül egy „temporary adress" szerepel.
Mannheim Károly (1893–1947) szociológus. FL az 1910-es évek végén, a Vasárnapi Kör összejövetelein kötött vele barátságot. Mannheim 1919 után Frankfurt am Mainban a szociológia és közgazdaságtan professzora, 1933-ban Angliába emigrált, ahol a London School of Economics, majd 1946-ban a University of London tanára lett. 1937-ben Magyarországon járva Zengővárkonyba is ellátogatott FL-hoz.

Kedves Fülep,

nagyon örültem, amikor megkaptam levelezőlapját, amely négy hét után rendben megérkezett. Örömmel tudtam meg, hogy túlélte a nehéz időket s nagyon is jól tudom, micsoda teljesítmény ez. Remélem, ez a levél arra ösztönzi majd, hogy részletesebb levelet írjon, amelyben elmond magáról mindent, jelenlegi helyzetéről, problémáiról, s hogy én tehetek-e magáért valamit. Ezt Kollár úr részéről is írom, aki Amsterdamban van a Pantheon kiadóval együtt, s érdeklődött, tudok-e valamit Magáról. Megírtam neki lapjának tartalmát, s ő is kérte, hogy válaszomban említsem meg.

Hogy a kölcsönös információkkal kezdjem, szeretném elmondani, hogy feleségem és én, bár igen nehéz időket éltünk át, Londonban maradtunk a Blitz idején, s baj nélkül túléltük. Egész idő alatt a London School of Economics-ben dolgoztam, és bizonyosan érdekli, hogy nemrégen kineveztek a londoni egyetem pedagógiai tanszékére. Minthogy ez az első neveléstudományi tanszék nemcsak ebben az országban, hanem az egész birodalomban, tényleg azt jelenti, hogy azt akarják, szociológus befolyásolja a nevelés elveit. Nagyon inspiráló feladat, bár nem egészen tudom, sikerül-e néhány év alatt megváltoztatnom a brit birodalom összes elméit, amennyi idő rendelkezésünkre áll addig, míg az atombomba mindent szétrombol. Tanácsot adhatna nekem.

Másik vállalkozás, amely érdekelni fogja, az International Library, amelyet kiadok, és amelynek prospektusát mellékelem. A Library azért jött létre, hogy tudományos alapon nemzetközi vitafóruma legyen a szociológiai kiadványoknak; váratlanul nagy visszhangot keltett az egész világon.

Nos hát ennyit mirólunk, s remélem, azzal jutalmazza bőbeszédűségemet, hogy bőven ír magáról.

Szíves üdvözlettel magam és feleségem nevében

Karl Mannheim

[1] FL lapja nem maradt fenn Mannheim Károly hagyatékában. Gábor Éva közlése.
[2] Ld. 1761/12.
[3] Láng Júlia (1893–1955) pszichológus, Mannheim Károly felesége.
[4] London School of Economics and Political Sciences. 1895-ben alapított intézmény, a londoni egyetem része.

[5] Library of Sociology and Social Reconstruction – Mannheim Károly által szerkesztett, 1942-ben indított sorozat. Nem tudni, tett-e FL Mannheimnak erre vonatkozó javaslatot, de néhány hónappal utóbb Kerényi Károlynak szóló 1946. VIII. 28-i (1795. sz.) levelében azt írja, hogy e sorozatban tervezi publikálni művészetfilozófiáját.

[6] A prospektus nincs a levél mellett.

1763. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. I. 23.

Kedves Gyula,

leveled[1] két témája – a Válasz felújításának terve, s írnék-e „az egész magyar szellem passivitásba vonulásáról" – olyannak látszik, amilyenre könnyű a válasz: yes vagy no, legalább is egy Mars-lakó vagy egy szigetlakó briton nyilván ilyennek látná. Holott itt nem az. Annyira nem, hogy egy levél méreteiben nem is felelhetek rá. Rengeteget kellene írni róla, s még így is hiába, mert meg kéne vitatni. Hogy mért, az itt következő levélből is ki kell derülnie.

Az első még hagyján. Véleményt ugyan nem kívánsz róla, előzőleg már kérdeztél, nem fogadatlanúl szólhatok róla. Tehát: *elvben* kétségtelen, hogy a folyóirat szükséges, de – szerintem – az *egy, nagy* és *végleges* folyóirat, vagyis új Nyugat, vagy Magy.[ar] Csill.[ag][2] ami minden más hasonlót fölszí és fölöslegessé tesz. Valami vicinális párt. etc. folyóirattal kár (a szó első jelentésében) kísérletezni, valami ideig-óráig valóval etc. A bizalmat, hitet, hitelt etc. mind az egy nagyra kell koncentrálni, s ha még nincs itt az ideje, konzerválni. – Hogy aztán gyakorlatban *most* milyen rá az idő, én *innen* nem tudom megítélni. Ha a szituáció gondos vizsgálata *ott* azt mutatja, hogy neki való, akkor meg kell csinálni, és pedig nagyon gondos, nagyon alapos előkészítéssel, azaz *minden* szellemileg és erkölcsileg jó minőségű erő egyesítésével.

Az erre adandó válasz látszólag független a passzivitás kérdésétől.[3] Holott nem az. Sőt, a kettő olyan módon közös, hogy az elsőre csak a másodiknak a horizontjában lehet felelni. Ezért:

a szellem passivitásba vonulásáról már eddig is sokat írtak-beszéltek. Mind csak mellébeszélés. Az igazi okot senkise mondta meg. Nem, mert vagy nem tudja, vagy ha tudja, nem mondhatja meg, – just ugyanabból az okból, ami a passzivitásnak is oka. S éppen ez az ok az, ami levélbe nem fér el, – cikkben, füzetben meg kérdés, egyáltalán megírható és közölhető-e. Mért? mi ez az ok? Ezért, és ez az ok: rengeteg hazugságtól tömény a levegő, amiben járunk, élünk, lélekzünk; sokan hazudnak tudva, sokan tudatlanúl; aki tudja az igazat, hallgat, passzivitásba vonul, mert fél, de egyébként se mondhatná el, amit gondollát. Kiderült, hogy a legveszedelmesebb foglalkozási ág a politikusé és íróé. Ha rossz lapra tesz – akármilyen nemes vagy nemtelen motívumból –, nem hal meg ágyban párnák közt, mint ambicionálta, hanem akasztófán. Vagy futnia kell. Huszonhét évvel ezelőtt amazok, ma emezek. S ha nem bánja is, hogy hal meg, ha kész a mártíromságot is vállalni ügyért-eszméért, *meddő* mártíromságra senkise vállalkozik. Ennyi hazugság közt pedig, mert ki se látszana belőle, s elhazudnák, csakis meddő lehetne. Nyilvánvaló, ma két kérdés van itt,

amelyik rátelepszik mindenre, benne van mindenben. De ha megkérdezed a felelni illetékest: tagállam legyünk-e, kézzel-lábbal gesztikulálva azt feleli: világért se! s közben azt gondolja magában: persze, hogy az legyünk. – Megkérdezed a másikat: kommunizmus legyen? Aszondja: ne!, magában: igen. – Ezt nevezik taktikának. Ki mondja meg a szellemnek, mi az igaz, s főként, mi lesz? Hogy a szellem ne legyen ilyen óvatos, álljon ki a placcra? Mint 48/49-ben, s még 18/19-ben is? Igen, de akkor tiszta volt a képlet: vagy ez vagy az. Ma pedig? Ha ma a szellem azt mondaná: tehát legyünk tagállam, – és: legyen kommunizmus, – a hivatásos tagállamisták és kommunisták dezavuálnák, s lebunkóznák, mert bele kontárkodik a taktikájukba. Amíg nincs itt a hivatalosan megállapított ideje a színvallásnak. A dilettantizmus színe alatt se óhajt mártír lenni senki. Se egyfelől megtagadva, se másfelől megútálva.

Én pd. vagyok olyan adogmatikus és realista, hogy a limine nem utasítom el a tagállamság gondolatát, – mint semmit a politikában, melyről azt vallom, hogy benne mindig mindennek a lehetőségét concedálni kell, de mindent meg kell töviről-hegyire vizsgálni. Kivel vizsgáljam-vitassam meg nyilvánosan, vagyis úgy, hogy a levegő tisztuljon tőle? Nem látok senkit. A kommunizmust pedig? Emigránsok, a kommunizmus hősei lehurrognak és kicsúfolnak a túlságos kommunizmusomért. Huszonhat évig voltam krypto-kommunista, de még főispán, alispán is tudta rólam, hogy az vagyok, – ma vigyáznom kell, hogy kommunisták meg ne tudják rólam, mert a „demokrácia" veszedelmes ellenségeként gajdeszba küldenek.

Hát mi a fenét tehet ilyen helyen a szellem mást – hogy meg ne vesszen –, mint hogy hallgat, passzivitásba vonúl? S ezt fogja tenni mindaddig, amíg igazságban nem szólalhat meg. Mikor lesz? Amit ki lehet számítani, meg szoktam tudni mondani; de ehhez próféta kellene, s az nem vagyok.

Még I. 23.-án kezdtem ezt a levelet, s jó hosszúnak szántam, akkor vagy 30 sor után kizavartak belőle. Azóta vártam az alkalmat, hogy néhány órát nyugodtan mellette tölthessek, végül is megegyeztem abban, hogy megírtam pár sorban, amit gondolok, mivel úgy se írhatok meg mindent, terjedelme és természete miatt, s a többit akkorra hagytam, amikor Dezsővel remélhetőleg, megjösz.[4]

Közben ő megküldte Bibó cikkét,[5] melyről ittlétekor beszélt. A cikk csakugyan egészen kitűnő, okosabb már nem is lehet, és bátor, de még benne sincs kimondva a legvégső, mert akkor nyilván nem jelenhetett volna meg, vagy rögtön elkobozták volna, ha még így is – mint D.[ezső] mondja – megvétellel kivonták a forgalomból, s a lap tán meg is szűnik miatta. De jó tudni, hogy ilyen emberek is vannak.

És olyanok, mint Dezső. Tudod, azt szoktam mondani, ennek az országnak jóra viteléhez számszerint nem sok dolog kell, csupán kettő: ész és tisztesség. Benne annyira meg van a kettő, hogy nem tudtam ellenállni a kísértésnek, neki is megmondtam. Amit azóta is bánok, mert nem tettem még ilyet soha, s nem hozzám illik. De hát már nagyon kétségbe voltam esve. Ilyen állapotban úgy jár az ember, mint az agyon éhezett, ha hirtelen ételhez jut, megszédül tőle.

A „hivatali, paragrafus-ösvény" ilyen hosszú keresése (hiszen tulajdonképpen ez történik már egy esztendeje) nem tudom, nem jár-e végül is azzal a következménnyel, hogy az ösvény majd valaha meg lesz, de út nem lesz a Pécsre menetelhez.[6] Tavaly ilyenkor pécsi

barátaim és oda-kívánóim annyira bizonyosak voltak abban, hogy pár hét múlva megtörténik a kinevezés etc., etc., lakást kerestek nekem, találtak is igen alkalmasat, s erőltettek, foglaljam le. Természetesen nem álltam kötélnek. Kb. féléve megint úgy volt, hogy no most aztán rögtön megtörténik minden, ezt írták a pécsi lapok is, így nyilatkozott a főispán etc. Az első lakás, közben persze elkelt, de sikerült nekik mégis másikat, bár kevésbé alkalmasat felkutatni. Ezt se foglaltam le. Ma már ott tartunk, hogy az újságokban igen nagy összegeket kínálnak annak, aki 2 szobás lakást kommendálni tud. Az állapot hétről-hétre romlott és romlik. Akármire pedig nem megyek be. Talán legjobb is lenne már hagyni az egészet, másnak se, nekem se foglalkozni vele többet. Nyilván itt kell maradnom, hát maradjak. Kerényi azt írja tegnapelőtt érkezett levelében:[7] „Baselben tegnap Mansfeld Gézától[8] tudtam meg, hogy újra felállítják a pécsi filozófiai kart és F.[ülep] L.[ajos]-t is oda hívják meg. Nagyon büszke volt erre. Hát még milyen büszke lehetett volna a hazájára, ha F.[ülep] L.[ajos]-t nem *csak* oda hívták volna meg. De úgy látszik, még mindig úgy gondolkoznak, mint itt mondta valaki: „minden ország történetében csak az első 1000 év nehéz. Azután ár elmegy szinte magától is." Hát menjen.

Mivel remélem, hogy Dezsővel megjössz, a viszontlátásig
ölellek szeretettel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1758. sz.
[2] Ld. 1758/3. FL 1934-ben azért vált meg a Válasz szerkesztésétől, mert a folyóirat nem az eredetileg tervezett irányba fejlődött, hanem egyre jobban a Nyugathoz hasonló irodalmi jellegű lap lett. – Illyés 1937–1941-ig a Nyugat társszerkesztője, majd szerkesztője volt. 1941–1944-ben a Magyar Csillag egyik szerkesztője.
[3] FL itt leírt véleményének kialakulásához feltehetőleg hozzájárult Balázs Béla elveszett levele. Ld. 1732. sz.
[4] Dezső – Keresztury Dezső Ld. 1759/2.
[5] Bibó István: A magyar demokrácia válsága. = Valóság I. köt. 1945. X–XII. 2–4. sz. 5–43. p. c. tanulmányára utal, amely nagy vitát váltott ki. A Valóság 1946. évi II. kötete közölte a hozzászólásokat.
[6] Ld. 1719/2.
[7] Ld. az 1761. sz. levelet.
[8] Ld. 1761/3.

1764. KERESZTURY DEZSŐ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1946. II. 5.

Kedves Barátom!

Elhatározott szándékom volt, hogy egyetemi tanárrá való kinevezésed[1] ügyében gyors elintézést biztosítsak. Ez a tervem azonban, legegyszerűbb alakjában, megfeneklett. A Köznevelési Tanács[2] ugyanis aggályosnak tartotta, hogy a pécsi megszervezés alatt álló bölcsészkar helyett, a filozófia tanárává való meghívásodat vállalja.

A pécsi bölcsészkar tanári állásaira most ugyan a pályázatot általában meghirdettem,[3] azonban ettől függetlenül ügyedben a rehabilitációs eljárás vonalán szeretnék gyors és biztos eredményre jutni. A rehabilitációs eljárást[4] az ideiglenes nemzeti kormány 9.590/1945. M.[iniszter] E.[lnökségi] sz. rendelete szabályozza. Ez a jogszabály 8. §-ában kimondja, hogy a politikai meggyőződés, magatartás, tevékenység miatt a közszolgálatból elbocsátott vagy az előlépésben mellőzött személyek a rendelet hatályba lépésétől (1945. október 15.) három éven belül kérhetik a közszolgálatba való visszavételüket, vagy ehelyett nyugdíjjogosultságuk megállapítását, illetőleg a mellőzés időpontjára visszaható hatállyal való megfelelő előléptetésüket. A közszolgálatba való visszavételnek csak akkor nincs helye, ha a kérelmező olyan alkalmazásban van, amelyből eredő javadalmazása eléri a közszolgálatba való visszavétele esetében őt megillető illetményeket. A hivatkozott jogszabály 9. 7.-a előírja, hogy a kérelmet az illető közszolgálati ág szerint illetékes miniszterhez esetedben hozzám, kell benyújtani s, hogy a kérelem tárgyában a miniszter előterjesztése alapján a minisztertanács jogorvoslat kizárásával határoz. A kérvény felszerelése tekintetében a jogszabály különleges rendelkezéseket nem tesz, célszerű lesz azonban azt kellőképpen fölszerelni (személyi és szolgálati okmányok, továbbá mindazok az okmányok, amelyeknek alapján a közszolgálatból elbocsátottak).

Légy szíves tehát rehabilitáció iránt való kérvényedet hozzám sürgősen benyújtani, hogy ügyed végre is kedvező elintézést nyerjen.

Szívélyes üdvözléssel igaz híved

[Keresztury Dezső]

Fülep Lajos nagytiszteletű úrnak
Zengővárkony
Baranya v.[ár]m.[egye]

OSzK Kézirattár Fond 177/1127 FL Keresztury Dezsőnek szóló leveleinek melléklete.
Gépirat autogr. kiegészítésekkel M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterium feliratú levélpapíron. A címzés a levél végén.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1719/2.
[2] A Köznevelési Tanácsot az Ideiglenes Kormány 1140/1945. sz. rendelete állította fel. (Magyar Közlöny, 1945. V. 1. 19. sz. 1. p.) A VKM tanácsadó szerve volt. Elnöke Karácsony Sándor.
[3] A pályázat végülis nem jelent meg.
[4] Ld. 1716/10.

1765. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1946. II. 17.

Kedves Professzor Úr,

úgy hallom, hogy Professzor Úr ismét visszatér az egyetemre, nyilvános rendes tanári minőségben.[1] Hadd gratuláljak; bár inkább az egyetemnek kéne gratulálnom, nem pedig Professzor Úrnak.

Bocsánatot kérek, hogy ilyen sokáig nem írtam; tervezett pécsi utam is, sajnos, egyelőre kútba esett. Közben megjelent három könyvem. Az egyikből („A teljesség felé", prózavázlatok),[2] ezzel a levéllel egyidejűleg küldök példányt. A másik kettőből[3] most nincs példányom, de írok a kiadónak, hogy küldjön belőlük Professzor Úrnak. – Kérném Professzor Urat, írja meg majd, hogy mindhármat rendben megkapta-e, és hogy mit szól hozzájuk. Eddigi írásaimtól eltérőleg, nevelő szándékú könyv mindahárom. „A teljesség felé" útmutató próbál lenni, a mai élet zűrzavarából a lelkiélet felé; általában az a vélemény erről a könyvemről, hogy csupa közhely; de hiszen örök-változatlan tételeket próbáltam benne mennél egyszerűbb módon átadni, hát nem is lehet más, mint közhely-gyűjtemény. Érdemes volt-e közreadni, nem tudom. A másik két könyv versgyűjtemény: egyik „Gyümölcskosár", a gyermekeknek szól, és az a célja, hogy már az apró gyermeket a költészetbe vezessük be, ne pedig a rigmusokba; a másik „A szerelem ábécéje", a költészettel nem foglalkozó olvasóknak kíván könnyű, vonzó, szuggesztív verseket nyújtani. A „Gyümölcskosár" illusztrációi, Hincz Gyula[4] rajzai, úgy érzem, igen szépek, bár a nyomda sokat rontott rajtuk.

Tele vagyunk beszállásoltakkal, állandó a lárma és nincs külön szobám, se világítóeszközöm; de azért így is összehoztam néhány új verset, keserves lassú munkával, folytonos félbeszakítások közepette. Ezeket az új verseket itt küldöm.[5]

Most a mellékmondatok közti „és", „s" elé vesszőt teszek, ahogy Professzor Úr javallja. De, bevallom: ez az első eset, mikor nem tudok Professzor Úr tanácsával egyetérteni, legalábbis egyelőre. Mert az „és" előtti vesszőnek nem látom semmi okát; a vessző célja szétválasztó, de maga az „és" is szétválasztó, így hát minek ott a vessző? A magyar szövegben feleslegesen nyüzsög a sok vessző; nem tudom, mért rakunk kötőszó elé vesszőt, mikor maga a kötőszó is betölti a vessző szerepét. Egy próba-mondat, kötőszó-előtti vesszők nélkül: „Elmentem sétálni, de hamarosan visszatértem, hogy esernyőt is vigyek magammal mert zápor fenyegetett és látszott hogy erdő, mező, falu, minden úszni fog; úgy is lett." Érzésem szerint ez volna magyarban a helyes vessző-használat.

A „Teljesség felé" szövegeiben szerettem volna a „hanem" és „de" zavaros használatát kijavítgatni; nem sikerült, de ez a hiba nem fog többé előfordulni velem.

Jó egészséget, minden jót kívánok, hálás szerető tisztelettel

Weöres Sanyi.

MTAKK Ms 4590/248. Megj. Weöres Sándor egybegyűjtött levelei. 442–445. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1719/2.

[2] A teljesség felé. Gondolatok. [Illés Árpád rajzaival.] Móricz Zs. kiadó. Bp. [1945.] Dedikációja: „Fülep Lajos Bátyámnak hálával Weöres Sanyi".

[3] A szerelem ábécéje. Versek. Versek. Bp. [1946.] Singer és Wolfner. A FL-nak küldött példány nincs meg FL könytárában. – Gyümölcskosár. Versek. Hincz Gyula rajzaival. Bp. [1946.] Singer és Wolfner. FL halálakor már nem volt meg a könyvtárában.

[4] Hincz Gyula (1904–1986) festő, grafikus. Ekkor az Iparművészeti Főiskola tanára, majd igazgatója. Utóbb a Kézőművészeti Főiskola tanára lett. Weöres Sándor barátja.

[5] A küldött versek: Téli reggel. – Öreg szekeres. (Mordvin dal.) – Egy ifjú nő síremléke. (Variáns.) (MTAKK Ms 4590/249.)

1766. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony], 1946. III. 20.

Kedves Carlo,

kb. 2 hete érkezett jan.[uár] 21.-i levele.[1] Bár nagyon vártam, s úgy, hogy nyomban válaszolok rá, s bár a késedelemmel magamat büntettem, mert így csak annyival később kaphatok hírt Magától, mégse írtam mindjárt, egyrészt, mert egy pécsi úton meghűlve, influenzával nyűglődtem, másrészt, mert valami hírt vártam, hogy egyúttal megírhassam, – hogy mit, alább majd kiderül. Előbb még elmondanám, ha tudnám, mennyire örültem levelének, Életem sok nyomorúságában a nagyon kevés luminary közt Maga az egyik, s mind jobban kiderül, hogy mind közt nekem a legtöbbet jelentő, akire legtöbbet is gondolok, s akivel mindenkinél inkább egynek tudom magam. Hát akkor hogy' tudjam megmondani, mennyire örültem levelének? De tán nem is szükséges. Kerényi egyébként már megírta,[2] hogy Maga miket publikált, így hát a legfontosabbról már értesültem, mégis más, hogy végre közvetlenül érintkezhetünk újra, noha nagy távolból, és fölöttébb lassan. Októberi távirata[3] 2 nap alatt azonban itt volt. Végtelenül jól esett.

Most hát magamról. Hogy a német megszállás idejét hogy' s mint sikerült ép bőrrel s életben megúsznom, csak a jó Isten mondhatná meg. Ha elgondolja, hogy kezdettől végig SS-ekkel[4] volt tele a falu, hogy a helybeli németek állandóan izgatták őket ellenem, hogy a Völk.[ischer] Beobachter[5] régebben egyszer vezércikkben említett, a németség ellenségeként, hogy mindenki tudta, csak én nem, hogy feleségem apáról-anyáról zsidó származású volt (én csak 1944 tavaszán tudtam meg tőle, akkor is csak azért, hogy szülein s rajta segítsek),[6] a rendeletek szerint sárga csillagot kellett volna viselnie, hogy a katonák naponta jöttek, megnézni, nem szöktem-e még el s mit csinálok, hogy néha szinte tettlegességig jutott a dolog, mert szembe szálltam velük, egyszer egy vadállat már nagyon markolászta a revolverét, hogy névtelen levelek mentek rólam a németekhez stb. stb., akkor megérti, hogy minden nap, s minden éjjel vártam, hogy visznek, s azt is, hogy nem értem, mért nem vittek el csakugyan. Úgy látszik, a jó isten tartogat még valamire, jóra-e, rosszra-e, ő tudja. De az is bizonyos, hogy nem volt valami ideg-reparáló állapot, különösen nekem, aki már úgyis eleget végig csináltam.

Az egész idő alatt igen keveset publikáltam. Itt kinek is? De elég sokat dolgoztam. A művészetfilozófiámmal egészében és részleteiben is dűlőre jutottam.[7] Részben jegyzetekben, részben megírva, részben előadási vázlatokban, mindegy már, akárhogy, de itt van előttem. Tudja, mily soká kotlottam rajta, de senkise tudhatja, mennyit kínlódtam, kételkedtem, teljesen magamra hagyatva, nem lévén senkim, akivel a kételyeim megbeszélhessem, néha teljesen elcsüggedve, le is mondva róla, aztán újra neki feküdve, mindent százszor és százszor újra átgondolva, kipróbálva etc., – végre is mindig visszakényszerültem oda, ami most már másíthatatlanul él bennem, (amit Mannheim 9 év előtt ittlétekor[8] némi szóbeli ismertetésem után mondott róla), hogy történeti jelentőségű productum, amiért érdemes volt élni és kínlódni. Csak az Úr Isten még odáig tartson meg, s adjon rá alkalmas életformát, hogy az egészet sajtó alá rendezhessem.

1944 elején az „Építészet" c.[ímű] folyóiratban – nagy nógatásra – elkezdtem egy *„Célszerűség és művészet az építészetben"*[9] kb. 6–8 ívre tervezett értekezés közlését, de az

első rész közlése után bejöttek a németek, nekem nem volt nyugalmam, aztán a lap is megszűnt. Mint kuriózumot említem meg, hogy noha az É.[pítészet] szaklap volt, melyről a nagy közönség alig tudott, az első közleményből olyan szenzáció lett, hogy a számot pár nap alatt elkapkodták, – még *akkor is,* még '44 elején is esemény tudott lenni az ilyesmi! S most ülök neki – ugyancsak nógatásra – egy szintén 6–8 ívre tervezett, *„Világ és irodalom"* c.[ímű] értekezésnek,[10] ami ha majd megjelenik, megküldöm Magának.

Csakhogy az életemnek gyökeresen meg kellene már változnia ahhoz, hogy gond nélkül és rendszeresen dolgozhassam végre, ne ilyen rapszodikusan. Ehhez pedig az kellene, hogy katedrához jussak, s hátralevő éveimet most már csak az igazi munkámnak szentelhessem. 1940-ben feloszlatták, szétszórták a pécsi fil.[ozófiai] facultást;[11] a fordulat után hamarosan felbukkant a terv, hogy visszaállítsák; tavaly jan.[uár] 16.-i, tehát 14 hónappal ezelőttről való az első levél, melyben róla írnak nekem. Azóta annyit írtak-beszéltek róla, annyiszor közölték hivatalosan, hogy „2 hét múlva" meglesz, hogy az atom-bomba is büszke lehetne ekkora hűhóra, de máig se lett belőle semmi. Én a fil.[ozófiai] katedrára voltam a kombinációban. Jan.[uár] 3.-án itt volt nálam a közokt.[atási] miniszter,[12] s azzal ment el, hogy pár hét alatt minden meglesz. Nos, ez az, aminek remélt közölhetése miatt késtem a Magának-írással, – s máig se történt semmi, sőt, nemrég érkezett levele[13] szerint, minden bizonytalanra fordult. De bánnám is én, csak még egyszer kijuthatnék innen, s megvethetném a lábam valahol, akárhol. Magát pedig nagyon komolyan intem, ha '47-ben átjön, valahogy eszébe ne jusson az ittmaradás gondolatával jönnie! Európa helyzete és sorsa teljesen bizonytalan, s még soká az lesz. Bármely nap fölfordulhat minden. S akkor aztán itt kő kövön nem marad, de élő ember se.

Nagyon köszönöm, hogy csomagot akar küldeni. Kérdés azonban, hogy ami nekem legfontosabb, elküldheti-e még, t.[udni]i.[llik] a publikációit *mind.* Mert ez az amit kérek, de úgy, hogy *egy sor se hiányozzon.* Két könyvről azt írja, már elfogyott.[14] Csak nem úgy kell értenem, hogy nem rezervált nekem belőlük? Mert ha úgy, sohase fogom megbocsátani. Tehát küldjön meg mindent, akármilyen formában jelent meg. Ezért is szükséges, mert Magára a munkámban jónéhány helyen hivatkozom, s látnom kell az újabbakat is mind. Akár elfogyott, akár nem, teremtse elő a föld alól is. S ha ez meg van, akkor még tehet hozzá néhány apróságot, ami ne kerüljön sokba, s ami itt jó szolgálatot tehet, mert nincs. Ennivalót nem érdemes küldenie semmit, a szükséges megvan. Amerikai *cigaretta,* persze, jól esne, de azt meg nem lehet küldeni, 3–4-et meg nem érdemes, mert rögtön elfogy, s utána annál jobban hiányzik. A néhány apróságon, amire gondolok, talán mosolyogni fog, de ezek is hozzá tartoznak az élethez, s hiányuk bosszúság. Tehát elsorolom: 1.) ha van olyan *öngyújtó,* amelyik meggyúl. Amerikában talán van; itt, legalabb is a kontinensen, nincs. 2.) egy kis üveg *fountain-pen tinta* (blue-black; azért kis üveg, mert álltában, különösen melegben a tinta elromlik; az üveg jól csomagolva, hogy el ne törjön!); 3.) egy-két db. *borotvaszappan;* 4.) egy kis üveg *brillantine* vagy bármilyen hajnak való *olaj,* fejmosás után való használatra, a kilúgozott kevés szőrzet megolajozására; (szintén jól csomagolva); 5.) egy-két db. *szappan* (egyik fejmosáshoz); 6.) egy nem kemény, nem puha, tehát *közepes fogkefe.* 7.) egy doboz *barna* (nem sárga) *cipő-crème.* Ennyi! De mivel ez sok, nem kell mind elküldenie, csak amit leghamarabb elér. Meg kellene azonban tudakolnia, hogyan küldheti a csomagot abszolút bizonyossággal. Mert reszkírozni kár volna, a pub-

likációkat nem is szabad! Úgy hallom, lehet valahogy a katonai misszió útján. Bizonytalanba ne küldjön semmit!

Végül egy jelentéktelen és bosszantó dolog. Egy volt pécsi hallgatóm, Gerlőtei Jenő,[15] zavaros, tehetségtelen és stréber, kéri tőlem a Maga címét, írni akar. Hiába törtem eddig a fejem, nem tudok ürügyet találni az elhárítására. Kénytelen vagyok megírni neki. De Maga megteheti, hogy nem válaszol neki, s ne is válaszoljon. Higgye el nekem, jobb, s azt is higgye el, hogy megteheti.

Rinát[16] szívből köszöntöm, Magát nagy szeretettel ölelem

Fülep Lajos

(ha a „tanítvány" „öreg" – hát akkor én?)

Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás.
Címzés: Prof. Charles Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. A. Ajánlott, Registered.
Rajta Tolnay Károly írásával: Bajai beszélgetést idézni. Fülep könyveket, leveleket beküldeni!
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony (a többi szöveg bélyeggel átragasztva).

[1] Ld. 1760. sz.
[2] Kerényi Károly I. 22-i levelére utal. Ld. 1761. sz.
[3] Ld. 1745. sz.
[4] Ld. 1716/12.
[5] Völkischer Beobachter – Kampfblatt der Nationalsozialistischer Bewegung Grossdeutschlands c. politikai napilapra utal.
[6] Ld. 1720. sz.
[7] Ld. 1716/9.
[8] Mannheim Károly ld. 1762. sz. – 1937. VIII. 24. – IX. 1. között volt Zengővárkonyban, ekkor mondott véleményt a művészetfilozófiáról.
[9] Ld. 1742/7.
[10] Valószínűleg az Illyés Gyula 1758. sz. levelében említett témáról van szó, amelyet FL ekkor már „külön kis füzet"-ként tervezett. Írása nem készült el.
[11] Ls. 1719/2.
[12] Ls. 1752/2.
[13] Keresztury Dezső levele nem maradt fenn.
[14] Ld. 1760/3–4.
[15] Ld. 1743. sz.
[16] Ld. 1760/2.

1767. FÜLEP LAJOS – BALÁZS BÉLÁNAK

Zengővárkony, 1946. V. 10.

Kedves Béla,

nagyon-nagyon köszönöm a könyveket, s különösen a beléjük írt, végtelenül jóleső baráti szavakat.[1] Nyomban neki fogtam, s azóta is olvasom a verseket, főképp a nekem ismeretleneket, – tudod, milyen nehezen voltam kielégíthető, nos, itt sok a megrendítő és igen szép. Ezért érdemes volt emigrálni. De mért nem jöttél el Lukáccsal?[2] az autóban lett volna még hely.

Remélem, hogy a gyönyörű ajándékot az ősszel valami csekélységgel viszonozhatom,[3] szeretettel ölel

Lajos

MTAKK Ms 5687/287.
Kézírás a zengővárkonyi templomot és parochiát ábrázoló képeslapon.
Címzés: Balázs Béla író úrnak Budapest IV. Szép utca 3. „Fényszóró" szerkesztősége.
Balázs Béla ld. 1724/6.

[1] Balázs Béla következő műveit küldte el FL-nak: Az én utam. Bp. 1945. „Fülep Lajosnak régi hűséggel Balázs Béla Bp. 46. IV. 29." és Az igazi égszínkék. Mesék. Bp. é. n. „Fülep Lajosnak szeretettel Balázs Béla 46. Bp. IV. húsvét".
[2] Ld. 1732/9.
[3] Valószínűleg a Világ és irodalom c. tervezett műre utal. Ld. 1766/10.

1768. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony], 1946. V. 10.

Kedves Carlo,

előző levelem[1] óta megérkezett a csomag, s a 25 doll[ár]. Mindent nagyon köszönök, különösen a kedvességét és jó szándékát, de régi szokásom szerint hadd dörmögjek egy kicsit, minek is küldte a pénzt? Ha még dollárban lehetne megkapni! de nem lehet, hazai pénzben fizetik ki, azaz kap az ember egy csomó rossz papirost, amit semmire, még a legalpáribb célra se lehet használni. Ott viszont Maga a dollárt használhatta volna. Hát persze, nem képzeli, de nem is képzelheti el az itteni állapotokat. A '19-es és azutáni állapotokra gondol, – hát semmi hasonlóság. Gyökeres pusztítás, az épen maradt gyárak jó része leszerelve, elhurcolva etc. etc. Ma egy tojás 6 millió, holnap talán már 10, – és így megy minden, napról-napra, sőt óráról-órára. Nem lehet egy könyvet se rendelni Pestről, mert mire a rendelés oda, a könyv ideér, az ára meghúszszorozódik. Így jártam nemrég: rendeltem néhány könyvet, áruk akkor kb. 25–30 mill.[ió] volt, mikor megjöttek, több volt 300 mill.[ió]-nál, mit tehettem, nem váltottam ki, visszaküldtem. De nem folytatom, úgyis hiába. Itt falun legalább az ennivaló s tüzelő megvan, de városban! gondolja el, hogy pl. a szülészeti klinikákon az újszülöttek s az anyák egy csöpp tejet se kapnak; s a betegek csak akkor esznek, ha valakijük visz be nekik, de hát akinek nincs miből? Lám, nem akartam folytatni, de az ember gondolata csak mindig visszazökken ide, a tömérdek nyomorúságra.

Mégiscsak hagyom ezt, s áttérek a szellemiekre. Jellemző tünetként elmondom a magam dolgát: tavaly január óta vajúdik az 1940-ben szétszórt pécsi filoz.[ófiai] facultás újra-felállításának terve,[2] s vele az én levegőre, katedrára, tanítási-nevelési lehetőséghez jutásom, s a dolog ma bizonytalanabb, mint valaha volt, s talán nem is lesz belőle semmi; mikor jan.[uár]-ban (az idén) nálam volt a közokt.[atásügyi] min[iszter],[3] úgy beszélt róla, mint hosszú késedelem után végre nagyon hamar elintézendő dologról, – ehelyett az történt, hogy a min.[iszter]-tanács két ízben is elutasította a fac.[ultás] felállításának tervét. Én már csak egyet szeretnék: kijutni innen valahova! akárhova!

Közös barátaink-ismerőseink még tavaly megjöttek Moszkvából. Lukácsot meghívta a pesti egyetem az esztetikai tanszékre,[4] – tán nem kell mondanom, hogy inkább politikai okból, mint L.[ukács] tudományos érdemeinek elismeréseképp. Balázs[5] „Fényszóró" c.[ímű] színházi lapot szerkeszt. Révai József[6] a kom.[unista] párt lapját szerkeszti, képviselő, pártvezér. Káldor,[7] úgy tudom, munkaszolgálatos volt, de élve megúszta, újságba ír. Sokan elpusztultak. Úgy látszik, Kner Imre[8] is, mert nincs róla semmi hír, felesége[9] is elpusztult; fia,[10] lánya[11] megmaradt. Lukács egyébként két hete itt volt nálam.[12] Mióta itthon van, egész sereg kisebb könyve, és értekezése jelent meg, nagyobbrészt moszkvai műveinek átplántálásai; minden a legorthodoxabb marxizmus. Vigasztalan megszűkítés és erőltetés, – az ő remek eszével és tehetségével!

Az egyetemeken egyébként minden a régi, a Gerevichek[13] hatalmasok, művészeti ügyekben is. Az ifjúság is a régi, nagyobbrészt fasiszta. Könyv alig jelenik meg, megfizethetetlen, s papír sincs: jóformán csak a kom.[munista] párt kiadója[14] tud publikálni, külföldi könyvről persze szó se lehet.

Egyébként hol fel, hol le, momentán éppen tűrhetően, megvagyok. Tőlem telhetően dolgozom.

S most visszatérek a küldeményeire. Jan.[uár] 21.-i levelében[15] kérdezte, mit küldjön. Megírtam, de nem várta meg, még válaszom odaér, hanem csomagot küldött, benne mindenféle drága holmival, – kávé, tea! ami bizonyára ott is sokba kerül, többe, mint amennyire nekem az ilyesmi fontos, mert hiszen egyáltalán nem az. Kérem, higgye el szószerint, amint mondom, tudja, hogy nem szoktam negédeskedni. Kár az ilyet rám pazarolni, nekem ha a legszükségesebb megvan, mindenem megvan. S ez, mint írtam, megvan. Tehát csak olyat kérek, ami szükséges is, itt beszerezhetetlen is, és nem drága. Nos, Maga ilyeneket is küldött, bámulatosan eltalálva, – sose tudtam, hogy ilyen telepatikus! Előző levelemben megírtam néhány szükséges s beszerezhetetlen cikket, most még ideírok néhányat, ha amazokat még nem indította el, ha meg igen, majd egyszer máskor, ha nagyon ráér, kérem, indítsa el. Tehát: 2 pár fekete cipőfűző magasszárú cipőhöz, ugyanannyi félcipőhöz; harisnyakötő gumi, 90 cm. hosszú (amit majd itt elvágnak, s megvarrnak nekem; nem szeretem a derékon viseltet); 1 pár – jó magyarul – szokni-kötő; ruhákhoz moly ellen védőszer (csak azt hiszem, mire ez ideér, elmúlik a nyár); az aspirinnek kitűnő hasznát vettem, még egy ilyen fioláért igen hálás lennék; s ha akadna valami könnyű, másnapra kábulatot nem-hagyó altató; nagyszerű volna a dohány vagy cigaretta, de hát ezt aligha szabad, mert bár a gift packageeket, úgy látszik, nem bontják fel (érintetlenül érkezett), nyilván listát kell hozzá mellékelni. Legfontosabb volna azonban, mint már írtam, a könyvei, cikkei.

Gerlőtei[16] még mindig zaklat. Most valami Simon Jenő[17] nevű barátja miatt fordult hozzám, aki ki akar menni, s a princetoni egyetemen is akar próbálkozni. Előre megírom, hogy tudjon róla, mert meg kellett ígérnem, hogy írok az érdekében. De mosom kezem, és ne haragudjon énrám a zaklatásért. What could I do?

Nagy szeretettel öleli öreg barátja, Rinának meleg üdvözlettel

Fülep Lajos

Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás.

Címzés: Professor Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. A.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad (kézzel): Hungary

[1] Ld. 1766. sz.
[2] Ld. 1719/2.
[3] Keresztury Dezsőre utal. Ld. 1752/2.
[4] Ld. 1719/5.
[5] Ld. 1724/6.
[6] Ld. 1719. sz.
[7] Káldor György (1900–1958) újságíró. Heidelbergben és Bécsben tanult, Budapestre hazatérte után a Pester Lloyd munkatársa lett. A munkaszolgálatot túlélve 1945-ben a Magyar Rádió külügyi osztályának vezetője, majd a Magyar Távirati Iroda szerkesztője lett. 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták, 1955-ben szabadult, kiadói lektor lett. FL-nak Tolnay Károlyhoz hasonlóan a Kereskedelmi Akadémián volt tanítványa.
[8] Ld. 1733/11.
[9] Ld. 1734/5.
[10] Ld. 1734. sz.
[11] Ld. 1734/6.
[12] Ld. 1732/9.
[13] Ld. 1743/3.
[14] A Szikra kiadóról van szó.
[15] Ld. 1760. sz.
[16] Ld. 1743. sz.
[17] Simon Jenő – FL leveleiben két alkalommal egyértelműen Simon Jenőről ír, lehetséges, hogy tévesen. Talán Simó Jenő (1925–1994) kritikus, utóbb irodalompolitikusról van szó, aki 1947-ben szerzett magyar–olasz szakos tanári diplomát.

1769. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1946. V. 10.

Kedves Kollegám,

végtelenül restellem, hogy ekkora késedelemmel köszönöm meg a „Lucian"-já-t.[1] Nincs rá mentség, – mégis elmondom, mi halaszttatta velem napról-napra, majd hétről-hétre az írást.

Akkor akartam Önnek írni, mikor egyúttal megkérdezhetek valamit; a Lucian érkezésekor úgy hírlett, hogy a dolog napokra aktualis; aztán halasztódott, azzal, hogy majd hamarosan...; végül „illetékes hely" megírta, hogy az ügy egészen bizonytalanra fordult, s ha mégis lesz belőle valami, nem mindjárt.[2] Amit kérdezni óhajtottam, az volt, eljönne-e Pécsre, az ókortudományi tanszékre, ha újra felállítanák a fil.[ozófiai] facultast. Mikor Keresztury januárban nálam volt,[3] úgy beszélt a facultas felállításáról, mint elvégzett dologról, úgy hogy a személyi kérdésekről is beszélgettünk, s elmondtam neki, mennyire szeretném, de az egyetemre nézve is milyen fontos volna, ha Ön hajlandó volna eljönni. Azóta aztán a minisztertanács két ülésén elutasította a fac.[ultas] tervét, s most úgy van, hogy majd a B-lista után újra lehet vele próbálkozni! Hát én most már egyáltalán nem hiszek benne.

Ez volt késlekedésem oka, s eredménye a restelkedésen kívül egy kedves tervem füstbe menése is. Nem ismerem az Ön anyagi helyzetét, s nem tudom, mennyire ragaszkodik

Pesthez, vagyis nem tudom, volna-e oka az egyiket a másikért feláldozni; a Pesttől távollét egyben-másban bizonyára hiányt okozna (könyvtárak, szellemi társak), viszont a közlekedés várható javulásával ez a hiány fokról-fokra pótolódna, ugyanakkor, amikor a normális élelmezés még évekig könnyebb lesz Pécsett, mint Pesten; végül pedig itt van a vidék! amit mi magyar Provence-nak titulálunk, s azt hiszem, joggal; nem tudom, ismeri-e, ha nem, Kerényi bizonyára beszélt róla, mert ő is rajongott érte, – mindezek miatt latolgattam az Ön hajlandóságának chance-ait s az ügy megérlelődésére vártam, hogy betoppanjak vele Önhöz. Nos, az ügy, mint mondtam, érni-pirosodni látszott, de kisült, hogy kukacos, s lepottyant. Kivirít-e újra, s jobb gyümölcsöt terem-e, θεων εν γουνασι κειται.[4] Egy bizonyos: én nagyon óhajtottam, s óhajtom, s ha lesz még az ügyből valami, s Önben hajlandóság, akkor, remélem, óhajom teljesülni is fog.

Egyelőre én még mindig – „romok alatt" vagyok, a pécsi facultással együtt. Most ugyan, állítólag, az utóbbi nélkül is ki fognak ásni, – de vajon élek-e még addig.

Ha nagy késéssel is, hálásan köszönöm Luciant, s kérem, nézze el mulasztásomat. Nyomban elolvastam, egyre növekvő érdeklődéssel, amely a rendkívül éles elméjű Jonás-vonatkoztatásban kulminált.

De nem rándulhatna le egyszer legalább 1–2 napra? Jönnek onnan néha autón, nemrég volt itt Illyés Gy.[ula],[5] utána Lukács Gy.[örgy],[6] bármelyikük szívesen elhozta volna.

Személyes közléseim természetesen bizalmasak.

Meleg kézszorítással

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4502/263.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Lucian. Orient and Occident in the Second Century. Bp. 1945. A M. Keleti Társaság Kiadványai 11. „Fülep Lajosnak igaz tisztelettel Waldapfel Imre."
[2] Keresztury Dezsőre ill. a pécsi egyetem bölcsészkarának visszaállítására utal. Ld. 1719/2.
[3] Ld. 1752/2.
[4] „Az istenek térdén nyugszik" – homéroszi idézet.
[5] 1759/2.
[6] Ld. 1732/9.

1770. TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRE – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1946. V. 18.

Igen tisztelt Uram!

Megtisztelő kedves sorai[1] nagyon jólestek. Lesz-e valami a pécsi filozófiai fakultásból,[2] s ha lesz, valóban *minden* illetékes tényező engemet fog-e alkalmasnak tartani az ókortudományi tanszék betöltésére, nem tudom. Számomra mindenesetre nagy öröm és elégtétel, hogy éppen Ön az, aki rám gondol ebben a vonatkozásban. Budapesthez – az egy magántanárságon kívül,[3] mely különben is még miniszteri megerősítésre vár – semmi sem köt,

s ha a könyvkiadói viszonyok nem javulnak, a lektori és fordítói munkalehetőségek teljes elapadtával arra kell elkészülnöm, hogy ismét teljesen magánleckékre kell alapítanom exisztenciámat. Sajnos még nem volt alkalmam Pécset látni, de régóta él bennem valami nosztalgia pannoniai urbanitása felé – ezt a nosztalgiát különben legutóbb Martyn Ferenc[4] erősítette meg bennem. Nem titkolom: a lehetőség is vonz, hogy egészségesebb vidéket és jobb, kivált tejtermékekben bővebb élelmezési lehetőséget nyújthatok két kis gyermekemnek, akiket az ostrom – az előzményekkel és következményekkel együtt – meglehetősen megviselt. Magamra nézve pedig érzem, hogy itt volna az ideje annak, hogy ne csak éjszaka, kenyérkereső munkámtól ellopott órákban foglalkozhassam klasszika-filológiával s hogy végre személyes érintkezésen közölhessem fiatalabbakkal azt, ami egy vagy akár egész sor filológiai értekezésben mégse fér bele. Minden okom megvan tehát arra, hogy a pécsi tanszéket mindennél kívánatosabbnak tartsam. Hogy egy egyetemen működhetnék Önnel s egyáltalán, hogy személyesen is megismerkedhetnék Önnel, kinek munkái és távoli példája tájékozódásom első éveitől fogva annyi ösztönzést jelentettek számomra: mindezek tetejébe a Gondviselés különös ajándékának tekinteném. Mégis elhatároztam és számos ok erősít meg ebben az elhatározásomban, hogy csak abban az esetben fogok pályázni, ha bizonyos mértékig biztosítva látom, hogy pályázásom nem idéz fel olyan csúf személyi harcokat, mint amilyeneket Magyarországon jóformán minden egyetemi tanszék betöltése fel szokott idézni. Mert úgy hiszem, egyetlen dologhoz jogot váltottam nehéz éveimmel: ahhoz, hogy ataraxiámat az effélétől minden körülmények között megóvjam.

Szíves meghívását hálásan köszönöm és keresni fogom az alkalmat, hogy tiszteletemet tegyem Széphalom–Zengővárkonyban.

Addig is mély tisztelettel köszönti
igaz híve

Trencsényi-Waldapfel Imre

MTAKK Ms 4590/137.
Gépirat autogr. aláírással. A 2. lap alsó üres fele levágva.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1769. sz.
[2] Ld. 1719/2.
[3] Trencsényi-Waldapfel Imre „A klasszikus ókor hagyatéka" címmel tartott magántanári előadást. A miniszteri megerősítésről szóló hír a Köznevelés 1946. IX. 1. 17. sz.-ban jelent meg.
[4] Ld. 1724/9.

1771. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1946. VI. 12.

Kedves Dezső,

megkaptam a V. 24-i táviratot,[1] igen köszönöm, sok fáradozásoddal együtt. Nem írtam akkor mindjárt; mert olyasmit olvastam hamarosan utána, hogy Stockholmba készülsz penclubözni.[2] Azóta talán megjöttél, vagy mire ez az enyim odaér.

Meg kell azonban mondanom, hogy valamit a dologban nem értek. Az ilyen rehabilitaciokat[3] a min.[iszter]tanácsról szóló communiqué közölni szokta, s utána hamarosan a hiv.[atalos] lap is; ez még, tudtommal, nem jelent meg enne, noha azóta kis híján 3 hét eltelt; de nem közölte a Köznevelés se, amely pedig azóta, elsején, már megjelent, – holott szintén szokta közölni az ilyen hiv.[atalos] híreket. Történt közben valami? S ha nem, pesti kinevezésemet,[4] úgy, amint Te eltervezted (szabadságolással) egyáltalán nyélbe lehet ütni? Mert hát, ha jól emlékszem, éppen a Köznevelésben olvastam R.[odolphe] Mosca-nak[5] a pesti P.[ázmány] P.[éter]-egyetem tanáraként való szerepléséről, – eszerint van birtokosa annak a cathedrának, amelyre engem kineveztetni szándékoztál.

Ha a rehabilitálás fait accomplinak tekinthető, akkor a kérvényemhez mellékelt iratokra ott már nincs szükség; mivel pótolhatatlan iratok is vannak köztük, amiket féltek, kérlek, küldesd vissza őket *ajánlva,* s ugyanakkor tétess, kérlek, hiv.[atalos] iratot is mellé a rehabilitációról, mert nincs semmi ilyesmi a kezemben róla. Így azt se tudom, mióta számít a rehabilitációm, pedig ez éppenséggel nem közömbös.

Te azt hiszed, bennem valami rancune-féle él ennek az ügynek az elhúzódása miatt. Légy meggyőződve, hogy nincs. Látom az újságokból, mennyifelé kell megjelenned, beszélned, cikket írnod etc. etc., s tudom, mennyi idő, energia kell mindehhez. Inkább sajnállak. Aki olyan okosakat tud írni, mint legutóbbi cikked is az Embernevelés-ben,[6] csak sajnálni tudom, ha mással kénytelen tölteni az idejét. Viszont azt is erősen hiszem, a miniszterségben pótolhatatlan vagy, senkise csinálná *így.* Néhány napra azonban bizonyosan nélkülözhetővé tudod tenni Magad, – gyertek le hát, csak heverni valamelyik gesztenyefa alatt (már ki is választottam), s nem kelni fel, csak evéshez, vagy a gyöpön fekvést az ágyba-fekvéssel megcserélendő. S akkor elhozhatjátok Veronika lányomat is.[7]

Szeretettel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 4. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A távirat nem maradt fenn.
[2] A Köznevelés 1946. VI. 1-jei 11. sz. 8. p. hírül adta, hogy Keresztury Dezső a Pen Club stockholmi ülésére utazik. Végül nem ő, hanem Passuth László képviselte Magyarországot.
[3] FL rehabilitációjának híradása a Magyar Közlönyben megjelent, a Köznevelésben nem. Ld. 1716/10.
[4] A professzori kinevezésről szóló hír mindkét lapban megjelent: Magyar Közlöny 1946. VII. 31. 172/b. 1. p. ill. Köznevelés 1946. IX. 1. 17. sz. 18. p. Eszerint a Magyar Köztársaság elnöke a VKM miniszternek a miniszterelnök útján tett előterjesztésére Fülöp [!] Lajost a budapesti egyetemre az olasz nyelvészeti tanszékre ny. r. tanárnak kinevezte.
[5] Mosca, Rodolphe művelődéstörténész életrajzi adatait nem sikerült megtalálnom. Magyarországon 1929 és 1943 között jelentek meg művei és fordításai. A Köznevelés 1946. VI. 1. 11. sz. 10. p. közli, hogy Rodolpho Mosca diplomáciatörténész, a Pázmány Péter Tudományegyetem tanára szülővárosában, Milánóban van szabadságon. Nevét az Eötvös Loránt Tudományegyetem története 1945–1970. Bp. é. n. Főszerk. Sinkovits István. c. mű, Az újlatin népek nyelve és irodalma c. Kardos Tibor által írt fejezete nem említi.
[6] A cikk Az új magyar irodalom szelleme címen jelent meg az Embernevelés 1946. 3–4. sz. 81–88. p.
[7] Ld. 1759/3.

1772. FÜLEP LAJOS – LUKÁCS GYÖRGYNEK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VI. 13.

Kedves Lukács,

nagyon köszönöm a „Goethe"-t,[1] érkezésekor rögtön akartam írni, de nem tudtam ellene állni a kísértésnek, nyomban elkezdtem olvasni; akkor meg azt gondoltam, elolvasom előbb, azután írok; de még mindig nem jutottam a végére, s mivel lassan haladok, s még napok kellenek hozzá, addig viszont már csakugyan illetlenség volna várni a köszönettel, nem halasztom tovább. Bizonyára nem mondok vele újat, hiszen Maga is tudja, se valami hízelgőt: a könyv nagyszerű. Ezért is haladok benne olyan lassan, sokat ismételten elolvasni, sokon meditálni kell. Amit különösen csodálok benne: a konkretumok, a részletek, amik mellett más észrevétlenül ment volna el, s amikkel olyan remekül tud megvilágítani. Hegeli vonás, amit persze nem lehetett Hegeltől tanulni.

A végsőkben nem értek egészen, vagy mondjuk, nem mindenben, vagy nem így, egyet. A legvégsőkben viszont igen. Gondolkoztam azon, amit mondott, hogy a szétszóródás nélkül is szétfejlődtünk volna. Hiszen akkor se voltunk azonosak! De a legvégsőben, amiről akkor nem is beszéltünk, egy voltunk, s az is maradtunk: a szocialis igazság akarásában. A kommunista végső cél tekintetében, azt hiszem, nincs köztünk semmi különbség.

Lányom[2] közben írt, jövetele bizonytalanra fordult: azonban most valami régóta fenyegető veszedelem jött egészen közel: gazdasszonyom ura volksbundos[3] volt, 944 karácsonyán az oroszok ki is vitték, az asszony nem volt az, sőt a népszámláláskor magyar anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallotta magát, a rendelet szerint azonban, állítólag, ha a családfő az volt, az egész családot kitelepítik, a kitelepítő bizottság pedig itt működik már a közelünkben, tőlünk 15–20 km-re, bármely nap ideérkezhet, s ha az asszonyt csakugyan elviszik, magamat se tudom ellátni s másikat kapni igen nehéz. Amint ez a bizonytalanság megszűnik, azonnal megírom.

Ismételt köszönettel és igaz barátsággal

Fülep Lajos

LAK Lukács Györgynek írt levelek.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Lukács György: Goethe és kora. Bp. 1946. Hungária. FL halálakor ez a kötet nem volt meg a könyvtárában, csak a mű 1953-as német nyelvű kiadása.
[2] Fülep Veronikára utal ld. 1759/3.
[3] Volksbund der Deutschen in Ungarn, a magyarországi németek nemzeti szocialista politikai szervezete. E néven 1938 óta szerepelt. Német származású, magyar állampolgárságú tagjai a hitleri Németországhoz tartozónak vallották magukat.

1773. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Princeton, N.[ew]J.[ersey 1946.] VI. 15.
293 Nassau St.[reet]

Kedves Tanár úr,

megkaptam május 10-ről keltezett levelét[1] és nagyon örültem, hogy nyugtázta benne az első csomagot. Azóta elmenesztettem a másodikat is. Mindkét csomagot Rina[2] állította össze. Továbbá elküldöttem, – a m.[agyar] követség futárával –, cikkeimet és utolsó könyvem egy példányát.[3] Ha ez rendben megjött, akkor küldöm a másik két könyvet is.[4]

Egyebekben megvolnánk; hat esztendő után többé-kevésbé megszoktuk a kisvárosi életet. Dolgozni elég jól lehet, mivel a könyvtárak kitűnőek –, viszont persze *nagyon* hiányzanak a régi szép épületek, a műtárgyak stb.

Könyvem harmadik kötetén[5] dolgozom, (remélem, hogy július első felében befejezem); az egész anyagot magammal hoztam Európából, így azután meglehetősen független vagyok a munkámban. Jövőre okvetlenül Európába akarunk menni[6] pár hónapra és akkor útba szeretném ejteni Zengővárkonyt is. Vagy Ön eljön meglátogatni?

Nagyon szeretném olvasni a „Célszerűség és Művészet stb." című cikkét[7] (címe egy zengővárkonyi beszélgetésre emlékeztet), kérem, küldje el azonnal. És arra is megkérném, hogy összes régebbi cikkeiből is küldjön, ha lehet, egy-egy példányt. Amikor Európában voltam, összegyűjtöttem cikkeit, sajnos a költözködés alkalmával nagyrészt elvesztek. A magyar könyv errefelé ritkaság és én 1939 óta nem követhetem a magyar irodalom fejlődését. Lekötelezne, ha megírná nekem egyszer, hogyan fejlődtek a fiatal m.[agyar] írók (Márai,[8] Gulyás,[9] Németh Laci,[10] Illyés[11] stb.), mit írtak jót és ha esetleg beküldethetné címemre legjobb műveiket, hálás volnék, mert itt nincs magyar könyvesbolt.

Kerényitől, Oltványi-Ártingertől[12] és Noémitől[13] kaptam levelet. A minap találkoztam Szegedy-Maszákkal[14] és hosszan beszéltem vele Önről.

A régi szeretettel öleli
barátja

Tolnay Carlo.

Rina sokszor melegen üdvözli.

Az év megállapítása: FL-nak 1946. V. 10-én kelt levele, amelyre ez a válasz.
MTAKK Ms 4590/61.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1768. sz.
[2] Ld. 1760/2.
[3] Ld. 1760/5. ill. 8.
[4] Ld. 1760/3–4.
[5] Ld. 1760/6.
[6] Ld. 1760/9.
[7] Ld. 1742/7.
[8] Márai Sándor (1900–1989) Zendülők c. regényének 1930-as kiadása haláláig megvolt FL könyvtárában. (Ld. 1781/9.) Személyesen valószínűleg nem ismerték egymást.
[9] Gulyás Pál (1899–1944) költő, irodalomtörténész, szerkesztő, tanár. Németh László barátja, vele

és FL-sal együtt szerkesztette az induló Választ. Tolnay tudomásom szerint nem ismerte személyesen Gulyást.

[10] Miután FL 1934-ben elküldte Tolnay Károlynak a Válasz első számát (FLev. III. 1054. sz.) Tolnay előfizetett a lapra. FL utóbb igen meleg hangon írt Tolnaynak Németh Lászlóról (FLev. III. 1076. sz.) mire Tolnay azt válaszolta, hogy hamarosan Magyarországra utazik, s szeretné megismerni Gulyást, Németh Lászlót és a Válasz többi íróját. (FLev. III. 1091. sz.)

[11] Illyés Gyula 1974. IX. 17-i naplójegyzetében a következőt írja: „Firenzéből Tolnay Károly könyve Michelangelóról dedikációval: hogy jutottam eszébe? Negyven éve láttuk egymást egyszer, Németh Lászlóéknál." (Naplójegyzetek 1973. Bp. 1990. 296. p.)

[12] Ld, 1761/10.

[13] Ferenczy Noémi (1890–1957) gobelinművész. Tolnay fiatalkorától fogva barátságban volt vele. Könyve: Ferenczy Noémi. Bp. 1934. Ars Hungarica 4., amelyben A Szellem c. folyóiratról, az Előadások a szellemi tudományok köréből és a Vasárnapi Kör jelentőségéről is megemlékezik. (10. p.)

[14] Szegedy-Maszák Aladár (1903–1988) diplomata, 1945–1947 között Magyarország washingtoni követe, ahol 1947-ben politikai menedékjogot kért.

1774. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VI. 18.

Kedves Gyula,

Dezsőtől tegnapelőtt levelet[1] kaptam, melyben azt kéri, csináljak tantervet a paraszt-iskolához;[2] rögtön megcsináltam, s tegnap el is küldtem neki, ma meg Neked küldöm[3] azért nem egyidejűleg a neki küldöttel, mert nem volt itthon annyi milliárdom portóra. Két okból is küldöm Neked, az iskola-terv szikrája kipattantójának: 1. olvasd el figyelmesen, gondolkozz rajta, s ha van valami hozzátenni, pótolni valód, javasold; ez itt csak vázlat, még ez után részletezendő, megírtam D.[ezső]-nek, ha kívánja a részletezést is szívesen megcsinálom, bár ez már a leendő tanárok tanácskozásának tárgya volna, terjedelem megállapítása, egybe-hangolás etc. etc.; a tárgy számra így soknak látszik, de úgy gondolom, 4–5–6 előadó osztozna rajta, s eszerint jutna mindegyikre kb. 5 tárgy, amiket azonban részben felváltva, részben synoptikusan dialektizálna meg a hallgatókkal (mert a nemismeretközlő tárgyakat mind beszélgetésként gondolom); 2) mozgasd az ügyet, illetve mozgassátok minél többen, hogy legyen is előle valami; mert szegény D.[ezső]-ben minden megvan, ami kell, – de az idejét el kell forgácsolnia előadásokra, beszédekre, értekezletekre, cikk-írásra, no meg adminisztrálásra, s ezért egy-egy dolgot csak lassan tud előbbre vinni. Ezt a tervet csakugyan meg kell valósítani, s lehetőleg, ahogy Te elgondoltad, Tihanyban,[4] az ország dunántúli felének kb. a közepén. S ha az az épület nem volna megszerezhető, amelyről beszéltetek, úgy tudom, Habsburg Józsefnek[5] is van ott valami háza, – mi történt vele? Várják bele vissza a gazdáját? akkor d'autant plus.

D.[ezső], mint láthattad, azt hiszi, neheztelek rá az én ügyem elintézésének lassúsága miatt. Neki szabad ilyet gondolnia, nem ismer.

A tantervvel együtt megismétlem azt is, amit neki írtam: gyertek le egy pár napra,[6] nem csinálni egyebet, mint a gesztenyésben heverni. Egyébként most tombol a virágzás.

Talán tudod – ha nem, megírom – rehabilitációm[7] még máj.[us] vége felé megtörtént, s talán a lege artis kinevezés[8] is meg lesz hamarosan.

Gondolkoztál-e a paraszt-iskola nevén? Én ezt találtam: Petőfi Kollegium.[9] Vagy: Parasztság-nevelő iskola. Vagy: mind a kettő, a második az első alcímeként. Egy bizonyos: alkalmas emberekkel nagyon szép, nagyon hasznos, és maradandó, naggyá fejleszthető intézményt lehetne és kellene belőle csinálni. Valóban a jövő magyarság fundamentumát. Féltucat apostollal.

Szeretettel ölel

Lajos

Parasztság-nevelő iskola tanterv-vázlata.

1. *Gazdasági ismeretek.* Az okszerű gazdálkodás. Zöldség- és gyümölcs-kertészet. Feldolgozás, konzerválás, aszalás. Szőlő, borászat.
2. *Gazdasági állattan és állatorvostan.* Állatok gondozása, nemesítése, betegségükben, balesetükben első segítség. A régi magyar fajták felújításának propagálása.
3. *Kisállat-tenyésztés.* Házi nyúl, hús, szőrme, gyapjú. (A francia példával illusztrálni, milyen nagy nemzetgazdasági jelentősége van, aránylag kevés munkával és költséggel országosan milliárdos értéket produkál.)
4. *Méhészet.* (Nagyon elhanyagolt terület, alkalmas vidéken jó parasztbirtok jövedelmét meghaladó hasznot adhat.)
5. *Gazdasági gépek.*
6. *Házi ipar.* Egyéb tanítási időn kívül. (Azelőtt a parasztság szerszámainak, szükségleti tárgyainak jó részét maga készítette. A tapasztalat megmutatta, hogy az elmúlt évtizedekben, ahol asztalos- vagy bognár-tanfolyamot szerveztek, a falusi ifjúság nagy számban és kedvvel látogatta, örült a szerzett ismereteknek és ügyességnek, s utóbb jól felhasználta őket.) Bizonyos, hogy egyik nagy vonzóereje lenne az iskolának, s a tanulók az oktató iparosmesterrel együtt megcsinálhatnák az iskola minden felszerelését.
7. *Gazdasági ügyvitel.* Költségszámítás, könyvelés stb.
8. *Szövetkezeti ismeretek.*
9. *Gyakorlati számtan, mértan* (terület-, térfogat-, kamat-számítás stb.)
10. *Jogi, pénzügyi ismeretek.*
11. *Egészségtan.* Általában a tisztaság; fogak ápolása (20–25–30 éves falusiaknak már alig van foguk; megértetni, milyen sok betegség származik a rossz fogakból; Amerikában az orvos a páciensnek először a fogait vizsgálja stb.); a lakás szellőztetése (sok vidéken teljesen ismeretlen fogalom), s általában a lakás értelmes használása (van 3–4–5 szoba, s az egész család mégis egyetlen szobában, ami gyakran konyha is, lakik, alszik; az ú. n. tiszta szoba, vagy „első ház" meg éppenséggel lakhatatlan, mert fűthetetlen, nem lévén kéménye, csak lakodalomkor, meg halott kinyújtóztatására használják; máskor szellőzetlen, dohos raktár, melyben a parádés vásári-városi bútor korhadozik, s a sok szövött holmi penészesedik.) Alkoholizmus: Kiskorúak és gyermekek rászoktatása. Nemi betegségek.
12. *Építkezés.* A praktikus lakóház és gazdasági épületek, a vidékenként kialakult józan és szép falusi stílusban (a város-majmoló pallér-kontárkodás még csak nem is praktikus szörnyszülöttei helyett.)

13. *Észszerű táplálkozás és főzés.* (Még néhány évtizeddel ezelőtt, szegényebb sorban, a parasztság okosabban táplálkozott, mint ma, ismerte és fel is használta a mezei salátákat, több növényt, zöldségfélét, gyümölcsöt evett, barna kenyeret, tejet, túrót; ma jóformán csak a sokkal kisebb értékű fehér kenyeret és a húst tartja ételnek, a többire megvetéssel és undorral tekint; falusi emberek dicsekedve emlegetik, hogy ők a spenótot vagy gyümölcsöt meg nem ennék semmiért se. A falusi nép ellenálló képessége nagyon megromlott.) Ez a téma szorosan összefügg az egészségtannal, mégis külön is tárgyalandó sok saját részlete miatt.
14. *Szociológia.* Az osztály-társadalom szerkezetének ismertetése. Küzdelem az osztálytalan társadalomért. Munkásság és parasztság viszonya. A politika gazdasági-társadalmi alapjai. Tájékozódás a belső és külső politikai viszonyokban, a parasztság helye és szerepe az ország és a világ politikai rendezésében. Politikai tudatosodás.
15. *Történelem.* Nem annyira ismeret-közlés, mint inkább tájékozódás, hogy amint a térben tud tájékozódni, tudjon az időben is, s megértse a múltból a jelent, s a jövő útját. (Ma ha egy parasztnak azt mondják, 1526, alig más, mint ha azt mondják, 1241, vagy 1711, – merő abstractio, minden konkrét, látható tartalom nélkül.) A paraszt-mozgalmak története.
16. *A szomszéd népek.*
17. *Magyar nyelv.* A mai nemzedék már falun is a pesti újság-nyelvet beszéli, tehát azt, amely szavaiban részben magyar, szerkezetében merőben német. Tudatosítani a magyar nyelv sajátosságait (különösen a némettel összehasonlítva), gyűjtetni és megbecsültetni az öregek száján még élő tájnyelvet (amit a fiatalság már csúfol), s megmenteni az elvesző szókincset. (Kocsi, szán, szerszámok részeinek, az állatok testrészeinek, színeinek neve stb. rohamosan elvesz, s ma már sok falusi is, mint a városi, csak „ízé"-vel vagy mutogatással tudja megmondani azt, amire azelőtt jó szava volt a népnek; az elmúlt évtizedekben pesti újságok gyakran szajkózták hogy a falusinak csak 600 szava van, holott – mint a pásztorsági, nyelvjárási stb. gyűjtemények mutatják – minden tárgyra, részre, színre, árnyalatra szava lévén, inkább igen nagy a szókincse, s épp ellenkezőleg, az átlag városi az, akinek 600 szó elég, vagy annyi se kell; de ha a paraszti nyelv így romlik és szegényedik tovább, odajut végképp az átlag városihoz, – s akkor miből merít, miből újul meg az irodalmi? A falu nyelvének kérdése egész kultúránk nagy kérdése.)
18. *Magyar irodalom.* Főként nagyjaink olvastatása, látni, megérteni tanítás. Ma a paraszt hall nagy neveket, de nem többek neki üres hangzatnál. Rá kell eszméltetni a vers, a próza, az elbeszélés ízére. (Ahol ez megtörtént, ott falusi ifjakból nagy olvasók kerekedtek, s Petőfin pd. nagyon kaptak.) Megismertetni a mai népi írókat-költőket, akik éppen érte, a parasztságért küszködnek, s hozzá is szólnak. Mindez egybekötve írásbeli, fogalmazási gyakorlatokkal, a világos, egyszerű kifejezésre és stílusra neveléssel.
19. *Ének, zene.*
20. *Vallástan.* A hazai hagyományok s a mai állapot ismertetésével.
21. *Erkölcstan.* A hittantól külön is, mert ha annak nem, ennek kötelezőnek kell lennie mindenkire, s különösen az egymásra utaltságot, az emberi, nemzeti, egyéni felelőssé-

get kell megértetni és felkelteni. Nem abstracte, hanem hazai példákkal. Beszélgetés formájában.

22. *Gyermeknevelés.* A jövőért való felelősség, az apa és anya kötelessége gyermeke iránt, és felelőssége. (Ma – a lélektelen munkamegosztás társadalmában – sok falusi szülő azt tartja, arra való az iskola, meg a tanító, hogy a gyerekét nevelje, s ha rossz, megverje, elég, ha ő minden szükségessel – lehetőleg minél fényűzőbben – ellátja. Pár év előtt egyházi intézmények test-eket gyűjtöttek az ifjúságról, az eredmény szörnyű volt, nem is lehetett közölni. Ezért – bármilyen furcsán hangzik – gyermeket nevelni akaró és tudó apák-anyák nevelésére van szükség, s ez a kérdés van olyan fontos, ha nem fontosabb, mint akármelyik gazdasági.)

*

Ez a terv csak vázlat lévén, természetesen elhagyni belőle, s hozzá tenni is lehet, a helyi viszonyok vagy szükség szerint. Nagyjában a gyakorlatiaktól halad az elméletiek felé, de egyik kategória átolvad a másikba, mert itt az elméletnek is gyakorlati célúnak kell lennie. Így soknak látszik. De 4–5–6 előadóra elosztva, s ha mindegyik a maga témáit egységben, összefogva látja, beszélgetés formájában mindenre sort keríthet fontossága szerint.

Fülep Lajos

Magántulajdon.
Kézírás. A levél – a tervezet nélkül – megj. Illyés-Emlékkönyv 160–161. p.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.

[1] Keresztury Dezsőre utal; a levél nem maradt fenn.

[2] Keresztury Dezső és Illyés Gyula 1946. IV. végi együttes zengővárkonyi látogatása során megbeszélte FL-sal a VKM művelődési programját, s ennek kapcsán szóba került egy létesítendő „paraszt-nevelő iskola" is. Illyés Gyula vetette fel, hogy FL fogalmazza meg az iskola tananyagának tervezetét. Erről a beszélgetésről Illyés utóbb, FL születésének 90. évfordulóján, az akadémián tartott előadáson a következőket mondta el: „...A Győrffy-kollégiumok, a népi főiskolák egyetemi szintű egyesítését terveztük azzal a Népi Művelődési Intézettel, amelynek falvankénti szervezését Németh László s jómagam már meg is kezdhettük. Afféle plebejus Eötvös-kollégium lett volna, de annál is nagyobb, az azénál is hatalmasabb terepen. Ennek részleteivel telt el a délután. [...] Akkor keltünk föl, s indultunk is a faluba, amikor már a tanári névsor is megvolt [...] így a költészettanra Szabó Lőrinc, népismeretre Veres Péter, Tamási Áron, szociográfiára Szabó Zoltán, Boldizsár [Iván], történelemre, irodalomtörténetre Németh, esztétikára Cs. Szabó, világirodalomra maga a miniszter és szerénységem..." (Ld. Az eligazító. = Illyés Gyula naplójegyzetei 1975–1976. Bp. 1991. 33. p.)

FL alább közölt tervezetével kb. egyidejűleg – feltehetőleg ugyancsak Illyés Gyula kezdeményezésére – készült az a Németh László által Hódmezővásárhelyt papírra vetett töredékes tervezet, amely „a paraszti dolgozók iskolája" tantervének vázlata. Németh 8 osztályos képzést tervezett, amelyben az alsó négy osztályban a magyar és a latin nyelvtan oktatására, a négy felsőben pedig a magyar irodalom a világirodalom-történettel szoros összefüggésben előadott történetére jutott volna a teljes óraszám 40–50 %-a, fele-fele arányban a nyelvtan (latin) és az olvasmányok (magyar nyelven) alapján. (Ld. Kristó Nagy István: Németh László ötletei és jegyzetei az oktatásról. = Köznevelés, 1985. V. 3. 18. sz. 11. p.)

A Magyar Népi Művelődési Intézet felállításáról Zengővárkonyban aligha lehetett szó; FL egy konkrét, Illyés javaslata szerint Tihanyban felállítandó iskola számára készítette a tantervét, gondolva esetleg más, hasonló iskolák felállítására is.

A Népi Művelődési Intézet tervéről FL 1946. VII. 12-i, Illyés Gyulának szóló levele szerint (1782. sz.) Keresztury neki írt VII. 2-án kelt, fenn nem maradt leveléből értesült. A VKM

3.981/1946. sz. rendelete a Magyar Népi Művelődési Intézet létesítése tárgyában VII. dátummal jelent meg. (Magyar Közlöny, 1946. VII. 16. 158. sz.)

„Az Intézet a nép, elsősorban a tanyák és községek földműves népe művelődésének előmozdítására a VKM miniszter Budapest székhellyel intézetet létesít.

Az Intézet feladata:

a) előkészítő tanfolyamokat szervez az egyes iskolafajtákban való tovább tanulás lehetővé tételére mind az iskolás korúak, mind a felnőtt korúak számára.

b) biztosítja a földműves nép gyermekei számára az iskolai tanulmányok folytatását, a tanulók elhelyezését, anyagi támogatását, és tanulmányai előrehaladásának állandó elősegítéséről, evégett népi tanulóotthonok, ellátó és gondozó szervek létesítéséről és fenntartásáról gondoskodik.

c) szabad kezdeményezésből tesz javaslatokat, indít mozgalmakat és létesít intézményeket az intézet céljainak megvalósítása érdekében."

Az Intézet munkáját hat évre kinevezendő elnök, elnöki tanács, szakértői tanács, ügyvezető igazgató, titkár és igazgatási személyzet végzi majd.

A miniszter Illyés Gyulát, az Írószövetség elnökét, elnökül, az elnöki tanács tagjaiul pedig FL ny. r. egyetemi tanárt, Kemény Gábor ny. kormánybiztos-főispánt, Kiss Sándort, a Magyar Parasztszövetség igazgatóját és Takács Ferencet, a földművelésügyi minisztérium államtitkárát nevezte ki hat évre.

Illyés Gyula a Népi Művelődési Intézet céljaira adta ekkor kapott akadémiai pályadíját. (N. Szabó József: A Nemzeti Parasztpárt és a kultúra (1945–1946). Bp. 1995. A MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tudományos testületének kiadványai. 49. p.)

Ortutay Gyula kultuszminiszter 1948. X. 13-i 12.490/948. sz. VKM rendeletével megszüntette az intézetet, s feladatainak ellátásáról a következőkben a szabadművelődés keretében kívánt gondoskodni.

[3] FL tervezete a levélhez kapcsoltan közölve.

[4] Nem tudni, milyen tihanyi házat említett Illyés Zengővárkonyban, amely alkalmas lett volna az iskola céljaira.

[5] Habsburg József Ferenc dr. (1895–1957) a Habsburgok ú. n. „magyar ágának" tagja. Jogot és közgazdaságot tanult, Budapesten és Alcsúton élt. Több verseskötetet adott ki, 1935-ben előadták Kolumbus c. misztériumjátékát. 1944-en az USÁba emigrált, majd Portugáliában telepedett le. 1944-ig Tihanyban volt villája, amely utóbb kiemelt szintű üdülő, majd szálloda lett.

[6] Tudomásom szerint Illyésék nem voltak ezután Zengővárkonyban.

[7] Ld. 1716/10.

[8] Ld. 1719/2.

[9] FL 1934-ben a Válasz tervezése idején a Petőfi címet javasolta a folyóiratnak Németh Lászlónak írt levelében. (FLev. III. 316. p.) Illyés az újjáélesztett Válasz 1. számának bevezetéseként írt, Az idő kérdései c. cikkében utal rá: „A Válasz helyett annak idején a borítólapra azt akartuk írni: Petőfi." (=Válasz, 1946. VI. évf. 1. sz. 3. p.)

1775. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VI. 20.

Kedves Kollegám,

amennyire megörvendeztetett levele,[1] annyira meg is szomorított. Pécsre jövése hajlandóságának igen megörültem, az oka azonban nagyon elszomorító. Én úgy tudtam, hogy Ön anyagilag jól szituált, független, – valaki, akinél az Ön netánvaló pécsi intencióiról puhatolóztam, így informált. Fene tudja, mitől van, hogy valakiről ilyen legenda keletkezik. Hallottam valamikor, hogy rólam az a hír járta Pesten, hogy à la Esterházy herceg élek vi-

déken, s ezért nem megyek Pestre, mert megvetem stb. Különösen a fordulat óta kaptam szemrehányó leveleket, amért nem megyek Pestre, ahol sokan várnak, s nagy munkaterületem lenne, – és sehogy se akarták megérteni és elhinni az igazi okát.

Sajnos, a pécsi fac.[ultás]-ban nem igen lehet bízni,[2] legalább is én nem bízom, különösen – ezt bizalmasan közlöm – Keresztury utolsó levele óta,[3] melyben ezt a témát ugyan nem érintette, de amelyből valamilyen okból következtetni lehet arra, hogy nem aktuális. Most, hogy – rehabilitálásom[4] megtörténtével – tán majd szabadabban mozoghatok, megpróbálom Pécsett megbolygatni a dolgot, mert nézetem szerint ugyan ebben az országban egy egyetem teljesen elegendő, de ha már van vidéken is, csak Pécsett indokolt; s különösen a fil.[ozófiai] fac.[ultás]. S nem haza beszélek. Kereszturyban meg is volna az akarat, dehát a pénzügyi okok! In somma, vederemo.

Ha mégis lesz belőle valami, az Ön dolgát én is csak úgy gondolom: értékéhez méltón. Azt hiszem, nem is lenne akadálya.

Meleg kézszorítással

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4502/264.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1770. sz.
[2] Ld. 1719/2.
[3] Ld. 1774/1.
[4] Ld. 1716/10.

1776. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VI. 21.

Kedves Uram,

most én is azzal kezdhetem, amivel Ön utolsó levelét:[1] már nagyon régen tartozom a felelettel... A késedelem okait el se sorolom; a legfontosabb volt köztük, hogy mindig bíztam jövetelében,[2] mert valóban úgy van, amint írja, személyes megbeszélés kellene ehhez is, ahhoz is.

Így hát most is inkább csak informálom a közben történtekről. A pécsi fil.[ozófiai] facultás felállítása,[3] ami csaknem másfél évig hónapról-hónapra imminensnek látszott, elhalasztódott – végül is nyíltan, kertelés nélkül – alighanem a nevermore idejére. Én rám nézve azt az expedienst találták, hogy „rehabilitáltak" 1919-i minőségemben,[4] amikor a pesti egyetem ordinariusa voltam, aminek azzal a következménnyel kell járnia, hogy ugyanoda újra kinevezzenek,[5] a Pestre költözés következményével azonban nem járhat, mivel költözködni lehetetlen, és egyet.[emi] tanári fizetésből megélni, úgy tudom, szintén az. Azaz a moratorium állapota, némi változással, folytatódik. Hogy mégis kiléphessek végre ebből a magányból, van rá egy s más terv.[6] Mi s hogyan valósulhat meg belőle, ma még nem tudható. Privát tervem az, hogy aratás-cséplés végeztével, s a nyomában járó te-

endők elvégzése után, pár napra Pestre mennék, ha volna hol megszállnom,[7] mert egyelőre nem tudok olyan helyet. Mehetnék az Eötvös Kollégiumba, de attól tartok, nagyon körülményes onnan a Pestre átjárás.[8] Vederemo.

Amit kérdez, hogy a kult.[usz]min.[iszter] volt-e itt januárban: volt, s azóta is, május derekán.[9] Májusban Weöres Sanyi is itt volt.[10]

Nagy részvéttel olvastam levelének a téli nélkülözésről, különösen a fűtetlenségről szóló részleteit, ez az utóbbi legalább a nyár kegyelméből szünetel, attól tartok azonban, az ősszel kezdődik minden da capo, – ahogy a dolgok folyását látom.

Táboréknak[11] üdvözletem küldöm. Nem tudom már, Táborné írt-e utoljára nekem, vagy én neki, de talán félretehetjük a ceremóniát, s ha vannak olyan újabb versei vagy egyéb írásai, amiket szívesen közölne, szívesen fogadnám őket. Természetesen Öntől is bármit bármikor.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Szabó Lajos és Tábor Béla 1947. VI.-ban volt Zengővárkonyban FLnál. Mándy Stefánia emlékezete szerint egy-két hetet töltöttek ott. A levelek datálása alapján úgy tűnik, V. 31-én vagy VI. 1-jén érkeztek Várkonyba és VI. 9-én már elmentek. (Ld. a Kemény Katalinnak szóló 1947. VI. 9-i levelet: 1854. sz.)
[3] Ld. 1719/2.
[4] Ld. 1716/10.
[5] Ld. 1719/2.
[6] Valószínűleg a parasztság-nevelő iskolára utal. Ld. 1774. sz.
[7] FL 1946. VIII–IX. fordulóján volt Pesten néhány napig, hivatali esküt tenni az egyetemen. Mándy Stefániáéknál szállt meg a Haris köz 5. sz. alatt.
[8] A Nagyboldogasszony úti Eötvös Kollégiumból azért volt nehézkes a Pestre jutás, mivel a felrobbantott hidak még nem épültek újjá. Ekkor még csak a Parlament déli sarkánál lévő ideiglenes Kossuth-híd állt, amelyet 1946. I. 16-án adtak át a forgalomnak. A Ferenc József (utóbb Szabadság-) hidat 1946. VIII. 20-án nyitották meg.
[9] Ld. 1752/2. és 1759/2.
[10] A látogatásról FL 1946. XII. 14-i (1808. sz.) Kerényi Károlynak szóló levelében található említés.
[11] Tábor Béla és Mándy Stefánia 1945. IX. 22-én kötött házasságot.

1777. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

[Zengővárkony,] 1946. VII. 2.

Kedves Barátom,

mivel könyve elején[1] budai lakása „romjairól" szól, mai címének pedig nem találtam nyomát a küldeményen, Révaiékhoz[2] irányítom e pár sorom, remélem, eljut Önhöz végte-

len örömem szava, s hálás köszönetem. Amint tavaly tavasszal Pesttel levelezni lehetett, azonnal elkezdtem Önről tudakozódni, de címét máig se sikerült megkapnom, különben már írtam volna. Az egész szörnyűség idején mindig gondoltam Önre. Szeretném tudni, hogy' vészelte át. Nekem is volt bőven bajom itt a németekkel.

Nagy szeretettel

Fülep Lajos

A helynév értelemszerűen.
PIM Kézirattár V 3195/311.
Kézírás a zengővárkonyi ref. templomot és paplakot ábrázoló képeslapon.
Címzés: Gellért Oszkár szerkesztő úrnak Budapest V. Vadász u. 16. Révai Testvérek Irod. Int. R. T. Igazgatósága *Szíves továbbítást kérve.*
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.
Gellért Oszkár (1882–1967) költő, író, szerkesztő 1920–1941 között a Nyugat egyik szerkesztője, a Magyar Csillag idején a Nyugat-könyvek kiadását intézte. FL Gellért Oszkár címmel írt róla. = Nyugat, 1928. IV. 17. sz. 480–490. p.

[1] Gellért Oszkár: Égtájak közt. Versek 1945–1946. Bp. 1946. Révai verskötetét küldte el „Fülep Lajosnak hű barátsággal Gellért Oszkár" dedikációval. 1946. IV-ban keltezett bevezetőjében a következőket írja: „Az az íróasztalfiók ma budai lakásom romjai alatt fekszik, a benne volt kéziratokkal együtt."
[2] Révai Testvérek Irodalmi RT 1895–1948 között működő kiadói és kereskedelmi részvénytársaság.

1778. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VII. 2.

Kedves Nagyságos Asszony,

nagyon-nagyon örültem sorainak,[1] a jó hírnek, köszönöm, hogy neki írva, rólam is megemlékezett, remélem, hogy most már meg fog jönni ő is, szívből kívánom, hogy minél előbb, és köszönöm a nekem küldött jó kívánságokat. Életem körülményeiben egyelőre semmi se változott, s azt hiszem, hamarosan nem is fog, mert nem lehet költözködni. De kérem, legyen meggyőződve, hogy nem is változhat meg úgy, hogy Önnek ne írhassak, s az Ön dolgával ne foglalkozzam, s ne tegyem meg, amit tehetek. Tehát kérem, közölje velem, ha valamit kap, bár úgy volna már igazán jó, ha hír helyett ő maga érkezne meg.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/98.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Tekintetes Lőrincz Ernőné úrnőnek Budapest VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] Lőrincz Ernőné levele nem maradt fenn.

1779. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony], 1946. VII. 2.

Kedves Carlo,

sietek megírni, hogy a csomag, ill. a 3 csomag (1 gift p.[ackage] + Sistine + különnyomatok) megérkezett.[1] Végtelenül köszönöm, különösen a könyveket, bár éppen itt van mit panaszolnom is. A The Youth of M.[ichelangelo] és Hist.[ory] a.[nd] Techn.[ique] of old [Master Drawings][2] etc. hiányzásából természetesen csak arra következtethetek, hogy ezekből már nincs, vagyis megjelenésük idején nem gondolt rám. Hát ez bizony szomorú. Hovatovább Maga maradt már nekem az utolsó fix pont ebben a veszett világban. A gift package-en nem keveset álmélkodtam. Ennyi szappan, ennyi pipere, by Jove, Maga valóságos Beau Brummelt[3] csinál belőlem! Elég lesz, míg élek. De ha nekem még ennyi hajam volna! Persze, Maga is olyannak lát, mint látott legutóbb, én is Magát, pedig azóta eltelt vagy 10 év, – csak persze, az én koromban sokkal többet jelent, mint a Magáéban. A Magáé még az a kor, amikor még nincs változás és nem is látszik. De ha arra gondolok, hogy még szinte tegnap volt – úgy látom, mint ami itt van előttem – a Maga lógó orrú megjelenése és rám-várakozása a Főv.[árosi] Múz.[eum][4] előtt, amikor elmondta, milyen következménnyel járt Fer.[enc] Józsefet elparentálása,[5] – s erre gondolva, kezembe veszem a publicatioit, s odateszem az előzők mellé, s nézem ezt az egyre növekvő, gyönyörű életművet, melynek az igazi értékét ma még rajtam kívül, azt hiszem, nem tudja senki, – hát akkor egyet fordul velem a világ, valami káprázatnak érzem az egészet, o frate Lione, iscrivi, che qui e in questo e perfetta letizia.[6] A Sis.[tine] Chap.[el] tipografiájában egyébként a reproductios részt nem tartom kifogástalannak (a szöveg betűje igen szép), valahogy egy árnyalatnyi élesség, a végső dash hiányzik a képekből. A clichék az oka, vagy a papiros?

A csomagokon való örömömet azonban megrontotta, hogy egy sornyi levelet se találtam bennük, pedig összekutattam minden zege-zugukat. Nem gondoltam, nem is óhajtom, hogy okosabbra használható idejét epistolák írásával töltse, de egy sor bizony jól esett volna.

Mivel a csomagban olyanok voltak, amiket nem kértem (szappan, fogkefe, fogcrème – hiszen már az előzőben küldött!), olyanok pedig nem voltak, amit kértem (*öngyújtó, harisnya-gumi* s amit ismételten kértem: *aspirin)* attól tartok, hogy ezeket majd a következő csomagban fogja megküldeni, s így még több költséget okoz Magának, holott már az eddigi miatt is rossz a lelkiismeretem. De különösen fájlalom azt a $ 25-öt, amit kérdezésem nélkül küldött. Hiszen ha kifizették volna dollárban! akkor ma nábob lennék. De így! éppen ma olvastam a só új árát, s kiszámítottam, hogy a $ 25 értéke 11 kg. só! (azelőtt egy kg só = 40 fill.[ér].) Ilyen határtalan itt a disznóság. Erről persze Maga nem tehet, jót akart. (Majd nézze meg a levélen a bélyeget, 160 billió, ha több nem lesz, mire ezt holnap a postára viszik.) De ne gondolja, hogy 11 kg sót pénzen venni lehet! pénzen semmit; ez csak papiroson van. *Cigarettát* pd. már hónapok óta nem tudtam venni.

Még egyszer mindent nagyon köszönök, ne küldjön már semmit, majd csak a *könyveket.*

Írtam legutóbb a Princetonba készülő, s az egyetemen tanulmányi segélyt kérő Dr Simon Jenőről[7] – közben írt nekem ő is, megküldte a tanulmányi tervét, ebből, s a leveléből értelmes és rendes embernek látszik. A napokban utazik Romába, s onnan Amerikába. Ír

Magának. Ha tehet az érdekében valamit, talán mégis tegye meg. Hátha megérdemli. One never can tell.

Nagy szeretettel öleli

Rinát[8] üdvözölve

Lodovico

Firenze, Casa Buonarroti Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás.
Címzés: Prof. Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. of America (áthúzva, helyette): Hotel Thorwald Gloucester Mass.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad (kézzel): Hungary

[1] Ld. 1760/5. és 8.
[2] Ld. 1760/3–4.
[3] George Bryan Brummel (1778–1840) IV. György angol király régenskori barátja, ismert társasági figura. Beau Brummel-ként – ficsúr értelemben – szokták emlegetni.
[4] FL 1914. XI.-tól a Fővárosi Tanács XIV. szociálpolitikai és közoktatási ügyosztályán dolgozott mint művészeti referens. 1915. IX. 1-jén áthelyezték a Fővárosi Múzeum egyik megüresedett állásába, amelynek Stefánia úti épületében volt a munkahelye. Itt dolgozott 1918. XII. 1-jéig. Ezzel az állással párhuzamosan 1915–1917 között franciát tanított a budapesti Kereskedlemi Akadémián, itt volt tanítványa Tolnay Károly.
[5] A budapesti Kereskedelmi Akadémia felsőkereskedelmi iskolájában Ferenc József halálakor a magyar tanár „Trónváltozás, új király, új esztendő" címmel dolgozatot iratott diákjaival s arra biztatta őket, írják meg őszintén véleményüket. Tolnay dolgozatában arról írt, hogy nincs nagy jelentősége annak, hogy egyik vagy másik király uralkodik; a királyságot megcsontosodott államformának, a Habsburg-házat pedig degeneráltnak tartotta. A tanár néhány hasonlóképpen vélekedő társával együtt tanári konferencia elé idézte, s ha nem vált át magántanulónak, az ország összes középiskolájából kicsapták volna. Ebben az ügyben várta meg Tolnay FL-t a Fővárosi Múzeum kapuja előtt, hogy a tanácsát kérje.

FL az eset kapcsán felháborodásában 1917. III.-ban „A jövő nemzedéke" címmel cikket írt, amelyet a Huszadik Században kívánt közreadni. A folyóirat szerkesztője, Szabó Ervin vállalta a publikálást, de figyelmeztette FL-t, hogy a következmények nem a szerzőt vagy a lapot, hanem elsősorban a fiúkat sújtják majd, mire FL lemondott a közlésről. A cikk autogr. példánya Tolnay firenzei hagyatékában van. FL nyilvánvalóan ennek az esetnek a kapcsán mondott le kereskedelmi akadémiai tanári állásáról, az 1916/1917. évi nyomtatott értesítőben már nem szerepel a neve a tanárok között.
[6] Assissi Szent Ferenc: Fioretti. 8. fejezet. Magyarul: „ó, Leó testvér, írd: ebben áll a tökéletes boldogság." A Szent Ferenc virágoskertje. Ford. É. Megyeri András. Bécs, 1978. 45. p.
[7] Ld. 1768/16. A levél nem maradt fenn.
[8] Ld 1760/2.

1780. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1946. VII. 2.

Kedves Lajos,

Megkaptam, köszönöm leveledet s a tervezetet.[1] Reméltem, hogy Debrecenben[2] – ahonnan tegnap jöttem meg – találkozom Németh-tel; vele is beszélni szerettem volna, már a te soraid alapján, mert, ha a megvalósításra elég egy triumvirátus, őt gondolnám harmadiknak. Sajnos, nem jött el. Ma írtam neki.[3]

A tervezet kitűnő. Ez azonban csak egyik fele a dolognak. A másik a paraszt fiatalságnak a középosztályba való sürgős, majd folyamatos felnyomása volna, vagyis a Dolgozók Iskolájának a falura való kiplántálása, – ahol annak eddig nyoma sincs és a mai helyzetben nem is igen lehet. Ezt a csomót hogy oldanád meg? Fel lehetne támasztani a hajdani partikulákat? Van erre még talaj és kedv?

Dezsővel[4] volt hosszabb beszélgetésem, de az ügy még nála is csak a tervezés állapotában van, bár Debrecenben erről mondott igen szép és emlekedett beszédet,[5] – a visszhang olyan tökéletes némaságával, hogy beledermedtem. A munka tehát nem lesz könnyű, egy olyan nevelő karral, amely az orráig is csak a falatot látja. De mégis ez az egyetlen, amelyhez kedvet s némi tetterőt is érzek s örülök, hogy te is így vagy.

Petőfi kollégium[6] már van, ez a név tehát nem jó. Legalkalmasabb volna az egész szervezetnek valami pontos, lényegmeghatározó nevet adni s a külön-külön csoportokat keresztelni el valami híresség után. Új Értelmiség Képző? Paraszt-mívelő Tanács? Parasztok Iskolája? Mindez suta, csak elmemozdítóul írom ide. Szabad Népnevelő Bizottság?

Mihelyt Dezsőtől valami újat hallok, rögtön jelentkezem.

Szeretettel ölellek,

I.[llyés] Gyula

A helynév a tartalom alapján.
MTAKK Ms 4587/283.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1774. sz. ill. 1774/3.

[2] A „Debreceni Napok" keretében 1946. VI. 22–30. között tartott kulturális, sport- és egyéb rendezvények során zajlott le az Írószövetség I. kongresszusa. Keresztury Dezső a Pedagógus Szakszervezet rendezésében VI. 27-én a magyar kultúrpolitika feladatairól tartott előadást. Beszédének összefoglalása „Mélység és magasság" címen a Köznevelés 1946. VIII. 1. 15. sz.-ban jelent meg.

[3] A levél nincs a Németh László élete levelekben (Szerk., sajtó alá rend. Németh Ágnes. Bp. 1993.) kötetben. Illyés Gyula a Szabad Szó 1946. 6. 3. p.-n megjelent interjúban elmondta, hogy Veres Péter Debrecenben felvetette a Németh László-problémát, amelyet ő, Illyés is képviselt. Idézi Lukács György ezzel kapcsolatos nyilatkozatát is.

[5] Keresztury Dezsőre utal.

[6] Illyés az előző jegyzetben említett nyilatkozatában a következőket mondta: „A legfontosabb, amivel a lapok nem is foglalkoztak, Keresztury Dezső emelkedett, színvonalas beszéde volt. [...] Közelebbről az a rész, amelyben bejelentette a parasztoknak a középosztályba való emelését."

[7] Ld. 1774/9.

1781. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony], 1946. VII. 11.

Kedves Carlo,

nagyon örülök tegnapelőtt érkezet, jún.[ius] 15.-én kelt levelének.[1] (De nem tudom megérteni, air mailen mért tart ilyen soká a levél útja, mikor még a cenzúrázás se késlelteti.) Kb. 10 napja írtam Magának,[2] megköszönve a második csomagot, de mivel azt a levelet

nem ajánlva küldtem, nem tudom, megérkezik-e. Ezt, nagyobb bizonyosság okáért, ajánlva küldöm, mulatságos a portója, ma tudakoltam meg a postán: 12 db. százezer billió pengős, se másképp leírni, se kimondani nem tudom; azaz ennyi, ha holnap reggelre nem változik meg, ami valószínű. Vonaton pd. nem lehet utazni, mert aki másnap akar visszautazni, már nem tudja megfizetni a százszorosára drágított jegyet; ki tud annyi pénzt vinni, hogy a közben történő drágítással fölérjen? Előző levelemben írtam egyet-mást erről az őrült állapotról, már szép számmal vannak, akik megőrültek vele postahivatalokban, bankokban (a megőrülés nem metaforikusan értendő).

Nagyon örülök az innen küldendő könyvekre[3] vonatkozó kívánságának, mert így legalább viszonozni tudom majd a Maga eddigi küldeményeit, sőt így most már nem restellem újra kérni, amiket eredetileg kértem, de amik a csomagból – most már értem, hogy mért – kimaradtak. Bőséges kollekciót küldök majd a Magát érdeklő írók műveiből, *amint lehet,* most t. i. még nem lehet, mert a posta Amerikába csak levelet és táviratot vesz fel, csomagot nem. (Nagyon-nagyon bosszantó más irányban is ez a kötöttség; már több félévénél írt Amsterdamból, majd Bruxellesből Kollár K.[álmán],[4] egy nagy műv.[észeti] folyóiratot[5] akar indítani, meg a Helicont felújítani,[6] közreműködésemet kéri, s nem tudok neki válaszolni, mert se Belgiumba, se Hollandiába nem vesznek fel levelet. Schweizba is csak május óta, úgy hogy Kerényinek is csak igen nagy késéssel tudtam válaszolni.)[7] De majd megérdeklődöm az amerikai missziónál, talán azok hajlandók továbbítani. Még így is várni kell azonban legalább aug.[usztus]-ig, akkor másik pénz lesz,[8] s talán lehet rajta vásárolni, mert most nem lehet. Lehetetlenség Pestről egy könyvet is hozatni. A kereskedők a rendelésre nem is válaszolnak. Mert ha pd. utánvéttel küldik is, mire a pénzt megkapják, már ezred, vagy tízezred-részét éri a számla összegének. A kérdezett írókról egyébként majd könyveik megküldésekor írok részletesebben, most csak annyit, hogy Máraival[9] csakugyan az történt, amit kezdetben megmondtam: hazajövetelének és itthon maradásának áldozata lett, bestseller (a Zendülők remek indulása után idehaza csak hanyatlás következhetett); Gulyás[10] pár éve meghalt, de míg élt, se volt kevésbé költő, mint azóta, szegény; Illyés[11] a régi úton megy tovább; Németh Laci ontotta a betűt, nekem végképp elviselhetetlen narcissizmussal, a fordulat óta keveset szerepel, fasiszta-ízű kótyagos fecsegései és antiszemitáskodása miatt sokat támadták, a baloldal indexre tette, most valahol Hódmezővásárhelyen tanárkodik. Illyésék szeretnék megint kihúzni a levegőre.[12] Beszélgettünk róla, mikor Illyés a közokt.[atásügyi] min.[iszterr]-el májusban itt volt nálam.[13]

Előző levelemben megírtam, hogy a második csomag s a két könyves csomag megérkezet, s nagyon köszönöm őket. S most már értem Beau Brumellé[14] magasztosulásomat. Maga asszony kezére adott! De ebben még más is benne van: Rinára[15] bízva a küldést, és szóval közölve vele kérésemet, mivel ő magyarul nem olvashatja levelemet – a két bába közt elveszett a gyerek, s ezért kaptam mást, mint amit kértem. Most már, hogy tudom, mivel viszonozni költségét, meg merem ismételni kérésem, a csomagból kimaradtakra vonatkozólag, tehát: 1) *öngyújtó* (amelyik valóban meggyúl, mert az európai kontinentálisok csak, amikor kedvük tartja); 2) *aspirin,* amilyent már kaptam az első csomagban; 3) *harisnyakötő gummi,* 80 cm hosszú, amit itt majd kettévágnak és megvarrnak; 4) *1 pár szoknikötő.* Szappant, fogcrèmet, fogkefét most már *nem kérek,* ez elég lesz, míg élek. Ellenben nagyon szeretnék *cigarettát,* amit – pécsi barátaimtól hallom – Amerikából bőven külde-

nek gift-package-ekben, azokat itt *nem bontják föl,* ott pedig, azt mondják, nem deklarálják a tartalmat, s igen csodálkoztak rajta, hogy a Maga küldeményéé deklarálva volt. De ha cigarettát valamilyen okból mégse küldhet, akkor se küldjön helyette toilette-holmit, hanem inkább chocolade-t vagy cacao-t vagy ilyesmit. Mindennél inkább várom azonban a könyveket. S Maga is írja meg, ha az említett könyveken kívül még valamit kíván, *mindent örömmel küldök.* Legközelebb majd részletesen írok Lukácsékról,[16] mikor itt volt elhozta publicatioit, sikerül[t] átkínlódnom rajtuk, s most már teljes képet adhatok.

Szeretettel öleli, Rina fáradozását külön köszönve s őt szívből üdvözölve

Lodovico

Firenze, Casa Buonarroti Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás.
Címzés: Professor Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. of America (áthúzva, helyette): Hotel Thornwald Gloucester Mass. Ajánlott. Registered.
A borítékon nincs bélyeg, kézírással; 1200.000 billio Taxe percieved. Aláírás.

[1] Ld. 1773. sz.
[2] Ld. 1779. sz.
[3] Ld. 1773/8–11.
[4] Ld. 1761/12. A levél nem maradt fenn.
[5] A Köznevelés 1946. VI. 1. 11. sz. 9–10. p. hírül adja, hogy Kollár Kálmán három új folyóiratot indít; egyik, Ars Una címen az antik és modern művészet orgánuma lesz. Az Erasmus. Speculum Scientiarum az európai tudományos élet beszámolója, az Outlook: Books of Continental Thought pedig a világ-könyvpiac szemléje.
[6] Helicon. Revue Internationale des problèmes généraux de la littérature. Publiée sous les auspices de la Commission Internationale d' Histoire Littéraire Moderne. 1938–1943. Debrecen–Amsterdam–Leipzig. Magyarországi szerkesztője Hankiss János volt. Nem indult újra.
[7] FL VII. 13-án válaszolt Kerényi Károly I. 22-i levelére. Ld. 1783. ill. 1761. sz.
[8] A stabilizáció 1946. VIII. 1-jén történt meg, ekkor vezették be a forintot.
[9] Ld. 1773/8.
[10] Ld. 1773/9.
[11] Ld. 1773/11.
[12] Ld. 1751/9.
[13] Ld. 1759/2.
[14] Ld. 1779/3.
[15] Ld. 1760/2.
[16] Lukács György: Írástudók felelőssége. Bp. 1945. Szikra; Nagy orosz realisták Bp. 1946. Szikra és a Goethe és kora. Bp. 1946. Hungaria c. művekről van szó. Ld. 1744/8. ill. 1772/1.

1782. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

[Zengővárkony,] 1946. VII. 12.

Kedves Gyula,

hogy leveled[1] velején kezdjem: a középosztályi feladatokra nevelésnek *már meg kellett* volna történnie. A fordulat óta másfél év, ha a kezdeti zűrzavart leszámítjuk, egy év telt el, – ilyen világban, ilyen sürgősségben egy év elég ahhoz, hogy a hirtelen pótlást a föld alól

is előteremtse (mint az utódállamok az előző háború után), s íme, itt vagyunk a b.-listázásban, és nem tudjuk, kit tegyünk a kiseprendők helyére, mert még el se kezdtük, amit mostanra már be kellett volna fejeznünk, s nyomban újra kezdenünk. Ti azt szoktátok rám mondani, hogy sötéten látó vagyok, pesszimista stb. – hát ez nagyon könnyed, sőt könnyelmű felfogás, mindig viszolyogva és borzongva hallgatom, kétségbe ejt, hogy nálunk még a legjobbak is annyira félnek a valóság látásától, szubjektivizmussal gyanúsítják meg, így könnyítenek magukon. Arról, amit tőlem tudni óhajtasz, bizonyosan lett volna már *tavaly ilyenkor* konkrét és jól megcsinálható javaslatom, de akkor épp úgy hiába leveleztünk volna róla mi privatim, mint most is. Ennek nem ez a módja. Az lett volna akkor, s az ma is, ha még nem késő, hogy akik a dolog megcsinálására *valóban* hivatottak (tehát nem Bassolák,[2] vagy tudomisén kik), üljenek össze, tanácskozzák meg, s mikor már valamenynyire jutottak, üljenek össze velem, s akkor én majd megmondom, mit *lehet,* és hogy mit *kell* a gyakorlatban megcsinálni. Remélem, nem értesz félre: szívesen megírom Neked bármiről a véleményemet, ha privátim érdekel, de ha azért érdekel, mert – továbbítva – a megvalósításában bízol, akkor azt mondom, kár az időért, papírért és tintáért, úgyse lesz belőle semmi. És ne emlegesd megint a sötéten-látásomat. Emlékezz rá, hogy mikor májusban itt voltatok, s Te úgy rátámadtál Dezsőre,[3] védelmire keltem, s azóta is ezt tettem minden levelemben. Azóta azonban két hónap eltelt, s a tihanyi tervben,[4] úgy látom, ott vagyunk, ahol voltunk. Holott annak az intézetnek már állnia és működnie kellene, azt a sacramentumát! Aratás van, persze, ilyenkor a paraszt nem ér rá tanulni, persze, persze, – de épp ezért kellett volna, vagy kellene *most* megcsinálni az intézményt, hogy mire megjön az ideje, minden sróf a helyén legyen; másrészt *ne* legyen *csak* parasztok nevelőhelye, hanem általában a *magyarságé,* tehát azoké is, akik most ott lehetnének. Meg vagyok róla győződve, hogy az ügyben nem is történt más konkrétum, mint az én tervezetem, s a mi életünkben aligha lesz belőle valami – ilyen tempóban. 2.-i levelében D.[ezső][5] ezt írja: „Ami beosztásodat, I.[llyés] Gy[ulá]-val való megbeszéléseinket illeti, itt a következőket mondhatom: hogy a parasztság kérdéseinek komoly gondviselete legyen, a miniszteriumban egy Népi Művelődési Intézetet[6] szervezünk. Ehhez szeretnélek legfőbb munkatársul meghívni. A parasztság-nevelő iskola tanterv-vázlatát is ezért kértem. Legközelebb majd a részletekről is tájékoztatni foglak." Érted? *ott* csinálják a minisztériumban, s ha majd kész, a fait accompliról értesítenek; abban a minisztériumban, amelyik a maximális szabotázst, sötétséget és reactiot jelenti. Vagyis: vagy nem lesz belőle soha semmi, vagy ha igen, arról kódulunk. Védtem D[ezső]-t, mert azt mondtam, szegénynek annyifelé kell mennie, beszélnie, írnia, nem csoda, ha fontos ügyek lassan, vagy sehogyse mennek; de most azt mondom, ne menjen, beszéljen, írjon semerre se, hanem csinálja meg a néhány fontos dolgot; mert lehet, hogy holnap kifúrják a miniszterségből, ki tudja, melyik párté lesz a tárcája, s akkor aztán Algyő, Tápé Szöged szomorúság, szarnak neked szegény parasztság. Nem ok nélkül mondom. Rég tudom, hogy fúrják.[7] Nem mondok Neked vele újságot, hogy az általánosan elterjedt vélemény róla és minisztériumáról: őmaga jóhiszemű, jószándékú „úriember" (így mondják), akivel a tizenhárompróbás, minden hájjal megkent minisztérium azt csinál, amit akar, – csak azért mondom, hogy ide is eljut, az én remeteségembe a híre, s nem egyfelől, hanem mindenfelől. Mosolyogva beszélnek róla. S ez a mosoly lesz a veszte, így szokott. Én persze védem. De hogy' védje meg bárki az olyan ala-

pos, részletes, és *lényegében igaz* (s ismerve a párt szellemét, nem egyéni véleményt, hanem a párt *akcióját* képviselő) cikk ellen, amilyen a Társadalmi Szemle most érkezett júliusi számában van (Király I[stván]: A kultúrpolitika aktuális kérdései)[8] – Neked is *okvetlenül* el kell olvasnod, megértheted belőle, mi készül, s mire kell felkészülni. Sajnos, mondom, a vádak lényegükben igazak, mert valóban fontos, lényeges dolog nem történt még. Megismétlem, amit mondtam: a *személyi* tisztogatáson és megújításon kellett volna kezdeni, ott is az egyetemen (nem mintha a megújított egyetem máról holnapra gyártani tudná az új embertípust) – de amíg ahhoz nem nyúlnak, mindenki nyugodtan szabotál és reakcióskodik a maga helyén. Még nem késő, de vaskézzel csinálja meg! Nem lehet már tovább kompromisszumoskodni! Mert majd megcsinálja más, de nem a magyarságnak. *Beszéljetek D[ezső]-vel nagyon komolyan, s adjatok neki mindenre terminust.*

Ezek mellett persze csekélység, hogy az én kinevezésem[9] még mindig nem történt meg, tulajdonképpen tehát épp úgy nem vagyok szabad, mint a rehabilitáció[10] előtt. Említett levelében erről ezt írja: „Egyet.[emi] tanári rehabilitációd a min.[iszter]tanácson átment, s most aláírás végett a miniszterelnökön keresztül a közt.[ársasági] elnök elé kerül... Az ügyet újra megsürgettem." S a rehabilitáció még májusban történt! De már nem törődöm semmivel. Vagy itt maradok, ahol vagyok, vagy, amint lehet, elmegyek ki. Mert nagyon tévedsz abban, amit itt Farkasnak[11] mondtál, hogy nálam az írásnál fontosabb a nevelő ráhatás. Erről azoknak, akik a szakmámban jártasak, s ismernek egyetmást abból, amit nem publikáltam, más a véleményük; Mannheimé[12] pd. az, hogy a műv.[észet]filozófiám a legjelentősebb. Ne legyek hát erre az átokországra kárhoztatva. S ha egyszer valamit elszántam, tudod, aztán nem másítom.

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.

[1] Ld. 1780. sz.
[2] Bassola Zoltán (1902–1968) görög–latin szakos tanár, 1938-tól a VKM-ben dolgozott, 1946-tól 1948-as nyugdíjazásáig államtitkárként. Utóbb az OSzK munkatársa lett.
[3] Keresztury Dezsőre utal.
[4] Ld. 1774. sz.
[5] A levél nincs meg.
[6] Ld. 1774/2.
[7] Keresztury levélváltásának híre többször is felröppent, ténylegesen 1947. III. 14-én került rá sor.
[8] Az említett cikk a Társadalmi Szemle. A Magyar Kommunista Párt tudományos folyóirata. Főszerk. Fogarasi Béla. I. évf. 7. sz. 516–527. p. jelent meg.
[9] Ld. 1719/2.
[10] Ld. 1716/10.
[11] Farkas Ferenc, bisztrai (1903–1966) közgazdász, politikus, 1938–1944 között a Szabad Szó szerkesztője, a Nemzeti Parasztpárt egyik alapító tagja. 1945. IV–X. között az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, 1945–1951 között képviselő, az Országos Földhitelintézet és a Szövetkezeti Tanács elnöke, az Országos Tervtanács munkatársa. Cikkei a Szabad Szóban és a Válaszban jelentek meg. Adassék e levél c. kötete Illyés Gyula előszavával jelent meg.
[12] Mannheim Károly 1937 nyarán járt Zengővárkonyban. Véleményére FL többször hivatkozott. Ld. 1762. sz. ill. 1766/7.

1783. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VII. 13.

Kedves Barátom,

hát bizony óriási késéssel válaszolok két pd.-ban érkezett leveledre.[1] De mielőtt erről, hadd mondjam meg, mennyire örültem neki, különösen mikor már egy éve kérdezgettem mindenkit Felőled, de vagy nem tudtak hírt adni, vagy a kérdésemre egyszerűen nem reflektáltak; különösen, mikor olyan jó hírek vannak benne, még Dionigi[2] is! akinek áldásom küldöm, csak azt sajnálom, hogy nem én lettem a keresztapja, – ha egyáltalán van a kis pogánynak; s különösen mikor annyi publicatioról is beszámol! Jótétemény volt a levélen érzett öröm sok keserűségemben s ma is az, mikor újra olvasom, – örülök, hogy legalább Ti virultok, s Nektek jó. Kívánom továbbra is!

No és most a késedelemről. Nyomban válaszolni akartam, de a pécsváradi postán kijelentették, hogy Schw.[eiz]-ba nem vesznek fel levelet, s mutattak is róla hivatalos írást; utána hetenként érdeklődtem, a válasz változatlanul ugyanaz volt; pesti próbálkozásaimra annyiféle válasz jött – ugyanannak is ellenmondó válaszai –, hogy belefáradva a kísérletezésbe, abba hagytam; végre májusban megindult a forgalom, az újság is közölte (más országokkal is voltunk úgy, hogy onnan ide lehetett, innen oda nem). Akkor mindjárt nem írtam, mert – szégyelltem. Szégyelltem megírni, hogy igenis, még mindig úgy vagyok, mint voltam, azaz sehogy. Tavaly január óta vajúdott a pécsi fil.[ozófiai] fac.[ultas] újra felállításának ügye,[3] hónapról-hónapra, utóbb hétről-hétre volt ígérve, az újságok is így közölték ismételten, míg végre kiderült, hogy – pénzügyi okok miatt! – bizonyalan időre elhalasztották. De még ha meglett volna is, problema volt az én kinevezésem. Mert kar nem lévén, nem volt, vagy nem lett volna, aki meghívjon; új karhoz pályázatok kellenek, s elv volt, hogy engem nem lehet pályáztatni. Elkerülésére aztán Keresztury januárban itt-létekor[4] azt proponálta, kérjem a rehabilitációmat;[5] hogy ezt „kérni" kell, nagyon nem volt ínyemre, dehát azt mondta, nincs más mód; s még ennek a megtörténtére is mostanáig várnom kellett (nem K.[eresztury] az oka, de valóban van itt reactio, elég erős ahhoz, hogy megszabotálja a neki nem tetsző dolgokat, s még sok más oka is van), részleteket még nem is tudok, a távirat csak annyit közöl, hogy ny.[ilvános] r.[endes] tanárrá rehabilitáltak; ez azt jelentené, hogy Pestre, de oda nem mehetek, mert nem lehet költözködni, s Pesten nem lehet lakni, megélni, tehát élni. Szóval még ma se tudok véglegeset írni magamról, de ha arra várnék, úgy látszik, holtomig kellene várnom.

Ugyanakkor, tehát még jan.[uár]-ban, szóba hoztalak – természetesen – előtte, olyat mondott, hogy tudomása szerint Te a római intézet[6] élére kívánkozol. Mivel meglehetősen tájékozatlannak látszott Felőled, elmondtam neki mindent. Hogy aztán ez az ügy haladt-e azóta valamit előre, nem tudom. Te bizonyosan többet tudsz róla.

Az itthoni állapotok ismertetésébe bele se kezdek. Egyébként nyilván tájékoz[tat]tak már róluk.

Carlo[7] még szept.[ember]-ben táviratozott, aztán írt is, sőt csomagot is küldött, de nem a publicatioit küldte benne, hanem rizst, kávét és hasonlókat. Holott ennivalóm még csak van, de a szellemiektől teljesen el vagyok zárva.

Nagyon várom a Tieidet![8] Ha csak lehet, ne is hagyj ki belőlük semmit. Egyébként is szükségem lesz rájuk, mert a marxi „esztetika" nagyon megnőtt irodalmára készülök reagálni,[9] s ebben hivatkoznom kell rájuk.

Most nem írhatok többet, mert fél nyolc van reggel, s a várkonyi postás indul P[écs]váradra. De megígérem, hogy ezután minden leveledre azonnal válaszolok. Írd meg, ha valamiről tudni akarsz, amiről esetleg én informálhatlak, különösen pedig, ha azt gondolod, hogy valamiben tehetek valamit. Minden tőlem telhetőt örömmel teszek.

Mindnyájatokat szívből köszönt, Téged szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Asconába írt levél.

[1] Ld. 1761. sz. Csak egy példányban maradt fenn.
[2] Ld. 1761/25.
[3] Ld. 1719/2.
[4] Ld. 1752/2.
[5] Ld. 1716/10.
[6] A római Magyar Intézet – Accademia d'Ungheria in Roma – 1928 óta működik a Borromini-építette Falconieri-palotában. (Via Giulia 1.) Gerevich Tibor volt az igazgatója, majd kurátora. 1935–1940 között Koltay-Kastner Jenő, 1940–1943 között Genthon István, majd újjáalakulása után, 1946–1949 végéig Kardos Tibor igazgatta. 1950-től működése szünetelt.
[7] Tolnay Károlyra utal. Távirata: 1745. sz. levele 1760. sz.
[8] Ld. 1761/14–21.
[9] A mű nem készült el.

1784. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1946. VII. 17.

Kedves Lajos,

Sorrendben ez történt: Dezső[1] már a lemondás előtt állt, mert a párt sem akarta tartani; azt vetve ellene, nem alaptalanul, hogy a parasztság ügyében semmi lényegeset nem tett. De sikerült meggyőzni a vezetőséget, hogy támogassák legalább arra az időre, amíg ebbe a lényegesbe legalább a fejszét belevágja. Így ő a békeszerződésig[2] marad, esetleg tovább is, ha sikerül valami.

Ez a valami, hogy Dezső a lényeges feladatot, amiről Várkonyban is szó volt, a mi kezünkbe tette vissza, olyan hatalmi körrel, amilyet akarunk s amilyet ő miniszteri rendelettel megadhat. Így született meg, elég lázasan, a Magyar Népi Művelődési Intézet.[3] Mellékelem a rendeletet, amely már a hivatalos lapban is megjelent. Mint látod, élén az elnöki tanács áll. Ezek tagjai lennének: te, Takács Ferenc[4] (földműv.[elési] szoc.[iál]dem.[okrata] államtitkár, a mezőgazd.[asági] középiskolák szervezője), Kiss Sándor[5] (a Parasztszövetség igazgatója, kisgazda képviselő), Kemény Gábor[6] (a Pedagógusok kommunista volt elnöke) s én. *Válaszolj sürgősen, vállalod-e, mert a kinevezés sürgős:* Rád a népfőiskolák

gondját bíznánk. A szaktanácsban lesz Németh,[7] Karácsony,[8] Kodály[9] s ugyancsak egy sor koalíciós szempontból is kívánatos ember. Az ügyeket adminisztrative Harsányi István,[10] a sárospataki paraszt-kollégium volt vezetője végzi s titkárként Gombos Imre.[11]

Én meg optimista természet nem vagyok túlságosan, de igen sok biztató jellel megyek a munkába, vállalom az elnöki tanács elnökségét, amíg megfelelőbb ember nem akad. Ezért is írtam meg a szintén még kefelevonatban mellékelt kiáltványt.[12] Vezércikként a Szabad Szó vasárnapi számában jelenik meg; a terv, hogy a felsorolt pontokat külön-külön cikkek ismertetik bővebben (4–5 gépelt oldalon), ugyancsak a Szabad Szóban, majd egybegyűjtve külön füzetben. *Kérlek írd meg* – parasztoknak szóló cikk formájában – *a 4. pont lehetőségeit, tervét s tennivalóját* s küldd fel sürgősen.[13]

Nagyon jó lett volna, ha ezekben a napokban itt vagy; a részletekről húsz oldalon se tudnék beszámolni. A lényeg: van remény s lehetőség is az eredményre: van elég kedv az emberekben. Első eset, hogy pesszimista leveledre valami tettről való beszámolóval felelhetek.

Várom gyors válaszod, szeretettel ölellek,

Gyula

A helységnév a tartalom alapján.
MTAKK Ms 4587/284.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

A levél mellett Illyés Gyula: Kiáltvány a parasztság művelődése ügyében. Korrektúra autogr. javításokkal. (MTAKK Ms 4587/285. 2 f.), továbbá A magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter .../1946. V. K. M. számú rendelete a Magyar Népi Művelődési Intézet létesítése tárgyában. (MTAKK Ms 4587/286. Gépirat, 3 f.) Rajta Illyés Gyula ceruzaírásával: „Tulajdonképpen ez sem végleges tervezet, mert az önállóságot még jobban biztosítja, ha miniszterelnöki rendelet készül a minisztertanács jóváhagyásával. Tehát helyesbítésre, kiigazításra van bőven mód.

A munka első részébe már belefogtunk: megtalálni az utat a vidéki középiskolákhoz, a volt népfőiskolákhoz, a tanulni vágyó parasztokhoz. (Ezt szolgálja többek közt a kiáltvány s a terv pontjairól szóló cikksorozat.) Fokozatosan értesítünk, mit csinálunk.

Kérhetném táviratban, hogy elfogadod-e az elnöki tanács (az agytröszt) tagságát? Inkább tiszteletbeli állásnak gondoljuk, legfeljebb költségmegtérítéssel, munkadíjazással. S arra a választ, helyesled-e, hogy én vállaljam az elnökséget. Gondolhatod, úgy megyek bele, mint kutya a vízbe."

(A kiáltványról ld. a 12. jegyzetet.)

[1] Keresztury Dezsőre utal, aki azonban 1947. III. 14-ig miniszter maradt. Ld. még 1782/3.
[2] A magyar békeszerződést 1947. II. 10-én írták alá.
[3] Ld. 1774/2.
[4] Takács Ferenc (1893–1956) szociáldemokrata politikus, 1944–45-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány iparügyi minisztere. 1945. XI. – 1948. IV. között a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára, az 1950-es években visszavonult a politikától.
[5] Kiss Sándor (1918–1982) 1934–1945 között a Teleki Pál Tudományos Intézet kutatója, 1945-ben kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő, 1946-tól a Független Kisgazdapárt választmányi tagja, 1947-ben koholt vádak alapján bebörtönözték, 1956-ban a Parasztszövetség egyik újjászervezője. Az USA-ba emigrált, a Szabad Európa rádió, majd az Amerika Hangja munkatársa lett.
[6] Kemény Gábor (1883–1948) pedagógiai író, tanár. 1945-ben a VKM Nevelésügyi Főosztályának vezetője, az Országos Köznevelési Tanács elnöke, az Embernevelés c. folyóirat szerkesztője.

[7] Németh László részvételéről a Németh László élete levelekben 1914–1948. Szerk., sajtó alá rendezte Németh Ágnes. Bp. 1993. c. kötet ez időre vonatkozó leveleiben olvashatni.
[8] Karácsony Sándor (1891–1952) pedagógiai író, 1942–1951 között a debreceni egyetem pedagógiai professzora, a Szabadművelődési Tanács elnöke.
[9] Kodály Zoltán nem lett a szaktanács tagja.
[10] Harsányi István (szül. 1908.) tanár, pszichológus, az Országos Közoktatási Tanács tagja. 1945-ben VKM osztálytanácsos. „Illyés Gyula szerepe a Magyar Népi Művelődési Intézet életében" c. tanulmánya az Illyés Gyula Emlékkönyv. Válogatta és szerkesztette Illyés Gyuláné. Bp. 1984. (165–174. p.) jelent meg.
[11] Gombos Imre (szül. 1916.) író, műfordító. 1945-től szabadművelődési titkár. Tanulmányai jelentek meg a népművelés kérdéseiről.
[12] A Kiáltvány a parasztság művelődése ügyében nem jelent meg a Szabad Szóban. Külön röpiratként Bp. 1946. július dátummal az Egyetemi Nyomdánál, valamint a Köznevelés 1946. VIII. 15. 16. sz. 2–4. p. Ld. még a 10. jegyzetben említett tanulmányban 166–172. p.
[13] FL nem írt ilyen cikket.

1785. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1946. VII. 29.

Kedves Lajos,

az egyetemi kinevezést,[1] gondolom, azóta már megkaptad s így erről nem kell írnom.

Leveledre[2] sem tudok úgy válaszolni, mint első pillanatban szerettem volna. Németh[3] a dolog kezdetén azt mondta: a magyar majd arról ismerszik, hogy azt keresi, miért is nem lehet itt semmit csinálni. Rám bíztad a döntést, bent vagy a tanácsban.[4] Mi nekimegyünk a partikulának, az internátusoknak. Neked pontosan azt szántuk, amiről Várkonyban annak idején beszéltünk, a népfőiskolás oktatást. Területed, munkád épp olyan nehéz, mint a mienk. Az lesz belőle, amire a semmiből a magad szívósságával viszed. Én hiszem, hogy a semminél mégis többet lehet csinálni s már ez is megéri a fáradtságot. A dolognak most te vagy a gazdája, itt a kezdés is a tiéd s én arról szeretnélek meggyőzni, hogy még az esetleg rossz kezdet is – kezdet. Arra kérlek, dolgozd ki az első tennivalókat; írd le vagy hozd fel személyesen gondolataidat.

Jó kedvet s mégis csak optimizmust kívánok hozzá s szeretettel ölellek,

I.[llyés] Gyula

Kedves Lajos,

egy intézeti tárgyaláson (melyen Veres Péter is itt szalonnáz velünk) adta ide Illyés Gyula a leveled. Ijedten látom, hogy egy magyar reflekszológiai megállapításomat ellened fordította. Én azonban még a szidásodat is boldogan hallgatom, csak jelen légy. (A megküldött „partikula"-kiáltvány[5] nagyon alkalmas rá)

Szeretettel

Németh László

MTAKK Ms 4587/287.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1719/2.
[2] Ld. 1782. ill. 1774. sz.
[3] Németh Lászlóra utal.
[4] Ld. 1774/2.
[5] Ld. 1784/12. ill. 1784/3–11. A ()-be tett mondat a lap alján.

1786. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VII. 30.

Kedves Költőnő,

nagyon örültem hosszú, részletes levelének, s a verseknek.[1] S hogy én is azon kezdjem, amin Ön, a meghívást igen köszönöm, s el is fogadom.[2] Hogy Pestre látogassak, most már csak kettő kell: alkalmatosság valami autó alakjában, meg hogy az idő egy kissé hűvösebbre forduljon. Ismerem eléggé a nyári Pestet! Meg aztán, ha már eddig halasztódott, ne akkor menjek, amikor a legkeservesebb. Hanem mást mondok: amennyire nem az innen odamenetelre való ilyenkor Pest, annyira való ez a hely az onnan idejövetelre, tehát ránduljanak le,[3] amikor tehetik, most már, úgy hallom, autóbusz is jár Pest és Pécs között.

A pesti mozgolódásokból bizony kevésnek a hulláma ér el hozzám. Az Európai Isk.[olá]nak[4] egy kiadványát megküldte a szerző, valami Kiss[5] nevű orvosprofesszor, – remek volt! Szeretném azt a humoristát látni, aki ilyet tudna leistolni. Csodálatos ez. Nálunk mindig akadnak professzorok, – tehát olyan valakik, akiknek hivatalból kellene tudni, milyen a tudományos gondolkodás és módszer – akik olyanokat és úgy írnak, mint egy őrült falusi borbély. Ilyen volt pd. Benedek László[6] is, még mikor a szakmájáról írt is, amihez állítólag értett. Azt tartották, lehet valaki jó tenorista és buta. De „tudós" és idióta? Egy kicsit nehezebben egybegondolható. Bár ebben a brave new world-ben[7] minden lehetséges.

Vajda dolgaiból, sajnos, csak annyit láttam, amennyi a kiállítása katalógusában[8] megjelent, az pedig igen kevés. De mondhatom, annak a kevésnek a nyomán is *nagyon* érdekel, ha Pestre megyek, okvetlen meg akarom ismerni, s addig is örülnék, ha valamit láthatnék tőle. Abból a kevésből természetesen nem tudom őt elhelyezni, de a kezevonásából látom a *vérbelit,* az összetéveszthetetlent, s ez a fő.

Az irod.[almi] folyóiratok közül a Magyarok[9] jár. Hogy a Diárium[10] egyáltalán van, csak akkor tudtam meg, mikor Martyn[11] kihozta az idei január–márciusi számot. Többet nem láttam belőle. Pedig szívesen előfizettem volna rá, vagy megvenném most is az eddig megjelenteket, ha egyáltalán lehet. Avagy talán csak esoterikus társaságnak hozzáférhető? – És az Újhold[12] milyen? Vagy van valami más, ami engem érdekelhetne?

Füst és Weöres megítélésében teljesen egyetértünk. Vajon abban is, hogy az Elysium Sanyinak[13] a kulminációja? Mert én annak tartom. Nehéz leírni a szót, de van benne néhány remek.

Nem tudtam, hogy órákat ad. Mit tanít?[14]

Szabó Lajosnak is írok hamarosan.[15]

Utoljára hagytam a verseket:[16] az előzők jobbak voltak. Talán nem haragszik, ha ilyen kurtán megmondom, de minek a kertelés? S nincs mit búsulni se, – nem egy-egy vers a fontos, hanem a vena, s amilyennek az már megmutatkozott, nyugodtan lehet bízni benne.

A sorrend tehát: először Várkony, s aztán Pest! Aki nem volt itt, el se tudja képzelni ezt a helyet.

Mindkettejüket szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Tábor Béláné Mándy Stefánia úrnőnek Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Mándy Stefánia levele és versei nem maradtak meg.
[2] FL 1946 IX. elején lakott először Mándyéknál, amikor egyetemi hivatali esküjének letételekor néhány napot Budapesten töltött. Legközelebb 1947. IV. végén szállt meg náluk, amikor a Baumgarten Alapítvány Kuratóriumának felkérésére 1947. IV. 25-én beszédet mondott az Elek Artúr emlékére rendezett ülésen.
[3] Ld. 1776/2.
[4] Az Európai Iskola 1946–1948 között működő művészcsoport a modern művészet támogatására. Alapítói Gegesi Kiss Pál, Mezei Árpád, Pán Imre és Kállai Ernő. A csoport megalapítására a művészek a Mándy–Tábor házaspár otthonában gyűltek össze.
[5] Gegesi Kiss Pál (1900–1993) gyermekgyógyász, egyetemi tanár. A küldött kiadvány: Kiss Pál: A valóságról. Elmondta az Európai Iskola megnyitásán. Bp. 1946. Művészet 12. – Gegesi Kiss gazdag műgyűjteményt hozott létre, főleg Amos Imre, Barcsay Jenő, Berény Róbert, Czóbel Béla, Derkovits Gyula, Diener Dénes Rudolf, Egry József, Ferenczy Károly, Gulácsy Lajos, Kernstok Károly, Nagy István, Rippl-Rónai József, Márffy Ödön és mások műveiből. FL utóbb Eötvös kollégiumbeli tanítványaival meglátogatta a gyűjteményt 1949. III. 23-án. (Ld. Fodor András: A Kollégium. 253. p.)
[6] Benedek László (1888–1945) ideg- és elmegyógyász, egyetemi tanár.
[7] Huxley, Aldous: A Brave New World. London, 1932. c. regényére utal.
[8] Ld. 1724/14. Az említett katalógus: Vajda Lajos festőművész emlékkiállítása. Alkotás Művészház [Bp. 1943.] Bev. Kállai Ernő.
[9] Ld. 1744/5.
[10] Diarium. A Magyar Könyvbarátok Közlönye. 1931–1933., 1940–1948. Ekkori szerkesztője Kenyeres Imre.
[11] Ld. 1724/9.
[12] Újhold. A fiatal írónemzedék irodalmi és kritikai folyóirata. 1946–1948. Szerk. Lengyel Balázs.
[13] Weöres Sándor: Elysium. Bp. 1946. Móricz Zsigmond kiadó. Dedikáicója: „Fülep Lajos Bátyámnak hálás tisztelő szeretettel Sanyi."
[14] Mándy Stefánia Prohászka Lajos pedagógiai tanszékén megbízott előadóként proszemináriumot tartott esztétikai és művelődéstörténeti kérdésekről.
[15] Ekkortájt írt Szabó Lajosnak szóló levél nem ismeretes.
[16] A versek nincsenek meg.

1787. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Gloucester, Mass.[achusettes 1946.] VIII. 2.

Mélyen tisztelt Tanár Úr,

július 2.-i leveléből[1] látom, hogy légipostán küldött levelemet nem kapta meg. (Noémitől[2] is hallom, hogy a levelek elvesznek.) Röviden megismétlem hát tartalmát: a *Youth*

of M[ichel]A[ngelo][3] és az *Old Master Drawings*-ból[4] egy-egy példányt félretettem (ritkaságok lévén, nem akartam őket addig elmeneszteni, amíg hírt kapok a Sistine C[eiling][5] megérkezéséről.) Két hét múlva, amikor ismét Pr.[inceton]-ban leszek elküldöm őket a követségen keresztül, a harmadik gift p.[ackage]-al együtt. (Sajnos egy-két portékát, amire szüksége volna, itt sem lehet kapni.) Végül panaszkodtam levelemben, hogy rólam megfeledkezett és nem küldte el az Építészetről szóló cikkét[6] (ami annál inkább érdekelne, mivel erről a témáról húsz évvel ezelőtt Baján vitatkoztunk és én is írtam erről egy cikket, amely még nem jelent meg.[7] Arra is megkértem, hogy küldje el nekem korábbi cikkeit (a könyvei megvannak Pr.[inceton]-ban; gyerekkoromban összegyűjtöttem őket, de amikor Hamburgba költöztem[8] 1929-ben egyik könyvesládám elveszett és abban voltak az Ön cikkei is (még a Szerda[9] is megvolt!). Szeretném, ha itt volnának nálam és időnként újra olvashatnám őket. Végül érdeklődtem levelemben a magyar irodalom utolsó 8 esztendei termése iránt; 1938/39 óta nem követhettem többé irodalmunk fejlődését, pedig ez a téma még most is végtelenül érdekel. Biztos vagyok benne, hogy egy pár kimagasló mű közben megjelent, tudni szeretném a címeiket, hogy meghozathassam magamnak. Hovatovább két esztendeje nem láttam magyar szépirodalmi folyóiratot sem; vajon megvan-e még a *Nyugat?*[10] De a legfontosabb az Építészetről írt cikke számomra. Persze én is jól emlékszem még arra a nyirkos, szürke decemberi reggelre huszonkilenc évvel ezelőtt, amikor a liget lombtalan fái között kóboroltam Önre várakozva, Önt idézve.[11] Több ízben voltam ott előzőleg, de hiába vártam a Főv.[árosi] M.[úzeum] kapuja előtt. Kb. egy éve, hogy nem láttam Önt akkor, de éreztem és tudtam, hogy Ön az egyetlen ember, akivel beszélnem kellene sorsomról. Megkönnyültem, amikor végre kilépett a Múzeum kapuján, művészi szakállával, nagy karéjos barna festő-kalapjával. Akkor én már tisztán láttam, hogy Ön az egyetlen ember, akinek tanácsára szükségem volna. Több mint negyedszázados külföldi életem során, sok emberrel összehozott a véletlen, de még ma is változatlanul Ön a legfontosabb számomra. Abban is igaza van nyilván, hogy művem „igazi értékét ma még Önön kívül nem tudja senki"; szükségem van efféle buzdításra, mert úgy érzem, hogy van, akinek írok. Errefelé ugyanis a legtökéletesebb közöny uralkodik munkásságom irányában; sivatag. Huszonkilenc évvel ezelőtt írt cikke „A jövő nemzedéke",[12] amely sohasem jelent meg a Husz.[adik] Száz.[ad]-ban, itt van nálam – ha még érdekelné, szívesen beküldeném. (Több kópiám van róla.) Leveleivel nagy örömet szerez mindig.

Várom híradását mihamarabb, és őszinte szeretettel öleli

Carlo.

Az évszám FL előző, ide átirányított levelei alapján.
MTAKK Ms 4590/65.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1779. sz.
[2] Ld. 1773/13.
[3] Ld. 1760/3.
[4] Ld. 1760/4.
[5] Ld. 1760/5.
[6] Ld. 1742/7.

[7] Tolnay műveinek bibliográfiájában nem szerepel ilyen tárgyú cikk.
[8] Az akkor Heidelbergben élő Tolnayt 1929-ben meghívták a hamburgi egyetemre, ahol magántanári minőségben Michelangelóról adott elő. 1933-ban, Hitler uralomra kerülésekor lemondott állásáról és Párizsba költözött.
[9] A Szerda 1906. X–XI.-ben megjelenő tudományos és művészeti folyóirat volt. Kiadója és szerkesztője Gundel Antal, 6 számot ért meg. FLnak a 3. és 5. számban 3 cikke jelent meg: Stirner. (= 1906. X. 17. I. évf. 3. sz. 105–119. p.) – Salon d'automne. (= 1906. X. 31. 1. évf. 5. sz. 214–219. p.) és Paul Cézanne (= 1906. X. 31. 1. évf. 5. sz. 254–256. p.).
[10] Tolnay 1939-től Princetonban élt, ezért nem tudott a Nyugat 1941-es megszűnéséről és a Magyar Csillagról.
[11] Ld. 1779/4.
[12] Ld. 1779/5.

1788. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VIII. 3.

Kedves Gyula,

most érkezett leveledre[1] azon ültömben válaszolok. Ha N.[émeth] L.[ászló] azt mondta: „a magyar majd arról ismerszik, hogy azt keresi, mért nem lehet itt semmit csinálni",[2] – lehet, hogy igaza van, de most nem foglalkozhatom hungarológiai kérdésekkel, mert én abban se vagyok magyar, hogy ha valamiről beszélek, nem szoktam másról beszélni; s mivel arról nem beszéltem, lehet-e *itt* valamit csinálni, vagy nem, hanem azt mondtam, *így* nem lehet csinálni, ennélfogva a ki a magyar kérdése nem tartozik ide, tipikusan magyar másról azaz mellé-beszélés. (De ha már mégis kénytelen voltam a visszaterelés miatt kitérni, hadd mondjam már meg egyszer a magyarnak a fentinél sokkal rövidebb, legtömörebb, legszabatosabb meghatározását: magyar az, aki nem tud magyarul; mint ahogy pd. ezek a nyomtatványok és körlevelek is bizonyítják; „pedagógus katasztert kell fölvennünk," – de honnan? a padlóról? vagy az aszfaltról, mint a cigaretta-csikket? ja mein Herr, wir Deutschen pflegen so etwas „aufnehmen", und auch noch anderen Dreck.) És most, sőt most, ha lehet, még inkább azt mondom, *így* nem lehet, – vagyis ilyen dilettánsul, összevissza, azt se tudva, *mit* akarunk. Irtózom a dilettantizmustól. (Igaz, nem vagyok magyar, jász vagyok, eleim nem Ázsiából jöttek, már régebb ideje itt voltak, mint amennyi ideje a magyarok itt vannak, s nem turániak voltak, hanem árják, nyilván közelebb az angolhoz, mint a szemojédhoz.) S másfél év óta egyebet se látok, mindenben, politikában, külpolitikában, finánccügyekben, földreformban, – s főképp a tanügyben! A partikulák magyarázatából kiderül, hogy „valószínű, hogy az első évben csak az általános iskola ötödik osztályát állíthatjuk fel", – de hát *mi nem állíthatjuk fel* az általános iskolának semmilyen osztályát, mert az ált.[alános] isk.[olákat] a V[allás és] K[özoktatási] M[inisztérium] szervezi meg, hivatalosan, a maga szerveivel, mert az általában.[alános] iskola nem fakultatív magániskola, hanem *mindenkire kötelező iskola.* Tehát ketten fogják ugyanazt csinálni? hogy' lehet ilyet elképzelni? Abszurdum!

De nem részletezem. Azt írod: „neked pontosan azt szántuk, amiről Várkonyban annak idején beszéltünk", – hol van ennek itt nyoma? miben hasonlít *ez ahhoz?* Akkor egy *isko-*

láról volt szó! ahol tanítanak, nem pedig a századik testületről, ahol dumálnak. Mikor K.[eresztury] D[ezső] azt a tantervet[3] kérte tőlem, még aznap megírtam, s elküldtem; azt írtad róla: „a tervezet kitűnő". Hát mi kell még? adjatok egy helyet ebben a fecsegők országában, egy házat, vagy egy pajtát, ahol *dolgozni* lehet, – az *kezdet;* nem pedig a dumálás, irkálás, szervezés etc., ez mind csak menekülés a tulajdonképpeni dolog elől, s önkéntelen megvallása, hogy ott senkise tudja, hol a dolog vége, amit meg kell fogni. Írhatok Neked ha akarod, száz kiáltványt,[4] meg egyebet, de *ezzel* nem jutunk ötről a hatra. Elég volt a beszédből! Ismétlem: pontosan meg kell állapítani a célt, hozzá az eszközöket és lehetőségeket, s munkához látni – ebből eddig semmi se történt. Hát hol van az én „területem", ahol a semmiből valamit csinálhatok? a dumában? én tudom, mi az a semmiből valamit csinálás, próbáltam néhányszor az életben, – de csakugyan „terület" volt körülöttem, s a lábam alatt, ha akármilyen üres is, de „terület" s nem üres fecsegés. Te a Te „Oroszország"-odban[5] nagyon kedvesen és mulatságosan írod le az oroszok nekem egyébként, sajnos nagyon ismerős, vég nélküli fecsegését. Olvasva nagyon élvezem, – de nature irtózom tőle. De mi lesz így velünk? eddig legalább Veled két szóból, egy mozdulatból, pillantásból megértettük egymást, – s most Te is odaállsz a fecsegés mellett prókátorkodni? hát akkor csakugyan nem kérdezhetem végül már azt is, lehet-e *itt* még valami?

Másfél éve (visszahozhatatlan és pótolhatatlan 1 1/2 év!) döglöm már itt a képességeimmel, tudásommal, tapasztalatommal, s a veszett dilettáns handabandázásban, zenebonában, össze-vissza fecsegésben nem férkőzhetem hozzá a dologhoz, hogy megfogjam és megmozdítsam. Egy helyben járja itt a trepákot mindenki lábával, kezivel, nyelvivel. („Általános iskola"! – itt van előttem, áttanulmányoztam az egész tervezetét, a delíriumos parole en liberté remekműve! ha a surréalisták ilyet tudtak volna!)

Ne azt kívánnád már, hogy a „gondolataimat" vigyem fel, fene egye meg már a gondolatokat, nem az kell már ide, hanem *tenni.* Azt tudom, *mit* kell tenni; azt kell számbavenni most már, hogy mit *lehet* belőle és *hol* megtenni. Ezt én itt nem tudhatom. Ezt kellene, hogy megmondja nekem, aki illetékes rá, s aztán adjon a megcsináláshoz hatalmat és anyagi erőt. Kert, helyiség, lakás etc. nélkül elkezdeni se lehet semmit. (Nem veszed észre, mennyire hasonlít már ez az egész ügy az egyke-ügyhöz,[6] amelyikben mindenki elmondta és megírta az ő eredeti, a máséhoz világért se hasonlító véleményét, megalakult 649 bizottság, – az egykézés naponta nőtt? mintahogy most a kiszoruló parasztság naponta nő. Hát *ez* a magyar, mon vieux!)

Ez a Megbízólevél nyilván véletlenül került a pakasamétába, visszaküldöm.

Szeretettel ölel

Lajos

Lacit[7] is!

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.

[1] Ld. 1785. sz.
[2] Ld. 1785. sz. utóirata Németh Lászlótól.
[3] Ld. 1774. sz.

[4] FL nem írt kiáltványt.

[5] Illyés Gyula: Oroszország. Úti jegyzetek [Bp. 1934.] Nyugat k.

[6] FL már zengővárkonyi lelkészsége első éveiben 4 részből álló cikksorozatot ill. interjút közölt a Pesti Naplóban a baranyai magyar őslakosság pusztulásáról. Amikor az Illyés Gyulával való személyes megismerkedést követő évben, 1933-ban Illyés első feleségével két hetet töltött Zengővárkonyban FL vendégeként, beszélgetéseik nyomán írta meg Pusztulás. Úti jegyzetek c. cikkét. (= Nyugat, 1933. IX. 1–15. 17–18. sz. 189–205. p.) A cikk nagy visszhangot keltett, a Nyugat ankétot rendezett, amelyen megszólalt Babits, Schöpflin, Harsányi Gréte, Braun Róbert és maga FL is. Illyés a Magyar Hírlap 1933. X–XI. havi számaiban további 3 cikket írt; a vita során a Budapesti Hírlapban, a Statisztikai Szemlében és az Új Magyarországban is megjelentek hozzászólások. 1934. tavaszán Bajcsy-Zsilinszky Endre, Kodolányi János és Talpassy Tibor felkereste FL-t Zengővárkonyban, cikkeik a Szabadság c. lapban ill. sorozatként a Magyarország c. napilapban jelentek meg. A Református Élet c. lap 1934. IV. 21–22-én egyke-ankétot rendezett Budapesten. Részletesen ld. FLev. III. ez időszakra eső leveleiben és jegyzeteiben.

[7] Németh Lászlóra utal.

1789. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony] 1946. VIII. 5.

Kedves Dezső,

nagyon köszönöm a szíves értesítést,[1] s magát az ügy elintézését. Hál' Istennek, meg Neked, így legalább mehetünk egy lépéssel tovább.

A Pestre menetelem módját s a vele való correlatív minősítésemet azonban még nem értem. Pestre *menni,* és Pestre *költözni* – kettő. Menni csak mehetek majd hébe-hóba, de költözködni nincs mivel és mibe. Viszont nem tudom, a beosztásom miatt egészen ott kelle lennem, vagy elég hébe-hóba. Hiszen még azt se tudom, mi lesz a beosztásom. Mikor Gyulával[2] itt voltál, hárman kotlottunk egy tojáson, s kiköltöttük belőle *a tihanyi paraszt-nevelő iskolát;*[3] ehhez írtam meg aztán az etetés étlapját; közben pedig *pesti intézet*[4] lett belőle, – érthető, hogy much more perplexed vagyok, mint a kacsafiát vízen úszni látó tyúk, mert azé kezdettől fogva lile[5] volt és sipogott, de az enyim tikfinak született és csipogott, hogy lett hát belőle sipogó lile, akinek nem értem a szavát s nem tudom, hova készül a vízen? Gyula leveléből[6] se értek mást, mint hogy valaminek a propagálása elkezdődött, – de hogy *hol s mi* lesz majd belőle, nem látom, hallom a dobszót, de hogy minek kell neki menni, nem tudom. Arra kérlek tehát, légy szíves, tájékoztass róla érthető módon, közölve azt is, hogy a tihanyi iskola végképp lekerült-e a programról, és helyét elfoglalta a nem-tudom hányadik tanács vagy intézet.

Itt létedkor azt mondtad, majd *kérnem* kell a szabadságoltatásomat egy évre, – most pedig azt írod, hogy az egyetemtől felmentést s a N.[épi] M.[űvelődési] I.[ntézet]-hez beosztást kapok azonnal. Tehát nem kell kérnem a szabadságoltatást? – s ha mégis, kitől? Tőled vagy az egyetemtől? és mivel indokolva?

Ne bosszankodj, ha ilyenekkel zaklatlak, de hát ez mind olyan dolog, amit tudnom kell, s amikről azt is hittem, tudom őket, május óta azonban minden megváltozott.

Az eskütétellel[7] igyekezni fogok. Amint megérkezik a decretum (mert még nem jött meg), írok a rectornak,[8] hogy mikor alkalmas neki, s aztán nyomban körülnézek valami

utazási alkalmatosságért, mert ha csak lehet, szeretnék nem-vasúton utazni. Akkor majd élőszóval is megbeszélhetünk mindent, mégis nagy kár, hogy Gyulával eddig nem jöttetek el pár napra (ebben is megváltozott az eredeti terv) vagy ha addig nem jöttök el, mert szentül hiszem, másként indult volna, s másként mozogna az ügy, és más volna a speciese.

Egy külön kérésem Hozzád még az, amire nem Magadnak kell válaszolnod, hanem írass választ valaki számvevőségi *hozzáértő* és *megbízható* valakivel: a tanári fizetésem kiutalása után miről kell lemondanom a lelkészi jövedelmemből? a javadalmam kétféle: 1) *helyi* az egyháztól: lakás, föld, gabona, s volt tűzifa a Közalapítványtól, amit azonban 1946-ra már nem adtak ki; 2) fizetés kiegészítő *államsegély* (congrua). Hogy ezt az utóbbit nem vehetem fel, gondolom, mert régi érv, hogy az államtól nem jár kétféle címen fizetés; de az első se? Ma d.[él] e.[lőtt] Pécsváradon s a postán jártomban kaptam meg leveled, elolvasása után elmentem az adóhiv.[atali] igazgatóhoz, aki igen értelmes és nagy tapasztalatú ember, elolvasta az illetményekről szóló új rendeletet, s kijelentette, hogy olyan vague kifejezések vannak benne (magam is láttam), amiket sokféleképpen lehet értelmezni, s ezért kérdésemre nem tud válaszolni. De a min.[isztériumi] számvevőségnek csak kell tudnia. Nekem ez is nagyon fontos, mert míg innen nem költözhetem el, nem mondhatok le a helyi javadalomról, különösen a lakásról. (A papoknak általában mindig ez volt a sorsuk: amikor kapniok kellett volna valamit, pd. vasúti féljegyet, akkor mindig kisült, hogy nem illeti meg őket, mert magán-alkalmazottak, mikor elvenni kellett tőlük valamit, mindjárt közalkalmazottak voltak.)

A pécsi fil.[ozófiai] fac.[ultás]-ból[9] lesz-e most már valami vagy nem? S ha lesz, nem vethetném meg ott a lábam valamilyen módon? (mert onnan könnyebben mozoghatnék, mint a papságból, s oda inkább költözhetnék, mint Pestre); a tanárképző valamilyen cardinális-admirális-generálisaként? vagy a minden facultásra kötelező filozófia professzoraként, amilyenül 1940-ben a fac.[ultás] szétszórásakor itt hagyták Bognár Cecilt?[10] nem ez volna a szabadságoltatásom legegyszerűbb módja és motiválása? Csak kérdezem, nem erőltetem, mert ha az, amit Te gondoltál, jobb, akkor természetesen úgy legyen. De a legjobb a fac.[ultás] felállítása lenne.

Ceterum censeo:[11] gyertek, az lesz a legeslegjobb.

Szeretettel ölel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 5. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A rehabilitációra és a pesti egyetemi kinevezésre utal. Ld. 1716/10. és 1719/2.
[2] Gyula – Illyés Gyula. Ld. 1759/2.
[3] Ld. 1774/2.
[4] Ld. 1774/2.
[5] Lile – kiskacsa (tájszó).
[6] Ld. 1785. sz.
[7] Az eskütételre 1946. IX. 5-én került sor. Szövege Moór Gyula rektor, Huszti József egyetemi tanácsjegyző és FL aláírásával 8971/1945–46. Pázmány Péter Tudományegyetem ikt. számon, MTAKK Ms 4594/24. jelzeten található.
[8] Moór Gyula (1888–1950) jogtudós, jogfilozófus, egyetemi tanár, az MTA tagja.

[9] Ld. 1719/2. FL rehabilitációja következtében a budapesti egyetem bölcsészkarának olasz tanszékére kapott kinevezést, ő azonban egyelőre inkább szeretett volna Pécsett maradni, ha ott filozófiát taníthat.
[10] Ld. 1752. sz.
[11] „továbbra is fenntartom..." idézet Cato Karthago elpusztítására felszólító beszédéből.

1790. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

[Csönge, 1946. VIII. 5.]

Kedves Professzor Úr,

köszönöm a szíves levelet[1] – és mi tagadás, igen jólesik, hogy Professzor Úrnak tetszik az új kötetem.[2] Professzor Úr az egyetlen, akinek kritikájával az önkritikámat ellenőrizhetem, s éppezért több szükségem van a kifogásaira, mint a dicséreteire; most mégis jólesik a dicsérete, mert bátorságot ad, hogy ne térjek le az „Elysium"-ban megkezdett szokatlan útról. Hajlamom is, szándékom is, hogy mennél teljesebben a lelki, értelemfölötti, hyperreális, misztikus rétegbe hatoljak lényemmel és verseimmel; Professzor Úron és Hamvason[3] kívül ezt majdnem mindenki rosszallja. Szerencsém, hogy kettőjük biztatásában megfogózhatok. Törekvésemet antihumánusnak és antiszociálisnak tekintik – pedig épp a humánum magas és tiszta rétegét fürkészem, nem magamnak, hanem olvasótáboromnak, vagyis bárkinek; tehát szándékom humánus és szociális.

Köszönöm, hogy Professzor Úr az „Elysium"-ból példányt óhajt küldeni Tolnay Károlynak.[4] Jelenleg nincs példányom, de a napokban kérek öt darabot a kiadótól, s majd egyiket továbbítom Professzor Úrhoz. – Kérdi Professzor Úr, hogy az új könyvtermésből miket ajánlok küldésre. Csorba Győző: „A híd panasza", versek;[5] Pilinszky János: „Trapéz és korlát", versek;[6] Füst Milán válogatott versei;[7] Gelléri Andor Endre novelláskönyve;[8] Szentkuthy Miklós: „Szent Orfeusz breviáriuma" című próza-füzet sorozata;[9] Hamvas Béla: „A láthatatlan történet";[10] Demény János Bartók-könyve;[11] Kassák Lajos összegyűjtött versei.[12] – Ez mind az utóbbi 5 évben jelent meg, nagyrészt a háború után.

Az említett kislány-verset[13] (Sallay Erzsi, született 1932, tízéveskori versét) itt küldöm:

Csendben, egyedül

A csend olyan, mint az égi balzsam,
Istenhez száll, édes, illatos,
Benne pillangók repkednek.
A csend ima, mély, áhítatos,
A virágok, fák s levelek imája.

Az egyedüllét oly kedves nekem,
A csendes magányosságot szívemből szeretem.
Ülök a fűben, a virágok között
S kibuggyan szívemből az édes boldogság,
Mely eddig ott csendben rejtőzött.

Itt küldök Erzsitől egypár újabb verset is: ezek már nem ilyen tiszták, már nem gyermekiek és a felnőtt fejlettség még hiányzik belőlük. De ebben az átmeneti állapotban is látszik, hogy hatalmas tehetség; úgy tudja üstökön ragadni a dolgokat és helyzeteket, hogy azok a lelküket kiadják; mint Cézanne, vagy van Gogh képein egy-egy váza, vagy krumpli.

Furcsa gyerek ez az Erzsi. Röviden beszámolok róla. Apja is, anyja is orvos, akik örülnek az ő verseinek, bár nem különösebben hozzáértők; egy testvérbátyja is van. Pesten élnek: Bulyovszky utca 25. Én úgy kerültem kapcsolatba velük, hogy a Diárium folyóirat gyermekvers-gyűjtést rendezett[14] az én indítványomra, és Sallay Imre orvos is beküldte a kislánya verseit. – Erzsi jobban szeret vívni, biciklizni és politizálni, mint verselni; mozgékony és társaságkedvelő, bár az írásaiból az ellenkezőjét lehetne gondolni. Azt mondja, hogy ő nem lesz költő, ő élni akar. Egyre ritkábban ír, április óta egyetlen verset sem írt; engem nem kedvel, a levelemre se válaszol, az apja felel néha. – Hogyan fejlődik át gyermekből nővé, erről nem tudok semmit; írásaiban semmi nyoma szerelmi problémáknak. Mégis attól félek, hogy mind-erősebb lesz benne a nő, és elapad benne a költő és az ember. – Nem tudom, hogyan lehetne benne a költészet iránti kedvet, érdeklődést, becsvágyat újra fölkelteni. Lehet, hogy nagylány korában magától is újra a poézis felé fordul, de az is lehet, hogy szép tehetségét tényleg el tudja fojtani, mint ahogy szeretné. – Furcsa, hogy valaki ekkora képességgel indul, mindenki biztatja és szereti, és ő maga mégis szeretné a képességét megsemmisíteni, mondván, hogy ez az életben nem előny, hanem teher. Újabban én nem foglalkozom vele, mert a helyzetet csak rontanám; mit ajánl Professzor Úr, kéne-e itt valamit tenni, vagy Istenre bízni?

Ami a „Meghalni"[15] versemet illeti: igaza van Professzor Úrnak; a gondolatjelet szívesen átcserélném vesszőre, és a vers vérkeringése sokkal lüktetőbb és egységesebb lenne. Ha tán egyszer új kiadásban megint megjelenik ez a vers, okvetlenül megcsinálom a cserét.

Ami pedig a „Nyári délután" és „Őszi eső" formáját illeti: az „Őszi eső"-nél Debussy zongoradarabjainak hatása van (Jardins sous la pluie, stb.) s egy Verlaine-vers is (Il pleure dans mon coeur, – comme la pluie sur la ville,[16] – stb.); a „Nyári délután" formája pedig tulajdonképpen azonos „A nyújtózó" című vers formájával, csak a sor-tördelés más; költészetünkben rég meghonosodott német eredetű dalforma ez.

Bevégzem hosszúra nyúlt levelemet, és itt küldöm egy új versemet[17] is. Jó egészséget kívánok, hálás mély tisztelettel,

Sanyi.

MTAKK Ms 4590/250. Megj.: Weöres Sándor egybegyűjtött levelek I. 444–446. p.
Kézírás, csonka.
Címzés: Dr. Fülep Lajos egyetemi tanár, ref. lelkész úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya megye.
Feladó: Weöres Sándor, Csönge, Vas m.

[1] A levél nem ismeretes.
[2] Ld. 1786/12. FL nemcsak Mándy Stefániának, de utóbb Tolnay Károlynak, (ld. 1807/9), majd Kerényi Károlynak (ld. 1808/9.) is dicsérte a kötetet.
[3] Ld. 1747/7.
[4] Csorba Győző: A híd panasza. Versek. Pécs, 1943. FL könyvtárában: „Fülep Lajos Professzor úrnak hálával és tisztelettel ajánlom Csorba Győző Pécs, 43. ápr. 25-én" dedikációval. A címlapot Martyn Ferenc tervezte.

[5] Pilinszky János: Trapéz és korlát. Versek. [Bp. 1946.] Ezüstkor.
[6] Nem tudni, melyik kiadásra gondolt Weöres. Füst Milánnak utoljára 1934-ben jelent meg verskötete.
[7] Gelléri Andor Endre: Téli kikötő. Válogatta és bevezette Füst Milán. Bp. 1946. Szikra.
[8] Szentkuthy Miklós: Szent Orfeusz breviariuma c. ciklusa Kecskemét, ill. Bp. 1939–1942. között jelent meg.
[9] Hamvas Béla: A láthatatlan történet. Bp. [1943.]
[10] Demény János: Bartók. Bp. 1946. Az Egyetemi Nyomda kis tanulmányai 1.
[11] Kassák Lajos összegyűjtött versei. Bp. 1945.
[12] Weöres Sándor Sallay Erzsi: Yoshia naplójából ill. Prometheus c. verseit küldte el gépiratban. MTAKK Ms 4590/252–253.
[13] A Diarium 1940. 8. sz. 178. p.-n Felhívás jelent meg Weöres Sándor és a lap szerkesztését kevéssel azelőtt átvevő Kenyeres Imre tollából 16 éven aluli fiatalok kézírásos rövid alkotásainak beküldésére, amelyekből válogatva antológia kiadását tervezték.
[14] A „Meghalni" c. Weöres-vers FL egyik legkedvesebb verse volt. Az Elysium-beli megjelenéshez képest az Egybegyűjtött versek-ben a költő az 1. és 3. sorból elhagyott egy-egy gondolatjelet, de vesszőt nem tett.
[15] A pontos idézet: Il pleure dans mon coeur Comme il pleut sur la ville... Verlaine: Romances sans paroles III. kezdősora.
[16] A küldött vers: Egy sugallathoz. Autogr. (MTAKK Ms 4590/251.)

1791. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna pr.[esso] Locarno, 1946. VIII. 13.

Kedves Lajos,

igen igen várt kedves leveled,[1] a júliusi, úton ért Zürichben, nagy örömet okozott, de az első öröm ízével akkor nem lehetett rögtön válaszhoz ülni, itthon sürgős posta-munka várt egy új amsterdami (nem Kollár!)[2] internacionális folyóirat[3] számára s így a nyaralást jelentő wallisi gyaloglás előtt éppen csak a postára adhattam a svájci évek könyv-termését: remélem azóta olvasgatod. A Platon-kiadást,[4] amelyről legutóbb írtam, magam azóta el is felejtettem s a végleges példányok még mindig nincsenek a kezemben. Nyomtatási hiba történt a „Dünndruck"-kal s még mindig babrálnak vele. Kisebb dolgozat van még egynéhány, legutolsó „Niobe"[5] az említett folyóirat, a „Centaur" számára, de ezeket majd akkor, ha az első nagy porción túlestél és nem mondod, hogy: most már elég!

Leveled, mondom, nagy öröm volt, mert első közvetlen életjel. Közvetve Carlótól[6] tudtam Rólad. Abban, amit írsz, természetesen, nincs sok öröm. Nekem továbbra is az marad a magyarországi színvonal mértéke: hová állították Fülep Lajost. Hát most visszaállították a pesti egyetemre. De hogyan? És odaállították-e valóban? Ezt a se hús se hal helyzetet, amely a kultuszminiszter[7] egyéniségében oly szerencsésen jut kifejezésre – már abban is, hogy (hír szerint) meg is bukott és mégis megvan – látom az otthoni helyzetre általában jellemzőnek. S ezt tükrözi az én helyzetem is. Sehússehal Dezső jellemző módon tett úgy, mintha tájékozatlan volna felőlem. Mintha nem ismertük volna egymást nagyon jól még a Németh Laci-viharok[8] régibb korszakából! S mintha nem kért volna akkoriban cikkeket tőlem a Pester Llyod számára, hogy valami humanizmus is legyen az egyébként Németországnak szóló magyar kultúratálalásban! Jóindulat mindig volt benne: lendület

a jó ügyért soha. S ezt a jóindulatot is mindig lefokozta nem emberi, hanem diplomatatulajdonsággá.

De hogy a helyzetemről írjak. Azt valóban nagyon jól tudhatta Dezső, hogy az a hely, amelyet Magyarország érdekében tárgyi és személyi szempontból nekem kellett vállalnom (nem áldozat nélkül, mert odaát Olaszországban sokkal rosszabb az élet, mint itt) a római magyar intézet vezetése volt.[9] Hónapokig törte a minisztérium a fejét azon, hogy mit találjanak ki ez ellen. Végül aztán kibökték, hogy a második házasságom nem tesz alkalmassá római pozícióra. Mintha én a papnevelőt vagy a kánonjogi képviseletet – még ha felajánlották volna is – elfogadtam volna! Próbáljak Baselben megmaradni s építsem ki ott a magyar kurzusokat, amiket tartok az egyetemen, „hungarológiai" katedrává, de a baseliak költségén.

Hogy Basel magyar órákért még mindig hajlandó fizetni – egyáltalán (persze távolról sem annyit, amennyiből megélni lehetne) – annak furcsa magyarázata van. Ez itt szigorú kapitalista ország, ahol nagyon sok pénz kell a megélhetéshez s ahol éppen ezért minden kereseti lehetőséget megtartanak a svájciak maguknak: az idegeneké csak a pénzköltési lehetőség. Az egyes szakmákon belül a kenyéririgység már nem is egyéni, hanem intézményes: nincs munkaengedély, nincs még írói honoráriumra sem joga idegennek. Az én szerencsém az volt, hogy pozíciót kezdettől fogva nem szaktársaimtól vártam, a klasszikusfilológusoktól. Barátaim pszichológusok voltak, akiknek anyagi köreit ittlétem nem zavarta. Publikálni viszont Svájcban már előbb is publikáltam, előadásokat már előbb is svájci meghívásokra tartottam, úgyhogy ezt megtiltani túl goromba dolog lett volna. Nem is történt semmi ilyesmi. Sőt, mikor Magyarország összeomlott, volt egy fajta lelkiismereti kérdés is: milyen külső formát adjanak annak, hogy itt vagyok, idegen vagyok, publikálok, előadásokat tartok – ahelyett, hogy mint más kevésbé szerencsések, munkatáborban lennék? (Mert az idegen, akinek hotel-életre nem tellett, a háború alatt odakerült.)

Mondhatom, legalább akkora megkönnyebbülés volt a svájci kollégáknak – nem a szaktársaknak, hanem a többieknek, akik dolgaimat olvasták – mint nekem, hogy Baselben már az előbbi magyar kormányokkal folytak megbeszélések egy magyar lektorátus irányában. Adtak tehát egy személyemre szabott Gastauftragot, úgyhogy szegedi professzurám jogát sem kellett feladnom s Basel-állam sem kötelezte magát egy magyar lektorátus időtlen időkig való fenntartására. Az orosz vagy spanyol nyelv – mondták legutóbb nekem – fontosabb nekik, mint a magyar. S hogy ne értenők meg ezt? Baselben – nem magyar katedra, hanem magyar lektorátus csak akkor lesz a jövőben, ha a magyar állam ad rá pénzt. Egyelőre pénz helyett engem ad, aki azonban szintén nem élhetek meg a baseliek tiszteletdíjából. S közben mint a kultuszban mondják, nyilasok garázdálkodnak a római intézetben, ablakon keresztül viszik éjtszaka eladni az állami holmit (ezt Rómából hallom), pazarolják azt, amink van, mert – se hús, se hal.

Én meg tartom, amit lehet: Baselt és ezt a gesztenyés házat, ez idő szerint az egyetlen emberi fedelet a gyerekeim feje fölött. Bosszankodom, ha arra gondolok, hogy innen 14 km. az olasz határ s egy átszállással Rómában lehetnék (téli előadások lehetőségét készítik is barátaim), vágyódom Utánad s Carlo után, bizonytalanságban vagyok a világ s a magam közvetlen jövője tekintetében. Azt tudom én is, amit Te, hogy amit az ember maga nem tud csinálni, azt más biztosan nem tudja – s megpróbálom ezt csinálni. De job-

ban lehetne Rómában. Írd meg, látsz-e lehetőséget erre s hogy látod könyveim szerzője számára a jövőt?

Szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/15.
Gépirat autogr. aláírással és kiegészítéssel.

[1] Ld. 1783. sz.
[2] Ld. 1761/12.
[3] Kerényinek a Gedanken über Humanismus in der Zeit der Heimkehr c. írása jelent meg a Centaur 1947. 3. sz. 167–175. p.
[4] Ld. 1761/21.
[5] Prometeo e Niobe. Due archetipi del modo d'esistere umano. = Atti del Congresso Internazionale di Filosofia, Roma 1946. II. kötetében: „L' Esistenzialismo." Ld. 1791/4. FL könyvtárában a Nioe. Neue Studien über antike Religion und Humanität. Zürich, 1949. Rhein Verlag van meg „Fülep Lajosnak szeretetünkkel 1948 karácsonyán Károly" dedikációval.
[6] Tolnay Károlyra utal.
[7] Keresztury Dezsőről van szó.
[8] Kerényi Károly és Németh László több évtizedes barátsága során olykor feszültségek támadtak. Kerényi itt valószínűleg Németh Kisebbségben c. kötetének megjelenésére utal. Akkori ellentétük nem került a nyilvánosság elé, sőt Gál István „Középeurópától Kárpát-Európáig" c. Németh-ellenes támadásának megjelenése után (Magyar Nemzet 1940. I. 4. 2. sz. 5. p.) Kerényi „Középeurópa kérdéséhez" címmel levélben fordult a lap főszerkesztőjéhez, Pethő Sándorhoz, s rámutatott, hogy Németh elgondolása már a Tanú 1932. XI. számában megjelent, tehát megelőzte Szabó Dezső „Magyarország helye Európában: Közép Európa" c. 1935-ös brosúráját, s hogy Naumann Mitteleuropa-koncepciója magyar visszhangjának sem tekinthető.
[9] Ld. 1783/6. Kerényi nem lett a római Magyar Akadémia igazgatója. Részletesen ld. Szilágyi János György: Kerényi és Magyarország 1943–1948. = Mitológia és humanitás. Kerényi Károly 100. születésnapjára. Bp. 1999. Osiris. 88–110. p.

1792. GRAHAM, ROBERT SOMERVILLE – FÜLEP LAJOSNAK

Press Attache's Office
British Political Mission
Vorosilov út, 57.
Bp. 1946. VIII. 15.

Lewis Fülep Esq.,
Zengővárkony,
Pécsvárad.
Dear Sir,

Congratulations on your rehabilitation,[1] and I hope to see you soon in Budapest.

Your name, sir, is familiar to me, and if I am not mistaken, you are a friend of Benedetto Croce,[2] the Italian philosopher. I am also acquainted with your work in the Hungarian villages „az egyke"[3] problems for exemple. However, I have been out of touch with things for some time and if I am mistaken, please forgive me.

For some time past we have received only a very small quantity of periodicals and papers for free distribution.[4] What British periodicals there are are in the hands of bookshops and newsstands throughout Budapest. We regret very much that we are unable to continue sending them as in the past. The only publication we send out now is a daily bulletin of news, which you may have seen. When you come to Budapest to take up your post in the University, I hope then to meet you personally and as we have a reading room you will have all such material at your disposition.

Yours truly

Robert S. Graham
Acting Press Attache

MTAKK Ms 4587/161.
Gépirat autogr. aláírással. A címzés a levélen.
Zengővárkonyba írt levél.

Graham, Robert Sommerville (szül. 1913.) német–francia–angol szakos kanadai diák, aki a lille-i egyetemen tanult magyarul. 1939-en résztvett a debreceni nyári egyetem előadásain, s a háború kitörése után nem utazott haza, hanem Budapesten kívánta befejezni tanulmányait. 1939 őszétől 1943 őszéig az Eötvös Kollégiumban volt ösztöndíjas, 1943 decemberétől a sárospataki gimnázium és angol internátus angol tanára. 1946 tavaszán budapesti brit sajtóattasé lett. Kinevezésekor a sajtó a magyar földkérdés ismerőjeként említi.

Tisztelt Uram,

gratulálok rehabilitációjához és remélem, hamarosan találkozunk Budapesten.

Ismerem a nevé Uram, s ha nem tévedek Ön Benedetto Croce, az olasz filozófus barátja. Ismerem a magyar faluval kapcsolatos munkáját is, pl. az „egyke" problémáról. Mégis, jóideje nem volt kapcsolatom ezekkel a dolgokkal, s ha tévednék, kérem, bocsássa meg.

Egy ideje csak kevés szabadon szétoszthatő folyóiratot és írást kapunk. Ami angol folyóirat van, az megvan Budapest-szerte a könyvesboltokban és újságosbódékban. Nagyon sajnáljuk, hogy nem tudjuk tovább is küldeni őket, mint a múltban. Az egyetelen kiadvány, amelyet most szétküldünk a napi hír-bulletin, amelyet talán láthatott. Amikor feljön Budapestre átvenni tanszékét az egyetemen, remélem személyesen találkozunk, s minthogy van olvasótermünk, minden ilyen anyag rendelkezésére áll majd.

Tisztelettel

Robert S. Graham
sajtóattasé-helyettes

[1] Ld. 1716/10.

[2] Croce, Benedetto (1866–1952) olasz filozófus, esztéta. FL tudomásom szerint nem ismerte személyesen. Graham itt valószínűleg azért gondolt rá, mivel FL Croce esztétikájával polemizál a La memoria nella creazione artistica címmel olaszul, majd Emlékezés a művészi alkotásban magyarul megjelent tanulmányában. Ld. Bollettino della Bilioteca Filosofica 1911. Febraio Anno III. Num. XIX. 402–408. p. ill. A Szellem 1911. márc. I. évf. 1. sz. 59–90. p.

[3] Ld. 1788/6.

[4] FL valószínűleg annak nyomán kereste meg Grahamot, hogy a British Council kilátásba helyezte, hogy a British Books News és a British Books to Come c. tájékoztató lapokból nagyobb példányszámot biztosítanak a magyar közintézményeknek. A híradás a Köznevelés 1946. V. 15. 10. sz. 13. p.-n jelent meg. FL többször említi, hogy rendszeresen olvassa a Köznevelést.

1793. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony] 1946. VIII. 16.

Kedves Dezső,

be kell számolnom valami bosszantó dologról, azzal nyugtatva magam, hogy Téged kevésbé fog bántani, mint engem bántott, mivelhogy Te csak a bántott fél vagy, de én a bántás eszköze. A pécsi kommunista „Új Dunántúl" 11-i számában 3 hasábos cikk jelent meg, „Akiket kinevezett és akiket elfelejtett kinevezni a demokrácia. Fülep Lajos az egyetemek felelősségéről" címmel,[1] Téged támadva, s engem használva bunkóul. Téged támad olyan kinevezésekért, amiket készen örököltél, s közölve az én *egy évvel ezelőtt* adott nyilatkozatomnak az egyetemi ifjúság és tanárság niveaujáról szóló, akkor nem közölt részletét[2] (teljesen értelmetlenné torzító szedésben), engem így apostrofál: „...F.[ülep] L.[ajos] a magyar és az európai kultúra egyik legnagyobb értéke... aki húsz esztendeig önkéntes száműzetésben élt, közel két évig kellett várnia, amíg különféle protestálás után a demokrácia kultuszminisztere kinevezte egyetemi tanárrá – ha nem is arra a tanszékre, ahová eddigi kutató és tudományos munkája predesztinálta." Hogy ki hol hogyan „protestált", azt persze nem mondja. Nyilatkozatom után így folytatja: „Sajnos, ez a nyil.[atkozat] ma is érvényes. Mert mit tett K.[eresztury] D.[ezső], hogy ezen az állapoton változtasson? Semmit, vagy a semminél is rosszabbat. Kinevezett néhány egyetemi tanárt, akiknek sorában talán Fülep Lajos és az utolsó percben kinevezett Kardos Tiboron[3] kívül nem találjuk a demokrácia és a haladás képviselőit. Tanítani hagyja többek közt Bisztray Gyulát..."[4] etc. etc. Az egész história motívuma egyébként megtalálható a cikk vége felé: „Az egyet[em] hermetikusan elzárt falai előtt ott áll egy csomó fiatal nagy felkészültségű e.[gyetemi] magántanár, akiknek egy bűnük van, hogy ők valóban a demokráciát, a haladást képviselik. Ott állnak teli tervekkel és üres zsebekkel, mert a „demokratikus egyetemen" számukra nem jut hely... Ezek a fiatal tudósok – neveket szándékosan nem említünk, mert nem egyesek érdekében írtuk a cikkünket – hiába várják kinevezésüket, – a demokrácia kultuszminisztere féltő gonddal vigyáz, hogy a demokrácia és haladás ne fertőzze meg a magy.[ar] egyetemek feudális szellemét."

Az én nyilatkozatomnak első fele 945 szept.[ember] 23.-án jelent meg parasztságról, egykéről etc. ebből maradt el akkor a most közölt rész, hosszúsága miatt. Óvatosságból akkor a nyilatkozat szövegét csak approbálás után engedtem közölni, de hiába volt, mert ilyen címmel jelent meg: „25 évi emigráció után újból megszólal F.[ülep] L.[ajos], a z[engő]v[árkonyi] ref.[ormátus] pap, akit nem engednek katedrához, mert megmaradt kommunistának." (sic!) Most még annyira se lehettem óvatos, mert azt se tudtam, hogy a nyilatkozatnak akkor elmaradt része még megvan, s valaha elő fog kerülni, se szó, se beszéd.

7.-én az egyetem fil.[ozófiai] dékáni hivatalától táviratot kaptam, hogy 9-én jelenjek meg eskütételre.[5] Nem mehettem, okul adva (nem ürügyül) egészségi állapotomat (ischiasom kiújult), amitől ugyan most már mehetnék, de nincs annyi pénzem, hogy utazhassam. A term.[észetbeni] lakásra levont 40 %-kal igazságtalanul (mert a congrua megállapításába egyszer már beszámított) megcsonkított, amúgyis csekély congruám oly kevés, hogy adóra, megélésre se elég. Szóval, ebben a circulus vitiosusban vagyok: amíg nincs több pénzem, nem mehetek esküdni, s amíg nem mentem esküdni, nem lehet több pénzem. Nem

tudnál néhányszáz forinttal valamilyen címen – előleg, vagy hasonló – kisegíteni? mert így nem tudom, mikor jutok el az esküvőre.

Nagyon várom közlésed arról, hol, mi lesz belőlem. Nem különben a pécsi fil.[ozófiai] fac.[ultás] felállításáról, amit előző levelemben[6] már kérdeztem.

Szeretettel ölel

Fülep Lajos

P. S. Ha tudsz pénzt küldetni, kérlek, küldesd mielőbb, mert akármelyik nap megint hívhatnak esküvőre, s akkor mit mondjak? Damned situation!

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 6. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] (i) [Zsadányi Oszkár]: Akiket kinevezett és akiket elfelejtett kinevezni a demokrácia. Fülep Lajos az egyetemek felelősségéről. Új Dunántúl, 1946. VIII. 11. 6. p.

[2] Az Új Dunántúl 1945. IX. 13-i számában „25 évi emigráció után, újból megszólal Fülep Lajos, a zengővárkonyi református pap, akit nem engedtek katedrához, mert megmaradt kommunistának" címmel cikk jelent meg. Benne az újságíró, Zsadányi Oszkár kérdésére, mi lehet az oka annak, hogy Teleki Géza kultuszminiszter nem nevezte ki az egyetemre, FL így válaszolt: „Nem nevezhettek ki, amíg nincs bölcsészeti fakultás. S hogyha lesz, engem neveznek-e ki a filozófiai tanszékre, ki tudja?"

[3] Kardos Tibor (1908–1973) irodalomtörténész, műfordító, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1936-tól magántanár a pécsi egyetemen. 1945. I.–1946. IX. 30. között főiskolai tanár a pécsi tanárképző tanfolyamon (erre vonatkozik a levélbeli utalás); 1946. X.–1949. XII. 27. között magyar nyelv- és irodalomtanár a római egyetemen s egyben a Magyar Intézet igazgatója. 1950. V.-ban tanszékvezető docens, majd professzor a budapesti egyetem olasz tanszékén. 1953–1956 között az MTA Irodalomtörténeti Dokumentációs Központjának vezetője s egyúttal az MTA Irodalomtörténeti Intézete világirodalmi osztályának vezetője.

[4] Bisztray Gyula (1903–1978) irodalomtörténész, a VKM-ben dolgozott, majd 1945. XI.–1949. között egyetemi tanár. Bisztrayt nem Keresztury Dezső, hanem miniszterségének utolsó napjaiban Teleki Géza kultuszminiszter nevezte ki az egyetemre.

[5] A távirat nincs meg. Ld. még 1789/7.

[6] Ld. 1789. sz.

1794. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VIII. 26.

Kedves Gyula,

mikor utolsó levelemben[1] mérgemet kifújtam, azt hittem – maradék naív jóhiszeműségemmel és magam előtt is hiába titkolt optimizmusommal –, hogy eljössz, vagy eljöttök, vagy értem küldtök, s a hiábavaló levelezgetés helyett végre megtárgyaljuk a teendőket töviről-hegyire, s aztán neki látunk istenigazában. Volt időm meggyógyulni belőle. Hogy Ti közben megcsináltatok-e a tervekből valamit, nem tudhatom; ha igen, örülök neki; csak azt tudom, amit én tehettem volna, s mégse tehettem. Dehát gazdagok vagyunk, pazarolhatunk. Idestova két éve lesz – novemberben – az oroszok jövetelének s a „felszabadulás-

nak", azóta várom, hogy tehessek valamit, – azt hiszem, eleget vártam, marhaság volna még tovább bíznom. Ki is vetem a fejemből az egészet. Cikket kívántál tőlem,[2] nem láttam értelmét; de hogy ebben se terheljen mulasztás, jobb meggyőződésem ellenére meg fogom írni. S aztán nem árulgatom magam.

Értem-küldés nélkül is mentem volna, kellett is volna. Az egyetem már kétszer hívott eskütételre, nem tudtam menni, mert nincs útra-való pénzem.[3] Vagyis: amíg nem esküdtem, nem kapok fizetést, s amíg nem kapok fizetést, nem mehetek esküdni. Próbáltam kölcsön kérni, a p[écs]váradi [...][4] szöv.[etkezet]től is, – 4 for.[int] volt a cassájukban. Mikor tavaly néhányszor írtam, hogy csináljátok meg azt a képviselőséget,[5] nem magamért kívántam, magamért nem utaznék; ha csak magamat nézem, jó nekem, ma legjobb nekem úgy, ahogy vagyok; de azt hittem, majd szükség lesz rám, mozognom kell majd, s előre láttam, hogy enélkül nem fogok tudni. Természetesen úgy is lett.

Írtad, s hallom is, hogy változás készül a kult.[usz] min.[iszter]-ségben.[6] Darvast[7] hallom emlegetni. Nem ismerem, csak azt tudom, jó író, s okos ember. De hiszen Dezső is az. Elszánt, kemény, tenni tudó ember-e, ez a kérdés. De ha az is, s neki is félév kell, míg tevés előtt beletanul, mint D.[ezső] mondat magáról, – merde alors. S egyáltalán megmarade ez a tárca a parasztpárt kezében? Ha igen, mért nem Te veszed át?[8] Te talán rögtön neki tudnál vágni, s tűzön-vízen át hajtani a rögtön megteendőket. Itt van az egyetemi kérdés. D.[ezső] úgy látszik, hozzányúlni se mer. Azt mondta aug.[usztus] végéig befejeződik a tanárok b.-listázása. Még el se kezdték. Ismétlem pedig s utolsó leheletemig ismétlem, addig itt nem fog történni semmi, vagy minden hiába történik, amíg az egyetem radikálisan meg nem reformálódik. Hogy' lehet ezt nem látni, nem érteni? Azt is mondta D.[ezső], hogy aug.[usztus] végére megtörténvén a b.-listázás, utána nyomban sor kerül a pécsi fil.[ozófiai] fac.[ultás] megújítására.[9] Nem lesz belőle sose semmi. Nekem jó kiszabadulás és operációs bázis lett volna, amíg Pestre költözhetem. Ez az út is el van zárva.

Ha közben mégis tudok utazni, értesítelek. Ha aztán én nem mehetek ki a Csejtei utcába,[10] Te talán bejöhetnél a városba. Nem szeretném a Veled találkozást elmulasztani.

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.

[1] Ld. 1788. sz.
[2] Ld. 1784/13. A cikk nem készült el.
[3] Ld. 1789/7. ill. 1793/5.
[4] [...] olvashatatlan rövidítés.
[5] Ld. 1755/2.
[6] A kultuszminiszter-változásra csak 1947. III. 15-én került sor. Mivel a Nemzeti Parasztpárt elveszítette a kultusztárcát, nem az akkor hivatalosan a Parasztpárthoz tartozó Darvas lett a miniszter, hanem Ortutay Gyula, aki ez időben a Kisgazdapárt színeiben működött. Minisztersége 1947. III. 17. – 1950. II. 25-ig tartott.
[7] Darvas József, ekkor már kommunistaként: 1950. II. 25–1951. V. 19-ig VKM-miniszterként, 1951. V. 19.–1953. VII. 4-ig közoktatásügyi miniszterként, majd 1953. VII. 4.–1956. X. 24-ig népművelési miniszterként követte Ortutayt.

[8] Ld. 1751/2.
[9] Ld. 1719/2.
[10] Csejtei u. – Illyés lakcíme.

1795. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. VIII. 28.

Kedves Barátom,

azt se tudom, min kezdjem, az örömön-e a remek küldeményért,[1] s az érte való köszöneten, vagy az elkeseredésen, amit a helyzetedről[2] szóló közlésed okozott, különösen a római intézettel vonatkozásban.[3] S közben már ki is nevezték Kardost![4] S ezzel az én elsőségi dilemmám is eldőlt, – mégis csak a düh kerekedik az illendő sorrend fölé. K[eresztury]-t, sajnos, kitűnően definiáltad és tökéletesen jellemezted. Jóindulatú tehetetlenség. Igyekeztem őt magammal elfogadtatni, mikor tehetetlenséggel vádolták, védelmére keltem, de mióta Kardost kinevezte, csak dühvel tudok rá gondolni. Mikor jan.[uár]-ban itt volt, s a pécsi fil[ozófiai] fac.[ultás] leendő tanárairól beszélgettünk, Kardosról a lehető legrosszabbul nyilatkozott, azzal, hogy kinevezését mindenképpen el akarná kerülni. Igen, de Kardos a kommunista párt hangos és stréber tagja, s bizonyára megtalálta a módját, hogy D[ezső]-t más belátásra és elhatározásra bírja. Ez a valóban Neked való pozíció tehát elveszett (a második házasságod miatt![5] de hát mért? tisztességes, becsületes, sőt, mint írtad, munkádban hasznosan segítő nőt vettél feleségül, – vagy elég az, hogy „második"? megáll az eszem, ilyet még nem hallottam, de azt hiszem, más se soha sehol senki), mi marad helyette? s hogyan látom jövődet? – kérded leveled végén. Hát itthon sehogy. Tudod, hogy mi volt itthon, – nos, az a nagyon kevéske is teljesen megsemmisült. És javulás itt már nem lesz a mi életünkben, meggyőződésem szerint soha; ennek az országnak örökre vége van, ma még virtuálisan, az első konfliktuskor aktuálisan is. Így gondolj a jövődre, s a családodéra. Helyzetedben itt érdemleges változás csak akkor történne, ha én lennék a kult.[usz] min.[iszter]. Az előző alkalommal voltak, akik kombinálták; irtózva gondoltam rá, de 3 hónapot rávesztegettem volna, főképp, hogy az egyetemeket kisöpörjem. Most Darvast[6] emlegetik, – nincs mit várni tőle, egyetemi ügyekben teljesen járatlan. Talán még Illyés[7] volna a legjobb, legalább annyiból, hogy hallgatna rám. De még az is bizonytalan, megmarad-e ez a tárca a pártjuk kezében. Így hát én se tudok okosabbat mondani, mint akármelyik Figaro: America. Mert mindenki odakészül, s még magamat is rajta kapom, aki mindig irtóztam tőle. De ha közben valami mégis úgy fordul, hogy tehetek valamit Érted, nem kell mondanom, hogy nem fogok megtétetlenül hagyni semmit.

S most aztán megköszönhetném küldeményedet, ha ilyen fejedelmi ajándékot egyáltalán meg lehetne köszönni. Bizonyos, hogy nagyon-nagyon hálás vagyok érte, de nagy zavarban is miatta, – mikor fogom már viszonozni? Ha lesz hozzá nyugalmam, s el tudok készülni azzal, amit Mannheim Intern.[ational] Libr.[ary] etc.-nek szántam,[8] (s persze, ha ő gondoskodik a fordíttatásáról, mert én nem vállalkozom rá), s ami jó 20 ív lenne, egy kicsit törleszthetnék a tartozásomból. Minden sorodra szükségem is van hozzá, mert a vallás

fejezetében fő-tekintélyem leszel. A küldötteket naponta olvasom, s még nem untam meg! sőt! csak az nyugtat meg valamennyire, hogy nem lehet olyan rossz állapot, amelyikben ennyit és ilyet lehet produkálni. De azért Neked már másutt, s másként volna a helyed.

Bár már kétszer hívtak, még nem mentem Pestre esküt tenni.[9] Nagyon nehezen szánom magam erre az útra, s annak az amúgy is utált városnak még torzabb állapotában való viszontlátására. S nincs is mért sietnem, – „olasz nyelvészet"-et ugyan nem fogok tanítani.[10] A filoz.[ófiai] tanszéken volna mit tanítanom, dehát az nem az enyém.[11] S Pécsett se lesz, mert a fac.[ultas] visszaállításáról már szó se esik. Azt hiszem, itt fogok maradni Várkonyban. Ha azonban az eskütétel miatt végül most már valamikor mégis fölmegyek, szét fogok nézni, s akkor majd megírom, ha valami Téged is érdeklőt tapasztalok. Ha, mint írod, szegedi professzurád jogát nem adtad föl, mi akadálya annak, hogy pesti professzura legyen belőle? ki az a nagy tudós, aki miatt Neked várnod kell? az se sok, de mégis csak más volna.

Hát én is nagyon kívánlak már látni, Téged is, Carlot[12] is. Megérem-e még valaha.

Kérni nem merem már, de ha csakugyan elküldöd majd a Platon-t[13] (amit nagyon várok), s a még említetteket („Niobe" etc.)[14] nagy jót teszel vele.

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Asconába írt levél.

[1] A küldemény talán az 1761. sz. levélben említett könyveket tartalmazta. Kerényi többnyire nem datálta dedikációit.
[2] Ld. 1791. sz.
[3] Ld. 1783/6.
[4] Ld. 1793/3.
[5] Lukács Magda, Kerényi Károly második felesége, kritikus, bibliográfus.
[6] Ld. 1742/4.
[7] Ld. 1751/2.
[8] Ld. 1716/9. ill. 1762/5.
[9] Ld. 1789/7.
[10] Ld. 1719/2.
[11] A filozófiai tanszék professzora Kornis Gyula volt. Ld. 1716/7.
[12] Carlo– Tolnay Károly
[13] Ld. 1761/21.
[14] Ld. 1791/5.

1796. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna presso Locarno, 1946. IX. 14.

Kedves Lajos,

alighogy megkaptam leveledet,[1] amelyben írod: *csak* a nagy világban van még számomra hely, megjött hazulról az erre való szokásos buzdítás is. Hogy a „Köztársaság" szept.[ember] 4.-i száma[2] eljutott-e Hozzád Várkonyba, nem tudom s azonkívül is sok minden

mber] 4.-i száma[2] eljutott-e Hozzád Várkonyba, nem tudom s azonkívül is sok minden van az orgyilkos cikkben és mögötte, amit az olvasó, felvilágosítás nélkül, meg nem ért, s amit Neked tudnod kell. Mindenekelőtt az orgyilkos. Ebben a minőségben régen felismert volt tanítványom s volt tanítványa Altheimnek[3] is: Szabó Árpád,[4] debreceni egyetemi tanár. Altheim annak idején Kövendi Dénes[5] érdekében igyekezett megakadályozni a még nálunk is szokatlan vehemenciával törtető ifjú teljesen megokolatlan tanárságát. Sikertelenül, mert abban az időben Szabó a nem éppen baloldali Szily Kálmán[6] kegyence és Huszti József[7] sakkfigurája volt. Azóta Huszti véleményt változtatott s még én is jobb volnék neki a most megüresedett pesti ókortörténeti katedrán, mint az újdonsült marxista. Ezért kellett egy ellopott levelet és megfelelő „információkat" egy szajkózó riporter rendelkezésére bocsájtani s engem úgy beállítani, mint akihez SS-pénz[8] jutott.

A tragikomikus benne, hogy egy szerencsétlen, azóta munkatáborban pusztult zsidószármazású fiú, a tehetséges Honti János[9] honoráriumáról van tulajdonképpen szó. Az dolgozott Altheimnek, amikor még nem tudtuk róla, hogy egyszer majd később – mikor lányomat Gráciát[10] akartam vele Auschwitzból kiszabadíttatni – azt fogja írni nekem: „Wenn jemand verantwortlich ist, dann Du allein. Denn die Haltung ihres Vaters, die jedermann kennt, ist die schwerste Belastung, die jeder Aktion für Grazia im Wege steht. Jetzt erwartest Du von denselben Leuten, die Du geschmähst hast, Rettung." Ezek az „emberek" ugyanis éppen Altheim „Gönnerei" voltak az „Ahnenerbe-Stiftungnál"[11] (erről mondják, hogy SS-alapítvány) s az a mű, amelyhez Honti gyűjtött magyar, vogul és balkáni anyagot – a csodaszarvasról – az Ahnenerbe-Stiftung Verlagban volt megjelenendő. A munkadíj átutalása azonban a német szempontból zsidónak számító Hontinak csak úgy volt lehetséges, ha színleg az én intézetemen keresztül ment. Szerencsére ennek van itt nálam néhány bizonyítéka s a rágalom visszaverése nem lesz nehéz. De örök solfataránknak e szűnni nem akaró büfögése mégis csak Neked ad igazat s az egyetlen remény, ami még van, valóban az, hogy pár hónapra Te veszed kezedbe a kultuszminisztériumot... S aztán természetesen a filozófiai tanszéket, mint csakugyan egyetlen „magyar gondolkozónk", aki magyar is és gondolkozó is. (E pillanatban Szilasi Vili[12] éppen Genfbe rohant, az odaérkezett Lukács Györgyöt körülszaglászni-nyalogatni: nyilván tanszékért.)

Nálunk most az az öröm, hogy nagylányaim itt vannak Pestről s a két széria gyerek,[13] akik eddig nem is ismerték egymást, kifogástalanul egymásra talált. S ne hidd, hogy én az itteni helyzettel elégedetlen volnék! Csodálatos sziget ez a Svájc és Svájcban ez a vidék, XVII–XVIII. századi, parasztházzá lett s még mindig kecses balkónú palazzóival! A baj éppen az, hogy innen még Amerikába sem mennék szívesen és itt svájconkívüli források nélkül megélni nem tudok (más svájci városban, Baselben vagy Zürichben még nehezebb lenne). S olyan amerikai alapítványt találni, amely külföldre is kiadja a pénzét, nem könnyű. E pillanatban nincs kizárva, hogy ez a majdnem lehetetlen is sikerülni fog – ez a Te miniszterségeden kívül a másik reményem. Akkor talán hosszabb római tartózkodás is lehetséges lesz, anélkül, hogy a lezüllött intézet ügyeivel törődnöm kellene. Nem irigylem Kardos Tibort,[14] az „újrakezdésért" a solfatarában, de az elintézés formáját Keresztury részéről mégis formátlanságnak tartom. Arról kellene meggyőznöd őt, hogy a régi kurator (utoljára, azt hiszem, Gerevich)[15] egy kuratóriumot állítson az intézet élére az érdekelt idősebb tudósokból: Te is, Carlo[16] is benne kellene legyen ebben.

Platónomtól[17] ne várj sokat (még mindig nem jelent meg): a bevezetés Sokratesnek igyekszik visszaadni azt, amit Platón maga ad neki, és pedig a hiteles nagy levél (a VII.) vallomásából kiindulva, amely szerint Platón ami neki fontos volt, soha sem írta le. Ehhez járulnak megfigyelések a dialógusokat bekeretező elbeszéléseken. Csupa olyan dolog, ami nem szisztématikai, hanem filozófiatörténeti szempontból fontos... ha igaz. A „Niobé"-mat[18] tartalmazó folyóirat-számot mindennap várom, s rögtön küldöm majd.

Arra nem tudom rászánni magamat, hogy a tudományos „irányt", amelyet követek s amelyet barbárok, hülyék és megmerevültek „irracionalizmus"-nak neveznek, külön magyarázzam és védelmezzem. Előttem a még megírandó művek lebegnek s a védelmet rábízom állítólagos „híveimre". De azt se nagyon bánom, ha nem teszik. Belényugszom abba, hogy a Szellem helyzetét továbbra is a katakomba szimbolizálja, de az esótérizmusnak, amely ilyen módon előáll annál merészebbnek kell lennie a „befelé" való haladásban. Szigetlakók találkozásán, Magányosok Szövetségén, valami ilyen, paradox módon létező – a mi barátságunk bizonyítja – fából vaskarikán alapul e pillanatban a Szellem élete ebben az egész gép-konstruktőr, de egyébként meghülyült világban. Hát próbáljuk legalább mi, így, együttmaradni s talán egyszer mégiscsak találkozni: lehetőleg Rómában.

Amint látod, a legfontosabb reményeket nem adtam fel. S mi tagadás benne: még Dionigit[19] is szeretném Neked bemutatni, akiről nem tudom még, milyen állampolgárnak fog felnőni. De Magyarország felől csak Te áldhatod meg!

Szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/16.
Gépirat autogr. aláírással és javításokkal.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1795. sz.

[2] A Köztársaság c. politikai hetilap 1946. VI. 13-tól jelent meg Bölöni György szerkesztésében. 1946. IX. 4-i számában „Irracionalizmus és fasizmus. Hogyan került az SS pénze egy »demokratikus vallástörténészhez«" címmel Gábor Lőrinc aláírással jelent meg az itt említett cikk. A lap 1946. X. 23. 4. p.-n közölte „Válasz és viszontválasz az »Irracionalizmus és fasizmus« ügyében" c. cikket.

[3] Altheim, Franz (1898–1976) német klasszika-filológus, vallástörténész, 1936-tól hallei, 1950–1965 között berlini professzor. Altheim és Kerényi kapcsolatáról, Kerényi Grácia kiszabadításáról ld. Volker Losemann: A Dioskurok: Franz Altheim és Kerényi Károly. Egy barátság szakaszai. = Mitológia és humanitás. Tanulmányok Kerényi Károly 100. születésnapjára. Szerk. Szilágyi János György. Bp. 1999. Osiris. 111–114. p. ad részletes képet.

[4] Szabó Árpád (szül. 1913) tudománytörténész, Budapesten és Frankfurtban tanult. 1940–1948 között Debrecenben klasszika-filológiai professzor, utóbb a budapesti egyetemen, 1958–1983 között az MTA Matematikai Kutatóintézetében dolgozott. Az MTA levelező tagja.

[5] Ld. 1761/7.

[6] Szily Kálmán (1875–?) 1913-tól a Műegyetem professzora, 1932–1941 között VKM államtitkár, az Országos Felsőoktatási Tanács elnöke.

[7] Huszti József (1887–1954) klasszika-filológus, egyetemi tanár, 1923-tól a szegedi, 1934–1948 között a budapesti egyetem tanára, az MTA tagja.

[8] Ld. 1716/12.

[9] Honti János (1910–1945) folklorista, tanár, 1935-től az OSzK munkatársa.

[10] Ld. 1761/5.

[11] Ahnenerbestiftung és Verlag, 1935–1945 között Berlinben működő, Heinrich Himmler által alapított, az SS keretében tevékenykedő nemzeti szocialista alapítvány és kiadó. Faj- és őstörténeti kutatásokra specializálódott. Murányi Lajos közlése.
[12] Ld. 1761/22.
[13] A két széria gyerek: Kerényi Grácia (ld. 1761/5.) és Kató, utóbb tanár, kivándorolt az USA-ba, Kerényi első házasságából született leányai. Lucia (szül. 1940) utóbb lugánói tanár, M. Marella felesége, Kornélia (szül. 1942) klasszika filológus, Hans Peter Isler felesége és Dionigi (Dénes) (ld. 1861/24.)
[14] Ld. 1793/2. Az Intézet 1947. I. 4-én nyílt meg újra.
[15] Ld. 1743/3.
[16] Tolnay Károly.
[17] Ld. 1791/3.
[18] Ld. 1791/4.
[19] Ld. 1761/24.

1797. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK, TÁBOR BÉLÁNAK ÉS SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. IX. 17.

Kedves Barátaim, Mándy Stefánia, Tábor Béla, Szabó Lajos!

(az abc-ben ugyan az sz egy kicsit megelőzi a t-t, de az olasz mondás szerint egy ujjnyival se kell elválasztani férjet-feleséget: fra moglie e marito, non mettere il dito).

Nagyon restellem, hogy ily sokára írok, s a diplomáciai szokásoktól eltérően ily későn köszönöm meg innen sok-sok kedvességüket,[1] de hát áldozatául estem a könnyelműségnek. Hazaérve, elhitettem magammal, hogy a pesti fáradalmak után megérdemlek néhány napi pihenést, tehát aludtam, sétáltam, olvastam, csupán egy levelet írtam, a lányomnak,[2] azzal, hogy majd 2–3 nap múlva sort kerítek mindenre, – akkor pedig elkezdődött: krumpli-szedés (rámént egy nap, s jutott nekem 1 q, úgy hogy Pécsről kell majd szereznem, mert itt nincs), almaszedés (mert már lopták is), kukorica-szedés (éppen most van, – két kimenetel közt írok), látogató etc. Mindenütt ott kell lennem, mert ma is úgy van, ahogy az egyszeri pap írta, hogy mikor a felesinek magyarázta a becsületes kétfelé rakodást a mezőn, mert hát az Úristen mindenütt jelen van, ott is, a derék feles, afféle monologizáló ember lévén, elmenet az ajtóban így rebegett: az Úristen ott lehet, csak a pap ne legyen ott!

Egyébként most már azzal nyugtatom meg magam, hogy már nem is igen kell írnom, hiszen úgyis jönnek nemsokára,[3] – s ha mit még mondhatnék, vagy ha mire kíváncsiak, majd inkább itt élőszóval, a gesztenyefák alatt, vagy kint az erdőn mondom el.

Bár addig maradna meg ez a kirándulásra teremtett, tündéri idő! Tehát igyekezzenek. És lehetőleg néhány nappal előbb írják meg érkezésük idejét. Hát bizony a vasutazás elég keserves. Érdeklődjék meg naponként az UNRRA[4] autót Fleischernénél.[5] Mivel azt még nem próbáltam, reménykedem benne. Ha este érnek Pécsre, hol hálnak? Ha bírják az éjjeli utazást, megjöhetnek Pécs nélkül Bátaszéken át egyenesen Pécsváradra, a Pestről, a Déliből induló személyvonattal – úgy tudom, este 9-kor indul –, *Sárbogárdon* és *Bátaszéken* át kell szállni (Sárbogárdon vigyázni kell, hogy el ne vigye a vonat Dombóvár felé, mert ak-

kor már folytatni kell az utat Pécs felé), s reggel 8–1/2 9 tájban érkezik Pécsváradra. Így Pécset elmenet néznék meg, ha ragaszkodnak hozzá.

Mándyné nagyságos asszonynak[6] ismételten köszönöm miattam való rengeteg fáradozását. Nagyon restellem magam, – nagy fittyel kijelentettem, ha Pesten nincs tojás, majd küldök én! az asszony pedig kérdésemre azzal számolt be, hogy a tikok nem tojnak, mert vedlenek, távollétem idején kettőt tojtak, azóta is csak két tojást pottyantottak. Szóval amíg új ruhába nem öltöznek, addig nem hajlandók dolgozni. S hiába mondom nekik, hogy oda a becsület, nem törődnek vele. Tehát meg kell várni!

Mándyné nagyságos asszonynak kezét csókolva, Magukat melegen üdvözlöm, a viszontlátásig

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Az eskütétel alkalmával, IX. első napjaiban Pesten töltött hét után írt levél, amikor FL Mándyéknál szállt meg. Ld. 1786/2.
[2] FL Veronika leányának írt levele nem maradt fenn. A választ ld. 1759/3.
[3] Amikor a zengővárkonyi látogatásra sor került, Mándy Stefánia első gyermekét várta, így nem utazott el férjével, Tábor Bélával és Szabó Lajossal. Ld. 1776/2.
[4] United Nations Relief and Rehabilitation Administration – 1943-ban létrehozott nemzetközi újjáépítési és segélyszervezet. Európában 1947-ig működött.
[5] Kiléte nem ismeretes.
[6] Mándy Istvánné, Temesváry Blanka, Mándy Stefánia édesanyja.

1798. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. X. 2.

Kedves Költőnő,

az a telepathia, amiről levele[1] elején ír, all right, de milyen az, amiről nem is írtam, az, hogy megjövetelem után néhány napra szintén megbetegedtem, mindnyájuknál alaposabban és fájóbban? Nem írtam meg, milyen crudelis állapotban voltam, mert attól tartottam, nem mernek miatta jönni, hogy ne terheljenek, vagy mit tudom én! Úgy is nagy disappointment volt a lemondó távirat.[2] Egy malacot lestoppoltam a jövetelük tiszteletére, remélem nem lesz disznó belőle, mire ki kell majd múlnia szegénynek. Abban bízom, hogy mielőtt ez a levelem odaér, megjön az érkezésüket közlő távirat. Éppen ezért most csak egészen röviden írok, a többit majd élőszóval.

A tervezett nagy kirándulást, sajnos, most már aligha csinálhatjuk meg, mert rövid a napnak világosa, hosszú a sötétje, s mikor a nap nincs az égen, hidegcse, hanem azért, ha megmarad ebben a mostani jó erkölcsében, járhatjuk az erdőt egész nap, peripatetizálva lehet aztán istenigazában filozofálni. A filozófiához az embernek a két vége kell leginkább, a feje meg a lába.

A nagy kirándulást pótolhatja majd valamelyest a most érni kezdő gesztenye szüretje,

s az ilyenkor pogány oltárok tüzével ékesített gesztenyeerdő! Epiphania[3] ideje ez is. Aki még nem látta, olyat lát, amilyet – no, amilyet még nem látott.

Köszönettel visszaküldöm a Prohászka könyvét,[4] nagy örömmel olvastam, s örömmel gondolok rá, hogy hát ilyen is van itt. Erről a témáról már rengeteget írtak, de ahogy az ő könyvében van végig gondolva, a logikai szerkezete és szervessége, s az ember, aki minden sorában érzik, – alle Achtung! S mivel hát így megszerettem, szeretném, ha itt volna a kezem ügyében, hogy máskor is hozzányúlhassak, – példány, tudom van belőle, nem tudna Hamvas útján szerezni egyet, vagy nem akad Pr.[ohászká]-nál heverő? S még valamire megkérem: olvasom valahol, hogy mostanában „Történet és kultúra"[6] c.[ímű] könyvecskéje jelent meg az E.[gyetemi] Ny.[omda] kiadásában, úgy is ott megy el a bolt előtt, kérem, vegye meg, s hozza el, amikor jönnek. Egyébként kijegyeztem a könyv utalásaiból kisebb publicatioit, s majd írok valamelyik könyvkereskedőnek, hogy küldje el őket. Csak A vándor és a bujdosó[7] van meg nekem.

Tehát most már aztán igazán a mielőbbi viszontlátásig, igaz barátsággal üdvözli mindnyájukat, édes anyjának[8] kezét csókolva

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Mándy Stefánia levele nem maradt fenn.
[2] A távirat nincs meg. Tábor Béláék és Szabó Lajos tervezett zengővárkonyi látogatására vonatkozik.
[3] Epiphania – vízkereszt. Itt azonban nem erről van szó, hanem a görög–római kultuszban az istenség csodás megjelenését jelentő értelmében használta FL.
[4] Valószínűleg Prohászka Lajos: A mai élet erkölcse. Bp. [1945.] c. könyvére utal.
[5] Ld. 1747/7.
[6] Prohászka Lajos: Történet és kultúra. Bp. 1946. (Az Egyetemi nyomda kis tanulmányai 1.) FL a Köznevelés 1946. IX. 15-i 16. sz. 13. p.-n olvashatott róla ismertetést. A könyv halálakor megvolt FL könyvtárában.
[7] Prohászka Lajos: A vándor és a bujdosó. Bp. 1936. (Minerva-könyvtár 50.) A könyv FL halálakor megvolt a könyvtárában.
[8] Ld. 1797/6.

1799. FÜLEP LAJOS – TÁBOR BÉLÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. X. 18.

Kedves Barátom,

ma kaptam 10.-i (!) levelét,[1] s azonnal válaszolok rá. (Ha nem ajánlott lett volna, tegnap megkaptam volna, a p[écs]váradi posta u. i. az ajánlottról előbb csak értesítést és elismervényt küld, ez egy nap; mikor aláírva visszakapja, másik nap, mert a levelész naponta csak egyszer megy be a postára.) Azonnal válaszolok, és pedig ezt: teringettét! Hát ha csak ez volt az akadály,[2] ezen könnyű lett volna segíteni. Megírták volna nekem mindjárt, örömmel elküldtem volna a rávalót. Remélem, nem ért félre. Nem lett volna áldozat,

az a pénz akár itt hever a fiókomban, akár nem, mit se változtatott volna az én körülményeimen. Áldozat *így* van, mert egy örömtől fosztottak meg olyan étiquette miatt, aminek magunkfajta emberek közt nincs értelme. Pedig úgy is olyan kevés az örülni való. Aztán meg majd megküldték volna, amikor van, s ha nem egyszerre, hát darabokban. S még most is azt mondom, ha van hozzá kedvük, táviratozzák meg, s táviratilag küldöm a pénzt. De itt is azt mondom, ne értsen félre, nem erőltetem a dolgot, mert jól tudom, hogy ma az utazás az áldozat, azonkívül nem ismerem körülményeiket, nem tudhatom, milyen áldozat volna a költség is, ami nem is kicsi, ha nincs féljegyük. Ha azonban mindez nem számít, s *csak* az az ok, amit megírt, ezen, mondom, könnyű segíteni. Csak aztán közben meg ne bomoljon az idő! Ilyen keserves utat megtenni bizony nem igen érdemes a szobában ülésért. Ezt a kirándulást Maguknak üdülésül is szántam a pesti börtön után. Ha most itt volnának! Most ragyog, de meddig? Sarkunkban november.

Az én nyavalyásságom, sajnos, nem volt újság. Régi, mint az ország útja: fájdalmas ínhüvely-gyulladás. Legrosszabb lenne, hogy lázzal jár. Enyhült, de még mindig subfebrilis vagyok. Nagyon rossz, mert elbágyaszt, s a munkában vicinálissá lassít. Egyébként nem törődnék vele. Jó stoicussá nevelt az élet.

Válasz-t,[3] Forum-ot[4] még csak nem is láttam. Egyiknél se jutott eszébe senkinek, hogy szóljon a kiadóhivatalba.

Ha almának hasznát tudják venni, ha t.[udni]i.[llik] nincs Szentendréről,[5] s nem olyan olcsó Pesten, hogy onnan könnyű hozzájutniok, kérem, küldjenek valami láda-félét, amibe vagy 20 kilo belefér (eddig a súlyig szállít a posta), örömmel küldök. Sajnos, ilyen ládám nincs, és a p[écs]váradi kereskedők is azt mondják, nincs nekik. De nagyon szigorú kikötésem, hogy a ládát bérmentetlenül küldjék! Egy fillért se szabad rá költeniök.

Egyébként élem a régi remete életet a Chartreuse de Várkonyban.[6] Szám, torkom már berozsdásodik jóformán csak evéskor nyitom ki, meg amikor a macskával beszélek, meg amikor el-elfújok egy-egy szép népi dalt a gyűjtésemből, amilyen legutóbb is termett a nép ajkán a banális análisról:

Hej anális anális!
Az én babám banális,
Canapéja canális,
Duvaj alatt nyög, de danál is, siet [?]z-ig,[7]
(„A kaposi kanális" nótájára)

és Zsiga, a vörös kandúr, keserveset nyávog rá. És közben, mint valami vörös zászlót, fönn lobogtatja a farkát, sublimálva az alatta lévőket. Tudja, hogy azt kell sublimálnia, amije van.

Híreiket vagy megjelenésüket várva, szívből üdvözlöm mindnyájukat

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Tábor Béla úrnak Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.

[1] A levél nincs meg.
[2] Táborék látogatásának lemondása nem maradt fenn. Ld. 1797/3. ill. 1798/2.

[3] Ld. 1758/3.
[4] Forum. Irodalmi, társadalomtudományi és kritikai folyóirat. Bp. 1946. IX.–1950. Szerk. Vértes György.
[5] Mándyéknak kertjük és nyaralójuk volt Szentendrén.
[6] Utalás Stendhal La chartreuse de Parme c. regényére.
[7] FL Mezei Árpádnak a pszichoanalízisről szóló előadására utal, amelyen a Mándy–Tábor házaspárnál megszálltakor jelen volt. Ld. 1724/15. A FL levelében olvasható sorok Kosztolányi Dezső: „Csacsi rímek – szócsikarások, műhelytanulmányok" c. füzetéből „Előhang, melyben a költő igazolja magát" címmel közölt vers kezdetének parafrázisai. Kosztolányinál:

Érdemem bár abban áll is,
hogy versemre a banális
rím csengőit aggatom,
lelkem mégsem rút kanális,
melyben tört tál – sőt kanál is –
hever szerette szabadon.
Képzelmem – sajnos – anális,
és ha más teret *tanál* is,
ezt kívánja kiadóm. [...]

FL Kosztolányi versét a Szeptemberi áhítat. kiadatlan költemények. Sajtó alá rend. Paku Imre. Bp. 1939. Révai, kötetből ismerhette (209. p.). A vers és a Fülep-sorok kapcsolatára Mándy Stefánia hívta fel a figyelmemet.

1800. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. X. 22.

Kedves Gyula,

Dezső[1] elküldte a népfőiskolai hivatalos megbízást,[2] amiben benne van, hogy Nálad, Elnöknél, jelentkezzem; a kísérő levélben megírta, hogy nem muszáj személyesen, lehet írásban is. Élek az engedéllyel, és így jelentkezem, remélve Benned annyi fantáziát, hogy látod, amint bokám összecsapva, kezem a sinóron, jelentkezem.

Csak nekem lenne annyi fantáziám, hogy látnám, mikor jelentkezik már a népfőiskola. Kanyar[3] ugyan egyszer jelentkezett nálam (épp rosszkor, mert pár perc múlva temetnem kellett mennem), s röviden elmondta három népfőiskola fogantatását, (kettő Baranyában, egy Dél-Tolnában, székely telepesek közt) de még nem kaptam hírt a megszületésükről. Ha azonban Kanyart elviszitek innen, – mintahogy, mondtad, szándékoljátok – ki fog bábáskodni? az én dolgom születés után szokott kezdődni.

De ahhoz sincs elegendő fantáziám, hogy a Válasz-t[4] lássam, pedig nyilván feltételezitek rólam, azért nem gondol senki arra, hogy címemre elindíttassa, s így csak a Köznevelés c. pángermán szövegű lapból[5] tudom, hogy megjelent. Én nem írhatok üneki, nem tudom a címit. Nem fogom sajnálni érte az előfizetési pénzt, mert tudom, gazdagítani fogja a gyűjteményemet. Vagy ezt nem akarjátok? Tanuljatok meg inkább végre magyarul. Addig, amíg élek. Azután már késő, örökre. Amen.

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban. Megj.: Illyés Emlékkönyv 161–162. p.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Keresztury Dezsőre utal.
[2] A megbízás nincs meg. Ld. még 1774/2.
[3] Kanyar József (szül. 1916) ref. lelkészi és tanítói diplomát, majd 1943-ban Pécsett államtudományi doktorátust szerzett. 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt pécsi kerületi titkára, az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselője, a Pécsi Szabad Szó szerkesztője volt. 1948-ban kaposvári könyvtáros, 1949-től a Somogy Megyei Levéltár főlevéltárosa lett. Népfőiskolai szervező munkájáról A reménység esztendei. A Nemzeti Parasztpárt a Dél-Dunántúlon. [Pécs] 1989. Pannónia Könyvek c. művében van részletesen szó.
[4] Ld. 1758/3.
[5] A Válasz újraindításáról FL a Köznevelés 1946. X. 15-i 20. sz. 46. p.-n értesült.

1801. ERASMUS. LES ÉDITIONS DU PANTHÉOB S. A. – FÜLEP LAJOSNAK

[Amsterdam, Anvers, Bruxelles] 1946. XI.

Monsieur le Professeur,

nous tenons à vous remercier très vivement pour votre promesse de collaboration[1] à notre revue „Erasmus – Speculum Scientiarum", dont nous sommes heureux de vous adresser le premier fascicule de l'année 1947. Vous pourrez constater ainsi que, même si la qualité de notre revue critique internationale des sciences morales et politiques n'est pas encore parfaite à tous les points de vue, elle donne néanmoins par son caractère universel ainsi que par la confrontation de toutes les disciplines ressortant aux sciences dites de l'esprit, une image fidèle de notre objectif.

C'est avec le plus vif intérêt que nous attendons vos suggestions et votre collaboration active. L'étendue des comptes rendus dépend évidemment de l'importance de l'ouvrage analysé; toutefois, il nous semble qu'elle ne devrait pas, en règle général, dépasser 3 à 4 feuilles dactylographiées au double interligne. Les articles doivent être succincts et substantiels. Les données bibliographiques comporteront nom et prénom(s) de l'auteur, titre de l'ouvrage, lieu de publication, éditeur, date de parution, nombre des volumes, de pages et d'illustrations, format et prix.

Les honoraires sont fixés à un franc belge (ou sa contrevaleur) par ligne. Le secrétariat demande que des comptes rendus ne lui soient pas adressés spontanément et il se réserve le droit d'y faire, le csas échéant, certaines coupures. Les épreuves ne sont pas envoyées pour correction. Les auteurs recoivent un numéro de la revue et 25 tirés à part.

Nous vous prions de nous signaler les ouvrages intéressants qui paraissent dans votre pays et qui relèvent des sciences morales et politiques, et de vouloir bien attirer l'attention de vos amis sur la nouvelle revue ERASMUS.

Veuillez agréer, Monsieur le Professeur, l'expression de nos sentiments de haute considération.

ERASMUS
Speculum Scientiarum

MTAKK Ms 4586/128.
Gépirat Les Éditions du Panthén S. A. fejléces levélpapírján.
Zengővárkonyba írt levél.

Erasmus. Speculum Scientiarum. International Bulletin of Contemporary Scholarship. 1947-től megjelenő kétheti, majd heti folyóirat a Les Éditions du Panthéon S. A. (Amsterdam, Anvers, Bruxelles) kiadásában. Alapítója Kollár Kálmán, a szerkesztőbizottság tagjai Benedetto Croce, Carl Gustav Jung, Karl Mannheim. A vallás, filozófia, pszichológia, pedagógia, klasszikus és modern filológia, irodalomtörténet, művészettörténet, jog, közgazdaságtudomány, szociológia tárgykörébe tartozó művek recenzióit ill. bibliográfiáját tartalmazta.

Tisztelt Professzor úr,

nagyon köszönjük ígéretét, hogy közreműködik Erasmus – Speculum Scientiarum c. folyóiratunkban, amelynek örömmel küldjük Önnek első 1947-es füzetét. Megállapíthatja belőle, hogy bár a morális és politikai tudományok nemzetközi kritikája még nem minden szempontból tökéletes, egyetemes jellege, valamint az említett szellemi tudományok konfrontációja révén mégis hű képet ad célkitűzéseinkről.

A legnagyobb érdeklődéssel várjuk javaslatait és aktív közreműködését. Az ismertetések terjedelme természetesen az elemzett mű jelentőségétől függ; általában azonban nem haladhatja meg a 3–4 ritka sorközzel gépelt oldalt. A cikkek legyenek tömörek és lényegretörőek. A bibliográfiai adatok tartalmazzák a szerző család és keresztneve(i)t, a megjelenés helyét, a kiadót és a megjelenés idejét, a kötetek, lapok és illusztrációk számát, a formátumot és az árat.

A honorárium soronként egy belga franc vagy annak megfelelője. A szerkesztőség kéri, hogy ismertetéseket ne küldjenek előzetes értesítés nélkül, és fenntartja magának adott esetben a rövidítés jogát. Korrektúrát nem küldünk. A szerző a folyóirat egy számát és 25 különnyomatot kap.

Kérjük, hívja fel figyelmünket a hazájában megjelenő, érdeklődésre számot tartó morális és politikai tudományos művekre, és szíveskedjék felhívni barátai figyelmét az Új Erasmus c. folyóiratra.

Fogadja Professzor Úr legmélyebb tiszteletünk kifejezését

Erasmus
Speculum Scientiarum

[1] FL nem írt a lapba.

1802. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1946. XI. 6.

Kedves Professzor Úr,

annakidején azt írta, hogy az „Elysium"-ból[1] egy példányt külföldre szándékozik küldeni, egyik tanítványának.[2] Bár a külföldre-küldés még valószínűleg nem lehetséges: minthogy most példányokhoz jutottam, hát elküldök egyet ezzel a levéllel egyidejűleg. Ha ráér Professzor Úr, kérném, értesítsen, hogy a könyv rendben megérkezett-e Professzor Úr címére.

Újdonságról (inkább belsőről, mint külsőről) többféléről is beszámolhatok. Gyakran kapok leveleket meglepően tehetséges 15–20 éves költőktől: ez a generáció megdöbbentően gazdagnak ígérkezik. Sallay Erzsi,[3] Juhász Feri,[4] Darázs Endre,[5] Szabó Ede:[6] négy nagyszerű ígéret, persze még mindegyik csak ígéret. – S van egy 40 éves ismeretlen, nagy festőnk: Tóth Menyhért;[7] olyasféle, mintha Csontváryt[8] és Van Gogh-ot[9] és a magyar népművészet lelkét egybegyúrnák.

Testileg hihetetlen nyomorúságban élek, lelkileg pedig az istenvilágban. Múltkoriban feltárult előttem az emberi idő mellett egy magasabb idő, melyben kb. 200 emberi év jelent egy hónapot, s egészen különös periodicitásokat és érték-hierarchiákat tárt fel ez a szerafikus idő; s a rajta túl keringő többi hat angyal-idő sejtését is megcsillantotta. – S nemrég, álmomban, kb. 40 csodálatos épület-részletet és szobrot láttam: Gondvána művészetét, az indiai és kínai művészetnek igen gazdag és bonyolult ősét. Óriási derű jellemezte, a sztatika hiánya: mintha minden forma szét akarna robbanni az örömtől, szanaszét-repülni, mint egy verébsereg. Vaskos tömbök, de mindig súlytalanság-érzést keltők; aránylag alacsony épületek, mégis monumentális hatásúak. A szobrok mindig csoportosak: bika-szarvú isten, pirosbóbitás istenné és tagbaszakadt felnőtt isten-gyermekek. Fehér szobrok voltak többnyire, s kétféle fém színezte őket: arany és valami élénk cinóber-színű érc. Olykor a szoborcsoportokat, jókora távolságban, tarka szalag- és zsinór-hálózat vette körül, s ha járt-kelt az ember, ez a háló mindig másképp színezte a szobrokat, vagy a templom-részletet. Az épületek, templomok: mind fehér márvány, sok színes berakással; köztük a kékes-szürke dominált, mely a fehérségen igen élénk volt. Vízszintes, szövevényes párkányzatok, melyeket minduntalan függőleges hullámvonal-sorok kereszteztek, s ettől az építmény oly mozgalmasnak látszott, mint a vízesés. Ezt az egész művészetet úgy lehetne jellemezni: spirituális rokokó; ami Boucher-nál,[10] Fragonardnál[11] felszínes, illuzionisztikus ál-vidámság, azt láttam itt mélyről fakadón, valóságosan. Feminin művészet volt ez, egy matriarchális világ művészete, nők művészete; ha Sappho[12] és avilai szent Teréz[13] nívójú nő sok születne, ilyen művészetet csinálnának. S ilyen vidám, libegő, problémátlan, színekké-hullámokká foszló volt az a világ, melyben nem a férfi-elv, hanem a női idea, a család dominált.

Új versem elég sok, és sokféle; ha megengedi Professzor Úr, küldenék belőlük.[14] Talán olvasta Professzor Úr a „Sorsunk"-ban a „Reménytelenség könyve" című ciklusomat,[15] s a „Válasz"-ban a „Békeoltár" című hármas-verset[16] (utóbbiban több sajtóhiba, pl. „ébenszín tengerén" helyett „ébenszín tenyerén" olvasandó).

Minden jót, jó egészséget kívánok, hálás mély tisztelettel,

Sanyi.

MTAKK Ms 4590/254. Megj. Weöres Sándor egybegyűjtött levelei I. 447–448. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1786/12.
[2] Tolnay Károlyról van szó. Ld. 1807/9. és 1773. sz.
[3] Sallay Erzsi adatai nem ismeretesek. Verseit ld. 1790/12.
[4] Juhász Ferenc (szül. 1928) költő, ekkor magyar–filozófia szakos egyetemi hallgató. 1949-ben Baumgarten-díjat kapott, első kötete: Szárnyas csikó. Bp. 1949.
[5] Darázs Endre (1926–1971) költő, 1947–1949-ben a Magyarok segédszerkesztője, első kötete: Kunyhó füsttel. Bp. 1947.
[6] Szabó Ede (1925–1985) műfordító, kritikus, irodalomtörténész, szerkesztő. Utóbb a Csillag, majd az Új Írás szerkesztője. ill. kiadói szerkesztő.
[7] Tóth Menyhért (1904–1980) festő, Vaszary János tanítványa. Első kiállítása 1940-ben volt.
[8] Csontváry Kosztka Tivadar (1853–1919) festő.
[9] Gogh, Vincent van (1853–1890) holland festő.

[10] Boucher, François (1703–1770) francia rokokó festő.
[11] Fragonard, Jean-Honoré (1732–1806) francia festő, grafikus, Boucher tanítványa.
[12] Sappho Kr. e. 600 körül élt görög költőnő.
[13] Avilai szent Teréz (1515–1582) spanyol misztikus költő, kármelita szerzetesnő.
[14] Weöres nem küldött kéziratos verset, vagy nem maradt fenn.
[15] Sorsunk. A Batsányi János Társaság irodalmi és művészeti folyóirata. Pécs. Szerk. Várkonyi Nándor. Weöres verse: A reménytelenség könyve. VI. évf. 1. sz. 25–29. p.
[16] Válasz ld. 1858/3. A versek: Békeoltár. Solemnitas. – Securitas. – Serenitas. 1946. 2. sz. 152. p.

1803. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

[Zengővárkony, 1946.] XI. 10.

Kedves Gyula,

küldenék pár kiló gesztenyét, ha küldesz neki való ládát vagy dobozt, mert az enyimek már elkoptak.[1] Küldenék Farkas F.[erenc]-nek[2] is, de nem tudom a címét. Szólj neki, hogy ő is küldjön ládát. Vagy Neked küldve, elosztjátok, s ő elviszi az övét? Külön-külön a ládák lehetnek 4–5 kilóra valók, együtt 8–10 k[iló]-ra való. Az idei gesztenye ugyan nem valami dufla, nem tudott megnőni a szárazságban, az íze se az, de ha már az idén hiába várom, hogy érte jöjjetek, menjen ő.

Ölel

Lajos

A helynév a feladóból, az év az 1804. sz. levél tartalma alapján.
Magántulajdonban.
Kézírás tábori postai levelezőlapon, rajta a következő nyomtatott szöveg: Magyarország jövő békessége és felvirágzása a szovjetoroszországi harcmezőkön dől el.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Illyés Gyula külföldön volt, amit azonban FL nem tudott. Illyés Gyuláné 1946. XII. 11-i férjének szóló levelében a következőket írja: „Németh László írt egy kicsit érzékeny hangú levelet és F.[ülep] Lajos egy kicsit sértődöttet [ld. 1804. sz.], hogy nem válaszoltál és nem küldtél gesztenyés ládát. Én most küldök." [= Magyar Szemle Új folyam, IV. 12. sz. 1265. p.] – Illyés XII. 9-én írja feleségének: „Fülepnek majd írok." [U. o. 1266–1267. p.] – Illyés Gyuláné 1947. I. 27-én: „Fülep Lajos küldött egy ládában almát, gesztenyét és szárított gombát. Érdeklődik, mikor jössz, szeretne beszélni veled." [= Magyar Szemle Új folyam, V. 2. sz. 191–192. p.] FL érdeklődő leveleit ld. 1814. és 1815. sz.

Illyés Gyula 1946. XI.-ben a Comité International pour les Intellectuels Réfugiés meghívására több, a szellemi élet különböző területein kiemelkedő személyiség (Márai Sándor, Pátzay Pál, Cs. Szabó László, Déry Tibor, Ferenczy Béni, Sőtér István, Szőnyi István, Czóbel Béla, Szűcs László) társaságában Genfbe utazott, ahonnan XI. 23-án írta első beszámolóját.

Illyés utóbb XII. 20-án Cs. Szabó László indítványára és társaságában Rómába utazott, ahol 1947. I.-én részt vett a Római Magyar Intézet újra megnyitásán. Néhány nap múlva Svájcot útbaejtve Párizsba ment, (ez volt tulajdonképpen utazásának fő célja: felvenni a kapcsolatot a francia szellemi élettel, felújítani korábbi baráti kapcsolatait, személyes ismeretségeit, s ezzel is javítani, formálni a magyarságról a II. világháború után élő képet.) Ottléte idején jelen volt a II. világháborút lezáró, Magyarországgal való békekötés aktusán. II. 14-én utazott haza. Az utazás eredmé-

nyeit a VKM-nek szóló Jelentés-ben foglalta össze. (Naplójegyzetek 1946–1960. Bp. 1987. 189–195. p.) Megírta a közös utazás történetét Cs. Szabó László: Hunok nyugaton. = Új Látóhatár, 1962. IX–X. V. évf. 5. sz. 423–447. p. is.

[2] 2 Ld. 1782/11.

1804. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. XII. 5.

Kedves Gyula,

ma megkaptam hunjaidat.[1] Nagyon köszönöm. De mért nem írsz? vagy inkább jössz? már néhány hete kérdeztem, küldjek-e gesztenyét,[2] ha igen, küldj valami neki való edényt, mert, akár hiszed, akár nem, direkt Nektek szereztem, s nem is könnyen, amilyen nekem nem terem; azt is megírhattad volna, ha nem kell; nem sértett volna; nem erőszak a disznótor. Azt hittem, azért nem írsz, mert jössz. A könyvküldeményből azt látom, nem. Pedig kár. Pesten egész sereg dolgot nem beszélhettünk meg, különösen nem alaposan. Szeretném már tudni, mi eredménye van a Te akciódnak. Mert errefelé nem mozog semmi, legalább is én nem tudok róla. Kanyar[3] annál az egynél többször, amiről írtam, nem jelentkezett nálam, se írásban, se nature; akkor lelkendezve áradozott arról, hogy milyen nagyszerű, zsenialis (!) az a tanterv,[4] amit csináltam, – de mi a fenét ér, ha akármilyen, s nem csinál vele semmit? Restellem, s bőszít, hogy még mindig ilyen tétlenségre vagyok kárhoztatva, de hát az én szerepem csak az ő kezdeményezése után kezdődne. Három helyet mondott, ahol népfőiskola lesz, már a helyiség is meg van hozzájuk, – lett-e, nem-e, je ne sais guère.

Azóta előfizettem a Válasz-ra,[5] most már rendesen küldik. Akkor azért is sürgettem, mert Pestről nagyon csalódottan írtak nekem, s nem akárkik; látni akartam, mi van a dologban. Most már látom. De mivel nem kérdeztél, nem beszélek. Tegnap arra gondoltam, hogy valamit írnék bele, talán éppen a népművelésről,[6] de amit a marxista esztétikáról írni szándékozom,[7] (talán említettem Pesten; s ha nem, most is csak *bizalmasan,* mert fölösleges előre dobra ütni, azt hiszem, akkor is jókora hűhó lesz belőle, mikor megjelenik), közben kiderült, hogy 15–20 ívig dagad, ennélfogva ez most jóformán leköt. (Nem könnyű feladat, mert sok mindent meg kell újra néznem, Pestről könyveket ide hozatnom etc.) De ha közben mégis szerét ejthetem, küldök valamit.

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Illyés Gyula: Hunok Párizsban. Bp. 1946. Révai. „Fülep Lajosnak szeretettel Illyés Gyula" dedikációval.
[2] Ld. 1803/1.
[3] Ld. 1800/3.

[4] Ld. 1774. sz.
[5] Ld. 1758/3.
[6] FL nem írt cikket a népműelésről.
[7] Ld. 1783/9.

1805. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

Z[engő]V[árkony] 1946. XII. 9.

Kedves Nagyságos Asszony,

igen köszönöm szíves sorait,[1] nagyon örültem a bennük közölt jó híreknek, s azóta is várván várom a közlést férje megérkezéséről. Úgy látszik, még mindig halasztódik, sajnos. Kérem, szíveskedjék ezután is megírni, ha lesz mit, ha pedig végre megjön, remélem, ő azonnal megírja majd. Bár már ott tartanánk!

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/99.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernőné úrnőnek Budapest VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] Lőrinczné levele nem maradt fenn.

1806. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1946. XII. 9.

Főtiszteletű Püspök Úr!

hálásan köszönöm szíves jóindulatát, élni is fogok majd az engedéllyel,[1] ha szükségem talál lenni a támogatására, egyelőre azonban a népfőiskola ügye[2] itt nem nagyon mozog, úgy hogy változatlanul teljesíthetem lelkészi szolgálatomat. Hogy jövőre mi lesz, még mindig nem tudom.

Igen köszönöm a Bárdos Lajoshoz való jóságát is.[3]

A múlt hó vége felé a Ref.[ormátus] Közigazgatási Alap chèque-jén ökumenikus segély címén 50 f[orint]-ot kaptam. Pár héttel előtte valami személyi ívet kellett kitölteni, rovataiból láthatóan segély-ügyben. Beleírtam, hogy nem reflektálok semmilyen segélyre. Mégis küldtek. Mivel nem vagyok ráutalva, s nem akarom elvonni olyan valaki elől, akinek elkelne, a levéllel egyidejűleg megduplázva, 100 f[orint]-ot küldök a püsp.[öki] hiv.[atal] címére, s arra kérem Főtisztelendőségedet, kegyeskedjék valamelyik ráutalt *lelkésztársunknak juttatni.* Nekem is jól esett, mikor szorultságom idején Főtisztelendőséged kinyitotta a szekrényt, és dollárokkal megsegített.[4] Azóta is tartozásnak tekintettem, s igyekeztem

az Orsz.[ágos] Ref.[ormátus] Sz[eretetszövetség]-nél leróni. Mivel ez a segély lelkésznek volt szánva, menjen most lelkésznek.

Mély tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 5144/1944.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Rajta: Lerakás előtt kérjük vissza. Előszám 5130/1946. Az iktatókönyv szerint FL zengővárkonyi lelkész 1946. XII. 14. iktatott irat alapján befizetett 100 forintot. Elint. 2887–1947. – A ppi hiv. iratai között 5130/1946. sz. a. őrzött 100 forintos pénzesutalványon FL írásával: A püspök úrnak egyidejűleg írt levelem szerint. F. L. A 2887/1947. sz. iraton: Kérem az adomány kiosztását. Domján János. Odaadva: Mike Lajosnak.
Ravasz László ld. 1806. sz.

[1] FL feltehetőleg arra kért engedélyt, hogy a Magyar Népi Művelődési Intézet ügyeinek intézésére időnként eltávozzék Zengővárkonyból. Az engedély kérésének és megadásának nincs írásos nyoma sem a püspöki, sem az elnöki irattárban. Lehetséges, hogy FL szolgálati úton, a Tolnai Egyházmegye esperese útján küldte el kérését, az egyházmegye ez időre vonatkozó igen hiányos irattárában nincs meg.

[2] Ld. 1774/2.

[3] Bárdos Lajos (szül. 1905.) az 1923/24 és 1924/25-ös tanévben mint hetedik és nyolcadik osztályos gimnazista FL tanítványa volt hittanból a bajai ciszterci gimnáziumban. 1925-ben a budapesti ref. teológiára iratkozott be, Sárrétudvari, majd polgári segédlelkészkedés után 1946-ban kérelmezte, vegyék vissza a Dunamelléki Ref. Egyházkerületbe. Ravasz László püspök III. 1-jétől a pestszenterzsébeti önálló hitoktatónak nevezte ki, ahol 1947. II. végéig működött. Utóbb Svájcba emigrált.

[4] Amikor FL 1922-ben Bajára került lelkésznek, a költözködéshez és a szükséges háztartási felszerelés beszerzéséhez Ravasz püspök pénzsegélyt utalt ki neki a James J. Good amerikai lelkész által a magyar református egyháznak juttatott pénzalapból.

1807. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. XII. 13.

Kedves Carlo,

megjött az a gift-package,[1] melynek leendő küldését említi VIII. 2-i, gloucesteri levelében, most jött meg, s elképedve látom a beletett olasznyelvű cédulából[2] – nyilván Rina írása, szép férfias írás –, hogy még aug.[usztus] 16.-án küldték! Nem értem, mi történt, azelőtt csomag, levél aránylag elég hamar jött meg, pár hét alatt, most meg néhány hónap kellett neki. Levele érkeztekor mindjárt írni akartam, hogy ezt a package-t már ne küldjék el – hiszen már előbb is írtam, hogy már nincs szükségem semmire, mert ami kell, kapható itt, de vagy nem kapta meg a levelem, vagy nem törődött azzal, amit írtam –, de aztán azt gondoltam, úgyis hiába írok, hiszen levelét annak a terminusnak az eltelte után kaptam meg, amelyre a csomag elküldését jelezte. A csomagot nagyon-nagyon köszönöm, különösen a kedvességüket, amit minden darabjánál újra érzek, de most aztán igazán nyomatékosan kérem, ne küldjenek többé semmit; ami kell, mint mondtam, már itt is kapható, ami

meg nem kapható, anélkül meg lehet lenni s meg kell tudni lenni. A chocolat egyébként remek, nemkülönben a cigaretta is, bár ugyanolyan jól, vagy még jobban megtette volna, amit matrózok és navoyk szívnak, Parisban caporalt szívtam, s az ilyen bagó felé van honvágyam ma is.

Hanem nagyon aggódom a könyvek, a Youth of M[ichel[A]ngelo,[3] s az Old M.[aster] Dr[awings][4] miatt! Levelében azt írja, hogy a gift package-el egyidőben küldi, s máig se jöttek meg! Hát elvesztek? Nagy baj volna, mert ha olyan ritkaságok, mint írja, tán pótolni se lehet. Pedig az első könyvcsomag milyen szépen, érintetlenül érkezett. Meg kellene a követségen reklamálnia, s mindent megtennie, hogy megkerüljenek. Bár most, egy pár hónapig, nem tudok a róla való írásra vállalkozni. Mert igaz, hogy Kollar[5] kívánsága szerint csak a Sistine C[eiling]-ről[6] kellene írnom – t. i. azt írtam neki, hogy a Maga egész oeuvrejéről írnék, de ő egyszerre sokallta magyartól magyarról –, ahhoz is feltétlenül kellene azonban az első kötet; anélkül mégse lehet írni egy 2. kötetről, akármennyire külön témájú is. Ha akkor megjött volna, mikorra levele szerint esedékes volt, azonnal megírtam volna. Azonban szept.[ember]-ben Pesten voltam, egyszer beszéltem Lukáccsal,[7] s ő megkért, írjak egy cikket könyveiről, amit meg is ígértem. A helyzet megértéséhez tudnia kell, hogy L.[ukács] mióta tavaly megjött, jóformán havonta publikál egy könyvet; amit 25 év alatt kint dolgozott és publikált, azt most itt egy év alatt közreadja, s még másokat is ír hozzá. Amit ír, a legorthodoxabb marxismus. Tudása, esze nagyszerű, kitűnő meglátásai vannak, de az egész együtt mégis désolant, a legsiralmasabb sacrifizio dello intelletto. Viszont visszhangja mégis elég nagy van, tanítványai etc. Jóhiszeműen megígérvén a cikket, hazajövet elkezdtem gondolkozni rajta, s persze, mint mindig kisült, hogy nem férek el cikkben. Egyszóval odajutottam, hogy minimum 15–20 íves könyvet kell írnom a „marxismus esztetikájáról" – ez lett a könnyelmű ígéretből. A tulajdonképpeni íráshoz csak most fogok, eddig a pozíció-harcot kellett – lépésről-lépésre megvívnom azért, hogy mit hagyhatok ki, s mit kell okvetlenül belevennem; enélkül arra volnék ítélve, hogy 40–50 ívet írjak, amihez nincs kedvem. Mert igaz, hogy nincs marxista esztetika, de vannak, akik azt hiszik, hogy van; de ennél is fontosabb megmutatni, mért nincs, mért nem lehet, és mért ne is legyen. Szóval a legvégső dolgokról muszáj beszélni, ezt akarom tenni, s azt hiszem, néhány csakugyan nagyon fontos dolgot fogok elmondani; nem mai keletűek, de még nem publikáltam őket. Addig tehát most már, amíg ezzel el nem készülök, semmi másra se vállalkozom, még egy recensio erejéig se. Ezért nagy kár, s különösen sajnálom, hogy a második könyvküldemény nem jött meg idejében. Most már meg kell várni, míg ezen a pár hónapos szülésen túl leszek.

Az első könyvküldemény megérkezését s a köszönetet érte akkor mindjárt megírtam. Később se kapta meg?

Az építészeti cikket,[8] s amit csak lehet, meg fogja kapni, csak meg kell találnom a módját a kijuttatásnak. Magyar irodalmi produkció abban az időben, amit Maga pótolni kíván,[9] nem sok van olyan, amit kiküldeni érdemes. Van azonban egy fiatal költőnk – tán nem kell mondanom, hogy tanítványom volt, – aki nagyon jelentékeny. Utolsó, nemrég megjelent kötete (Elysium) világviszonylatban is elsőrendű. Neve: Weöres Sándor.[10] A könyv már itt várja a Magához küldést.

Meglepett, mikor szept.[ember]-ben, annyi év után Pesten voltam, mennyire „ifjú szívekben élek". Képzelje el, egyetemi hallgatók deputációztak a kinevezésemért. Nem tudtam róla, a dékán[11] mondta. S Pesten sereglettek hozzám. Nem megható? De csak a jó ég tudja, mikor költözhetem Pestre.

Szeretettel ölelem, Rinának nagyon köszönöm fáradozását s őt is szívből üdvözlöm

F.[ülep] Lajos

Írjon!

Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka
Kézírás.
Címzés: Prof. Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. A.
Ajánlott – Registered
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad (kézzel): Hungary

[1] Ld. 1787. sz.
[2] A cédula nincs meg. Rina ld. 1760/2.
[3] Ld. 1760/3.
[4] Ld. 1760/4.
[5] Ld. 1761/12.
[6] Amikor Tolnay és FL 1946 elején feleleventette korábbi, a háború miatt megszakított kapcsolatát, Tolnay megkérdezte, mit küldhetne FL-nak (1760. sz.) aki azt válaszolta, hogy mindenekelőtt az elszakadásuk óta megjelent valamennyi munkáját küldje el. (1766. és 1768. sz.) Tolnay elsőként kisebb tanulmányait és legfrissebb kötetét, a Princetonban 1945-ben megjelent „Michelangelo II"-et, a The Sistine Ceiling-et küldte el. A csomag 1946. VII. 2-án megérkezett Zengővárkonyba. (1779. sz.)

FL legközelebbi, 1946. VII. 11-én Tolnaynak szóló levelében (1781. sz.) arról is ír, hogy időközben közös kiadó-ismerősük, Kollár Kálmán művészettörténeti folyóiratához, a tervezett Ars Unához közreműködését kérte. Kollár levele nem maradt fenn, ezért nem tudható, konkréten a Sistine Ceiling ismertetésére kérte-e fel FL-t. Az derül ki, hogy FL általában Tolnay életművéről vagy Michelangelo-kutatásairól kívánt írni, s a témát Kollár leszűkítette a Sistináról szól ismertetésre. Az Ars Una azonban nem valósult meg, csak Kollár másik, Erasmus c. folyóirata (ld. 1781/5.), amely 1946. XI-ben ugyancsak felkérte FL-t munkatársul. (1801. sz.) Ez a lap azonban csak 3–4 gépelt lapnyi ismertetéseket közölt, tehát FL aligha gondolt arra, hogy a Tolnay-kötetről az Erasmusba írjon.

A fent közölt 1807. sz. levelében FL azt írja Tolnaynak, hogy első, The Youth of Michelangelo c. kötetét még nem kapta meg, anélkül pedig nem tud a másodikról írni. Tolnay 1947. végén küldte el a már korábban ígért kötetet, s FL 1948. I. 10-i (1908. sz.) levelében nyugtázza érkezését.

Hogy a recenzióhoz az első kötetre is szüksége van, azt FL minden bizonnyal megírta Kollárnak is, aki egy 1947. nyarán Tolnaynak írt levelében maga is megsürgette az elküldését (ld. 1766/10.), de ő tévedésből nem a Youth of Michelangelo-t, hanem a Sistine Ceiling-et kérte, amelyet pedig FL már megkapott. Tolnay elküldte a második példányt is, amelyet azután – tisztázva a félreértést – Révészné Alexander Magda kért el tőle.

Az ismertetés tervét azonban FL nem adta fel végleg, hagyatékában 77 lapnyi részben kisebb jegyzeteket, vázlatokat, részben pedig megfogalmazott szövegrészeket tartalmazó kézirat maradt fenn. (MTAKK Ms 4564/5.) Hogy ez a kézirat mikor készült, csak következtetésekkel állapítható meg. Utalás történik benne az I. kötetre, (65. fol.), tehát csakis 1948. I. 10. után készülhetett, amikor a Youth már megérkezett FL-hoz. Későbbi időre utal viszont az a megjegyzés (73. fol.), hogy megjelent a Michelangelo-sorozat 4. kötete, a Tomb of Julius II., amely Princetonban, 1954-ben látott napvilágot, s Tolnay FL-nak küldött példányában a dedikáció 1954. márciusában kelt.

Ezt az időpontot, az 50-es évek közepét támasztja alá Fodor András naplófeljegyzése is, amelyben 1955. I. 13-i kelettel leírja, hogy egy esti látogatásnál FL asztalán Michelangelo verseinek különféle kiadásai voltak kikészítve. FL elmondta, hogy egy svájci folyóirat számára készül kritikát írni Tolnay munkájáról, „ő sok mindent másként fog föl, mint Carlo. Gondolataiból valószínűleg lesz egy tízoldalas [magyar] cikk [is], s ebben akarja fölhasználni Michelangelonak egy kis versét, a *Notté*-t. Mivel nem volt kielégítő fordítása, kénytelen volt ezt a feladatot is maga megoldani. [...] Meginterjúvól engem, a fordítót, a két változat közül melyik a jobb. Nehéz a választás, végül arra szavazok, amelyikben a *förtelem* szó van." (Fodor András: Ezer este I. 301. p.)

FL ez idő tájt, 1955. I. és IV. között elküldte a vers olasz eredetijét és fölé írva soronként a maga nyersfordítását Weöres Sándornak. Weöres ugyanerre a papírra írta rá soronként a maga fordítását:

Az alvás jó, és még jobb: lenni kőből,
míg tart a kár, a förtelem s a szégyen,
legjobb nem hallani, nem látni nékem,
ezért halkan beszélj, vigyázz, ne költs föl.

(A cédula facsimiléje és a vers fordítása megjelent a Weöres Sándor és Károlyi Amy élete képekben. Írta és összeállította Károlyi Amy. Bp. 1984. Magvető, 221. p.)

Fodor András későbbi, IV. 29-én kelt feljegyzéséből kiderül, hogy FL úgy találta, Weöres fordítása nem jobb az övénél. (u. o. 133. p.), de a költő sem lehetett vele elégedett, mivel nem vette bele Egybegyűjtött műfordítások Bp. 1976. Magvető, c. három kötetes fordításgyűjteményébe.

FL fordítása nem a hagyatékában maradt fenn, hanem egy 1968. I. 12-én F. Csanak Dórának szóló levelezőlapon, amelyen egyebek mellett leírja az előző esti beszélgetés során szóba került Michelangelo-verset és saját fordítását:

Caro m'è i 'l sonno e più l'esser di sasso,
Mentre che 'l danno e la vergogna dura,
Non veder, non sentir m'è gran ventura;
Pero non mi testar, deh! parla basso.

Jó az álom, még jobb, hogy kő vagyok
Míg rajtunk a rontás és förtelem,
Se lássak, se halljak, így üdvös nekem,
Ne ébressz föl, csitt, csendesen, susogj.

FL Michelangelo-ismertetésének töredékei arról tanúskodnak, hogy a Sistináról készülő írásában mind Michelangelo munkásságának egészére ki akart térni (hivatkozások, utalások későbbi nagy alkotásaira, a Szent Péter templom kupolájára, a kései Pietákra stb.), mind pedig Tolnay egész oeuvrejére, főleg a Michelangelóról szóló írásait akarta jellemezni és méltatni, hogy további művek írására ösztönözze.

Abból indul ki, hogy Tolnay szerint Michelangelo egész későbbi életműve potenciálisan benne van a fiatalkori alkotásokban, a Lépcsős Madonnában és a Kentaurok harcában, s ezt Tolnay nagy művészeknél gyakori jelenségnek tartja. FL szerint ezt a gondolatot veszedelmes lenne végigvinni, de tágan értelmezve, általánosítás nélkül concedálható. „Ennek meglátásában és döntő tényezőként mindjárt legelöl kiemelésében más is működik, mint fölfödöző szem és következetes nyomozás: valami rokon, személyes tapasztalat és élmény, amely éppen azért födöz fel valamit másutt és emphesize [hangsúlyoz], mert magában hordja és sorsszerűnek érzi. [...] És valóban Tolnay egész eddigi gazdag műve mind ilyen. Jóformán mindenben, amihez eddig hozzányúlt, eltér elődeitől, nem egyszer kereken szembefordul a hagyományos és már problematikusnak se gondolt, megmásíthatatlannak tartott fölfogással (Breughel). S az ilyen állásfoglalása rendszerint valami fiatalkori divinacio eredménye, melyhez utóbb kereste meg az igazolást." (MTAKK Ms 4564/5. 68. fol.)

A Sistine Ceiling előszavában Tolnay elmondja, hogy amikor 1921. szeptemberében először látta a Sistina freskóit, „a revelation of an absolute truth" érzése fogta el. (Introduction XII. p.)

„Ez a módszer veszedelmes – folytatja FL, – mert tudvalevőleg praeconcipiált ideákhoz mindig lehet bizonyítékot találni, mint ahogy a bibliában is mindenre van idézet. Ha azonban jobban megnézzük, kiderül, hogy gyakran, csaknem mindig így van, legalább is a tudományos alkotóknál, azoknál, akik problémák fölvetésével – nemcsak eredményes kutatással vagy hasznos szintézisekkel viszik előbbre tudományukat. Minden tudomány hypotézisekben lép előre, s hypotezisek gyakran heves, elragadtatott hirtelen intuíciók. A kérdés persze az, mennyire állják meg az utólagos vizsgálat próbáját, és mennyire ragaszkodik hozzájuk a tulajdonosuk a vizsgálat adatai ellenére is. S ez hamarosan kiderül. Mert bármennyire lehet is akármire argumentumot találni és valamit a cél érdekében interpretálni, az ellen-argumentumok és ellen-interpretálás kimutatja az önkényeskedést még akkor is, ha a szellemi tudományokban, az analízis nem igazolható úgy, mint a matematikában vagy természettudományokban, s ami a fő, hamarosan kiderül a tézis meddősége, ami az igaz állítással sose történhet meg. Ha viszont az utólagos vizsgálat igazolja az intuíciót, akkor a befejezett módszeres, szigorúan logikus szerkezetű műben megmarad az eredeti élmény forrósága, az a különleges érték, amit semmilyen tudományos alaposság vagy akribia se tud pótolni." (MTAKK Ms 4564/5. 69. fol.)

Az időközben megjelent 4. kötettel kapcsolatosan megállapítja FL, hogy Tolnay elődeinek minden kutatását, eredményét felhasználta, minddel számot vetett, ő maga is évek kutatásával gyarapította az anyagot. Ilyen anyagismerettel, kritikai acumennel, filozófiai hozzáállással még senki előtte nem írt erről a témáról, s az eredmény igen nagy: maradandó jelentőségű. „Bizonyos, ha nem ilyen korban élnénk, sokat foglalkoznának vele." (73. fol.)

Megítélése nem lesz, nem is lehet egyöntetű. Aki kortörténetből deriválást kíván, azt nem fogja kielégíteni. Tolnay problémája, hogy a mű mit mond, mit jelent. Nem lehet számon kérni tőle, amit nem akart.

„Almost everything has been said about this work except the main idea which unites the whole and makes it appear an animated organism" – írja Tolnay a Sistináról bevezetésében. (Introduction XI. p.) Tolnay pedig ezt tűzte maga elé célul. Sistina-interpretációjában filozófiai magyarázatot ad arra, hogy a jelenetek a kápolna bejáratától kezdődve fordított kronológiai sorrendben haladnak Noé részegségétől kiindulva a sötétség és világosság elválasztásáig, s ennek magyarázatát a kor neoplatonizmusában találja meg. FL szerint a sorrend nem argumentum a neoplatonizmus remanatio-tana mellett. „Igazában nem fordított. A döntő bejövet nem a kápolna végében van, hanem szentélyében: a pápa bejárata. És ott van a pápa, a főpapok helye, s az oltár. Szükségszerű, hogy ott legyen a szent történet főmotívuma, ott legyen az isten. A chronologia az alsó, 15. századi részben is a belső faltól kifelé [halad]. Viszont nem következik belőle a remanacio gondolatának cáfolata. Csak exclusivitása nem igazolható. De nincs is rá szükség." (70. fol.)

FL szerint kívánatos, hogy Tolnay tovább írja Michelangelóról szóló műveit: „A sorrend helyes: előbb a művek interpretálása – aztán megkeresni történeti magyarázatot. Mert korból művet deriválni nem lehet." (72. fol.)

Összefoglalása: „Döntő: Sistina, egyetlen teljes, befejezett nagy műve, amely teljesen végig olvasható. Abban a korában készült, mint Dante Commediája, nel mezzo del cammin: egész életre (szóló) érvényes vallomás." (76. fol.)

[7] Ld. 1783/9.

[8] Ld. 1742/7.

[9] Ld. 1773/8–11.

[10] Ld. 1786/12.

[11] A dékán: Hajnal István (1892–1956) történész, 1930–1949 között a budapesti egyetem tanára. 1949-ig az MTA tagja. 1955-ben az Akadémia „tudományok doktora" fokozattal rehabilitálta.

1808. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. XII. 14.

Kedves Barátom,

restellem nagyon, hogy ilyen sokára írok, bocsáss meg. Szept.[ember]-ben 8 napig Pesten voltam (tulajdonképpen eskü-tenni mentem,[1] de személy szerint ismeretlen híveim[2] annyira kapacitáltak, megígértették velem előre a tovább ott-maradást, hogy az egy nap elintézhető után így lett ekkora ottlétel), ami alatt persze nem írhattam, haza jövet kellett vagy két hét, amíg megint emberi formába kerültem, annyira megviselt az oly soká nem-alvás (mert persze hogy nem aludtam soha), meg egyéb strapa, ezalatt megnőtt itt a hivatalos restancia is etc., meg aztán volt még egy ok, amire mindjárt rátérek.

Előbb hadd mondjam meg, hogy semmiféle Ellened való ilyen gyalázatos merényletről[3] se tudtam, – nem szoktam pesti lapokat látni – leveledből értesültem róla, nem tudom már megmondani se, milyen érzéseket keltett bennem; a keserűségen és utálaton már túl vagyok. Ezek már ultraviolett aljasság-produkálta ultraviolett érzések. Mit lehet itt csinálni? El innen, ha lehet. Bár lehetnék valami tegnai kunyhóban, de a fene egye meg, míg élünk, muszáj megélni. Amióta anyagi gondjaidat megírtad, és a svejci üzleties ridegséget, sokat gondolok Rátok, aggódva. Én persze nem így képzeltem, azt gondoltam, Schweiz megtisztelésnek tartja, hogy Te szállásodul választottad, s ezt ki is fejezi azzal, hogy becsülettel eltart. Nyilván ilyenkor a Nietzsche-eset[4] téveszt meg, akit tulajdonképpen csak egy ígéretre adoptáltak; Te érted pedig egy már teljesült hatalmas életmű szól. (Büszkék lehetnének Rád, azt hiszem, Nietzsche óta nem is volt ilyen alkalmuk ilyen valakit magukhoz váltani, – ennyire meghülyültek közben?

Azért itt mindjárt meg is kérlek, ne viszonozd hosszú késésemet hasonlóval; nagyon várom Rólatok szóló híreidet.

Hanem aztán Altheim[5] is szépen levizsgázott! Hogy ilyen qualitású németek is így megvesztek – mit lehet akkor a tömegtől várni? és hogy lehet remélni, hogy valaha meggyógyulnak? én sose hittem, de az ilyenek még megerősítenek meggyőződésemben.

Késedelmemnek másik oka, hogy Pesten jártomban ígéretet tettem egy cikk írására – marxista oldalról való faltörésre – a „marxista esztetikáról",[6] ami ugyan nincs, nálunk ma mégis nagyon szorgalmasan tevékenykedik és hódít, éppen ezért a cikket meg is ígértem, meggondolatlanul és könnyelműen, mert mikor aztán itthon elkezdtem gondolkozni rajta, kisült, hogy ívek kellenek ennek az ú.[gy] n.[evezett] esztetikának végleges felszámolásához (mert ha már csinálom, alaposan akarom), ez nagyon lekötött, s most, amikor az eddigi összevissza appuntiok után a rendes megíráshoz akarok fogni, azt látom, lesz vagy 15–20 ív, de ez is csak akkor, ha sokat kihagyok belőle. De hát most már meg kell csinálnom, s talán jó is lesz előkészítőnek a tulajdonképpeni műhöz, kipróbálódik egy konkrét kérdésen.

Évek óta írják nekem ismeretlen levelező ismerősök, hogy Pesten az ifjabb nemzedékben milyen híveim vannak, chapelle-ek; hát csakugyan megható volt látni, mennyien összegyűltek a szállásadóim lakásán[7] a hírre, hogy ott vagyok, s egyet-mást kérdezhessenek tőlem, szellemi dolgok mellett főleg azt, hogy mikor költözöm már Pestre. Hát nem különös, sőt csodálatos, olyan minimális publicálás után, mint az enyém? Hát csakugyan úgy van, hogy van valamilyen emberség, amit a majdnem-semmiből is megéreznek, s a nagy

messzeségből is? De a legkülönösebb, amit a dékán[8] mondott el, hogy az ifjúság a kineveztetésemért mozgolódott, deputációzott, – pedig az ifjúságnak az ilyen korúak általában már létezni se szoktak. Itt meg fiatalok ilyen öregtől várnak legtöbbet. Az ilyesmi aztán mégis kibékíti az embert a sok disznóság közt, de persze kötelezettséget is ró rá. Végzetes volna, ha csalódnának. Néhányan együtt talán tudnánk itt valamit mégis csinálni, úgy látszik, anyag van. Te pótolhatatlanul hiányzol. Egyébként az ú.[gy] n.[evezett] irodalmi életben igen kevés az élet, most már van egy sereg folyóirat, de mind dohos és avas. Esemény csak Weöres Sándor utolsó kötete (Elysium),[9] – Te, úgy emlékszem, nem voltál róla valami nagyon jó véleménnyel, ez után a könyv után, azt hiszem, megváltoztatnád nézeted. Van benne néhány olyan vers, aminél különben ma aligha írnak valahol. S otthon nyomorog, kifosztott szüleinél, az istállóból ganéjt hord ki, és legelteti a jószágot. Nyáron nálam volt, nem mertem feléje nézve lélegzeni, félve, hogy elfújom; az én kandúrom aligha nem nehezebb. A szellem szimbóluma ezen a tájon.

Egyébként is csúf világot értünk itt, hónapok óta szinte szünet nélkül esett és ködözött, most aztán hirtelen hidegre fordult. Persze meg is náthásodtam, influenzásodtam bele.

Híreidet nagyon várva, szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás
Asconába írt levél.

[1] Ld. 1789/7.
[2] Mándy Stefániára, Tábor Bélára és Szabó Lajosra utal.
[3] Ld. 1796/2–4.
[4] Friedrich Nietzschét 1869-ben, 25 éves korában tanára ajánlatára kinevezték a bázeli egyetem klasszikus filológiai tanszékére. 1879-ig töltötte be a katedrát.
[5] Ld. 1796/3.
[6] Ld. 1783/9.
[7] Mándy Stefánia és Tábor Béla Haris köz 5. alatti lakása.
[8] Hajnal Istvánra utal. Ld. 1807/10.
[9] Ld. 1786/13.

1809. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. XII. 18.

Kedves Költőnő,

másfél hónapra válaszolok levelére,[1] amiben csak igen kis része van annak, hogy én is rossz szimultán sakkozó vagyok, mert Magának, úgy emlékszem, mindig hamar szoktam írni, – fő része annak van benne, hogy *vártam a ládát,* amit kértem, küldjenek, hogy almát, gesztenyét etc. küldhessek benne, s amiről a levelében hallgat, s amely hallgatást azzal magyaráztam, azért nem említi, mert küldik, mikor aztán a láda csak nem jött, megfogadtam, hogy addig pedig nem írok, amíg nem jön, s majd csak meg fogják érteni, mire várok. Most azonban már, a férje levele[2] után, azt látom, hogy Maguk ezt a láda-dolgot bagatelli-

zálták, és teljesen el is felejtették, ami, komolyan mondom, nagyon fáj nekem, mert igen szerettem volna egy s más holmival, ha most másként nem lehet, legalább távoli conviciumot csinálni. Hát ha nincs láda, legalább írták volna meg, valahol talán mégis tudtam volna keríteni, vagy az itt levő rissz-rosszakból, fedeletlenekből, feneketlenekből eszkábáltattam volna egyet. Azért is gondoltam a Magukéra, mert úgy terveztem, többször jár majd ide-oda, mint a Veráé[3] (azt Magukkal körülményes volna használni, mert úgy meg van már címezve, írva), s mint írtam, megtenné egy ócska, nem-kár úti bőrönd is, a kulcsot külön levélben lehetne küldözgetni. Hogy ez a dolog nekem mennyire fontos, láthatja abból, hogy a levelem ezzel kezdem, s jókora része róla szól. Tehát, ha azt akarják, hogy ez a téma eltűnjön, s másról írhassunk, megint kérem, küldjenek valami alkalmatosságot, amibe 20 kilóig való holmi fér, annyit a posta csomagként felvesz. És bérmentetlenül kérem! Nálam ez a törvény.

Most aztán sorba megyek a levelén, utána kerítek sort az extrákra.

Az utazás vonaton tavasszal is rossz, mindig rossz, azért kell megpróbálni azt a sajtos autót.[4] Bár az a gyorsmotor, akivel én jöttem, még tűrhető, de akkor persze meg kell hálni Pécsett. Talán addig valamelyest még javul azért a vonatok járása (recto: mászása).

A gesztenye-köpü[5] oltárok tavasszal is égnek! S ezúttal csak is akkor fognak, mert az ősszel mindig esett az eső.

Zsiga, a kandúr, mindennap úgy kerül elő, hogy a képéből ki van tépve-karmolva egy kétforintosnyi darab, s a helye szép piros alvadt vér. Micsoda temperamentum van ebben az őrültben, hogy ilyen hidegben szerelmeskedik. S milyen hipokrita, milyen ártatlan szemmel néz! mint egy zárdai kislány.

A Prohászka-könyveket[6] vártam, mivel azt írta, „most azonban mégis csak fel fogom adni". Kérem is, legyen szíves megküldeni őket, *aggodalomra semmi ok,* itt nem bontanak föl semmit, könyvet még Pesten se. Küldhető *ajánlott nyomtatványként is* (3 kg-ig), jó burokban, jól átkötve, de leragasztatlanul; csomagként leragasztható és levél is tehető bele. Csomagként küldve *bérmentetlenül kérem.* Majd ha megérkeznek, megköszönöm neki. Gondolom, és megértem, hogy egyedül érzi magát. Azt hiszem, még össze fogunk kerülni,[7] mert nem is tudom, hogy még kivel beszélhetne úgy, mint velem.

Martyn[8] – persze, hogy tehetséges, de nem ok nélkül tetszenek Magának inkább a kisebb képek. Ez a fajta piktúra általában nem bírja a nagyobb méretet, – elhígul, szétfolyik, dekorációvá lényegtelenül, anyagtalanul. Csak szín. Mondtam neki. Concedálja. De azt mondja, legyen dekoracio. Eh bien, nekem képben más kell.

Vers küldést tőlem sohase kell kérdezni; a vers mindig bienvenu. A Maga fejlődése különben is igen érdekel, nem tudom, mit fog majd inkább csinálni, de jót várok.

Mivel arra biztat, hogy ha volna mit elintézni, vállalkozik rá, most aztán következnek ilyen irányú kéréseim.

A Válasz-t[9] végül aztán megkaptam, de a *Forum*-ot[10] máig se láttam, s nem tudok előfizetni rá, mert nem tudom a kiadóhivatal címét. Arra kérem, legyen szíves egy lev.[elező] lapon, az egyéb dolgok elintézése előtt megírni, vagy ha olyan helyen van, amerre járni szokott, beszólni nekik, hogy küldjék meg az első számtól kezdve, chèque-et mellékelve, és jegyezzenek fel az előfizetők közé; amint megkapom, rögtön küldöm a pénzt.

Szeretném már látni annak a Dieux Vivants[11] c. folyóiratnak néhány számát, akiről Maga beszélt nekem, s egy-két francia könyvet, így pd. André Ulmann: L' Humanisme du XXe siècle-jét[12] az U. M.-ban[13] olvastam róla. Hozzá lehet már jutni ilyesmihez? Grillnél[14] kaphatók? vagy Gachot-éktól[15] lehetne elkérni? nem tudom a francia [...][16] címét, megírná? vagy van alkalma G.[achot]-nak szólni?

Tolnay Carlo Princetonból kéri a kimenetele óta megjelent publicatioimat.[17] Szám szerint úgy nem volna nagy dolog összeszedni, de hogy' lehet megszerezni a Franklin[18] *„Kétnyelvű Remekművek"* sorozatában (szegény Halász G.[ábor][19] szerkesztette) az első kötetet, Dante *Az új élet*-ét,[20] benne az előszavammal (ebben megvadító „értelmes sajtóhibákkal" és kitördelésekkel)? A Franklinról azt mondták Maguk, mindenestől elpusztult. De talán nem mindenestől? talán éppen ebből maradt valami? vagy valamelyik könyvkereskedőnél, antikváriusnál akad belőle példány? teljesen csak nem tűnt el a föld színéről? Ez nem sürgős, csak arra kérem, ha olyan helyeken jár, legyen szíves, gondoljon rá.

Et nunc venio ad fortissimum! Pár héttel ezelőtt ugyan semmi se lett volna az elintézése, de most, amikor az egyetem bizonyosan szünetel, s a prof.[esszor]-ok aligha járnak be, körülményes, de azért mégis megírom, hátha megtalálja a módját. Tehát: jelen volt, mikor Lukács azt a kívánságát fejezte ki, írjak a megjelent műveiről, amire gondolkozás nélkül igent mondtam.[21] Hazajövet, gondolkodva a dolgon, a téma napról-napra dagadt. Szept.[ember] vége felé Vértes[22] táviratozott, a cikk küldésének idejét kérdezve. Akkor már csak azt táviratozhattam vissza, hogy majd Lukácsnak megírom. *Okt.*[óber] *3-án* írtam Lukácsnak,[23] ajánlottan, mert Pesten nem írtam fel a címét, és itt csak emlékezetből tettem rá a borítékra, (Fer.[enc] Józs.[ef] r[a]kp.[art] 2.) s kértem őt, *írassa* meg (tehát nem azt, hogy ő írja meg) egy sorban, hogy megkapta; és telefonáltasson a Forumnak, hogy mint előfizetőnek indítsák meg a lapot. Egyiket se tette meg. Én tudom, hogy ő mennyire elfoglalt, s világért se akartam az idejét lefoglalni, de *ezt* a módot megérteni képtelen vagyok. Természetesen nem fogom többé molesztálni az életben, de valamilyen módon mégis szeretném közölni vele, hogy amit vállaltam, állom, csakhogy most már, amit meg kell írnom, 15–20 ívnyire fog nőni; a késedelem oka tehát nem ígéretem megszegése, hanem a munka megnövekedésének vis maiora. Pár hónap kell a leírásához. – Ezt szeretném, ha valamiképp közölné vele, persze, legkönnyebb lett volna az egyetemen, de ez most aligha lehet, hanem akár telefonon is (az egyetemen, vagy a Forumban tán meg tudják mondani a számát). N. B. nem bánnám, ha a rá vonatkozó fenti sorokat szó szerint közölné vele.

Előre is köszönök mindent, s meleg üdvözletet ebben a hidegben

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
FL ezt a levelet a következő (1810. sz.) Tábor Bélának szólóval közös borítékban küldhette el, a levél felzetén „Mándy Stefániának" olvasható.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A levél nem maradt fenn.
[3] Fülep Veronikára utal. Ld. 1759/3.

[4] A pécsváradi tejüzem autójáról van szó, amely 1945-ben, amikor nem járt a posta, FL leveleit Budapestre, barátai válaszait pedig Zengővárkonyba szállította.
[5] Ld. 1798. sz.
[6] Ld, 1789/6.
[7] Prohászka utóbb ellátogatott Zengővárkonyba. Ld. 1825/4.
[8] Ld. 1724/9.
[9] Ld. 1758/3.
[10] Ld. 1799/4.
[11] Dieux Vivants. Perspectives religieuses et philosophiques. Paris, 1945–1955 között megjelent folyóirat.
[12] Ulmann, André: L' humanisme du XXe siècle. Paris, [1946.]
[13] U. M. folyóirat rövidítése lehet, nem sikerült feloldanom.
[14] Grill: könyvkereskedés, tulajdonosa Gergely Rezső.
[15] Gachot, François (1901–1986) irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. 1924-től az Eötvös Kollégium és a Kemény Zsigmond gimnázium tanára, a budapesti francia követség kultúrattaséja. 1949-ben kiutasították Magyarországról.
[16] Olvashatatlan.
[17] Ld. 1773. sz.
[18] Franklin Társulat: 1873–1950 között működő, a Landerer és Heckenast cégből létrejött kiadó. 1950-ben államosították.
[19] Halász Gábor (1901–1945) író, kritikus, a Nyugat és a Magyar Csillag munkatársa, a Franklin Társulat szerkesztője, az OSzK Kézirattárának munkatársa.
[20] Dante: Az új élet. (La vita nuova.) Ford. Jékely Zoltán. Bev. Fülep Lajos. Bp. [1943.] Franklin.
[21] A kritika nem készült el.
[22] Vértes György (1902–1976) szerkesztő. A Szocialista Képzőművészek csoportjának egyik alapítója. 1936–1937-ben a Gondolat, 1946–50 között a Forum szerkesztője.
[23] A levél nem maradt fenn.

1810. FÜLEP LAJOS – TÁBOR BÉLÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. XII. 18.

Kedves Barátom,

megkaptam kollektív „express" levelüket,[1] s itt mindjárt megmondom, ha *ott* Maguknál, igen helyesen, takarékosságot prédikálnak, s a prédikaciot követni is akarják, *itt* „express" csak idézőjeles fogalom, mert az ilyen levelet ugyanaz a levelész hozza ki ugyanakkor, aki a többit. There now.

Nagyon köszönöm a hozzászólást.[2] Egy helyre tettem a másikkal, várva az alkalmat – ha előbb nem, hát tavasszal – pontról-pontra való megtárgyalásukra. Ezért is óhajtottam olyan nagyon jövetelüket az ősszel, mert azt az elsőt szerettem volna így komoly munkába venni. Így hát most már kettő lesz, vagy ha addig szaporodik, hát annyi amennyi, amiből következik, hogy mikor majd jönnek, carte blanche-sal kell jönniök, vagyis akkor mennek vissza, amikor minden munkát elvégeztünk, beleértve az én addigra megírandómnak ízekre szedését, melyről a feleségének szóló levélben[3] olvasható a beszámoló. Mert előző levelének közlése után, hogy az ott említett megírandót publikálása előtt elküldi nekem, vállalom a vérszerződést, hogy jövendő publicatioimat (t[udni]i.[llik] a fontosabbakat) előbb átbocsátom a Maga kezén én is. Ez a mostani hozzászólás megint megerősítette

bennem az érzést, hogy mennyire közösek, sokban azonosak a témáink, s mennyire rokon ez a forma mentis is, a logikusságnak és végig gondolásnak ez a szenvedélye is. Erre persze azt lehetne mondani, hogy a hasonlóság nem jó kritikus; én ellenben azt tartom, csak a hasonlóság tud termékenyen kritizálni, mert a hasonlóságban mindig van annyi különbség, amennyi a kritikai látáshoz kell, viszont a nagyon különbözők elmennek egymás mellett.

Egyelőre természetesen nem tudom, hogy a Maga szabadsága, s a végső apellálás fóruma, a metafizikai réteg stb. hol lakik. Ebből az írásból nem derül ki, de feltételezem, hogy valahol szállást csinál nekik, mert addig szegények kóbor hazajáró lelkek, nem megvallatható valóságok; olyanok, mint az indus fakír kötele, melyet földob a levegőbe, föl is mászik rajta, de csak az látja, aki kellően szuggerálva van, nem olyanok, mint a meggyökeresedett fák, amiket mindenkinek látnia muszáj, különben nekik megy, s összetöri magát rajtuk. A természettudományi valóságnak – magának a valóságnak – kérlelhetetlen logikája van, amihez alkalmazkodni kell, s az alkalmazkodás kontrollálható; ez a logika nehezebben megfogható a szellemiekben, de lennie kell, kontrollálhatóan.

Amíg ez nincs meg, addig az ellenőrzés csak ígéret (bár teljesen igaza van, az ellenőrzés itt nem lehet mindenkié, ezt mondom, sőt írom én is) – magunkat se tudjuk kontrollálni. Ezért a végsőtől még nagyon messze vagyunk az olyan axióma igényű aperçu-vel, mint „a hit a hiszékenység ellentéte". Itt 3 terminus van: a) hit, b) ellentét, c) hiszékenység. Az elsőt ismeretlenként, a másik kettőt ismertként, s az elsőt elegendően definiálóként tételezve. Nem akarok chicaneálni, s hagyom a hiszékenységet ismertként. De az „ellentét" ismeretlen. Hegel óta, s utána megint Marx óta mindent vele intéznek el, vele, aki nincs is. Mert a *valóságban* sehol sincs ellentét, csak állítások és akarások, törekvések közt lehetséges ellentmondás, ellenkezésként. Tud nekem a *valóságban* egyetlen ellentétet mondani? Mert én nem tudok. Csak sokféle, egymástól különböző valóságot. A sociologicumban is csak így: a szocialista társadalmi valóság nem ellentéte a kapitalistának; az ellentét az egymás ellen törésükkel kezdődik, de ez már egészen mást jelent. Ez még nem volna baj; a baj az, hogy az ellentét fogalma ilyet involvál: ha ismerem az egyik terminust, könnyű megismernem a másikat, meg kell keresnem az ellentétet, s az ellentét mindig *egy!* Ez pedig a kérdés megkerülése: mert a hit nem ellentéte a hiszékenységnek, hanem – in ultima analysi – más lelki-szellemi valóság, ilyen pedig, a hiszékenységtől különböző, nem egy van, hanem több. *Ezen az úton* megtalálni tehát nem lehet etc. etc. Nem folytatom, csak éppen utalni akartam arra, amit majd meg kell vitatnunk, hogy az ἀρχαι nagyon messze laknak. (Mindez alkalmazandó a „szabadságra", mely szintén elintézhetetlen a determinizmus-ind. [eterminizmus] ellentétével; ad notam pesszimizmus–optimizmus: az én vörös posztóm.)

A szimultán nenia felől ismét csak megnyugtathatom, szintén így vagyok. Milyen „sürgős", „azonnal" hivatalos levelek és iratok várnak itt már hetek óta, s fognak még várni, mert nem tudok semmi máshoz hozzányúlni.

A nyavalyám nem múlt el, csak szünetelt közben, most megint virul.

Pest? hát nekem lehetnek terveim? hova és hogyan költözzem? van már lakás? és olasz történeti nyelvtant tanítsak? a radai rossebbel vagy anélkül? Íme az ellentét: bárki inkább meg tudja mondani, mint én, mi lesz velem. Hát mondják meg, per Dio!

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] FL hagyatékában 4 db Tábor Béla által küldött hozzászólás ill. előadáskivonat maradt fenn. Tartalma alapján (a hit és a hiszékenység mint ellentét, determinizmus – indeterminizmus) megállapítható, hogy ebben a levélben az MTAKK Ms 4603/46. sz. 5 folio terjedelmű gépiratra utal FL.
[3] Ld. 1809. sz.
[4] Ld. 1719/2.

1811. FÜLEP LAJOS – KNER ZSUZSÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1946. XII. 30.

Kedves Zsuzsa,

most olvasom az Új Magyarország karácsonyi számában – a múlt héten érkezett, de csak ma jutottam hozzá, hogy kinyissam – az „Apák és fiúk. Emlékezés a Kner-családra" c.[ímű] cikket,[1] s benne azt, hogy Mihály[2] még tavaly dec.[ember]-ben főbe lőtte magát. Meg se próbálom megírni, hogyan hatott rám ez a hír, olyan vagyok, mint akit letaglóztak. Nem tudtam róla, annyira nem, hogy mostanában készültem neki írni, s mivel nagyon sok volt a levél-restanciám, szokásom szerint mementóul előre megírtam a borítékokat, köztük a neki szántat is. Ha ez az újságcikk közbe nem vág, ma vagy holnap megírtam volna s elküldtem volna neki. Helyette most már Magának írok.

Mihállyal levelet váltottam akkor, amikor apjukról[3] tudakozódtam s tőle bár nem biztató, de a reményt egészen meg-nem-ölő választ[4] kaptam. Azóta vártam a jó hírt, nem mertem ismét tudakozódni, de mostanában már neki szántam magam. Így hát vége minden reménynek, elszakadt az utolsó szalmaszál is, amibe még kapaszkodtam. Apjukat, igaz barátomat, a páratlan embert, nem fogom viszontlátni. Én tudom, Maguk mit vesztettek. S egyszer talán az egész ország fogja tudni, mit veszített. Kora legnagyobb nyomdásza volt ő, nemcsak nálunk, hanem a világon. De embernek épp olyan nagyszerű volt.

Őrzöm utolsó leveleit (persze a többit is), és szegény édesanyjukét[5] amiket apjuk s a Maguk megmentése érdekében írt. Maga talán tudja, hogy megtettem mindent, ami tőlem telt, végül felajánlottam magam túszul apjukért, s hogy elmegyek helyette. Hiába volt minden.

Kedves Zsuzsa, én olyan barátja voltam apjuknak, s rajta keresztül mindnyájuknak, hogy ezen a címen, azt hiszem, megkérhetem Magát, írjon sorsáról, helyzetéről, s ha tud, Mihály tettének motívumairól.[6] Hiszen megérteni éppen így is lehet, ez a megértés azonban mégse eléggé meggyőző.

Nagy együttérzéssel
öreg barátja

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Kner Zsuzsa úrnőnek Gyoma Kner-nyomda Békés megye. A hely áthúzva, idegen kézzel: Budapest IX., Lónyay u. 7. I. 24.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.
Kner Zsuzsa ld. 1734/6.

[1] Balog János: Apák és fiúk. Emlékezés a Kner-családra. (= Új Magyarország, 1946. II. évf. 51. sz. 15. p.)
[2] Ld. 1734. sz.
[3] Kner Imrére utal ld. 1733/11.
[4] Ld. 1734., 1737., 1738. és 1740. sz.
[5] Kner Imréné ld. 1734/5. Leveleit ld. FLev. IV. 1669., 1673., 1674., 1677., 1682. és 1686. sz.
[6] Ld. 1821/5.

1812. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

Róma, 1946. XII. 30.

Kedves Lajos,

Még mindig alig hiszem magam is, hogy itt vagyok.[1] Sokat gondolok rád ebben a második hazádban, mely egyre rokonszenvesebb nekem is.

Boldog – boldogabb – újévet!

Szeretettel ölel

Illyés Gyula

MTAKK Ms 4587/288.
Kézírás Roma Ponte Vittorio Emanuele Castel S. Angelo feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Fülep Lajos úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya vm. Ungheria.

[1] Ld. 1803/1.

1813. BRITISCH COUNCIL – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1947. I. 2.

Dear Dr. Fülep,

We now have an answer to your question about the Haldane quotation in W.[illiam] B.[owyer] Honey's Book; it is from an essay called „Science and Theology as Art Forms" in the book „Possible Worlds published by Chatto and Windus in 1936. If this book can be procured we shall have it in our Library.

Yours sincerely,

Miss M. Macleod
Books Officer, for the Representative in Hungary

Dr. L. Fülep
Pécsvárad

A hely a levélpapír fejléce alapján.
MTAKK Ms 4585/182
Gépirat autogr. aláírással The British Council Patron H. M. the King.
British Political Mission in Hungary feliratú levélpapíron. Ikt. szám HUN/BKS/3/1.
Zengővárkonyba írt levél.
A British Council Nagybritannia kulturális, nevelési és technikai teljesítményeinek nemzetközi megismertetésére és terjesztésére 1934-ben alapított szervezet.

Kedves Doktor Fülep,

Megvan a válasz a W. B. Honey könyvében szereplő Haldane-idézetre vonatkozó kérdésére; egy Science and Theology as Art Forms c. esszéből való, a Chatto and Windus által 1936-ban kiadott „Possible Worlds" c. könyvben. Ha megszerezhető ez a könyv, meglesz a könyvtárunkan.

Tisztelettel

Miss M. Macleod
a magyarországi képviselet könyvügyeinek előadója

[1] Haldane, John Burdon (1892–1964) angol biológus, fiziológus, a londoni egyetem genetikaprofesszora, majd Indiában tudományos kutató. Itt említett Possible Worlds c. művének a Britisch Museum General Catalogue of Printed Books c. kiadványa csak 1940-beli kiadását tartja számon. Magyarul megjelent műve: A marxizmus filozófiája és a tudományok. Bp. 1948. Szikra. (Tudomány és haladás 6.) Fodor András naplója szerint: „Ami a világ híreit illeti, megtudjuk [FL-tól], hogy Haldane kommunista biológiaprofesszor indexre került, mert a *New Quarterly*-ben megírta: a Micsurin-Liszenko kutatások tiszteletreméltóak, de eredményeik nem újak, kár belőlük dogmatikus elveket csinálni." (1950. VI. 19. Fodor: Ezer este I. 71. p.)

[2] Honey, William Bowyer könyve valószínűleg a Science and the Creative Arts. London, 1945. c. mű.

1814. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Tegna, 1947. I. 6.]
Lauro e Fontana, Epiphania 1947.

Kedves Lajos,

hideg az itt is van, a pincében található forrásunkat – róla s a babérfánkról neveztem el a házat – összefüggő vízvezetékünk befagyott s csak a fürdőkád elektromos vízmelegítőjéből volt ma még vizünk, igaz hogy forró. Ezt azért írom meg, mert szimbolikus. A civilizáció vívmányait élvezzük, de az existencia alapjai nincsenek veszélyen kívül. Hát majd csak locsolgatjuk holnap megint meleg vízzel a csövet s várjuk a tavaszt...

Még meg sem írtam, hogy novemberben a nemzetközi filozófiai kongresszuson lent voltam Rómában, sőt lentebb, a nápolyi öbölben, megcsodálni ezt a halhatatlan népet, amely emberségéből, udvariasságából és nyüzsgéséből kifogyhatatlan teméntelenségben semmit sem vesztett azzal, hogy most megint későn járnak a vonatai – de épen tegnap Chiassótól Reggio Calabriáig ismét megszakítatlanul villamos erővel. S ha nyáron még itt leszünk s kedvünk lesz, Chiassóból átugorva Comoba (80 centime-ért) 5–6 svájci frank ellenértékéért utazhatunk onnan kitűnő, párnázott autobuszon Rapallóba. Ilyen autobuszon mentünk most le Rómából Positanóba, reggel 7-től d. u. 4-ig, összelőtt városokon és ká-

bítóan, elképzelhetetlenül dús narancsligeteken keresztül ott, ahol a híres „cassinoi vonal"[1] húzódott. Italia Dis Sacra.[2]

Legutóbbi levelemből[3] – hogy *ennél* a témánál maradjak – kimaradt egy szó. Azt ajánlottam, hogy Gerevich[4] helyett (ez a szó maradt ki) állítsanak Pesten egy Curatoriumot a római intézet élére s ebben a curatoriumban légy bent Te is... Odalent azonban Gerevich halhatatlanságával találkoztam. Kardos Tibor[5] ugyanaz külsőleg, belsőleg, csak épen vörösben. Velem szemben előzékeny volt és továbbra is annak mutatkozik, tavaszra ismét hív le – de az intézetet újra megnyitni Gerevich jelenlétében tervezte s ezt én igen jellemzőnek találom. Később megelégedett azzal, hogy a karácsonyra odautazott Illyés és Cs. Szabó jelenlétében tartotta a megnyitót.[6] Kinyalni való ugyanis – ha nem is akkora – azokon is van. S körüljárnak odatartani.

Egy excurzust erről is. Itt jártak a közelben Szilasi Vilinél,[7] aki most igyekszik behozni azt, amit altáji kultuszból 25 év alatt kénytelen-kelletlen elmulasztott. Én Baselben voltam, a feleségem ott járt látogatóban, s megkérdezte, nem néznének át ide hozzánk, pár faluval idébb. Ő szegény nyugateurópaiakhoz van szokva, akik itt nálunk néha megfordulnak, meg azt is látja, hogy pl. az ide kiszivárgott németek hogy kultiválják egymást. S nem volt elkészülve arra, hogy Ilyés [!] még mindig rossz néven veszi tőlem, hogy a Magyar Csillagban először teret adott Pfisterer[8] támadásának ellenem, s azután, amikor barátaim megvédtek, Pfistererrel ráduplázta tott a támadásra – s lezárta a vitát, úgyhogy én kénytelen voltam helyreigazítást törvényes formában közöltetni (a támadás lényege az volt, hogy Bachofent[9] plagizálom.) Mi ezt azóta régóta elfeledtük s még Ilyésnek [!] az után a feleségemmel szemben való formátlansága után is, hogy a meghívást ezekre a régi dolgokra hivatkozva visszautasította, felajánlottam, hogy találkozzunk félúton, Brissago és Tegna között Asconában. Ez nem kellett a magyaroknak, Malefitiában vagy csókot vagy rugást várnak ma ama bizonyos részre, nem egyszerű kézszorítást.

Weöres[10] költői fejlődésének rendkívül örülök. Véleményem régebben sem lett volna kedvezőtlen róla, ha akkoriban – talán a Baumgarten-díjtól megkótyagosodva – nem tartotta volna saját magát a világ körülbelül legnagyobb szellemének. Uj kötetéről, amely hozzám nem jutott el, Pátzaynak[11] is igen jó véleménye volt, s Pátzay viszont itt, Malefitián kívül is jó, emberi hatást tett, nem mint fent nevezett két kollegája. A vele való beszélgetés azt a benyomást hagyta bennem, hogy mégis tanultak valamit legalább a jobbak. A két másik polgártárs azután megint visszaadta pesszimizmusomat, amely sohasem volt kicsi, de a valósággal mégsem tudott lépést tartani. (Mellékesen: most olvasunk valami baromi földalatti szervezkedésről.[12] Hát ennyire nem tanultak semmit!)

Hadd térek vissza a főtémához: ez pedig az, hogy kedvet csináljak Neked egy nagy vállalkozáshoz. Először – úgy ahogy most kijött egy rakás „szellemi" ember, s amint mondják egy második transzport is készül[13] – kijönni ide. Az utazás maga egészen sima (talán olvastad Márai riportját[14] is róla) s ha itt elunod magad, innen Róma most már csakugyan egy ugrás. Másodszor: épen ez legyen a főcél. Tavaszra Carlo[15] is ígérte átjövetelét – tudod, hogy itt volt pár napra öreg atyját[16] látogatni, s együtt voltunk Luzernben? ez váratlanul, legutóbbi levelem elküldése után rögtön történt – s ennél többet nem is kell mondanom. (Azt is fölösleges elmondanom, hogy Carlo nem változott semmit, s innen rohant Párisba.)

A filozófiai kongresszusról beszélni nem felejtettem el. A hallgatás a legjobb megemlékezés róla. Valami hülye ujságíró azt írta, hogy az angolok, amerikaiak, németek távollétét hiányoltam. Hát németek voltak (igaz, hogy nem filozófusok – de viszont a számtalan olasz sem volt az, mert még Croce[17] sem volt ott). Hiányoltam én, hogy sem angolszász, sem orosz (Berdjajew!)[18] sem palesztinai (Martin Buber)[19], sem hollandus, sem indus – szóval csak a tengely volt jelen, néhány franciával (most már persze nem Vichyből)[20] s egy Franco-spanyollal. De Róma volt. Ird meg minél előbb – hogy jösz!

Ölel

Károly

Levél is, lap is megjött![21]

A helynév és dátum értelemszerűen kiegészítve. Epiphania = vízkereszt.
MTAKK Ms 4588/17.
Gépirat autogr. aláírással és kiegészítéssel.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Az angol és amerikai csapatok sziciliai partraszállása után 1944. I–V. között heves harcokat vívtak a Rómától délkeletre fekvő Montecassino környékén. Az 529-ben alapított, a 16–17. században épült bencés kolostor is elpusztult a harcokban.

[2] Italia Dis Sacra – id. Plinius Historia naturalis III. 20. – „Itáliának az istenek által megszentelt földje." (Ford. Váczy Kálmán. Magyarul: Plinius: A természet históriája. Bukarest, 1971.

[3] Ld. 1796. sz.

[4] Ld. 1743/3.

[5] Ld. 1793/3.

[6] Ld. 1803/1.

[7] Ld. 1761/22. – Cs. Szabónak az 1803/1. jegyzetben említett írásából kiderül, hogy ez alkalommal Cs. Szabó László, Déry Tibor, Illyés Gyula, Lukács György és Pátzay Pál volt Szilasiéknál Kerényi Károlynén kívül. (427. p.)

[8] Részletesen ld. FLev IV. 177. p. Szentkuthy Miklós: A mítosz mítosza. Kerényi Károly újabb vallástörténeti munkái címmel kritikát írt a Magyar Csillag 1941. 2. sz. 86–90. p. A következő számban Szerb Antal és Devecseri Gábor szólt hozzá (3. sz. 209–211. p. ill. 211–213. p.) Kerényi az 1942. 1. sz. 52–53. p. válaszolt.

[9] Bachofen, Johann Jakob (1815–1887) jogtörténész, régész. A bázeli egyetem római jogi tanára volt. Az antik mitológia és a szimbólumok Bachofen-féle értelmezése az 1920-as években új érdeklődést keltett.

[10] Ld. 1786/13. ill. 1808/9.

[11] Pátzay Pál (1896–1979) szobrász, 1945–1970 között a Képzőművészeti Főiskola tanára. 1945 után egy ideig a VKM művészeti osztályának vezetője volt.

[12] Előző nap, I. 5-én a Belügyminisztérium „köztársaság-ellenes összeesküvést" leplezett le. Az ügy tulajdonképpen a Független Kisgazdapárt erejének felmorzsolását (szalámi-technika) szolgálta. Nagy Ferenc miniszterelnök lemondott és nem tért vissza Svájcból. Többen kiléptek a pártból, amely „önmaga teljes megtisztítására" hozott döntést. Révai „Az összeesküvés tanulságai" c. beszédében hosszan beszél név szerint Németh László felelősségéről az ügy kapcsán, s név nélkül – kétségkívül elsősorban Illyésre célozva – más írók felelősségéről is.

[13] Az első csoportról ld. 1803/1. A sajtó szerint meghívták még Zilahy Lajost, Tamási Áront, Gyergyai Albertet, Bóka Lászlót, Nagy Lajost, Háy Gyulát, Heltai Jenőt, Genthon Istvánt, Ferenczy Bénit, Ferenczy Noémit, Kmetty Jánost, Koffán Károlyt, Veress Sándort, Kadosa Pált, Böszörményi Nagy Bélát, Gombás Pált és Bernák Aladárt is. Legalább még egy transzport ki is ment: köztük Ferenczy Béni és Gyergyai Albert.

[14] Márai Sándor: Európa elrablása. Útirajz. Bp. 1947. Révai. (Révai könyvtár 9.)

[15] Carlo – Tolnay Károly.

[16] Tolnai Arnod (†1947) a Magyar Dohánykereskedelmi RT igazgatója, kormányfőtanácsos.
[17] Ld. 1792/2.
[18] Bergyajev, Nyikoláj Alekszandrovics (1874–1948) orosz filozófus, 1917-től Párizsban élt, ahol vallástörténeti akadémiát alapított.
[19] Buber, Martin (1878–1965) szociálfilozófus. 1924-től frankfurti professzor, 1938–1951 között a jeruzsálemi héber egyetem szociálfilozófiai tanára.
[20] Vichyben alakult meg Franciaország II. világháború beli kapitulációja után a németekkel együttműködő kormány.
[21] Ld. 1808. sz.

1815. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNÉNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. I. 16.

Kedves Illyésné,

attól kezdve, hogy először írtam Gyulának a gesztenyét,[1] sok idő telt el, míg másodszor írtam neki,[2] attól kezdve megint sok, míg a zsák megjött, együttesen olyan sok, hogy közben a gesztenye elkopott, elromlott, nyilván meg is fagyott, – mert hogy most milyen, tudni nem tudom, csak gondolom, mert olyan hideg van, hogy nem merek belátogatni hozzá, s megvizsgálni. (Állítólag Pesten nincs ilyen hideg, itt –25°-ot is mértünk. Ennek a levélnek a borítékját tegnap címeztem, de többre nem jutottam vele, majd egész napi fűtéssel csak 10°-ot tudtam produkálni itt, s az ujjam meggémberedett benne.) Ha csakugyan tönkrement, nagyon fogom sajnálni, mert, mint írtam, ezt a gesztenyét tulajdonképpen a barátaim számára szereztem be, s különösen Magukra gondoltam.

De hát én nem zsákot vártam! hanem valami ládát, mert almát-körtét is akartam a gesztenye mellé tenni. Nem tudom, Gyula atyafisága felől vagy a pesti piacról hogy' vannak ilyesmivel ellátva, de ha hasznát tudják venni, kérem, küldjön valami ládafélét, amibe 15–20 kg. fér. A körte ugyan már csak pár napig tart (kár, mert kitűnő volt), de almát örömmel küldenék. (De csak nem gondolta komolyan a „mivel tartozunk érte"-t?)

Gyulától tegnap Romából lapot kaptam, örülök, hogy legalább ő ott lehet, ha már én nem.

Ha Gyula megjön, kérem, értesítsen mindjárt egy lapon, szeretnék írni neki valamit népfőiskolai ügyben.

Szívből köszönti öreg barátjuk

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Illyés Gyuláné Kozmutza Flóra (1905–1995) bölcsészdoktor, gyógypedagógus, utóbb a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola főigazgatója.

[1] Ld. 1803/1.
[2] Ld. 1804. sz.

[3] Egy postai csomagszállítólevél üzenetek részére fenntartott rovatában FL a következőket írta: „A ládán, mikor megjött, spárgának hírmondója se volt, nyilván útközben lába kelt. De elég erős így is! Inkább attól tartok, az aszalt vargánya nem nyomódik-e benne agyon.

Jövet kétféle lakáscím volt, más a szállítólevélen, más a ládán (III. József-hegyi u. 9.) – jó, hogy a Csejtei u[tcá]-ba címeztem?

F.[ülep] L.[ajos]

[4] Ld. 1812. sz.
[5] Ld. 1774/2.

1816. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNÉNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. I. 22.

Kedves Illyésné,

hát bizony a gesztenye már oda van.[1] Ennyikét tudtam összeválogatni, amit keménynek éreztem, de ez meg apró, – s lehet, hogy ez se jó. Ha nem jó, eldobják.

Nagyon akarva még fért volna a ládába, de nem mertem erőltetni, mert féltem, nehezebb talál lenni, mint amit a posta fölvesz, – én itt nem tudom megmérni, – s akkor haza kell hozni Pécsváradról, ami nem kis dolog. Merthogy a láda üresen 5 kg volt.

Az egyik fajta alma édes, de úgy tudom, van Maguknál apróság,[2] – azok szokták szeretni.

Gyula nem jött még meg?[3] Nagyon várom, valamit meg kellene írnom neki.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Illyés Gyuláné ld. 1815. sz.

[1] Ld. 1815. sz.
[2] Illyés Mária (szül. 1941.) utóbb művészettörténész.
[3] Illyés Gyula 1947. II. 14-én érkezett haza.

1817. NAGY SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. I. 23.

Nagytiszteletű Fülöp [!] Lajos úrnak,
ref.[ormátus] lelkipásztor

Zengővárkony

Nagytiszteletű Lelkipásztor Úr!

A püspöki hivatal Nagytiszteletű Úr 100.- forint összegű adományát[1] hálás köszönettel

megkapta s azt püspök úr rendelkezése szerint s Nagytiszteletűséged kívánságának eleget téve egy arra reá szoruló lelkésztársunk segélyezésére fordítjuk.

Szíves üdvözlettel

[Nagy Sándor]
egyházkerületi tanácsos

A Dunamell. Ref. Ek. lta. A/1. b. A ppi hiv. ir. 5144/1946.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
Zengővárkonyba írt levél.

Nagy Sándor ref. lelkész, 1927-ig a budapesti skót misszió lelkésze, utóbb püspöki titkár majd egyházterületi tanácsos.

[1] Ld. 1806. sz.

1818. HAJNAL ISTVÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. I. 30.

Professzor Úr!

Az olasz szakos hallgatók tudományos képzése érdekében a Kar tagjai szeretnék, ha Professzor Úr előadásait[1] minél előbb megkezdhetné. Az olasz szakon eddig is két professzor[2] tartott előadásokat, Mosca[3] professzor azonban már hosszabb idő óta Olaszországban tartózkodik és az ő tanszékének tárgyköre különben is az olasz művelődéstörténet. Professzor Úr olasz irodalomtörténeti előadásai, – melyeket mind a Kar, mind a hallgatóság nagy érdeklődéssel vár, – jelentős mértékben emelnék az egyetemi olasz oktatás színvonalát.

Tisztelettel kérem tehát Professzor Urat, szíveskedjék értesíteni engem arról, hogy előadásainak megkezdése mikor volna lehetséges. Nagyon örülnénk, ha erre már a jelen félévben is sor kerülne. Az oktatás előreláthatólag február végén kezdődnék, úgyhogy előadásait idejében meg tudnánk hirdetni.

Szíves és sürgős válaszát várva, fogadja Professzor Úr őszinte tiszteletem kifejezését.

Hajnal István
bölcsészetkari dékán

MTAKK Ms 4594/26.
Gépirat autogr. aláírással A Budapesti Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészetkari Dékán feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.
Hajnal István ld. 1807/11.

[1] Ld. 1719/2.
[2] Zambra Alajos (1886–1947) 1920-tól haláláig a budapesti egyetem olasz nyelv és irodalom professzora volt.
[3] Mosca, Rodolphe ld. 1771/5.

1819. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

Páris, 1947. I. 31.

Kedves Lajos,

innen köszönöm meg szíves küldeményedet,[1] – ittunk egészségedre egy *chopine*-t. Különben mindegy, hogy eltelik-e az élet vagy nem: Paris mindenek után, de nem merem magyarul folytatni – après tout il est toujours le même et tel vous attendra même dans l'éternité! Entre temps, moi c'est ton article promis pour Válasz[2] que j'attends!

A hamari viszontlátásig is szeretettel ölellek,

Illyés Gyula

MTAKK Ms 4587/289.
Kézírás Paris et ses merveilles. Place de la Bastille et colonne de juillet (1831–1840) feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Fülep Lajos úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya vm.
Hongrie

[1] Ld. 1815–1816. sz.
[2] Ld. 1758/3. 4.

1820. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony,] 1947. II. 5.

Kedves Dezső,

mióta Pestről megjöttem, egyre várom Tőled a hírt, hogy mikor jössz, ill. jöttök. A pálinkát még akkor rögtön megtudakoltam, lehetett kapni előző évit, kitűnőt, akkor 16 F[orin]t-ért. Azóta lehet másikat is kapni, azt hiszem, olcsóbban is; mostanában nem tudakoltam, mert gondoltam, ilyen időben s úton nem indultok el. De ha az idő így folytatja, ahogy elkezdte, pár nap alatt híre se lesz a hónak, s akkor szabad az út. Ha tehát még kell, írd meg, mennyit foglaljak le Nektek.

Mikor Pesten az én szituációmról beszéltünk, s megmondtam – s Te megértetted és méltányoltad –, hogy ez év ősze előtt nem tudok Pestre költözni, se az egyetemen előadni, azt mondtad, majd „berendelsz" a Magy.[ar] Népi Müv.[elődési] Int.[ézet]-hez,[1] ami meg is történt a 103.866/946/VI. sz., IX. 21-i rendelettel s ezen a címen el lehetek addig. S mikor nekem aggályaim voltak, s azt kérdeztem, ne kérjek-e addigra szabadságot, azt mondtad, szükségtelen, Te majd elintézed az egyetemmel. Most aztán Hajnal dékántól jan.[uár] 30-i dátumú következő levelet[2] kaptam: „Az olasz szakos hallgatók tudományos képzése érdekében a Kar tagjai szeretnék, ha Prof.[esszor] Úr előadásait minél előbb megkezdhetné. Az olasz szakon eddig is két prof.[esszor] tartott előadásokat, Mosca[3] prof.[esszor] azonban már hosszabb idő óta O[laszország]-ban tartózkodik, és az ő tanszékének tárgyköre különben is az olasz művelődéstörténet. Prof.[esszor] Úr irodalomtörténeti előadásai, – melyeket mind a Kar, mind a hallgatóság nagy érdeklődéssel vár, – jelentős mértékben

emelnék az egyetemi olasz oktatás színvonalát. – Tisztelettel kérem tehát Prof.[esszor] Urat, szíveskedjék értesíteni engem arról, hogy előadásainak megkezdése mikor volna lehetséges. Nagyon örülnék, ha erre már a jelen féléven is sor kerülne. Az oktatás előreláthatólag február végén kezdődnék, úgy hogy előadásait idejében meg tudnánk hirdetni etc."

Azt feleltem, én mostanában nem mehetek.[4] Nem pedig azért, mert a polyarthritis pár hónapja kiújult rajtam, nagyon rossz állapotban vagyok. S most még – ép a nyavalyám miatt bizonytalan járásom következményekép – baleset is ért: elestem, teljes súllyal rázuhantam a bal kezemfejére-csuklómra, nem tört el, de repedhetett, nagyon dagadt és fáj. Pécsett meg kellene röntgeneztetnem, de ha nincs komoly baj, akkor is nagyon lassan, sokára gyógyul az ilyesmi, mondja itt az orvos. Sajnos, mindez nem kibúvó, hanem igaz. Azt is megírtam neki, ha kívánja, orvosi bizonyítványt küldhetek.

Mi lesz azonban, ha az egyetem nem nyugszik bele? Arra kérlek tehát, védelmezz meg. A másik: ide mellékelem ezt a szabadságolási kérvényt, talán mégis ez volna a legjobb módja a dolognak, különösen most, hogy lemondtál, s nem tudni, meddig ülsz még ott, se azt, hogy az utódod majd mit csinál velem. Én a nyarat arra akarom használni, hogy Harkányban, vagy másutt alaposan kúráltassam magam, s így őszre fit legyek. Éppen ezért nem szabad megtörténnie, hogy a fizetésemet valamilyen címen megvonják, mert akkor tovább nyavalyoghatok. Hogy most nem szolgálom meg a fizetésem? Lehet. De jog, és azt hiszem, törvény szerint is nekem volna még követelni valóm az államtól: 27 évre visszamenőleg a különbség az egyet.[emi] tanári s a lelkészi fizetés közt, ami elég nagy, hibám nélkül nem kaptam, s ma legalább százezer forintra rugna. S amiért, ha pörölnék, a Közig[azgatási] Bíróságnak meg kellene ítélnie. (Jogászok mondják.)

Mikor a lakásomról beszéltünk, megkínáltál azzal, menjek oda a Kollegiumba. Gondolkoztam rajta azóta. Hát ha kapnék 2, de ha lehet, 3 szobát úgy, hogy az egyik elég nagy volna a könyvtáram befogadására, szívesen odamennék. De úgy, hogy aztán ott maradhassak is, s akárki szeszélye ne tehessen ki. Nem kívánnám persze ingyen, de még a szokványos érték szerint se; többet adnék érte; szerződésileg a Kollegiumra testálnám az egész könyvtárt, szekrényestől, mindenestől. Én nem fogok addig élni, amennyit ez, évekre elosztva, ér. Nem nézted át, mikor itt voltál, de túlzás nélkül mondhatom, hogy igen nagy érték, különösen, sok lévén benne olyan, ami hosszú ideig pótolhatatlan.

Mikor pedig azt mondtam, mennyire nincs kedvem olaszt előadni, mikor azt kellene folytatnom, amit 10 évig magántanárként csináltam a pécsi egyetemen, s amivel, azt hiszem, maradandót produkálok (nem publikáltam eddig), de a nyáron sor fog kerülni rá, – arra invitáltál, menjek be Hozzátok a Kollegiumba, s adjak ott filozofiát elő. Ha tehát ezt még mindig kívánod, ha az ott lakással kombinálni lehet, s ha a „berendelésemet" meg lehet úgy csinálni, hogy valamelyik utódod, vagy az egyetem „ki" nem „rendel", – ehhez a megoldáshoz is kedvem van, sőt ehhez igazán nagy kedvem, s azt hiszem, az ifjúság is olyan nevelőt kapna bennem, amilyen nem sok akad. Ezt objective mondhatom, harmadik személyben, mert eredményekben látható. Hisz ép emiatt keserített, hogy ilyen remeteségre vagyok kárhoztatva.

Okt.[óber] 7-i leveledben[5] azt írod, „tébolyban élek", de hiszen láttam magam is. Mégis arra kérlek, ha jut rá nyugodt időd, gondold át, amiket írtam, s mondd meg, mit határoztál.

Az egyetemi ügyet pedig mindenképpen légy szíves minél előbb rendezni úgy, hogy semmi anyagi sérelem se érjen.

A Valóság Bibó cikke miatt itt hagyott számát[6] mellékelem.

Szeretettel köszönt

Fülep Lajos

P. S. A népfőiskoláról s Kanyarról[7] – mivel okt.[óber] 7-i leveledben[8] említed – majd máskor írok. Nem akarom most a fenti témát mással is megtoldani.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 7. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1774/2.
[2] Ld. 1807/11. ill. 1818. sz.
[3] Ld. 1771/5.
[4] Ld. 1719/2.
[5] Nem maradt fenn.
[6] A cikket ld. 1763/5. Valóság ld. 1744/6.
[7] Ld. 1800/3.
[8] Nem maradt fenn.

1821. KNER ZSUZSA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. II. 5.

Kedves jó Lajos bácsi!

Ugy-e megengedi, hogy a régi barátság jogán[1] így szólítsam?

Nagyon jól esett a levele[2] és az érdeklődése. Mindenki, aki a közös múlthoz tartozott, aki Őket szerette, olyan nagyon sokat tud jelenteni. És különösen sokat tud adni az, aki Apuka[3] legkedvesebb barátai közé tartozott és akit mindnyájan nagyon szerettünk.

Természetesen tudtam Mihálykával[4] való levélváltásáról ép úgy, mint a 44-es dolgokról. Azóta nálunk nagyon sok minden történt. Nagyon jó volna most hosszan beszélgetni mindenről, úgy, mint valamikor régen Gyomán. Eszembejut, mikor Lajos bácsi elutazott tőlünk, visszafelejövet Apu azt mondta nekem: „így volna érdemes élni, ha az Istenke adna erőt, egészséget, békét és minden hónapban egy ilyen vendéget." Így szeretnék elmondani mindent, ami történt, de írásban az szinte lehetetlen. Nem akarok Mihály tettének az okairól én írni, mert Ő azt sokkal világosabban írta meg, mint ahogy én tudnám. Inkább, ha alkalmam lesz másolatot írni és meg tetszik engedni, el fogom küldeni a búcsúlevelét.[5] Ha az Új Magyarországot[6] olvasta Lajos bácsi, abban a lényeg úgyis benne van. Mégsem hiszem, hogy tettének az volt az igazi és egyedüli oka. Meggyőződésem, hogy ezzel születni kell és ha erre a hajlama meg volt, bármi más is kiválthatta volna, a legteljesebb békeidőben is, Apuék életében is. Az egyetlen, ami elviselhetővé tette számomra ezt az utolsó és legnagyobb csapást, az a tudat volt, hogy Ő itt soha nem érezte jól Magát, gyerekkorától fogva. Nem lehettem olyan önző, hogy azt kívánjam, éljen, hogy az *én* életemnek értelme

legyen. Mert Vele együtt az is elmúlt. Élő halottként csináltam végig az utolsó évet. Lajos bácsi tudja, amit kevesen értenek meg, hogy mit vesztettem. Nem *egy* Apát, nem *egy* Anyát[7] és nem *egy* testvért. Olyan *Embereket,* akikből csak egy volt. Magam is keresztül mentem egy és máson, szóval minden jogcímem megvolt rá, hogy irigyeljem Mihályt, aki elég erős volt hozzá, hogy megtegye. Ez volt a helyzet, mikor a levelét megkaptam és ezt a gondolatmenetet folytattam volna, ha akkor válaszolok. Gépiesen, de folytattam a munkámat is, most kezdem az utolsó félévemet az Akadémián. Ha Istenke is akarja, tavaszra meglesz a tanári diplomám.

Most azonban másképp kell folytatnom. Úgy látszik, meg volt az értelme, hogy én megmaradjak és most már azt is tudom, miért. Három hete volt az eljegyzésem valakivel,[8] aki Ember olyan értelemben, ahogy azt Kneréknél értették és amiről azt hittem, teljesen kiveszett már. Most már látom, hogy lehet élni, mert olyan lesz az életünk, mint a Szüleimé volt. Hogy aztán a vőlegényem még egész véletlenül nyomdász is, – az már sok. Egyelőre 26 éves és két hónapja saját nyomdája van. Erről pedig nem hajlandó lemondani. Nekünk meg kell mutatni, saját magunknak, hogy meg tudunk állni a saját lábunkon. Ha ez 1–2 éven belül sikerül, akkor meglátjuk, mit lehet csinálni Gyomával.

Röviden így nézne ki a helyzet. És végeredményben azt kell mondanom, hogy ha magam sem értem, hogy lehet ez Nélkülök és az elmúltak után, de olyan boldog vagyok, ahogy azt Ők szerették volna.

Elnézést kérek, hogy ilyen sokára válaszoltam, de épen most, az eljegyzés körül, ami egybeesett a colloquiumaimmal egyrészt, másrészt azzal, hogy a vőlegényem úgy látszik, most már kezdi Apu életének folytatását és minden nap hajnalig dolgozik, ami azt jelenti, hogy én is itt vagyok a nyomdában éjszakánkint, – képtelen voltam hozzájutni az íráshoz.

Még egyszer nagyon, nagyon köszönöm az érdeklődést és a nagyon jóleső levelet

sok szeretettel

Zsuzsa

Pesti címem:
Kner Zsuzsa, Bp. IX. Lónyay-u. 7. I. 24.

MTAKK Ms 4588/160.
Kézírás HP nyomda. Cégtulajdonos: Jung Ernőné Budapest, VI. Vasvári Pál-utca 8. Telefon 22–63–75 fejlécű levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.
Kner Zsuzsa ld. 1734/6.
A levélen FL ceruzaírásával: Kner Zsuzsa

[1] FL 1943. V. 22–23-án volt látogatóban Gyomán Kner Imrééknél, akkor ismerte meg Kner Zsuzsát.
[2] Ld. 1811. sz.
[3] Apuka – Kner Imre ld. 1733/11.
[4] Kner Mihály ld. 1734. sz.
[5] Kner Mihály két búcsúlevelet írt, egy néhány sorosat Kner Zsuzsának, és az itt közöltet Rácz Lajosnak.
Kedves Lajos bácsi!
Most amikor már mindennel leszámoltam, ami még idekötött, úgy érzem, hogy Te vagy az az ember, aki legközelebb állottál hozzám, a sok-sok ismerősöm és barátom közül. Így hát Neked

akarok egy kis magyarázatot adni, bár talán Neked ez nem is annyira szükséges, mert Te eléggé ismertél engem.

Nem is tudom, hol kezdjem el, hiszen nagyon-nagyon sokminden tartozna ide, de talán mégis néhány csúcspont köré összegeződik az a sokminden, amiért úgy érzem, hogy nem érdemes tovább kínlódni ezen a világon.

Az egyik dolog természetesen az, hogy olyan ember, mint én nem tudja azt elfelejteni soha, hogy milyen körülmények között fosztották meg a családjától és még sokmindenki mástól, akiket szeretett. Te igazán tudod azt, hogy ha valaki, akkor én igyekeztem beleilleszkedni a magyarságba és igyekeztem magamnak is úgy feltüntetni a dolgot, hogy ami történt, nem a magyarság bűne volt. Azonban úgy látszik, hogy az én esetemben nem válik be az, hogy a idő mindent meggyógyít. Minél messzebb kerülök időben ezektől a dolgoktól, csak annál tisztábban látom azt, hogy milyen tudatos aljassággal és előre megfontolt szándékkal történt minden. Ha azoknak az embereknek van is bátorságuk, akiknek mindehez közük volt, hogy a szemembe nézzenek és úgy is tudnak viselkedni, mintha semmi sem történt volna, én ezt nem tudom tenni. Most már világos előttem, hogy sohasem tudnék ebben az országban nyugodtan élni és soha többé nem tudnám magam itt igazán otthon érezni. Tíz hónapig ezzel törődtem csupán, minden mást félretéve, hogy magammal ebben a dologban tisztábajöjjek. Tudtam, hogy amíg ezt el nem rendeztem magamban, addig úgy sem lesz nyugtom. Hát nem sikerült. Maradt volna még a kivándorlás, végül ezen gondolkoztam sokat, de aztán rájöttem, hogy ez nem nekem való, ott kinn még úgysem tudnék élni, mint itt.

De azok a dolgok, amiket fenn elmondottam még nem teszik egyedüli okát elhatározásomnak. Egyáltalán nem. Hiszen nem kell énnekem közösségi életet élnem, ha semmiképpen sem tudok beleilleszkedni. De mégis, az ember nem zárkózhatik el tökéletesen a külvilágtól. És amerre csak fordulok, mindenütt valami olyan emberi aljasságot találok, hogy azt kell hinnem, nincsen kiút. Eljutottunk odáig, hogy olyan kevésre fogyott azok száma, akikért meg kell bocsátani a többieknek, hogy most már nem lehet megbocsátani senkinek sem. Azt tapasztalhatjuk magunk körül mindenütt, de távolabbi országokból is annak jele mutatkozik, a hozzánk érkező hírekből és újságokból, hogy az emberiség olyan lejtőre jutott, amelyből talán már nincsen visszaút. Talán meg van annak is a sorsszerű értelme, hogy miért most találták fel éppen az atombombát. Nem vagyok kifejezetten istenhívő, de mégis hiszek bizonyos végzetszerűségekben. Úgy érem, hogy nincsen messze az emberiség utolsó háborúja, amely azután végez is ezzel az állatfajtával, mely az összes állatfajok közül legkevésbé tudta megbecsülni magát a földön. Nem mintha félnék ettől az utolsó leszámolástól, de úgy érzem, hogy nincs miért megvárni azt, már nem történhet se jóból, se rosszból több, ami még érdekes lehet az én számomra. Rövidebb és egyszerűbb így.

Lehet, hogy nincs igazam, nem így fog történni és az emberiségre olyan jövő vár, amilyet ma még álmodni sem tudunk. De engem már ez nem érdekel. Elvesztettem a hitemet az emberekben és mindenben, amiről eddig azt hittem, hogy érdemes élni érte.

Szerencsére nem nagy kár értem, a kutyámon kívül nem igen fog senki sem ugatni utánam. Egyedül szegény nővéremet sajnálom, talán neki is jobb lett volna haza sem jönni Auschwitzból.

Ne haragudj rám, ha megingattam a hitedet egy és más dologban, de azt hiszem, hogy a Te hitedet nem olyan könnyű kikezdeni. Harcolj továbbra is kitartással és erővel azért, amit magad elé tűztél és sohase felejtsd el Madách mondását: „A küzdés célja a küzdés maga."

Élj boldogan!

Kner Mihály

Rácz Lajos (1900–1983) földműves, 1936-tól a Kisgazdapárt politikusa, 41-től országos vezetőségi tagja. 1944. március 20-án letartóztatták és – Kner Imréhez hasonlóan – Nagykanizsára internálták. VIII.-ban szabadult, XII. 21-től az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, utóbb képviselő, 1948-ban a Kisgazdapárt alelnöke. 1949-ben visszavonult a politikától, gazdálkodott, majd a Talajjavító Vállalatnál dolgozott.

A búcsúlevél szövegét Erdész Ádámnak, közlésének engedélyezését Kéri Pálné Haas Júliának köszönöm.

[6] Az Új Magyarország 1946. karácsonyi számában „Apák és fiúk. Emlékezés a Kner-családra" címmel jelent meg Balog János cikke. (15. p.)

[7] Kner Imréné ld. 1737/5.
[8] Haas Pál (1921–1991) 1949-ig saját nyomdájában dolgozott, 1949–1957 között az Egyetemi Nyomdában nyomdász, 1957–1983-ig a Móra Ferenc kiadóban előadó ill. műszaki vezető volt.

1822. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1947. II. 21.

Kedves Lajos,

Megjöttem,[1] tenger elintéznivaló közepébe, így csak kutyafuttában írok, pusztán a jelentkezésért. Örülnék, ha viszontláthatnálak s majd keresem is az alkalmat. De keresd te is, gyere fel megint!

Sok szeretettel

Illyés Gyula

A helynév a feladó alapján pótolva
MTAKK Ms 4587/290.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Dr Fülep Lajos úrnak, író
Zengővárkony u. p. Pécsvárad (Baranya vm.)
Feladó: Illyés Gyula Bpest III. Csejtei-u. 2.

[1] Ld. 1803/1.

1823. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. II. 27.

Kedves Dezső,

bár remélem, és óhajtom, hogy már nem vagy ágyban, lakásodra irányítom a levelem, amúgy se lévén hivatalos tartalmú.

Hálásan köszönöm a gyors intézést, – azt pedig, hogy ágyból is, ilyen hamar, válaszoltál,[1] sose fogom elfelejteni. Mivel mutathatom meg valaha, nem tudom, de hát – you never can tell.

Nagyon köszönöm a szíves invitálást az Eötvösbe, – úgy van, amint írod: fel kell mennem, megnéznem, megbeszélnem. Látatlanba a férőhely elégtelensége aggaszt. Hogy férek el a könyveimmel? Mert ha bútor nem fér el, nem törődöm vele, de a könyvektől nem válhatok el. Szerszámaim. S nem tehetek róla, hogy az én mesterségemhez sok szerszám kell. No de vederemo. Ha kitavaszodik, felmegyek.[2]

A teljes férőhely azért kellene, mert a kétfelé lakást valahogy terhesnek tartom. Évközben is csak meg-meg kellene nézni, mi van itt, káplánra nem lehet csak úgy ráhagyni mindent. A felelősség mégis mindenért rajtam. De a szeptemberi Pesten létel egyébként is megérlelte bennem a teljes áttelepülés szándékát, – oly sokan jelentkeztek az ifjabb és

legifjabb nemzedékből, egyszerre seregestül is, és mindenféle branche-ból (sokan művészek), oly nagy a várakozás, bizalom, sőt valósággal követelés, annyira hangoztatják, hogy kellek nekik erre vagy arra, hogy nem tudnék nyugodt lelkiismerettel féllábbal itt maradni.

Természetesen méltánylom, hogy ágyból diktált leveled, mint írod, csak a „lényegről" szól, – de nekem a leglényegéhez tartozik a dolognak, hogy jöttök-e, s mikor. A gyertyaszentelő zord volt, remélhető tehát, hogy ez most már a tél agóniája, s hamarosan tavasz lesz, s egyáltalán lesz tavasz, mert már rég nem volt, – s akkor nagyon örülnék, ha legalább néhány napra eljönnétek, hogy még megmutathassam ennek a vidéknek a csodáit, de meg amúgy is Rád férne egy kis szellőzés és nyugalom.

Előző levelemhez mellékeltem a Valóság[3] kölcsönadott számát, s nem emlékszem rá, hogy a levél egyéb témái közt nem felejtettem-e el megköszönni. Ha igen, most köszönöm meg szépen, s egyúttal arra kérlek, ha jöttök, hozzál nekem egy „Helyünk a világban"-t,[4] mert nincs, némelyiket olvastam belőle egyebütt, kitűnőek voltak, most meg még külön gusztust csinált hozzá Rónay György cikke a Magyarokban[5] (csak most jutottam hozzá; hanem milyen tehetséges ez a Rónay! s milyen kitűnő tudású!) De el ne küldd a könyvet! úgy nem érvényes, – Veled együtt várom.

Kézcsókomat küldve, szeretettel köszönt

F.[ülep] Lajos

P. S. A szabadságolási iratot csakugyan megkaptam közben, s mivel az van benne, hogy még orvosi bizonyítványt is küldjek, már el is küldtem. Csak azt nem tudom, jó lesz-e. Mivel az irat nem mond expressis verbis „hatósági orvosi biz.[onyítvány]-t, hanem csak szimplán orvosi biz.[onyítvány]"-t, s mivel nemrég tanúnak idéztetvén Szekszárdra a Népbíróságra, s nem mehetvén, bizonyítványt küldtem magam helyett, s akkor a pécsváradi járásbíróság elnöke azt mondta, hogy a kezelő orvos írta bizonyítványt küldjek, – hát most is ilyet küldtem. Csak nem fog az ü[gy]o.[sztály] azzal megszégyeníteni, hogy nem fogadja el. A szabadságkérés okát megírtam, s az szentírás, – engem még nem esketett meg bíróság soha, azt mondták, olyannak tekintik, mint az esküdött tanuskodást. De ha éppen hatósági kell nekik, majd megírják, küldhetek azt is. De bosszantani fog.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 8. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] FL Pestre menetelére 1947. IV. végén került sor. Ld. 1830/9.
[3] Ld. 1820., 1744/6. ill. 1763/5.
[4] Helyünk a világban. Keresztury Dezső tanulmányai. Bp. 1946. Renaissance. „Fülep Lajosnak szeretettel és nagyrabecsüléssel Keresztury Dezső 1947. IV. 27." dedikációval.
[5] Rónay György ismertetése a Magyarok 1946. II. évf. 8. sz. 473–477. p. jelent meg.
[6] Rónay György (1913–1978) költő, író, műfordító, irodalomtörténész. 1943-ban az Ezüstkor c. folyóirat egyik alapítója, 1947–1949-ben országgyűlési képviselő, a Vigilia szerkesztője.

1824. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1947. II. 27.

Kedves Professzor Úr!,

köszönöm a szíves levelet[1] és Professzor Úr kedves törődését egyre zűrösebb sorsommal; de azt hiszem, az az állapot, melyet a „Nyomor"[2] versben megírtam, s a jelenlegi, mely már a nyomor bázisát is nélkülözi, nem tart soká: azt ígérik, hogy januárban kineveznek a székesfehérvári múzeumhoz,[3] és ezzel megint rendeződik a dolgom. – Két nappal ezelőtt érkeztem Pestről Csöngére, és szilveszterkor újra Pesten leszek. Egyelőre szinte seholsem vagyok; fűtetlen szobában ülök egy íróasztalnál, remény nélkül arra, hogy három percnél tovább egyfolytában írhassam ezt a levelet. Hónapok óta egy percnyi magány nélkül, folytonos tépettségben élek, s már nem tudom, hogy rám-kövült egykedvű nyugalmam teljes fásultság-e, vagy immunitás az élet bármily zaklatásával szemben.

„Az emberélet útjának felén egy nagy sötétlő erdőbe jutottam, mivel az igaz utat nem lelém."[4] Nemcsak az alsó, életbeli, hanem a felső, alkotásszférában is. S az alkotás-beli megzavarást nem az okozza, hogy barátaim csaknem egyöntetűen csalódottak és kielégítetlenek az újabb írásaimtól, és súlyos vádakkal illetnek. Úgy látszik, már nem érdekel az olvasóközönség, csak magammal törődöm – írja Székely László[5] kath.[olikus] papköltő, akit mint kristálytiszta embert becsülök. Elfordulok az élményvilágtól, a valóditól, és pótszerekkel, sacharinnal, sütőporral dolgozom – mondta Korein Andor,[6] a zsidó mágus. S a többiek is azt hangoztatják: követhetetlen, ellenőrizhetetlen, homályos dolgokkal kísérletezem. Nem zavar meg ez a sok ellenvélemény; bár megható és megdöbbentő, hogy e sok gáncsból *sosem* a rosszindulat és kivétel nélkül *mindig* az aggódó szeretet szól; s ezért szinte illendő volna, hogy a sok gáncs legalább egy kicsit megzavarjon. Viszont: tudom azt, hogy a kísérletem nyaktörő, csak az én nyakam törik ki; s ha kísérletem eredményes, ez az eredmény mindenkié. Az ő dolguk, hogy aggódva visszahívjanak a veszélyes útról; s az én dolgom, hogy ne az aggodalomnak engedjek, hanem a veszélyes útnak. – Mindamellett egyelőre megtorpantam, nem a gáncsok miatt, hanem mert az „Elysium"[7]-stádium után mintha meredek fal következne, melyet nem tudom hogyan kell megmászni vagy áttörni.

Kedves Professzor Úr, idáig jutott a levelem még karácsonytájt; azóta körülményeim dobáltak Pestre, Fehérvárra, Pécsre, Pápára, stb., és a levelet lehetetlen volt folytatni; azóta a levél elkészült része a zsebemben zúzódott és utazgatott. – Most újra Csöngén vagyok, aránylag nyugodtabb körülmények között, de csak március 5–10-ig, akkor megint Pestre kell mennem, hogy édesanyámat egy hónapra kórházi kezelés alá helyezzem; szegénynek Parkinson-kórja van, s ez makacs dolog. Engem pedig újra dobálni fognak Kukutyintól Kutyabagosig; de legalább ezt a pár napot felhasználom nyugodt munkára. Dolgozgatok egy nehéz versen, mely a gyermekkori álmokról szól, melyekben az általános-emberinek minden fő-aspektusa feltárul, szinte bevezetés-szerűen. – A vers egyelőre még csak részben kidolgozva:

A vörös palást[8]

Első álmod – még bölcsőfia-álom –
két rózsás gyerek, összefonódva mezitlen,
eszi egymást, dagadó lágy húsba harapva.

Második: a fekete áldozat édesanyádnak.
Emeli a kő-fedelet, s nem szól a homályból.

Íme harmadik: a zugolyban, bútorok árnyán,
pajtások csüggnek fejjel le a légből,
mint vak lámpák... nem is élnek ezek tán...

Ó jaj! tenger
álom hullámzik, inog a lomha redőkön,
vörös alapon tarka szál: csillagsereg álom!

Emlékezz már:
him ágyékból a magasba szökik a bimbó,
nő ágyéka virágot hajtva kibomlik,
s mint hegedü-vonó a remegő kényes idegre,
a kitárult szirom-övbe lezudul a bimbó.

Emlékezz már:
jársz kiveszett fennsíkon, szikla-göröngy közt,
lelsz valakit nyakig-állig kőbe temetve,
s a menő, s az elásott: ez is, amaz is, te magad vagy!
A kiálló fejbe gorombán belebotlasz,
de a másik fejnek fáj csizma-rugásod.
Mint a te álmod,
mind az enyém is:
gyermeki álmunk ugyanegy kút gyöngyeit issza.

Száz közös út visz a sok-rablóju határon:
ábrái vörös palástnak: gyermeki álom!

Téren, időn át
bújj, bújj hozzám:
pártos, vad szívünk gyökere közös a földben.
S közös, ami vár ránk.
Gondold: füstben jársz. Szemedet bekötötték.
Megcsap a fáklya-meleg, míg kézenfogva vezetnek.

S majd ha nem félsz,
te magadat áldozod,
szemed kendője magára-tépi a lángot!
Ó, ha meglátod vér-szinű palástod!

Eddig a vers. – Míg ide-másolgattam, közben észrevétlenül alighanem készre csináltam, legföljebb még kicsit gyalulgatni fogok rajta. – Metrumát magam csináltam, s nem minden sorban alkalmazkodtam hozzá; ez a metrum a következő:

⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ – –

És a rövid soroké:

⏑⏑ ⏑⏑ – – – –

Kérdezte Professzor Úr, Kardos László cikkével[9] kapcsolatban, hogy hogyan mondtam el a „Sorsangyalok" szerkezetét, tartalmát. Leírtam e vers keletkezés-történetével együtt; hosszúra sikerült; bocsánatot kérek, hogy ilyen hosszú levéllel terhelem Professzor Urat.

És kérdi Professzor Úr, hogy hol lehet látni Tóth Menyhért[10] festményeit. Illés Árpád[11] festő barátom lakásán van egy csomó képe; Illés címe Bp. VI. Izabella u. 65. IV. em. Ha Professzor Úr egyszer Pesten jár és esetleg felkeresné Illés Árpádot, aki ismeri és becsüli Professzor Úr munkáit, s meg volna hatva a látogatástól: ott láthatná Professzor Úr a Tóth képeit. És Illés képeit, melyek, hogy úgy mondjam, érdektelenségükben érdekesek, hallatlanul halk, nem-mutatós munkái egy nagykulturájú művésznek. – Tóth Menyhért maga valamelyik pestmegyei faluban lakik, de nem tudom melyikben, Kecskemét környékén.

Jó egészséget, minden jót kívánok – és elnézést kérek ezért a sok-mindenféléért – hálás mély tisztelettel

Weöres Sanyi.

A „Sorsangyalok" említett elemzése kb. a következő volt:

A sorsangyalok: a Párkák, vagy Moirák, vagy Lipikák, vagy a Karma hatalmai, vagy a kauzalitás szellemei; az az angyalrend, mely a történések következményeit tükör-szerűen visszaveri a teremtett világra. Ha a világot egy billiárd-partinak tekintjük, akkor ez az angyalrend jelenti a billiárdasztal szegélyét, melynek a golyók nekiütődnek és onnan törvény-szerű szögben visszaütődnek. Ez az angyalrend mintegy a teremtett világ szegélye, mely a történéseket felfogja és szinte „kiértékelve" visszaveri. A keresztény misztika „második Hármas"-a: a fizikai-biológiai történések Hatalmai, a tudatos cselekvések Virtusai és az értelemfeletti történések Dominációi.

Strófánkénti elemzés:

1.) Tág tető láng-ormai
nem átallnak a görcsös útnak
díszt és rangot osztani.

A sorsangyalok (a teremtett világ felső, tüzes ormai) a életet (a görcsös utat) díszességrangossá avatják azáltal, hogy felülről, résztvesznek benne. Nélkülük az élet csak por és sár volna; ők sugározzák bele a törvényt, a felelősséget, a magasabb valóságot.

2.) Párkányok fehér mosolya,
bontakozó csók bársonya
függ a magasban, forr a mélyben
fájdalom és mámor kerekében.

A sorsangyalok: a világ felső, tiszta párkánya, fehér márvány-mosolya. Mindenben résztvesznek, és mégis mindig legfelül vannak, elérhetetlenül; ezáltal olyanok, mint egy bontakozó csók, mely mindig csak készülődik és soha el nem csattan. Magasban vannak, elérhetetlenül; de ott vannak mindenütt a mélyben is, a fájdalom és mámor „kerekét", törvényszerű fogását intézve.

3.) Kulcsos könyv betü-lelkei
lóbálják a gyík-fejű lámpát,
az eleven bőr villogását
szüntelen teremteni.

A sorsangyalok (a Sors Könyvének betűi, s ezáltal tartalmai, lelkei) adják az élet elevenségét, hevét; ez az isteni tűz azonban, amint a lenti sáros elemekkel érintkezésbe kerül, démonivá, sárkánnyá válik: „gyík-fejü lámpa". Ez a felülről jövő tűz teszi az alsó világ felszínét („az eleven bőrt") villogóvá; minden tisztátlanságában és durvaságában is a magasságot tükrözővé.

4.) Fal-szegély fény-kútjai
szállnak a lompos ballagásra:
gyík-ujjak mindennapi
záruléka és nyilása.

A sorsangyalok (a világ szegélyének fényforrásai) ráragyognak a lenti sár-elem lassúmenetű periódusaira. Ez a ragyogás ütemes: zárulnak és nyílnak a „gyík-lámpa" ujjai.

5.) Tág tető láng-ormai,
kulcsos könyv betü-lelkei
lanyha port puha illanással,
lomhaságot ütem-vonulással
nem szűnnek betölteni.

A sorsangyalok teszik a lenti port puhán-illandóvá (a durvát bájossá, a lélektelent lelket-hordozóvá), s a teremtett világ tehetetlen lomhaságát ütemessé, ütemes periódusokon át kibontakozóvá. Ők viszik az alaktalan iszapba az ütem égi, érlelő elemét.

6.) Hű bivalyként húz az ütem,
vásznak imbolyognak a szélben,
aprón, mint a tengeren,
lángrózsák lehelletében.

A magasságos ütem, ahogy a lenti sárba kerül: lomha, nehézkes, de hűséges-türelmes vontató állat. Húzza a „vásznakat" (az elfoszlókat, tarkákat, a mulandó burkokat) a tengerszerű végtelenségben, a „lángrózsák" (sorsangyalok) fényében-tüzében.

7.) Őrzik az eleven bőr varázsát
kulcsos könyv betü-lelkei,
sóvár hús nehéz dobogását,
szárnyat, amint a port veri.

A sorsangyalok vigyáznak az általuk átlelkesített lenti durva világra. „Sóvár hús nehéz dobogása": a sár éledni-átfűtődni kezd, egyelőre durván és mohón. „Szárny, amint a port veri": felszállni kíván és lenn vergődik.

8.) Párkányok fehér mosolya
pőreség izzó havában,
mozdulatlan bontakozásban:
zengő „mindig és soha".

A 2. strófa motívuma tér itt vissza. A sorsangyalok szakadatlan ajándékozzák magukat a világnak, mint a pőrére-vetkőzött nő; de mégis elérhetetlenek, külön-maradók (bontakozásuk mozdulatlan, változatlan, mindig-egyforma). Ők „mindig" odaadják magukat és mégis „soha".

9.) Ó, a fakó föld iszonyu láza!
vázzá száradó virága!
győzik e lázat ontani
tág tető láng-ormai,
égi év örök világa!

A „mindig és soha" szomjaztatja az életet. Az élők a megkapottnak és megkaphatatlannak kettősségétől lázasak; láztól kivirulnak és láztól elhervadnak. Ez a láz a sorsangyaloktól árad az élet éveinek és világéveinek periódusaira; a sorsangyaloktól, kik változatlan-egyetlen-örök égi évben élnek.

10.) Mélyén a ködös áradatnak
ütem bodrai rejlenek,
görcsös útnak rangot adnak.

Az 1. strófa motívuma. A sorsangyalok rangot, létjogot adnak a lenti sárnak, azáltal, hogy az ütem égi váltakozását viszik bele, az előző strófákban említett lázas periodikusságot.

11.) Tüzes gyík-fej füstöl a légben,
élő bőrön fény-habok;
száz kendő, kalap imbolyog
lángrózsák lehelletében.

A 3. és 6. strófa motívumainak vegyülése. A magasban a sorsangyalok gyík-lámpája, a mélyben az élők bőrén ragyog e lámpa fénye. Az élő-testek, a mulandó burkok („kendő, kalap") groteszkül, tragikomikusan imbolyognak a sorsangyalok tüzében.

12.) Menny betűi, csillagok
rezgő dajka-dalra kelnek:
zöld sürüségben, mint halott,
hófehéren alszik a gyermek.

A sorsangyalok a sár-világból kifejlő lélek dajkái. A lélek a tenyészet szövevényében („a zöld sűrűségben") sápadtan, betegen alszik, s olyan, mintha halott volna. S ez a „hófehéren alvó gyermek": Jézus, a minden emberben meglévő halhatatlan, isteni lélek.

(Ehhez még hozzáfűzöm: a sorsangyalokat megjelenítő sorok: „Tág tető láng-ormai", stb.: a csillagok képzetét idézik fel; hiszen a csillagok a sors megtestesítői.)

Megírom „A sorsangyalok" keletkezését; eléggé bonyolult história: Előzménye: szoktam néha úgy írni verset, hogy a vers keletkezésében való részvételemet minimálisra redukálom, s a vers létrejöttét ugyszólván a poézis hatalmaira bízom. Ez a következő metódussal szokott történni: Rögtönzök néhány sornyi értelmetlen szöveget; pl.:

hobu mohu tollobu mehei télán
litilu kavui vovun
pendumnu litto kohul bo
haunbun ive ivon igede

Mikor ez az értelmetlen szöveg elkészült: elkezdem a felsorakozott értelmetlen szavakat ízlelgetni, hogy melyiknek milyen fogalmak felelhetnek meg leginkább. Pl. „hobu"-nak megfelelhet: sötét, homályos, nyugodt, nyugodni, nyugvás, gúzs, szűk, fal, kuckó, odu, pince, barlang, guggolni, zsugorodni, száradni. „Mohu"-nak: sötét, oldott, kígyó, kékeszöld, páfrány, kanyarogni, mocsár, békanyál, tespedni. „Tollobu"-nak: lengő, lengni, remegni, lobogni, vihar, zuhatag, sisak, madár, szárny, létra. „Mehei"-nek: sok, keverék, átmenet, padló, bürü, szürke. „Télán"-nak: éles, nyilt, nyitott, szabad, forogni, felső, csúcs, kard, penge, tőr. – „Litilu"-nak: fuvola, énekesmadár, lila, rózsaszín, édes, gyengéd, lejteni, játszani, halom, hullámzani, változni. „Kavui"-nak: szöglet, szögletes, emelet, érdes, szökőkút, szökellni, friss, harapni. „Vovun"-nak: vörhenyes, barna, domboru, hegynyereg, hágó, domb, horpadás, homoru. – „Pendumnu"-nak: fémtárgy, tükröző, ütőhangszer, rejtve-működő, bűvölni, titok, mágnes. „Litto"-nak: erre, bele, mutatni, megbékélni, tárgyilagos, hűvös, hétköznap, görcs, akadály. „Kohul"-nak: fénylő-sötét, lakk, zománc, láda, üreg, öböl, éjszaka, földmélye, forrás, kút, medence. „Bo"-nak: hirtelen, gömb, ború, gömbölyű, gurulni, magában-való, nyelni, jóllakni, kövér. „Haunbun"-nak: zilált, bonyolult, lármás, torony, harang, harangjáték, érc, füst, bronz. „Ive"-nek: szelíd, kék, menny, csillag, csillogni, ivóvíz, üreg, korsó, kancsó, kehely. „Igede"-nek: csillagraj, nyáréj, nyáj, sokaság, sokszög, szimmetria, harmónia, zengés, tánc, ritmus.

Mármost mindegyik értelmetlen szó egy csomó értelmet kapott: tehát elkezdhetem „megfejteni" és „magyarra lefordítani" a szöveget. Persze nemcsak egyféle „megfejtése" van az ilyen szövegnek, hanem legalább százféle, és mind más-más. Pl. a fenti szöveg egyik rögtönzött „fordítása":

Kétszeres sötétség lobog és forog a sokféleségben:
fuvolahangként szökell a magasba
és dobhangként sűlyed a barlang borujába,
érckopárság a tiszta csillag-nyáj alatt.

Másik „fordítás":

Gúzsbakötve kanyarog a viharban a por,
vörhenyesen hullámzik és szökken,
majd a mélység delejes görcse összegöngyölíti,
és ágasbogasan és mégis szeliden eltisztul a tánca.

Így csinálhatnék további „fordításokat" is, egyre lazábban alkalmazkodva a megadott értelmezési lehetőséghez; pl. ha egyhelyen a „nappal" szót találom, de alkalmasabb volna az „éj", vagy „hajnal", vagy bármi más, hát azt veszem; hiszen a felvonultatott fogalomsor nem arra szolgál, hogy görcsösen ragaszkodjak hozzá, hanem, hogy impulzust adjon. – Aztán következik a létrejött nyers-szövegek megformálása, ahol már egyáltalán nem ragaszkodom azokhoz a fogalmakhoz, melyekből elindultam.

Verseim közül így keletkezett az „Áldozati táblák": egy ötsoros értelmetlen szöveget egymásután háromszor, háromféleképpen „lefordítottam". Így keletkezett a „Mennyekzői kar" is, hatsoros értelmetlen szöveg négyszeri „megfejtése". S a „Mennybemenetel", nyolcsoros értelmetlen szövegből. És a „Patakmonda" is ílymódon eredt, különösen az eleje.

*

Ezekután rátérhetek „A sorsangyalok" keletkezésére.

Így szóltam magamhoz: „Sok-mindent kaptál már sorsod angyalaitól: köszönd meg nekik egy himnusszal. S hogy e himnuszban mi legyen, azt bízd őrájuk."

Elindulásul leírtam négy értelmetlen sort:

1. naur glainre iki
2. vobe gollu vá
3. tian plitei keumu tié
4. hom vonnom mí

Mindegyik szónak 10–20-féle értelmet adtam, aztán „lefordítottam" egymásután tizenkétszer; de a sorokat közben cserélgettem, hogy a szerkezet változatosabb legyen; s olykor csak 3 sort vettem, olykor pedig egy sort kétszer is. Ha az egyik strófában 1–2–3–4 volt a sorok sorrendje, a következőben mondjuk 2–4–1–3, vagy 1–2–1–4–3, vagy 1–3–2, stb. – Így keletkezett a következő nyers szöveg:

Szegély kedves csúcsai,
lassú ballagás lelkei
a vén útnak rangot adnak.

Fal-tető mosolya,
törvény hullámának öröme,
lomha foltokra fény-hullás
csillogva zeng, fájdalom és mámor fele.

Oromzat fényforrásai,
terebélyes lomhaság besugárzói
őrzik az élő fehér bőr zordságát és örömét,
az örök vonulást üdvözlik.

Fal-tető mosolya
tompán a lomhaságra ragyog,
szent vonulás öröme,
fénylő ujjak zárulása és nyílása.

Korlát csillaga,
elmosódó lomhaság tündére
zengi a fürdés görcsét, mámorát,
szent út üdvét,
kis és nagy lámpák mosolyával.

Széles ballagás patakzása,
elevenség sorozata, bús, derűs,
a vén úton hajlong
az orom-tüzek fényében.

Őrzik az eleven bőrt komoran és vígan
a szegély kedves csúcsai,
számolják a part homokját némán és zengve,
a lassú változás madarait.

Fal-tető mosolya,
csillogó sor csendje és éneke,
szent sor öröme,
mozdulatlan vonulat patakja.

Számolás az eleven bőr változásaival,
számolás a fürdő görcsével és mámorával,
a terebélyes ballagás forrásával,
e fakó fényű csúccsal,
a vén hullámzás elégedettjével.

Hangszer-játék futamai búsan és vígan
tisztelik a vén utat,
az ujjak fürdőjét a homokban, mely bús és víg.

A széles ballagás tüneménye,
a sorozat derűs-borús csillogása
köszönti az út nyugalmát
bogárpáncél-csillogás kicsinységével.

Fakózöld és fénylőfehér csúcs,
elmosódó ködfolt, csillag, forrás,
szent út csendes öröme
seregestől csillog görcs és láz felett.

Ez a 12 szabadvers-strófa „A sorsangyalok" első alakja. Ezt elkezdtem kötött formába átfaragni, csak igen lazán alkalmazkodva az első alak motívumaihoz. – Formául kínálkozott a 3 1/2-es és 4-es trochaikus sorok váltogatása, azzal a dallamosabbá-tevéssel, hogy

a trocheusokat pótolni-váltogatni nemcsak spondeussal és pyrrhychiussal lehet, hanem dactylussal és tribrachyssal is, sőt helyenként még jambussal is. A dactylus és tribrachys valami megremegő, gyorsuló hatást visz a trochaikus versbe, a jambus pedig disszonáns ellen-áramot ad. S a rímképletet folyton váltogattam, hogy a vers hangulata ide-oda forogjon, mint egy lebegő kristály.

Hogy a vers tartalma, a sors-hatalmakról való tanítás hogyan bujt bele az értelmetlen sorokba, s hogyan vált az egész vers gerincévé: ezt nem tudom. Ez a művészet csodája, hogy az ember sokkal nagyobbat szarik, mint amekkora a seggén kifér. A művészet nyilván nem e világból való; az elemzés csak addig a kapuig tudja nyomon elkísérni, ahol az ismeretlen kezdődik.

*

Próbálkozom most olyan versekkel, melyeknek ne legyen kezük-lábuk, hanem úgy mozogjanak, mint a golyó. Végsőig legyalult, legömbölyített dolgok legyenek. – Ősük talán a hérakleitosi aforizma. – A túloldalra idejegyzem őket:

Egysoros versek

Vajudik a sírásó felesége.
*
Hiány teste, árnyék.
*
Szárnysötét.
*
Tojáséj.
*
Istent látjuk, mint saját szemünket.
*
Koldus: akinek van valamije.
*
A mult a jelen alakja; a jövő a jelen illata.
*
A dal madárrá avat.
*
Csilrólagzsa.
*
Jasoni szántás az ürességben.
*
Az eleven mind víztől részeg.
*
Szőnyegevő sötétség.
*
Oroszlánra vágyni.
*

Lábunkat cipelni.

*

A dolgok árnyéka halhatatlan.

*

A világ Isten szakálla.

*

Liliomszörny.

*

Remetebál.

*

Királyország.

*

A termékenység meddő.

*

Fény a lámpában, lámpa a fényben.

*

Igazán jóllakni az ebéd emlékével lehet.

*

Őrült minden fűszál.

*

Húsvetés csontaratás.

*

A szépséget férgek viselik, a jóságot férgek ismerik, az igazságot férgek etetik.

A levelet Weöres 1946. karácsonytájt kezdte írni, majd 1947. II. 27-én fejezte be.
MTAKK Ms 4590/255. Megj.: Weöres S. Egybegyűjt. lev. I. 449–466. p.
Kézírás.
Címzés: Dr. Fülep Lajos egyetemi tanár, ref. lelkész úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranya megye.
Feladó: Weöres S., Csönge, Vas m.

[1] FL levele nem ismeretes.
[2] Megjelent: A fogak tornáca. Versek. Bp. 1947. Egyet. ny. 20–21. p.
[3] Weöres 1947-ben néhány hónapig a székesfehérvári szabadművelődési felügyelőségen, majd a múzeumban dolgozott.
[4] Dante: Isteni színjáték, Pokol I. ének 1–3. sor.
[5] Székely László (1894–?) író, költő, ifjúsági író, róm. kat. plébános.
[6] Korein Andor adatai ismeretlenek, 1958–1969 között nevelési és pszichológiai művei jelentek meg.
[7] Weöres Sándor: Elysium. Versek. Bp. 1946. „Móricz Zs. könyvek" Dedikációja: „Fülep Lajos bátyámnak hálás tisztelő szeretettel Sanyi"
[8] A vörös palást itt közölt részlete variáns. Kötetben: A fogak tornáca. Versek. Bp. 1947. Egyet. ny. 32–33. p.
[9] Kardos László cikke: Weöres Sándor új versei. Elysium. „Móricz Zsigmond" könyvkiadó. Bp. 1946. = Magyarok 1946. II. évf. 12. sz. 799–800. p. következő sorairól van szó: „Az elmult nyáron egy pécsi kertben olvasta fel ezt a költeményt baráti körben. Olyan versértők hallgatták többek közt, mint Illyés Gyula, Kassák Lajos, Keresztury Dezső. Megkérdeztük Weörest, volna-e kedve, s tudna-e felvilágosító magyarázatokat fűzni furcsa verséhez. Készséggel vállalkozott.

Sorról-sorra szálazta alkotását s egy rutinos filológ nyugalmával és biztonságával, amellett valami elbájolóan oktató, szelíd derűvel tárta föl A sorsangyalok rejtelmeit. A szó szoros értelmében egyenként fejtette meg a sorokat. Elhűlve hallgattuk. Állítom, hogy senki ott közülünk soha rá nem jött volna a versnek arra az értelmére, amelyet a költő imputált művének. A mutatvány lehangoló is volt, föl is izgatott. Weöres jóhiszeműségében egy pillanatig sem kételkedhettünk. Oly átjártan, oly végleges meggyőződöttséggel, olyan sugárzó hittel mutogatta a szavak titkait, hogy – a csalódáson túl – valósággal megrendített. De el kellett gondolkodnom azon, nem jutott-e zsákutcába az a művészet, amely nemcsak a tömegekhez, hanem íme kiválasztottakhoz se szól, költészet-e a szónak akár ősi, akár legmodernebb értelmében az az alkotás, amelynek egyetlen-egy értője maga a költő. [...]"

[10] Ld. 1802/7.

[11] Illés Árpád (1908–1980) festő, Weöres Sándor barátja.

1825. FÜLEP LAJOS – PROHÁSZKA LAJOSNAK

[Zengővárkony,] 1947. III. 1.

Kedves Barátom,

ma – végre! – megjött Mándy Stefániától, amiről még nov.[ember] elején írta,[1] hogy átadtad neki továbbításra. Szept.[ember]-ben Pesten járva, elhoztam tőle a Mai élet erkölcsét,[2] s elolvasása után megkértem, szerezze meg nekem valahogy az E[gyetemi] Ny[omdá]tól, s más kisebbeket is, amikhez könyvkereskedő útján, gondolom, nehéz hozzájutni. Ő aztán megírta, hogy elmondta Neked levelemet, s Te olyan kedves voltál, s ideadtad a kívántaknak egy részét.[3]

Nagyon-nagyon köszönöm, abban bízva, hogy talán nem nagyon sokára viszonozhatom, amikor majd végre publikálok valamit. Szept.[ember]-ben meg akartalak látogatni az egyetemen, de nem voltál bent.

Régóta érzem, hogy egész bizonyosan volna mit beszélnünk egymással, s rég óhajtom az alkalmat, de hát tíz évenként átlag egyszer mentem Pestre, s akkor is, ha orvoshoz muszáj volt. Meg aztán a kirándulásszerű Pesten létel nagyon kimerít, s nem vagyok jó semmire. Te pedig, sajnos, sose jöttél erre, pedig itt lehet igazán jól peripatetizálni, a gesztenyefák alatt (nem ám vad! szelíd gesztenye erdőnk van, – „magyar Provence"-nak becézzük ezt a tájat) és seregély meg rigófütty között. Lehetséges volna, hogy tavasszal vagy nyáron eljönnél pár napra Pestet felejteni?[4] Nagyon örülnék neki.

Tavasszal pár napra Pestre kell mennem,[5] lakást keresni. Akkor keresni fogom a találkozás alkalmát. Talán majd tudsz valamit tanácsolni is a lakás dolgában. Mert az ősszel oda kellene költöznöm, s megkezdenem az előadásaim. A költözködésre nem is merek gondolni, mert a lélekzetem elakad bele, – hogy lehet majd ennyi könyvvel? – S ha már ott kell laknom, csak Budán tudom elképzelni magam; azelőtt is ott laktam, mikor B[uda]pesten lakásra voltam ítélve.[6]

Ismételt köszönettel melegen üdvözöl

Fülep Lajos

A helynév kiegészítés a feladó-bélyegző alapján.
EK F 103. XI. 57.

Kézírás.
A bal felső sarokban bélyegző: Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

Prohászka Lajos (1897–1963) filozófus, a pedagógia egyetemi tanára. 1949-ig az MTA levelező tagja. 1935–1948 között budapesti egyetemi tanár. FL Mándy Stefánia révén került vele ismeretségbe, aki Prohászka tanítványa, majd tanszéki munkatársa volt.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Prohászka Lajos: A mai élet erkölcse. Bp. 1944.
[3] FL könyvtárában a következő Prohászka-művek voltak meg: A vándor és a bujdosó. Bp. 1936. – A hegelianizmus. Bp. 1941. Klny. az Athenaeum 1941. 4. füzetéből. – A mai élet erkölcse. Bp. 1944. – Történet és kultúra. Bp. 1946.
[4] Prohászka 1947. VIII. 7–8. körül érkezett Zengővárkonyba és VIII. 15-én utazott haza Budapestre.
[5] Ld. 1831/6.
[6] FL 1914–1920 között a Logodi utca 51. sz. házban lakott.

1826. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1947. III. 3.

Kedves Professzor Úr,

nem sokkal azután, hogy levelemet[1] postára adtam, érkezett Professzor Úr kártyája.[2] Igazán nagyon restellem, hogy ilyen hosszú ideig nem válaszoltam; elnézést kérek érte. – De hát futtában kellett élnem, és nem akartam futtában válaszolni, mert Professzor Úr levele, kérdései olyan dolgokat mozgattak meg bennem, melyeket nem lehetett röptében megírni.

Amikor a fehérváriakkal Pécsett jártam, nem gondolhattam, hogy Professzor Úr vár rám; ha ezt tudtam volna, kiutaztam volna Zengővárkonyba; de azt hittem, hogy ha minden bejelentés nélkül megérkeznék, zavarnám Professzor Urat. De ha szabad, legközelebbi pécsi utam alkalmával meg fogok jelenni.

Közben értesítést kaptam, hogy a római Collegium Hungaricum 5 hónapra vendégül lát.[3] Rámfér egy kis külföldi levegő; talán sikerül kiutazni, biztosnak igérkezik a dolog.

„A vörös palást" vers[4] végleg elkészült; a megváltozott részét ideírom a túloldalra. Nagyon hálás volnék, ha Professzor Úr megnyugtatna, hogy nem haragszik illetlen, de többékevésbé kényszerű késedelmemért.

Bocsánatot kér hálás tisztelettel

Weöres Sanyi.

A vörös palást
(Az első 12 sor változatlan. Aztán:)

Emlékezz már:
him ágyékból sudarassá szökken a bimbó,
nő ágyéka virágot hajtva kibomlik,
s mint hegedű-vonó a remegő kényes idegre,

a kitárult szirom-övbe lezúdul a bimbó.
Emlékezz már:
jársz kiveszett fennsíkon, szikla-barázdán,
lelsz valakit nyakig-állig kőbe temetve,
s a menő, s az elásott: ez is, amaz is, te magad vagy!
A kiálló fejbe gorombán belebotlasz,
de a másik fejnek fáj csizma-rugásod.
Mint a te álmod,
mind az enyém is:
gyermeki álmunk ugyanegy kút gyöngyeit issza.

Mennyei csipke a rozsda-göröngyű határon:
ábrák a vörös palástón! ágbogas álom!

Táncolj, táncolj,
lengd be a távolt:
gyermeki éjed
mily avatás volt:
e világ üres egyszere ült koponyádon,
ezer arca csontig hámlott a kis-ágyon,
emlékezz már –

Téren, időn át
bujj, bujj hozzám:
pártos, vad szívünk gyökere közös a földben.
Közös, ami vár ránk.
Gondold: füstben jársz. Szemedet bekötötték.
Megcsap a fáklya-meleg, míg kézenfogva vezetnek.
S majd ha nem félsz,
tenmagad áldozod:
szemkendőd ive magára-tépi a lángot!
Ó ha meglátod vér-színű palástod!

MTAKK Ms 4590/257. Megj. Weöres S. egybegyűjt. lev. I. 466. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1824. sz.
[2] FL kártyája nem ismeretes.
[3] Weöres Sándor feleségével, Károlyi Amyval 1947. XI. végén utazott Rómába ösztöndíjasként. Ott tartózkodását kintléte idején meghosszabbították, 1948. IX.-ben tért csak haza Budapestre. 1948. X. 1-jén a Népművelési Minisztérium státuszában a Keresztury igazgatása alatt álló Akadémiai Könyvtárba került, ahol 1951. IV. 1-jéig dolgozott.
[4] A vörös palást ld. még 1824. sz.

1827. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. III. 4.

Kedves Károly,

a Te válasz-leveled[1] azzal kezdődik, amiről az enyém[2] panaszkodott, „hideg az itt is van", s lám, márciusban vagyunk, s akár most is ezzel lehet kezdeni, legalább is itt, remélem, ott már nem. Tisztára megette a fene az egész világot, hogy már tavasz se tud lenni. De kalendárium szerint legalább is közeledik az idő, amikor Carlonak[3] meg kéne jönnie, amit nagyon várok. Csak a Te leveledből értesültem róla, hogy itt volt,[4] nagyon nem szép a szarházitól, hogy egy szót se írt nekem. Általában már nagyon régen írt. Az utolsó levele[5] igen kedves volt, úgy látszik, hosszú időre kimerítette vele ezt az oldalát.

Hogy én kimenjek! nagyon jó volna! de második transportról[6] nem tudok, s ha mégis lesz, majd elülik a helyeket, akik közelebb vannak, s követelőznek. Mert én aztán nem mukkanok, azt gondolhatod. Ha az ősszel vagy télen valahogy sor kerülne rá mégis, igen örülnék neki, de addig meg kell oldódnia annak, amiben most fő a fejem. Ez pedig az, hogy Pestre kell költöznöm az őszig, addig szól a szabadságom. No hát Te nem tudod, mi van Pesten, de bizonyára hallottál-olvastál róla annyit, hogy el tudod képzelni; viszont tudod, mi van itt nálam, – hát hogy' lehet manapság ennyi holmival költözködni, s hogy' lehet lakást kapni olyan városban, amelyikben egész házsorok, utcák, körutak (Krisztina!) üres, lakhatatlan romok?

S magamnak erről a gondjáról szólva, áttérek arra, amit már rég akartam kérdezni, ami ugyan a Te dolgod, de nekem is gondom, mint általában a barátaim ügye-baja az szokott lenni. (Könnyen, mondhatnád, olyan kevés a barátom. Igaz, de ez a gondon nem könnyít, sőt.) Egyszer írtad, hogy milyen minőségben adsz elő ott az egyetemen, s hogy hazulról mennyire magadra hagynak, – de azt nem írtad, s máig se tudom, a szegedi kathedrát tartod-e még, vagy végkép elhagytad, szándékozol-e mostanában hazajönni, vagy egyáltalán valaha másként, mint vendégként, és ha csakugyan kivonultál ebből az országból, meg tudod-e odakint alapozni az existentiadat. Ez utóbbihoz csak gratulálni tudnék, bármennyire hiányzol nekem, de nem tudok olyan önző lenni, hogy azt ne mondjam, nagy kár lennél ide, ezeknek. Igaz, Te itt is meg tudtad csinálni a magad körét, s productivitásod nem befolyásolta a tágabb szörnyű környezet, mégis csak az legyen itt, aki másutt nem lehet. Ha tehát majd írsz, tájékoztass ezekről, mert sokszor gondolok Rád, s ebben a vonatkozásban nem tudom, mit gondoljak.

A romai Curatorium,[7] – hát persze, de ez is olyan másvilági elgondolás, amiben hazánk és személyem fogalma valami surrealista módon találkozik. Mert a valóságban hogy' lehet ilyet elképzelni? G[erevich][8] ma is az a nagyhatalom, aki volt.

Et puis – éppen a mai újságban olvasom, hogy a miniszterium (nyilván az összeesküvés[9] következményeképp) még a héten ujjá alakul, s ha a parasztpárt tárcát cserél (egy van neki, a kultusz), akkor *bizonyosan* Ortutay Gy. [ula][10] lesz a V[allás és] K[özoktatásügyi] M[iniszter]. A parasztpárt lapja írja. Kell-e hozzá tennem valamit?

Meglep, hogy meglep a magyarokkal szerzett tapasztalatod. De hiszem, hogy lesz majd alkalmam szóvá tenni a dolgot egyiküknél. Nem marad a begyemben.

Ha hozzájutsz, s jólesik írnod, nagyon nagy örömet szerzel vele.
Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Asconába írt levél.

[1] 1814. sz.
[2] Ld. 1808. sz.
[3] Tolnay Károlyra utal.
[4] Ld. Kerényi 1814/15. levelét. Tolnay 1946 végén – 1947 elején járt Svájcban, ahol apját látogatta meg, aki hamarosan meghalt. Svájcból Párizson át tért vissza Princetonba. 1947. nyári európai útját ld. 1867. sz.
[5] Ld. 1773. sz.
[6] Ld. 1814/13.
[7] Ld. 1896. ill. 1814. sz.
[8] Ld. 1843/3.
[9] Ld. 1814/12.
[10] Ortutay Gyula (1910–1978) néprajztudós, művelődéspolitikus, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1935–1945 között a Magyar Rádió és a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa. 1943-tól a Független Kisgazdapárt polgári tagozatának egyik vezetője, utóbb a Kisgazdapárt balszárnyának képviselője. 1945–1947 között a Magyar Központi Híradó Rt elnöke. 1947. III. 17.–1950. II. 25. között VKM miniszter. 1946–1978 között a budapesti egyetemen a folklore-tanszék tanára, 1957–1963 között az egyetem rektora, 1967-től az MTA Néprajzi Intézet igazgatója.

1828. BASCH LORÁNT – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1947. III. 11.

Mélyen tisztelt Professzor Úr!

Április végén lesz három éve, hogy szeretett barátunk s tanácsadó testületünk[1] régi tagja Elek Artur[2] távozott az élők sorából. Az Alapítvány[3] kötelességének tudja, hogy emlékét felidézze és elhatározta, hogy az évforduló időpontjában emlékülést[4] tart. A barátok közül ma már csak Professzor Úr van az élők között és ezért arra gondoltunk, hogy megkérnők az emlékbeszéd tartására.[5] Nem ismerünk mást, aki az ő emlékéhez méltó szónoka lehetne az ünnepélynek. Kérném válaszát, hogy számíthatunk-e Professzor Úrra? Az ünnepély pontos idejét közölni fogjuk; utiköltségét természetesen megtérítjük. Arra is gondoltunk, hogy ez alkalomból Réti Istvánról,[6] esetleg Ambrus Zoltánról[7] is emlékezünk, akik ugyancsak hűséges tagjai voltak az Alapítvány írói tanácsának. De ez még nem végleges elhatározás, mert elsősorban az ülést Elek Artur emlékének akarjuk szentelni. Abban a reményben, hogy barátunk emlékének ápolásában részt kíván venni, vagyok

őszinte tisztelettel:

[Basch Loránt]

Nagytiszteletű
dr. Fülep Lajos egyetemi professzor úrnak

Zengővárkony.
Baranya megye.

A helynév értelem szerint.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 1. sz.
Gépírásos másodpéldány aláírás nélkül.
Zengővárkonyba írt levél.

Basch Loránt (1885–1966) ügyvéd, irodalomtörténetíró. Az örökhagyó Baumgarten Ferenc rendelkezése szerint – az irodalmi kurátor Babits Mihály mellett – a Baumgarten Alapítvány jogi kurátora.

[1] A Baumgarten Alapítvány tanácsadó testületéről van szó, amelynek Elek Artúr tagja volt. Emellett 1929-ben, 1930-ban és 1931-ben Baumgarten-díjat is kapott.

[2] Elek Artúr (1876–1944) író, művészeti író, kritikus. 1908-tól haláláig az Ujság belső munkatársa volt. FL-sal való ismeretsége, később meleg barátsága az 1910-es években kezdődött és Elek haláláig tartott. 1944. IV. 25-én öngyilkos lett.

[3] Baumgarten Ferenc (1880–1927) irodalmi alapítványt létesített olyan szépirodalmi és tudományos művek jutalmazására, amelyek „minden vallási, faji és társadalmi előítélettől mentesek és csakis eszményi célokat szolgálnak." Évi 3000–8000 díjakat és kisebb összegű jutalmakat adtak ki. Babits halála után Schöpflin Aladár lett az irodalmi kurátor. A két kurátor mellett nyolctagú tanácsadó testület működött, amelynek 1947. XI. 8-án FL is tagja, majd elnöke lett. A díjat először 1929-ben, utoljára 1949-ben osztották ki, mindig I. 18-án, Baumgarten halála napján.

Amikor az alapítvány léte veszélyben forgott, Basch javaslatot tett Losonczy Géza államtitkárnak, hozzanak létre könyv- és kéziratgyűjteményt a Nyugat íróira vonatkozó dokumentumokból. Javaslatát visszautasították, s az 1950. X. 24-i keltezésű 2. sz. törvényerejű rendeletével az Elnöki Tanács megszüntette az alapítványt. Az I. § kimondta: „Az Alapítvány célja, 'szűkölködő magyar írók gondjainak enyhítése' évdíjak és segélyek nyújtásával. Az írókról való gondoskodás Népköztársaságunkban állami feladat, az utóbbi célt szolgálja a „Kossuth-díj" és a „József Attila-díj". Ilyen körülmények között nyilvánvaló, hogy az alapítvány céljának eredményes megvalósításáról az államigazgatás útján lehet ésszerűen gondoskodni [...] így az Alapítványt meg kellett szüntetni, vagyonát pedig állami tulajdonba kellett adni. (OSzK Kézirattár Fond 145/18.)

[4] A Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány 1947. IV. 25-én, Elek Artúr halálának 3. évfordulóján emlékestet tartott a Fővárosi Könyvtárban. Műsorán szerepelt Illyés Gyula Elek Artúr halálára c. verse Horváth Ferenc előadásában, majd Fenyő Miksa mondott emlékezést, FL emlékbeszédet, a Tátrai-vonósnégyes zeneszáma után Tersánszky Józsi Jenő beszélt emlékeiről, Pogány Ö. Gábor Elek Artúr a kritikus c. előadást tartott, végül Fischer Annie Cophin b-moll szonátájából játszotta a gyászindulót.

[5] FL emlékbeszédének vázlatát ld. MTAKK Ms 4555/30–31. Mellette az emlékest meghívója.

[6] Réti István (1872–1945) festő, 1923–1938 között a Képzőművészeti Főiskola tanára, Elek Artúr közeli barátja.

[7] Ambrus Zoltán (1861–1932) író, műfordító, kritikus. Haláláig a Baumgarten Alapítvány tanácsadó testületének elnöke volt.

1829. FÜLEP LAJOS – KÁLLAI ERNŐNEK

Z[engő]V[árkony,] 1947. III. 12.

Kedves Barátom,

nagyon köszönöm a rám gondolást, s a könyvet,[1] viharos érdeklődéssel olvastam el azonnal.

Figyelmedbe ajánlom a túlsó oldalon levő világcsodáját,[2] azért is küldöm, hogy gusztust csináljak eredetijének megnézéséhez, ha majd megint egyszer errefelé jársz, s remélhetőleg végre eljutsz Várkonyba, ami velem kombinálva már úgyis csak az őszig lehetséges, amikorra Pestre kell költöznöm. Apropos, nem tudnál egy nekem való lakást?

Meleg kézszorítással

Fülep Lajos

MTA MKCs – C-I-11/166. Kállai-hagyaték.
Kézírás a „szép szökröny"-t ábrázoló képeslapon.
Címzés: Kállai Ernő úrnak Budapest III. Kiscelli utca 76.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.
Kállai Ernő ld. 1724/7.

[1] Kállai A természet rejtett arca. Bp. [1947.] Misztótfalusi ny. c. kötetét küldte el FL-nak „Fülep Lajosnak mély rokonszenvvel és igaz nagyrabecsüléssel Kállai Ernő" dedikációval.
[2] A „szép szökröny" ld. 1735/2–3.

1830. TÁBOR BÉLA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. III. 15.

Igen tisztelt Professzor Úr,

levelemet ezúttal nem egyszerű, hanem kettős exkuzálással kell bevezetnem. Az első a levél formájára vonatkozik, a gépírásra. Van bizonyos ellenszenv bennem azzal szemben, hogy géppel írjak olyasmit, ami mélyen-személyesen érint: így még egy hatvánnyal fokozódik a személyes jelenlét hiányának veszélye, amit a levélírás – és minden írás az élőszóhoz viszonyítva – amúgy is magába rejt. De ez a veszély talán ellensúlyozható, ha nagyon személyesen jelenlevőnek érzem magam és ezúttal inkább ezt a kísérletet választom, hogy kimerítőbben írhassak. Az utolsó hetekben ugyanis a már említett munkám[1] írásánál is áttértem a gyorsírásra és így a kézírástól kissé elszokott a türelmem. Vissza fogom rá szoktatni, majd ha befejezem a munkám; van erre egy ötéves tervem, amely még oly vakmerő programmpontot is tartalmaz, mint a dohányzásról való leszokás.

Ezután következne a tulajdonképpeni exkuzálás, miért nem jelentkeztem eddig? Az én sorsom már az, hogy leveleimet ilyen exkuzálással kell kezdenem. Egyetlen szerencsém, hogy alig tudom már máskép elképzelni és így valóban mint a sors megmásíthatatlan intézkedését fogom fel; ebben mégis van valami megnyugtató. A dolog úgy áll, hogy nemcsak a levélbeli érintkezésem már jóideje ez alá a törvény alá esik; kisebb mértékben még azok is, akik mindennapos környezetemhez tartoznak és akikkel így technikailag jóval könnyebb az érintkezés, hozzászoktak lassan ehhez. Ma délután is például a másik szobában összegyűlt néhány jó barátom Szabó Lajos vezetésével[2] az ő általa tartott halmazelméleti előadás megvitatására, én pedig szépen bezárkóztam a saját szobámba és dolgoztam. Az utolsó három hónapban rendszeresítettem ezt a szigorított remete-életet. Meg kell tennem, mert már nagyon szeretném befejezni azt, amin közel másfél éve dolgozom: éget, mert már távolabbi tervek izgatnak. A vége felé tartok, de ez a legszaporátlanabb rész,

mert épen az értelemről van szó benne és illik, hogy az értelemről lehetőleg értelmesen, vagyis logikailag minél teljesebben átvilágítva beszéljünk. Már egy idő óta azt hiszem, hogy hat hét alatt befejezhetem; de mindig rábukkanok egy-egy olyan kifejezésre, amelyről úgy érzem, hogy külön fejezetet érdemel. Emellett persze csak időm egy kisebb-nagyobb töredékét fordíthatom erre a munkára, mert pénzt is kell keresni, sőt valahogyan találni is.

Épen ilyen hathetes perspektíva kellős közepén kaptam meg Professzor Úr decemberi levelét.[3] A baj ott kezdődött, hogy amit Professzor Úr a „vérszerződésről" írt (a kéziratok publikáció előtti kölcsönös megküldéséről), telitalálat volt. Úgy felvillanyozott, hogy elhatároztam: ezt a vérszerződést méltó formában fogom megpecsételni és nyitányként a kész könyvem kéziratát küldöm el „hat héten belül"; azt reméltem, hogy ez az impulzus még ezt a „hat hetet" is lerövidíti valamivel. Előre örültem a meglepetésnek – és sajnos kiderült, hogy korán örültem. Először jöttek a külső akadályok – újabb két „influenza" (egyesek szerint csak kimerültség, némi influenzás szimptomákba kapaszkodva), amelyek egy-egy hétig ágyhoz kötöttek és két-két hétre kizökkentettek minden komoly munkából –, aztán Stefka[4] is rosszul viselte magát (ő ugyan azt állítja, hogy Eszter[5] viselte magát rosszul, de az én erkölcsi érzékem tiltakozik az ellen, hogy szegény Esztert már ilyen fiatalon bűnbakként használjuk fel) és ez is kizökkentő volt. Egyszóval, a „hat hét" még ma is érvényben van, noha mostanában eléggé szorgalmas vagyok. És így a meglepetés rosszul sült el. De mert teljesen lemondani nem tudok róla, úgy határoztam, hogy a „vérszerződést" valamiképen mégis csak felavatom a magam részéről: addig is, míg a teljes kéziratot beküldhetem, néhány szemelvényt szeretnék Professzor Úrnak beküldeni ízelítőül.[6] Benn a hivatalban időt tudok szakítani ilyen másolási munkához; legépelem és azt remélem, hogy az első szemelvényeket napokon belül útnak indítom. Most aztán Professzor Úron a sor; mert nem vagyok ugyan kalmárszellem, de mégis csak szebb volna, ha a vérszerződés kétoldalú volna. Van valami reményem arra, hogy rövidesen ennek kézzelfogható jelét látom?

Azt reméltem, hogy mire tavasszal leutazom Zengővárkonyra (ha még érvényes a meghívás!)[7] mód lesz arra is, hogy a kéziratom egészét átbeszélhessük. Ebben már nem vagyok olyan nagyon biztos, mert most már szeretném ezt a személyes találkozást minél előbb nyélbe ütni. Anyagi akadályok nem fenyegetnek, mert okulva a tapasztalatokon, előre biztosítottam az útiköltséget. Sajnos kérdéses még, hogy Stefka is lejöhet-e; ezt majd az orvosa dönti el. Ha nem jöhet, szeretnék néhány napra mindenesetre Szabó Lajossal együtt Várkonyra utazni, de talán még sikerül Stefkával együtt megvalósítani ezt a régi tervet. Elsősorban persze Professzor Úrtól függ, alkalmas-e egy ilyen látogatás és mikor és hogyan. Azután, ha ez eldőlt, az időpontot az időjárás és még néhány körülmény határozza meg, de azt hiszem, ez most könnyebben fog menni, mint az ősszel. Azért is nagyon szeretném, ha Professzor Úr küldene valamit a kéziratairól, hogy legyen időm átrágni, mire leutazom. Nálam eddig elv és babona volt, hogy félig kész írást nem mutattam meg senkinek; most a vérszerződés ajánlata mögött valami olyasmit éreztem, hogy ebben az esetben át szabad törnöm. Tudom, hogy ilyenre nem szabad rábeszélni senkit és ezért csak kérdezem: nem volna lehetséges, hogy Professzor Úr is hasonló lépésre szánja el magát?

A Professzor Úr levelében érintett elméleti kérdések közül az „ellentét" fogalmának megtámadása különösen termékeny provokáció volt számomra. A világosság, amellyel le-

velében kérdésessé tette az „ellentét" realitását (vagyis a fogalom használhatóságát), arra kényszerített, hogy farkasszemet nézzek a problémával. Ez a kategoria valóban a visszaélések melegágya. De – épen a hit problémájával kapcsolatban mondta egyszer Szabó Lajos – „általában a jó dolgokkal szoktak visszaélni". Nincs-e valami hasonlóról szó az ellentét esetében is? Azt kérdezi Professzor Úr, tudok-e a *valóságban* egyetlen ellentétet mondani? Így a kérdés tisztázásának előfeltétele mindenesetre az, mit fogadunk el valóságnak? Van a levélnek egy pontja, amely bizonytalanná tesz abban, vajjon ezt a kiinduló kérdést egyformán válaszoljuk-e meg? „A természettudományi valóságnak – magának a valóságnak – kérlelhetetlen logikájáról" beszél itt Professzor Úr és egyelőre nem tudom, milyen szűken vagy milyen tágan kell itt értelmeznem a természettudományra való utalást; vagy pontosabban: *milyen* természettudományra vonatkozik ez az utalás? Lehet, hogy ez a kifejezés nem takarja a valóságnak olyan kritériumát, amely eltér a számomra elfogadható kritériumtól; de ebben nem vagyok teljesen bizonyos, mert a „természettudományi valóság" kifejezést a kor bizonyos előítéletei súlyosan megterhelték. Ha a természettudománynak arra a legformálisabb igényére gondolok, amely *jelenségek egyértelmű* leírását követeli és a természettudományi valóság rangját csak az egyértelműen leírt jelenségek rendszerének ítéli oda, akkor még közös talajon is állunk. De a természettudományi valóság már matematikai valóság is: annak a szimbolumrendszernek a valósága, amely kezünkbe adja a természet fölötti szellemi és anyagi uralmat és annak a szellemi működésnek a valósága, amely ezt a szimbolumrendszert egyértelműen felépíti. A természettudomány valósága strukturált valóság; és nem beszélhetek a valóság strukturájáról anélkül, hogy *ugyanabban az aktusban,* amellyel erről beszélek, ne beszélnék az emberi szellem strukturáló működéséről. Egyetértek azzal is, amit Professzor Úr ugyancsak a valósággal kapcsolatban „a meggyökerezett fákról" ír, „amiket mindenkinek látni muszáj, különben neki megy és összetöri magát rajtuk". A kérdés csak az: mindenki minden esetben látja-e, hogy egyáltalán nekiment „a meggyökerezett valóságnak"? és hogy egyáltalában összetörte-e magát? és hogy ő törte össze magát, nem pedig másvalaki? és hogy azon törte össze magát, amin valóban összetörte magát? Egész tudományokat, egész cselekvésrendszereket, egész népeket, egész korokat ismerünk, amelyek mindezt nem látták, mert nem meggyökerezett tölgyfának vagy bükkfának mentek neki, hanem valami más meggyökerezett valóságnak: a valóság valamilyen meghatározott strukturmozzanatának. Hajlandó volnék elfogadni, hogy valóság az, amin az ember összetörheti magát, ha nem látja meg; de ezzel már az ellentét valóságát is elfogadtam. A legszűkebb értelemben vett természettudományi valóság szabad szemmel is látható előterében is ilyen ellentét áll: a pozitív és negatív elektromosság ellentéte, a vonzás és taszítás ellentéte. De ez csak egy találomra kiragadott példa a lehetségesek közül. Nem arról van szó, hogy „ha az egyiket ismerjük, a másikat már automatikusan megismerjük" az ellentétpárok közül; hanem arról, hogy egyiket sem ismerhetjük meg a másik nélkül. Megpróbáltam Professzor Úr provokációjának hatása alatt megközelíteni valahogy az ellentét egyértelmű meghatározását. Abba a valóságba itt is bele kellett ütköznöm, hogy dualitások nem határozhatók meg egyértelműen addig, míg nem sikerül kiegészítenünk őket trinitásokká. Ezen az úton kísérletképen a következő meghatározási lehetőségre bukkantam (ami természetesen nem több, mint javaslat): Ellentétesek azok a különbözők, amelyeknek minden vonatkozásuk egy közös harmadikra

azonos, csak irányuk különböző. Egyszerű példa volna rá a matematikai ellentét: +2 és –2. Néhány példán kipróbáltam és bevált; de azért még nem merném véglegesként elfogadni. Annyit kétségtelennek látok, hogy az ellentét csak valami közös harmadiknak két ellentétes iránya lehet; épen ez a leegyszerűsített tartalma teszi a valóság alapvetően értékes mozzanatává: az ellentétnek csak „irány"-értelme van, vagyis *a tájékozódás alapja.* Mint ilyen, a valóság strukturáltságának *előfeltétele.* Külön érdekes, sőt alapvető fontosságú kérdés: mit jelent egyáltalában az „irány"? Azt hiszem, ezt a kérdést csak az alapellentéten: az „igen" és „nem" ellentétén keresztül lehetne megválaszolni. Itt kell elásva lenni magának a nyelvnek, az ellentétnek, az akaratnak, az értelemnek, az egyértelműségnek, a rendszernek, az azonosságnak, a hitnek, a valóságnak (no, most ezt a mondatot rosszul kezdtem írni; ez a gépírás átka; tehát a „nak"-okat tessék elhagyni valahogy, mert úgy akarom befejezni:) alapproblémáinak. Az „igen"-re és „nem"-re mint cselekvő aktusokra gondolok; mint ahogy az ellentét lényegéhez csak úgy juthatunk el, ha deszubsztancializáljuk és dinamizáljuk. Például a szellem és anyag ellentétéről csak úgy beszélhetünk értelmesen, ha mindkettőt mint ellentétes irányba való „törekvést" („tendálást") fogjuk fel. „Exisztenciálisan" (hogy egy pillanatra kölcsönvegyem ezt a problematikus értékű kifejezést) az igen és nem alapellentétét úgy fogalmaznám: magam felé vagy magamtól el; a krisztológiai fogalmazás úgy hangzana: Krisztus felé vagy Krisztustól el; az általános teológiai fogalmazás: Isten felé vagy Istentől el. De ezzel már nagyon messzire kalandoztam és nem tudom, milyen értékük van az Ön számára ezeknek az odavetett ötleteknek. Még csak annyit szeretnék mondani, hogy a fenti meghatározás szerint az alapellentét végső struktúra volna és relativálható abban az értelemben, hogy minden mélyebb strukturális ellentéthez képest a felületi ellentétek *különbségek.* Annál inkább beszélhetek ellentétről, minél mélyebb struktur-rétegbe szállok alá, tehát minél jobban tudok absztrahálni a különbségektől, illetve a különbségeket az irányra tudom redukálni. Az elektromos taszítás a lelki vonzásnak csak annyiban ellentéte, amennyiben absztrahálok a belekeveredett tartalmi különbségektől, attól, hogy „lelki" és attól, hogy „elektromos". De akkor valóban ellentétek és pedig értelmesen ellentétek: tájékozódást tesznek lehetővé, ami más szóval annyit jelent: lehetővé teszik, hogy ne ütközzem bele valami meggyökeresedett valóságba – tehát *meggyökerezett valóságot tesznek láthatóvá.* Mihelyt sikerült a „lelki" és az „elektromos" „közös vonatkozási harmadikját" megtalálnom, már ellentétekké válnak. Ez egyébként specifikusan metafizikai törekvés: reális analogiák kutatása. – Ami már most a „kapitalizmus" és „szocializmus" ellentétét illeti, amelyek Professzor Úr példaként alkalmaz (elrettentő példaként), azt hiszem, itt nem az ellentét fogalmával van baj, hanem a kapitalizmus és szocializmus fogalmaival. Ezeket kellene szigorú történelmi és logikai elemzésnek alávetni, ahhoz, hogy a kérdéssel komolyan foglalkozni lehessen.

Annyira elfecsegtem az oldalakat, hogy a többi pontra már nem igen marad időm. Majd legközelebb, vagy személyesen. Még csak egy kérdésre reagálok, mert hirtelen ráesett a pillantásom. Professzor Úr azt kérdezi, hol jelölök ki helyet a metafizikai rétegnek – és még néhány ezzel kapcsolatos fogalomnak is, de most csak a metafizikára szeretnék pár szóval kitérni. A „metafizika" számomra csupán pontatlan, exoterikus kifejezés valami másra; a krisztológiára. Vállalom; mint valakit, akit tévedésből ütnek: azért ütik, mert összetévesztik más valakivel – és épen azzal, akivel valóban azonosítom magam: a krisz-

tologiával. Ezen túlmenő szolidaritást nem is vállalok vele, tehát nem lehet feladatom, hogy helyet keressek számára. A feladat ezek után az lenne, hogy a krisztologia számára keressek helyet. Ezt megkísérlem a könyvben, amelyen dolgozom. De addig is, míg kiderül, hogy Professzor Úr is olyan lakásra gondol, mint én, szeretném, ha a kérdést valamivel részletesebben megismételné. Az ellenkérdésem tehát tréfásan úgy fogalmazható, hogy hol biztosít Professzor Úr helyet annak a „helynek" a számára, akit nálam reklamál.

Ma legalább kitettem magamért: közben már március 14-e lett, éjjel fél három. Tegnap óta egyfolytában írom ezt a levelet, már t. i. este óta. Most még csak a magam részéről is nagyon köszönöm azt a pompás almát,[8] amibe most ünnepélyesen beleharapok, s amelyet Professzor Úr megdöbbentően bőséges csomagjából kaptam. A csomagok nyugtázása a háziasszony dolga és úgy tudom, ma már meg is történt. A magam részéről nem tehetek mást, mint hogy rosszalóan csóválom a fejemet Professzor Úr felé, amiért ilyen költségbe és fáradságba verte magát és ugyanakkor jóízűen és áhítattal majszolom az almát. Az alma már nem egyszer rontotta meg az emberek erkölcsét: be kell vallanom, hogy az örömöm erősen túlharsogja rosszalásomat. A többiről még nem is számolok be, mert ma még csak épen, hogy belekóstoltam, de az ünnepélyes lakoma csak holnap vagy holnapután lesz. Sonkaféléknél és hasonlóknál az ember legyen lelkiismeretes empirista. Tehát addig is, míg a hivatalos nyugtázás odaér: hálásan köszönünk mindent és reméljük, hogy nemsokára alkalmunk lesz Professzor Urat újból vendégül látni.[9]

A levelek,[10] amelyek a csomagokban voltak, úgy sugározták széjjel az üdítő frisseséget, hogy ezen az alapon remélem Professzor Úr egészségére nincs panasz. Másrészt azonban az előző levelek nem voltak teljesen megnyugtatók, mert Professzor Úr akkor arról beszélt, hogy betegsége nem múlt el, csak szünetelt. Szeretném, ha megnyugtathatna, hogy ez mind csak múló téli ború volt és a tavasz mindent rendbehoz. Mire való Zengővárkonyon betegeskedni? Betegeskedni Pesten is lehet.

Sok-sok üdvözlettel

Tábor Béla

MTAKK Ms 4589/305.
Gépirat autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Az említett munka, címe Szabadság és történelem, kéziratban maradt.
[2] Ld. 1724/15.
[3] Ld. 1810. sz.
[4] Stefka – Mándy Stefánia.
[5] Táboréknak ezután, 1947. VIII. 4-én Ádám fiuk született; költő. Eszter leányuk, aki ugyancsak költő, 1952. XI. 1-jén született.
[6] FL hagyatékában a következő Tábor-kéziratok maradtak fenn:
Ms 4603/46. „Nemcsak a külvilág független a tudattól..." kezdetű feljegyzés. [Gondolatok FL 1946. IX.-ben Táboréknál tartott előadásáról.]
Ms 4603/43. A sokágú tudat és az ember fogalma. Gépirat, 8 f. 1. folión alul ceruzával: „nem mondtam" FL írása. [Gondolatok FL 1947. IV.-ban Táboréknál tartott előadásához.]
Ms 4603/44. Tábor Béla hozzászólása F.[ekete Nagy] B.[éla] és Sz.[abó] L.[ajos] vitáján. Gépirat 30 f.
Ms 4603/45. J.[ustus] P.[ál] és Sz.[alai] S.[ándor] válaszai.
[7] Ld. 1776/2.

[8] FL almát, sonkát stb. küldött Táboréknak Zengővárkonyból.
[9] FL legközelebb 1947. IV. végén szállt meg Táboréknál.
[10] A levelek nem maradtak fenn.

1831. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947 III. 18.

Igen tisztelt Ügyvéd Úr!

Az áradás miatt jókora késéssel érkezett szíves soraira[1] közlöm, hogy elvben nagyon szívesen vállalkozom a nekem szánt feladatra,[2] gyakorlatban azonban ma még nem tudom, csakugyan megtehetem-e. Nem rendelkezem szabadon az időmmel, s az egészségi állapotomat se tudom előre. Az évforduló ápr.[ilis] 25-én lesz.[3] Mivel nyilván annak a táján szándékoznak megtartani az ünnepséget, addig még remélhetőleg sikerül módot találnom arra, hogy esetleges távollétem idején itt a dolgokat ellássák.

Tudnom kellene, kb. milyen hosszú legyen az előadás. Én E.[lek] A.[rtur]-ról, az íróról, nem beszélnék, és pedig azért, mert nem igen tudnék róla mit mondani; írásai engem inkább csak azért érdekeltek, mert barátom írásai voltak, tehát az ember miatt, akit szerettem és becsültem. Tehát az emberről beszélnék, leveleiből felolvasott néhány részlettel illusztrálva. Az íróról Gyergyai[4] többet tudna mondani. S talán más is. Ha tehát megtörtént már a szerepek kiosztása, hogy ki milyen vonatkozásban szólna róla, igen lekötelezne, ha velem közölni szíveskednék.

Az Ön levele egyébként megvillantott előttem valamit. Az őszig Pestre kell költöznöm, hogy megkezdhessem előadásaim az egyetemen. Az áttelepülés két okból is nagy gond most: egyik maga a lakás, ami még nincs, másik a hurcolkodás, különösen ennyi holmival. Mivel úgy tudom, a Baumgarten-alapítvány egész könyvtára elpusztult,[5] s mivel a könyvtáramat közcélra szándékozom hagyni (lehet vagy 4000 kötet, s közte elég értékes is),[6] arra gondoltam, hogy ez a könyvtár majd nagyon jó magja vagy kiegészítő része lehetne a helyreállítandó alapítványinak, – ha az alapítvány engem valahogy a lakáshoz jutásban s a költözködésben segítene.[7] Kérem, szíveskedjék majd erről az ötletről is megírni véleményét.

Igaz tisztelettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 145/120. 2. sz.
Kézírás.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 1828. sz.
[2] Ld. 1828/5.
[3] Elek Artúr öngyilkosságának évfordulója.
[4] Gyergyai Albert (1893–1981) író, műfordító, irodalomtörténész, egyetemi tanár. Ekkor az Eötvös Kollégium francia tanára. 1950–1970 között a budapesti egyetem francia professzora. Svájci útja ld. 1814/13. 1947. X. közepén már ismét Budapesten tanított.
[5] A Baumgarten Ferenc által az alapítványra hagyott Sas-utca 1. sz. bérházban 1944–1945-ben, az ostrom idején elpusztult az alapítvány könyvtára, benne Babits Mihály könyvtárával.

[6] A könyvtár ismertetését ld. 1887. sz.

FL lelkészsége idején igen szerény anyagi lehetőségei ellenére rendszeresen vásárolt és rendelt könyveket, járatott külföldi folyóiratokat, és gazdag néprajzi gyűjteményt hozott létre, amelyet zengővárkonyi parókiabeli lakásán és a hozzá épített, a mai FL emlékszobát magában foglaló könyvtárszobában helyezett el.

Amikor 1947-ben bizonyossá vált, hogy nem a pécsi egyetem filozófiai katedráját fogja betölteni, tehát nem Pécsett kell lakást szereznie, hanem Budapesten, komoly nehézségekkel kellett szembenéznie. A háborút követő esztendőkben megindult ugyan Budapest újjáépítése, de igen nagy volt a lakáshiány. Öröklakást nehezen és nagyon magas áron lehetett szerezni, bérlakást pedig a korábbi bérlőnek fizetett ugyancsak tetemes lelépés ellenében. FL-nak nem volt meg ehhez a szükséges pénze, hiszen az 1946. augusztus 20-i stabilizáció óta még egy év sem telt el, s csekély lelkészi fizetéséből csak keveset tudott megtakarítani.

Amikor komolyan szóba jött Budapestre költözése, FL több ismerősét megkérte, tudakozódjék megszerezhető lakás után (Prohászka Lajos, Kállai Ernő, Illyés Gyula stb. 1825., 1829., 1835. sz.) Egy konkrét lehetőség adódott: Szemenyey Sándor Falk Miksa-utcai lakása, aki FL zengővárkonyi lelkészi helyére pályázott, s megválasztása valószínűnek is tűnt. A lakás azonban – pesti bérházban lévén – nem nagyon vonzotta FL-t.

Mikor 1947 márciusában Basch Loránt, a Baumgarten-alapítvány jogi kurátora, ügyvéd, levélben (1828. sz.) felkérte FL-t Elek Artúrról szóló emlékbeszéd tartására, FL már első válaszlevelében megemlítette, hogy segítségre lenne szüksége a lakásszerzésben, s hogy ellenértékképpen könyvtárára gondolt, mint amely az ostrom alatt elpusztult Baumgarten-alapítványi könyvtár pótlásának része lehetne. Úgy gondolta, hogy munkaeszközként haláláig magánál tartaná a könyveket, s utóbb kerülnének át az alapítvány tulajdonába.

Basch azonnal reagált a javaslatra, de levelében (1834. sz.) nem konkrétan a könyvtárra utalt, hanem más lehetőségeket pendített meg. Következő levelében (1837. sz.) már FL sem a könyvtárról szól, hanem a néprajzi gyűjteményről, mint amelyet esetleg fel lehetne használni a tranzakcióhoz.

Április végén, amikor FL néhány napot Pesten töltött, személyesen is megismerkedett Baschsal, ugyanakkor találkozott Illyéssel és Kereszturyval is. Keresztury már február elején (ld. 1820. sz.) felvetette azt a megoldási lehetőséget, hogy a pesti olasz professzorság helyett, amelyhez amúgysem volt FLnak kedve, a VKM rendelje az Eötvös Kollégiumba szolgálattételre, ahol – más tanárokhoz hasonlóan – ő is kaphatna lakást és ellátást, s így megoldódnának a Pestre költözés legnehezebb kérdései.

FL szívesen vállalta az Eötvös kollégiumbeli tanítást és az ott lakást, de mivel irtózott a költözködésektől – mint általában minden bizonytalanságtól – olyan szerződést akart kötni, amely – ha ő maga 5 éven belül nem dönt másképpen – élete végéig biztosítja számára az ott lakást. Ezen ígéret ellenében a kollégiumra ill. az államra testálná könyvtárát és néprajzi gyűjteményét. A részletek kialakítása 1947. V. 14–XI. 4. közötti Kereszturynak írt leveleiben kísérhető nyomon. A tárgyalások során felmerült az a változat, hogy FL más kollégiumi tanárokhoz hasonlóan fizet a lakásért és ellátásért, vagy hogy a gyűjtemények gondnokaként ingyen kapja a lakást. A végleges szerződést (ld. 1891. sz.) FL és Alexits György VKM államtitkár írta alá.

Minthogy az Eötvös Kollégium 1950-ben megszűnt, FL-nak kellett onnan költöznie, így a könyvtárra vonatkozó feltételek eo ipso érvényüket veszítették.

A néprajzi gyűjtemény további sorsát nem sikerült egyértelműen tisztáznom. A gyűjtemény leírását FL 1947. őszén készítette el (ld. 1887. sz.) Fodor András naplójának 1948. VI. 18-i bejegyzése szól arról, hogy FL földszinti szobái fölött, a kollégium I. emeletén alakították ki a néprajzi szobát, amelyben a gyűjtemény helyet kapott. Keresztury maga is részt vett a berendezés munkájában. (Fodor András: Ezer este I. 9. p.)

Hogy mi lett a gyűjtemény további sorsa, bizonytalan. Az Eötvös Kollégium levéltárában nem sikerült rá vonatkozó dokumentumot találni. A levéltári törvény értelmében az iskolai múzeumokat államosították, így a Néprajzi Múzeumba kellett volna kerülnie, de ennek ott nincs írásos nyoma.

A zengővárkonyi könyvtárszobát ábrázoló korábbi fényképen lévő tálasok, népi ízlésű tányérok 1950 után már nem voltak FL tulajdonában. Gyűjteményének kisebb része, amely lakószobáiban volt, továbbra is az ő birtokában maradt, s 1970-ben bekövetkezett halála után Zádor An-

na kezdeményezésére a Néprajzi Múzeumba került. (Ikt. könyv 331/1971. ill. 382/1971.) két alkalommal vették meg 1971. V. 26-án ill. VII. 19-én, amikor is 77 ill. 19 tárgy került a különböző gyűjteményekbe: hagyomány-gyűjtemény: 51, állattartás-gyűjtemény: 3, bútor-gyűjtemény: 2, mesterség-gyűjtemény: 9, népzenei gyűjtemény: 1, kerámia-gyűjtemény: 9, táplálkozás-gyűjtemény: 2, a falumúzeum részére 19. db. (Ld. Törzskönyv 1971. V. 25. 57. fol. és 1971. VII. 19. 79. fol.)

[7] Ügyvédi minőségében valóban Basch oldotta meg FL lakásproblémáját, amikor az Eötvös Kollégium megszűnése után, 1951. V.-ban elköltözött a Széher-út 16. alatti egykori Dohnányi-villa egyik lakásába. A házat később többször átszámozták: 22. ill. 24. sz. lett.

1832. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1947. III. 18.
Lauro e Fontana

Kedves Lajos,

mint látod, írok *máris:* március 4.-ei leveledre[1] – mert kinek is írnék, ha magyarul is ki akarom még önteni a szívemet, mint Neked? És pedig legelőször arra, amit kérdezel. Szegedi katedrám megvan, azt sohasem adtam fel. E tanév végéig vagyok onnan szabadságon, s még a szegedi lakásom is megvolt eddig, albérletbe kiadva, csak most fenyegeti az a veszedelem, hogy festőbarátom, Vinkler Laci,[2] aki eddig benne lakott és biztosítéka volt annak, hogy nem foglalja el idegen, kiköltözik belőle. Mert bár szegedi fizetésemet húzom is – ill. nagy részét húzza budapesti családom – fizetni ezt a régi jó lakást akkor sem fognám tudni, ha szeptemberre vissza kellene mennem Szegedre. Így a visszatérés alkalmával várna a vidéki katedra s egy megfizethetetlen és bebútorozatlan nagy lakás, (mert holmijaimat a zugligetben tönkre tették, most próbálunk restauráltatni amit lehet, de bútorrestaurálásból pl. még nem lesz sem fehérnemű, sem edény, sem könyv, a sivár Kárász-utcában.)

Ezzel szemben jóakaróim a budapesti egyetemen – régi ellenségeim lettek állítólag azzá – azt izengetik már egy év óta, hogy a 70 éves Förster Aurél[3] ókori történeti tanszékére szeptemberre biztosan meghívnak. Akkor – átmenetnek – apósomék, akiknek van egy nagy fiuk (műegyetemi hallgató) befogadnának három gyerekünkkel együtt budapesti kis lakásukba. S várhatnék, míg valahogy megint emberi és a munkámnak megfelelő hajlékba jutok. Úgyhogy nagyon megértem, amit költözködési nehézségeidről írsz. Az egyetlen vigaszom Pesten az volna, hogy Téged már ott találnálak – de még ettől is messze vagyunk. Ki lesz a gazdája a budapesti ígéreteknek, különösen ha az új miniszter[4] nem vállalja a régi állítólagos ígéretét? Így a két hazai lehetőség közül az egyik szeptemberre biztosítva van, de silány, a másik, a budapesti, még biztosítva sincs.

Itt a baseli egyetem vendég-meghívása, olyan csekély honoráriummal, hogy abból hivatalos magyar támogatás nélkül megélni nem lehet, a tanév végéig szól még. Azontúl ezt a vendégeskedést – hetenkint innen oda utazni magyar órákat tartani – magam is legszívesebben föladom. A budapesti kultuszminisztérium azt szerette volna, ha máris, most márciusban hazamegyek, s átadom valaki másnak a baseli lektorátust, akit ők már ki is küldtek (valami Makkai Lászlót).[5] De ezt a számítást gazda nélkül csinálták, mert a baseliek a magyartanulási alkalmat az én személyemért csinálták meg a háború alatt, a tanév végéig engem hívtak meg rá, s nagyon meg fogják gondolni, hogy a lektorátust egyáltalán fenntartsák-e

még s ha fenntartják, elfogadjanak-e valakit, akit Budapestről ajánlanak. A kultuszminisztérium mindenesetre beszüntette nagy nehezen kicsikart tiszteletdíj-kiegészítésem kiutalását, s szándéka szerint én máris utazhatnék haza, ahol semmi tennivalóm sincs, mivel Szegeden már más ad elő mint helyettesem. Persze akkor a baseli magyar lektorátust is megenné a fene, mert ott meg más nem adhat elő helyettem. Így most lehet, hogy mégis kiutalják hazulról a hiányzó kis pénzt s a döntésre, hogy szeptemberben mi lesz, csak a nyári félév folyamán kerül sor.

Egyetlen szerencsém az, hogy ha Svájcban filológiai vagy vallástörténeti katedrám nincs is – előbbi, még ha nekem is szánnák a kollégák, nem üres, utóbbi pedig nem áll fenn – a nevem nyomorúságos Európánk mai szellemtörténetéből nem radírozható ki, Max Rychner,[6] az egyetlen európai nevű és színvonalú svájci kritikus új könyvében (Zeitgenössische Literatur, Zürich 1947) „Vom Umgang mit Göttern" címen egészen finom és megkapóan mély jellemzésem van („Reise als Heimat") a befejező rész sorsomba világító címe!, s így az a lehetőség is fennáll, hogy Szeged helyett mégis az utazás marad az otthonom, ha nem is a méregdrága Svájcban, esetleg Olaszországban. A kérdés az, milyen eredménnyel sikerül megírandó munkákat nagystílű kiadóknál úgy elhelyezni, hogy nyugodt életem a megírásukhoz biztosítva legyen. Kollár[7] persze, aki sokszorosan szószegő velem szemben és súlyos összeggel adósom, mindent megtenne, ha tudná, hogy megakadályozza. Ezért is kérlek, hogy ezt a lehetőséget némán fogadd szívedbe.

Egyelőre, közvetlenül húsvét után, feleségemmel három hétre Rómába utazunk, Kardos Tibor[8] mindent megtesz, hogy együttműködésemet ott megnyerje s én a lelkére fogom kötni, hogy minél előbb meghívjon Téged is. A három kicsire közben itt Tegnában kitűnő Katónk ügyel, aki, sajnos, valamennyiünk közül legjobban vágyik Magyarországra. (Feleségem is csak a szülei miatt.) Lucikám,[9] az itteni legnagyobb, olaszul tanulta meg a betűvetést a ragyogóan tiszta tessini népiskolában, Kornélia,[10] a második, a vadonatúj tegnai óvodában az olasz gyermekdalokat, Dionigi[11] pedig önmagában új és ragyog, mint egy svájci reklámgyerek. Nem volna semmi baj, ha a „hajó" nem volna, a horatiusi, örökre taedium.[12] S a világtenger még mindig morajlik, a legtávolabbról sem nyugodott meg. A fenyegető jelek sokkal komolyabbak, mint akkor voltak, amikor a második világháborút kellett megakadályozni.

Carlónktól,[13] nagyon hosszú hallgatás után, a napokban jött levél: egy művét[14] fejezte be, elvonulva, s édesatyja[15] is meghalt közben. Úgy látom, nem fog Princetonban maradni, s nem látja még ő sem a jövőjét. Európába átjönni csak későnyáron szándékozik. Talán őszre *mégis* együtt leszünk mind a hárman![16] S addig még, ha hamar írsz, váltunk pár levelet!

Szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/18.
Gépirat autogr. javításokkal és aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1827. sz.
[2] Vinkler László (1912–1980) festő. 1947-ben a szegedi Pedagógiai Főiskola tanára lett. Kerényi Károly Szegeden kötött vele barátságot, Vinkler portrékat festett Kerényi gyermekeiről.

[3] Förster Aurél (1876–1962) klasszika filológus, 1928-tól a szegedi, 1940-től a kolozsvári, 1942–1947 között a budapesti egyetem professzora, utoljára az ókori történelem tanszékén. Az MTA tagja.
[4] Az új miniszter: Ortutay Gyula. Ld. 1827/10.
[5] Makkai László (1914–1989) történész, az MTA tagja. 1945–1949-ben a Kelet-európai Tudományos Intézet munkatársa, 1949-től az MTA Történettudományi Intézetének kutatója, 1971-től a debreceni Ref. Teológiai Akadémia professzora.
[6] Rychner, Max: Zeitgenössische Literatur. Charakteristiken und Kritiken. Zürich, [1947.]
[7] Ld. 1761/12.
[8] Ld. 1793/3.
[9] Ld. 1796/13.
[10] Ld. 1796/13.
[11] Ld. 1761/25.
[12] Horatius I. 14. ódájára utal: O navis, referent in mare te novi fluctus, [...] Nuper sollicitum quae mihi taedium..." Magyarul: Új fergeteg kél ellened, ó Hajó! [...] Csüggedve sírtam annyiszor akiért..." Kazinczy Ferenc ford.
[13] Tolnay Károlyra utal.
[14] Az említett mű lehetett: a Michelangelo III. – The Medici Chapel. Princeton, 1948., esetleg az An Early Dutch Panel: a Contribution to Panel Painting before Bosch. = Mélanges Leo van Puyvelde, Bruxelles, 1948., vagy a Le peintre et l'Amateur de P. Bruegel l'Ancien. = Les Arts Plastiques 1948. 455–459. p.
[15] Tolnai Arnold ld. 1814/16.
[16] Kerényiékkel találkozott FL Rómában, Tolnay azonban FL odaérkezésekor már visszautazott Princetonba.

1833. TÁBOR BÉLA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1947. III. 21.

Kedves Professzor Úr,

ezt a levelet eredetileg arra szántam, hogy beküldjem vele a múltkori levelemben[1] megígért kézirat egy részét. Közben azonban történt valami, ami elkerülhetetlenül más jelentőséget ad neki; számomra jóval nagyobbat – hogy az Ön számára mennyit, csak a válaszából tudom majd megítélni.

Két vallomással kell kezdenem: egy retrospektívvel, a múltra vonatkozóval, és egy aktuálissal, amely ezt az előbbit felszámolja. A retrospektív így szól: egészen az elmúlt napokig az én viszonyom Önhöz saját magamban nem volt zavartalanul egyértelmű. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy nem volt elég mélyen személyes. Tény, hogy felszínes sem volt; ellenben egy sajátságos harc a személyes és személytelen között. Évekkel ezelőtt olvastam több írását (Bevezetés a „Tragédia születéséhez",[2] egy Lesznairól szóló cikk[3] valamelyik régi „Nyugatban", a „Válasz"-ba írt tanulmány[4] a 67 utáni Magyarországról, majd később „Az emlékezés a művészi alkotásban"[5] és a „Magyar Művészet").[6] Ezek vonzottak és olvasásuk közben éreztem bennük azt, amit több kedvenc íróm olvasása közben éreztem már: hogy „szinte véletlen, hogy nem én írtam ezeket" és még messzebbmenően – egy inkább még csak lírai-kísérletező, mint vallásos-dogmatikus reinkarnációs állapot síkján –: hogy „nem véletlen, hogy akár én is írhattam volna ezeket" (természetesen megfelelő felkészültség és sok egyéb „ha" teljesülése esetén, de mindez nem teszi felismerhetetlenné a „lírai-reinkarnációs" impresszió erezetét). Ez valóban sok, de nem elég – „mindenekelőtt hiányzik még belőle a *személyes* viszony egyszerisége, megismételhetetlensége,

kizárólagossága: van még néhány író, akiknek írásaira hasonló módon reagálok. Az pedig, hogy csak sok, de nem elég, azt jelenti: nem elég ahhoz, hogy feloldja bennem bonyolultabb eredetű elzárkózási (magánosság felé hajló) tendenciámat. Mikor Pesten volt,[7] élveztem a Fülep Lajos nevű jelenséget; már az is jól esett, hogy külsőleg lényegében ilyennek képzeltem, anélkül, hogy ez az elképzelés formát öltött volna. A beszélgetések és a nálunk tartott előadás-féléje megerősítették ezt a jól eső impressziót. De valami különös dolog: túlságosan magától-értetődőnek éreztem, hogy minden így „stimmel" – hiszen ez mind olvasás közben nyert impresszióim egyenes folytatása volt. Hiányzott valami „fölrázó" mozzanat (hirteleniben nem találok jobb szót), valami Jerikó-trombitája,[8] amelytől leomlanak bennem a magányosságomat őrző falak. Nem programm nálam ez a magányosság és nem is rezignáció (alig van valami, ami távolabb állhatna tőlem, mint a rezignáció); még azt sem mondom, hogy nincsenek rajta rejtett kapuk; csak nagyon nehezen nyílnak; és ha már ennyire benne vagyunk a képekben: hát inkább ablakok vannak rajta, mint kapuk. Ablakok valóban vannak rajta és ez az én nagy szerencsém.

És most a másik vallomás, amely az elsőt hatálytalanítja. A napokban került a kezembe az „Ars Una" a „Művészet és világnézettel".[9] Erről eddig csak hallottam. Most elolvastam, két dolgot éreztem. Először: hogy most szólnak hozzám először a művészetről (nem pedig csupán a művészet szellemi környezetéről). A második az volt, hogy most találkoztam először *személyesen* Önnel. Pontosabban ez azt jelenti: hogy most láttam meg először az Ön alkotó-akaratának az arcát. Még pontosabban: most találtam meg először az Ön alkotó-akaratának arcán azt a jellemző vonást, amely egyszerre visszamenőleg ismerőssé teszi számomra ezt az arcot (megint a lírai-reinkarnatív mozzanat!) – azért, mert a saját arcomra ismerek benne. Hiszen most már az is világos, hogy ezt a vonást eddig ismert írásain keresztül is felfedezhettem, mert valóban megvolt bennük – sőt, *tudtam* is, hogy megvolt bennük. Tudtam, de nem éreztem: csak most éreztem ezt az akaratot arra a hőfokra felhevítve, hogy számomra, túl a tudomásulvételen, érzékelhető is legyen.

Mi tehát ez a nagy találkozás számomra? Ezt szeretném valahogy körülírni. Jó ideje már, hogy úgy érzem, hogy saját alkotó-akaratom akkor nem téveszti el hivatását, ha minden erejével annak a borotvaél-hídnak a felépítésére törekszik, amely az abszolút igényű szellemet összekötheti az abszolút igényektől irtózó történelemmel. Ez a borotvaél-híd az egyetlen út, amely a szellem számára hazugság és önámítás nélkül járható. A szellem ugyanis hazudik, ha egy hajszálnyival is kevesebbet nyújt a történelemnek, mint azt a maximumot, amelyet ő maga elért. Másrészt azonban az is hazudik, aki egy hajszálnyival is többet nyújt a történelemnek (tehát konkrétebben: egy kornak), mint amennyit az maximális erőkifejtéssel be tud fogadni. (Hogy az is hazudik, aki egy hajszálnyival kevesebbet nyújt ennél, túlságosan magától értetődő.) Ezért a feladatot a magam számára így formuláztam: annak a *maximumát,* amit nyujtani tudok, annak az *optimumán keresztül* nyujtani, amit a kor még be tud fogadni (ha minden erejét megfeszíti); vagyis: azt a *maximumot,* amit nyújtani tudok (nem kevesebbet, mert ez már a vulgarizálás hazugsága volna) abba a közegbe helyezni, amelyben még történelmi hatóerő lehet. – Ezt tudom elmondani saját alkotó akaratomról és ezt a törekvést éreztem – arra a bizonyos hőfokra felhevítve – a „Művészet és világnézetben". Ez volt számomra a nagy találkozás.

[A levél itt megszakad.]

A helynév értelem szerint.
Magántulajdonban.
Kézírás.
A levél befejezetlen, a levélíró hagyatékában maradt fenn, nem küldte el.

[1] Ld. 1830. sz.
[2] A tragédia eredete vagy görögség és pesszimizmus. Írta Nietzsche Frigyes. Ford. és bevezetéssel ellátta Fülep Lajos. Bp. 1910. Franklin Társulat. Filozófiai Írók Tára XXIII.
[3] Lesznai Anna lírája. (Az „Eltévedt litániák" alkalmából.) = Nyugat, 1923. IX. 12. XVI. évf. 17–18. sz. 282–290. p.
[4] Nemzeti öncélúság. = Válasz 1934. I. évf. 1. sz. 2–23. p.
[5] Emlékezés a művészi alkotásban. = A Szellem, 1911. I. évf. 1. sz. 56–90. p.
[6] Magyar művészet. Bp. 1923. Athenaeum. Gondolat és Írás II.
[7] Ld. 1776/7.
[8] Józsué 6.
[9] Művészet és világnézet. = Ars Una, 1923. I. évf. 1. sz. 1–11. p. 2. sz. 41–46. p., 3. sz. 75–91. p.

1834. BASCH LORÁNT – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 194]7. III. 22.

Mélyen tisztelt Professzor Úr!

Folyó hó 18-i levelét[1] köszönettel vettem és készségét, hogy Elek Artúr emlékének szánt ünnepségen[2] hajlandó résztvenni. A művészeti kritikusról Pogány Ö. Gábor[3] emlékeznék. A Nyugattal való kapcsolatairól Füst Milán,[4] esetleg Schöpflin.[5] De az ember volt nála mindennél értékesebb, és örülök, hogy ezt a feladatot el méltóztatnék vállalni. Azonban tudnom kellene a biztonságot: és ezért kérném végleges válaszának mielőbbi közlését. Mert csak akkor van az egésznek értelme, ha az emlékünnepély olyan lesz, aminőt ő is helye[selne]. Zenét is akarnék, hisz fiatal éveiben zenekr[itikus] is volt, és mindvégig nagy zenebarát. Rétir[ől][6] Pátzai[7] emlékeznék. Április 25-ike kö[rül tarta]nók meg.

A lakás ügyében a kultuszminiszternek kellene lépéseket tenni, de azt hiszem pártján keresztül Lukács György is tudna segíteni. A Baumgarten könyvtárat újból fel akarjuk állítani és ennek érdekében, de külömben is a lehetőségek szerint a költözködés költségeihez szívesen hozzájárulnánk. Persze nem tudom, hogy milyen összeget fog igényelni. A könyvtárról hallottam, hogy a Magyarországon található legszebb könyvtárak egyike, de ettől eltekintve is saját személyemben készséggel állnék a lakás megtalálásánál szolgálatjára.[8] Bizonyára budai lakós kívánna lenni.

Gyergyai[9] Svájcban van és egyelőre nem jön haza; ezért nem gondoltam rá.

Szíves válaszát várva őszinte tisztelettel

[Basch Loránt]

dr. Fülep Lajos
egyetemi professzor úrnak
Zengővárkony

A hely és részben az évszám értelemszerű kiegészítés.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 3. sz.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
Zengővárkonyba írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

A gépirat néhol elhalványult ill. hiányos, értelemszerűen kiegészítve.

[1] Ld. 1831. sz.
[2] Ld. 1828/4.
[3] Pogány Ö. Gábor (1916–1998) művészettörténész, szerkesztő. Utóbb a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója. Főleg a 19–20. század művészetével foglalkozott. Előadott az Elek-esten.
[4] Füst Milán nem szerepelt az Elek-emlékesten.
[5] Schöpflin Aladár (1872–1950) kritikus, irodalomtörténész, műfordító, a Nyugat munkatársa, 1909-től a Franklin Társulat irodalmi titkára. 1941-től, Babits halála után a Baumgarten Alapítvány kuratóriumának irodalmi vezetője.
[6] Réti István ld. 1828/6. Róla ekkor nem tartottak megemlékezést.
[7] Pátzay Pál ld. 1814/10. Nem szerepelt az Elek-esten.
[8] Ld. 1831/6.
[9] Ld. 1831/4.

1835. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

[Zengővárkony,] 1947. III. 25.

Kedves Gyula,

nagyon vártalak haza, de mire megjöttél,[1] s lapodon[2] a híre, akkorra megtörtént a miniszter-változás,[3] s azt hiszem, meglehetősen inaktuálissá tette, amiről beszélni kívántam Veled.

A pécsi népfőiskoláról[4] is lett volna egy s más mondanivalóm, de hosszú, majd szóval mondom el.

A v.[vallás- és] k.[özoktatásügyi] miniszterséget elvesztő pártra[5] nagyon mérges vagyok. Tudom, persze hogy Pétör[6] ottléte amott igen fontos, de hát – csakugyan olyan kevés a becsületes ember, akire az ilyet rá lehet bízni?

Mégis jó volna szót érteni. Ha csakugyan „keresed" a találkozás alkalmát, Te hamarább megtalálhatod mint én, könnyebben mozogsz. Valamikor ápr.[ilis]–májusban Pestre kéne mennem, lakás-ügyben[7] de csak úgy volna értelme, ha akkorra azok, akik engem Pestre reklamálnak, már találnának valamit, amit megnézhetnék. Te is nagyon ösztökéltél, – hát most találj lakást. Mert ha megyek, már végkép mennék, nem féllábbal itt, féllel ott. Mert részt akarnék venni még a politikában is. De a τοπος νοητος-ban[8] még nem lakhatom.

Köszönöm a párizsi és romai megemlékezést,[9] örültem neki irígység nélkül, hogy legalább Te ott lehetsz, ha már én nem.

Tehát gyere! Most nagyon jó borom is van. Ne igyam meg magam.

Szeretettel ölel

Lajos

A helynév postabélyegzőről.
Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 3.

[1] Ld. 1803/1.
[2] Ld. 1819. sz.
[3] Ld. 1827/10.
[4] A Nemzeti Parasztpárt szervezésében Kanyar József által irányított pécsi népfőiskolai tanfolyamokról van szó. Ld. 1800/3.
[5] A Nemzeti Parasztpártra utal, amely 1939 nyarán alakult meg a Szabad Szó c. lap szerkesztősége köré tömörült népi írókhoz csatlakozott személyekből és szervezetekből. Első elnöke Szabó Pál lett, mellette 14 tagú végrehajtó bizottság működött, amelynek tagjai között volt Erdei Ferenc, Kovács Imre, Veres Péter, Vörös Vince és mások. 1945-ben Veres Péter lett a párt elnöke, aki 1944-ig a Szociáldemokrata Párt tagja volt. Kovács Imre volt a főtitkár, majd alelnök, utóbb Erdei Ferenc a főtitkár. A párt első minisztere Erdei Ferenc volt, aki az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyi tárcáját töltötte be 1944. XII. 22. – 1945. XI. 15. között. Erdei leváltása után a párt a kultusztárcát kapta meg, amelyre Illyés Gyula javaslatára Keresztury Dezsőt nevezték ki. Az 1945-ös választáson a párt 6,8 %-os, 1947-ben 8,3 %-os eredményt ért el.

1948 őszén Rákosi Mátyás a Magyar Kommunista Párt nevében felszólította a Parasztpárt vezetőit szervezeteik lebontására. Ez a folyamat 1950-ig tartott, de 1949 tavaszától kezdve csak névleg, jogilag létezett a párt.
[6] Pétör – Veres Péterre (1897–1970) utal, aki 1947. III. 14.– IX. 24. között építés- és közmunkaügyi, 1947. IX. 24.–1948. IX. 9. között hadügyminiszter volt.
[7] Ld. 1831/6.
[8] „elgondolt hely" – Platón: Az állam. 209/d. Szabó Miklós fordítása szerint: „ésszel felfogható". Ritoók Zsigmond közlése.
[9] Ld. 1812. ill. 1819. sz.

1836. PROHÁSZKA LAJOS – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. III. 25.

Nagyon tisztelt, kedves Barátom,

szíves soraidat[1] éppúgy mint a dolgaim iránt tanúsított jóindulatú érdeklődésedet nagyon hálásan köszönöm. Régi tisztelőidhöz tartozom, s voltakép már rég személyesen is ismernünk kellett volna egymást, hiszen Kerényi Károly közös barátunk mindig újra meg újra emlegette, hogy szeretne összehozni bennünket. De az elmúlt évek sok zűrzavarában az ilyen találkozás is meg volt nehezülve. Nagyon örülök, hogy legközelebb már meglesz ennek a lehetősége: annál is inkább, mert ezidőszerint bizony meglehetősen árván érzem magamat, olyanféleképen, – ahogy mondani szokták, – mint a szárazra vetett csuka.

Hiszem ugyan, hogy Rád nézve a Pestre költözés és a Pesten-lakás gyötrelmes gondokat okoz már jóelőre. Magam is éppúgy lennék vele, sőt mondhatnám vagyok is (mert egy darabig még csak lakhatom itt egy félig rombadűlt várbástyai házban, de meddig vajjon?) Sajnállak is miatta, mert felcserélni gyermek-vidéket egy ilyen keshedt, rosszmáju és queruláns öreggel, aminő ez a Pest-Buda mostanság, – bizony, ez igen rossz csere. De ha meg kell lennie, s valamiben segíthetek, szívesen vagyok szolgálatodra. Érdeklődtem máris

itt-ott, s fogok továbbra is, de sajnos a legtöbb lakást itt Budán vagy helyre kell hozatni, vagy pedig tetemes lelépést kérnek érte, mindkettő nem a mi jövedelmünk mértéke szerint való.

Hálásan köszönöm szíves meghívásodat[2] a gesztenye-fasori peripatetizálásra. Ha szíves örömest jönnék is szándék szerint, nehezen mozdulhatok mostanában penzumaim miatt, amelyek tavasszal mindig sokasodnak, most pedig – a sok reformnak hála – hovatovább bürokratává avatnak. Talán majd egyszer közösen lerándulhatnánk...[3]

Megismételem köszönetemet meleg szavaidért és kérve hogy továbbra is megtarts jóindulatodban,

vagyok őszinte tisztelő igaz híved

Prohászka Lajos

MTAKK Ms 4589/155.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.
Prohászka Lajos ld. 1825. sz.

[1] Ld. 1825. sz.
[2] Ld. 1825/4.
[3] Prohászka feltehetően Mándy Stefániáékkal közösen gondolta a Zengővárkonyba menetelt; Tábor Béla és Szabó Lajos 1947. VI. elején, Prohászka VIII. 2. hetében járt ott. Ld. 1776/2. ill. 1825/4.

1837. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. III. 27.

Igen tisztelt Ügyvéd Úr!

F.[olyó] hó 22-i szíves soraira megismétlem már kifejezett készségemet,[1] ennél többet tenni azonban ma se merek, mivel az ember sose tudja, mikor éri valamilyen baj; legföljebb a reményemet tehetem hozzá, hogy bízom a baj elmaradásában, és eltökélt szándékomat, hogy ha valami egészen lehetetlenítő körülmény nem gátol, okvetlenül vállalom a feladatot. Most előre tekintve arra az időtájra, nem látok veszedelmet. Tehát csak valami váratlan vis maior hiúsíthatja meg szándékomat. Szíveskedjék majd nagyon jókor megírni a pontos terminust, s ugyanakkor majd azt is, hogy kb. meddig tartson az előadásom.

Nagyon köszönöm a lakásra vonatkozólag az alapítvánnyal való kombináción túl külön is felajánlott személyes készségét.

A párt, persze, nagyot lendíthetne a dolgon, tán teljesen meg is oldhatná, azonban – nem vagyok tagja, nem is voltam soha (egyik párté se), s így nincs semmi jogcímem segítségükre. Mindennél és mindenkinél jobban bízom egyébként Basch Lorántban, akit úgy képzelek el, hogy tout Budapestet ismeri, s aki ha csakugyan akarja, sok ismerőse közt megtalálja a lakással valahogyan összepraedestináltat. Azelőtt is Budán laktam, ha csak lehet, most is azt választanám, – Pesten, a Falk M.[iksa] utcában talán kapok egy három szobásat,[2] ha sikerül, szívesen elcserélném budaival. Úgy hallom, Budáról a közlekedés[3] és más miatt is sokan igyekeznek át Pestre. Mivel teljesen egyedül vagyok, három szoba megtenné.

Igen köszönöm a költségekre vonatkozó szíves jószándékát, de csak akkor veszem igénybe, ha ultima ratio-ként rászorulok. Elég nagy és különlegesen szép példányokkal ékes népi kerámiagyűjteményem van (a Népr.[ajzi] Múzeum azelőtt ide járogató emberei szerint különb, mint a múzeumé),[4] ezt is fel akarom használni valamikép a transakciohoz.

Szívből üdvözli igaz tisztelettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 145/120. 4. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 1834. sz. Az Elek Artúr emlékesten való szereplésére utal. Ld. 1828/4.
[2] A Falk Miksa u. 24. I. 14. alatt Szemenyey Sándor lakott, aki FL utódjául a zengővárkonyi lelkészségre pályázott. FL egy ideig az ő lakásának a megvételére gondolt. Ld 1884/5.
[3] Ld. 1776/8.
[4] Ld. 1887. sz. ill. 1891/2.

1838. BASCH LORÁNT – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. IV. 8.

Nagyon tisztelt Professzor Úr!

Szíves levelét[1] őszintén köszönöm és bizton remélem, hogy ennek a jó ügynek, amelylyel kedves Barátunk emlékét szolgáljuk, nem lesz nem várt kerékkötője.

Az ünnepélyt[2] tehát április 25-én délután 6 órakor tartjuk olyan környezetben, amely az ő egyéniségének a megfelelő; meghívott közönséggel. Az ünnepély súlypontja Professzor Úr emlékbeszéde lesz és így terjedelmesebb lehet a többiekénél. Egy félórát igénybe vehet, de ha úgy adódik, többet is. Hisz oly rég nem hallották azok, akik el fognak jönni a pécsi előadásairól is híres Professzort.

Idejében közölni fogom az ünnepély helyét. Szükséges-e, hogy szállásról gondoskodjam?

Őszintén tisztelő híve

[Basch Loránt]

Fülep Lajos egyetemi tanár úrnak
Zengővárkony

OSzK Kézirattár Fond 145/120. 5. sz.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
A címzés a levél szövege után.
Zengővárkonyba írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 1837. sz.
[2] Ld. 1828/4.

1839. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Zengővárkony,] 1947. IV. 13.

Igen tisztelt Ügyvéd Úr!

Köszönettel nyugtázom szíves sorainak[1] érkezését.

Én is remélem, hogy nem lesz akadály, legalább is nagyon óhajtom, hogy ne legyen. Úgy számítom, hogy 22, 23, 24 közül valamelyik nap utazom, valószínűleg repülővel Pécsről; hacsak nem lesz éppen akkor valamilyen veszekedett idő.

Az előadás[2] helyét szíveskedjék még ide megírni, vagy Mándy Istvánnéékhoz[3] (IV. Harisköz 5. III. 1.), akiknél valószínűleg szállva leszek, vagy ha nem, naponta együtt leszek velük. Még egy másik helyre is nagyon invitálnak,[4] még nem döntöttem, hova szállok. Annak szíves közlését is kérem, hogy értem küldenek-e valami alkalmatosságot, vagy mit se várva, menjek az előadás helyére.

A szállás eszerint elintézett kérdés.

Igaz tisztelettel kész híve

Fülep Lajos

A helynév értelemszerűen kiegészítve.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 6. sz.
Kézírás. Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 1838. sz.
[2] Az Elek Artúr emlékestről van szó. Ld. 1828/4.
[3] Ld. 1797/6. ill. 1830/9.
[4] Valószínűleg Szemennyey Sándor Falk Miska-utcai lakására utal. Ld. 1837/2.

1840. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK, TÁBOR BÉLÁNAK ÉS SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. IV. 17.

Kedves Barátaim,

Deo volente 23-án vagy 24-én odaérkezem. 25.-én d.[él]u[tán] 6 órakor emlékbeszédet kell mondanom Elek Artúrról a Baumgartenben.[1] Ha nem vesz meg akkorra az idő, repülőn megyek. Hat óra tájban ér a repülőtérre, onnan bevisznek a Dorottya u.[tca] és Vörösmarty-tér sarkán levő Maszovlet[2] elé. Legalább is így informáltak. Menetelem idejét meg fogom táviratozni,[3] hogy ha van hozzá kedvük s nincs terhükre, odajöhessenek, s ott megbeszélhessük, hova szállok. Mert a Falk M.[iksa] utcába[4] is táviratoznom kell, megígértem.

Így lévén a dolgok, kérem mentsenek fel a hosszabb és külön-külön levél írása alól, helyette fogadják el ezt a kollektív levelet mindhárman, tehát Szabó L.[ajos] is. Nem írtam eddig, mert nagyon dejected voltam. (Ugyan még vagyok is.) A megvitatandó leveleket[5] mind együtt tartom, majd Várkonyban elővesszük. A pesti hajsza ideje nem alkalmas erre.

Jövetelük idejét most majd fixáljuk, s tisztelettel előre is kérem hozzá Eszter beleegyezését. Ne siessen nagyon erre a világra!

Köszönöm az 5000 éves anekdotás könyvet![6]

Tehát a közeli viszontlátás reményében, mindnyájukat jó barátsággal üdvözli

Fülep Lajos

P. S. Tehát nagyon kérem, semmiféle készületet se tegyenek miattam, bizonytalan is lévén hova-szállásom, de meg különben se. Az fogja u. i. eldönteni – részben –, van-e már azon a szobán ablak, s lehet-e remélni, hogy aludni tudok benne. Mert a nem-alvás nagyon megvisel.

Veronikának[7] nem táviratozok; hogy megyek, tudni fogja; a napot és helyet kérem, közöljék majd vele telefonon.

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1828/3.
[2] Magyar–Szovjet Légiforgalmi Társaság.
[3] Ld. 1844. sz.
[4] Ld. 1837/2.
[5] Ld. 1830/6.
[6] Anthologia Humana. Ötezer év bölcsessége. Összeállította és szerkesztette Hamvas Béla. Bp. 1947. Egyet. ny. 2. kiadás. A benne olvasható dedikáció: „Fülep Lajos tanár úrnak igaz szerettel Mándy Stefánia 1947. február."
[7] Ld. 1759/3.

1841. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1947. IV. 17.

Kedves Lajos,

Halasztottam a választ,[1] hátha lesz időm lemenni. Sajnos, úgy be vagyok fogva, hogy hamarosan nem remélhetem.

Lakás-ügyedben beszéltem Ortutayval,[2] – ő is épp lakást keres. A minisztériumnak nincs olyan szerve, ahogy gondoltam, amely ilyennel foglalkozik. Ők csak támogatják a lakáshivatalnál a már kiszemelt lakásra az igénylő kérését.

Én is igen sok mindenről szeretnék már szót cserélni veled. De ha amúgy is fel szándékozol Pestre?![3] Örömmel várom a napot s a találkozást. Mert most új fába vágtam – helyesebben: szorították mások – a fejszémet megint: javítani valamit hírünkön a világban.[4] Meglehet újból kimegyek Párisba, még pedig talán már május derekán. Erről is szerettem volna Louis-Philippe-i[5] véleményedet kikérni. Tűnődj addig is róla.

Szeretettel ölellek,

Gyula

A helynév a tartalom alapján.
MTAKK Ms 4587/291.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL levele: 1835. sz.
[2] Ld. 1827/10.
[3] Ld. 1830/9.
[4] Ld. 1803/1.
[5] Lajos Fülöp (1773–1850) francia király 1793-tól emigrációban élt, az 1810-es években visszatért Franciaországba. Az 1830-as júliusi forradalomban lett uralkodó, 1848-ban lemondott és Angliába emigrált.

1842. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

[Zengővárkony, 1947.] IV. 18.

Kedves Gyula,

legkésőbb 25.-én Pesten kell lennem (ha valami baj nem ér), mert megígértem Basch Lorántnak, hogy emlékbeszédet mondok Elek Artúrról a Baumgartenben,[1] az ideje pedig 25-én 6 óra; a helyet még nem tudom. Mivel Te is Baumgarten-miniszter[2] vagy, arra gondolok, talán ott is leszel, s akkor utána, vagy akkor megállapítandó másik időben beszélhetünk. Ha mégse leszel ott, felhívlak telefonon, – ha benne van a könyvben a számod. De ha a városban jársz, Te is érdeklődhetsz felőlem, valószínűleg ott leszek szállva, ahol voltam (Haris köz 5. III. 1.) (Mándyék).[3] Valószínűleg 23.-án, v.[agy] 24.-én megyek Pestre, valószínűleg repülök, úgy hogy d.[él] u.[tán] 6 ó.[ra] tájban ott leszek.

A bientôt donc

Louis Ph.[ilippe][4]

A hely és év a feladó ill. a postabélyegző alapján.
Magántulajdonban.
Kézírás tábori postai levelezőlapon.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.
Feladó (bélyegző:) Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Ld. 1828. ill. 1841. sz.
[2] Illyés nem volt tagja a Baumgarten Alapítvány kuratóriumának, de 1931-ben, 1933-ban, 1934-ben és 1936-ban Baumgarten-díjat kapott.
[3] Mándy Istvánné ld. 1797/5. ill. a Tábor Béla–Mándy Stefánia házaspár otthonában.
[4] Ld. 1841/5.

1843. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. IV. 21.

Igen tisztelt Ügyvéd Úr,

köszönettel nyugtázom ma érkezett szíves sorait.[1]

A repülő jegy megváltása miatt már írtam Pécsre egy ismerősömnek. Csütörtökre váltatom meg, úgy hogy Deo volente csüt.[örtök] este 6 óra tájban érek oda.

Köszönöm a kocsira vonatkozó szíves ajánlatát, de ilyen közel el tudok majd jutni. Mivel nem tudhatom, nem valahol Budán lesz-e, csak azért említettem.[2]

Mire ez a levél oda ér (az Öné 17-én kelt és 21-én ért ide: négy nap) már késő lenne ismerőseimnek meghívót küldeni, de talán nem is baj, így legalább aki eljön nem én miattam teszi, hanem E.[lek] A.[rtur] miatt, akit egyedül illet.

Örülve a találkozásnak szívből köszönti

igaz híve

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 145/120. 7. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Az Elek Artúr emlékestre utal. Ld. 1828/4.

1844. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

[Zengővárkony, 1947.] IV. 23.

Csütörtökön érkezem repülőn

Fülep

A helynév a táviratblankettáról, az évszám értelem szerint.
Magántulajdonban.
Távirat.
Címzés: Mándy Stefánia Harisköz 5. Bp.

[1] 1947. IV. 24-én volt csütörtök. FL az Elek Artúr emlékesten tartandó beszéd miatt érkezett Budapestre. Ld. 1828/4. ill. 1843. sz.

1845. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK ÉS TÁBOR BÉLÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. V. 1.

Kedves Barátaim,

közlöm, hogy szerencsésen hazaértem,[1] igen kellemes utazás után; a szelet a gépben alig lehetett néha-néha érezni. – Azt ígérték, hogy röviden elmondott vázlatomra megírják

megjegyzéseiket;[2] nem akarom szavukon fogni, mert láttam, hogy különösen T.[ábor] B.[élá]-nak mennyi a dolga; ha azonban valahogy mégis meg tudnák tenni, nagyon örülnék neki. – A menetrend, sajnos, nem sokat változott jóra; íme: *gyors* Keletiről ind.[ul] 17^{25}, érk.[ezik] Pécsre: 22^{45}.; *személy* Déliről ind.[ul]: 6^{45}, Pécsre érk.[ezik] 14^{20}, ind.[ul] 21^{00}, érk[ezik] 6^{50}. *Bátaszék felé* a csatlakozás nem derül ki az újságközleményből (menetrendem még nincs), de az a gyanúm, hogy a Pestről 6^{45}-kor indulóval kombinálva van a Bátaszékről 13^{45}-kor induló; ennek az a nagy előnye volna, hogy nem kellene Pécsre menni, hanem Szekszárd–Bátaszéken át Pécsváradra érkeznének. Ezt meg kellene ott tudakolni. Értesítést majd jóelőre kérek, mert a posta lassan jár.

A Nagyságos Asszonynak[3] ismételt köszönettel kezét csókolva, mindnyájukat szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Tábor Béláné úrnőnek Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.
Feladó (bélyegző:) Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Ld. 1830/9.
[2] A hozzászólásokat ld. 1830/6. és 1849. sz.
[3] Mándy Istvánnéra utal. Ld. 1797/6.

1846. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1947. V. 5.

Kedves Lajos,

ismét itt-hon onnan, ahol otthonabb voltam s ma különösen sokat beszélve Rólad szeretettel üdvözöl és figyelmeztet is

Károly

Hallom, hogy Pesten voltál[1] és ilyenkor jössz mikor nem vagyok otthon. Nagyon sajnálom, szerettelek volna látni.

M.[árffy] Ödön[2]

MTAKK Ms 4588/19.
Kézírás Roma – Piazza del Pantheon d'Agrippa (Piranesi-metszetet ábrázoló) képeslapon.
Címzés: Hongrie Fülep Lajos dr. professzor úrnak Zengővárkony Pécsvárad

[1] Ld. 1828/4.
[2] Márffy Ödön festő (1879–1959) 1906-ban Párizsban ismerkedett meg FL-sal. Ekkor készült „Hódítóútra. Fülep Lajos kedves barátomnak Márffy Ödön Paris" feliratú színes rajza. Márffy utóbb a MIÉNK (Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köre), a Nyolcak tagja, a KUT (Kézőművészek Új Társasága) alapító tagja.

1847. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK, TÁBOR BÉLÁNAK ÉS SZABÓ LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. V. 12.

Kedves Barátaim,

köszönettel visszaküldöm a két füzetet.[1] Na, jobb is lehetne.

Az állomáson megnéztem az új menetrendet. Ha tehát vonaton jönnek,[2] most nagyon alkalmas, mert lehet *Bátaszék felé* jövet *egyenesen Pécsváradra érkezni,* nem muszáj Pécsig menni; hasonlóképpen visszafelé is. Személyvonat lévén, persze lassú, de még így is felényi az út, mint ha Pécsre kell menni, s ott megszállni.

Tehát:

Bp., déliről ind.[ulás]	6^{45}
Bátaszék érk.[ezés]	13^{40}
„ ind.[ulás]	13^{45}
Pécsvárad érk.[ezés]	15^{43}
visszafelé:	
Pécsvárad ind.[ulás]	9^{25}
Bátaszék érk.[ezés]	11^{11}
Bp. déli érk.[ezés]	19^{15}

Persze, a Pécsváradra – s valószínűleg a Pestre-érkezés idejét nem kell éppen szó szerint érteni. Egy órás késés ma nem a kivétel, hanem a szabály.

Fontos: 1) meg kell tudakolni, van-e *közvetlen kocsi,* s meddig (Bátaszékig, vagy Pécsig); ha van, abba szállni, ha nincs, akkor valószínűleg át kell szállni Sárbogárdon és Bátaszéken (Tehát kevés holmival utazni, és csak strapára-valóval).

2) a menetjegy-irodában megtudni, közlekedik-e ez a Bátaszék–Pécsi vonat, mert a főnök itt olyat makogott, hogy úgy hallotta, mozdony-hiány miatt beszüntetik. De ez nagy marha, nem szokott tudni semmit. Ha csakugyan beszüntetik, megváltozik az egész úti terv. Ha nem változik, Pécsváradon kocsival várom. Jóelőre kérek értesítést.

És nagyon várom reflexióikat a Peste elmondottakra.[3] *Fontos, hogy előre lássam, miről kell majd itt leginkább beszélni. Ha T.[ábor] B.[éla] nem ér rá, írja meg Sz.[abó] L.[ajos]. Ismétlem, ez nagyon fontos.*

A közeli viszontlátásig mindnyájukat sokszor üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Nem tudni, milyen füzetekről van szó.
[2] Tábor Béla és Szabó Lajos közelgő zengővárkonyi látogatására utal. Ld. 1776/2.
[3] Ld. 1830/6. ill. 1849. sz.

1848. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. V. 14.

Kedves Dezső,

ápr.[ilis] 27.-én voltam Nálad,[1] akkor azt mondtad, egy hét alatt mindent elintézel, s értesítesz róla. Mivel két és fél hét eltelt, s nem írtál, kénytelen vagyok jelentkezni, s megkérdezni, mit határoztatok az odacsatolandó harmadik szoba ügyében,[2] s a ministeriumban és az egyetemen mit végeztél.

Most már aztán *nagyon hamar* kellene tudnom a szükségeseket, mert közben az egyetem megküldte az idecsatolt tanrend-ívet, mellyel tájékozatlanságomban nem tudtam mit csinálni, ezrét mind mostanig vártam Tőled a híreket, – de mivel hiába, Neked küldöm az ívet, azzal a kéréssel, hogy cselekedj vele az itt következők szerint. Ha beszéltél Zsebőkkel,[3] akkor tudod arra vonatkozó készségét, hogy engem az Eötvösbe osszanak be, mint mondta, teljesen a mi kívánságunk szerint. Arra a kérdésemre, meg lehetne-e csinálni, hogy csak az Eötvösben tanítanék, s nem kellene az egyetemre bejárnom,[4] legalább is az első 1–2 félévben, amíg teljesen helyre verődöm s megszokom, azt felelte, elvi akadálya nincs, de azt hiszi, az egyetem nem fog beleegyezni. Tehát ezért is küldöm Neked a tanrend-ívet, s megkérlek, beszélj Te Hajnallal[5] – persze hamar! – és intézd el vele, hogy az első, esetleg még a második félévben ne kelljen az egyetemen előadnom. Ezt azonban nem az én kívánságomként, hanem a Tied s általában az Eötvöséként kellene vele közölnöd. *Ezt nagyon fontosnak tartom, erre nagyon kérlek.* Nem akarom azt a látszatot kelteni, hogy az egyetemi kötelesség alól kibújni igyekszem. Mert nem is. Hogy mi a szándékom és tervem, elmondom. Minél többet gondolkoztam propozíciódon, hogy az Eötvösben ne csak valami szak-tárgyat tanítsak, hanem „köz-atyja" legyek az egész ifjúságnak, annál jobban megérlelődött bennem a tudat, hogy kettőnk elgondolása az én feladatomról teljesen azonos; mert ha ebben az alapgondolatban annyira egyezik, akkor logikusan következik a részletekben való egyezés. Magam is – mint mondtam – ilyenféle szerepet szántam magamnak. De ami objective jelentősebb, minden ismerősöm, aki az Eötvös-tervről tud, ezt szánja nekem kérdetlenül. Vagyis olyan nagy a consensus ebben a kérdésben, hogy mindnyájunkat megnyugtathat a terv jó és hasznos volta felől. Én tehát az Eötvösben nem akarok fukarkodni magammal, de mivel valóban jól és osztatlanul szeretném csinálni, az egyetemtől lehetőleg mentesülnöm kellene. Egy szóval, ha lehet, szeretnék egészen az Eötvösé lenni. Ha nem lehet, hát legalább 1–2 félévig. Ha ez se lehet, hát akkor tegyenek rá a tanrendre. S itt következik a Te teendőd ezzel az ívvel. Ráírtam, „Dante",[6] órák száma nélkül. Ha tehát Hajnal ragaszkodik, kérlek, alkudj meg vele minimumban, ha lehet, 2 órában, írjátok bele az ívbe, s hagyd is ott mindjárt. Még valamit meg kell azonban mondanom ebben a contextusban. Az olasz helyett sokkal szívesebben csinálnék hetenként egy este *„világnézeti megbeszélések"*-et[7] mindenféle szakos hallgatókkal, órákat nem számítva, tanrenden kívül, amiken szókratikusan megvitatnánk minden aktualis kérdést is, – valami nagyon érdekes és termékeny fejlődhetne ki belőle. (Ezt szándékozom csinálni az Eötvösben is, de természetesen szaktárgyakat is tanítanék. S megcsinálnánk azt az alapos magyar nyelvvizsgálatot[8] is, melyről beszéltem, Illyés is tud a tervről, s nagyon fontosnak tartja. Baschnál[9] a kertben erről is beszéltünk.) Nem kérnélek a Hajnalnál a tanrend órájá-

ban való eljárásra, ha már tudnám Tőled, amiket tudnom kellene, így azonban kénytelen vagyok vele. Tehát fogadd jó szívvel a kérést.

Beszéltem Zsebőkkel az Eötvösben-lakozásom bolygathatatlanságáról is. Szerinte a dolog nagyon egyszerű: csináljunk egy szerződés-tervezetet, azt mondta, semmi akadálya se lesz, hogy ez az ügy is kívánságunk szerint intéződjék el. Mivel ez a része kevésbbé sürgős a dolognak, mint a másik, ezt most nem akarom amazzal összekeverni. Amint ez elintéződött, elővesszük ezt, részleteivel együtt.

Megírom azt is, hogy a pécsi facultás, úgy látszik, mégiscsak meg lesz.[10] Muszáj neki, a tanügyi reform követelményekép. A pécsiek nagyon marasztanak. A listára tudtom nélkül felvettek, legelsőül. Mindenképpen igyekeznünk kell az Eötvös-kombináció gyors és jó elintézésével, mert az ősszel, mint tudod, lejár a szabadságom, ügyemnek tehát valamerre el kell dőlnie addigra.

K.[edves] feleségednek[11] pedig beszámolok a pálinkáról. Várkonyban már nincs, de ez nem volna baj, mert a p[écs]váradi főzőnek van. Más a baj, az, amit gondoltam: a tanító pár[12] hete küldött Decsre, tehát ide nem messze, 13 l[iter]-t egy kis hordóban, mindenestől elveszett; pár hónapja küldött 150 l[iter]-t Pestre, a címzett nem kapta meg, a tanító sógorának[13] emiatt Pestre kellett utaznia, ott végig kutatta a vasúti raktárakat, egy heti keresés után meg is találta a hordót 27 l[iter] híjával. Így küldeni tehát nem lehet, hanem vagy alkalmilag, vagy az én hurcolkodásomkor, vagy – ami a legszebb volna, s meg is ígértétek – érte jönnétek. De edényt hozzatok, mert nincs.

Szeretettel ölel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 9. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A találkozás FLnak az Elek Artúr emlékest alkalmából való Budapesten jártában történt.
[2] FL Eötvös kollégiumbeli lakására utal.
[3] Zsebők Zoltán (1908–1984) radiológus, egyetemi tanár. 1945-ben OTI-aligazgató, 1945–1948 között a Népjóléti Minisztériumban ill. a VKM-ben államtitkár, 1962–1978 között a budapesti egyetem professzora.
[4] Ld. 1719/2.
[5] Ld. 1807/10.
[6] FL ezidőben nem adott elő Dantéról az egyetemen.
[7] FL nem tartott ilyen egyetemi előadást.
[8] FL egész zengővárkonyi lelkészsége idején jegyzeteket készített és adatokat gyűjtött a helytelen nyelvhasználattal kapcsolatban a sajtóból. Illyés Gyulával váltott korábbi leveleiben is gyakran előfordult a téma. Amikor az MTA levelező tagjává választotta, először a nyelvről tartandó székfoglalóra gondolt, ugyanakkor anyagának átadását is felajánlotta az Akadémiának. (ld. 2034.)
[9] Ld. 1828. sz.
[10] Ld. 1719/2.
[11] Ld. 1759/6.
[12] Császár Jánosra és feleségére, Nagy Katóra utal.
[13] Császár János sógora, Nagy László Decsen volt tanító.

1849. SZABÓ LAJOS – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. V. 18.

Igen tisztelt Professzor Úr!

Megpróbálok a professzor úr által elmondottakra röviden és ideiglenesen válaszolni.[1] Bélával[2] sokat beszélgettünk a kérdésekről, s most is, mint annyi fontos alkalommal kiderült, hogy elvileg teljesen azonosan látjuk a problémákat, s a részletkülönbségek onnan adódnak, hogy közös forrásaink és szempontjaink érvényesítésében ki melyik irányban, s milyen távolságra haladt előre.

Béla ennek a levélnek csak az előzetes jegyzeteit látta. (A fogalmazásom komisz, a gép komisz: ismételt elnézését kérem.)

Tehát: 1) a tudattól független tudat teóriája
2) a csomó-pont teória
3) etikai agnoszticizmus
4) a krisztológia etikai-esztétikai embertörténelmi értékelése.

A négy pont által futólag jelzett elgondolásnak mérsékelt irracionalizmusával épp úgy szembenállunk, mint radikális agnoszticizmusával. Mindazokat a szellemi törekvéseket és argumentumokat, amelyek irracionalisztikus értékelésre csábították legjelentékenyebb, legrealisztikusabb és legenergikusabb gondolkodóinkat – feloldottnak érezzük és *tudjuk!* A feloldás ugyanabban a történelmi folyamatban jött létre, mint maguk a problémák. (A magunk feladatát egyrészt ezeknek a problémáknak és megoldásoknak elvi közös nevezőre hozásában és kezelhetővé-tételében látjuk.)

A négy pont pozitív mozzanataiban úgy érezzük, hogy már teljesen közös forrásokból táplálkozunk. Csak az elsőre térek ki, amelyik az egész helyzet sarkpontjának tűnik előttem. (Természetesen az irracionális gyökérszálak itt is jelenlevő hatását most zárójelbe tesszük.)

Miben és hogyan nyilvánul meg az egész elgondolásnak sarkpontszerű elmozdító ereje?

I: a tudattól független tudat mélyén kritikai és analitikus tétele a marxi filozófia alapaxiómáit érinti és ezáltal nagyon kényelmetlenné teszi a közérzetét mindazoknak, akik megszokták, hogy mindig ők hivatkozhassanak arra, hogy a másik az, aki az alapkérdések elől kitér.

II: mint ahogy Ön rögtön felhívta rá a figyelmet, a lét-tudat kapcsolaton belül a lét primátusának gondolatát Ön radikálisabban képviseli. Nem várt irányból betörő kritika.

III: a polemikus helyzettől függetlenül is mindig a legélőbb, leghatékonyabb logikai fordulat: a gondolat *önmagára való alkalmazása!* Ez történt!

IV: a t.[udattól] f.[üggetlen] t.[udat] gondolata: a tudat létszerűségének és szakadékosságának is önkénytelen és tudatos kifejezése is, tehát a gondolat *dialektikus* karakterének megnyilatkozása! Az elgondolás egyik legpozitívabb értéke és lehetősége, és újból polemikusan mozdító erejű: a létezés ellentmondásos szerkezetét egy általuk ismeretlen mélypontján világítja meg.

V: Az elgondolás európai és világjelentőségét az adja, hogy exisztencializmus, marxizmus és művészetbölcselet közös alapkérdéseit bolygatja meg. (Ezért sürgettük évek óta, még a végső lecsiszolás előtt az Ön megnyilatkozását!)

VI: munkára és gondolkodásra fogja kényszeríteni a rutin-hívők és rutin-kritikusok eltespedt seregét.

Pontosabban majd személyesen Zengővárkonyban és Budapesten.

Addig is üdvözlettel és igaz tisztelettel híve:

Szabó Lajos

Megj.: Életünk 1989. 9–10. sz. 946–947. p.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL 1947. IV. végén Budapesten időzve előadott a Tábor Béla és Mándy Stefánia otthonában összegyűlt baráti körben. Ld. 1724/15. Levelében kérte hozzászólásukat. Ld. 1830/6. és az itt közölt levelet.
[2] Béla – Tábor Béla.

1850. FÜLEP LAJOS – TÁBOR BÉLÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. V. 19.

Kedves Barátom,

15.-i levelét s a táviratot[1] ma, azaz hétfőn egyszerre kaptam meg. Kár volt ennyit költeni, hiszen ha a benne említett levél „útban" volt tegnap, akkor még csütörtök előtt meg kell kapnom, s ráértem volna belőle értesülni a csütörtöki terminus megváltozásáról.[2]

Harmincegyedike szombatra esik. Másnap vasárnap. Ami azt jelenti, hogy kevés itt töltött napjuk közül egyen kb. d. u. 4 óráig, szóval a nappal nagyobbik felében nem lehetünk együtt. Ez pedig kár. Ezért ezt kérdem: szombaton utazva kb. akkor érnek ide, mint vasárnap az együttlételt elkezdhetjük, nem volna tehát jobb az utazással elvesztegetett időt a vasárnap úgyis elveszendő időre áttenni, s eszerint vasárnap utazni? Ha azonban okuk van a szombaton-jövetelre, akkor természetesen jöjjenek szombaton, a délutáni templomi funkciót majd rábízom a tanítóra,[3] s ilyenformán déltől együtt lehetünk. Mivel, mint írtam, kocsi fogja várni a pécsváradi állomáson, kérem, írja meg egy lapon, melyik napot választják. A távirat felesleges, csak akkor kérem, ha valami akadály miatt a lapon írt napon nem jöhetnek. Remélem, nem lesz ilyesmi, de mint a mostani példa is mutatja, you never can tell.

Itt remélhetőleg szintén nem lesz akadály, az eredetileg megbeszélt időben, pünkösd előtt vagy közvetlen utána bizonyosan nem lett volna. Most azonban, jövetelük idejének későbbre tételével egy valami történhet: az esperes olyan tájt, május végén, vagy június első felében szokott canonica visitaciora[4] jönni. Ez ugyan csak egy nap tart, de problémává tenné az elszállásolást. (Másodmagával, esetleg harmadmagával jön.) Éppen ezért ma táviratoztam neki, jövetele idejét tudakolva. Bár aféle nem-írok nem olvasok vén grapsa, remélem, jókor megírja, s azt is, hogy később jön. Ha mégis óra-ütközés történnék, azonnal megírom, amint megtudom. S akkor Maguk 1–2 nappal későbbre teszik jövetelüket. De, ismétlem, bízom benne, hogy nem lesz rá szükség.

A személy-vonat ki van próbálva, a tanító pár napja Pesten volt, s úgy jött. Indul reggel 6^{45}-kor, *közvetlen kocsi van* Bátaszékig, ahova 13^{40}-kor ér, ott át kell szállni a rögtön in-

duló pécsi vonatra, 15[43]-kor ér Pécsváradra. Mostanában elég pontosan jár, a tanító egész pontosan érkezett, de hát ez is afféle you never...

A közeli viszontlátásig mindnyájukat szívből üdvözölve

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Tábor Béla úrnak Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

[1] Tábor Béla levele és távirata nem maradt fenn.
[2] Ld. 1776/2.
[3] A tanító: Császár János.
[4] Az esperesei látogatás VI. 18-án volt.

1851. TÁBOR BÉLA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. V. 22.

Igen tisztelt Professzor Úr,

ma kaptam meg május 19-i levelét[1] és ugyancsak ma jutottam odáig, hogy az ígért reflexiókat[2] legalább egy pontig megírjam, ahol már úgy éreztem, hogy abbahagyhatom. Így is erőszakosan szakítottam meg, de azt remélem, hogy ez már mégis valami anyagot nyújt a beszélgetések megindításához. Szerettem volna még több pontra is kitérni, de az elsőnél túlságosan belejöttem a lendületbe és inkább hagytam magam vezettetni e lendület által, mert a rendelkezésemre álló rövid idő nem biztosít elég lélekjelenlétet ahhoz, hogy – amint tulajdonképen terveztem – egy tucat sűrített mondatba koncentráljam *minden* megjegyzésemet. Így az idő rövidségét vádolom azzal, hogy megjegyzéseim hosszabbak és ennek megfelelően hézagosabbak lettek. Ha még lesz időm, talán pótlólag elvégzem az eredetileg kitűzött feladatot is. Ezt azonban nem ígérem, mert mostanában csaknem mindegy, hogy megígérek-e valamit, vagy sem.

Szabó Lajos reflexióit[3] valószínűleg már megkapta Professzor Úr és a magam részéről azokkal azonosítani tudom magam. Mivel azonban attól tartottam, hogy az ő reflexiói nem nyújtanak elég részletet, amelyekbe bele lehet harapni, én inkább ezen a végén fogtam meg a dolgot. Azonkívül fölöslegesnek tartottam külön kihangsúlyozni a *pozitív* értékelésemet a Professzor Úr által előadottakról, miután ezt részben már akkor kihangsúlyoztam, részben megtaláltam Szabó Lajos levelében. Hogy itt-ott ez a pozitív értékelés mégis belecsúszott fogalmazásomba, az szándékom ellenére történt és csak azt mutatja, hogy milyen nagy vonzóereje van számomra annak, amit Professzor Úr elmondott. Szándékom azonban az volt, hogy provokatív legyek, mert azt remélem, hogy így könnyebben megértjük egymást és meggyorsíthatjuk a beszélgetések ütemét.

Amit Professzor Úr a lejövetelünkről[4] írt, köszönettel tudomásul vettem. Az utazást azért halasztottam el, mert Stefka[5] amúgy sem jöhet (ennél jóval kisebb fáradalmak is aránytalanul megviselik) és így helyesebbnek tartottam, ha jobban előkészítjük a dolgot és

időt hagyunk Professzor Úrnak is arra, hogy áttanulmányozza a megjegyzéseinket. Kevés időnk lesz és szeretném kihasználni. Szegény Stefkát nagyon elszomorította, hogy lemarad, de ő is úgy látja, hogy nincs más megoldás. Igazságtalanság a sorstól, hogy épen ő nem jöhet, mert egyikünk sincs úgy a természethez nőve, mint ő.

Lehetséges, hogy két nappal a megtáviratozott nap előtt is le tudnék jönni Szabóval, vagyis 29-én. Másrészt, ha a javasolt terminusok bármelyike nem felel meg Professzor Úrnak, várjuk értesítését és majd úgy osztjuk be az időt, hogy Professzor Úrnak megfeleljen. Ez a 29-i lehetőség még bizonytalan és lehet, hogy csak az utolsó pillanatban dől el. Ezért is táviratoztam inkább 31-ét. Praktikusan tehát a dolgot mégis csak úgy lehetne elrendezni, hogy Professzor Úr közli velem, megfelel-e 29-e, megfelel-e 31-e vagy elseje és ha nem, melyik nap felelne meg legjobban; mi igyekszünk ehhez alkalmazkodni és én akár csak egy egyszavas táviratban közlöm az érkezés napját. Sajnálom, hogy ilyen bonyodalmakat okozok, de egyelőre bérbeadtam a függetlenségemet és így nem döntök teljesen szabadon az időm felett.

A viszontlátásig sokszor üdvözli

[Tábor Béla]

Az elküldött példány nem maradt fenn, gépelt másolata magántulajdonban.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1850. sz.
[2] Ld. 1830/6.
[3] Ld. 1849. sz.
[4] Ld. 1776/2.
[5] Stefka – Mándy Stefánia

1852. FÜLEP LAJOS – TÁBOR BÉLÁNAK

[Zengővárkony, 1947.] V. 27.

Bármikor alkalmas[1]

Fülep

Hely és év a táviratblankettáról ill. értelem szerint.
Távirat.
Címzés: Tábor Béla Harisköz 5. Budapest

[1] Válasz Tábor Béla 1851. sz. levelére. Ld. még 1776/2.

1853. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1946. V. 28.

Kedves Dezső,

19.-i leveled,[1] az expresst! negyednapra kaptam meg, amikor azonnal táviratoztam[2] is. (Vagyis, ide nem érdemes expresst küldeni, mert se a vonat nem hozza hamarabb, előbb se

kézbesítik; hamarabb jön a levél repülő postával, s azt hiszem, csak 40 fill.[ér] külön díjjal 3 for.[int] helyett, ami kidobott pénz.)

Nagyon köszönöm a tanrend-ügy szíves elintézését.

Közben vártam a már félig megírt, a gépben levő levélre, de mindeddig nem jött, írok a leveledben foglaltakra. Előbb azonban még meg kell jegyeznem, ha csakugyan kívánod őszi Pestre menetelemet,[3] meg kell gyorsítanunk – akármilyen nehezen esik is – levelezésünk tempóját. A nyári hónapoknak külön menet-idejük van, meglátod, egyszercsak itt lesz az ősz, s még nem leszünk rendben. Íme, ép egy hónapja jöttem meg Pestről, s még nem tudom, megkapom-e azt a harmadik szobát, addig pedig nem érdemes arról irkálnom, hogy mit hogyan szeretnék. Pedig most már neki kellene látni, ha azt akarjuk, hogy legyen belőle valami.

A leveledben foglaltakra:

1) félévre vagy egy évre az egyetemről szabadságot kaphatok; ez nagyon jó, de magában nem elég az Eötvösbe való beosztásom nélkül, s annak valamilyen szabályozása nélkül, hogy később se kelljen az egyetemen teljes óra-számban előadnom legfeljebb 2–3 órát, de legjobb volna semmit, mert, mint mondtam, s írám, az Eötvöst tekinteném igazi működésem helyének, s erre koncentrálnám magam; ezt tehát valahogy aktában kellene elintézni, s még az ősz és Pestre menetelem *előtt:* elhiszem, hogy – mint írtad – Ortutay[4] nem fog nehézségeket támasztani; de hát az ő miniszterssége se fog örökké tartani, utána pedig – you never can tell;

2) az értékeim átadására s az értük adandó lakásban-maradási jogra vonatkozó szerződést[5] csak úgy lehet megcsinálni, hogy az Eötvösben lévő s az ősszel elfoglalandó lakásra vonatkozzék; mert hiszen ép az a cél, hogy engem *abból* a lakásból *ne lehessen kitenni;* (ha magam jószántából megyek el, vagy mert valami nem konveniál, az más);

3) a lakást nem az értékeimért kapom, hanem az Eötvös tanáraként, úgy, mint az Eö[tvös] bármelyik más tanára; az értékeimért csak az a jogot kapom, hogy ne lehessen kitenni (s még valamit, amit a mellékelt szerződés-vázlatban említek); hasonlóképpen gondolom az ellátást, fűtést, világítást, kiszolgálást etc., ugyanúgy kapnám, mint a többi tanár; Te nem így gondoltad? (mivel nem tudom, Te hogyan gondoltad, ezt nem vettem fel a szerz.[ődés] tervezetbe; légy szíves tehát Te beleírni; de arra is kérlek, ha fizetnem kell, írd meg a legközelebbi leveledben, hogy tudjam, mennyi lesz erre a költségem);

4) a gyűjtemények kezelője, gondnoki lakás etc. nem tetszik nekem; hogy hogyan gondolom, a szerz.[ődés] tervezetből kiderül.

5) köszönöm a vissza-hídra gondolásodat; igazad van!; a tervezetbe belevettem.

A pálinka ügye rendben lesz.

Befejezésül is arra kérlek, légy szíves most és ezután is lehető hamar írni, mert lesznek még elintézendő részletek.

Szeretettel ölel

Lajos

P. S. a népr.[ajzi] gyűjt.[emény]-t, mint a tervezetből látod, a Népr.[ajzi] Mú.[zeum]-nak szánom. Annak ott van a helye. De azért az Eö[tvös]-nek is jutnak majd muzealis tárgyak, amiknek meg inkább ott a helyük (egyptomi, görög, etruszk etc.)[6]

A tervezetből nincs másik példány, légy szíves ezt jól megőrizni.

A levél datálása félreolvashatatlanul *1946.* VI. 28., tartalmából azonban nyilvánvaló, hogy csak 1947-ben íródhatott: Ortutay 1947. III. 15-e óta volt miniszter, az egyetemi tanrend-problémák, FL Eötvös kollégiumbeli beosztása stb.
OSzK Fond 177/1127. 3. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A távirat nem maradt fenn.
[3] FL 1947. XI. 20-án költözött Pestre.
[4] Ld. 1827/10.
[5] Ld. 1831/6. 1887. ill. 1891/2.
[6] Az említett, a szicíliai Agrigentóból ill. a Livorno-környéki Castiglioncellóból származó 11 db. tárgy 1971-ben a Szépművészeti Múzeumba került. Dági Marianna közlése.

1854. FÜLEP LAJOS – KEMÉNY KATALINNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VI. 9.

Kedves Kollega,

abban bízva, hogy Kemény Katalin a megbocsátásban nem lesz kemény a gyengéhez, bízni merek késedelmem bűne alól való feloldoztatásomban, s abban, hogy könyvéért[1] s a kedves gondolatért csak most küldött hálás köszönetem ugyanolyan jó szívvel fogadja, mint ha akkor tettem volna, amikor illett.

Bizonyára tudja tapasztalatból, hogy a nyugtot nem adó töprengés s körülöttünk az április május tobzódása – hát még ilyen helyen, mint ez itt! – megrontja illemünket. S mint itt járt közös barátainknak[2] mondtam is, az idén minden úgy viselkedik, hogy megnehezítse az elmenetelt, vagy a szívem szakassza meg bele.[3] Nem tudom, nem a halál legkínosabb fajtája s a legraffináltabb martírizálás-e. Ki lehet bírni az ilyen halált?

En attendant, szívből köszönti

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4270/9.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Kemény Katalin (szül. 1909.) író, műfordító, művészettörténész, Kemény Gábor leánya, 1937-től Hamvas Béla felesége.

[1] Élők és holtak. Bp. 1946. [1947.] c. könyvét Kemény Katalin „Fülep Lajosnak igaz szeretettel Kemény Katalin. 1947. V." dedikációval küldte el.
[2] A közös barátok: Tábor Béla és Szabó Lajos, akik ekkor voltak Zengővárkonyban. Ld. 1830/7.
[3] Budapestre költözésére utal.

1855. FÜLEP LAJOS – PROHÁSZKA LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VI. 26.

Kedves Barátom,

mivel úgy mondtad, június végéig nem mozdulhatsz,[1] s ez az idő immár végéhez közeledik, jelentkezem azzal, hogy tehát bármikor nagy örömmel várlak.[2]

Ideírom az utazási lehetőségeket:

1) *személyvonat,* indúl déliről reggel 6^{45}-kor, Pécsváradra ér 15^{43}; hát bizony hosszúcska, de nagy előnye, hogy egészen idehoz, nem kell Pécsre menni s onnan ide, amitől az úton – bár nem vonaton – töltött idő megkétszereződik; *közvetlen kocsi* van Bátaszékig, odaér 13^{40}-kor, ott át kell szállni a pécsi vonatra, amelyik azonnal indul is; bár nem gondolom, hogy éjjel inkább utazol, megírom, hogy hasonló módon induló s menő vonat van este 21^{00}-kor, ezzel kb. reggel 9-kor lehet Pécsváradra érni;

2) *gyorsvonat,* indúl Keletiről 17^{25}, Pécsre érkezik 22^{45}; előnye, hogy rövid, hátránya, hogy Pécsett kell hálni (mert ilyen éjjel kocsin nem hozhatlak meg Pécsről, nem akad fuvaros rá vállalkozó); csak másnap reggel lehet idejönni, indúl reggel 4^{50}-kor és 8^{15}-kor, 1 ½–2 óra alatt ér Pécsváradra;

3) *repülő* (csak hétköznap), indúl 15^{40}, (a Dorottya-utcai Maszovlettől az autóbusz 15-kor), Pécsre ér 16^{30}, autóbusz be a városba 17; előnye, hogy nagyon gyors, hátránya, hogy akkor már nem lehet vonaton Pécsről Pécsváradra megjönni) szívesen bemegyek Érted kocsin Pécsre, ha t. i. kapok fuvarost ebben a szénahordási, s hamarosan kezdődő aratási időben.

Bármelyikkel jössz, kérlek, írd vagy táviratozd meg idejében, mert ha az 1. módon jössz, akkor is kell a kocsiról gondoskodnom; a pécsváradi állomásra nem gond, de mégis előre tudnom kell.

Végül: véletlen, de nem lehetetlen, hogy a minisztériumból valaki autón Pécsre megy, s elhozhatna; meg kellene érdeklődni.

Legvégül pedig még kettő: 1) az úti fáradalom és idő csak úgy „fizetődik ki", ha legalább egy hetet itt töltesz; 2–3 napért nem érdemes annyit strapálódni; 2) csak legkevesebb holmit hozz, falura, azaz inkább erdőbe való ruhát-cipőt, amiben a fűbe lehet heverni; magam is mindig így járok (shortban!), majd meglátod.

A mielőbbi viszontlátásig szívből köszönt

Fülep Lajos

EK Kézirattár F 103. XI. 58. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Prohászka Lajos ld. 1825. sz.

[1] Valószínűleg Prohászka III. 25-i, 1836. sz. levelére utal.ű
[2] Ld. 1825/4.
[3] Ld. 1840/2.

1856. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

[Zengővárkony,] 1947. VI. 27.

Kedves Gyula,

köszönöm nagyon a két könyvet[1] s a rám-gondolást.

Pesti közlésed[2] nyomán azt hittem, kint vagy Parisban. A küldeményből s a lapokból azt látom, itthon, s Elsával[3] együtt szerepelsz.

Vagy ezután mégy Párisba? Ha igen, várlak, mert tudod, hogy erre legrövidebb az útja. Ha meg nem mégy, mit is tehetnél okosabbat, mint hogy idejössz? most virágzik a gesztenyés! nem érzik odáig?

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Címzés: Illyés Gyula író úrnak Budapest III. Csejtei u. 2.

[1] A két könyv: Illyés: Franciaországi változatok. Bp. 1947. Nyugat. „Fülep Lajosnak szeretettel Illyés Gyula" és Szembenézve. Versek. Bp. 1947. Révai. „Fülep Lajosnak szeretettel Illyés Gyula" dedikációval.

[2] Ld. 1841/4. – Illyés 1947. VIII. 2. felétől XI.-ig volt legközelebb Párizsban.

[3] Az utalást nem sikerült megfejtenem. Feltehetően Elsa Triolet-re, Louis Aragon feleségére utal, de sem a Franciaországi változatoknak a Válasz 1947. 4–6. számaiban megjelent részleteiben, sem a kötetben nincs szó közös szereplésről. Az Illyéssel együtt utazó Cs. Szabó Lászlónak az 1803/1. jegyzetben említett tanulmányában is csak egy ebédről van szó, amelyen ott volt Elsa Triolet is. (438. p.)

1857. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Csönge, 1947. VI. 30.

Kedves Professzor Úr!,

elnézést kérek neveletlenségemért – de Professzor Úr tudja, hogy milyen tépetten kellett élnem mostanában, és talán nem neheztel rám.

Az Egyetemi Nyomdával feladattam Professzor Úr címére egy példányt az új kötetemből (A fogak tornáca);[1] eddig bizonnyal meg is érkezett. Azóta, hogy ennek a kötetnek a darabjai egybesereglettek, egyelőre teljesen kiestem az irodalomból, nem találok vissza a betűhöz. De máshoz sem. Csak bámulok, befelé, önmagamba; bámulom azt a nagy, túlvilági lyukat, mely pár évvel ezelőtt még csak kis fényesség volt egy folyosó túlsó végén, most pedig már akkora, mint egy ház. Csupa sugárból készült ház és nem lakik benne senki-semmi. Azt hiszem, ez az élet végső értelme, hogy az ember ide elérkezzék; de a lírának halála ez a megérkezés, hiszen erről csak úgy szólhatna az ember, ha teljesen üres lapokat tudna írni.

Az egyszavas verstől így jutottam a semennyi szavas vershez. Mostani életem, ez a ragyogó üres bámulás: semennyi szavas költemény. Már látomások, hangok sincsenek ben-

ne, csak tagolatlan fényesség; és talán nemsokára ez a fény is eltűnik, hogy a végtelen boldog semmi következzék.

Egyébként most múzeumban dolgozom Székesfehérváron,[2] és pár napra szabadságon vagyok Csöngén; júl.[ius] 6-án utazom vissza Fehérvárra. Ottani címem: Bognár utca 3. Hálás volnék, ha Professzor Úr írna, hogy mit szól jelenlegi állapotomhoz, mely már inkább kristály-szerű, mint emberi. –

Hálás mély tisztelettel,

Sanyi.

MTAKK Ms 4590/258. Megj. Weöres S. Egybegyűjtött lev. I. 468–469. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A fogak tornáca. Bp. 1947. Egyet. ny. „Fülep Lajos Bátyámnak és mesteremnek Weöres Sanyi 1947. VI. 6." dedikációval.
[2] Ld. 1824/3.

1858. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. VII. 7.

Kedves Dezső,

még V. 19-i leveled[1] azzal kezdted, a nekem szóló részletes levél már a gépben volt, félig megírva, mikor az enyim[2] odaért etc. Ez a Te leveled válasz az enyimre, melyben a *harmadik szobát tudakolom,* de éppen erről nincs benne egy szó se. Azt gondoltam, majd a gépben levő s majdcsak elkészülő levél ad választ a kérdésemre, de hiába vártam rá. Ez tehát most a *harmadik* levelem, melyben megkérdezem ugyanazt, s aminek az elintézése nélkül – mert nem bármely lakást, hanem éppen *azt* az elfoglalandót bele kell vonni a szerződésbe – nem csinálhatunk semmit, ez az első lépés, a többi csak ezután következhet! Jún.[ius] 30-i, sürgető leveledben[3] azon aggódol, hogy a vakáció miatt el találunk késni. Igazad van, ugyanezt írtam előző sürgető levelemben[4] én is. Mit mondjak azonban ma, mikor több mint két hónap után az egész ügy legelső mozzanatáról éppen olyan semmit se tudok, mint ennek az időnek a kezdetén? Kezdem a dolgot teljesen reménytelennek látni.

Ami a szerződéstervezetet[5] és T.[omasz] J.[enő][6] megjegyzését illeti, meg kell állapítanom, hogy amit előre megmondtam, pontosan teljesült, t. i. az egész ügy lekerült az eredeti vágányról másikra. Az eredeti terv az volt, hogy én nagyon jó volnék az Eötvösnek, menjek oda. *Ekkor még se könyvtárról, se gyűjteményről nem volt szó, csak rólam.* A könyvtárt én magam jószántából ajánlottam fel, de nem azért, hogy az Eötvöshöz jogot váltsak vele, hanem azért mert közcélra szántam úgyis, s a Te tanácsodra (V. 19-i leveledben) foglaltam bele propozíciómba azt, amit Te ott „vissza-hídnak" neveztél. Hogy ez a földcsuszamlás mekkora, T.[omasz] J.[enő] 3. jegyzetéből látható, ahol azt mondja: „Ebben az életben a Collegium 5 évig ellátta F.[ülep] pr.[ofesszort] s más intézmény húz ebből hasz-

not!" Hogy a könyvtár ne lehessen más intézményé ezt bele kell venni a szerződésbe, ehhez én is ragaszkodom, – de nem azért kell bele venni, mert engem a Collegium 5 évig ellátott etc., hanem mert ez az örökhagyó intenciója. A Collegium engem nem a könyvtárért lát el, hanem mert ott működöm, mint ahogy ugyanezért ellátja a többi tanárt is. *Vissza kell tehát térnünk az eredeti plattformra, s onnan úgy elindulni, mintha a könyvtár nem is volna.*

De ehhez az kell, hogy végre válaszolj arra a kérdésemre is, amit eddig szintén hiába kértem, hogy *mi illet meg engem ott a működésemért?* Ezt még máig se tudom! Se azt, hogy miért mit kell fizetnem.

Kérlek, próbáld beleélni magad abba, hogy *semmit se tudok ezekről.*

Teljesen igaza van tehát T.[omasz] J.[enő]-nek, hogy a természetbeni lakás fogalmát etc. *precizírozni kell.*

Az akta-tervezet ajándékozási formája ellen természetesen nincs semmi kifogásom, azonban, 1) ép a vissza-híd másik íve nincs benne, hogy t. i. engem akaratom ellenére ne lehessen kitenni, mert én nem szeretnék még egyszer költözni, 2) viszont benne van, hogy ha én „saját kötelességmulasztásomból" távozom, a felmondásra vonatkozó fenti megoldás nem alkalmazható. Vagyis: aminek fejében a könyvtárt hagyományozom, *éppen azt* nem érem el; viszont ha egy másik igazgató (mert ki tudja, Te meddig leszel ott, mikor most is, úgy hallom, vatikáni követnek[7] emlegetnek) túl akar adni rajtam, belém köthet etc.

Mivel az eddigi tempoból következtetve azt kell következtetnem, hogy ezen az úton kellő időre nem jutunk dűlőre kénytelen vagyok azt proponálni, hogy az egész könyvtárt és szerződést tegyük félre, most ne bolygassuk.

Azt kérdezem tehát: 1) kellek-e én magam, minden nélkül? 2) megkaphatom-e a három szobát, s a fürdőszobához a kellő teljes felszerelést? 3) elintézed-e, hogy az első 1–2 félévben csak az Eötvösben kelljen tanítanom.

Ha igen, kérlek, írd meg mielőbb, hogy a fal áttörésére s egyébre vonatkozó kívánságaimat közöljem. A könyvtár-ügyet pedig már ott laktomban rendezzük, kölcsönös tapasztalatok után.

Ha nem, akkor is légy szíves mindjárt válaszolni, mert ha nem megyek Hozzátok, lehet, hogy egyáltalán nem megyek Pestre. Mint tudod, most már csakugyan felállítják a fil[ozófiai] facultast,[8] s a pécsiek közt sokan nagyon marasztalnak, igazán meghatóan ragaszkodnak hozzám. Nem illenék illuziokban tartanom őket.

Ha igen, kérlek írd meg, mit kapok a Collegiumban, hogy mi vonódik le rá a fizetésemből: lakás, koszt, fűtés, világítás, kiszolgálás etc. Mert az anyagi helyzetem is látnom kell.

Ceterum censeo:[9] a pálinka felől legyetek nyugodtak, lesz amennyi és amikor kell.

Szeretettel köszönt

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 10. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Nem maradt fenn.
[2] Ld. 1848. sz.
[3] Nem maradt fenn.

[4] Valószínűleg az 1853. sz.
[5] Ld. 1831/6. ill. 1891/2.
[6] Tomasz Jenő (1894–1950) görög–latin szakos tanár, az Eötvös Kollégium igazgatóhelyettese.
[7] Keresztury Dezső nem lett vatikáni követ.
[8] Ld. 1719/2.
[9] Ld. 1789/11.

1859. KERESZTURY DEZSŐ – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1947. VII. 13. után]

Kedves Lajos Bátyám!

Néhány napja reggeltől estig vizsgáztattam, hogy a jövő nemzedéket jól válogathassuk meg. 92 közül 18 fiút választottunk.

Leveledre[1] igyekszem most pontosan válaszolni.

1.) A három szoba rendben van. Volt is, amint ezt itt Pesten megbeszéltük, ezért nem írtam róla külön.

2.) Természetes, hogy kellesz könyvtár nélkül is. A könyvtár dolgát akkor vetetted fel Te, amikor arról volt szó, hogy *örökös* tagságodat biztosítsuk. S a könyvtárral kapcsolatban merült fel a *három* szoba kérdése is. Mert a rendelkezésre állítható tanári lakás egyébként *csak két szobás.*

3.) Három szobás lakást csak a könyvtár miatt tudok adni Neked, különben természetes féltékenység, irígység támadna a többi tanár szívében, akik közül a legtöbben még a jövőre is egy szobával kell hogy beérjék.

4.) A többi gyűjteményt is Te voltál kedves felajánlani a Pestre hurcolás ellenértékeképpen. Ezért volt szükség arra a bizonyos ajándékozási aktára. Már most: Ha ez neked jobban megfelel, gyere fel egyelőre minden holmi nélkül. Lakj a tavaszig a Collegiumban, nézd meg, hogy tetszik-e neked itt az élet s a munka s akkor, ha megfelel minden, csak a tavasszal hurcolkodj fel Pestre. Ebben az esetben viszont, minthogy bútor szempontjából elég rosszul állunk s ami pénzünk van, még a helyreállításra kell, *csak egy szobát* tudok neked berendezni, ismétlem: ideiglenesen, addig, míg végleg döntesz. A három szobát addig fenntartjuk számodra. Azt Ortutayval[2] megbeszéltem, hogy egyelőre *teljesen* átenged a Collegiumnak. Véglegesen nem teheti ezt, mert ennek státus-előfeltételei nincsenek meg. De azt hiszem, ez a beosztás mindig megcsinálható lesz. Itt a Collegiumban tudunk neked adni kosztot a közös ellátásból. Ez ma naponta 2 és fél forint. Lakásért ha 3 szoba, fizetésed 15 %-át, ha egy szoba havi 30 forintot, fűtésért havi 15, villanyért havi 8 frtot kell fizetni. Takarításra kapsz inast, kiszolgálásra most nem adhatunk, mert nincs elég emberünk.

Ennyiben azt hiszem mindenre feleltem. Ma indulunk Tihanyba a Biológiai Intézetbe. Oda felelj a legsürgősebben.

Válaszodat várom s szeretettel köszöntelek:

Dezső

A datálás alapja: Fodor András naplója szerint 1947. VII. 10–13. között voltak az Eötvös Kollégiumban a felvételi vizsgák. (Fodor: A Kollégium. 11–17. p.)
MTAKK Ms 4594/25.
Gépirat autogr. aláhúzásokkal és aláírással Báró Eötvös József-Collegium 1895. feliratú címeres levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1858. sz.
[2] Ld. 1827/10.

1860. FÜLEP LAJOS – PROHÁSZKA LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony], 1947. VII. 17.

Kedves Barátom,

leveleink[1] csaknem egyidőben utaztak. Remélem, nem tekintetted az enyémet zaklatásnak. Mert nem akart az lenni. Indokolása benne van, nem kell megismételnem.

Halogatásod[2] természetesen méltánylom. Hogy én aug.[usztus] második felében itthon leszek-e, sajnos, még nem tudom. Még azt se, el tudok-e menni Hévízre vagy Harkányba, s ha igen, mikor. Engem itthon még gazdasági dolgok is kötnek, (bár nem gazdálkodom, a kevéske föld felesbe van adva), pd. cséplés, aminek az ideje ebben az évben nagyon bizonytalan, azért is, mert négy felessel négy helyen, négyszer lesz cséplés, de mindegyiknél akármilyen kevés, ott kell lennem, mert különben az történik velem, amit Várkonyban úgy mondanak: egy dénár, két dénár, nekem semmi se jár. Egy bizonyos csak: mostanában hamarosan nem mozdulhatok hazulról.

Éppen ezért megírok Neked néhány információt, – hangsúlyozom, tisztán információként, és nem rábeszélésként, az utóbbit magam se szeretem, az előbbit annál inkább. De még ezt is csak feltételesen. Azért így, mert nem tudom, tudsz-e dolgozni idegen helyen. Én pd. nem. De volt már olyan, aki megérkezett 4-kor, s 5-kor már bent ült a méhesben a gépével, s szünet nélkül kopogott rajta vacsora-időig. (Igaz, hogy annyit is ért, de erről nem tehet se az a hely, se a méhes, csak az illető maga, aki otthon se írt sose jobbat, sőt!) Ha tehát Te netán tudsz, megírom a következő commoditásokat: ha zárt helyen van kedved dolgozni, az egész paplak minden szobájával, üveges folyosójával *egész nap* rendelkezésedre áll, teljesen egyedül lehetsz benne, [lent:] ha netán nem mondtam s írtam: solus sum! én csak hálni meg enni járok oda (a kertben külön van magamépítette könyvtár szobám, én ott szoktam lenni), még csak cseléd se zavar, mert az d. e. a konyhában főz, ebéd után elmegy, s másnap reggelig nem is látom; ha pedig szabadban van kedved dolgozni, két lugas van, válogathatsz benne; ha pedig meditálni akarsz, a kert véginél kezdődik a szabad világ, azután a gesztenyés, egy lélek se zavar.

A nálam szokásos élet-stílusról pedig elmondom, ill. részben elismétlem a következőket: hosszú kint létem alatt nem csak úgy felvettem a nyugati, nevezetesen az angol stílust, hanem platonikusan ráemlékeztem, mert csakugyan ez alatt a csillag alatt születtem, vagyis: a vendég itt egész nap magára van hagyva; csak étkezéskor találkozunk; ha máskor,

véletlenül, akkor, mint a nótában: „úgy elmegyünk mi egymás mellett, mégcsak nem is szólunk"; ha aztán a vendégnek kedve van nem egyébről, hanem velem, vagy nekem vele, sétálni menni, akkor étkezés idején közöljük egymással, vételkötelezettség nélkül. Vagyis, – nem akarom szaporítani a szót – itt teljes szabadság adatik a vendégnek mindenben úgy, hogy az én szabadságomat semmiben se alterálja.

Ha tehát a cikkeket írni akarod s nem zökkent ki a helyváltoztatás, itt zavartalanul dolgozhatsz.

Ez tehát ne aggasszon a munkád miatt. Ha azonban úgy gondolod, nem tudnál itt dolgozni, akkor, kérlek, tégy meg annyit, hogy írsz, t. i. közöld majd velem jöveteled lehetőségének idejét. Ha akkor már nem lesz nekem alkalmas, megírom kereken. Én ebben is nagyon szeretem a jó nyugati, tehát angol formákat, éppen azért, mert nincs bennük ceremonia. Azt azonban már most megmondom, ha jöveteled bármilyen okból elmarad, *nagyon fogom sajnálni.*

„Szeretetreméltóságot", „jóságot" emlegetsz, – megszégyenítesz vele. Hol van *ez* még *attól?* Szeretem a műveidet, a bennük levő szellemet és lelket, – lehet-e természetesebb valami, mint hogy közeledtem Hozzád? „fiatalabb"?[3] lám, még csak eszembe se jutott, – s ha 20 éves volnál, én meg 70, akkor se jutna.

Ha tehát hirtelen mégis azt határozod, hogy most jössz, kérlek, táviratozz, úgy, amint előbbi levelemben, azt hiszem, megírtam.

Szeretettel köszönt

Fülep Lajos

Most aztán, hogy ránézek erre a rettenetes írásra, azon gondolkodom, el tudod-e majd olvasni.

EK Kézirattár F 103. XI. 59. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Prohászka Lajos ld. 1825. sz.

[1] Valószínűleg a FL VI. 26-i (1855. sz.) levelével egyidőben írt Prohászka-levélre utal, amely azonban nincs meg.
[2] Ld. 1825/4.
[3] Prohászka 7 évvel volt fiatalabb FLnál.

1861. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. VII. 18.

Kedves Dezső,

ma d. u. érkezett leveledre[1] kívánságod szerint a „legsürgősebben" válaszolok, vagyis úgy, hogy elolvasása után nyomban már írom is a választ, annak megismétlésével kezdve, hogy kár az expressre pénzt pocsékolni, egy perccel se kapom meg előbb.

Pontjaidra:

1) Ha a három szoba rendben lett volna, nem reklamáltam volna a rá vonatkozó határozatot. Ottlétemkor azt mondtad, még meg kell beszélned, s a többi dolog elintézésével együtt megírod. Erre tehát nem jól emlékszel, de ez nem baj, fő, hogy végre mégis megírtad. Ez tehát így jól van.

2) Persze, hogy a könyvtár dolgát az *örökös* tagság miatt proponáltam, nagyon igazad van. Ezt a bebiztosításomat nagyon helyeselted, de ugyanakkor olyan kedves voltál, hogy a visszafelé-híd esetleges szükségességére figyelmeztettél; bele is vettem az én tervezetembe. Eddig tehát ez is jól volt így. Ott borul azonban fel minden, ahol a miniszterium jogásza beletette ezt az új motívumot: „Ha F.[ülep] L.[ajos] említett term.[észetbeni] lakásából saját kötelességmulasztásából, ill. jogsértése miatt távoznék, a felmondásra vonatkozó fenti megállapodás természetesen nem alkalmazható." Ez először is nonsens. Mert hogy lehet „kötelességmulasztásból" vagy „jogsértésből" egy lakásból távozni? Ez magyarán azt jelenti, ha nekem az intézet felmondana, engem kitenni kénytelen „kötelességmulasztás" etc. miatt. Én olyan iratot, melyben ilyen feltevésnek, ilyen lehetőség gondolatának csak az árnyéka is benne van, nem írhatok alá. Hiszen akkor ugyanígy aláírhatnám azt, hogy ha netalán váltót hamisítanék, vagy rablógyilkosságot követnék el, vagy mit tudom én, mit. Nem is tudom megérteni, hogy hagyhattad a tervezetben ezt a pontot, – s bár szóvátettem, leveledben nem is reflektálsz rá. Úgy lehet, ezen fog felborulni minden. Most már megmondhatom Neked, hogy ez a pont nagyon felháborított, emiatt is nem írtam olyan soká. Azt hittem, ismersz már annyira, s tudod, nemcsak milyen abszurdum, de milyen sértés velem kapcsolatban ilyen megfogalmazás. S ha igen, minek ez? Ha meg nem ismersz, nem túlságos kockázat engem odavállalni? Végül, amit már írtam is: ezzel a magam bebiztosítása vesz el, *amit Te ajánlottál.*

3) Két szobás lakásba, mint tudod, nem férek el. Ha elférnék, nem volna a könyvtár. A három szobás lakás és az önkényes kimozdítás lehetetlenítése fejében ajánltam fel. Ezt ma is állom, úgy, amint megbeszéltük, s a tervezetben megírtam, vagyis a 2. p.[ont] novuma nélkül.

4) Hogy minden holmi nélkül felmenjek, próbára, minden nélkül, nagyon helyes gondolat elméletben, a megvalósíthatásában azonban kételkedem. Ehhez t. i. az kellene, hogy itt nem mondok le, helyettesítésemre káplánt kérek,[2] – káplán azonban, tudtommal, nem igen van. Azt a keveset, aki éppen van, nagy vagy sok szórványú eklézsiákban, vagy beteg papok mellé etc. küldik, aligha fog belőlük ilyen célra jutni. Megpróbálhatom, de nem bízom benne. Azonkívül éppen nekem nem jó próbám, akinek otthon kell, hogy fit legyek. De meg csak prolongálná ezt az amúgy is rossz bizonytalansági állapotot, amit más talán könnyebben viselne, de hát ha nem olyan, hanem ilyen materiából való vagyok. Én a szerződés nélkül való felmenetelt nem így gondoltam, hanem mindenestől, t. i. annyira nem tudtam, nem is tudok mást gondolni, mint azt, hogy működésem conveniálni fog, s ottlétemben nyugodtan megbeszélve mindent, az én tervezetem szerint fogjuk megcsinálni a szerződést, ha pedig nekem nem conveniál a lakás, vagy más valami, akármilyen keserves is, költözködöm. A három szoba egyéb momentumára (féltékenység etc.) persze nem gondoltam. De ezt az indítványt is csak amiatt a sérelmes pont miatt tettem. Leghelyesebbnek s hozzánk egyedül méltónak ma is azt tartom, ha úgy csináljuk meg a dolgot,

ahogy mi ketten megbeszéltük, s ami szerint a tervezetet is írtam. Így mehetnék az ősszel végkép, s minden úgy lenne, ahogy megbeszéltük.

Amit az ellátásról, fűtésről etc., ill. az értük fizetendőkről írsz, all right, a lakás bére azonban nem. Mert ha csak a törzsfizetés 15 %-a, a fizetésben értendő lakbér után, s a tervezett paedagogus pótlék után nem számítva a %-ot, akkor megfelelő; ha azonban ez utóbbiak után is számítódik %, különösen, ha esetleg ezt a paed.[agogus] pótlékot előbb vagy utóbb beleolvasztják a törzsfizetésbe, akkor már nem megfelelő. A paedagogus-pótlékkal az illetményem kb. 1000 for.[int] lesz, 15 %-a havi 150 for.[int] lenne, ami nem méltányos, ha ugyanakkor az egy szobás lakás bére 30 for.[int], s különösen, ha az egy szobás lakás bútorozott (talán még ágyneművel etc. is), a háromszobás pedig bútorozatlan, minden használati tárgyat én adok. A bért tehát nem százalékban kellene megállapítani, hanem az egy szobás lakás béréhez viszonyítani, vagyis, hogy mindig annak a háromszorosa legyen, ami ugyan a bútorozott–bútorozatlan nagy különbsége miatt szintén nem egészen méltányos, ha azonban az intézet érdeke, t. i. ha ezt a lakbért az intézet kapja, nem szólok ellene egy szót se; ha azonban nem az intézet kapja, akkor arra kérlek, inkább az én javamra légy tekintettel, mint másra. Hisz én az intézetnek már azzal is nagy könnyebbséget szerzek, hogy bútorozottan megyek oda, s ezzel felmentem az intézetet egy lakás bebútorozásának etc. ma igen nagy terhe alól. Ha pedig én az intézetben nekem való otthont találok, s nem kívánkozom el onnan – amit nagyon szeretnék –, még ez a holmi is az intézeté lehet végső költözködésemkor.

Még valami: ott létemkor, úgy rémlik, azt mondtad, fölös holmimnak azonban raktárt adni nem tudsz. Ha így van, baj mind a két félre. Mert hova tegyem ládáimat, úti bőröndjeimet, és háztartásom, konyhám felszerelését? itt elpotyázni nem akarom, mert ha az ott létel nekem mégse conveniál – ami, azt hiszem, hamarosan ki fog derülni, ami a legfontosabb nekem, a *csend*, ezt nem tudom, igazán van-e (*ezért* az egyért jó volna próbára odamennem) – s el találok menni, nem tudom újra beszerezni, tehát nagy kárt okozok magamnak; ha pedig conveniál az ottlétel, s látom, hogy megmaradok, a konyhai etc. holmit megveheti tőlem az intézet, azt hiszem, csupa olyan holmi, aminek jó hasznát vehetné; ettől a lehetőségtől való megfosztódás pedig az intézet kára volna. Tehát ha írsz, ne felejts el erről is írni; ha pedig momentán nincs raktárnak való hely, igyekezzetek gondoskodni róla, mert, amint látod, az intézetnek haszna lehet belőle. Ha nem muszáj, nem akarok semmit itt hagyni. Ebben a vonatkozásban is jelentős értékről van szó.

Azzal végzem én is, amivel Te: válaszolj hamar. Ha pedig itt jártok a Dunántúl, van szívetek idáig nem jönni?

Szeretettel köszönt

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 11. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1859. sz.
[2] FL végül nem kért káplánt.

1862. LUKÁCS GYÖRGY – FÜLEP LAJOSNAK

Mátraháza, 1947. VII. 18.

Kedves Fülep,

levelét[1] nagy késéssel kaptam meg, mert rögtön a szemeszter vége után Mátraházára mentem két hónapra. A tavasszal ugyanis egy grippe után teljes kimerülés állott elő nálam és mindenféle májinjekciókkal stb. csak nagy nehezen tudtam a szemesztert végigvinni és legfontosabb párt- és irodalmi kötelességeimet (sajnos ebből elég sok volt) valahogyan teljesíteni. Levele tehát egy ideig bolyongott Budapest és Mátraháza között, azonkívül én az első hetekben oly kimerült voltam, hogy még levelet sem tudtam írni. Tehát bocsásson meg a késedelmes válaszért.

Ily módon sajnos a pécsi utazás elmaradt. Ha esetleg a választási kampánnyal[2] kapcsolatban lemennék Pécsre, úgy megszerveznék egy összejövetelt. De mindez ma még dátumban is, és egészében is nagyon kétes. Mindenesetre értesítsen, hogy mikor megy kurára,[3] de az én programmomra, mivel az száz százalékig bizonytalan, ne legyen semmi tekintettel. Ősszel nem jön fel Pestre az egyetemen előadni?

Ami a levelében érintett kérdéseket illeti, azokról persze sokat lehetne és kellene is beszélnünk. Már múltkor is rövid beszélgetésünkben érintettem azt, hogy 45-ben nagyon sokat objektív helyzet következtében mulasztottunk el. Szerepet játszanak természetesen szubjektív körülmények is, nevezetesen a hiány tapasztalt és tekintéllyel bíró emberekben a közélet minden területén. De a történelem dialektikája olyan, hogy, ha valami szubjektív okokból történt is, megtörténte után objektív ténnyé válik. Tudunk-e a 45-ös bajokon segíteni? Én azt hiszem, hogy a Nagy Ferencz krízissel[4] megindult egy egészséges fejlődés, amely, ha a választások sikerülnek, jó útra fogja vinni az egész politikát. Ez természetesen nem azt jelenti, mintha azt hinném, hogy most már „befordultunk az egyenesbe", hogy most már nagy hibák és mulasztások elkövetése, valamint rajtunk kívül álló okokból létrejövő visszaesések ki volnának zárva. Szó sincs róla. Éppen most lesz szükség – éppen minőségileg – a legnagyobb erőmegfeszítésre és erőkoncentrációra.

Mindezt természetesen kívülről a jó megfigyelő részben jobban látja (mert elfogulatlanabbul), részben azonban rosszabbul, mert nem tudja hogy egyes elhatározások hogyan jöttek létre, milyen kevésen múlt néha, hogy nem valósult meg a helyes stb. Ezért, ne vegye rossz néven, ha nagy általánosságban és minden propagandisztikus célzat nélkül felvetem azt a kérdést, hogy egy párt politikáját tehetséges és tekintélyes embernek befolyásolni csak a párton belül lehet. Egyes emberekkel folytatott privát beszélgetések vagy létrejönnek, vagy nem jönnek létre. Például meg vagyok róla győződve, hogy Révai nagyon szeretett volna Magával beszélgetni,[5] de biztosan olyan kötött marsrutával utazott, hogy nem volt egy percnyi szabad ideje sem. Ez persze a hátránya a pártmunkában mélyen bennlévő embernek. Azonban mégis azt hiszem, hogy gondolatainknak a pártra befolyást biztosítani igazán csak akkor tudunk, ha benn vagyunk a pártban. Persze akkor sem mindig. Ez nálam közel harminc év tapasztalatának eredménye.

A tavasszal befejeztem egy kis könyvet Marxizmus vagy dialektikus materializmus?[6] címen, mely az ősszel Párizsban megjelenik. Ha lesz példányom, küldök Magának. A He-

gel-könyv kiadása mindenfelé lóg még.[7] Pedig éppen ezt a könyvet nagyon szeretném már a Maga kezei között látni. De nem hiszem, hogy egy éven belül létre fog jönni a kiadása.

Kérem ne haragudjon az elkésett és szükségszerűen kissé elnagyolt és elvont válaszért. Remélem, Pécsett vagy Pesten módunkban lesz behatóan beszélgetni az összes kérdésekről.

Meleg üdvözlettel

Lukács György

MTAKK Ms 4588/251.
Gépirat autogr. aláírással.
Címzés: Fülep Lajos úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Baranyamegye.
Feladó: Lukács György Mátraháza MÁV-üdülő.
A borítékon FL ceruzaírásával: marxismo etico
Lukács

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A választás 1947. VIII. 31-én volt. A Magyar Kommunista Párt 22 %-ot, a Független Kisgazdapárt 15 %-ot, a Szociáldemokrata Párt 14 %-ot, a Nemzeti Parasztpárt 9 %-ot ért el.
[3] FL nem utazott kúrára.
[4] Ld. 1814/12.
[5] Révai József a pécsi botanikuskertben 1947. VI. 8-án rendezett kommunista-szociáldemokrata nagygyűlésen tartott beszédet.
[6] Lukácsnak ilyen című francia munkája nem jelent meg. 1948-ban Párizsban az Existentialisme ou marxisme c. kötete látott napvilágot Paris, 1948. Nagel (Collection Pensées), Budapesten pedig az Irodalom és demokrácia Bp. 1947. Szikra, „Fülep Lajosnak meleg üdvözlettel Lukács György Budapest 1947. VI. 9." dedikált példánya, ill. A marxista filozófia feladatai az új demokráciában. Bp. é. n. Székesfőv. Irod. Int. „Fülep Lajosnak barátsággal Lukács György 1948. jan. 16." dedikált példánya került FL könyvtárába.

1863. HAMVAS BÉLA – FÜLEP LAJOSNAK

Szentendre, 1947. VII. 24.

Igen tisztelt Mesterem, kedves Bátyám,

– nem volt idő, hogy könyvünket[1] csak úgy szó nélkül elküldjük, de mentségünk, hogy erőnk végén voltunk már (három éve nem pihentünk, ellenben bombázás, ostrom, bujkálás, éhség stb. tépte szegény létünket) – most végre kilátásunk volt néhány nyugodt hetet eltölteni. Szentendrén vagyunk és békességünk zavartalan. Most küldjük el azt, ami eddig megíratlan volt hálás tiszteletünket a könyvvel együtt. Amit eddig tapasztaltunk, nem a legjobb. De nem veszem komolyan ezt az első csaknem „pletyka", és merő sértődéses, hiúsági visszahatást, amit festők részéről tapasztaltam és ressentiment-t, amit írók részéről. Általában a könyv több zavart okozott, mint előre lehetett volna várni s a támadók még nem is jelentkeztek. Lehet, hogy egy idő múlva a kedvező hatás is jelentkezik, – egy jóhiszemű munka ezt megkívánhatná. A most megnyílt absztrakt kiállítás[2] a könyvet igazolja. Nemcsak az utóbbi idők legmagasabb nívójú kiállítása ez, ami kétségtelen, hanem olyan egység és erő nyilatkozik meg benne, amelynek a szellemiség egész területén *döntő következményei* vannak. Igyekezni fogok ezeket a következményeket levonni és hirdetni. A napokban

a Diákszövetség meghívott Tahira „világnézeti" konferenciára s én tartottam a bevezető előadást. Igen jól láttam az egyetemi fiatalok között, hogy ők a maguk részéről a következményeket *máris* levonták. A hangulat meglepett és örömmel töltött el. Ha az óhajtott európai előretörést még nem is sikerült megcsinálni, a szellemi tisztaság hagyományát ezek a fiúk fenn fogják tartani. Szeretnék méltó lenni ezekhez a fiatalokhoz. – Szabó Lajossal és Tábor Bélával még Zengővárkonyból való visszatérésük óta nem beszélgettem.[3] A napokban várom őket ide ki, hogy a vízparton a füzek alatt egy délutánt eltöltsünk. –

Tisztelettel és szeretettel, igaz híved

Hamvas Béla.

MTAKK Ms 4587/200.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Hamvas Béla ld. 1747/6.

[1] Hamvas Béla – Kemény Katalin: Forradalom a művészetben. Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon. Bp. [1947.] Misztótfalusi. A kötet élén a következő nyomtatott dedikáció áll: Ajánlás. Fülep Lajosnak.

Ez a kis könyv mai festészetünk élő pillanatáról szól. Fülep Lajos a magyar művészetről írt könyvében festészetünk történetszemléletének és sajátos jellegének alapját már megvetette s a feladat csak az volt, hogy e történet néhány fejezetét átugorva ezt a szemléletet valaki a jelenkorra alkalmazza. Éppen ezért a szerzőket ebben az ajánlásban Fülep Lajos iránt nemcsak a tisztelet kötelezi, hanem annak a ténynek belátása is, hogy a magyar művészet kérdéseihez érdemlegesen nem szólhat hozzá az, aki a „Magyar művészet" által megteremtett hagyományt nem akarja vállalni.

Fülep Lajos nevére való hivatkozás nem jár felelősség nélkül. Ez a felelősség csak részben vonatkozik a színvonalra. Nagyobbik része hitvallásszerű. Egyaránt érinti a humanitást, a Művészet szuverenitását, de ezenfelül a művészetnek, mint a leghasonlíthatatlanabb és legmélyebb népi értékek hangsúlyozását. Ezeket az elveket Fülep Lajos építette fel s ezért ez a könyv az általa megteremtett hagyományba tartozónak vallja magát.

Az a kollaborációs műfaj, amelyet ez a kis könyv megkísérel, nálunk még nem tartozik a gyakori jelenségek közé. Angliában, a költő-barátok, mint Byron és Shelley, a testvér-szerzők, mint a két Brontë, a költőházastársak, mint a két Browning, a hármas testvéri közösségek, mint a három Powys, földjén az ilyesmi nem ritkaság. Franciaországban újabban Breton és Eluard szövetkeztek közös könyvek írására. Itt egyedül Szabó Lajos és Tábor Béla könyvére lehetne hivatkozni, mint amely a szellemi közösséget ilyen módon is jelezni kívánja. A közös útból és közös élményekből, tapasztalatokból, de főként az elsődleges életközösségből ez a közös könyv önmagától született meg közösnek.

Egyéni kezdeményezésekben oly gazdag, de gyökeres közösségi hagyományok tudatos vállalásában oly rendkívül szegény irodalmunkban ez a kis mű minden szavával éppen a közösségre és a hagyományra kíván támaszkodni. Ismét: Fülep Lajosnál ma nálunk jobban senki sem érti meg, mi ennek a közösségnek jelentősége s ezt a könyvet ezért is neki kellett ajánlani.

A SZERZŐK

[2] Az elvont művészet II. magyar csoportkiállítása a Magyar Képzőművészek Szabad Szervezete rendezésében. 1947. VII. 12–23. A kiállítás a Galéria a 4 világtájhoz, a Misztótfalusi könyvesbolt Semmelweis-utcai helyiségének emeleti galériáján volt.

[3] Ld. 1776/2.

1864. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. VII. 25.

Kedves Dezső,

azonnal válaszolok most érkezett leveledre.[1]

Örülök, hogy – mint írod – elvileg mindenben egyetértesz velem. De hát ez az egyetértés eddig is teljes volt köztünk. A zavaró momentum nem Tőled származott. De ez amilyen örvendetes, éppen olyan problematikussá teszi, hogy vajjon eliminálni tudod-e. Azt írod, azt „hiszed", hogy a sérelmes mondatot el lehet hagyni. S ha nem, akkor mi lesz? Éppen ezért a bizonytalanságért s e pont conditio sine qua non-jellegéért a *legelső* teendő ennek a radikalis és végleges elintézése. Azonban nyár lévén, az elintézés ideje bizonytalan; hiszen lehet, hogy Te szept.[ember] előtt vissza se mégy Pestre; s ha mégis, éppen távol lehet a jogász. Szeretném tehát, ha legalább valószínűségi számítás alapján megírnád, kb. mikor kerülhet rá sor. S ha még szept.[ember] előtt, akkor szerintem helyes volna a szerződésnek s a hurcolkodásra vonatkozó egyezségnek végleges szövegét elkészíteni és aláírásra készen leíratni, úgy hogy ha szept.[ember]-ben Pestre megyek, a pár napi próba után alá lehessen írni, s ne akkor kelljen még időt tölteni vele. Én u. i. azt hiszem, hogy egy heti, vagy csak pár napi ott-létel nekem teljesen elegendő lesz. Hiszen, mint írtam, nekem az egyetlen igazán lényeges kérdés a csend. A többi részben közömbös: koszt etc.; részben kívánatos és örvendetes: ifjúság közvetlenül a kezem ügyében.

Azonban akkorra nemcsak a szerződés-tervezetet, hanem a lakást is el kellene készíteni. Egyrészt azért, mert másik szobában szállva *azt* a lakást nem próbálhatom ki. Másrészt azért, mert ha a próba sikerül, azonnal kellene költöznöm, az okt.[óber]–nov.[ember]-i hurcolkodás ugyanis nagy lutri, megeshet, hogy hetekig tartó esőben mozdulni se lehet; s az idő bizonytalansága miatt kellemetlen meglepetések is érhetnek. S ami a fő: a próba után hazajövet 8–10 nap kell a pakoláshoz is, amit, természetesen, előtte nem kezdhetek el. Ha tehát neki lehet látni a renoválásnak már most, kérlek, írd meg, hogy viszont én is megírhassam, mit hogyan szeretnék.

Előző levelemre[2] csak nagyon hézagosan válaszoltál, azért kérlek, vedd elő újra, s ha akármilyen röviden is, írd meg, amiket tudakolok. A raktár dolgáról nem írtál semmit, igaz, hogy ez a többinek függvénye s nem sürgős, mégis olyasmi, amit már most tudnom kellene, hiszen megértheted gondomat emiatt a sok – közte értékes – holmi miatt. Úgyis elég erre a hurcolkodásra mégcsak gondolni is, kérlek, könnyíts nekem lelkileg legalább, amiben lehet.

Nagyon sajnálom, hogy nem jöttök.

Szeretettel köszönt

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 12. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Keresztury Dezső levele nem maradt fenn.
[2] Ld. 1861. sz.

1865. KEMÉNY KATALIN – FÜLEP LAJOSNAK

Szentendre, 1947. VII. 25.

Kedves Mesterem!

– Engedje meg, hogy így szólítsam meg, nem az alkalom és nem az aktuális könyv,[1] – hanem a régebbi és valódi kapcsolat miatt, a még diákkoromban született kapcsolat miatt, amely olyan igaz volt, hogy beszélni, vagy írni róla fölöslegesnek látszott. Egy valódibb, a láthatónál reálisabb térben és időben élek. Ott a dolgok valóban megtörténnek, olyan valóságosan, hogy gyakran elfelejtek róluk *itt* hírt adni és csak későn, a külső dolgok figyelmeztetnek arra, amit elmulasztottam. Ezt nemcsak a bevezető mondatomat diktáló életélményem elhallgatásának magyarázataként írom, hanem másért is: az a lap,[2] amit pár hónapja írt nekem a tavasz melankóliájáról oly mélyen találkozott velem s ép ezért oly közvetlenül feleltem rá, – hogy hónapokig észre se vettem a látható válasz hiányát. Ez nem mentség. Csak magyarázat. Jóllehet fölösleges. Az ismerősök nem a nevükről ismerik fel egymást. És ki tudja, – talán egy kisleánnyal az oceán partján –, se nevével, se mosolyával nem fogok sohse találkozni – előbb van kapcsolatom, mint kedveseimmel, akiknek megértéséért életem jobbik részét elvetélem. – Azokban a napokban, mikor azt a nevezetes lapot kaptam jegyeztem fel a tavaszi sorokat: *Ahhoz, hogy megtudjam már nem élek, az élet énekét kell hallanom.* – Ilyen mély melankóliája volt az idén a madárdalnak. De tüstént utána kezdődött ez az örömtelenebb és bánattalanabb de mélyebb és intenzívebb és a melankolia kesernyés boldogságánál látszólag hidegebb – valójában forróbb élet – mondhatnám úgy is élőbb élet. –

*

A Szürrealizmus és Absztrakcióról[3] úgy tudom Béla[4] ír. Engem a kezdeti hideg fogadtatás nem érint, annál is inkább, mert a kritika nem a tényleges hibáknak szól. Ellenben érint, hogy a könyv minden jelentősége mellett (és ép a jelentőség miatt érint!) sok hibában szenved. Bízom az őszi esetleges újabb kiadásban,[5] amelyben ezeket majd kiküszöbölhetjük.

*

Most pedig az évek óta aktuális kérés. Az ostrom alatt lakásunkat ért teletalálat tíz évi életem nyomát – tíz év kézirattermését elvitte. (Nem panaszképen, csak a helyzetrajz miatt említem, végül is megmaradt a tíz év munkából a leglényegesebb – a le nem írható mag,) és tíz évet írok, mert ami azelőtt volt, az más, mondtam volna tíz évvel ezelőtti nyelven „tragikus" körülmény semmisítette meg.) Azonban kevés, véletlenül barátaimnál lévő írás megmaradt. Ezek közül az egyiket[6] különösképen szeretném elküldeni és számomra és a mű számára oly fontos véleményét sőt tanácsát kérni. Vajjon nagy terhet rovok ezzel arra, akit oly kevéssé szeretnék terhelni? Van az elküldésnek praktikus oka is. És jó, hogy adódnak néha a praktikus okok, amelyek kényszerítenek arra, amit már amúgy is meg kellett volna tennem. Ugyanis valaki hajlandó lenne a szóban forgó művet kiadni, de lényeges változtatásokkal. Ez a változtatás különösen a harmadik a mese stílusú rész teljes „mesétlenítését", „realizálását" követelné. Magam először ellenálltam. Hogy képes lennék-e a változtatásra, ma sem tudom, (nem úgy értem ezt, hogy mesterségbelileg képes lennék-e, hanem úgy, hogy meg tudnám-e győzni művész-i lelkiismeretemet ennek a helyességéről) azonban olyanok is tanácsolják ezt, akikre nem kell, hogy az esetleges kiadóra üzleti hátsó

gondolatok miatt gyanakodnom. A mű elolvasása után talán érthető lesz, hogy én, miután a *„mítikus"* világot (Első rész) átvittem az *alászállásban* – és az alászálláson át egy átlátszóbb, tisztább tudatvilágba – (második rész) az *ide* a „realitásba" való visszatérést, az egyetlen életlehetőséget csak a *mese lét- és életformájában* látom. Ez a magyarázat természetesen csak utólagos. Akkor ösztönösen írtam úgy, ahogy írtam és most a magyarázat nem önigazolás, hanem a művet alkotó erőszálaknak utólagos megvizsgálásán és megvilágításán alapszik. – Lehet van más „jobb" írásom, „érettebb" stb. Azonban **itt** van valami számomra igen kedves, nemcsak mert úgy érzem a magam gyökereihez ezen az úton kell tovább szállnom, hanem valami többért, – mert ép a gyökerekről van itt szó. – Szabad-e, vagy kell-e változtatnom? Ezt ebben a pillanatban Fülep Lajoson kívül más nem mondhatja meg nekem, nem épen esztétikai kultúra, vagy hasonlók híján, hanem épen a *gyökerek* érzékelése híján. Ezért most már nem is mentegetem magam amiért a kézirat elolvasásával terhelem. Nevetséges lennék, ha mentegetném magam, amiért lelkiismeretemnek engedelmeskedem. Így holnap postára teszem a Nagy Folyó egyetlen példányát.

Tanítványi köszönettel
hűséggel

Kemény Katalin

MTAKK Ms 4587/201.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.
Kemény Katalin ld. 1854. sz.
A levelet Kemény Katalin valószínűleg az 1864. sz. Hamvas Béla által írt levéllel közös borítékban küldte el.

[1] Ld. 1854/1.
[2] Ld. 1854. sz.
[3] Ld. 1863/1.
[4] Béla – Hamvas Béla Ld. 1863. sz.
[5] Nem jelent meg második kiadás.
[6] Mint a levél végén kiderül, Kemény Katalin Nagy folyó c. kéziratát küldte el FL-nak. A mű nem jelent meg nyomtatásban.

1866. KOLLÁR KÁLMÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bruxelles, 1947. VII. 29.
13, rue Caroly

Kedves Lajos,

a becsatolt dolgokból[1] kb. láthatod legutóbbi skandináviai tárgyalásaimnak[2] az eredményeit.

Ezidőszerint még kínlódunk anyagilag, de azt hiszem rövidesen rendbe fogunk jönni – legalább is ez az indokolt és nagy reményünk.

A legutóbbi elképzelés az, hogy Bruxelles mint a szerkesztőség székhelye a skandináv megoldás után tarthatatlan lesz. – Párist nemcsak rossz gazdasági helyzete miatt, de azért is kerülni kellene, mivel ott túl nagy lenne a nem kívánatos UNESCO befolyás.

Kardos Tibor[3] szívesen adna nekünk helyet a Palazzo Falconieriben[4] és ezért már írt is a kultuszminisztériumba, Bassola Zoltánnak.[5] – Még márciusi római beszélgetéseink alkalmával nagyon gondolt arra, hogy egy jelöltjét[6] kérni fogja a kultuszminisztertől,[7] hogy azt az ERASMUS szerkesztőségbe delegálják és én az ő jelöltjével személyileg meg is volnék elégedve. – Hankiss[8] is gondol arra, hogy erre az igen érdekes és magyar szempontból sem érdektelen feladatra delegáltassa magát.

Még a télen beszéltem pásztor Thienemann[9] mesterrel, aki bizonyos személyes ízzel számolt be Rólad és nekem az az érzésem, hogy Te Zengő-Várkonyban sem érzed magad kitűnően, viszont arra is nehéz magad elszánnod, hogy örömmel menj Pestre egyetemi tanárkodni.

Tehát az egyetem nem sokat profitál Belőled és így Neked csak fizetést jelent a kinevezésed és dukált rangot. – És egy percre most arra gondolok, hogy micsoda tökéletes dolog lenne, ha Téged delegálna a kultuszminsizter az ERASMUS szerkesztőségébe, Rómába... Az Neked való hely lenne, ott még egyszer biztos nagyon jól éreznéd magad. – Te Kardos Tibornak nem lennél konkurrencia, hiszen Te nem kívánsz adminisztrálni etc., viszont Te ott ebből a pozícióból, minden politikától mentesen és mégis megbízhatóan tudnád emelni nemcsak Magyarország rangját, de az ERASMUS-ét is.

Ott aztán minden ismét szép és jó lehetne. – Te titkárnő és titkár segítséggel gyönyörű lehetőségeket adhatnál az ERASMUS-nak. Nem gondolod?

Tolnay Carlóval nem régen beszéltem és a hiányzó kötetet most én is megsürgettem a Te részedre.[10]

Ha gusztusod volna erre a dologra, nekem is nagy volna az örömem és meggyőződésem, hogy ez volna Részedre is a legjobb megoldás. – Hiszen így felelősség nélkül mégis csak Te lennél az Accadémia reprezentánsa és Lukács[11] segítése biztos megoldaná Részedre még akkor is a dolgot, ha azért K.[ardos] T.[ibor] nem is lelkesedne.

Szeretettel ölel:

Kollár Kálmán

MTAKK Ms 4588/168.
Gépirat autogr. aláírással Erasmus. Speculum Scientiarum Bulletin International de la Science Contemporaine International Bulletin of Contemporary Scholarship feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.
Kollár Kálmán ld. 1761/12.

[1] Nincsenek a levél mellett.
[2] Az Erasmus c. folyóirattal (ld. 1801. sz.) kapcsolatos tárgyalásokról van szó. Az Erasmus 1947–1948-ban a következő helymegjelölésekkel látott napvilágot: 1947. N° 1. Amsterdam–Bruxelles–Anvers. 2. Amsterdam–Bruxelles–Kobenhavn, 21. – Bruxelles–Kobenhavn–London–Firenze–New York. 1948. N° 1-től u. a., N° 7-től Bruxelles–Fribourg–New York–Kobenhavn–London–Firenze, N° 17. – Bâle–Bruxelles–New York–Kobenhavn–London, Firenze.
[3] Ld. 1793/3.
[4] A római Magyar Intézet palotája. Via Giulia 1.
[5] Ld. 1782/2.
[6] A jelölt kiléte nem ismeretes.
[7] Ortutay Gyula ld. 1827/10.
[8] Hankiss János (1893–1959) irodalomtörténész, 1929–1950 között a debreceni egyetem francia tanszékének professzora. A Debreceni Szemle, a Forrás valamint a Helicon. Revue Internationale

des problèmes généraux de la littérature. Publiée sous les auspices de la Commission Internationale d'Histoire Littéraire Moderne alapító szerkesztője. Ennek kapcsán volt kapcsolatban Kollár Kálmánnal. Ő írt Kollárról nekrológot az Erasmus 1950-es kötetében.

[9] Thienemann Tivadar (1890–1885) irodalomtörténész, germanista, 1921–1934 között pécsi, 1934–1947 között budapesti professzor, utóbb emigrált Belgiumba, 1948-ban az USÁba.

[10] Ld. 1807/6.

[11] Lukács Györgyre utal.

1867. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Firenze, [1947.] VII. 31.

Tegnapelőtt érkeztem meg Firenzébe,[1] miután néhány napot a Svájcban és Milanóban töltöttem el. A hidakat a németek felrobbantották – ettől eltekintve Firenze változatlan, – változatlanul szép. Boldog vagyok nyolc év után viszontlátni a sok kincset!

Öleli

Carlo

Az évszám a postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4590/62.
Kézírás Firenze – Panorama e veduta dei ponti feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos ref. lelkész úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad Ungheria.

[1] Tolnay Károly 1947. VII.-ban Svájcon át Itáliába utazott, majd ismét Svájcot útbaejtve XI.-ban visszatért Princetonba.

1868. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VIII. 8.

Kedves Károly,

hogy nem haragszol, látom könyved[1] megküldéséből. Mindakettőt nagyon-nagyon köszönöm. De a Te longanimitásod csak mentheti, meg-nem-történtté nem teheti az én rengeteg mulasztásom, mely hogy mekkora, csak most látom, mikor leveled[2] a válaszoláshoz előveszem. Tetézd meg a longanimitást azzal, hogy nemcsak megbocsátasz, hanem változatlanul érzel irántam. Az elmúlt hónapokban nagyon sokat viaskodtam magammal; ilyen állapotban nem tudtam szabadon és szívem szerint írni, most úgy érzem, kifelé megyek az alagútból, kezdem látni a derengő másik végét, s írok is.

De ez most nem fontos. Fontos az, amit Prohászka Lajostól[3] idejövetele első napján megtudakoztam s megtudtam, hogy a pesti katedra[4] – a Te katedrád! – ügyét már egy hónapja eldöntötték, bizonyára tudod, hogyan, s nyilván a részleteket is. Én mindeddig mit se tudtam róla. Giuseppe Borgesetől[5] hallottam az 1908-as messinai földrengés után, hogy a messinaiak a romok között szótlanul, közömbös arccal ődöngtek, nem sírtak, nem jajgattak, – ami történt, túl volt az emberi mértéken, percipiálni se tudták. Ez a dolog is any-

nyira túl van az emberi erkölcsi mértéken, s az én percipiáló képességemen. Csak belekábultam, s nem tudok, de nem is merek az engem ért veszteségre gondolni. Hiszen előbb-utóbb már Pestre kell mennem, szeptemberben már előadnom kellene, – s Te nem leszel ott? Boldog ország, ahol egy Kerényi Károlynál méltóbb is akad arra a katedrára! S boldog egyetem, amely vállalni tudja a felelősséget, jelen s jövő előtt! Csak én aggódom azon, hogy Te ebbe a boldog országba vissza se jössz többé, hanem meghívnak valami szerényebb helyre, Londonba, Parisba vagy New Yorkba, ahol megelégszenek azzal is, amit Pest kiselejtez. Egyszer egy nevezetes külföldi orientalista Pestre jött, hogy Goldziherrel[6] beszéljen. Mielőtt elindult hozzá, megkérdezett valakit, mi is Goldziher a pesti egyetemen. Magántanár, – mondták neki. Magántanár? – hüledezett a jámbor – de hát akkor ki az ordinarius? Azt gondolta persze, hogy ahol Goldziher a magántanár, ott az ordinarius valami világ csodája, akit ingyen tán látni se lehet. Hatala Péter,[7] – mondták neki. Ezt a nevet még sose hallottam, – mondta a jámbor. – Aggódom, írtam föntebb. De csak magam miatt, mert egyébként kívánom Neked, hogy ne kelljen soha ide jönnöd. Bár ezt kívánom, mégis faggattam Prohászkát, jogos és törvényes-e az egyetemnek az az eljárása, hogy engem a kari ülésekre nem hívnak meg. Elvégre ép úgy a karhoz tartozom, mint a többi mind, csak éppen szabadságon vagyok. De Pr.[ohászka] nem tudott a kérdésemre felelni. Csak annyit mondott, hogy hiába szólaltam volna fel, nem tudtam volna változtatni a dolgon, eleve elintézett volt. Lehet. De legalább hallottak volna ott egyet-mást, s belevétettem volna a jegyzőkönyvbe.

Carlotól[8] ma kaptam lev.[elező]lapot Firenzéből. Örülök, hogy Ti legalább együtt lehettetek, annak azonban nem, hogy ő olyan túlságos soká nem ad hírt magáról. Hiszen nem kívánom, hogy nekem gyakran s hosszú leveleket irkáljon, magam mondanám neki, hogy ne erre fordítsa a jobban hasznosítható idejét, de most már tán egy éve semmit se tudok róla, pedig különösen azóta szeretnék, mióta írtad, hogy úgy látod, nem fog Princetonban maradni. Mi a terve?

A V[allás és] K[özoktatásügyi] M[inisztérium] Kardos előterjesztésére – nyilván a Te szavad nyomán – Romába tessékel néhány előadásra dec.[ember] és jan.[uár]ban.[9] Persze, hogy örömmel megyek vagy mennék, de addigra sikerül Pestre költöznöm. Talán írtam, hogy Keresztury az Eötvösbe invitál, szívesen mennék is, de a nekem szánt lakás egyelőre használhatatlan, s bár ő mindig nagyon demonstrálja, mennyire ragaszkodik menetelemhez, a lakás ügye akadozik. Már nem bízom benne, hogy kellő időre elkészül, nov.[ember]-ben meg nem vagyok hajlandó költözni.[10] Így a romai terv is füstbe mehet. Nagyon sajnálnám.

Örülök, hogy olyan gyönyörűen dolgozol, örülök a családról írt jó híreknek, s arra kérlek, mutasd meg azzal is a bocsánatot, hogy helyzetedről, terveidről, lehetőségeidről úgy tájékoztatsz, mint utolsó leveledben. Abban még a Szegedre való visszatérés[11] a nemlehetetlenségek közt szerepel. Még ma is?

Hadd mondjam el végül, még azt, hogy mikor ápr.[ilis] végén Pesten voltam,[12] az egyetem lépcsőházában, ahol az ifjúság hirdetni szokott, ilyen hirdetést láttam jókora betűkkel: „X. Y. (sajnos, nem írtam föl a nevét, s azóta elfelejtettem) előadása KERÉNYI KÁROLY-ról...teremben...-ikán. Utána vita." Élsz hát az ifjú szívekben. Kíváncsi vagyok, ez az ifjúság belenyugszik-e a szégyenbe. Mert néha megmozdul. Még tavaly hal-

lottam a dékántól,[13] hogy az én meghívásomért megmozdult. Pedig rólam bizonyára kevesebbet hallott, mint Rólad.

Mind családostól szívből köszönt és szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Asconába írt levél.

[1] Az egyik könyv bizonyosan a Die Göttin Natur. Zürich, 1947. Klny. az Eranos Jahrbuch 1946. Bd. XIV. 40–86. p. „Lajosnak a Carloval együtt sokat emlegetett néma jóbarátnak változatlan szeretettel Károly. Lauro e Fontana 1947. július" dedikációval, a másik talán a Prometheus. Zürich, 1946. „Lajosnak szívtől-szívig Károly" dedikációval.
[2] Ld. 1846. sz.
[3] Ld. 1825. sz. ill. 1825/4.
[4] A budapesti egyetemen görög és latin filológiai, valamint ókori történelmi tanszék működött. A görög tanszék professzora Moravcsik Gyula, a latiné 1950-ig Huszti József, utóda 1950–1970 között Trencsényi-Waldapfel Imre. Az ókori történelem professzora 1947-ig Förster Aurél, utóda Marót Károly lett.
[5] Borgese, Giuseppe Antonio (1882–1952) író, kritikus, esztéta, szerkesztő. A firenzei Leonardo-körhöz tartozott, Amendola barátja volt. FL ezen a réven ismerte meg. 1931–1948 között Egyesült Államokbeli egyetemeken adott elő.
[6] Goldziher Ignác (1850–1921) orientalista, az MTA tagja. 1894-től a sémi filológiai tanszék címzetes, 1905-től rendes tanára volt.
[7] Hatala Péter (1832–1918) orientalista, 1873–1905 között a budapesti egyetemen a sémi nyelvek tanára.
[8] Carlo – Tolnay Károly. Lapja: 1867. sz.
[9] FL római, ill. itáliai útjára csak később került sor. XI. 13-án ugyan még az eredeti, XII–I.-i időre szóló meghívásról írt Ravasz Lászlónak (1894. sz.), s XII. elejére megvolt az útlevele is. Bár hivatalos, a VKM-től származó meghívásról ill. kiküldetésről volt szó, az útlevél kiadásához Lukács György ajánló sorait kellett eljuttatni a Belügyminisztériumhoz. (Ld. Fodor András: A Kollégium. 46. p.) Vízumot azonban nem kapott, mert Magyarország és Olaszország heteken át kölcsönösen beszüntette a vízumkiadást egymás állampolgárainak. Végülis a levelekből megállapíthatóan 1948. I. 26-án reggel érkezett FL Rómába. Ottléte alatt két előadást tartott a Magyar Intézetben. Szeretett volna Szicíliába is eljutni, de erre nem került sor. 1848. III. 8–10-ike körül Firenzébe ment, ahonnan Velencében megszakítva útját IV. 6-án érkezett meg Budapestre.
[10] A költözés 1947. XI. 20-án volt.
[11] Kerényi nem tért vissza Szegedre.
[12] Az Elek Artúr-emlékest alkalmával. Ld. 1828/4.
[13] A dékán: Hajnal István. Ld. 1807/11.

1869. FÜLEP LAJOS – LUKÁCS GYÖRGYNEK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VIII. 12.

Kedves Lukács,

részvéttel olvastam a betegségéről szóló közlést,[1] különösen, mert meg is lepett; hogy' hogy' nem, Magáról mindig azt tartottam, ilyen malheur nem érheti, mert a sors valahogy respektálja nem-ráérősségét. Az Arany-megírta fajtába soroltam; „Mert ez a faj egyszer

kap hűlést csupán, S nem lesz melege többé azután."[2] Ilyennek aztán a nyavalya, azt hiszem, még provokálóbb valami, mint másnak. Nekem elég időm volt hozzá szoknom a gondolatához, s az a szokatlan, amikor nincs. Ilyenkor gondolom is, csak incselkedik velem, hogy váratlanul rajtam üthessen. De hiába próbálkozik, engem már nem tud készületlenül érni.

Ha csakugyan erre talál jönni,[3] a találkozás aligha fog az én kúrámon elmúlni, mert addig halasztódik, hogy végül tán sor se kerül rá. Pedig igen elkelne. De nehezen szánom is rá magam a mozduláshoz, amikor elmélet és papírforma szerint az ősszel végkép el kellene hagynom ezt a helyet, ahol húsz évet töltöttem, s tán sose látom viszont. Azért mondom úgy, „kellene", mert noha már aug.[usztus] közepéhez közeledünk, pesti lakás-ügyem még mindig nincs elintézve. Úgy látszik, hogy a τοπος νοητος-ban[4] nincs manapság lakáshiány. Ha a lakás miatt ebben vagy a következő hónapban Pestre találok menni, megérdeklődöm, ott van-e már, s ha igen, módját ejtjük a találkozásnak.

Ami a levelemben megpendített témát illeti, nem gondoltam arra, hogy „gondolataimmal a pártra befolyást biztosítsak", – praesumptio lett volna. Nagyon jól tudom, hogy nekem ehhez semmi jogom, – még bent a pártban se volna, nem szereztem hozzá tevékenyen jogcímet. Amire gondoltam, csak ez volt: nekem fontos embereknek (Magára és Révaira[5] gondoltam) elmondani, amit az itthoni szituációról tudok, – *felvilágosításul és tájékoztatásul.* Magukra bízva mit és hogyan használnak föl belőle, ha egyáltalán jónak látják. Maguk a távolban is meglepően jól tájékozottak voltak az itteni irodalmi etc. állapotokról. Egyebekről is tájékozhatták volna itt levő kommunisták, de nyilván nem elég valakinek valahol ott lenni, hogy a helyzetet igazán átlássa. Nem akarom ezt ma már részletezni, – különösen levélben hosszadalmas volna –, csak a motívumra utalok a complexusban. A M[agyar] K[ommunista] P[árt]-nak kezdettől fogva problemája s gondja volt az értelmiség, s ma is az. Az értelmiség nagyjában három kategóriára oszlott: 1) megrögzött reakciósok, akikkel nincs mit csinálni. 2) meggyőződéses kommunisták, akikhez aztán a felszabadulás után csatlakoztak az opportunisták és karrieristák, – ezek együtt a M[agyar] K[ommunista] P[árt] értelmiségi rétege: 3) jóhiszemű, jószándékú, haladó, meggyőzhető értelmiségiek, akiknek azonban senkisem mondta meg világosan és meggyőzően, mi a kommunizmus. 1945-ben, azt se, hogy' jutott oda, hogyan alakult stb. stb., – főleg ez hiányzott: a történeti processus ismertetése, ez lett volna igazán meggyőző! ehelyett megjelent egy közös deklaráció, egyik hasában a szoc.[iál]dem.[okrata] p[árt]-é, a másikon a k[ommunista] p.[árté], csaknem szószerint azonos tartalommal! *ez többet ártott, mint használt;* ezt mindenki bluffnek tartotta, csalogatónak: ugyanakkor a K[ommunista] p.[árt] ajtót, kaput kitárt a szemétnek is – mindez együtt elriasztotta az értelmiségnek azt a harmadik kategoriáját, amelyből, meggyőződésem szerint, a pártnak igen hasznos rétege rekrutálódhatott volna. Nem ábrándot beszélek, – tapasztalatból mondom. Itt lett volna, szerintem, mindjárt kezdetben Magának és Révainak döntő szerepe, – csak maguk tudták volna megírni, amit kellett volna. A párt aztán észrevette a mulasztást, próbálta is valahogy pótolni, de elkésett. Ilyen módon a párt nemcsak veszített, hanem ellenfeleket szerzett, olyanokat, akiknek pedig a pártban volna a helyük, s ott is lennének, ha mindjárt kezdetben fölvilágosítják őket. Maga ittlétekor idézte Lenin thesisét, hogy a kommunizmust azokkal kell megcsinálni, akik vannak. Ez használható elv lehetett Lenin idején, és *ott,* diktaturában, hogy itt

mikép működik, egy példával világítom meg; az 1945-ös választás idején a kommunista pártnak Várkonyban 16 tagja volt: a választáskor ugyanitt egy szavazatot kapott a k[ommunista] p.[árt] s a parasztok nevetve mesélték, hogy az is egy öreg szüléé volt – tévedésből: hasonló volt az arány Pécsváradon is (ott persze, sokkal nagyobb számokkal), és sok másfelé, vagyis ezek a „kommunisták" a párt égisze alatt csinálták a disznóságokat, de még csak oda se szavaztak. Gondolhatja, milyen kitűnő propagandát csináltak ilyen módon. Innen van, hogy itt kommunista és rabló szinonim. *Ilyenekkel* tehát kommunizmust csinálni nem lehet, noha „vannak".

Levelének egy passzusán („egy párt politikáját tehetséges és tekintélyes embernek befolyásolni csak a párton belül lehet") sokat töprengtem. Rám is vonatkozik, hogy szabad ezt a kategoriát valahogyan magamra alkalmaznom? igen-e vagy nem? – nem tudtam eldönteni. Ha igen, akkor erről a témáról volna egy s más mondani valóm. Mivel azonban nem tudom, magamra vegyem-e, bele se kezdek, egyébként is inkább arravaló, hogy beszéljünk róla, ha majd találkozunk.

Éppen írás közben kaptam levelet[6] Pestről, biztató tartalommal az őszi Pestre-költözés lehetőségére nézve. Nagyon ott kellene már lennem, mert az ifjúság nevelése körül – ezt erősen hiszem – lehetne némi szerepem. Hiszen emlékezhet rá, mindig voltak „Jüngli"-jeim,[7] s azóta is. A tapasztalat megmutatta, hogy a hatásom nem volt rossz.

Tökéletes recreatiot kívánva
igaz barátsággal üdvözli

Fülep Lajos

LAK Lukács Györgynek írt levelek.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1862. sz.
[2] Arany János: Lacikonyha c. verséből vett idézet.
[3] Lukács nem járt Zengővárkonyban, FL nem utazott kúrára.
[4] Ld. 1835/8.
[5] Révaival való kapcsolatát ld. 1719. sz.
[6] Valószínűleg Keresztury Dezső egy fenn nem maradt levelére utal.
[7] Jüngli – Knába: az I. világháború idején a Vasárnapi Körben hallgatóként jelen lévő fiatalok (Tolnay Károly, Káldor György, Gergely Tibor, Révai József) elnevezése.

1870. FÜLEP LAJOS – KEMÉNY GÁBORNAK

Z[engő]V[árkony], 1947. VIII. 14.

Kedves Barátom,

örömmel olvastam leveled,[1] s a benne levő biztató közléseket az ifjúságról. Arról az ifjúságról, melyről annyiféle, sokszor ellentmondó impressiot hallok. Folyóirataikban sok tehetséget s becsületes ethost látok. Az egyetemiekről ugyan nem éppen jókat mond most nekem valaki.[2] Vederemo. Ha igaz, az ősszel talán mégis csak sikerül végre nyélbe ütni

Pestre menetelemet.[3] Nagyon szét akarok nézni az ifjúság tájékán. Mindig voltak közvetlen, nem-hivatalos tanítványaim, remélem, most is lesznek majd.

A könyvnek[4] *ilyen* fogadtatása előre látható volt. Milyen is lehetne? Mikor az én kis könyvem[5] valamikor megjelent, talán három recensio szólt róla. A többi hallgatott. De a hallgatás nem ártott neki. S mégis eljutott még olyan helyekre is, amikre sose gondoltam volna. El egészen Amerikáig. S honnan, honnan-nem jelentkeztek rá bizonyságtevők! S kiderült: ha ilyen csekélységnek ekkora a visszhangja, akkor erre a hangra nagy szükség van. S eredménynek ez is elég. Több a fül, mint a hang.

Szívből köszönt

Fülep Lajos

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum Kemény Gábor különgyűjtemény 82.203/1.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Kemény Gábor ld. 1784/6.

[1] A levél nincs meg.
[2] Valószínűleg az akkor Zengővárkonyan időző Prohászka Lajostól. Ld. 1825/4.
[3] Ld. 1719/2.
[4] Feltehetőleg a Továbbképzés és demokrácia. A VKM nevelésügyi osztályának kiadása. Szerk. Kemény Gábor. Bp. 1947. Egyetemi ny. Benne: Kemény Gábor: Apáczai vonalán c. tanulmánya 55–86. p.
[5] A Magyar művészet c. könyvre utal. Ld. 1833/6.

1871. FÜLEP LAJOS – KEMÉNY KATALINNAK

Z[engő]V[árkony], 1947. VIII. 14.

Kedves Kollega,

bizalma nagyon megtisztel,[1] de mi lesz, ha nem felelek meg neki? s ha rajtam kívül nincs más, és ez az egy nem válik be? Változtatni kész művön nagyon nehéz, néha teljesen lehetetlen, ezt Maga is jól tudja. De ha egyáltalán változtatásról beszél, nyilván bizonytalan a dolgában. Szerintem okkal. Ez a bizonytalanságérzés jó stílus-érzékre vall, ami ha el is tévesztette, keresi az utat. Mert szerintem is a mythos- és mese-stílus synkretismusa árt a műnek. Nemcsak stiláris okból, hanem mert a mythos-réteg annyival különb benne a mese-rétegnél, s az emberben vágyakozást kelt az utóbbiból vissza az előbbibe, s azon töprengteti az embert, mért kell az előbbiből az utóbbiba jutnia. Csak az utóbbit látva, az ember beérhetné vele is, de az elsőben megnő az igénye, s követelőzik. Mert az elsőben a fantázia és mythosz-íz meghökkentő. Lehetséges, hogy az az olaj strada facendo elfogyott? Nem tudom elgondolni. Olyan dúsnak, igazinak, közvetlenül fakadónak érzik. Aki mythopoiosnak született, mit keres a törpéknél?

S még valami, amivel talán megbotránkoztatom: a ritmikus próza megalkuvás és gyávaság, ez a lobogás hívja a verset, a rímtelen, szabadon lebbenő-lüktető-száguldó verset! Remélem, nem ért félre: ez nem változtatásra-, átírásra-biztatás, ilyenre nem vállalkoznék

lényeges momentumban, amilyen a vers vagy próza, ez csak az anyag kritikai minősítése, annak megállapítása, hogy az anyag mennyire költői.

A Liali névvel nem tudok megbarátkozni, ősibb ízűt kívánok ide.

Germanizmusok, persze, vannak benne, nélkülük nincs ma (s nagyon régóta) magyar szöveg. S ami nagyon elterjedt, de rossz és csúnya: „soha nem", „senki nem" etc. sohase, senkise etc. helyett. *Ezeken* könnyű változtatni.

Most már azonban érdekel ennek a kis műnek a sorsa, melyből akár nagy mű is válhatna, ha megálmodik róla valamit s közölni van kedve velem, szívesen fogadom.

Tout à vous

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4270/10.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Kemény Katalin ld. 1854. sz.

[1] Kemény Katalin A nagy folyó c. kéziratban maradt művét küldte el FL-nak. Ld. 1865/6.

1872. FÜLEP LAJOS – VAS ISTVÁNNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VIII. 14.

Kedves Barátom,

végtelenül restellem, hogy ekkora késedelemmel válaszolok, amely hogy mekkora, mikor levelét[1] válasz-íráshoz ismét előveszem, látom csak igazán. Kérem, bocsásson meg. Hosszú ideig nagyon rossz lelkiállapotban voltam, problémákkal küzködtem, s addig semmire se tudtam elszánni magam, amíg velük dűlőre nem jutottam.

Most már aztán azt se tudom, érkezésükkor megköszöntem-e III. Richardot[2] és a Kettős örvényt,[3] oly régen volt! Ha akkor elmulasztottam, kérem bocsássa meg ezt is, ha nem, kérem, fogadja el értük még egyszer köszönetemet, ennél úgyis sokkal többet érdemelnek. A róluk való írás[4] elmaradásának ugyanaz az oka, mint a levél elmaradásának. Egészen azonban nem tettem le róla. Csak az a kérdés, hogy jutok majd hozzá, mert az, amit levelében említ, esetleges Pestre költözésem, az ősszel,[5] úgy látszik valóra válik – hacsak valamin meg nem hiúsul, ami még mindig lehetséges –, addig pedig embertelen gond szakad rám (ennyi könyvvel etc. költözni manapság!), s addig is keményen kell dolgoznom, – mert Pesten idő telik bele, amíg visszazökkenek a munka kerékvágójába.[6]

Sohase jár errefelé? Nagyon örülnék, ha meglátogatna.[7]

Szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár
Kézírás.
Budapestre írt levél.

Vas István (1910–1991) költő, műfordító, 1945-től a Belügyminisztériumban tisztviselő, majd a Franklin Társulat, később a Szépirodalmi Kiadó lektora. FL 1942-től levelezett vele, 1943-ban Budapesten személyesen is megismerték egymást. 1948-ban egyidőben voltak a római Magyar Intézet vendégei.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Shakespeare: III. Richard. Ford. Vas István. Bp. [1947.] Irodalmi és Művészeti Intézet. „Fülep Lajosnak szeretettel és tisztelettel Vas István 1947. V. 1." dedikációval.
[3] Vas István: Kettős örvény. Bp. 1947. Franklin. „Fülep Lajosnak nagy szeretettel és tisztelettel Vas István 1947. V. 24." ajánlással.
[4] FL nem írt a kötetekről.
[5] Ld. 1719/2.
[6] A művészetfilozófiáról van szó. Ld. 1716/9.
[7] Vas István nem látogatott Zengővárkonyba, de FL Pestre költözése után Zádor Annánál, később FL Széher-úti lakásán többször találkoztak. FL 1948. XI. 25-i levelében (1996. sz.) azt írja Vasnak, hogy megkéri Zádor Annát, organizáljon *ismét* találkozót Vassal. Utóbb FL válogatta Vas István felesége, Szántó Piroska 1957. májusi kiállításának anyagát. Ld. Szántó Piroska: Megnyitó 1957. május 18. = Bálám szamara. Bp. 1982. Szépirodalmi kiadó, 205–212. p.

1873. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VIII. 15.

Kedves Stefka,

nagyon szeretném már tudni, mi van Magával, van-e már Eszter.[1] Tábor júniusi levele[2] után semmit se tudok Magukról. – Prohászka ma reggel utazott el,[3] nagyon örültem itt-létének. – A Pestre menetel úgy látszik, mégis nyélbe ütődik, csak attól tartok, már az ősz farkára marad.[4]

Szeretettel üdvözli mindnyájukat

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás képes levelezőlapon.
Címzés: Tábori Béláné Mándy Stefánia úrnőnek Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.

[1] Ld. 1830/5.
[2] Tábor Béla levele nem maradt fenn.
[3] Ld. 1825/4.
[4] Ld. 1719/2.

1874. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Tegna] 1947. VIII. 16.
Lauro e Fontana

Kedves Lajos,

vannak ma olyan magyarjaink, akik nyíltan hirdetik magukról, hogy ők már most ugyanabba a kategóriába tartoznak, mint Petőfi Sándor és Kossuth Lajos s az a fajta meg-

becsülés jár ki nekik, mint nevezett nagyjainknak, azzal a különbséggel, hogy ők annyival nagyobbak, amennyivel előbb jár ez nekik, már életükben. Ilyen például Illyés Gyula, akinek ha nem is ilyen nyíltan megfogalmazott de pontosan ilyen értelmű kijelentései itt Svájcban örökké emlékezetesek maradnak. Te viszont ezt nem hirdeted Magadról, de ha nem írsz, hát azt gondolom, jó, hát Petőfi vagy Kossuth Lajos nem ír, azért csak nem fogok kisebb melegséggel gondolni rá. Aztán – minden más tapasztalat ellenére – van olyasvalami is a világon, mint a barátság s az ember nem igen tud egy barátjára – csak mert hallgat – úgy megharagudni, hogy azt mondja: egye fene.

Ez szolgál mindannyiszor mentségedre. Ezzel szemben a pesti egyetemnek és főkép volt dékánjának s akadémikus világunk körülbelül legszarabb egyéniségének, Alföldi Andrásnak[1] semmi sem szolgál mentségére. Prohászka[2] sem kaphat emberségből egyest – már régen nem, már kezdettől fogva sem, de hogy Neked ilyen summárius felvilágosítást adott, mikor tényleg voltak szabálytalanságok (és milyenek!), különösen nem. S ép ezért írom meg most Neked pontosan a történteket, hogy adott esetben tájékozódva légy. Kissé sürgönystílusban lesz, mert már jönnek az emberek ide le Eranosra[3] s nincs nap vendég nélkül, 19.-én lesz az előadásom,[4] 21.-én meglátogat Martin Buber[5] Jeruzsálemből, s 22.-én szeretnék már utazni Itáliába, hol két nagy lányom,[6] akiknek sikerült pár hétre lejutniok, vár rám. Carlót[7] is ott fogom látni s megmosom a fejét levélírás irányában. Tehát:

Tudod, hogy Pestre nem szívesen mentem volna, sokkal inkább Rómába, amely körül tavaly nyáron még nagy volt a harc az otthoniak között. Kardosnak[8] ellenjelöltje volt Huszti József[9] fia[10] is, és akkor még nem lehetett előre látni, ki fog befutni. Nekem otthon személyesen kellett volna verekednem, ha be akarok futni. Hogy a versenyfutásba beállni nem volt gusztusom, sejtheted, még ha hajlandó lettem volna is amiatt külön vagy egyáltalán hazamenni. Hát éppen erre nem voltam hajlandó. Ellenben Huszti és Alföldi, mint illetékes szakelőadók, felajánlották nekem az ókortörténeti katedrát Pesten, amely Förster Aurél[11] nyugdíjaztatásával már akkor meg kellett volna hogy ürüljön. Azt írták mind a ketten, egyezzem belé, hogy Förster – jótékonysági okokból – még egy évig maradjon, lássam én el addig Baselt s egy év múlva meghívnak Pestre. Ehhez megvolt a hozzájárulás Kereszturytól, az akkori minisztertől is. Erre én igent mondtam. Ez volt a megegyezés.

Leveleimből tudhatod, hogy optimista nem voltam, de realista annyiban, hogy tudtam, a baseli magyar nyelvtanítás sem bensőleg, sem külsőleg nem tartható foglalkozás számomra. S Szegednél, amely jog szerint várt rám, még mindig jobb volt Budapest. Egy év egyet-mást hozhatott is még s ezért nem is szívesen mondtam igent, de azt mondtam. Közben Pesten miniszterváltozás.[12] Ortutay[13] kijelenti, hogy ő régi tanárját, Marót Károlyt[14] óhajtja Pestre. Ez a kegyeleti ok jól fedezi ellenem felgyülemlett ressentimentjét, amelynek nem egy jelét észleltem. Számos pesti független egyéniségnek ez az óhaj parancs. A lakájtermészetű Hajnalnak,[15] a dékánnak egyenesen kéj. A nyári félév végén, mikor dönteni kell, Alföldi még Baselben van, fontolgatja – csak pár előadásra jött eredetileg – hazamenjen-e egyáltalán, mielőtt végkép meglóg hazulról. Hogy újra kijuthasson majd, szüksége van Ortutay kegyére is, akit többször lekurváz előttem, de kiérzem a szavaiból, mennyire szeretne ezzel a kurvával lefeküdni.

Hajnal közben sürgeti Alföldi szakelőadói jelentését a bizottság számára. Alföldi akkor már – elég vigyázatlanul – letette mellettem a voksot. A dékán azt írja, meghívásomról

a kar hangulata miatt már nem lehet szó: pályáznom kellene. Ez kapóra jön A.[lföldi]-nek: megkérdi, pályáznék-e. Hát én persze hogy nem pályáznék: ez igazán nem a hozzám illő mód volna. Otthon bizottsági ülés. Huszti becsülettel kiáll mellettem, a hideg irigy intrikus Moravcsik,[16] aki addig hallgatott, váratlanul ellenem. A bizottság mégis javasolja meghívásomat, de várni akar még Alf.[öldi] szakelőadói jelentésére. A.[lföldi] ahelyett, hogy megírná ezt, ahogy mint ókortörténésznek kötelessége lett volna, ír egy lev.[elező]lapot Pestre a dékánnak, hogy ő nem ír jelentést, én úgyse pályáznék, Marótot akceptálja. A dékán szabálytalanul újra összehívja a bizottságot, ott a lev[elező]lapot úgy értelmezik, Kerényi úgyse akar hazajönni, szakelőadói jelentés nélkül javasolják Marótot és a kar meg is szavazza.

Alf.[öldi]-nek én még Baselben megemlítettem, hogy ha a miniszter Marótot akarja, felhozathatja katedrástul. Alf.[öldi] hazatér, látja a helyzetet: övé és barátjáé a dékáné a felelősség a disznóságért. Én meg is írom neki. Erre most utólag a Köznevelési Tanácsban,[17] amely az egyetemi meghívásokat felülvizsgálja, nem azt javasolja, hogy – mint egyesek ott akarnák is – a szabálytalan meghívást annulálják, hanem ezt: hívjanak meg ókori művelődéstörténetre úgy, hogy hozzák fel az egyik szegedi katedrát. Ez a javaslat van most – úgy látszik – a miniszter előtt. Én adott szavam alól mindenesetre felmentve érzem magam s nyugodtan várok, mert – várhatok is. Orvosom a kiváló Szondi,[18] főfájásaim miatt úgysem ajánl egy téli félévet Magyarországon.

Ezt tájékoztatásodra. Szeptember: Roma (via Giulia 1), október ismét Tegna.

Szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/20.
Gépirat autogr. aláírással és javításokkal.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Alföldi András (1895–1981) régész, ókortörténész. 1923–1932 között Debrecenben, 1932–1947-ben Budapesten egyetemi tanár. 1947-ben Angliába emigrált, 1948-ban Svájcba költözött, ahol a berni és a bázeli egyetemen tanított.
[2] Prohászka Lajos ld. 1825. sz.
[3] Az Eranos évenkénti üléssorozatot Olga Froebe-Kapteyn alapította 1933-ban. A vallásfilozófia, pszichológia, mitológia, keresztény szimbólumok és keleti vallások kapcsolatainak tárgyköréből tartottak előadásokat.
[4] Valószínűleg az Urmensch und Mysterium c. – az Eranos Jahrbuch 1947-es kötetében megjelent mű.
[5] Ld. 1814/9.
[6] Kerényi Grácia és Kató ld. 1761/5. ill. 1796/13.
[7] Carlo – Tolnay Károly.
[8] Kardos Tiborra utal. Ld. 1793/3.
[9] Ld. 1796/7.
[10] Huszti Dénes (1914–1996) történelem–latin szakot végzett gazdaságtörténész, ekkor a Tájékoztatási Minisztériumban az 1948-as centenáriumi ünnepségek előkészítésén dolgozott.
[11] Ld. 1832/3. ill. 1868/4.
[12] 1947. III. 15-én Ortutay követte Kereszturyt a miniszterségben.
[13] Ld. 1827/10.
[14] Marót Károly (1885–1863) klasszika-filológus egyetemi tanár, 1924-től Szegeden rendkívüli, 1946-tól rendes tanár, 1947-től budapesti professzor.
[15] Hajnal István ld. 1807/11.

[16] Moravcsik Gyula (1892–1972) bizantinológus, 1936-tól a budapesti egyetemen a görög filológiai tanszék tanára, az MTA tagja.

[17] Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1140/1945. ME rendelettel 1944. XII. 22-én az 1871-es Országos Közoktatási Tanácsból és az 1936-os Országos Felsőoktatási Tanácsból létrehozott, a VKM melletti tanácsadó és javaslattevő szervezet.

[18] Szondi Lipót (1893–1986) pszichiáter, a sorsanalízis megalkotója. 1927-től a Gyógypedagógiai Főiskola tanára, kórtani és gyógytani laboratóriumának vezetője. 1944-ben Bergen-Belsenbe hurcolták. 1944. XII.-ben Svájcba került, ahol 1947. Kísérleti Ösztöndiagnosztikai és Sorsanalitikai Munkaközösséget, 1958-ban Sorspszichológiai Nemzetközi Kutatási Központot, majd 1969-ben Szondi-Intézetet hozott létre.

1875. PROHÁSZKA LAJOS – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1947. VIII. 16.

Mélyen tisztelt kedves Barátom,

jelentem, hogy hazaértem, épen ugyan, – de csak tagjaimban. Mert olyan volt az utazás, hogy a Nálad töltött szép napoknak egyáltalán nem valamilyen harmonikus lezárásául szolgált. Rengetegen utaztak, az utat Szekszárdtól kezdve csirkés asszonyok társaságában tettem (azt hiszem, az útvonal minden bakterének szabadjegyes neje ezt a napot használta fel, hogy pesti úri rokonságát csirkével megörvendeztesse), – piszok, lárma, pörlekedés, röhögés, zabálás, szóval a külváros egész stílusa körém terpeszkedett. Bár maradtam volna még egy-két napig Nálad, – talán a végén megkíméltettem volna attól, hogy órákig boszszankodjam és meditáljak minden szép emberinek ezen az „eszkimó"-végén.[1]

De ma, ahogy kisütött a nap, s első gondolatommal odasiettem várkonyi Tusculanumodba,[2] ahol oly jól éreztem magamat, máris elfeledtem minden csúfítót, ami nem tőlünk függ.

Hálás érzelmekkel gondolok Rád, és ismételten is nagyon melegen megköszönöm vendégszeretetedet, amelyet rám pazaroltál, érdemtelenre. A Nálad töltött napokat mindig életem kedves időszakaszai közé fogom sorolni (nem nagyon bővelkednek!). Nemcsak az „olasz" színű és formájú táj miatt, amely nagyon a szívemhez szólt és máris a szívemhez nőtt, hanem főként mert egy ritka embert, egy igazi embert ismertem meg benne. Hiszen tehetség, még genie is akad bizony úton-útfélen, de egy *igaz* ember ugyancsak ritka. S ha a táj képe talán előbb-utóbb el is mosódnék bennem, mindig élénken és nagy megbecsüléssel fogok gondolni arra, hogy napokig ennek a ritka embernek társaságában lehettem, s azokra a beszélgetésekre, amelyeket vele folytathattam. Csak azt sajnálom, hogy magam épp ezekben a napokban olyan álomszuszék voltam (de ennek viszont egy kicsit a táj is az oka).

Végezetül: elutazásom hirtelen cseppent utolsó perceiben elfeledtem megemlíteni, bár talán szükségtelen is, mert természetesnek tartom Pestre jöttöd alkalmából bármikor szerény otthonom rendelkezésedre áll. Nálam is meg lehet próbálni az alvás művészetét, s ha a Vár mostanság sok kellemetlenséggel kínálkozik is, viszont csönd van... Boldog volnék, ha csak parányilag is viszonozhatnám azt a sok kedvességet, amelyben Tőled részesültem.

Megismételt köszönettel és a legjobb kívánságokkal ajánlom magam további grátiádba

őszintén és nagyon tisztelő igaz híved

Prohászka Lajos

MTAKK Ms 4589/156.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.
Prohászka Lajos ld. 1825. sz.

[1] Utalás Madách: Az ember tragédiája 14. színére.
[2] Tusculanum: Cicero birtoka Róma közelében.

1876. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. VIII. 18.

Kedves Dezső,

révfülöpi lapod[1] megkaptam, s úgy számítom, hogy levelem már Pesten ér.

Ha tehát csakugyan azt akarod, hogy a dologból még ebben a semesterben legyen valami, azaz ne húzódjon el addig, amikor a költözés lehetetlenné válik, Pestre érkezésed után azonnal el kellene intézned a szerződést[2] így, amint a lapod szerint velem egyezően Te is helyesnek látod, s amint ez megtörtént, megtáviratoznod, hogy mehetek; a szerződést majd Pesten írnám alá, ha t.[udni] i.[llik] teljesen azonos a miniszterium ideküldött formulájával, mert ezzel is nyernénk néhány napot, s így még megtörténhetne az a csoda, hogy a renoválás szept.[ember]-ben befejeződnék, s én még szept.[ember]-ben vagy okt.[óber] elején költözködhetnék is.

Mivel a lakás kipróbálása miatt 1–2 napra ott kellene szállnom, még a távirat előtt, kérlek, írd meg, tudtok-e adni megszállásra szobát. Mert ha nem, legyen időm másutt szállást szereznem, amit előre meg kell leveleznem. De akár így, akár úgy, fel kell mennem, hogy az áttörendő ajtó helyét, lámpát, kályha etc. helyét megmondjam, s általában a részleteket megbeszéljük. Mivel abban bízom – s óhajtom is –, hogy ez az alliance nem rövid életű lesz, mindjárt az elején úgy kellene mindent elrendeznünk, hogy auf die Dauer megfelelő legyen, s később ne kelljen rajta változtatni.

Ezúttal írd meg azt is, jól el vagytok vagy lesztek-e látva tüzelővel, mert talán tudok Pesten diszponálni 60 q tüzelővel, vagy ha az nem sikerül, felvitethetjük az udvaron még meglévő kb. 28 ü.[r] m.[éter] remek tűzifát, súlyra lehet vagy 100 q. Ha az utóbbira kerül sor, majd megmondod, hogy volna jobb fel vitetni, hasábosan, vagy fűrészelten. (T. i. géppel megvágathatom itt egy nap alatt, s azt hiszem, kevesebbe is kerülne, mint Pesten.)

Amint látod, azon vagyok, hogy a dolog elintézésének tempoját meggyorsítsam. Ha Te is így teszel, még pótolhatjuk a mulasztást.

Szeretettel köszönt

Lajos

P. S. Prohászkától[3] hallottam – pár napja ment el egy heti ittlétel után[4] –, milyen jó „anyag" van most Nálatok, ő legalább nagyon dicsérte, s ezzel nagyon felcsigázta a mehetnékemet. S mivel az alliance-ot ő is igen kívánatosnak tartja, fel is ajánlotta készségét mindenre, amiben közreműködhetne, de hát itt már nincs más mit tenni, mint a fent megírtak. Ugyanezzel köszöntem is meg neki igazán nagy kedvességét.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 13. sz.
Kézírás. Budapestre írt levél.

[1] A lap nem maradt fenn.
[2] A szerződés ld. 1891/2.
[3] Ld. 1825. sz.
[4] Ld. 1825/4.

1877. PROHÁSZKA LAJOS – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1947. VIII. 20.]

Mélyen tisztelt kedves Barátom,

a parapluie-öm sértetlenül velem együtt utazott. Nagyon köszönöm kedves gondoskodásodat, amely még eljöttöm után is kiárad rám. Viszont: mindent elhoztam, csak a szívem maradt ott (ahogy mondani szokták). Jobb ott, mint itt! Levelet írtam,[1] remélem azóta megérkezett.

Megismételt köszönettel őszintén tisztelő igaz híved

P[rohászka] Lajos

A hely és a dátum postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4589/154.
Kézírás Budapest Pars interior ecclesiae Universitatis feliratú képeslapon.
Címzés: Dr. Fülep Lajos egyetemi ny. r. tanár úrnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad
Prohászka Lajos ld. 1825. sz.

[1] A levél: 1875. sz.

1878. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VIII. 30.

Kedves Stefka,

nagyon örültem levelének,[1] s a benne levő jó híreknek. Mégis csak ilyen röviden írok, mert a jövő hét derekán Deo volente Pestre megyek[2] a lakás ügyében, s bár csak 2 napra, mégis remélem, hogy eljutok Magukhoz, – a szándék nagy bennem. Ha mégse sikerül, előre bocsánatot kérek, majd pótoljuk utóbb. A Vita Nuova előszót[3] elolvasta már? Ha igen, kérném, mert Tolnay Carlo Itáliában van, s oda elküldhetném neki.[4] Kérném a ládát is, mert minden köbcentiméternyi helyre szükség lesz.

A közeli viszontlátás reményében mindnyájukat szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás a zengővárkonyi templomot ábrázoló képeslapon.
Címzés: Tábor Béláné Mándy Stefánia úrnőnek Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] FL felutazott Budapestre az Eötvös kollégiumbeli szobákat megnézni.
[3] A vita nuova és a mai olvasó. Dante: Az új élet (La vita nuova.) Jékely Zoltán fordítása. A bevezetés Fülep Lajos műve. Bp. [1943.] Franklin.
[4] Tolnay Károly 1950. I. 19-i (1821. sz. levelében általában, 1950. XI. 5-i (1868. sz.) levelében cím szerint sürgeti FL-nál a könyv elküldését.

1879. FÜLEP LAJOS – PROHÁSZKA LAJOSNAK

Z[engő]V[árkony], 1947. VIII. 30.

Kedves Barátom,

leveled is, lapod is[1] megkaptam. Nagyon örülök, hogy jól érezted magad itt.[2] Ebben nem is kételkedtem, különben nem is mertelek volna ide invitálni, de lehetetlennek gondoltam, hogy ez a vidék ne szóljon Hozzád s meg ne hódítson. Ami a lakóját illeti, szíves szavaidat jóindulatod kifejezésének tekinti, s azt feleli rá, hogy bár az ő korában már nem igen szoktak új barátságokat kötni, azt hiszem, hogy Benned igazi barátot talált, amivel a legtöbbet mondja, mert a barátságot mindennél többre értékeli.

Kereszturytól ma végre megjött a levél[3] (20. helyett csak 27-én ment vissza Pestre), s így én a hét derekán Deo volente Pestre szaladok, számításom szerint csak 2 napra (így is 4 nap megy el rá az utazással!), mert ha csakugyan költözködésre kerül sor még rengeteg a tennivalóm itt. Ha csak futja kevés időmből, keresni fogom a Veled való találkozás alkalmát, ha nem sikerül, kérlek, légy elnézéssel, majd utóbb pótoljuk. De mivel számítok a lehetőségére, most csak egészen röviden írok, mivel azonban az ellenkező eshetőségre is gondolok, megírom Kollár[4] válaszát, hadd értesülj róla minél előbb.

Először levelében ír róla, három nappal utóbb külön lapon csak erről ír.[5] Szószerint idézem mind a kettőt. A levél elején: „A Prohászka könyvet ismerem, én annak a kiadására egyelőre alkalmatlan vagyok, mivel minden figyelmemet és pénzemet leköti az ERASMUS,[6] mellyel ki kell tartani." (Az én megjegyzésem: csakugyan ismerheti ő a könyvet? nem téveszti össze a Vándor és b.[ujdosó]-val?[7] vagy mással? de ez egyébként nem fontos, mert lehet, hogy csak fontoskodás, a mindenről tudni akaró kiadóé). A levél végén visszatér a témára: „A Prohászka ügyben én talán azt a tanácsot tudom adni, hogy írassatok a könyvről[8] egy kitűnő, de nagyon objektív kritikát és én ezt lehozom az Erasmus-ban. – Az Erasmus már forum, és ezért, ha aztán abból a számból akár csak a szerző vagy 10 számot kitűnő angol vagy amerikai kiadóknak megküldhet, már megvan annak a lehetősége, hogy ők maguk jelentkeznek. Ez azt hiszem a legegyszerűbb és legolcsóbb megoldása annak, hogy a könyv könnyen kapjon kitűnő kiadót." Végül a levelezőlap: „A Prohászka-könyv recenseálására az Erasmusban talán a legalkalmasabb volna dr Czakó Ambró,[9] 423 Queen Street West, Toronto 2. Ont.[ario] Canada. A legnagyobb canadai kiadó ezen felül neki barátja."

Eh bien, qu'en dis-tu? Van kedved hozzá? Czakót ismered? Défroqué cisterci, aki aztán quaker lett, hogy végül hol kötött ki, nem tudom. Én találkoztam vele egyszer-kétszer, az ismeretség tehát megvan, ha tehát kell, írhatok neki. De ki lehet-e küldeni a könyvet?

Postailag igen – éppen tegnap kaptam valamit USA-ból –, de úgy tudom, némi aggályaid vannak a könyv küldhetése felől. Bár azt hiszem, ez az ok is meg fog szűnni. Tehát határozz róla.

A szíves invitálást köszönöm, ha most nem direkt terepszemlére mennék, élnék is vele, mivel azonban a Casino utcáig a Nagyboldogasszony útjának se csendje, se lármája nem hallatszik el, kénytelen vagyok oda menni a kísérleti telepre.

A közeli, vagy későbbi viszontlátásig szeretettel köszönt

Fülep Lajos

EK Kézirattár F 103. XI. 60. sz.
Kézírás.
Prohászka Lajos ld. 1825. sz.

[1] Ld. 1875. ill. 1877. sz.
[2] Ld. 1825/4.
[3] Keresztury Dezső levele nem maradt fenn.
[4] Kollár Kálmánra utal. Ld. 1761/12. A levél nem maradt fenn.
[5] A lap nincs meg.
[6] Ld. 1801. sz.
[7] Ld. 1798/7.
[8] A mai élet erkölcsére utalhat. Ld. 1825/2. Recenzió nem jelent meg az Erasmusban.
[9] Czakó Ambró (1887–1974) vallás- és művészetfilozófus, publicista, egyetemi tanár. 1902–1916 között ciszterci szerzetes, kilépése után elvégezte a református teológiát, a Tanácsköztársaság idején a polgári iskolai Tanárképző Főiskola tanára. Utóbb elvesztette állását, a húszas években különféle lapok szerkesztője, amelyeket sorra betiltottak, őt magát pedig perbe fogták. 1925-ben Bécsbe, majd Kanadába emigrált, ahol az United Church lelkésze lett. 1950-ben rekatolizált, a halifaxi Saint Mary's University művészettörténet-professzora lett.

1880. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

Z[engő]V[árkony,] 1947. VIII. 31.

Kedves Nagyságos Asszony,

köszönöm sorait, s abban bízom, hogy mire ez a lapom odaér, vagy nem sokkal utána hír érkezik férjétől Már.[amaros] szigetből vagy más helyről, az orosz határon innen. Mert olyan sokan érkeznek egyre-másra, olyanok is, akikről nem volt hír évekig, hogy ez a remény teljesen jogosult. S ő, ha megérkezett, és kipihente a fáradalmakat, bizonyosan hamar ír is majd nekem. Nagyon várom, és kívánom én is, hogy végre már itthon legyen.

Szíves üdvözlettel igaz tisztelője

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/100.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernőné úrnőnek Budapest VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

1881. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

Székesfehérvár, Szent István tér 7.
1947. IX. 3.

Kedves Professzor Úr,

köszönöm a lapot és a mostani levelet[1] – az utóbbit csak a napokban kaptam kézhez, mert közben Pesten jártam. Útlevelemet, sajnos, még mindig nem tudtam kiharcolni, ez most egyre nehezebb; s egyre bizonytalanabb, hogy mikor jutok el Itáliába.[2]

De a lelki táj, ahová most jutottam, fölér minden utazással. Írtam arról Professzor Úrnak, hogy eljutottam valami dimenziótlan Semmibe; azt hittem, hogy innen tovább fölfelé kell jutni, s ehelyett kilátás nyílt lefelé, az élet felé, mint a gleccser tetejéről a völgykatlanba. Megdöbbentő, és éppen teljes valódisága által valószerűtlen, ahogy itt megmutatkozik a lenti táj nagy vonalakban, rajta a sors felhőárnyék mintázata és mögötte a megfoghatatlan dolgok hegytömbjei. Itt csaknem „érteni" lehet mindent, vagy legalábbis végigtekinteni. Eddigi életemben a legtöbb, hogy ide eljutottam: nem hittem volna, hogy az élet látványa, felülről, ilyen végtelenül szép; itt nem probléma többé, hogy mért kell létezni a sok zűrzavarnak, ha teljes összefogottságában ennyire zavartalan. Innen nézve a legszennyesebb dolgok sem ijesztőek többé, mert nyilvánvaló a hitelességük, a hovatartozásuk. S a legcsodálatosabb, ahogy megéreztem, hogy itt már milyen zavartalanul lehet szeretni mindent, különbség és fokozat nélkül; s hogy ez a szeretet nem „felülről" jön belém, hanem „alulról": a lenti táj, a rengeteg kis éhes acsarkodó, tele van latens, vak, felszabadítatlan szeretettel. Akik, egyébként, egymást ölik-marják, együttvéve a szeretetnek csaknem akkora mágyája, mint a Teremtő maga.

A költészethez való viszonyom sajátságosan átalakult. Egyelőre képtelen vagyok az alkotó-koncentrációra, viszont a versek szinte folynak belőlem, pongyolán és igénytelenül. Sok elvont vers után most többnyire konkrét és szenzuális versek.

Úgy látszik, hogy a jelenlegi élményem, bármennyire nagyvonalú is, nem szeret nagyvonalúan kifejeződni; hanem az igénytelenséget, mennél teljesebb ürességet, népdalspontaneitást szereti. Íme például egy dalocska, melyben tulajdonképpen még csak ötlet sincs, mégis a magyar nyelv géniusza mosolyog benne; azt hiszem, első eset, hogy sikerült egy isteni lányt megnevettetnem:

A kutya-tár[3]

Harap-utca három alatt
megnyílott a kutya-tár,
síppal-dobbal megnyitotta
Kutyafülű Aladár.
Kutya-tár! Kutya-tár!
Kutyafülű Aladár!

Húszforintért tarka kutya,
tízért fehér kutya jár,

törzs-vevőknek öt forintért
kapható a kutya már.
Kutya-tár! Kutya-tár!
Kutyafülű Aladár!

Sejtelmem sincs, hogy ebből a fütyülő semmitmondásból hová lesz út tovább. Remélem, Itáliába; nemsokára megint fölveszem a leggyilkosabb küzdelmet az útlevél-osztó hatóságokkal. Talán ősszel sikerül Pesten találkoznom Professzor Úrral; addig is hálával veszem és gyarapodásomra használom, ha Professzor Úr ír nekem.

Minden jót, ép egészséget kívánok, hálás mély tisztelettel,

Sanyi.

MTAKK Ms 4590/259. Megj.: Weöres S: egybegyűjtött lev. I. 468–469. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] FL lapja és levele nem ismeretes.
[2] Ld. 1826/3.
[3] A kutya-tár c. vers a Bóbita c. kötetben Bp. 1955. Ifjúsági Kiadó, 53. p.-n jelent meg. A Weöres Sándor Egybegyűjtött írások. Bp. 1970. Magvető kiadásában megjelent versmutató e levél tanúsága szerint tévesen teszi 1950-re a vers keletkezését. (II. 812. p.)

1882. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. IX. 11.

Kedves Károly,

leveledre[1] nem válaszoltam nyomban, mert Pestre készültem a lakás, és helyzetem tisztázása ügyében, három napja jöttem meg, s a fáradalmak kipihenése és az itthon felgyűlt restanciák elintézése után immár írok, hogy megírjam azt is, ami miatt válaszom késleltettem, s amivel kezdem is a levelem, ha már benne vagyok ebben a magyarázgatásban. Tehát: Keresztury[2] nagyon biztat, hogy az ügylet elvi részét (szerződésemet az állammal, hogy az Eötvösből idővel – valamely régime-változásban – ne lehessen kilakoltatni munkaképességem fogytáig) hamarosan elintézi, s a lakás tatarozása is elkészül okt.[óber] közepéig, úgy hogy akkor hurcolkodhatom. A terv az, hogy a mostani I. f.[él] é.[v]-ben egyáltalán nem adnék elő az egyetemen, s később is lehetőleg minél kevesebbet, mert nem nagy kedvem van a bemászkáláshoz akármilyen rossz időben, s úgyis elég dolgom lesz az eötvösistákkal. A lakás bizony egy kicsit szűkösce ennyi holminak, viszont, mint tudod, elég jó helyen van, legfőbb erénye pedig, hogy megment a háztartási gondoktól, egyébként a lehető legkevesebb időt szeretném Pesten tölteni, amennyit éppen muszáj.

Leveledben nagyon örülök annak a biztató hírnek, hogy mégis csak keresnek valami módot Pestre hívásodra. Ámbár Téged nem ez illet meg, hanem a legeslegelső hely, de hát a háborútól nyilván az egész világ meghülyült. Pestre hívásodon való örömömben persze az az önzés ágál, hogy legalább nem leszek egyedül. Mert hogy 27 esztendei remetesé-

gemnek a Pestre költözéssel vége szakadjon, arra, most már látom, nincsen remény. Kivel tudjak ott nekem fontos dolgokról szót váltani? Pedig most érkeztem csak el – elég későn, de hát mit csináljak? – igazán jelentékeny koncepciokig, amiknek megírása folyik.

Nagyon jó, hogy ügyedről részletesen tájékoztattál, alkalommal felhasználhatom. Minden máskép lett volna, ha Keresztury helyén marad.[3] Hisz erről – mint akkor megírtam – én is beszéltem vele. Ami a Prohászka „summarius felvilágosítását" illeti,[4] korántse volt olyan summarius, mint levelem nyomán gondoltad, éppen csak hogy nem tartottam szükségesnek mindazt megírni Neked, amit úgyis tudsz, s amit ő ugyanúgy mondott el, mint leveledben Te. Az ő beszámolója inkább nagyon részletes volt, s ittléte alatt többször is visszatértünk erre a témára, mert, gondolhatod, sehogyse akart a fejembe férni a disznóság, amit csináltak. Ő elmondta azt, hogy megpróbált agitálni, s valami tíz ígéretig el is jutott, de aztán azt látta, hogy ellenzőid valósággal meg vannak szervezve. (Bár én azt hiszem, ilyesmire szükség sincs, elég, amennyivel kiemelkedel közülük.) S a magántanárok képviselője, Waldapfel József, bár szavazata nincs, egész nekivadultan ádázkodott Ellened. Egy Waldapfel![5] Imre testvére![6] nem értem. Nem valószínű, hogy az ő szava hatott, – sajnos, úgy látszik, nem is volt rá szükség – de jellemző. Mit lehet akkor a többitől várni? És Imre? vagy talán ő is? ez aztán gyönyörű volna. (Nem tudom, ismerted-e ezt a Waldapfel-részletét az ügynek; ha nem, a forrást, kérlek, ne add ki sehol, hiszen Proh.[ászk]-án kívül úgyis származhatott volna más jelenlevőtől is.)

Carlo[7] meddig marad Italiaban? s ha Te, mint írod, októberben ismét Tegnában vagy dec.[emberben] és jan.[uár]-ban nem leszel-e megint Italiában, ahol, ha tervezett utam[8] sikerül, végre találkozhatnánk? ez volna aztán ünnep a világon, ha mindhárman együtt lehetnénk, és Romában!

Carlonak pedig itt üzenek valamit, mert a címét se írta meg. A napokban Princetonból megérkezett a *Sistine Ceiling*[9] – de hát ez *másodszor,* mert hiszen ő nekem egyszer már megküldte különnyomatokkal együtt. Itt, úgy látszik, valami fatális tévedés történt. Másodszor kaptam meg a *Youth of Michelangelo helyett,*[10] és a metszetekről írt könyve helyett.[11] Most aztán mit csináljak ezzel a duplummal? Milyen kár ezért a drága könyvért. A Youth-nak meg nyilván búcsút mondhatok, az már sose fog megjönni. (Pedig tavaly azt írta, hogy reserváltatott nekem példányt belőle. De azóta elfelejtette.)

Gondoljatok részvéttel rám, akinek fejét annyi holmi csomagoltatásának és elköltöztetésének gondja nyomja. Ha igaz, amit Swedenborg[12] mond, hogy a másvilágon minden ugyanúgy van, mint itt, akkor, remélem, be fogják számítani nekem ott, amit hurcolkodásban itt leistoltam, s pár százezer esztendeig háborítatlanul hagynak főni ugyanabban a katlanban.

Ha valami történik ügyedben vagy sorsodban, kérlek, közöld velem.

Szeretettel ölel

Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Tegnába írt levél.

[1] Ld. 1874. sz.

[2] Ld. 1891/2.
[3] Keresztury 1947. III. 14-én mondott le.
[4] Ld. 1868. ill. 1874. sz.
[5] Waldapfel József (1904–1968) irodalomtörténész, az MTA tagja. Korábban gimnáziumi tanár, 1946-tól a Középiskolai Tanárképző Intézet tanára, 1949–1968. között a budapesti egyetem magyar irodalomtörténeti professzora.
[6] Trencsényi-Waldapfel Imrére utal.
[7] Carlo –Tolnay Károly.
[8] Ld. 1868/9.
[9] Ld. 1760/5. ill. 1807/6.
[10] Ld. 1760/3.
[11] Swedenborg, Emanuel: De coelo et ejus mirabilibus et de inferno ex auditis et visis. Londini, 1758. Magyarul: Menny és pokol látottak és hallottak szerint. Bp. 1909.

1883. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. IX. 11.

Kedves Dezső,

megállapodásunk szerint[1] megírom a fal átvágásához szükséges mérés eredményét, és egyéb mementokat.

1) két szoba közti falnyílásnak *magossága: 2 méter* (úgy, mint terveztük; mert amelyik könyvszekrény magosabb, szétszedhető; különben itt se tudott volna beférni!), *szélessége 85 cm* (erre ügyelni kell, mert csak 80-at írtunk a falra);

2) az ajtó befalazására *szigetelő nádréteg;*

3) fürdőszobában a mennyezeti lámpát lehozni a félszoba magaságig (az ott levő vascsövekben);

4) a villanylámpa-helyeket, connectorokat, kapcsolókat egytől-egyig ki kell próbálni, „hogy nehogy" meglepetés érjen.

5) lakbér! (Két gyűjteményt adok át; gondnokuk!)

6) beosztás Eötvösbe.

Jenő barátunk[2] írja majd meg véglegesen, mennyi lencsét vegyek, s küldjön hozzá zacskót, mert attól tartok eltalálják adni, s még jobban megdrágul.

A lisztet a napokban megbeszélem a malmokkal, s megírom az eredményt.

Ezt a levelet pedig – a másik felén lévők miatt – légy szíves ereklyeként megőrizni, s elővenni, amikor az iparosok ott vannak.

Várom a szerződést.

Ha a vendégszoba csak annyira használható lesz, hogy megalhassak benne, s minden munka kész, egy napra – mint megbeszéltük – felröppennék a hurcolkodás megkezdése előtt végső szemlére s minden holmi helyének kimérésére.

Kinek-kinek kézcsókom, üdvözletem

szeretettel ölel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 14. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A megállapodás valószínűleg szóban történt.
[2] Jenő – Tomasz Jenő. Ld. 1858/6.

1884. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. IX. 22.

Kedves Dezső,

a tőlem teljesen idegen akadékoskodás és szőrszálhasogatás látszata árán is – csak qualifikált rosszindulat foghatná rám – kénytelen vagyok aláíratlanul visszaküldeni a szerződést.[1] Ez nem az, amit mi megbeszéltünk, nem az, aminek konceptusa előttem volt, sokban lényegesen eltér tőle, részben ellenkezik vele, és egyáltalán nincs benne, amit pontosan megfogalmazva conditio sine qua non-ként megküldtem Neked. Az történt, amit előző alkalommal írtam: minden új fogalmazása jobban eltávozik az eredeti intenciótól. Ezért indítványoztam akkor, ha kellek, menjek fel szerződés nélkül, s majd ottlaktomban, tehát közvetlen részvételemmel csináljuk meg, mivel eléggé kiderült, hogy levelezés útján nem lehet. Mivel – megismétlem – úgy is az a szándékom, hogy mindakét gyűjtemény[2] az Eötvösé legyen, nem akarok semmi mást, mint amit már megmondtam, megírtam, amit tudsz, s amit javalltál; nem akarok semmit hozzátenni; tehát az én részemről semmi akadálya se lesz a megegyezésnek. Ha *így* nem kellek, vagy ha végkép lehetetlen az én intenciom szerint egyezni, kérlek, írd meg *azonnal,* hogy más úton induljak el. Ezt az azonnalt nagyon nyomatékosan és barátságod jeleképpen kérem Tőled, indokolnom, azt hiszem, szükségtelen.

A szerződésben most megint olyasmi van, ami eddig nem volt, s ami még akkor is elfogadhatatlanná tenné, ha egyébként, teljesen elfogadható volna. A 3. és 4.-ben: „ha... saját jogos és jogilag indokolható elhatározásából elhagyná." Tehát nekem „jogilag" indokolnom kell esetleges elköltözésemet, különben nem vihetem el a könyvtárt. De egyáltalán nincs meghatározva, mi a „jogos" és „jogilag indokolható", s ha netán sor kerülne rá, nyilván nem is én fogom meghatározhatni. Vagyis: ki vagyok kényre-kedvre szolgáltatva. Vagyis: olyan az egész, mintha nem én adnék az államnak valamit, hanem az állam adna nekem. Nekem az elköltözésre lehet szubjektív okom, amit se „jogilag", se máskép nem tartozom indokolni. Nekem a könyvtáramra szükségem van, az a munka-szerszámom, nem kockáztathatom az elvesztését semmilyen csűrhető-csavarható jogi formula kedvéért. Az állam *enélkül se* kockáztat semmit. Ha öt év eltelte előtt elköltözöm, nem veszít, legfeljebb nem kap meg valamit. Hogy a lakásra költségei voltak? *Enélkül is* lettek volna. Az én miattam való külön költség egyedül a harmadik szoba odacsatolása, ennek költségei nem egyszeresen, hanem többszörösen megtérülnek a néprajzi gyűjteménnyel, mely odaköltözésemmel végleg az államé lesz. Ha Ti nem így gondoljátok, kész vagyok a harmadik szoba odacsatolása s a költözködés költségeit fedezni, természetesen a népr.[ajzi] gyűjt.[emény] ajá-

dékozása nélkül.[3] A „saját elhatározásom"-nak tehát semmiféle megszorítását vagy minősítését se fogadhatom el.

Te magad indítványoztad annak biztosítását, hogy engem önkényesen ne lehessen kitenni. Ennek is az ellenkezője van a 3. és 4.-ben: „ha... intézkedése folytán" etc. Tehát elég *„intézkedni". „Jogos"* és *„jogilag indokolt" nélkül!* Hát akkor mért adom a könyvtárt? Te Magad mondtad, azért, hogy *ilyesmi ne történhessen.* Hogy én használhatatlanságom esetén nem kívánok ott maradni, megírtam a legutóbb küldött szövegben. Tehát ettől nincs mit tartani. Ha pedig nem teljesítem a kötelességem, fegyelmi úton megállapítható, s megvannak a természetes konzekvenciái. Az állam tehát itt se kockáztat semmit, én azonban, az adományozó, annál többet.

Az 1. pontban szó sincs arról, hogy a népr.[ajzi] gyűjt.[emény]-ért felköltöztet az állam, csak az, hogy a „költözködés befejezése után a gyűjtemény tulajdonjoga az államra száll át." Így ez abszurdum.

Az 5.-ben: félévi idő, de csak alkalmatlanná válásom esetére. *Önkényesen azonnal* kitehetnek? Igaz, én erről a második eshetőségről nem írtam; nem, mert teljesen excludálva volt!

Ezek azok a lényeges eltérések és ellenkezések, amik miatt ezt az adományi szerződést nem fogadhatom el. Lehetetlen, hogy ezeket Te is nem láttad, s ezért nem értem, mért írattad alá a min.[iszter]-rel.[4] Ha azért, mert azt akarod, menjek már, akárhogy is, őszintén köszönöm, a menés kívánsága – nem titkoltam, s nem titkolom – bennem is erős, de *ilyen* áron, kezem-lábam megkötöztetve Te se kívánhatod – emberségesebb embernek ismerlek –, s én se engedhetem magam a kívánságomtól elkapatni. Ha volna biztosíték arra, hogy Te leszel ott mindig, szó nélkül aláírnám; de mivel ilyen nincs, újra arra kérlek, amire Pesten: segíts nekem a legelemibb érdekemnek valami non putarem ellen való megvédelmezésében.

Elintézetlen pont még a lakbér kérdése is, amiről leveledben – noha én az enyimben említettem – egy szó sincs. Ti azt mondtátok, a fizetés 25 %-a, mert nem szoba, hanem *lakás.* Ennek ismételten kénytelen vagyok ellene mondani. A lakás fogalmát nem a szobák száma határozza meg, oly módon, hogy 3 szobánál kezdődik a „lakás", lakás az, amihez konyha, kamra, esetleg cselédszoba van. Itt mindez nincs. Amiből következik, hogy nem férek el benne, s élelmiszereimet etc. ki tudja, hol fogom majd elhelyezni, s ki tudja, milyen kényelmetlenségeket vállalok. Arról nem beszélek, hogy a szobák kicsik, valódi, mellékhelyiségekkel bíró lakásban így is elférnék, így azonban nem. Méltánytalanság tehát teljes lakás bérét követelni, különösen a 25 %-ot, azaz kb. havi 250 f[orint]-ot, mikor, mint említettem, pd. a Szemenyey[5] 3 nagy szobás, minden mellékhelyiséges, nagyon szép, kényelmes lakása 200 f[orint]. Tehát vagy 3 szoba szokott bérét vállalom, vagy ha meg akarod s tudod csinálni, hogy a gyűjtemények gondnokaként ingyen kapjam, azt se bánom, persze de nem ragaszkodom hozzá. Ez utóbbi esetben, ha t. i. ingyen laknék, s 5 év eltelte előtt elköltöznék, vagyis úgy, hogy a könyvtár nem lenne az államé, kötelezem magam, hogy az ott töltött időre utólag megfizetem a lakbért, a collegiumi szobák bére szerint számítva. De akármelyiket választod, erről is írás kell, akár az ajánd.[ékozási] szerződés pontjaként, akár külön, hogy itt se érhessen utóbb valami meglepetés.

Ha az itt elmondottak után is aktualis a menetelem, írd meg, mikorra menjek, amikor t. i. már olyan állapotban láthatom a lakást, hogy érdemes mennem, s amikor lehetőleg

a vendégszoba is meg lenne, hogy ne kellene Nálatok alkalmatlankodnom. De ezt az értesítést jó idejében kérem, hogy itteni ügyeimet hozzá alkalmazhassam.

Ugyanilyen feltételesen figyelmedbe ajánlom a lakásban levő teendőkről előzőleg küldött listát, különösen ne felejtsétek el a befalazott ajtó helyét szigetelni, ahol 2 lámpa van, vagy alternáló vagy 2 kapcsoló legyen, hogy külön lehessen használni őket, a vill[any]csengőt, s a függönyöket sötét barnára festetni.

K[edves] feleségednek[6] kezét csókolva, szeretettel ölel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 15. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A szerződés végleges szövegét ld. 1891/2.
[2] Ld. 1887. sz.
[3] Ld. 1831/6.
[4] Ortutay Gyulára utal. Ld. 1827/10.
[5] Szemenyey Sándor (szül. 1918.) ref. lelkész. 1942-ben diplomázott, a zuglói ill. budai egyházközségben, majd az Egyházkerület püspöki hivatalában teljesített szolgálatot. 1945. IX. 1-jétől belügyminisztériumi tisztviselő, de már 1946-ban ismét egyházi szolgálatban áll. FL távozása után szó volt arról, hogy a zengővárkonyi egyházközség presbitériuma meghívja Szemenyeyt lelkésznek (Presbitériumi ülések jegyzőkönyve, 1947. XI. 24.), végül azonban mégis pályázatot írtak ki, amelyen Kurucz József derecskei hitoktató, Majsai József szentesi segédlelkész és egy harmadik, az esperes által kijelölendő személy is pályázott Szemenyey mellett. 1948. II. 7-én többséggel Majsait választották meg.
[6] Ld. 1759/6.

1885. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. IX. 23.

Kedves Dezső,

tegnapi levelemből[1] kimaradt valami – nem csoda, olyan hosszú volt –, ami pedig a legfontosabb. Az t.[udni] i.[llik], hogyan gondolom a „jogásszal" szerzett tapasztalatok után az adomány-irat formáját és tartalmát. Szerződés helyett ajándéklevelet írok, amit hozzá függesztett clausulában a miniszter[2] elfogad. Ehhez csak mi hárman kellünk, „jogász" nélkül, s bizonyára van Nektek is elég eszetek ahhoz, hogy tudjátok, mit fogadtok el, „jogász" nélkül.

Írásban adom itt Neked, hogy nem foglalok bele semmi olyat, amit nem tudsz, nem javalltál, nem proponáltál. Ha valamit mégis kifogásolsz, hiányolsz etc.[etera], eleve kijelentem, hogy nem ragaszkodom a magam szövegéhez, minden méltányos változtatást elfogadok. Mi ketten eddig egyet értettünk, bizonyos, hogy ez után is egyet értünk. S nem lesz benne semmi olyan se, ami a miniszternek megnehezítse az aláírást.

Ezen a módon megcsinálhatjuk akár költözködésem előtt, ha futja az időből, akár utána. Ha az elsőt választod, küldd vissza azonnal a szerződés egyik példányát, hogy ami alkalmas, felhasználjam belőle a min.[iszter] kívánságaiból.

Ha úgy gondolod, jobb volna költözködésem után, csak valami aggályod van, írásban kijelentem itt ezt is: ha valahogy mégse tudunk megegyezni, felmondhattok nekem, amikor tetszik, s ha kívánjátok, a harmadik szoba odacsatolásának költségét megtérítem. Azt hiszem, jobban nem lehet bizonyítani, mennyire bízom a mi teljes egyetértésünkben, s nem lehet teljesebb garanciát adni arra, hogy Titeket semmi kár se érjen. De ha még mást is kívánsz, kész vagyok rá.

Ezen a módon kellett volna kezdenünk, rég túl volnánk rajta.

Szeretettel ölel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 16. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1884. sz.
[2] Ld. 1827/10.

1886. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. X. 4.

Kedves Dezső,

most érkezett leveledre[1] azonnal válaszolok. Örülök a munka haladásáról szóló jó híreknek, mennék is hétfőn, de malheur történt velem: egy felső fogamtól az arcom megdagadt, a gyökeret resecálták, ami valóságos műtét, a két öltést még ki kell venni, ami nem történhet meg kedd–szerda előtt. Úgy hogy csüt.[örtök] vagy péntek előtt nem igen mehetek. Ha mégis lehet, előbb megyek. Éppen emiatt a késedelem miatt küldöm magam helyett is ezt a levelet.

Leveledben egy szóval se nyilatkozol arról a kérésemről – pedig erről külön levelet írtam –, hogy a szerződést[2] majd Pesten, helyre vergődésem után nyugodtan csináljuk meg. Ha hallgatásod beleegyezés, akkor jól van; ha nem, akkor nem jól van, mert napokig tartó kínjaim minden dolgomban visszavetettek, s nem tudom garantálni, hogy utazásomig a tervezetet megcsinálom. Nem bízom benne, de ha mégis sikerül, a miniszteriummal szerzett szörnyű tapasztalatok után még a magam tervezetét se írom alá addig, míg ügyvéddel vagy közjegyzővel meg nem nézettem.

Nem értem levelednek azt a részét, mely arról szól, hogy beosztásom aktájának expediálásával meg akarják várni a Pestre menetelemet s azt a megbeszélést, amit – úgy hiszed! (s ha tévedsz?) – félóra alatt el lehet intézni azzal a min.[iszteriumi] tisztviselővel, aki az ügy „gazdája". Mi van már meg e mögött? Mi van itt még *elintézni való?* Te azt mondtad nekem, be leszek osztva az Eö[tvös]-be, egyetemi tanítás alól mentesítve, ezt *Te* elintézed a miniszterrel,[3] – s aztán meg is írtad, hogy el is intézted, az aktát expediálják... most pedig nem expediálják, mert etc. Kedves Dezső, én már nem bírok el több meglepetést, azt, hogy valami „el van intézve", s a végén kiderül, hogy még sincs, s lehet mindent elölről kezdeni.

Ezért kértem Tőled előző levelemben, ha úgy látod, nem lehet a dolgot méltó módon, gentlemens agreement-tel elintézni, írd meg azonnal.

Ha pedig levelednek ez a passzusa úgy értendő (nagy kár, hogy nem írtad meg világosan), hogy azzal a „jogásszal" kell mégis a szerződést előzőleg parafálnom, s a Te „azt hiszem"-ed erre vonatkozik, kereken megmondom, én azt az embert se most, se soha nem akarom látni, vele „megbeszélésre" leülni nem tudok, mert ha csak rá gondolok, a belem is kavarog. Ha tudnád, milyen undor van bennem, Te se gondolnál rá, sőt, még a gondolatától is megvédenél. Ennek az ügynek nem ismerem el más „gazdáját", mint Téged, a minisztert és magam. És nagy kár volt mindjárt az elején, amikor annak a jogásznak a keze hozzányúlt a dologhoz, ha már megtörtént, nyomban és végkép le nem törülni róla még a nyomot is; mert kár valakit, aki ilyen szándékkal és kedvvel indul neki valaminek, mint én, így megkeseríteni. Én a legelső gombnál megmondtam, hogy a mellény úgy nem gombolódik; megismételtem minden következő gombnál; mégis végig kellett gombolni a mellényt, hogy előző leveledben azt írd: „úgy látom, a szerződést illetőleg rossz úton jártunk; leghelyesebb, ha újra gomboljuk a mellényt." S íme, a rá következő leveled után már nem tudhatom, nem a régi lukba kerül-e megint a gomb. Ez a hullámzó vőlegénység[4] nem nekem való.

Ha tehát, mint előző leveledben írtad, *úgy* akarod a dolgot, kérlek, ne engedd végkép elrontani.

Szeretettel ölel

Lajos bátyád

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 17. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 1891/2.
[3] A miniszter: Ortutay Gyula ld. 1827/10.
[4] Tamási Áron: Hullámzó vőlegény c. színművére utal, amelyet a Nemzeti Kamaraszínház 1947. I.-ban mutatott be. Keresztury kritikát írt róla a Válasz 1947. III. 3. sz. 286–288. p.

1887. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. X. 15.

Kedves Dezső,

tegnap eljártam a szállítás[1] ügyében, az eredmény – ahogy meg is táviratoztam – egészen kitűnő. A Szállítmányozási és Kereskedelmi R. T. (Pécs, Jókai tér 5, tel.[efon] 17–38; megírom mindezt pontosan, kellhet sürgős intézkedésekhez) felvisz mindent *bútorszállító kocsin,* rendesen-gondosan csomagolva, s odaviszi a házhoz; hogy háztól-e, még bizonytalan, az ember majd kijön, s megnézi az utat Pécsvárad és Várkony közt, alkalmas-e a bútorszállító kocsi hurcolásához; ha nem, kijön annyi stráfkocsival, amennyi kell, a bú-[tor]szállító az állomáson lesz, ott rakodnak bele. Így egy nap alatt megtörténhet minden.

Beszéltem vele az autókon szállításról is; nekik az anyagilag előnyösebb, ha ők csinálják (nem mondtam meg neki, hogy a min[iszterium] autoi csinálnák), mégis a leghatározottabban eltanácsolt tőle, az országutakat olyan rossznak mondja – s ezek tudják –, hogy kár és baj nélkül szállítani lehetetlen, felelősséget se vállalnak. A költséget pontosan nem tudta megmondani, mert a művelet pesti részét pesti céggel kell lebonyolíttatnunk s azt meg kell előbb kérdezniök. Arra a kérdésemre, hogy mégis kb. – azt felelte: 2–2500 f.[orint] mindent beleértve. Nos, én arra számítok, hogy lesz belőle 3–3500 f[orint]. Ezt is olyan csekélységnek tartom, hogy azt mondom: a miniszterium egy percig se gondolkozzon rajta, és ne okozzon nekem késedelmet és kárt, mert különben hagyjátok ki a szerződésből[2] a népr.[ajzi] gyűjtemény ajándékozására vonatkozó első pontot, a magam költségén költözöm; s ha ez megbolygatja azt a pontot, hogy a két gyűjtemény gondnokaként ingyen kapom a lakást, ezt a pontot is kihagyhatjátok. A gyűjteményből kifizetem a bért is. Mint említettem, Martynékhoz[3] szálltam, ebéd közben szóba kerülvén a dolog, Feri – s ő jártas az ilyesmiben – azt mondta, a gyűjtemény *legkevesebb* 30 ezer forintot ér, de inkább többet, s nagyon könnyen értékesíthető; tehát éppen olyan összeget mondott, mint én.)

A bút.[or]száll.[ító] kocsival való szállításhoz *feltétlenül* ragaszkodom. És nem szeszélyből, hanem néhány igen komoly okból: benne vagyunk az őszben, akármikor megfordulhat az idő, nem vagyok hajlandó a min.[iszterium] butasága és garasoskodása miatt nagyobb kárt vállalni, mint amekkora volna a különbség a kiadásban, ha az auton szállítás – olcsóbb volna! de nem is az, mert ha háromszor kellene fordulni, a min.[iszterium]-nak a saját kocsijain is bele kerülne annyiba v.[agy] még többe, Mateosz-szal[4] minimum 4500–5000 f.[orint];) azután pedig igen nagy különbség nekem, egyszerre fenn vagyok-e mindenestől, vagy 2 hétig eltart, s ide-oda kell utazgatnom ki tudja, milyen időben.

Ebből tehát, ismétlem, nem engedek egy iotát se. Tehát beszélj velük erélyesen, igen vagy nem, nem lehet tovább huzavonázni, ki kell használni a jó időt. Talán Zsebőkkel[5] kellene az egészet elintézni, benne van elég fogékonyság és mokányság.

(Arról mégcsak nem is beszélek, hogy igazság szerint engem, rehabilitáltként, a min.[iszterium]-nak amúgy is költöztetnie kellene. Ez kétségtelenül jogos, de nem kívántam. Ha Csekey Pistát[6] tudják költöztetni Kolozsvárról és Szegedről...)

A dolog másik része ez: a Szállítmányozási ládákat nem tud adni, illetve tudna, de olyan keveset, hogy annyival nem érdemes neki látni. Mivel, mint mondtam, a népr.[ajzi] gyűjt.[emény]hez nekem nincs elég ládám, de meg nem is lehet tőlem kívánni a csomagoltatását, ezt proponálom: ha a szerződés *változatlanul* aláírható, s a szállítás a fent megírt módon (tehát bútorszállító kocsiban) elhatároztatott, gyere le azonnal – mintahogy vállalkoztál is rá – teherauton, 2–3 ügyes kollegistával, és *legalább 20 jó és elég nagy ládával.* Eszerint a népr.[ajzi] gyűjt.[emény] nem utoljára – mint terveztük – szállítódnék, hanem legelőször; s ami láda nem kell hozzá, raknánk bele egyéb holmit, s vagy elvinné a Ti autotok azt is, vagy maradna a többihez. A népr.[ajzi] gyűjt.[emény] külön szállítása amúgy se kerülhető el, mert a bút.[or]száll.[ító] kocsiba annyi holmi nem fér el, ezeket külön vagonba raknák, amiből megint csak kár lenne a kirakodásnál etc., meg külön kellene haza hordatni is, tehát még a költség is ugyanúgy meglenne, csak rengeteg risicoval; viszont ha Ti viszitek auton, háztól-házig viszitek, s *ennek* nem árt a rossz idő se, mert az edények ládákban lesznek jól csomagolva, a ládáknak, tékáknak etc. meg eo ipso nem árt.

A népr.[ajzi] gyűjt.[emény] szállításának terve eszerint azonos azzal, amit megbeszéltünk, csak azzal a különbséggel, hogy nem a végén lenne, hanem az elején. S ugyanezzel megoldódnék egy csapásra az a probléma is, hogy' kerülnek le ide a ládák. Hát így.

Bízom benne, hogy méltányolod a leírt módnak sok előnyét, de ez nem elég. *Halogatás nélkül* egy-kettőre erélyesen el kell velük intézned a dolgot, mert nincs idő. Ha azonnal nem akceptálják, megyek a magam költségén. Ha akceptálják, s a szerződés is rendben, küldjed azonnal aláírás végett, de ugyanakkor – mint megbeszéltük – táviratozzál is, hogy neki foghassak itt a csomagolásnak. Vagy pedig gyere Te az auton, ládákkal etc. hozd az iratot, s mindjárt viheted is a gyűjteményt. A min.[iszterium] pedig vagy lépjen azonnal érintkezésbe a Szállítmányozásival s bízza meg, vagy küldjön ide nekem valami megbízást, mert a vasúti elintézéshez (lapos kocsi, amire rátolják) szintén napok kellenek.

A signoráknak[8] kezét csókolva, szeretettel ölel

Lajos bátyád

A két gyűjtemény rövid ismertetése.

a) *Néprajzi:* kb. 60 népi (sárközi, bajai, mohácsi etc.) régi tál (a gyűjteménynek erről a részéről a Népr.[ajzi] Múzeum régebben itt járt emberei – Madarassy L.[ászló], Gönyei S.[ándor] – azt mondták, hogy ebben a nemben a múzeumnak nincs ilyen válogatott minőségű gyűjteménye); kb. 60 népi korsó, kancsó; kb. 60–70 hollóházi, apátfalvi, murányi, herendi etc. népi ízlésű tányér; festett, virágos tékák; 3 szökröny (közülük az egyik egészen kiváló darab, képe és leírása a pécsi Városi Múzeum 1941 évi Értesítőjében)

b) *Könyvtár:* 3000 és 4000 kötet közt lehet. Magyar, német, francia, angol, olasz, spanyol, görög, latin. Szépirodalom, filozófia, vallástörténet, művészettörténet.

Értékesebb darabjai: a Gigli-féle S.[anta] Caterina da Siena (La Vita e le Lettere) 1707, 4 K[ötet], metszetekkel, eredeti pergamenben (nagyon ritka, magam láttam Firenzében Eleonora Dusenál a Strebern cég számláját, 1908-ban, tehát 40 évvel ezelőtt, akkor volt 500 lira; hónapokig hirdették, a könyvker.[eskedelmi] szaklapokban, amíg meg tudták szerezni; azóta még sokkal drágábbnak kell lennie;) Divi Bernardi Claraevallensis Opera, 2 K[ötet]; folio, ½ perg.[amen], Paris 1586; Vita e Dottrina di Santa Caterina Fiesca Adorna da Genova, Padova, 1743, metszettel, ½ perg.[amen], ritka!; Antica Leggenda di S.[anta] Margherita di Cortona, Lucca, 1793, quarto ½ perg.[amen]; Cotta-féle 40 kötetes Goethe (E. v. S. Hallen) ½ bőr; Cotta-féle 12 kötetes Schiller (E. v. S. Hallen) egész vászon; Shakespeare First-Folio, 13 K[ötet], egész vászon (G. Harrap); Coleridge, 3 K[ötet], eredeti bőr, 1835. London, W. Pickering (Ranschburg 1942 novemb.[er]-i árjegyzékén 250 p[engő]-vel szerepelt); bibliophil kiadású Valéry-k; James Joyce: Finnigans Wake 1. kiadás; az egész Ady nagyrészt első kiadásban, közte Új Versek 1 k.[iadás]; dedikacioval, egész pergamenben; 8 k[ötet]-be kötve Volksbücher, 1838,–40, metszetekkel, így ritkán együtt etc.

Adom a) néprajzi gyűjteményem, b) könyvtáram minden állványostól.

Feltételek:

a) a néprajzi gyűjtemény fejében az állam autobuszokon, tehát háztól házig Pestre költözteti minden ingóságom, bútoraim, könyveim etc; s ha a csomagoláshoz az én ládáim nem elegendők, a szükséges számban kölcsönládákat bocsát vagy bocsáttat rendelkezé-

semre; a költözés idejét én mondom meg; a kívánt időre pontosan és felelősséggel gondoskodnak róla;

ha esetleg más módon hurcolkodom, úgy hogy a fent megírt módra nem reflektálok, akkor az egész gyűjteményt fölajánlom a Népr.[ajzi] Múzeum számára méltányos áron megvételre; ez esetben a múzeum leküld egy szakembert, aki a gyűjteményt katalogizálja, és megbecsüli; a gyűjtemény szakszerű csomagolásáról és elszállításáról az állam gondoskodik, kívánságom szerint időben;

b) könyvtáram fejében – mely az Eötvös Collegiumé lesz – azt a jogot kapom, hogy abból a lakásból, amelybe a Collegiumban beköltözöm, nem mozdíthatnak ki, holtomig benne lakhatom, vagy amíg akarok;

mivel a lakást az Eö[tvös] C.[ollegium] tanáraként kapom, s csak a bent maradhatási jogot a könyvtár fejében, kötelességem a Collegiumban tanárként működnöm, mindaddig, amíg erre a tanári működésemre a V[allás] és K[özoktatásügyi M[iniszterium]-tól megbízást vagy beosztást kapok; egyetemi tanári nyugdíjaztatásom nem mentesít a collegiumi tanárkodás alól, csak akkor, ha teljesen megrokkanok, vagy munkára képtelenné válok;

a könyvtár bármikor történő halálommal száll a Collegiumra;

öt évi ott lakásom idejére a tulajdonjog csorbítatlanul az enyim marad, vagyis ha öt év eltelte előtt elköltözöm a Collegiumból, magaméként elvihetem; ha öt évi ottlakás után költözöm el, tulajdon-jogom megszűnik, de a könyvtárt – tetszésem szerint akár az egészet, akár egy részét – elvihetem, úgy azonban, hogy a miniszterium jegyzéket készíttethet róla, s időnként meggyőződhet arról, hogy megvannak-e mind a könyvek, s hogy meg legyenek, becsületbeli és büntetőjogi felelősséget vállalok érte; halálom után a miniszt.[erium] azonnal gondoskodik az egész könyvtárnak az Eö[tvös] C[ollegium]-ba szállításáról.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 18. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A Budapestre költözésre utal.
[2] Ld. 1891/2.
[3] Ld. 1724/9.
[4] Magyar Teherautófuvarozók Országos Szövetkezete.
[5] Ld. 1848/3.
[6] Ld. 1733/3.
[7] Ld. még 1831/6.
[8] Keresztury Dezsőné ld. 1759/6. és édesanyja, Seiber Mihályné Patai Borbála.

1888. RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp, Gellért hotel 1947. X. 22.

Kedves barátom!

Ezer köszönet a szép és valóban „a régi" képért,[1] amelynek különlegesen örültem. A régi, otthonos szakáll meghatott, és örülök hogy van mit mutatnom, egyelőre Juckának,[2]

(aki régóta követeli hogy bemutassam neki ifjúságom egyik, számára ismeretlen szép emlékét), később majd szemfüles, vidám kis csibész unokámnak vagy unokáimnak, talán lesz köztük olyan, akinek érdemes mesélni a régi, másik hazáról és a jófajta, régi és *más* emberekről. Remélem még látjuk egymást, mi nov.[ember] 2, 3, és 4-én leszünk Pécsett, és ott mindkettőnknek egy-egy előadást is kell tartanunk.[3] De onnét, ha még ott vagy, – találkozhatunk, és ha nem, mi *ide* még visszajövünk pár napra, talán 8–9-ig. Ami a Michelangelot illeti,[4] remek lenne ha megkaphatnám és ez esetben kérlek küldd vagy küldesd postán *Amsterdamba, W. Zandpad 7.* Ha nem lehet, kár, de azért látni fogom otthon a könyvtárakban, persze épen a Sistina szívszerelmem és jó lenne saját tulajdonnak. Képzeld itt én a múlt hét végén dúló orkántól csúnya lázas meghűlést kaptam és 3 napig ágyban sínylődtem, ma azonban a második előadást[5] kellett tartanom rekedt hangon a VIII. tanteremben ahol az akusztika olyan, hogy versenyt kell ordítani a robogó villamosok lármájával, a rossz ablakok miatt. Így most rekedt és fáradt vagyok. De az emberek szimpatikusan reagálnak úgy az én mint Géza[6] előadásaira, ami jól esik Hollandia után, ahol mozdulatlan fa-arccal ülnek, még ha el vannak is ragadtatva. De talán épen *ez* jó arra, hogy az ember *nagyon* megerőltesse magát hogy némi odaadó, lelkesebb megértést varázsoljon a faarcokra? Lehet, hogy ez így van.

Még csak annyit. *Veronika*[7] *rendkívül* jó benyomást tett rám, és Gézára is. Azt hiszem elsőrangú teremtés és nem hiszem, hogy csalódnék. Szeretnék vele még találkozni és mihelyt egészséges leszek, felhívom. Sajnálom, hogy nincs Hollandiában, Juckával biztos barátságba lépne, mi máris szeretjük.

Hát most Isten veled, a közeli viszontlátásig ölelünk, Gézával együtt

Magda

Pécsi cím: dr. Fenyvessy Béla[8] címén Anna utca 39.

MTAKK Ms 4589/186.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

Révész Gézáné Alexander Magda (1885–1972) művészettörténész, Alexander Bernát leánya. 1910-től Révész Géza felesége. FL ifjúkorától élete végéig baráti kapcsolatban volt vele.

[1] A kép nem ismeretes.
[2] Révész Géza és Alexander Magda leánya, Júlia.
[3] A pécsi előadásoknak a helyi sajtóban nem találtam nyomát.
[4] Tolnay Károly: The Sistine Ceiling c. művéről van szó, amelyből a szerző félreértésből két példányt küldött FL-nak. Ld. 1807/6.
[5] A pesti egyetemen tartott előadások adatai nem ismeretesek.
[6] Révész Géza (1878–1955) pszichológus. 1918-tól a budapesti egyetem kísérleti lélektani professzora, 1919 után Amsterdamban élt, 1939-től egyetemi tanár. 1947. VI. 6-án az MTA Bölcseleti, Társadalom- és Történettudományok osztálya külső tagjává választotta, 1949-ben kizárta tagjai sorából.
[7] Ld. 1759/3.
[8] Fenyvessy Béla (1873–1953) 1918-tól a pozsonyi, 1924-től a pécsi egyetem közegészségtani professzora.

1889. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony], 1947. X. 25.

Kedves Dezső,

a telefon után írom Neked ezt a rövidnek szánt levelet, mert mindenről nem beszélhettünk, ami még elintézendő.

Először hadd mondjam meg, hogy ezzel a hosszú levéllel[1] lelkifurdalást okoztál, nem az ígéretről szóló passzusával – mert, ha tévedtem, felteszem Rólad, hogy meg tudsz bocsátani, de én éppen ebben az egy dologban határozottan emlékszem nagyon határozott kijelentéseidre, nem ragaszkodom azonban hozzá, utálom a Rechthaberei-t – hanem azzal, hogy ilyen hosszú levél írására ítélted Magad, az én „kedvem szerint." Hát nem, a hosszú levél nekem sincs kedvem szerint, ilyen magyarázatot éppen nem kívántam, csak olyan levelet, amely után nem kell töprengenem, fehér-e vagy néger, fiú-e vagy lány a baby. Vagyis tíz rövid levélnél jobb szeretek egy hosszút, amely után nem kell nyomban és mindenször egy sereg kérdést hosszú levélben írnom.

A csírakorban elfojtás módszerét csak helyeselni tudom, légy meggyőződve róla, hogy ehhez bennem nemcsak a disciplina nagy, hanem, ami sokkal fontosabb, a dispositio. „Barátságunk zavartalanságára" sárkányként ügyelek, de ehhez se kell erőfeszítés, mert egyik oldalról se érzem veszélyeztetve. Adja Isten, hogy ne is legyen soha. Jó lélekkel mondhatom, hogy énbennem barát még nem csalódott soha; nem-barát, az igen.

Megismétlem, amit telefonon mondtam, hogy egész világos legyen: ha a miniszterium a népr.[ajzi] gyűjteményt s a könyvtárt,[2] tehát a ládákat autón Pestre szállíttatta volna, természetesen nagy különbség volna a szállító számláján, mert akkor rá csak a bútorkocsiban való szállítás maradt volna; az az autó azonban, amelyik Pestről idehozza a ládákat, természetesen nem vihet el mindent, mert nem várhatja meg, míg az idehozott ládákat megtöltjük, s akkor különben se lesz itt, aki a gyűjteményt csomagolja; ha pedig a ládáknak, mondjuk, akárcsak a fele azutánra marad, nem nyertünk vele semmit, mert 15–20 ládához ép úgy egész vaggont kell vennünk, mint 30–40-hez; a tegnap itt járt ember u. i. értelmes és tapasztalt ember – azt mondta, a darabszám-szállítás még ma is *kockázatos,* főleg az érkezési állomáson, a kocsi, nyitva, sokszor őrizetlen etc.; még így, bútorszállítóban és egész vaggonban való szállításkor is nagyon javallta a kísérőt, aki a pesti kirakodásig ügyel a kocsikra, írtam is a cégnek, vegyék bele az ajánlatba. Csakhogy itt megint a kérdés: egyáltalán ide fognak-e érni azok a ládák? mert amióta a tihanyi kombinációt hallottam, mindent lehetségesnek tartok, tehát azt is, hogy a pécsi egyetem autója Sz[en]t Iván napjáig nem jár, különösen, mikor, mint hallom, nincs benzin, s addig Reményi-Schneller[3] balatoni vitorlása helyettesíti. Mi lesz akkor? Mert nagyon értem s méltánylom, hogy Te nem teszel semmi ilyesmire határozott kijelentést és ígéretet, mert v.[esd] ö.[ssze] indokaiddal a leveledben, – ha azonban ez a megígérhetetlenség azt jelenti, hogy minden héten más terv kerül elő, de egyik se valósul meg soha, akkor hurcolkodás se lesz soha. Azt ugyan még el tudom képzelni, hogy ha azt mondom a vállalkozónak, teremtsen elő ennyi meg ennyi ládát coûte que coûte, hát elő is teremti, de ez persze megdrágítja a dolgot (mert előbb ide ki is kell juttatni őket), de míg ezt Veletek meglevelezem s beleegyezést kapok hozzá – vagy nem kapok! – a november is elmúlik. S mi lesz akkor a költözéssel? Ezt tehát **azonnal,**

véglegesíteni kell, *hozza-e a pécsi autó a ládákat, vagy nem,* mert egy ilyen haszontalanság olyan késedelmet okozhat, amin minden meghiúsulhat. Nem tréfa, amit a táviratban mondtam, hogy itt úgyis még sok egyéb elintézni való akad, amire csak akkor kerülhetem a sort, ha minden egyéb véglegesítve van. Ez tehát, a ládák ügye, egyedül rajtad áll, az t. i. hogy késedelem nélkül, tehát *táviratban értesíts a pozitív vagy negatív* eredményről, s arról, *mit csináljak, bízzam-e meg a szállítót ládák előteremtésével* és ide kiszállításával. A cégvezető 6 ládáról beszélt, a tegnapi ember azt mondta, van nekik 8–10 nagy, tehát nem éppen sokat kellene nekik hozzájuk keríteni. Ugyanő azt is mondta, hogy a gyűjteményt három ember – aki ezért külön kijön – egy nap becsomagolja előre, úgy, hogy mire szállítani kell, kész legyen. Erre én azt mondtam, elég, ha két embert küldenek, a harmadikat majd én adom, ennek úgyis csak az adogatás lesz a dolga. Ezzel az én kiadásom nő, de a számla csökken valamicskét.

Írod, hogy „holnapután megy a szerelő", – villany vagy gáz? Szemenyeyre[4] nagyon rá kellene reccsentened a gáz-felszerelés miatt. Én azt írom neki most, hogy költözésem hivatali része teljesen el van intézve, de feltétlenül ragaszkodom a vízmelegítőhöz, szobamelegítőhöz, rechaud-hoz, *nélkülük nem megyek,* – ilyen értelemben beszélj vele Te is. Neki létkérdés, hogy idejöhessen.

S az üvegezés? sikerült végül is? s a külső ajtót bedeszkáztatod? Ismét kérem!

No, ez lett a rövid levélből!

A Signoranak[5] itt köszönöm meg kedves levelét és fáradozását addig is, míg másként tehetem.

Szeretettel ölel

Lajos

P. S. Nem lehetne inkább a Sz[abó] D.[ezső] könyvtárat[6] felvitetni? mert enélkül kettős munka: az én holmimat egyszer felvinni, aztán meg lehozni. Ha nincs, aki felvigye, *fogadj két embert az én költségemre.* Mert különben mit csinálunk annyi rengeteg almával-körtével? van vagy 3–4 q; vagy eladjam? Kár volna! és nem használ neki az ide-oda rakosgatás se; ha tudom, hogy végleges helyire rakhatom, viszek elegendő stelázsit, amikre kirakhatjuk egy sorosan, ahogy jól eláll áprilisig, májusig.

Padlón lukak; falak helye!!

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 19. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Nem maradt fenn.
[2] Ld. 1887. sz.
[3] Reményi-Schneller Lajos (1892–1946) politikus, 1938 és 1944. között több kormány pénzügyminisztere. Mint háborús főbűnöst kivégezték.
[4] Ld. 1884/5.
[5] Keresztury Dezsőnére utal. Ld. 1759/6. A levél nem maradt fenn.
[6] Az 1944–1945-ös ostrom alatt éhenhalt Szabó Dezső könyvtára 1947-ben került az Eötvös Kollégiumba.

1890. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK

Z[engő]V[árkony,] 1947. X. 30.

Kedves Stefka,

bocsánat a késedelemért, sőt mulasztásért, – de hát tudja, s bizonyosan méltányolja a mentségemet. Már benne vagyok a csomagolásban, de a költözésben még mindig nem hiszek annyi összevisszaság után, – s nem is fogok, amíg mindent elindúlni s megérkezni nem látok. Köszönöm a segítség felajánlását, de remélem, nem lesz rá szükség; ha mégis, nem fogom elmulasztani a kérését, hiszen tudja, nem szoktam szerénykedni. Számításom szerint még 10–12–14 nap beletelik. Ládákat kellene kapnom a min.[isztérium]tól, de még mindig nem érkeznek. – Hollandia?[1] Ha sikerül, nem hosszú lesz, 3–4 hét. Már csak nem szeretnék úgy meghalni, hogy az ott levő Rembrandtokat ne lássam.

Mindnyájukat szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Tábor Béláné Mándy Stefánia úrnőnek Budapest IV. Haris köz 5. III. 1.
Feladó (bélyegző): Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad

[1] FL hollandiai útitervéről más adat nem maradt fenn. Talán összefügghetett Révészné Alexander Magda és Révész Géza látogatásával. Az utazásra nem került sor.

1891. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Z[engő]V[árkony,] 1947. XI. 4.

Kedves Dezső,

köszönöm a táviratot[1] a szerződésről és ládákról.

A szerződésnek[2] két aláírt példányát is küldöm, a harmadikat megtartottam. Az előző alkalommal így írtad, hogy tegyek, s mivel erről most nem szólsz, gondoltam, mostanra is érvényes. Ha tévedtem, akármikor elküldhetem az itt levőt, vagy viszem úgy is, remélhetőleg nem nagyon sokára.

A beosztás iratát megkaptam.[3]

Nem kaptam meg azonban máig se azt a levelet,[4] melyben a min.[iszterium] a felköltöztetésemet vállalja a népr.[ajzi] gyűjt.[emény] fejében. Pedig ezt is meg kellett volna már kapnom. Kérlek, szólj oda nekik, azonnal küldjék. Tudom, milyen keserves az odatelefonálás, de most már talán van ott valakid a kapcsolás kibőjtölésére.

A szállító megküldte a részletezett költségvetést – én ugyan azt kívántam tőle, Neked is küldjön belőle egyet, de az a gyanúm, nem tette meg –, kereken 5000 f.[orint] az egész, két kocsiban, s a gyűjteményt ő csomagoltatja. Azért gyanítom, hogy Neked nem küldött, mert mikor telefonon beszéltem vele, kereken kijelentette, hogy a min.[isztérium]-nak nem csinálja meg a szállítást, mert ilyen hivatalos hely nagyon soká utalja ki a pénzt: nekem is

meg kellett ígérnem, hogy a költségvetésnek ő rá eső részét még itt, a berakodás után megfizetem: a pesti cég részét pedig ott, nyomban a hazaszállítás, kirakodás után. Természetesen nem tehettem mást, mint hogy megígértem, s fizetni is fogok. Azt mondtam neki, számvevőség kezébe kerülő szabályszerű bélyeges nyugtát adjon majd róla. Ugyanilyet kívánok majd a pesti cégtől is. Jól van így? vagy nem szükséges így? és azon nem fog akadozni a min.[isztériumi] kiutalás, hogy a két nyugta nem a min.[isztérium] nevére szól, hanem az enyimre? vagy a min.[isztérium] nevére szóljon? Erről kérek Tőled rövid, de gyors felvilágosítást, – mert ha nem gyors, elkéshet. S azt is ígérd meg, hogy a min.[isztérium]mal hamar kiutaltatod a pénzt, amit a szállításra ilyen módon előlegezek.

Köszönöm részletes leveled[5] is. Mindent megteszek a csomagolás, indulás gyorsasága érdekében. Sajnos, túlságosan későn kezdhettünk hozzá. Az a két hét nagyon hiányzik, ami ott jártom után potyára telt el. A könyvek 2/3-a ládákban van, remélem, holnap, holnapután a többi is odakerül. Sok idő vesztegetődött el rossz ládák eszkábálásával. A pesti ládák holnapra esedékesek, legkésőbb holnaputánra (Pécs szerint), csak az a kérdés, hány lesz, s milyen.

No és most amit a lakásról írsz, s amit nem írsz. Az a csirkefogó a Te leveleddel azonos dátumú levélben (X. 31.) írja, hogy Te telefonon közölted vele előző nap, vízmelegítő-ügy el van intézve, Te pedig csak „megígérték"-et írsz. Tehát? van-e, nincs-e, lesz-e, nem-e?

Amit az ajtó bedeszkázásáról írsz, nem értem. Én már sokszor csináltattam ilyet, nem lett a mázolásnak semmi baja; a „Füllungokat" ugyanolyan színűre bemázolták, s beillesztették. De ha már beüvegezték, nincs mit tenni. Majd megmondom, mért akartam inkább amúgy, most ne nyújtsam ezt a levelet.

A függönyökről nem írsz, – csak írni feledkeztél meg róla, vagy tenni is? Ne haragudj, ha eszedbe juttatom, egész bizonyosnak mondtad néhányszor. Sőt azt is, hogy sötét, nem átlátszó lesz.

Hát a fűtés dolga bizony elég kellemetlen. Kályhát vinni nem tudok, amit itt láttál, mind az ekkl[ézsi]áé. Én majd csak megleszek valahogy, különösen, ha sikerül Romába jutnom,[6] – de a vízvezeték, klozet etc.? ha befagy, katasztrofális. A fürdőszoba éppen nyugati fekvésű, s már nincs is mellette más a külső felén. Ha csak annyira tudnátok legalább jutni, hogy amikor nagyon hideg van, néhány fokkal fagy fölött tartsátok a temperaturát! Mert ha nem lesz valami zord tél, hagyján, de ha az talál lenni, nagy bajt okozhat. Hát az alma, befőtt stb.? Nem lenne végtelen kár érte? Próbáljatok meg minden lehetőt.

A szállító a költségvetésbe nem vette föl a vaggon-kísérő tételét; az iroda szerint „ma már" nincs szükség rá; az itt járt fő pakolójuk szerint azonban „ma még" szükség van rá, s én inkább hiszek neki. Azt gondoltam azonban, hogy mivel nekem a kicsomagoláshoz úgyis kell néhány napig valaki, felviszem a harangozót, aki itt is a munka nagyját csinálja, őt megtenném egyúttal vaggon-kísérőnek. Azt kell azonban tudnom, adhattok-e neki ott 3 napra szállást és ellátást. Ha fizetni kell érte, én vállalom. Ámbár a szállító vonatkísérője százakba kerülne s a min.[isztérium] fizetné (napi 80 f.[orint], s a cég szerint a vaggonok útja 5–6 nap.) Vagy ha ott sehogysincs hely, nincs-e ott a közelben valami olcsó szálloda, vagy bármilyen egyéb megszállási alkalmatosság? Mert nem elég a holmit Pestre vinni, ott ki is kell rakni és helyre is kell tenni! Még így is kell mellé valaki, aki segítsen neki, de

ő legalább tudja, mi hol van, különben is nagyon használható, rendes ember, ezermester is, mindent meg tud javítani – elkelne ilyen a Collegiumban!

Erről a két témáról az én költségemre táviratot kérek:

1) vízmelegítő van-e, nincs-e? és szobamelegítő; 2) ember kaphat-e szállást, azaz mehet-e. A többit lev.[elező]lapon is megírhatod, csak az a fő, hogy hamar.

Szeretettel ölel

Lajos

P. S. Még kettő:

1) Írod a villanyt, s erről eszembe jut, hogy az én égőim (220-asok) ott használhatatlanok (megérdeklődtem), már pedig szükséges, hogy mindjárt legyen annyi helyen világítás, amennyin csak lehet, mert este – s első este is – dolgozni kell. Arra kérlek tehát, hogy ahány lámpahely csak van, tetess bele 25-ös körtét, az árát majd megadom. De vetethetnél többet is, hogy mikor a lámpákat felszereltük mindjárt kéznél legyen. Mondtad, hogy ahol már ott van a lámpagömb – s egyik törött volt –, rendbe téteted, a töröttet kicseréltetek. Erre nagyon kérlek is.

2) A mellékelt címzett lev.[elező]lapot légy szíves add oda valamelyik Romát járt ifjúnak, (említetted, vannak ilyenek), írja meg Kardos[7] címét, írni akarok neki.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 20. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A távirat nem maradt fenn.

[2] A végleges szerződés szövege a következő:

Ajándékozási szerződés

dr. Fülep Lajos egyet. ny. r. tanár, mint ajándékozó és a magyar állam mint az ajándék elfogadója között.

Dr. Fülep Lajos egyetemi ny. r. tanár a magyar államnak ajándékozza körülbelül 200 tárgyból álló néprajzi és mintegy Három–Négyezer kötetből álló könyvgyűjteményét az alábbi feltételekkel:

I. A néprajzi gyűjteményt a budapesti Eötvös József kollégiumnak kell megőrzésre átadni. Dr. Fülep Lajosnak Budapestre az Eötvös József Kollégiumba történő költözködése befejezéséig a gyűjtemény felett teljes tulajdonjoga van. A költözködés befejezése után a gyűjtemény tulajdonjoga a magyar államra száll át.

II. Az említett könyvtárt dr. Fülep Lajos oly módon ajándékozza a magyar államnak, hogy a magyar állam azon dr. Fülep Lajos halála időpontjában nyer teljes tulajdonjogot. A könyvtárat az Eötvös József Kollégiumban, dr. Fülep Lajos ottani lakásán az ő kizárólagos birtoklásába kell átadni és elhelyezni.

III. Ha dr. Fülep Lajos a beosztásánál fogva az Eötvös József Kollégiumban élvezett természetbeni lakását beköltözése napjától számított öt év eltelte előtt azért, mert igazolt szolgálatképtelensége következtében nyugállományba kerül, vagy saját elhatározásából elhagyná, vagy oda be sem költöznék, dr. Fülep Lajosnak joga van ennek az ajándékozási szerződésnek az említett könyvtárra vonatkozó megállapodásait azonnali hatállyal felmondani. Ebben az utóbbi esetben a szerződésnek a könyvtárra vonatkozó megállapodásai a felmondás ajánlott levélben történt bejelentése időpontjában hatályukat vesztik.

IV. Ha dr. Fülep Lajos a vallás- és közoktatásügyi miniszter intézkedésére igazolt szolgálatképtelensége következtében nyugállományba kerül, vagy saját elhatározásából az Eötvös József Kollégiumban élvezett természetbeni lakásából az oda történt beköltözéstől számított öt év eltelte után távoznék, az említett könyvtárt egészben, vagy részben magával viheti. A könyvtárról elvitelkor jegyzéket kell készíteni; e jegyzéken dr. Fülep Lajos a kötetek szerzője, címe, darabszáma

és esetleges megkülönböztető megjelölése szerint elismervényt ad az elvitt könyvekről. A könyvtár ebben az esetben dr. Fülep Lajos halálakor száll át a magyar államra és az említett elismervény szerint az Eötvös József Kollégiumba szállítandó vissza.

V. Abban az esetben, ha dr. Fülep Lajos a fentemlített bármelyik okból elköltözik az Eötvös József Kollégiumból, természetbeni lakását a vonatkozó határozat keltét követő féléven keresztül jogában van birtokolni.

VI. Dr. Fülep Lajos mint az Eötvös József Kollégiumba szolgálattételre beosztott egyetemi tanár s az ajándékozás tárgyát képző gyűjtemény őrzője és gondozója, a Kollégiumban térítésnélkül természetbeni lakásul azt a tanári lakást kapja, amelyben beköltözésekor az általa hozott bútorral együtt elhelyezkedik.

VII. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a fenti pontokban meghatározott ajándékot az ott megszabott feltételekkel a magyar állam képviseletében elfogdja.

VIII. Ez a szerződés a szerződő felek mindegyikének aláírása után azonnal hatályba lép. Három eredeti példányban készült. E példányok egyikét a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban, másikát az Eötvös József Kollégiumban kell őrizni, a harmadik dr. Fülep Lajost illeti.

Kelt Budapesten, 1947. évi október 27-én

A miniszter helyett:
Fülep Lajos — Dr. Alexits György
államtitkár

[Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium feliratú körpecsét.]

A gyűjtemények sorsát ld. 1831/6.

[3] Alexits György VKM államtitkár 132.607/1947. VI/I. ü. o. szám alatt 1947. IX. 12-i kelettel további szolgálattételre az Eötvös Kollégiumba osztotta be FL-t. (MTAKK Ms 4594/27.)

[4] A levél nem maradt fenn.

[5] A levél nincs meg.

[6] FL 1948 elején kezdődő római útjáról van szó. Ld. 1868/9.

[7] Kardos Tibor címe: Roma, Via Giulia 1.

1892. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1947. XI. 11.

Kedves Lajosom,

most meg Te vagy egy idő óta hír nélkül felőlem. De talán már hallottad Prohászkától,[1] hogy haza készülök, akadémiai székfoglalómat[2] megtartani, s tőle hallottam én is, hogy még mindig Várkonyt lakod. Ez a levélírást most könnyebbé teszi – a bizonytalanságba nem akartam írni – de találkozásunkat nehezebbé. Pedig minden akadémiáknál fontosabb lenne nekem Téged látni. Minden valószínűség szerint december két első hetét töltöm Budapesten, látogatással Szegeden is. Dec.[ember] 15.-én volna a székfoglaló – „Socrates Socraticus, kísérlet egy Sokrates-életrajz megalapozására" – s aztán Rómába szeretnék menni, ott megígért előadást ill. vezetéseket tartani. Nem volna lehetséges, hogy Te is akkor jönnél Budapestre s aztán együtt mennénk le Itáliába?[3] Nagyon remélek valami ilyesmit. Válaszod itt még elérhet, mert nov.[ember] 24. előtt nem indulhatunk s akkor sem egészen biztosan.

Az érdekes azonban az, hogy most valóban kedvem van erre a kalandra: Olaszországon és Jugoszlávián keresztül – külön triesti vízummal – hazalátogatni s megkísérelni az otthoni tanítás egyesítését a külföldi, főkép római munkával. Ha nem sikerül, akkor nem lesz

más hátra, mint végkép kivándorolni. De előbb: lássunk, halljunk és hallassuk magunkat. Optimista nem vagyok, de az az érzésem, hogy a barátaimmal és tanítványaimmal való találkozás alkalma – talán utolsó alkalom – itt van, nem szabad elszalasztanom. Ellenségeim és irigyeim is működésben vannak: de azok eddig még mindig inkább használtak, mint ártottak nekem, mert még jobban ösztökéltek, hogy én *én* legyek.

Szeptemberi leveled[4] Rómában ért el, ahol egy ideig Carloval[5] is együtt voltam – de akkor már nem. Ő augusztust töltötte ott, én inkább a szeptembert. Úgy tudom, hogy novemberben akar visszatérni Párisból Amerikába – akkorra volt hajójegye – s most hallottam Bernben, hogy nemrég ott volt, Artinger-Oltványit,[6] az új követet meglátogatni. Nálunk Tegnában júliusban volt, mint tudod, s ezúttal nem jelentkezett. Mindebből arra következtethetsz, hogy nem minden tekintetben áll jól a dolog vele: a magyarokkal való érintkezés Rómában, s mint utólag láttam Bernben is, nem használt neki. Gyerek, akit minden hízelgés levesz a lábáról s erősebb ítéletet, amely oly szeretetreméltó honfitársainkat úgy világítja meg, ahogy Te meg én szoktunk egymás között beszélni, nem visel el. Erről majd élőszóban többet. Semmi esetre sem adtam föl még s remélem nem is kell föladnom.[7]

Várom a találkozást jelentő jó hírt Tőled s szeretettel ölellek!

Károly

MTAKK Ms 4588/21.
Gépirat autogr. aláírással.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1825. sz.
[2] Az akadémiai székfoglaló 1947. XII. 15-én volt.
[3] Ld. 1868/9.
[4] Ld. 1882. sz.
[5] Carlo – Tolnay Károly.
[6] Ld. 1761/10.
[7] Tolnay Károly a Kerényivel való találkozásról ld. 1905/2. ill. 1928. sz.

1893. FÜLEP LAJOS – TÓTH LAJOSNAK

Zengővárkony, 1947. XI. 13.

Nagytiszteletű Esperes-helyettes Úr!

A Pázmány Péter Tudományegyetem tanárává kineveztetésem következményeképpen tisztelettel bejelentem lemondásomat a zengővárkonyi lelkészi állásról.

Bár idejövetelemkor nekem semmit se adtak át leltár szerint, lemondásom után mindent leltár szerint átadtam a presbiteriumnak, mindazt, ami akkor megvolt, s azóta hozzá szaporodott.

Mivel új állásom nem incompatibilis a lelkészi jelleggel, s mivel húsz évi zengővárkonyi, és kevés híján harminc évi lelkipásztorkodás után nem is tudnék megválni tőle, sőt alkalom szerint szolgálni kívánok, kérem, szíveskedjék ez irányú előterjesztést tenni az illetékes helyeken.[1]

Mindig hálásan fogok gondolni azokra, akik a tolnai egyházmegyében munkámban és sok küzdelmemben támogattak.

Isten áldását kérem mindnyájukra.

Tisztelettel

Fülep Lajos

Új címem: Bp. XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

Dunamell. Ref. Ek. lt. A/1. c. Elnöki ir. Elhelyezve a 4159/1948. irat mellett.
Eredeti iktatószáma Tolnai em. lt. 706/1947. Érk. XI. 17.
Kézírás. A levél felzetén Fülep Lajos Zengővárkony u. p. Pécsvárad szövegű bélyegző.
Tóth Lajos szekszárdi lelkész, a Tolnai Egyházmegye főjegyzője Gilicze Sándor esperes halála után espereshelyettesként működött.

Az iraton kézírással: XI. 17. A zengővárkonyi Presbitérium értesítve Dr. Fülep Lajos lemondásáról és Nagykálózy Sándor pécsváradi lelkésznek adminisztrátorul kinvezéséről. Nagykálózy Sándor pécsváradi lelkésznek megbízás az adminisztrátori teendők ellátására. Mészöly Győző e[gyház]m[egyei] tanácsbírónak megbízás a leltározás stb. céljából Zengővárkonyba kiszállásra. A lelkészi jelleg fenntartása iránti kérés e[gyház]m[egyei] közgyűlés elé terjesztendő.

A zengővárkonyi ref. egyházközség presbiteri üléseinek jegyzőkönyve szerint FL XI. 11-én bejelentette, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetemre történt kinevezése folytán lelkészi állásáról lemond. Kéri, állapítsák meg a leltár szerinti átadás idejét. – XI. 12-én d. u. 3 órakor megtörténik a leltár alapján a tételek hiánytalan átvétele. XI. 24-én Nagy Kálózy Sándor pécsváradi lelkész átveszi az adminisztrációt.

[1] FL e kérésére nem kapott választ, ezért 1948. X. 30-án megismételte Bereczky Albert püspöknek címezve (ld. 1966. sz.), ezután megkapta az értesítést a kérés teljesítéséről.

1894. FÜLEP LAJOS – RAVASZ LÁSZLÓNAK

Zengővárkony, 1947. XI. 13.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A Pázmány Péter Tudományegyetem tanárává kineveztetésem következményeképpen tisztelettel bejelentem – a tolnai egyházmegye esperes-helyettesének[1] küldött azonos tartalmú bejelentéssel egyidejűleg – lemondásomat a zengővárkonyi lelkészi állásról.

Mivel új állásom nem incompatibilis a lelkészi jelleggel, és húsz évi zengővárkonyi, kis híján harminc évi lelkipásztorkodás után nem is tudnék megválni tőle, sőt alkalom szerint szolgálni kívánok, meghagyását kérem.

Egy jó karban levő palástot és süveget,[2] s egy bizony már megviselt palástot (de rossz időben még igen hasznos) szívesen átadnék olyan ráutalt ifjú kollegának, akit Főtisztelendőséged hozzám irányítana[3] akkorra, mikorra kicsomagolok s valamelyest rendben leszek, remélhetőleg 25–26 tájára. (Sokkal utána hiába talál jönni, mert dec.[ember] és jan.[uár] hónapra Romába megyek néhány előadást tartani.) Új címem: XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

Teljes tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 1007/1947. Ikt. 1947. XI. 18.
Kézírás. Rajta: Ablonczy D. (áthúzva:) Fazekas László, Szabó Imre.
Budapestre írt levél.
Ravasz László ld. 1806. sz.

[1] Ld. 1893. sz.
[2] A hivatalába lépő lelkésznek magának kellett palástról gondoskodnia, ami esetenként komoly anyagi megterhelést jelentett. FL pályája kezdetén – Bibó Istvánné közlése szerint – Ravasz Lászlótól kapott egy palástot. Ez is motiválhatta FL-t, hogy lelkészi posztjáról lemondva a lelkésztársaknak szánt két palást odaítélését a püspökre bízta. A palástokat Ablonczy Dániel és Szabó Imre kapta.

1895. RÉDEY TIVADAR – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1947. XI. 14.

Dr. Fülep Lajos egyetemi professzor úrnak
Budapest

A Baumgarten Alapítvány tanácsadó testülete[1] Professzor Urat f.[olyó] évi november 8-án tartott ülésében egyhangúlag tagjává választotta. Amidőn a testület nevében arra kérem, hogy e tisztséget elfogadni szíves legyen, örömünknek adok kifejezést, hogy ezzel régi óhajunk teljesedése vált, a fővárosba visszaköltözésével, valóra. Tájékozódásul csatolom testületünk ügyrendjét.[2]

Kiváló tisztelettel

[Rédey Tivadar]
a testület elnöke

MTAKK Ms 4592/104.
Gépirat autogr. aláírással Baumgarten Ferenc Irodalmi Alapítvány Kuratorium feliratú levélpapíron.
Gépelt másodpéldánya aláírás nélkül az OSzK Kézirattár Fond 145/120. 8. sz.
Zengővárkonyba írt levél.

Rédey Tivadar (1885–1953) kritikus, irodalom- és színháztörténész. 1910–1945 között az OSzK munkatársa, 1935-től főigazgatóhelyettese. 1949-ig az MTA tagja. A Magyar Könyvszemle szerkesztője, a Napkelet munkatársa, 1948. XI. 13-ig a Baumgarten Alapítvány tanácsadó testületének elnöke.

[1] Ld. 1828/1.
[2] Az ügyrend MTAKK Ms 4592/105. Gépirat 5 f. Ambrus Zoltán (1932-ig) elnök gépelt aláírásával. Bp. 1930. XI. 25. Rajta Basch Loránt (?) kézírásával: A testület tagjai: Gellért Oszkár, Kárpáti Aurél, Sík Sándor, Keresztury Dezső, Mátrai László, Rédey Tivadar, Brisits Frigyes.
A Baumgarten Alapítvány tanácsadó testülete 1947. XI. 8-i ülésén egyhangúan FL-t választotta tanácsadó testületi taggá Tóth Aladár megüresedett helyére. (OSzK Kézirattár Fond 145/13.) A XI. 29-i ülésen FL már jelen volt, Szabó Lőrincet ajánlotta az 1948-as évdíjra, s hozzájárult Vas István, Zelk Zoltán és Weöres Sándor díjazásához. Gellért Oszkár és Kárpáti Aurél hozzászólásában aggályosnak tartotta Szabó Lőrinc díjazását, mivel az Írószövetség még nem vette fel tagjai közé.

Az 1948. XI. 13-i ülésen bejelentették, hogy Rédey Tivadar tanácsadó testületi elnöksége lejárt, helyére FL-t választották meg. (OSzK Kézirattár Fond 145/14.) A következő, XII. 11-i ülésen FL egyetértve a javaslatokkal azt proponálta, hogy a tervezett 5. jutalmat ne fiatal költő, hanem fiatal kritikus kapja. (OSzK Kézirattár Fond 145/14.) A jegyzőkönyvek azonban – mint FL Baschnak írt 1968. sz. levele tanúsítja, – nem mindig megbízhatóak.

1896. WEÖRES SÁNDOR – FÜLEP LAJOSNAK

H. n. 1947. XI. 14.

Kedves Professzor Úr,

már régóta akarok írni; közben sok minden történt velem, például megnősültem. Feleségem Károlyi Amy költőnő,[1] akit itt mutatok be a versei által.[2] Kéthónapos házasok vagyunk és igen jól megértjük egymást; igaz, hogy ez minden házasság elején így szokott lenni, de nálunk talán folytatódik is. Feleségem megszerezte az olaszországi úthoz szükséges vacakokat mindkettőnknek, és pár nap múlva indulunk Rómába. Remélem, hogy ott hamarosan együtt leszünk Professzor Úrral.[3]

Most csak röviden írok, utazási előkészületek tömkelegében; egy-két hét múlva talán hosszabban és érdekesebben írhatok. A mielőbbi római viszontlátás reményében búcsúzom, minden jót kívánok hálás tisztelettel

Weöres Sanyi.

MTAKK Ms 4590/260. Megj.: Weöres S. Egybegyűjt. lev. I. 470. p.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Károlyi Amy (szül. 1909.) költő, műfordító.
[2] Károlyi Amy: Szegezzetek a földre csillagok c. kötetét küldte el „Fülep Lajosnak Weöres Sándorné Károlyi Amy" dedikációval.
[3] FL római időzése alatt Weöres Sándor és Károlyi Amy is ott volt. Ld. 1826/3.

1897. KISS TERÉZIA – FÜLEP LAJOSNAK

[Nagypall, 1947. XI. 17.]

Kedves Nagytiszteletű Úr!

Mikor az este lapját[1] megkaptam elhatároztam, hogy átmegyek Z[engő]várkonyba csak annyi időre, hogy megköszönjem a velünk való érzést és azt a gondoskodást, melyet az én kis rámbízott árváim élvezhettek, végtelen sajnálom Kedves nagytiszteletű urat, a környékbeli lelkészeket sajnos más oldalukról ismerhettem meg, – könnyekig megható volt a levele, élő bizonyság, hogy Isten nagytiszteletű urat használta fel, hogy ő soha nem hagyja el a benne bízókat. Mindazok, miket tetszett írni[2] égető szükségem van rá, de megvenni nem bírtam még azt sem, ami szinte tűrhetetlenné teszi a létünket. Az utcán a le-

hulló ablak, a szinte nemlétező ajtó stb. Igaz, minden darab rongyot és egy szeget is lehet és kell nemcsak itt 30 létszám mellett értékesíteni, hanem kisebb háztartásban is, és én mindent, ami ott kárba veszne, nagyon kérem juttassa az árvaház részére, pld. ásó, kapa stb. Holnap utazom Pécsre, Pécsv.[áradon] fogom figyelni, hogy megszoríthassam talán utoljára meleg szeretettel annak a kezét, aki mindenkinek szolgált. Isten őrizze és áldja meg további munkáját.

Imádkozó szeretettel gondolnak mindig a nagytiszteletű úrra a nagypalli árvák, én meghagyása szerint cselekszem.

Kiss Terézia

A hely és dátum a FL által a nagypalli árvaháznak ajándékozott tárgyak listájának dátuma alapján.
MTAKK Ms 4589/97.
Kézírás, az aláíráson az Országos Református Szeretet Árvaház bélyegzője.
Címzés: Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos úr Zvárkony

Kiss Terézia adatai ismeretlenek, a Zengővárkonnyal szomszédos Nagypall református árvaházát vezető diakonissza volt.

[1] A levelezőlap szövege nem ismeretes.
[2] A tárgyak listája MTAKK Ms 4597/85.

1898. FÜLEP LAJOS – RÉDEY TIVADARNAK

Bp. 1947. XI. 21.

Dr Rédey Tivadar úrnak,
a Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány elnökének
Budapest

A Baumgarten Alapítvány tanácsadó testületébe tagul megválasztásomat[1] köszönettel fogadom, megtiszteltetésnek tekintem.

Kiváló tisztelettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 145/49. 2. sz.
Kézírás B. Eötvös-Collegium Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. feliratú levélpapíron.
A címzés a szöveg előtt.
Budapestre írt levél.
Rédey Tivadar ld. 1895. sz.

[1] Ld. 1895. sz.

1899. RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDA – FÜLEP LAJOSNAK

Amsterdam, 1947. XI. 24.
Zandpad 7.

Kedves Fülep!

nagy kár, hogy Pécsett nem találkozhattunk, ez azonban rajtad múlt! Pesten utána már csak pár napunk volt, aztán Zürich és most végre itthon vagyunk, élvezzük lakásunkat és a családot. De jól esett Pesten sok régi embert látni és sok emléket feleleveníteni. Sajnálom, hogy Veled oly keveset lehettünk együtt. Írj egyszer, hogy tetszik az új helyzet?

Sokszor üdvözlünk

Magda
Géza[1]

MTAKK Ms 4589/187.
Kézírás Amsterdam Oude Schans met Montelbaanstoren feliratú képeslapon.
Címzés: dr. Fülep Lajos egyetemi tanár úrnak Budapest I. Eötvös Kollégium Boldogasszony útja
Révészné Alexander Magda ld. 1888. sz.

[1] Géza – Révész Géza ld. 1888/6.

1900. RAVASZ LÁSZLÓ – FÜLEP LAJOSNAK

Nagytiszteletű Dr. Fülep Lajos úrnak
ref.[ormátus] lelkipásztor
Budapest

Bp. 1947. XI. 26.

Kedves Barátom!

Szabó Imre Kálvin-téri segédlelkész, akit e levéllel bemutatok, felhatalmazást nyert tőlem arra, hogy dr. Filep [!] Lajos egyetemi professzor úr által ajándékozott két palástot átvegye.[1]

A megajándékozott lelkészek: Ablonczy Dániel Kispest-Rózsák-téri lelkész és Szabó Imre Kálvin-téri segédlelkész.

Szíves üdvözlettel

[Ravasz László]
püspök

Dunamell. Ref. Ek. lt. A/1. c. Elnöki ir. 1007/1947.
Gépelt másodpéldány aláírás nélkül.
Ravasz László ld. 1806. sz.

[1] FL levelét ld. 1894. sz.

1901. KISS TERÉZIA – FÜLEP LAJOSNAK

Nagypall, 1947. XI. 27.

Kedves Professzor Úr!

Azon a héten pénteken reggel elhoztuk az otthagyott tárgyakat Z[engő]várkonyból, én magam is ottan voltam a felrakásnál, minden megvolt a leírás szerint s épségben érkeztek meg, a konyhaszekrény egy alapítvány, olyan szükségünk volt erre, hogy azt kell hinnem, hogy Isten Professzor Úron keresztül halgatta és segített rajtunk. Isten áldása és megőrző kegyelme kísérje új munkáiban.

Szeretettel köszönti

Kiss Terézia
ref.[ormátus] diak.[onissza] test.[vér]

MTAKK Ms 4588/102.
Kézírás.
Címzés: Dr. Fülep Lajos úr egyetemi tanár Budapest Nagyboldogasszony u. 13.
Eötvös kollégium
Kiss Terézia ld. 1897. sz.

[1] XI. 21-e, péntek, FL Pestre költözésének másnapja.
[2] Ld. 1897/2.

1902. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

[Budapest,] 1947. XI. 28.

Kedves Tanító Úr,

egészen röviden írok most: eddig minden jól ment,[1] nem esett az eső, a sérüléseket majd kijavítják, minden ki van rakva, a könyvek is, csak még nincsenek a saját helyükön, de amihez Kövy[2] kellett, az elkészült, ezért őt ma este haza engedem.

Szemenyey[3] ügyében már írtam volna, de elfoglaltsága miatt ezekben a napokban nem jöhetett, ma reggel telefonált, hogy este 6-kor jön. Így azt hiszem, holnap megírhatom, amit tőlem kívántak.

Mindnyájukat szívből üdvözli

Fülep Lajos

Hely és év a levélpapír felirata és a tartalom alapján.
Magántulajdonban.
Kézírás B. Eötvös József-Collegium Budapest VI. Nagyboldogasszony útja 11–13. feliratú levélpapíron.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] A levél a Budapestre költözésről szól.
[2] Kövy János zengővárkonyi harangozó, ezermester, a parókia mindenese. Ő kísérte Budapestre a FL holmiját tartalmazó vagont s állította össze szétszedhető könyvespolcait.
[3] Ld. 1884/5.

1903. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1947. XII. 4.

Kedves Tanító Úr,

a presbiteriumnak teljesen igaza van: ahhoz az épületrészhez, míg utódom meg nem váltja, csak nekem van jogom.[1] Minden más állítás – enyhén szólva – koholmány, nem érdemes szót vesztegetni rá. Ha az illető szívességként kérte volna a használatát, megengedtem volna; mivel azonban *jogra* hivatkozik, az engedélyt nem adhatom meg.

Most pedig egy nekem fontos ügy *nagyon gyors* elintézését kérem, elutazásom előtt – s az útlevelem már megvan, s amint a rendezkedést befejeztem, indulok – teljesen el kell végződnie. A törvény szerint be kell jelentenem magam Pesten, de fontos azért is, mert csak a bejelentő lapra kaphatom meg az élelmiszerjegyeket. A bejelentéshez szükséges az előző lakóhelyemen történt kijelentkezésemet igazoló kijelentő lap, ehhez viszont szükséges az ott történt bejelentkezésemet igazoló bejelentő lap. Szóval: egész láncolat, amelyből egy szemnek se szabad hiányoznia. Nekem pedig se bejelentő, se kijelentő lapom nincs Várkonyból. A kijelentkezésre a csomagolás stb. gondjai közt nem gondoltam, – hogy valaha egyáltalán be voltam-e jelentve, már nem is tudom, valószínűleg igen, de a bejelentő lapom nincs már meg, elkallódhatott a nagy fölfordulásban, de az is lehet, hogy az oroszok elhasználták tüzelőnek egyéb iratok közt, amik az irodában voltak, s kezükön elkallódtak. Itt azt mondják, ha valakinek a bejelentője elveszett, újra be kell jelentenie magát. Ezrét küldök: 1) egy megírt bejelentőt és kijelentőt, 2) s mindegyikből egy üreset. A megírtakra nem írtam dátumot, mert a) a bejelentőre nem tudom, mikorit kell írni, b) a kijelentőre *előre datálva* 1–2 nappal kellene lenni, kb. azt a napot, amikorra ideérhet, mert itt a kijelentés és bejelentés közt nem szabad 24 óránál többnek eltelnie. Arra kérem tehát, hogy *minden egyéb dolgát most félretéve,* menjen azonnal a rendőrségre az iratokkal (talán előbb Nagy úrral[2] megbeszélve a dolgot, ő bizonyosan tud segíteni), s megpróbálhatja *előbb csak a kijelentőt elintéztetni,* mert itt csak arra van szükségem; ha így nem megy, vegye elő a bejelentőt, mondja meg, hogy az oroszok kezén elveszett, de úgy, hogy *csak most jöttem el onnan,* – nem jelentkeztem ki, mert azt hittem, hamarosan még visszamegyek, dolgaim elintézni. – Az üres lapokat azért küldöm, hogy ha valami a megírtakon nem jól van, Maga újat írhasson; a nevemet is írja alá, ahol kell, – nincs idő ide küldözgetni. Ha a bejelentés 1946 febr.[uár] utáni időről fog datálódni, akkor a „családi állapota" rovatba *„nőtlent"* kell írni (vigyázat! én a bej.[elentő] első szelvénybe nős-t írtam, akkor *ezt ki kell nőtlenre javítani),* azért ezt és nem „elvált"-at, mert az utóbbi hosszadalmasabbá teszi útlevél[3] megszerzését. Azt hiszem, mostani dátumot kell majd ráírni, tehát akkor a mostani állapot szerint nőtlent. Ha nem így lesz, akkor a feleség adatai: Gábor Zs.[uzsanna]. Szül.[etési] helye: Budapest.

A helyrajzi számra nem emlékszem, azt hiszem, 109. Ha bizonyos akar lenni, megtalálja az irodai álló íróasztal alsó fiókjában a birtokíveken. Valószínűleg a kurátorral[4] is alá kell íratni minden szelvényt, – ha igen, kérem, intézze el azt is azonnal. Az a fontos, hogy az elintézett kijelentő lapot a lehető leghamarabb megkapjam (s a „nőtlen" minősítéssel). Mellékelek 10 Ft-ot, ha sikerül jól elintézni, kérem táviratozza meg, elég annyi: elintéztem, elküldtem, vagy: elintéztem, viszem. T. i. ha valamelyikük karácsony előtt Pestre

szándékozott jönni, – felesége, Maga vagy sógora –, vagy kedve van feljönni, ha az elintézett kijelentőt azonnal az elintézés után felhozza, megtérítem az útiköltségét oda-vissza. Ha nem jöhet senki, ajánlva kérem. A táviratra elé *egy* szám: 11.

A levelet még 4.-én kezdtem írni, s csak ma, 8.-án fejezhettem be; 4.-én megzavartak az írásban, s mire megint hozzájuthattam volna, kitört rajtam az influenza, s feküdnöm kellett. Ez a külön késedelem tehát most még nagyobb gyorsaságot kíván. Vesse tehát bele a dologba minden ügyességét és fürgeségét, az a fő, hogy nagyon hamar megkapjam az elintézett kijelentő lapot. Alkalmilag majd viszonzom a szívességet. Beszélje meg a dolgot a feleségével,[5] ő bizonyosan tud valami okosat. Ilyesmit nők tudnak legjobban elintézni.

Mindnyájukat szívből üdvözli

Fülep Lajos

Legjobb szeretném, ha valamelyikük felhozná, ez lenne a leggyorsabb.

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.
Császár János ld. 1848/8.

[1] A FL által a zengővárkonyi parókiához hozzáépített könyvtárszoba (a mai emlékszoba) raktárként való használatáról van szó.
[2] Kiléte ismeretlen.
[3] Ld. 1868/9.
[4] A kurátor: Kócsidi József.
[5] Császár Jánosné, Nagy Katalin.

1904. FÜLEP LAJOS – RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDÁNAK

[Bp.] 1947. XII. 22.

Kedves Magda,

megkaptam lapod,[1] örültem neki, – a találkozás azonban legkevésbbé én rajtam múlt. Reggeltől estig csomagoltam, pontosan a legutolsó estére lettem kész, másnapra ideérkezett a vaggon, – baj lett volna a készületlenségből. Titeket azonban *nagyon* és *bizonyosra* vártalak, s nagyon megkeserített, hogy nem jöttetek. Ez aztán igazán nem rajtam múlt! – Az új helyzet? Hamar bele tudnék szokni, ha nem volna benne annyi hiány és kényelmetlenség, ami idő-vesztegetéssel jár. Son diventato estremamente avaro del tempo, forse è un presentimento. – Romába[2] még mindig nem tudtam elindulni, mire az útlevelem elkészült, az olaszok beszüntették a visum-adást, viszonzásul arra, hogy a magyarok nem adnak olaszoknak. És teljesen bizonytalan, meddig tart még ez az állapot. Még az is megtörténhet, hogy teljesen kikopok a vakációs időből, s akkor már nem is mehetek. Che rabbia!

Egyidejűleg elküldtem (egyszerűbbség kedvéért Géza[3] nevére, Tolnay könyvét[4] – kérlek, írd majd meg, rendben megkaptad-e.

Boldog ünnepet s újévet kívánva mindnyájatoknak, szeretettel ölel

Lajos

A helynév értelemszerűen.
MTAKK Ms 5467/4.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés Madame Magda Révész-Alexander Amsterdam Zandpad 7. Hollande.
Feladó: Fülep Lajos Budapest, XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Révészné Alexander Magda ld. 1888. sz.

[1] Ld. 1888. sz.
[2] Ld. 1868/9.
[3] Ld. 1888/6.
[4] Ld. 1888/4. ill. 1807/6.

1905. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Princeton N.[ew] J.[ersey] [1947.] XII. 25.

Mélyen tisztelt Tanár úr,

Boldog karácsonyt és újévet kívánok! Hónapok óta halasztottam levelem megírását: Európában voltam, Franciaországban, Belgiumban, a Svájcban és Itáliában a nyáron, sietve átutaztam a gyönyörű tájakon, újra magamba szívtam Európa levegőjét (amely annyira hiányzik itt nekem), újra láttam a műemlékeket, amelyeket már 8 éve nem láttam... Európa kissé lerongyolódott, elproletárosodott, de azért a régi szépségben tündöklik mégis; legalább is Európának az a része amit én láttam. Májusban újra Európába kell mennem, a Collège de France[1] meghívására előadásokat kell majd tartanom Michelangelóról. Onnan lemegyek Itáliába – milyen szép volna Romában találkozni! (A nyáron találkoztam, előbb Tegnában, azután Romában Kerényivel;[2] sajnos nagyon kiábrándító volt számomra ez a találkozás. Nyilvánvaló lett számomra, hogy az ő „humanizmusa" csak külső máz, prétext;[!] valójában teljesen anti-humanista karakter. A németes stréberségét sem bírja ki az ember sokáig. De beszéljünk másról.)

Egyébként nagy gondok tornyosultak fel a láthatáron: állásom 1948 júniusában lejár és nem lesz meghosszabbítva, úgy hogy állás nélkül leszek, anyagi gondokkal. A Collège de France meghívása is csak egy előadássorozatra szól csupán. Kénytelen leszek *bármit elfogdni,* amit felkínálnak. Európába szívesen visszamennék. Magyarországba is, ha a munka és szabad gondolkodás lehetséges volna. Erről írjon kérem mihamarább. Érdemes-e látogatóba pár hétre Pestre menni a nyáron, megnézni a helyzetet? beszélni a barátokkal? az Ön tanácsa mérvadó nekem. Elvégre Pesten szívesen tanítanék.[3]

Rinával[4] együtt sokszor melegen üdvözli

Carlo.

A cikkét[5] még nem kaptam meg. Ön megkapta „Michelangelo I-et"?[6]

Az évszám értelem szerint.
MTAKK Ms 4590/66.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Collège de France – Guillaume Budé javaslatára I. Ferenc francia király által 1530-ban alapított, ma a Közoktatásügyi Minisztérium fennhatósága alá tartozó felsőfokú oktatási intézmény. Előadásai nyilvánosak, vizsga nincs, képesítést nem ad.
[2] Ld. 1892/5. és 7.
[3] Tolnay 1939–1948 között a princetoni Institute for Advanced Studies tagja, 1948–1953 között Guggenheim és Bollingen Fellow, 1953–1965 között a New York-i Columbia egyetem visiting professora. 1965-től élete végéig a firenzei Casa Buonarroti igazgatója.
[4] Ld. 1760/2.
[5] A Célszerűség és művészet az építészetben c. cikkről van szó. Ld. 1742/7. ill. 1787/6.
[6] Tolnay: The Youth of Michelangelo c. művére utal (ld. 1760/3.), amelynek megérkezését FL 1948. I. 10-i (1928. sz.) levelében nyugtázta. Ld. 1807/6.

1906. FÜLEP LAJOS – RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDÁNAK

[Bp.] 1947. XII. 27.

Kedves Magda,

karácsony előtt néhány nappal írtam,[1] közölve, hogy ugyanakkor küldöm Tolnay könyvét is.[2] El is vitték a levéllel a postára, vissza is hozták, azzal az üzenettel, mondjam meg, mi van benne, miféle könyv (mert hogy könyv, azt persze ráírtam); felírtam a könyv címét, jellegét etc., s ismét odaküldtem. Erre bevitték egy belső szobába, felbontották, s félórai tanácskozás után visszaküldték azzal, hogy nem vehetik fel, talán a 72. sz. postahivatal. Felhívtam telefonon s végül tanakodás után közölték, csak a Nemzeti Bank engedélyével. Másnap nálam járt egy magántanár, volt tanítványom, felesége, éppen a Nemzeti Bankból jött, ahol hasonló ügyben járt, az ura Schweiczban van, előadásokat tartva s néhány könyv kiküldését kérte, – az engedélyek kiadása most szünetel. Tehát így jártam, s így hiúsult meg a beharangozott elküldés. Várok pár napig, s akkor telefonon megérdeklődöm. Amint lehet, küldöm. Ugyanakkor várok az olasz visumra is,[3] még mindig nem adnak. Ma azt mondták, talán majd elseje után. Már szkeptikuskodom. Aki valaha akkor s oda mentem, amikor s ahova akartam! A brave new world.[4]

Szeretettel köszönt mindnyájatokat

Lajos

A helynév értelem szerint.
MTAKK Ms 5467/4.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Madame Magde Révész-Alexander Amsterdam Zandpad 7. Hollande
Feladó: Fülep Lajos Budapest, XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Révészné Alexander Magda ld. 1888. sz.

[1] Ld. 1904. sz.
[2] Ld. 1760/5. ill. 1888/4.
[3] Ld. 1868/9.
[4] Id. 1786/7.

1907. MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1948.

Igen tisztelt Tagtárs Úr!

A Magyar Tudományos Akadémia méltányolván és elismervén az Ön értékes esztetikai munkásságát, ezévi nagygyűlési tagválasztó összes ülésében levelező tagjává választotta.

Amidőn erről tisztelettel értesítem, egyúttal felhívom figyelmét alapszabályaink 20 §-ára, melynek értelmében az új tag köteles osztályába tartozó dolgozattal 3 éven belül feltétlenül széket foglalni s csak akkor állíttatik ki részére az oklevél, mely őt akadémiai jogai gyakorlatába helyezi.

Kérem Tagtárs Urat, szíveskedjék pontos lakcímének és közelebbi személyi adatainak közlésével e levelemet nyugtázni s annak idején az osztálytitkár úrral tudatni, hogy mikor óhajtaná székfoglaló értekezését megtartani.

Remélve, hogy Tagtárs Úr az Akadémia munkájában hathatósan részt fog venni, kérem fogadja kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Voinovich Géza
főtitkár.

Fülep Lajos
l.[evelező] tag úrnak
Budapest.

MTAKK Ms 4596/1.
Gépirat autogr. aláírással Magyar Tudományos Akadémia feliratú levélpapíron.
A címzés a levél végén van.
Budapestre írt levél.

[1] A levél datálása csak az évet közli. FL ajánlói Genthon István és Gerevich Tibor voltak. Az MTA 1949-es átszervezésekor tagrevíziót hajtottak végre, ennek során FL mindkét ajánlója elveszítette akademiai tagságát. Utóbb az MTA II. osztálya 1950. IV. 12-i zárt ülésén tárgyalta a beérkezett levelező tag-ajánlásokat. Ajánlották Erdei Ferencet, Fülep Lajost, Kemény Gábort, Mátrai Lászlót és Szalai Sándort. Az 1950. VI. 30-i nagygyűlés zárt ülésén került sor a szavazásra. FL-t 17 szavazattal, ellenszavazat nélkül választották meg.

[2] FL több témára gondolt székfoglalóként. 1950. III. 30-i Waldapfel Imrének szóló levélfogalmazványában (2034. sz.), amely A magyar nyelv romlásáról, megújításának szükségességéről és módjairól c. kézirattöredékében maradt fenn (Ms 4564/4. 2. csomó 1. fol.) nyelvi témáról van szó; Voinovich Géza 1950. VI. 9-i válszlevelében (2045. sz.) FL Izsó Miklós akadémiai kapcsolatairól feltett kérdéseire válaszol, lehetséges, hogy ez a téma is felötlött benne. Zádor Anna elbeszélése szerint FL művészetfilozófiája témaköréből szándékozott előadni, de az osztály vezetősége ideológiai okok miatt elhárította a javaslatot. Így végül A magyar művészettörténelem föladata címmel tartotta meg székfoglalóját az Akadémia székházának elnöki tanácstermében 1950. X. 9-én délután. Az előadás megjelent a MTA II. Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei 3. muzeológiai sorozata II. kötetében 1. sz. Művészettörténet. 1951.

[3] Voinovich Géza (1877–1952) irodalomtörténész, 1935–1949 között az MTA főtitkára.

1908. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

[Bp.] 1948. I. 10.

Kedves Carlo,

nagyon örültem, hogy végre levelet[1] kaptam Magától, a jó kívánságokat szívből viszonzom, – de az örömem csak addig tartott, amíg levelének helyzetéről szóló részéig nem jutottam. Mivel *arra* gyors választ kér, minden mást félretéve sietek rá válaszolni. Hogy milyen nagy dolog lenne rám nézve, ha Magával egy városban lehetnék, tán nem kell mondanom; tán újra élednék a már alig tűrt s napról-napra nehezen prolongált élet súlya alatt is; de sokkal jobban szeretem Magát hogy oly önző tudjak lenni, s ne mondjam ki mindjárt kereken: még a gondolatát is vesse ki a fejéből az idejövetelnek. Mire is jönne? *egy* existentialis lehetősége volna, ha volna: a pesti műv.[észet]tört.[éneti] tanszék, az pedig, mint tudja, be van töltve. Gerevich[2] ül rajta s egyelőre híre sincs, hogy fel akar róla kelni vagy fel akarják kelteni. S még ha ez a feltétel teljesülne is, olyan existentiat adna, ami a puszta léten túl minden mást lehetetlenít. Lakást kapni lehetetlen, megélni lehetetlen – gondolja meg kb. 1200 for.[int] lenne a havi fizetése, tehát kb. 70 dollár, hogy lehet ebből megélni? egy mázsa szén 50 for.[int], mire hazaviszik, felszállítják etc. benne van 70–80 f[orint]-ban, s egy télre kell minimum 20–25 q, ha kap! s így van minden. Hogy én mindezt tudva, mért jöttem mégis ide? hosszú volna megírni, majd élőszóval. De hát én collegiumban lakom, ahol pd. most hetekig semmilyen fűtés sincs, collegiumi, azaz rab-koszton élek etc. etc. – s hogy meddig fogom bírni, még nem tudom. S hogy aztán mi lesz, azt se.

Őrült világ, ahol Magának elhelyezkedési gondjai lehetnek. De ha Paris nem, tán Belgium? hisz ott is ismerik Magát. Vagy Nagy-Britannia? ahol szintén kitűnő a reputációja. S mindenünnen legalább könnyen mozoghatna.

Nekem már dec.[ember] elseje óta Romában kellene lennem.[3] De két hónapig tartott, míg az útlevelet kiadták, – éppen akkor meg az olaszok beszüntették a vízumadást. Ma telefonon azt mondta a követség, hogy valamit lehet csinálni. Ha sikerül, talán 8–10 nap múlva indulhatok; ha ott leszek, írok Magának. Mert most már ne szakítsa meg a kontaktust, – hátha a nyáron nyélbe tudnánk ütni a találkozást valahol.[4] De ehhez az kell, hogy hollétéről legalább egy sorban mindig értesítsen.

A Youth of M[ichelangelo]-t[5] végre megkaptam, a teljes három hétig tartó be- és kicsomagolásnak második felében, a legnagyobb felfordulásban és zűrzavarban, s mivel minden munkámból szörnyen kizökkentem, s előre láthatólag sok dolgom lesz, nem tudom, mikor jutok hozzá. Mily kár, hogy addig nem küldte, míg Várkonyban voltam.

K[erényi]-t[6] illetőleg egyezünk.

Szeretettel öleli mindkettőjüket

Fülep Lajos

A helynév a levélpapír feliratából, a bélyeg levágása miatt hiányzik.
Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás B. Eötvös József-Collegium Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13 feliratú levélpapíron. A borítékon a levélpapíréval azonos nyomtatott szöveg.
Címzés: Prof. Charles de T.[olnay] (a név a bélyeggel együtt levágva).
Princeton, N. J. 293, Nassau Street U. S. A. Ajánlott. Registered.

[1] Ld. 1905. sz.
[2] Ld. 1743/3. Gerevich Tibor élete végéig tanított az egyetem művészettörténeti tanszékén. Marosi Ernő közlése.
[3] Ld. 1868/9.
[4] FL római tartózkodása nem esett egybe Tolnay ottlétének idejével. Tolnay 1962-től kezdve tervezte Magyarországra jövetelét, a levelezés tanúsága szerint 1969. IX.-ben került rá sor.
[5] Ld. 1760/3.
[6] Tolnay 1905. sz. levelére utal.

1909. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

[Bp.] 1948. I. 12.

Kedves Károly,

végre holnap megkapom az olasz visumot; utána az angol és jugo, meg a pénz legalább egy hét; úgy hogy valószínűleg csak a vasárnapra, 18.-ra következő héten utazhatom.[1] Elég fájdalmas, ma che ci posso io? Ma találkoztam Graziával[2] az egyetemen, s tőle hallottam, hogy Te csak jan.[uár] vége feléig maradsz Romában. Éppen ezért sietek is írni, hogy ha már nem utazhattunk együtt, legalább most ne kerüljük el egymást, hanem várj meg, s tegyünk egy pár kirándulást együtt.[3] Az utazásom idejéről írottat kérlek, közöld Kardossal.[4] Amikor bizonyos időt tudok, megírom neki, az úton majd táviratozom is, de hadd tudja addig is körülbelül. Ajánld gondjába a *csendes* szobát is.

A közeli viszontlátás reményében ölel

Lajos

A helynév a feladó alapján.
Magántulajdonban.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Prof. Calro Kerényi Roma Via Giulia 1. Accademia d'Ungheria Italia
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Ungheria.

[1] Ld. 1868/9.
[2] Ld. 1761/5.
[3] Ld. 1832/16.
[4] Ld. 1793/3.

1910. FÜLEP LAJOS – KÓCSY DÁNIELNEK ÉS PORZSOLT FERENCNÉNEK

Bp. 1948. I. 16.

Kedves Dani és Margit,

csak most kaptam meg az értesítést Mili néném elhunytáról,[1] utánam küldték Z[engő]-várkonyból, ahonnan Pestre költöztem egyetemi tanárnak. Mindig szeretettel gondoltam s fogok is gondolni rá, gyerek- és diákkoromnak talán legszebb emlékei fűződnek a Vaján

töltött időhöz. Nagyon megszomorodva értettem meg az értesítőből – amit eddig nem tudtam –, hogy Lenke és Eszti[2] sincsenek már.

Mindnyájatoknak minden jót kívánva, az ismeretlen rokonokat is szívből üdvözölve ölel

Lajos bátyátok

MTAKK Ms 4160/199.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Kócsy Dániel úrnak, Porzsolt Ferencné úrnőnek Dombrád Szabolcs megye.
Feladó: Fülep Lajos Budapest, XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Kócsy Dániel és Porzsolt Ferencné Kócsy Margit FL unokatestvérei. Édesapjuk, Kócsy Dániel székelyvajai lelkész, édesanyjuk, Sándor Emília FL édesanyjának, Sándor Rózának húga volt. FL diákkorában vakációit sokszor töltötte Székelyvaján, Kócsy Dániel ifjúkori példaképe volt s a náluk töltött idő egész életére szóló élményt jelentett számára.

[1] Kócsy Dánielné Sándor Emília gyászjelentésére utal.
[2] Kócsy Lenke és Eszter, a címzettek testvérei.

1911. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Roma,] 1948. I. 29.

Kedves Barátom,

elég kellemes, nem-fárasztó utazás után hétfőn reggel[1] 9-kor megérkeztem Romába, másnap a rámbízottakat átadtam Sanyinak[2] továbbításra, úgy van, hogy ma viszi el hozzájuk,[3] én tegnap este kint voltam náluk teázni, pár igen kellemes órát töltöttem velük, s láttam a Sanyiról festett portrait-t[4] is, mit igen sikerültnek találtam. Ők a jövő héten tervezik a Siciliába indulást,[5] én magam felől még nem határoztam, megvárom, mit írnak az ottani költségekről, s akkor eldől, mehetek-e oda,[6] Firenzébe, régi hazámba is nagyon kívánkozom. A romai szállásommal nem vagyok megelégedve, et puis il y a trop de compatriotes dans cette maison. Vederemo.

Sok kedvességed gyakran jár eszemben.

Szívből üdvözöl

Fülep Lajos

A helynév a feladóból.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 9. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Dr. Basch Loránt ügyvéd úrnak Budapest XII. Városmajor utca 48. Ungheria
Spedisce: Prof. L. Fülep Roma Via Giulia 1.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 1868/9.
[2] Weöres Sándorra utal, aki 1947. XII. óta Rómában volt.
[3] Basch Loránt két húgáról van szó, akik Rómában éltek. Ilona (1889–1980) művészettörténetet tanult a budapesti egyetemen, idős korában grafikus, korábban idegenvezető a Vatikánban. – Edith (1895–1980) festő. Haller László közlése.

[4] Weöres Sándor Basch Edith által festett portréja megjelent a Weöres Sándor és Károlyi Amy élete képekben. Írta és összeáll. Károlyi Amy. Bp. 1984. Magvető, 135. p.
[5] Weöres Sándorék Rómában léte idején 1948. II.-ban Kardos Tibor irodalmi estet szervezett Cataniában, amelyen Weöres Sándoron és Károlyi Amyn kívül Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Lengyel Balázs, Csorba Győző, Takáts Gyula, Ferenczy Béni és felesége is részt vett.
[6] FL 1948-ban nem járt Szicíliában.

1912. FÜLEP LAJOS – PORZSOLT FERENCNÉNEK

[Roma,] 1948. II. 6.

Kedves Margit,

leveled[1] ide utánam küldve kaptam meg, ahova kb. 2 hónapra jöttem, beleértve, hogy pár hetet Firenzében szándékozom tölteni. Húsvét utánra számítom a hazamenetelt, majd onnan írok részletesebben, bár ennyi idő után igazán csak élőszóval mondhatnánk el mindent egymásnak. Majd ha lehet, meglátogatlak, ha pedig közületek valaki Pestre megy, megkeres. Addig is köszönöm hosszú tájékoztató leveled. Én is sokszor változatlan szeretettel gondoltam Rátok, s nem is fog bennem sohase elhalványodni a Nálatok töltött szép idő emléke, s a szeretetté, amiben ott részem volt.

Mindnyájatokat ölel

Lajos bátyád

A helynév a képeslap alapján.
MTAKK Ms 4160/200.
Kézírás Città del Vaticano feliratú képeslapon.
Címzés: Porzsolt Ferencné úrnőnek Dombrád Szabolcs megye Ungheria.
Sp.[editore]: Prof. L. Fülep Roma, Via Giulia 1. Accademia d'Ungheria.
Porzsolt Ferencné ld. 1911. sz.

[1] A levél nem maradt fenn.

1913. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Roma, 1948. II. 18.

Kedves Dezső,

köszönöm az értesítést,[1] s a megnyugtató híreket. Csak a villanyt nem értem. Induláskor éppen nem siettem, nagyon korán készen voltam mindennel, s elmenetel előtt kétszer is végig mentem a lakáson, megnézendő, nem ég-e valahol a villany. Nem Juliska járt ott s hagyta égve?

Az itteni világról írni meg se próbálok, majd elmondom otthon élőszóval.

A 800 f[orint] egyelőre maradjon ott, ha lehet rá valamilyen módot találni, az ide átutalását kérem majd.

A hurcolkodási pénz „fenntartását" nem egészen értem; az a fő, hogy mikor hazaérek, végre megkapjam, s akkor már teljes egészében, tovább várakozás nélkül.

Tegnap meg tegnapelőtt este tartottam meg az Intézetben a min.[iszteri] rendeletben rámrótt két előadást,[2] rettenetesen magasztalták, Kerényiék szerint „kolosszális" volt. De ezt már a kocsmában mondta, egy liter után, s ezért nem is bízom el magam jobban a kelleténél.

Az olasz tanszék ügyét[3] távollétemben aligha fogják véglegesen elintézni, ha Dezsef[4] mégis meg tud róla valamit, kérlek, írjátok meg. A változások híre ide is eljutott (Kornis[5] után végre Nagy József),[6] az egész egyetem ügyének napirendre kerülését már tudtuk. De ha úgy csinálják meg, hogy nem lesz belőle nekem műv.[észet]fil.[ozófiai] katedra,[7] akkor egye meg a fene az egészet. S van okom föltételezni, hogy nem lesz.

Köszönöm a carte blanche-t a hazamenetelre, nem fogok visszaélni vele.

És köszönöm Marika[8] lekvárkodását[?] s fájó szemmel írt három sorát – részvéttel olvastam, hogy még fáj. Kívánom, hogy gyógyuljon meg most már hamar.

Az almát csak egyétek! Kár veszni hagyni.

Marikának kezét csókolva, Dezsefet, Tomaszékat[9] szívből üdvözölve ölel

Lajos

P. S. Pirulva olvastam valamikor magamról valamelyik újságban a „világhírű" jelzőt, amióta azonban az előkelő kult.[usz] min.[iszteriumi] úrról,[10] aki egyúttal a portugaliai egyetem tanára, azt hallottam, mennyire ismer és mennyire etc. etc. s még mások is, azóta éppenséggel nem értem a dolgot. Aligha össze nem tévesztenek valakivel. Nálunk mindenkinek osztogatják, tehát nem tévedhetnek.

OSzK Kézirattár Fond 177/1127/21. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Az értesítés nem maradt fenn.

[2] FL két előadást tartott Rómában, magáról Rómáról (jegyzeteit ld. MTAKK Ms 4555/32–33.) és a művészetfilozófiájáról. Utóbb, 1948. IV. 8-án Kerényi a következőket írta Tolnay Károlynak: „Én csak annyit mondhatok, hogy Fülep két művészetfilozófiai előadása, amelyet ott tartott, körülbelül a tetőpontját jelenti számomra a mai európai filozófiának általában. Arra kell törekednünk, hogy minél előbb kiadja művét, amely, elméleti alapvetése mind a Te legfontosabb művészettörténeti megállapításaidnak, mind a görögség igaz ismeretének. Eleven emberrel való nagyobb szellemi élményem még nem volt, pedig már megéltem személyesen is az európai szellemiség egy-két csúcspontot jelentő képviselőjét." = Sziget. Kerényi Károly levelezéséből válogatott Lackó Miklós. 2000. 1992. 12. sz. 52. p.

[3] Zambra Alajos, az olasz tanszék professzora 1947-ben meghalt (ld. 1818/2.), FL ki volt nevezve professzornak, de az Eötvös Kollégiumba beosztva teljesített szolgálatot. Kardos Tibor 1950 V.-től előbb docensként, majd professzorként dolgozott az olasz tanszéken.

[4] Dezsef – Pais Dezső (1886–1973) nyelvész, 1933-tól az Eötvös Kollégium tanára, 1937–1959 között egyetemi tanár.

[5] Ld. 1716/7.

[6] Halasi Nagy József (1885–1976) 1921–1940 között a pécsi, 1940–1948 között a szegedi egyetem filozófia professzora. 1948-ban nem nevezték ki pesti professzornak, hanem nyugdíjazták. A tanszékre Fogarasi Bélát nevezték ki.

[7] Ld. 1719/2.

[8] Ld. 1759/6.

[9] Ld. 1858/6.

[10] Kilétét nem sikerült megállapítanom.

1914. FÜLEP LAJOS – LEVASTI, ARRIGONAK

Roma, 1948. II. 18.

Caro Levasti,

circa 3 settimane fa Vi scrissi[1] per dirvi che sono a Roma e desidero passare a Firenze alcune settimane. Ora il Sig.[or] Pálinkás dell' Istituto ungherse di costà mi scrive che non avete ricevuto la mia lettera, che, è vero, in mancanza di Vostro indirizzo, indirizzai all'Istituto superiore, ma che la posta, come non-conseguabile avrebbe dovuto fare parvenire al mittente anche in Italia. Dal Sig.[nor] Pálinkás[2] sapete forse che Vi ho chiesto aiuto nel trovarmi o raccomandarmi qualche pensione non-cara e conveniente, perchè i miei mezzi per la scarsità delle valute in Ungheria sono ristretti. Ripeto ora questa mia domanda e Vi prego di mandarmi parola se sapete qualche cosa in tale riguardo. Ho l'intento di partire di qui ai primi di marzo.

Nella speranza di vedervi fra breve Vi stringo la mano

Vostro

Lodovico Fülep

Biblioteca Marucelliana, Firenze.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Professora Arrigo Levasti Firenze American Information Service Palazzo Strozzi.
Sp.[editore]: Prof. L. Fülep Roma, Via Giulia 1. Accademia d'Ungheria.
Levasti, Arrigo (1886–1973) vallástörténész, filológus. 1906-ban került Firenzébe, kezdetben egy kollégium prefektusaként dolgozott, utóbb a Biblioteca Filosofica igazgatója, a Bollettino della Biblioteca Filosofica szerkesztője lett. Papini, Prezzolini, Marrucchi baráti körének tagja, így kötött barátságot FL-sal is. Tanított a firenzei Santa Croce laikusok számára létrehozott teológiáján, 1951-től az ökumenikus ill. zsidó-keresztény szellemi kapcsolatok megteremtésére alakult Amicizia Ebraico-Cristiana társaság elnöke.
Főművei Sant'Anselmo. Vita e pensiero. Bari, 1929., Santa Caterina de Siena. Torino, 1947. Ezenkívül olasz és más nemzetbeli misztikusok és más középkori szerzők műveinek szövegkiadásait, továbbá ilyen tárgyú antológiákat publikált bevezető tanulmányokkal.

Kedves Levasti,

kb. három hete írtam magának, hogy közöljem, Romában vagyok és szeretnék néhány hetet Firenzében tölteni. Az itteni Magyar Intézettől Pálinkás úr azt írta nekem, hogy nem kapta meg a levelem, amelyet, igaz, címe hiányában az egyetemre címeztem, de amelyet a postának mint kézbesíthetetlent, vissza kellett volna juttatnia a küldőhöz, ahogyan az ajánlott küldeményekkel mindenütt, bizonyosan Itáliában is tenni szokták. Talán tudja Pálinkás úrtól, hogy segítségét kértem, találjon vagy ajánljon nekem valamilyen megfelelő, de nem drága penziót, mivel lehetőségeim a magyarországi valutaszegénység miatt korlátozottak. Most megismétlem ezt a kérésemet, s kérem, üzenje meg, ha tud valamit e tekintetben. Március első napjaiban kívánnék innen elutazni.

A közeli viszontlátás reményében kézszorítással

Fülep Lajos

[1] FL lapja vagy levele nem maradt fenn.
[2] Pálinkás László (1910–1974) nyelvész, irodalomtörténész, fordító. 1942–1943-ban firenzei magyar lektor, 1947-től magyar nyelvet, irodalmat és finnugor filológiát tanított a firenzei egyetemen. 1952–1955 között a Corvina szerkesztője. Firenzében halt meg.

1915. ASSAGIOLI, ROBERTO – FÜLEP LAJOSNAK

Firenze, 1948. II. 21.
Via S.[an] Domenico, 16.

Caro Fülep,

serbo buon ricordo di Voi e sarò listo di rivedervi. Mi sono informato riguardo alle pensioni: Vi referisco le condizioni di due che conosco e che sono raccomandabili:

Pensione Bianchi
Via Melegnano, 2
l[ire] 850 al giorno, tutto compreso
Pensione Morandi
Piazza S. S. Annunziata, 2
L[ire] 900 al giorni, tutto compreso.

Sarebbe opportuno che scrivete alcuni giorni prima, direttamente, chiedendo se vi e camera disponibile e facendo il mio nome.

Con: molti saluti amichevoli
cordialmente

R.[oberto] Assagioli

A hely és dátum postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4585/56.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Pregmo Prof. L. Fülep Accademia d' Ungheria Via Giulia, 1 Roma
Assagioli, Roberto (1888–1974) olasz pszichiáter, a pszichoszintézis megteremtője. Firenzében szerzett orvosi diplomát, egyidejűleg filozófiát is hallgatott. Bekapcsolódott a Paolo Mantegazza professzor irányítása alatt álló Museo Psicologico munkájába, s rajta keresztül megismerkedett a Leonardo és a La Voce c. folyóiratok, valamint a Biblioteca Filosofica köré csoportosult fiatal írókkal, tudósokkal, elsősorban Papinivel, Amendolával, Prezzolinivel, vagyis FL baráti körével, így FL-sal magával is. Résztvett a Biblioteca Filosofica ülésein és vitáin is.
1911-ben megalapította a Psyche c. folyóiratot, 1926-ban jelent meg első főműve, a Psychosynthesis, a New Method of Healing, amelyet 1965–1973 között három további főműve követett. Megalapította Rómában az Instituto di Cultura e di Terapia Psichica-t, amely 1938-ban megszűnt, majd 1946-ban Firenzében újjáalakult. 1958-tól Psychosynthesis Research Foundation néven az USA-ban, Kanadában, Ausztriában, Svájcban, Franciaországban és Angliában, utóbb Görögországban és Indiában is kutatóhelyek kezdték meg működésüket, amelyeket 1958 után Bolognában és Perugiában létrejött Centro Italiano di Psicosintesi-k követtek.
Kéziratos hagyatéka Francesco Adorno professzor közlése szerint 1989-ben még nem volt feldolgozva, így nem juthattam hozzá ottlétemkor FL esetleges leveleihez.

Kedves Fülep,

jó érzésekkel emlékszem Magára s örülni fogok a viszontlátásnak. Tájékozódtam a penziókról: kettőről tudósítom, amelyeket ismerek s ajánlani tudom őket.
Pensione Bianchi
Via Melegnano 2
Napi 850 líra, mindent beleértve.
Pensione Morandi
Piazza Santissima Annunziata 2
Napi 900 líra, mindent beleértve.

Ajánlatos lenne néhány nappal előbb közvetlenül írni nekik s megkérdezni, van-e üres szobájuk, megemlítve a nevemet.

Szíves baráti köszöntéssel

R.[oberto] Assagioli

A Pensione Morandi áthúzva, FL ceruzaírásával: „rossz".

1916. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Tegna presso Locarno] 1948. III. 2.

Kedves Lajos,

nagyon kedves hír Rómából,[1] hogy Giulióék[2] a tenger és szárazföld nevében vetélkedtek: már a görög népi költészet ismeri ezt a motívumot, ha jól emlékszem, hellenisztikus papyruson van nyoma egy költői feleselgetésnek erről a témáról... Az új fajta bor nagyon érdekelne. A Tessinben mért Barbera[3] sokáig keserű volt még az után az isteni 'málnalé' után...

Firenzétől kezdve utaztunk hóban, de nagyobb késések nélkül. Igaz, hogy a kis késés is elég volt az utolsó tegnai vonat elszalasztására s úgy siklottunk be aztán Locarnóból autóval a behavazott völgye, amelynek a képét Magdi[4] elküldte Neked. A nyugalom és biztonság mint egy már nem is háborgatható másvilágé. Bennem is megszűnt minden háborgás, mióta magyarokkal való érintkezésem nincs. Pestről jött a Baumgarten-alapítványtól[5] Basch Lóránt aláírásával[6] levél, az én köszönő soraimra, amelyben megismételtem a Veled való megbeszélés lényegét. Arra ezt írja:

„Az évdíjnak nem volt és nem is lehetett feltétele. Amit Fülep Lajos barátunk útján tudni akartunk, csak annyi volt, hogy van-e értelme az évdíj kiadásának, amikor a külföldre transferálni nem lehet. Boldogak vagyunk, hogy megtehettük."[7] Hát ha ők most így gondolják, annál szebb: Magyarországról egészen kivételes jó hang ez, amelyért mindenképen hálás vagyok és leszek.

Egyébként otthonról sem hírem, sem jövedelmem nincs; amit Sőtérék[8] nagy garral kilátásba helyeztek, abból eddig semmi sem mutatkozik. Most arra várok, hogy valósulnak meg a Hollandiából tett ígéretek.[9] Áprilisra tervezem még mindig az odautazást, de augusztusban is lesz alkalom: akkor lesz Amsterdamban filozófiai kongresszus. Ha nincs ellenedre s ha valóban hallgatnak ott rám – mint egyesek állítják – fogom ajánlani, hogy küldjenek meghívót[10] Neked s kérjenek fel egy művészet-filozófiai előadásra. Hiszen Te tudnál ma egyedül mondani nekik valamit.

Hiába ismételem, kifejezni úgysem tudom, hogy nekem mennyit mondtál... S nagyon szomorú vagyok, hogy oly körülményesnek ígérkezik későn megindult beszélgetéseink folytatása. Most Amsterdamban reménykedem (ott franciául kellene felolvasni). Nincs nap, hogy ne gondolnánk Rád, Magdival együtt, nagy szeretettel.

Ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/22.
Gépirat autogr. aláírással és kiegészítésekkel.
Rómába írt levél.

[1] A lap nem ismeretes.
[2] Giulio vezetékneve ismeretlen, az Abruzzókból származó vendéglős vendéglője a Campo dei Fiori és a Piazza Farnese között volt. Abruzzói törzsközönsége hazai szokás szerint némely estéken szülőföldjük táncait járta és egymásnak feleselő, rögtönzött verseket énekelt. FL Rómában létekor rendszeresen nála vacsorázott, gyakran baráti társaságban, pl. Kerényiékkel. Kerényi Tegnából 1948. IV. 8-án Tolnaynak írt levelében a következőket írja: „Utólag azt sajnálom csak, hogy bár naponta együtt voltunk s együtt ültünk a Piazza Farnese abruzzói kocsmájában, ahol Fülep pokoli élvezetet talált a dudára táncolt vad salterelloban, a kocsmáros és a vendégek improvizált stanza-recitálásában, sőt a férfiak véres és a nők hajkitépő verekedéseiben is – mondom, sajnálom, hogy ennek ellenére túl keveset beszélgettünk." = Sziget. Kerényi Károly levelezéséből válogatott Lackó Miklós. 2000. 1992. 12. sz. 52. p.
[3] Asti vidéki vörösbor.
[4] Ld. 1795/6. A kép nem maradt fenn.
[5] A Baumgarten Alapítványt ld. 1828. sz. Kerényi Károly 1948-ban kapott Baumgarten-díjat, Basch Loránt javasolta a Tanácsadó Testületnek. Gellért Oszkár utóbb így emlékezett meg róla: „...Kerényi Károly klasszikus filológus, aki külföldön élt és elfelejtett hazajönni." (Gellért Oszkár: Kortársaim. Bp. 1954. 241. p.)
Basch az évdíjat a Joint útján próbálta kijuttatni Svájcba, majd Kerényi apósának, Lukács Károlynak fizették ki a havi részleteket.
[6] Ld. 1928. sz.
[7] Basch Loránt levelének gépelt másodpéldánya ld. OSzK Kézirattár Fond 145/156.
[8] Sőtér István (1913–1988) irodalomtörténész, író. 1945–1948 között a VKM külföldi kapcsolatok főosztályának helyettes, majd főosztályvezetője. 1948–1952. között szegedi, 1952-től pesti professzor. 1957–1984 között az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatója.
[9] A hollandiai ígéretek részletei nem ismeretesek. A X. nemzetközi filozófiai kongresszus 1948. VIII. 11–18. között volt Amsterdamban.
[10] FL nem ment Amsterdamba, így nem is tartott előadást a kongresszuson. Meghívása nem maradt fenn.

1917. FÜLEP LAJOS – TÁBOR BÉLÁNAK

Firenze, 1948. III. 12.

Kedves Barátom,

Rómából pár napja átjöttem Firenzébe,[1] ahol kintlétemnek hátralevő idejét tölteni szándékozom.

Meg se próbálom, hogy levélben valamit is mondjak eddigi élményeimről, majd otthon élő szóval. Röviden most csak annyit, hogy bár Rómát ismerem, háromszor voltam ott, összesen csak két esztendőt töltve benne, tehát sokat vártam, a valóság mégis fölülmúlta minden várakozásomat. Az életnek ez a bősége, áradása, túláradása teljességgel elképzelhetetlen, s így attól tartok, elmondhatatlan, megérzékelhetetlen. De majd otthon meg fogom próbálni. Sokat gondoltam s gondolok Magukra, sajnálva, hogy nincsenek velem, mert Maguk tudták volna látni és apreciálni az én nagy élményeim tárgyait.

Most pedig valamire megkérem. Jövet nem vehettem meg a jegyet visszafelé a jugo [!] és magyar útszakaszra, mert csak két hónapi érvénnyel adhatták volna ki, egy napi túllépés is megsemmisítette volna az érvényét (az olasz útszakaszra egyáltalán nem lehet Pesten megvenni, jövet se.) Nehezen megszerzett kevés líráim kímélése céljából arra kérem, legyen szíves a Sesan–Budapest szakaszra *2 hónapi érvényű II. oszt.*[ályú] *jegyet vásárolni,* és pedig nem az Ibusznál, hanem *Cook, Comp.*[any]*Wagons Lits*-nél, (Vörösmarty tér), mert jövet is ott váltottam, s talán még emlékeznek rám. A jegy a magyar határtól, tehát Murakeresztúrtól Budapestig *félárú* jegy legyen, a félárú igazolványom száma 061464. (Ne felejtse el odavinni, mert ráírják a jegyre!) Ha az igazolványt kérik – mert kérik –, legyen szíves megmondani, mért nem mutathatja be; nem merem a postára bízni, még ajánlva se. De ha akarják, megnézhetik a könyvükben, ott be van írva jan.[uár] 23.-án adták ki a jegyet. Ha esetleg az útlevél száma is kell: 39,006, 1947. XI. 27.-ről. (Hálókocsi jegyem megvan visszafelé!)

Különösen fontos, hogy azonnal elintézni szíveskedjék, mert a posta szeszélyes, néha gyorsan, néha sokára jön meg. Persze *ajánlva* kérem.

A jegy árát nem tudom, mert jövet az aller-retour hálójeggyel együtt fizettem. De maga a jegy (hálójegy nélkül, melyre, ismétlem, nincs szükség) bele kerülhet 200 for[int]-ba. Hogy ezt ne kelljen hazamenetelemig hiányolnia, a kifizetésére meghatalmazást mellékelek: az Eö[tvös] Collegium portásánál van időközben odaérkezett fizetésem; ha nem jut hozzá, hogy személyesen érte menjen, kérem, küldje el a meghatalmazást postán vagy küldönccel Krencz János portársnak, hogy adja ki, vagy küldje el postán. Egyébként Keresztnek is megírom, utasítsa erre a portást, de Maga is felhívhatja telefonon Kereszturyt, megbeszélve vele a kézbestés módját.

Csak, ismétlem, a dolog *nagyon sürgős* mert azt se tudhatom soha, nem hívnak-e hirtelen haza.

Előre is nagy köszönettel, a Nagys.[ágos] asszony[2] kezét csókolva, Magukat mind (Ádámostól)[3] szeretettel üdvözli

Fülep Lajos

Címem így: Prof. Lajos Fülep
presso Mascaretti
Firenze Via Lamarmora 13. Italia

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1868/9.
[2] Mándy Istvánnéra utal. Ld. 1797/6.
[3] Ld. 1830/5.

1918. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNÉNEK ÉS DEZSŐNEK

Firenze, 1948. III. 20.

Kedves Marika,

részvéttel olvastam sorait,[1] remélem – s kívánom –, hogy mire hazaérek, szeme teljesen meggyógyul, ha közben még nem tette meg.

Egyébként rajtam is teljesült itt, életem legszebb idejének helyén: nessun maggior dolore che ricordarsi dei tempi felici nella miseria.[2]

Kézcsókkal, mindenkinek üdvözlettel

F.[ülep] Lajos

Kedves Dezső, most kapom Kardos[3] sürgető levelét, ha még nem küldted el, légy szíves, küldesd el a pénzt azonnal a megadott címre.

L.[ajos]

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 22. sz.
Kézírás Firenze, L'Arno e veduta dei Ponti feliratú képeslapon.
Címzés: Keresztury Dezsőné úrnőnek Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Ungheria
Keresztury Dezsőné ld. 1759/6.

[1] Nem maradt fenn.
[2] Ld. 1723/3.
[3] Kardos Tiborra utal. Ld. 1793/3.

1919. KERÉNYI KÁROLY ÉS KERÉNYI KÁROLYNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1948. III. 24.

Kedves Lajosom,

hiába várván arra, hogy firenzei tanyád címét megtudjuk – s fel nem tehetvén azt, hogy hallgatásodnak más oka is volna, mint a minden mást kizáró eltöltekezés az otthonos atmoszferával – megpróbáljuk fiesolei kiránduló-társaid[1] útján Hozzád juttatni ezt a levelet: hogy legalább arról értesülj Te is, amit mi a napokban Budapestről megtudtunk. A levelet, amelyet idézni fogok, Oltványi[2] íratta egy hozzá is közel álló régi hívemmel. A levélben szószerint ez állt: „Volt neki (Oltványinak Ortutayval)[3] egy beszélgetése, amelyben az expressis verbis azt mondta, hogy nagyon örülne, ha Kardos[4] fel akarna jönni Rómából olasz katedrára, minthogy Fülep Lajos, akit kineveztek,[5] nem tanít csak a tanárképzőben és Kardos ellen a kommunistáknak nem lehet semmi kifogásuk, sőt. Ez esetben K.[erényi]-t engem boldogan kérné a római intézet vezetésére, mert ha K.[ardos] Pesten katedrát kap, akkor úgyis féléveket fog külföldön tölteni és ezért megint őt Ortutayt fogják felelősségre vonni."

Közben Budapesten állítólag most közli a minisztérium a bölcsészeti karral, hogy kap még egy katedrát,[6] küldje ki a bizottságot, kivel akarják betölteni. Ez lenne a nekem szánt katedra. A kar elé a bizottság javaslata legkorábban áprilisban kerülhet, s közben bizonyára engem is meg fognak kérdezni hivatalosan, elfogadnám-e a meghívást. Te addig már otthon leszel s én, azt hiszem, nyugodtan felelhetem: addig, míg Fülep Lajosnak – akinek

a művészetfilozófiája a legfontosabb alapvetés a görögség megértésére – nincs Budapesten ennek az előadására való katedrája,[7] nincs sok értelme annak, hogy én ott a görög kultúrtörténelem előadásával kísérletezzek. Írhatom ezt? Nagyon kérlek, jelezd hazaérkezésedet, hogy attól kezdve állandóan kapcsolatban legyünk. Úgy látszik most, a döntő hónap április lesz.

Hollandiai barátaimat most idevárom, már nem valószínű, hogy nyár előtt oda is eljutok. Címedet azonban az augusztusi filozófiai kongresszusra megadtam.[8] Májusban Sardegnán kívül Siciliába is hívnak, a görög drámai előadásokra, zürichi előadásaim pedig (múlt héten tartottam kettőt) látogatottabbak, mint valaha: júniusban kellene újra fölvenni őket... Ennyit most tájékoztatásodra. Tudom, hogy semmi lényeges nem megy feledésbe Nálad, csak azt szeretném, ha Te is tudnád, mennyire lényeges a léted számunkra s több jelet adjál róla...

Carlo[9] írt-e már? Szép húsvétot kíván és szeretettel ölel

Károly

Kedves Lodovico,

ezt szeretném választani, ha megengedi, tekintve, hogy a többi propozíciójával nem tudtam megbarátkozni. „Fülep" – semmiképen nem felel meg meleg érzelmeimnek, „Lajos" – pedig nem felel meg tartózkodó hódolatomnak, s végül „mennydörgős mennykő" túlságosan komplikált volna, principe-nek mégsem szólíthatom, ahogy szívesen tenném, így választottam ezt a nevet ahogyan egy elcsípett telefonbeszélgetéséből – az akademia portáján – saját magát megnevezni hallottam.

Ez után a római tél után – különös tekintettel a Piazza Farnesere[10] – Tessin úgy tűnik nekem, mintha becsületes eszkimók laknák, pedig ezelőtt egy fél évvel még a mediterránokat, a latinokat tiszteltem bennük. Aki egyszer Giulio szódavizét issza... Mit adnék azért, ha még egyszer odajönne hozzám a biztosítási tisztviselő és bocsánatot kérne, hogy odaát a latteriában tánc közben rálépett a lábamra! De talán lesz még mindez egyszer. Úgy értem, magával, mert különben nem ugyanaz.

Kornélia[11] néha álmodik Romáról és Fülep Lajos bácsiról. Katónk[12] pedig őrzi némelyik jó mondását. Két órával ezelőtt Takáts Jenő[13] zenekari darabját hallottuk a rádióból Genfből s a szerző maga ült a zongoránál. Eszembe jutott az az este, mikor ők is velünk voltak Giuliónál és Takáts Jenő elmesélte, hogyan beszéli ő a genovai olasz tájszólást.

Meleg barátsággal üdvözli

Magda

U. i. Nagyon ügyelek, hogy „forse"-t jól ejtsem ki, s olyankor (is) mindig Magára gondolok.

MTAKK Ms 4588/23.
Gépirat autogr. aláírással, valamint Kerényi Károlyné autogr. levele.
Budapestre írt levél.

[1] Talán Márky Tamásékra céloz. Ld. 1922/3.
[2] Ld. 1761/10. Oltványi ekkor Magyarország berni követe volt.
[3] Ld. 1827/10.
[4] Kardos Tibor, ld. 1793/3.
[5] Ld. 1719/2.
[6] Valószínűleg az ókori művelődéstörténeti katedrára utal, amelyet Marót Károllyal töltöttek be.

[7] FL művészetfilozófiai katedrát szeretett volna kialakítani. Ld. 1913/7.
[8] Ld. 1916/9.
[9] Carlo – Tolnay Károly.
[10] Piazza Farnese – ld. Giulio vendéglője 1916/2.
[11] Ld. 1796/13.
[12] Kerényiék gyereklánya.
[13] Takáts Jenő (szül. 1902.) zongoraművész, zeneszerző, tanár, népzenegyűjtő. 1940–1942 között Szombathelyen tanított, 1942–1948 között Pécsett konzervatóriumi igazgató, 1949–1951-ben genfi és lausanne-i vendégtanár, 1952–1970 között a cincinnati-i egyetem professzora. Ausztriában él.

1920. FÜLEP LAJOS – PORZSOLT FERENCNÉNEK

Venezia, 1948. III. 31.

Kedves Margit,

tegnap este ideértem Firenzéből,[1] vasárnap, 4-én este indulok haza, s ha az Isten is úgy akarja, kedden reggel Pestre érek. Majd ha otthon a rám váró sok teendő egy részén túl leszek, írok.

Addig is mindnyájatokat szeretettel ölel

Lajos bátyád

MTAKK Ms 4160/201.
Kézírás Venezia Chiesa de S. Marco feliratú képeslapon.
Címzés: Nt. Porzsolt Ferencné úrnőnek Dombrád Szabolcs megye Ungheria.
Porzsolt Ferencné ld. 1911. sz.

[1] Ld. 1868/9.

1921. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Tegna,] 1948. IV. 3.
Lauro e Fontana

Kedves Lodovicom,

velencei lapod[1] megjött s így most már Budapestre referálok Neked azokról az új mozzanatokról, amelyek tudomásomra jutottak.

Úgy látszik arra, hogy én Pestre megírjam, válasszák ezt a sorrendet: előbb adjanak Fülepnek művészetfilozófiai katedrát és csak azután nekem kultúrtörténetit, nem igen fog sor kerülni. Pontos híreim ugyan nincsenek, de annyi elszivárgott ide, hogy a Karban a „sors embere" – nevezzük így micisapkás ex-esztétánkat[2] – máris, és döntően, a nekem szánt katedra ellen nyilatkozott. Ezt semmiféle szempontból nem veszem rossz néven tőle, csak azt szeretném remélni, hogy ha a „kerényizmus" ellen van is, a „fülepizmus" ellen nincs és ezzel megrövidíti az utat a mindannyiunkat kielégítő megoldások felé.

Arról is hírt kaptam, hogy – szószerint idézem – „Koltay-Kasztner[3] és Gáldi[4] jelöltsége után most már Kardos[5] a favorit, viszont Rómába rajtam kívül nemcsak Huszti Dénest,[6] de Cs. Szabó Lászlót[7] is emlegetik." A levélíró szerint ez azt mutatja, hogy a kérdés egy darabig még vajudni fog. Viszont épen ez az, amit el kellene kerülni. Ha a Kar a nagyhét keddjén máris foglalkozott a betöltendő katedrák ügyével – remélem ugyanis, hogy két katedráról van szó: a Neked valóról és az olaszról – még ha ez a foglalkozás egyelőre csak bizottság-kiküldés is volt, akkor is el tudom képzelni, hogy április folyamán döntő intézkedések történhetnek.

Olyan szempontról is hallottam, hogy megvárják az olasz választások[8] eldőltét, mielőtt a római hely betöltésére gondolnának. Ez az idő haladása miatt amúgy is elkerülhetetlen lesz, de engem Olaszországtól semmiféle politikai fejlemények sem választanának el. Úgy értem, belsőleg. Ha Olaszország is a keleti szférához fog tartozni, sokkal jobban fogom azt érezni, hogy én is oda tartozom, mint most. Ezt Te megérted és nyugodtan meg is mondhatod ott, ahol szükséges.

Egyébként Gráciának,[9] akinek a levelét hiába várom (a referált hírek nem a lányaimtól valók), megírtam, hogy minél előbb keressen fel, mondjon el mindent, amit tud Neked és tartsa magát szigorúan a Te utasításaidhoz. Bizonyos mértékig megbízhatsz benne – azért mondom bizonyos mértékig, mert túlságosan szétfolyó és kapkodó s főkép arra nem vehető rá, hogy gyorsan, konkréten és pontosan írjon, mikor szükség van rá. Azért nagyon kérem a Te híreidet közvetlenül is.

Az amsterdami meghívás[10] megjött-e? Prof. W. Beth, a titkár azt írja, hogy előadást is szeretnének Tőled. Én is.

Ölel

Károly

A helynév értelem szerinti kiegészítés.
MTAKK Ms 4588/24.
Gépirat autogr. aláírással és javításokkal.
Budapestre írt levél.

[1] FL velencei lapja nem ismeretes.
[2] Talán Lukács Györgyre utal.
[3] Koltay-Kastner Jenő (1892–1985) irodalomtörténész. 1924–1940 között a pécsi, 1940-től a szegedi egyetem olasz ill. 1958-tól romanisztika professzora. Közben 1935–1940 között a római egyetem vendégtanára s egyben a Magyar Intézet igazgatója.
[4] Gáldi László (1910–1974) nyelvész, irodalomtörténész. 1942–1944 között kolozsvári egyetemi tanár, 1945-től Budapesten román és francia irodalommal is foglalkozott. Szótáríró.
[5] Ld. 1793/3.
[6] Ld. 1874/10.
[7] Cs. Szabó László (1905–1984) író, kritikus, 1935–1944 között a rádió irodalmi osztályának vezetője. 1945–1948 között a Képzőművészeti Főiskola művelődéstörténeti professzora. 1949-ben Olaszországba emigrált, majd Londonban élt.
[8] A választások IV. 18-án voltak. A Kereszténydemokrata Párt 48.5, a baloldali Demokratikus Népi Arcvonal 31.5 %-ot kapott.
[9] Ld. 1761/5.
[10] Ld. 1916/9.

1922. KERÉNYI KÁROLY ÉS KERÉNYI KÁROLYNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. IV. 3.

Kedves Lodovicóm,

tegnap nagy társaság Giuliónál,[1] Brelichék,[2] Márkyék,[3] Victorine,[4] Schott[5] s még mások is, nagy éneklés és salterello – minderről Magdi,[6] aki Számodra jegyzeteket csinált és csinál folyton, fog hosszú levélben beszámolni. E pillanatban a sardegnai út előtt állunk, a tenger viharosnak ígérkezik s az időjárás még mindig erősen változó, kora áprilisnak felel meg.

Most tehát csak röviden a szokásos beszámoló arról, amit én megtudok. Grácia[7] utolsó lépése Pesten látogatás volt az értelmiségi osztály vezetőjénél,[8] aki pozitív és optimista volt, ugyanabban az irányban, amelyet Te is legjobbnak tartasz, érzésem szerint azonban túl „gelassen". Ők sürgetik – mondotta, de aligha sejti, *mennyire* szükséges a sürgetés! Nagy problémát adott nekem közvetlenül ideutazásunk előtt a válasz megfogalmazása – ékes castiliai nyelven! – egy hivatalos táviratra. Egy éves próba-előadó-út[9] föltételei is olyan kedvezőek, hogy teljesen csak akkor mondhatnék le, ha végre megvolna a feladatkör, amelyet Te is és úgy látszik mások is nekem szántak.

Másfelől, most ismét közelről látva a helyzetet itt, ettől is eléggé borsódzik a hátam. A helyzet azóta is sokat romlott – most már nem velem szemben, mert híre ment a pesti terveknek és szándékoknak s a világ legnagyobb hülyéjének is be kell ilyenkor látni, hogy jobb ha behúzott farkkal engedményeket és vallomásokat tesz: milyen lealázó morális helyzetbe került a budapesti átutalások kimaradása miatt. Közben a takarító-lányok küldöttségben járnak a szobánkba, szégyenletesen alacsony fizetésük javítását kérve s ha barátságosan, de mégis odaküldöm őket, ahol intézkednek, akkor azt mondják, oda nem mennek, az „una persona non distinta". Ez, azt hiszem, ezeknél a szolgáláshoz szokott, agyondolgozott lényeknél már nyílt lázadás. Az ellenkép a még mindig pénzelt s e pillanatban Sardegnába kiküldött „kegyenc", aki bizonyára onnan is megírja ódáját „HOZZÁ",[10] mint múltkor a „Magyarokban". (Mellesleg: aki ilyen rossz verset *tud* írni, annak mégis ez a faculté maîtress-e s a jó tőle csak félresikerülés..?)

Nálunk pedig egyszerűen pénzügyi okokból is proximus ardet Ucalegon.[11] Itt mást, mint szobát nem veszünk igénybe, mert a minisztérium az utazásomra és ellátásomra való pénzt csak elméletben küldötte, valóságban nem s én előleget itt még akkor sem kérnék, ha nem látnám a teljes anyagi csődöt. Viszont a Svájcba ígért összegből sem láttam semmit és reményre sem látok sok okot. Ez ad az említett telegrammnak súlyt. Carlo[12] már valahogy rendben van – ezt Kardostól kellett megtudnom – Guggenheim-ösztöndíjat kapott. Írj ide kérlek, főképen arról, hogy lehet-e sürgősen tenni valamit, mert most igazán úgy áll a dolog, hogy Segíts Uramisten, de rögtön! 13.-ára újra itt leszünk.

Magdival együtt üdvözöl és ölel

Károly

P. s. Itt van egy kósza hír arról, hogy K.[ardos]-t[13] már április 17.-ei dátummal hazahívták s az én megérkezésemet is már boldog-boldogtalan ezzel hozza összefüggésbe. Ez is eléggé kellemetlen, mert én nem tudok semmit s nem is óhajtok semmit, ami nem végleges, tudomásul venni. De úgy látszik, valóban ilyesmire van szükség: mondjuk hogy addig, míg pesti katedra-ügye el nem intéződik szabadságra küldjék. Erről kellene beszélni a leg-

illetékesebbekkel, s nagy nyomatékkal főkép a kultuszminiszterrel.[14] Biztosra veszem, hogy közben egy mentőakció is megindult, az utolsó levelemben jelzett intrika ellenem dolgozik, az anyagi szuszunk kifogy és a következő telegramm várható – mondjak-e többet?

Még egyszer: szeretettel ölel

Kedves Lodovico,

már alig várom, hogy Károly leszálljon a gépről és megírhassam az összes élményt és eseményt. De nem fogok kifelejteni semmit. Csak a legfontosabbat most: tegnap *rájöttem a saltarello titkára* s most már fáradság nélkül tudok 3–4 férfit túltáncolni. Isteni dolog! Engem is láthatott volna lélekzetemet elvesztve félholtan, de üdvözült mosollyal ülni a telefon alatt. És a biztosítási tisztviselő **nem** volt ott. Csak ő hiányzott. Biztos belehalt, mint Tschechov novella hőse,[15] abba, hogy rálépett a lábamra.

Nagyon meleg üdvözletet küld és hiányát fájdalmasan érzi

Magda

MTAKK Ms 4588/25.
Gépirat autogr. aláírással és kiegészítéssel, ill. autogr. kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1916/2.
[2] Brelich Angelo ld. 1761/6. és Mario (1910–1982) író, regényíró, magyar művek olaszra fordítója.
[3] Márky Tamás és felesége, Klára adatait nem sikerült megszereznem. Valószínűleg a Magyar Intézet alkalmazottja volt (Kerényi tőle veszi át a szobakulcsot ld. 1932/18.). FL hagyatékában két üdvözlőlap maradt fenn tőlük. 1948. X. 3. és XII. 20. kelettel. MTAKK Ms 4588/312–313.
[4] Kiléte ismeretlen.
[5] Kiléte ismeretlen.
[6] Ld. 1795/5.
[7] Ld. 1761/5.
[8] Feltehetően Sőtérre vagy Szentmihályi Jánosra utal. Ld. 1916/8. ill. 1952/5.
[9] Valószínűleg a Kerényi több későbbi levelében is említett argentínai meghívásról van szó, amelyet végül is nem fogadott el.
[10] Weöres Sándor Italia. Kardos Tibornak c. versére utal (Magyarok, 1948. 4. sz. 197. p.) Weöres itáliai ösztöndíjas ideje alatt járt Sardegnában. Kerényi zárójelbe tett megjegyzése Weöres költői megítéléséről való korábbi levelekben írt véleményükre vonatkozik. Ld. 1808/9. ill. 1814/7.
[11] Vergilius: Aeneis 2, 311. Már lobog Ucalegon / mellette szoros-közelében. Barna Ignác fordítása.
[12] Carlo – Tolnay Károly. Az ösztöndíjról ld. 1905/3.
[13] Ld. 1793/3.
[14] Ortutay Gyulára céloz. Ld. 1827/10.
[15] Csehov: A csinovnyik halála c. elbeszélésről van szó.

1923. FÜLEP LAJOS – PORZSOLT FERENCNÉNEK

Bp. 1948. IV. 10.

Kedves Margit,

megjöttem, kb. 3–4 hét múlva valószínűleg Sárospatakra megyek 3 napra,[1] ha egy napot ki tudok szakítani, szívesen átmennék Hozzátok, csak hát az utazás roppant hosszú,

úgy hogy egy napi ottlételre rámegy 2–3 nap, s így bizonytalan, hogy a Pestre visszaindulás idejével kombinálni tudom-e. Nincs valami gyorsabb utazási mód azon a légvonalban egyébként nem hosszú úton?

Szeretettel ölel mindnyájatokat

Lajos bátyád

MTAKK Ms 4160/202.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nt. Porzsolt Ferencné úrnőnek Dombrád Szabolcs megye.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11-13.
Porzsolt Ferencné ld. 1911. sz.

[1] FL Eötvös kollégiumbeli diákokkal készült Sárospatakra, a kirándulásra nem került sor, helyette Csurgóra mentek. Ld. 1934. sz.

1924. FÜLEP LAJOS – PORZSOLT FERENCNÉNEK

[Bp. 1948. IV. 1.]

Kedves Margit,

köszönöm az értesítést,[1] ha azonban az autobusz egy hónap óta jár úgy, mint írod, nem nézhetem meg a menetrendben, mert ilyen még csak az októberben kiadott van, majd májusban lesz új; ilyen messzi vidéki dolgokat pedig itt a menetjegyirodákban se szoktak tudni. Az egyetlen mód tehát az, hogy Ti ottan megtudjátok – megírjátok, de visszafelé is pontosan, vagy szereztek az autobuszostól menetrendet, s elküldítek; nagyobb vonalakon szokott lenni. Egyúttal közlöm azt is, hogy kb. 8 kollegistával megyek majd Patakra[2] – ha közülük néhánynak vagy mindnek volna kedve velem tartani, egy napra-éjszakára (ha t. i. az nap már nem térhetnénk vissza) tudnátok-e nekik szállást-ellátást szerezni? ha nem, csak magam megyek. A menetrendi adatokat pontosan kell tudnom oda-vissza, hogy a pesti vonattal kombinálhassam.

Mindnyájatokat szeretettel csókol

Lajos bátyád

A helynév a feladó alapján.
MTAKK Ms 4160/203.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nt. Porzsolt Ferencné úrnőnek Dombrád Szabolcs megye.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Porzsolt Ferencné ld. 1911. sz.

[1] Nem maradt fenn.
[2] A kirándulásra nem került sor. Ld. 1923. sz.

1925. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK ÉS KERÉNYI KÁROLYNÉNAK

Bp. 1948. IV. 13.

Kedves Károlyom,

lapjaim[1] után végre levélben válaszolok leveleidre. Magamról nem akarok írni semmit – nagyon rossz állapotban vagyok, nem találom itt a helyemet.

Fontosabb ennél a Te ügyed. Múlt héten Gracia[2] itt volt nálam hírt hallani, de addigra még nem volt alkalmam beszélni senki illetékessel, hiszen csak kedden[3] érkeztem meg Veneziából. Abban állapodtam meg vele, hogy amint lesz miért, üzenek érte. Tegnap estére kérettem ide, s közöltem vele, amit tudok, úgy hogy a levelünk valószínűleg egyszerre ér oda. De azért én is megírom: a katedra ügye most elvetettnek tekinthető; szerintük ilyen katedra sehol sincs a világon, viszont legalább 10 másik katedra vár már betöltésre, s azok sürgősebbek; hogy a kar milyen nagy többséggel vetette el, tudod; helyette viszont itt van a másik lehetőség a romai intézet igazgatósága; ezt Neked szánják, s a szándékhoz meg van a realis lehetőség is: Kardos[4] Pestre jönne Zambra[5] helyére, a romai hely tehát megürül; Kardosnak, hír szerint, lesznek ellenzői a karban, talán a többség (ámbár Kornis[6] menesztése óta...) de ez nem számít, ahogy Fogarasit[7] kinevezték külön véleményre, Kardost is lehet; s ha a romai helyre vannak más jelöltek, vagy önjelöltek, az se számít; Téged *elvben* nem lehet mellőzni; ezt komoly hely nagyon komolyan mondta. Én persze, mint aféle tapasztalat-Kroesus, már csak a meglévőt fogadom el valóságosnak, erre mégis azt mondom: jó okkal lehet bízni benne. S ha teljesül, két kívánságod teljesül egyszerre: nem kell hazajönnöd, és Romába mehetsz. Mindakettő olyan nagy jó, hogy a tanszék-ügy szépséghibája lepereg róla. Remélem, rá se gondolsz. Most csak arra kérlek, ne írj, mondj, vagy tégy olyat, amibe valaki beleköthet, s elronthatja a dolgot.

Én egyébként az ügy fejleményeit, természetesen, figyelni fogom, s értesítelek róluk. Természetes az is, hogy ha kell s lehet tennem valamit, nem fogom elmulasztani. Hogy a Te ügyed mennyire az enyim is, tudod.

Az én katedrámnak műv.[észet] filozófiaivá való átminősítésével komolyan biztatnak.[8]

Ha még Romában említett vagy egyéb publicatiod megjelennek, ne feledkezz meg rólam.

Tamás[9] azóta bizonyára beszámolt Angeloval[10] való vitánkról.

Nagyobb magányban vagyok itt, mint Várkonyban, ott cinkék voltak.

Carlotól[11] még mindig semmi hírem.

Szeretettel ölel

Lajos

Kedves Magda,

nem akarván halasztani ezt a levelet, most csak egészen röviden írhattam, el kell mennem valahova. Majd máskor bővebben, – bár már Romába írhatnék Magának! De ebbe, azt hiszem, még jó néhány hónap beletelik. De Maguk fiatalok, ráérnek. Vigyázzon Károlyra!

Öreg barátja

Lodovico

Magántulajdonban.
Kézírás.
Tegnába írt levél.

[1] FL lapjai nem ismeretesek.
[2] Ld. 1761/5.
[3] IV. 9-én.
[4] Kardos Tibor ld. 1893/3.
[5] Zambra Alajos ld. 1818/2.
[6] Kornis Gyula ld. 1716/7.
[7] Fogarasi Béla (1891–1959) filozófus, egyetemi tanár, az MTA tagja. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe, Berlinbe, majd Moszkvába emigrált. Hazatérése után 1946–1953 között a Társadalmi Szemle főszerkesztője, 1948-ban a budapesti egyetem filozófiaprofesszora, 1957-től az MTA Filozófiai Intézetének igazgatója volt.
[8] Ld. 1913/7.
[9] Valószínűleg Márky Tamásra utal. Ld. 1922/3.
[10] Berlich Angelo ld. 1761/6.
[11] Carlo – Tolnay Károly.

1926. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Tegna,] 1948. IV. 14.
Lauro e Fontana

Kedves Lodovicom,

végre írt Carlo[1] és pedig úgy, mintha mi sem történt volna. Ennek örültem és én is hasonlóképen válaszoltam, s örülök annak is, hogy az Albae Vigiliae számára tovább is dolgozni óhajt.[2] Gondjairól[3] említést tesz, de nem részletezi őket. Rólad azt hiszi, hogy még csak készülsz Rómába s azt reméli, hogy nyáron fog Veled – ott? – találkozni. Megírtam neki, hogy már haza írhat Neked s írjon is minél előbb. A Palazzo Falconieri-ben[4] tett tapasztalataimról nem írtam, arról hadd értesüljön Tőled, ellenben az abruzzoiakról igen...

Ma jött azonkívül Gráciától[5] egy levél, amelyet nem értek. Azt t. i. hogy Te is – szószerint – azt látnád jónak, ha a katedrát megkapnám és „a római ügy elintézése az ezután következő lépés lenne"? Félek, hogy a leányzó a saját vágyai szerint stilizál. Én a pesti katedra ügyét máris elintézettnek tartom. Lukács[6] ellen ma nem lehet p—lni, de nem is óhajtok. A bizottsági ülésen régi intim és intrikus irigyeim, Moravcsik[7] és Marót[8] cserben is hagyták Ortutayt[9] s a mellettem álló Husztit.[10] Ma ezek ketten (M.[oravcsik] és M.[arót]) ölik a görögséget a budapesti egyetemen és nem hiszem, hogy én – ezekkel működve együtt – fel tudnám támasztani.

Marad mint alternatíva Róma vagy azok a lehetőségek, amelyek egy nagyobb, legalább egy évig tartó messzenyugati előadó-út keretében nyílnak. Szegedre semmi körülmények között vissza nem megyek. S az említett útra az egyévi szabadságot egyelőre csak azért nem kérem, mert a római lehetőség teljes – pozitív vagy akár negatív – kifejlete előtt nem akarok botrányt csinálni. De római megbeszéléseinket is állni akarom, bármi legyen is az olasz választások[12] kimenetele. A múltkor a baloldali eshetőségről írtam. Arról, hogy a másik esetben, amelyet ma valószínűbbnek tartanak, mennyire szükség lehet reám, fö-

lösleges beszélnem. Azt biztosra veszem, hogy Kardos,[13] aki újabb – Sardegnával kapcsolatos – lejövetelemet igen fanyarul fogadta (levélben) mind a két eshetőségre, akár hogy dőlnek el a dolgok odalent, ellenem dolgozik, mert a helyet patrimoniumnak tartja.

Amsterdamból azt írják, küldtek meghívót és szeretnék szereplésedet.[14] Az ügy – utazás, hotel, részvétel – elég drága, idejében kellene megtenned a lépéseket, ha igénybe óhajtod venni a meghívást.

Nagyon várom híreidet, Magdi melegen üdvözöl.

Szeretettel ölel

Károly

A helynév a ház neve alapján.
MTAKK Ms 4588/26.
Gépirat autogr. aláírással és javításokkal.

[1] Tolnay Károlyra utal.
[2] Ld. 1761/11.
[3] Tolnay princetoni ösztöndíja lejárt.
[4] A római Magyar Intézet.
[5] Ld. 1761/5.
[6] Lukács György.
[7] Ld. 1874/16.
[8] Ld. 1874/14.
[9] Ld. 1827/10.
[10] Ld. 1796/7.
[11] Az argentínai meghívásra utal. Ld. 1922/9.
[12] Ld. 1921/8.
[13] Ld. 1893/3.
[14] Ld. 1916/9–10.
[15] Ld. 1797/5.

1927. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Princeton, 1948.] IV. 14.

Kedves Barátom,

Január 10-i levelében[1] azt írja nekem: „ha Romában leszek, írok Magának. Én tehát vártam-vártam a római levelét; ma aztán Kerényi értesít, hogy Romában együtt voltak Februárban! Sajnálom, hogy nem tudtam erről semmit. Most csak azért írok, hogy értesítsem, hogy május 5-én utazom Európába. Májustól-júliusig Párisban leszek (cím: The American Express Co.[mpany], Paris, 11 rue Scribe); onnan Itáliába megyek. Vajjon találkozhatunk-e Parisban vagy Firenzében, vagy Romában?

Kerényi májustól kezdve ismét Romában és Cagliariban[2] lesz; (de a vele való találkozást kevésbbé szorgalmazom).[3]

Kérem azonnali értesítését, Rina[4] melegen üdvözli

szeretettel öleli

Tolnay Károly

P. S. A helyzetem kissé javult; kaptam egy évre ösztöndíjat, úgy, hogy munkámat folytathatom.[5] Persze ez nem igazi megoldás.

Az évszám a tartalom alapján: FL római útja után.
MTAKK Ms 4590/67.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1908. sz.
[2] Szardínia fővárosa.
[3] Ld. 1905. sz.
[4] Ld. 1760/2.
[5] Ld. 1905/3.

1928. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

[Bp.] 1948. IV. 18.

Kedves Carlo,

azonnal válaszoltam információt kívánó levelére,[1] – pontosan nem tudom az idejét, mert Romából visszatérve még némi rendetlenségben vagyok, nincs kezem ügyében a levele, de tudom, nagyon régen volt. Akkor azt kértem Magától, időről időre legalább egy sorban értesítsen hollétéről, ügyének fordulatairól etc., de soha egy sort se kaptam, így hát még azt se tudom, levelem megkapta-e. Ez nagyon nem jól van így, mert még ha tehetnék is Magáért valamit, nem tehetek, mert azt se tudom, mit kellene. A pesti katedrán[2] egyébként valószínűleg változás lesz, eddigi puhatolózásaim szerint nem sok a chance. De ez nem végleges. Ha már megírtam – s úgy emlékszem, meg – megismétlem, princetoni szituacioját nagyon ártalmas dolog dobra verni, Romában s Pesten már mindenki tudja, sejtem, ugyanabból a forrásból.[3] Állandóan gondolok Magára, s kívánva kívánom, minden Magának kedvezően forduljon.

Szeretettel öleli

Fülep

A helynév postabélyegzőről.
Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Prof. Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. A.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Hungary.

[1] Talán ez volt a pesti katedráról szóló feltételezett levél.
[2] Feltehetően Gerevich Tibor nyugdíjazására utal. E levélből úgy tűnik, mintha Tolnay Károly ismét a budapesti egyetem művészettörténeti katedrájára gondolt volna, ilyen tartalmú levele azonban ez idő tájból nem maradt fenn.
[3] Valószínűleg Kardos Tiborra utal. Ld. 1905/4., 1922/11–12. ill. 1927/5.

1929. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

[Bp.] 1948. IV. 20.

Kedves Carlo,

tegnap küldtem lapot[1] Magának, s ma reggel megkaptam IV. 14.-i levelét.[2] Én csakugyan azt írtam, h[ogy] Rómából majd írok, de oda vártam Magától legalább egy sornyi választ levelemre, nyugtázásakép, hogy megkapta. Írtam volna persze anélkül is, de hetekig olyan rosszul voltam elszállásolva a Falconieriben,[3] hogy jóformán írási alkalmatosságom se volt, már pedig az volt az érzésem, ha nem írok kimerítő részletességgel, nem tettem semmit. Most utólag nagyon sajnálom, hogy valahogy mégis nem ejtettem módját. Én, sajnos a Maga idejében nem tudok kimenni egyik helyre se, pedig mindennél jobban kívánom a Magával való találkozást.[4] Ez most már nyilván csak úgy lehetne, ha Maga jönne erre felé, de hát ezt igazán nem kívánhatom. –

A Sistine Chapel duplumáról[5] még nem diszponált. Alexander Magda (Révész Gézáné)[6] az ősszel Pesten járt, tőlem értesülvén a könyvről, elkérte, oda is ígértem, de külföldi publicatiot nagyon körülményes külföldre küldeni, s így szerencsére nem küldtem el, nem is küldöm, ha kell neki, ő meg tudja venni. Ha Maga most se diszponál vele, elcserélem külföldi kiadványokért, de akkor aztán – ha valahol a világban találkozik vele – mondja neki azt, hogy Maga diszponált róla, adjam át a Szépműv[észeti] Múzeum könyvárának. Kár volna rá vesztegetni.

Rinát[7] szívből üdvözölve szeretettel öleli

Lodovico

A helynév postabélyegzőről.
Firenze, Casa Buonarroti Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: prof. Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. A.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Hungary

[1] Ld. 1928. sz.
[2] Ld. 1927. sz.
[3] A római Magyar Intézetre utal.
[4] 1969-ben találkoztak Budapesten.
[5] Ld. 1807/6. ill. 1866/10.
[6] Ld. 1888. sz.
[7] Ld. 1760/2.

1930. CSÁSZÁR JÁNOS – FÜLEP LAJOSNAK

Zengővárkony, 1948. IV. 20.

Kedves Professzor Úr!

Pár napi késéssel tudom csak küldeni válaszomat, benne az aláírt „Elismervény"-eket, de azt hiszem nem volt annyira sürgős, hogy baj lenne.

Majsaival[1] is beszéltem a megváltandó dolgokról. Azt mondja, érdeklik a megváltandók, mert egy részére szüksége volna és ha olyan megváltási összeget ír Professzor úr, amit megér neki, megváltja. Kéri, hogy Professzor úr írja meg részletesen mire értékeli, s milyen fizetési feltétellel, ha kell készpénzzel fizeti azonnal, ha az összeg megfelel. Szerette volna, ha személyesen itt megtárgyalhatták volna, s nem kellene levelezgetni. Mi nagyon szívesen látjuk Professzor urat vendégül, ha úgy hozza a sor, hogy lejön Z[engő]várkonyba.

Ami az én helyzetemet illeti, úgy látszik tényleg be fog válni Professzor úr jóslata, mert most amint a mezei munka megkezdődött és elmúlt az a három nap, amíg a csoda tart, egészen megcsitultak, s kezdenek úgy viselkedni, mintha semmi sem történt volna.[2] Igaz, hogy beteltek azzal a gyönyörűséggel, hogy itt van közöttük, akit Ők akartak és naponként láthatják, hogy Nekik lett igazuk és az van, amit Ők akartak. Majd az idő talán valóban jó orvos lesz és rájövünk arra, nem igen remélhetünk jobbat máshol sem.

Nagyon szívesen állok mindenkor Professzor úr rendelkezésére és segítségére, szóra sem érdemesek ezek a kis dolgok, amit elintézek, hiszen én tartozom hálával és szívességgel, hogy még mindig tartozom az árával mindannak, amit kaptam természetben és pénzben. Sajnos a tanítói fizetésből azt visszatéríteni nem tudom, mert oly kevés, egyéb bevételem meg most nincs, minden üzleti élet és lehetőség jóformán megszűnt a mostani viszonyok miatt, de remélem nem marad ez mindig így. De ha Professzor úrnak szüksége van a pénzre, csak írja meg, okvetlen megszerzem valahonnan, csak abban az esetben kérem további szíves türelmét, ha nincs nagy szüksége még a pénzre.

Jó egészséget és minden jót kívánva, maradok teljes tisztelettel:

[Császár János]

Magántulajdonban.
Gépírásos másodpéldány. Az elküldött levél nem maradt fenn.
Budapestre írt levél.

[1] Majsai József decsi születésű ref. lelkész, korábban szentesi segédlelkész. FL lemondása után először úgy volt, hogy Szemenyey Sándort hívják meg utódjául, később mégis a pályázat mellett döntöttek. Pályázott Szemenyey, Majsai, Kurucz József és Bogdán Gyula, az esperes által jelölt segédlelkész. Szemenyey 55, Majsai 69 szavazatot kapott. Majsai húsvétkor elfoglalta posztját, V. 9-én beiktatták a lelkészségbe.

[2] Császár János a papválasztáskor Szemenyey pártján volt, s Majsai megválasztása után úgy érezte, ellenséges hangulat veszi körül. El akart költözni Zengővárkonyból s áthelyezését kérte a tanfelügyelőtől. FL lebeszélte szándékáról, s azzal biztatta, hogy a kedélyek hamarosan lecsillapodnak. Majsai petíciót íratott alá a hívekkel, amelyben arra kérték Császárt, maradjon a faluban, mire visszavonta áthelyezési kérelmét.

1931. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1948. IV. 26.

Kedves Tanító Úr,

köszönöm a szíves elintézést, teljesen jókor volt.

Mint előző levelemben írtam, mostanában nem utazhatom, megkezdtem az előadáso-

kat, nem hagyhatom abba. De nem is feltétlenül szükséges az én ottlétem, – ott vannak helyettem a tárgyak, Majsai[1] megítélheti, kellenek-e neki, s az itt megírt áron. Én mindent a lehető legolcsóbbra szabtam, az eredeti árnak valamilyen töredékére – látom itt, hogy újonnan minden milyen elérhetetlenül drága. Majsai meg fogja érteni, hogy ezekkel a tárgyakkal egy életre rendezkedik be, s elképzelhetetlen, hogy belátható időn belül az ipari cikkek olcsóbbodni fognak (most jövök külföldről, s tudom, hogy az ipart, anyagokat etc. világszerte a hadigyártás foglalja le). Ezt megmondhatja neki. S azt is, hogy mivel olyan olcsón s olyan kedvező feltétellel adom át a tárgyakat, csak mind együtt adom ilyen áron, mert ha neki nem kell mind, egyenkint jobb áron adhatom el őket. Ami pedig nem talál az árán elkelni, inkább odaajándékozom az árvaháznak,[2] – ez nekem szimpatikusabb elintézés, mint az elkótyavetyélés. De az se lehetetlen, hogy valahol elraktároztatom, s még hasznát vehetem, ha nem is Pesten, valahol másutt.

A tatarozás miatt ne legyen gondja, egyáltalán nem sürgős.

A kölcsönadott demizson üres, de attól tartok, postai szállítással baja eshet. Ha jön valaki P[écs]váradról vagy Várkonyból, elvihetné.

Mindnyájukat szívből üdvözli

Fülep Lajos

PS. A választ M.[ajsai] elhatározásáról nem nagyon sokára kérem, hogy még nyaralásra menetelem előtt liquidálhassam a dolgot, ha vele nem sikerül megegyezni.

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 1930. sz.
[2] Ld. 1897. ill. 1901. sz.

1932. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1942. IV. 26.

Kedves Lodovicóm,

április 13.-ai leveledért[1] hálás köszönet. A budapesti szépséghiba csak annyiban érint, hogy szerettem volna – az előbbi levelemben jelzett módon – a *Te* művészetfilozófiai katedrád[2] szükségességére rámutatni s erre *akkor* alkalmam lett volna. Ha a Te katedrád úgyis így minősül át – annál jobb. Így a pesti egyetem, „Hosenscheisserei" – így nevezte őket egyetlen igazi „tanárom" Budapesten, Schmidt József,[3] az indogermanista – tovább viselik velem szemben felelősségüket. A nagy kérdés most már az, hogy a „római megoldás"[4] csakugyan sikerül-e, és pedig rövid időn belül. Az az érzésem, hogy itt csak egy olyan sürgős intézkedés segít már (rögtön föltárom az újabb veszedelmeket is), amely valamilyen formában – nem pusztán mint vendégtagot – máris odaküld, s elejét veszi a további intrika lehetőségének Pesten is és Olaszországban is, ahol Kardos[5] maga helyett nyilvánvalóan egy „possibilis" helyettest akar egyelőre benyomni, mondjuk Ruzicska[6]

személyében. Anyagi bázis az én ottani működésemhez a kultusztól már elvben megadott svájci járandóság lehetne, amelyből én itt még mitsem kaptam kézhez. Ahogy most küldöttek az ottani „munkaközösségben" való részvételre, majdnem szégyenletes. Küldjenek a tudományos munka vezetésére, mert ha ott a mai helyzetben valamit fenn akarnak tartani, csakis a szigorú tudományosság jegyében lesz lehetséges.

De hadd világosítsalak fel az újabb pesti intrikáról, amelyet nagyon komolynak ítélek. Ennek az intrikának a jegyében jelent meg már olyan kritika a „Levélváltás"[7] magyar kiadásáról, amely engem azzal a Klagesszel[8] hoz összefüggésbe, akiről nekem más szavam, mint a teljes visszautasításé sem nyilvánosan sem egyébként nem volt. Szabóról[9] és néhány újságíróról van még mindig szó. A rágalmazó cikkért[10] annak idején a „Köztársaságot" nem vonhattam felelősségre, mert a kultuszminisztérium felhatalmazását nem kaptam meg s a lap meg is szűnt, miután egy helyreigazítás-félét[11] közölt. Szabó ellen megindíttatom az eljárást az alapul szolgáló levél jogosulatlan felhasználása miatt. Első fokon el is ítélték. Erre következett a fordulat, otthonlétem jó hatásának ellensúlyozására. Szabó föllebbezett s a tábla feltűnően hamar vette elő újra az ügyet s – ellentétben a törvényszékkel – felmentő ítéletet hozott. Az államügyészség viszont – feltűnően későn: most: – magáévá tette az ügyet és vádat emelt sajtó-rágalmazás miatt az újságíró ellen, nyilván azért, hogy őt is felmentsék, mint a cikket sugalmazót már felmentették. A vádlott – azt hiszem Papnak[12] hívják s ő csak jegyezte, nem írta a cikket – elméleti álláspontja helyességének tanújául nagy római asztaltársadat, az esztétát,[13] s Szalait[14] a szociológust idéztette meg. Én kénytelen voltalak Téged megnevezni s elméleti és gyakorlati antifasizmusom tanúiul Rusznyák Istvánt[15] és Szőnyi Tibort,[16] a kommunista képviselőt. Különös pör lesz ez, amelyben mind a két oldalon a baloldal fog állni, politikailag is exponált képviselőkkel – ha ugyan a két utóbb nevezett valami okból vissza nem lép.

Egyelőre még az a helyzet, hogy egy katedra-riválisi, néhány újságíró és jogászösszeköttetések állnak velem szemben s folytatják a céltudatos hadjáratot. De egy ilyen szívós csoport lehetőségeit, főkép ha az is mellékük áll, akivel nem lehet szembep...lni, s elméleti támogatást ad, nem lehet lebecsülni. Azért írom meg, tudomásul, mielőtt – holnap – útra kelnék Rómába és Cagliariba. Címem tehát ismét Via Giulia 1,[17] átveszem Márkyéktól[18] a kapukulcsot és a Piazza Farnesen[19] a prézidiumot: de az örök abruzzoi dísz-elnök Te maradsz. Talán fölmegyek most Giulioval Amatricébe[20] is.

Gráciától[21] hiába vártam referálólevelet. Önfejű és szétfolyó egyszerre s ez az egyetlen lehetséges irány, amelyben ügyeim haladhatnak, nem is rokonszenves neki. Most már csak egészen instrumentális dolgokat bízok rá, kényesebbet és fontosabbat semmiesetre sem. Nagyon magunkra maradtunk, mi öregek. De ha visszagondolok előadásaidra s érzem a bennem feltoluló lelkesedést és örömet, hogy ilyen gondolatok és ez a filozófia *vannak,* magunkat érzem a legfiatalabbaknak. Ha ismét lejöhetnél – mondjuk, mint a római ügyek kormánybiztosa! Május 12.-éig leszünk Cagliariban s aztán főkép Rómában, kirándulásokkal s legfeljebb egy rövid siciliai lerándulással. Az az érzés is bennem van, hogy hátha hosszú időre ez lesz az utolsó – talán a legutolsó – itáliai út, mert nagyon messze is kerülhetek már szeptemberre...[22]

Magdi[23] pár sorodnak is nagyon örült s hálája jeléül az újabb római, sard és egyéb itáliai élményekről fog beszámolni. S természetesen vigyázni is fog rám – bár a migrainejeimmel

szemben tehetetlen s azok, úgy látszik, mindaddig csak erősödnek, míg minden dolgom valahogy rendbe nem jön. Sok meleg üdvözlet tőle.

Írj tehát Rómába – szeretettel ölelő barátodnak

Károlynak

MTAKK Ms 4588/27.
Gépirat autogr. aláírással.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1925. sz.
[2] Ld. 1913/7. ill. 1719/2.
[3] Schmidt József (1868–1933) nyelvész, indológus, műfordító. 1910–1924 között az indogermán összehasonlító nyelvészet professzora a budapesti egyetemen.
[4] Kerényi római Magyar Intézetbeli igazgatóságáról van szó.
[5] Ld. 1793/3.
[6] Ruzicska Pál (szül. 1910) 1938–1945 között a budapesti Olasz kultúrintézet titkára, 1946-tól Milánóban élt. 1987-ig a paviai és a milánói egyetemen finnugrisztikát adott elő.
[7] Thomas Mann és Kerényi Károly levélváltása regényről és mitológiáról. Ford. Petrolay Margit. Bp. 1947. Officina. Kerényi feltehetőleg a Köztársaság c. lap 1946. IX. 4-i számában megjelent cikkre (ld. 1796/2.) utal, amelyben ismételten szó esik a Thomas Mann-levelezésről is, bár még nem az akkor még meg nem jelent magyar, hanem az eredeti német kiadás alapján.
[8] Klages, Ludwig (1872–1956) német filozófus, pszichológus. Kerényi itt arra utal, hogy Klages irracionális tendenciáival hatott a nemzeti szocializmus ideológiájára.
[9] Szabó Árpádra céloz. Ld. 1796/4.
[10] Ld. 1796/2.
[11] U. o.
[12] A cikk Gábor Lőrinc aláírással jelent meg. Ld. U. o.
[13] Valószínűleg Lukács Györgyre utal.
[14] Szalai Sándor (1912–1983) szociológus, az MTA tagja. 1939–1944 között a Dante Kiadó irodalmi és tudományos lektorátusának vezetője, 1946–1950 között a budapesti egyetem szociológia professzora. 1950–1956 között börtönben volt.
[15] Rusznyák István (1889–1974) belgyógyász, egyetemi tanár. 1931–1945 között szegedi, 1945-től budapesti professzor, 1949–1970 között az MTA elnöke.
[16] Szőnyi Tibor (1903–1949) orvos, 1947–1949 között a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége káderosztályának vezetője. Koholt vádak alapján kivégezték.
[17] A római Magyar Intézet címe.
[18] Ld. 1922/3.
[19] Giulio vendéglőjére utal. Ld. 1916/2.
[20] Amatrice Rómától északra fekvő festői hegyi kisváros.
[21] Ld. 1761/5.
[22] Argentínai meghívására utal. Ld. 1922/9.
[23] Ld. 1797/5.

1933. FÜLEP LAJOS – PORZSOLT FERENCNÉNEK

[Bp. 1948.] V. 6.

Kedves Margit,

köszönöm a felvilágosítást.[1] Hát bizony, ha ez, mint írod, „gyorsnak mondható közlekedés", nagyon hosszú. Mégis, ha csak lehet, nem akarnám elmulasztani az alkalmat, mert

ki tudja, mikor kerülök megint arra a vidékre. Odamenet még hagyján, ha van az a 1^{30}-kor Patakról Újhelybe induló kis vonat, amelyiknek egyébként nincs nyoma a menetrendben; de nélküle is lehet, mert 12^{14}-kor gyors is van, – ha ugyanis marad az új menetrendben. Egészen rossz a visszajövetel. Patakra vagy Újhelybe visszamenni nem érdemes, Dombrádból Nyíregyházába menve pedig el kell indulni reggel 8^{30}-kor, hogy este 9-kor Pestre érjek. Erre nem tudok vállalkozni. A relatíve legalkalmasabb még Dombrád – Kisvárda – Nyíregyháza – Bp. Dombrádról Kisvárdára van autóbusz, csakhogy ez az egyetlen használható pesti vonatot, amelyikkel t.[udni] i.[llik] este Pestre lehetne érkezni, nem éri el. Egyetlen lehetőség Dombrádról más alkalmatossággal – kocsin, vagy autón – Kisvárdára menni, s onnan a 13^{25}-ös személlyel indulni, amelyiknek csatlakozása van (ha nem késik le róla! Kérdés, nem szokott-e) a 14^{55}-kor Nyíregyházáról induló gyorshoz. Mindez annak feltételezésével, hogy a menetrend nem változik-e lényegesen, ami pár nap múlva kiderül. Különösen kettőt kellene még tudnom, 1) az autóbusz árát Patakról Dombrádra (ezt a fiúk miatt); 2) Dombrád–Kisvárdai kocsi v.[agy] auto lehetőségét s árát.

Mindnyájatokat csókolva

Lajos bátyád

A helynév a feladóról, az évszám postbélyegzőről.
MTAKK Ms 4160/204.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nt. Porzsolt Ferencné úrnő Dombrád Szabolcs megye.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Porzsolt Ferencné ld. 1911. sz.

[1] A meghiúsult sárospataki kirándulásról szól. Ld. 1923/1.

1934. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNÉNEK

[Csurgó, 1948. V. 20–24. között]

Sajnálom, hogy éppen akkor egyszer nem voltam található. Keddtől kezdve azonban ismét, legközelebbi utazásig. De az utazás meggondolandó.

Kézcsókkal

Lodovico

A helynév a képeslapról, az időpont Fodor András: A Kollégium. 118. p. 1948. V. 24-i bejegyzése alapján.
Kézírás csurgói képeslapon.
OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 28. sz.
Címzés: Keresztury Dezsőné úrnőnek Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Kersztury Dezsőné ld. 1797/5.

[1] Fodor András naplója szerint: „Bornyi ma jött meg Füleppel, Gyapayval és másokkal végzett csurgói szociográfiai fölmérésről."

1935. FÜLEP LAJOS – PORZSOLT FERENCNÉNEK

[Bp.] 1948. V. 20.

Kedves Margit,

közlöm, hogy a pataki ifjúsági kirándulás most elmarad,[1] s ebben a formában az én utam is. Lehetséges azonban, hogy más módon megvalósul. Szeretnék u. i. a nyáron néhány hetet Patakon tölteni, ahol jártam egyszer, 15 éve, s nagyon megtetszett. Ezzel a lappal egyidejűleg írok a theologia igazgatójának, s megkérem, valahol találjanak nekem szállást, ellátást, akár a kollégiumban, az angol internatusban, akár privát helyen. Ha ez a terv sikerül s Patakon leszek,[2] onnan könnyen átrándulhatok Hozzátok, mert nem leszek úgy időhöz s a pesti visszautazás menetrendjéhez kötve, mint most lettem volna.

Tehát mégis a viszontlátás reményében sokszor csókol mindnyájatokat

Lajos b.[átyád]

MTAKK Ms 4160/205.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Nt. Porzsolt Ferencné úrnőnek Dombrád Szabolcs megye.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Porzsolt Ferencné ld. 1911. sz.

[1] Ld. 1923/3. ill. 1924/2.
[2] Tudomásom szerint FL 1948 nyarán nem járt Sárospatakon.

1936. LEVASTI, ARRIGO – FÜLEP LAJOSNAK

Firenze, 1948. V. 20.
7 Via Francesco Valori

Caro Fülep,

La sua visita mi ha fatto un gran piacere, e mi avrebbe fatto ancor più piacere se la Sua permanenza fosse prolungata. Esservi visti dopo tanti anni mi ha profondamente commosso, e spero che un tale piacere possa rinnovarsi. Vi auguro che sia giunto benissimo costà ed abbia potuto riprendere i sui studi e lavori. La nostra vita è tutta dedicata allo studio, in esso troviamo la nostra ragione di essere. Io leggo in quanto posso e prosegue le mie meditazioni sui problemi del medio evo e del misticismo. La *Biblioteca*[1] mi porta via parrechie ore del giorno e debbo dire mi stanca anche poco; ma cerco di lavorare nelle ore che rimangono. Vorrei finire una Storia del Misticismo italiano iniziata qualche tempo fa, e vorrei fare un buon volume su S.[an] Bernardo.[2] Riusciro a ciò è nelle mani di Dio. Amico caro le auguro un lavoro eccelente, e mi pensi come io La penso. Saluti cari da Suo

Arrigo Levasti

MTAKK Ms 4588/211.
Kézírás.
Címzés: Ch^{mo} Prof. Lodovico Fülep Eötvös Collegium Budapest XI. Ungheria.
Levasti, Arrigo ld. 1914. sz.

Kedves Fülep,

látogatása nagy örömet szerzett s még nagyobb lenne az örömöm, ha itt tartózkodása meghosszabbodott volna. Mélyen megrendített, hogy annyi év után viszontláthattam, s remélem, hogy ez az öröm megismétlődhet. Kívánom, hogy szerencsésen megérkezett legyen, s hogy újból nekiláthasson tanulmányainak és munkáinak. A mi életünk mindenestől a tudományoknak van szentelve, ebben találjuk meg létünk értelmét. Én amennyire tudok, olvasok és folytatom meditációimat a középkor és a miszticizmus problémáiról. A könyvtár a nap néhány órájára elszólít, s meg kell mondanom, kissé fáraszt is, de igyekszem a fennmaradó órákban dolgozni. Szeretném befejezni egy régebben megkezdett olasz miszticizmus történetét és szeretnék egy jó kötetet csinálni Szent Bernátról. Sikerül-e, az Isten kezében van. Kedves barátom, kitűnő munkálkodást kívánok Önnek, gondoljon rám úgy, ahogy én gondolok Önre. Szeretetteljes üdvözlettel

Arrigo Levasti-jától

[1] Az USIS nevű Firenzében működő amerikai könyvtárról van szó.

[2] Levasti sem az olasz misztika történetét, sem a Szent Bernát-kötetet nem fejezte be. Nincs szó róluk a kiadatlanul maradt művek említésekor sem. (Colosio, Innocento O. P.: Arrigo Levasti (1886–1973) pioniere delle ricerche storico-spirituali in Italia. = Rassegna di Ascetica e Mistica. Firenze, 1973. Anno XXIV. 185–200. p. ill. Pieraccioni, Dino: Ricordo di Arrigo Levasti. Firenze, 1979. Klny. = Bollettino dell'Amicizia Ebraico-Cristiana. N° 3–4. 11. p.

FL könyvtárában megvolt Levasti I mistici I–II. c. kötete, amely a Papini-szerkesztette Collezione „I libri necessari" c. sorozatban jelent meg. Firenze, 1925., valamint a Mistici del duocento e del trecento. A cura di Arrigo Levasti. Milano–Roma [1935.] az I Classici Rizzoliban. 1948-as látogatása alkalmából kapta a következő füzeteket: Il canto di S. Pier Damiano. Firenze, 1947. Estratto da „Citta di Vita" Anno II. n. 3. Studio Teologico per Laici. Santa Croce, Firenze. „Al Prof. Fülep, felice di averlo ritrovato dopo tanti anni di silenzio [olvashatatlan szó]. A. Levasti Marzo 1948." és Problemi del misticismo. Firenze, 1947. Estratto da „Citta di Vita" anno II: n. 4. e. 6. Studio Teologico per Laici. Santa Croce, Firenze „Al Prof. Fülep con amicizia antica A. Levasti" dedikációval.

1937. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. V. 29.

Kedves Locovicóm,

úgy látszik, Tőled csak akkor lehet választ kapni, ha valami biztosat tudsz írni s ez egyelőre még nem a helyzet – így hát én írok ismét arról, ami itt történt s amit itt lehet észrevenni.

A sardegnai kurzusról[1] itt küldök egy újság-kivágatot: fogalmat lehet belőle alkotni róla. A dolog idegenforgalmi része, előadók kiválasztása – idegen előadóké – utasoknak a szigetre való vonzása olyan rosszul volt megcsinálva, ahogy ez csak Olaszországban lehet, ahol a chaosból azután magától áll elő valami rend. Puszta véletlenség volt, hogy bennem Magnino[2] valaki olyant fogott, aki nem hazája fővárosának középületeiről mutatott be filmet. Az ámulat azután tényleg nagy volt s a hatás a sard szakembereknél is, akik meglepően jók, különösen Lilliu,[3] az archeológus. A szigeti táji és néprajzi képe a legősibb és legérintetlenebb ma Itáliában, nagyon fontos volt viszontlátnom. Az ár, amit fizettem érte – a költségeken kívül, amikből senki semmit sem térített meg – lábam kificamítása volt egy kisebb kiránduláson. Az utána következő nagyobb kiránduláson – azon, amelyről az

újságcikkben van szó, a Giarra di Serri-n[4] – kénytelen voltam lóra tétetni magam s ez meg a két tengeri út először adta vissza a háború óta, vagyis 10 év után a görög utazások hangulatát.

Rómában Kardos[5] savanyúbban fogadott, mint valaha s mindent újra leépített – kirándulásokat, vezetéseket – amikre előzőleg megkért. Az előadásomat már nem lehetett, de meghívókat rendkívül szűkmarkúan küldte ki. A közönség ennek ellenére nagy volt és szakszempontból is előkelő. Témám a „Grande pittura mitologica scoperta nelle Casa Romana sotto la Basilica di SS. Giovanni e Paolo"[6] volt s a siker, úgy látszik, nemcsak a vallástörténészeknél – Pettazzinál[7] például – hanem az arheológusoknál is teljes. Ez végeredményben mégiscsak jó fényt vetett az intézetre s hallom, hogy K.[ardos], aki közben nyilvánvalóan megkapta a hírt hazakerüléséről (innen volt új, intenzív savanyúsága), végrendelkezik: Vörösé,[8] a zenészé lesz az igazgatóság, enyém (!) a professzorság, s aztán kedves emberei is (Mellerék)[9] kapnak művészeti titkárságot stb. Ebből arra következtetek, hogy hírei szerint az én jövetelem már biztos, csak az ellen próbál még dolgozni, hogy az intézet vezetését én kapjam. De mi az istennyilának jönnék én, ha nem azért, hogy végre itt a többi intézetek mellett megálló tudományos intézetünk legyen? Csak valami hírt most már én is szeretnék kapni, mert mindaz, ami eddig függőben volt, továbbra is úgy van, zavar és nyugtalanít. Magdi[10] már hazautazott Tegnába s valószínűleg én is megszakítom június elején itt tartózkodásomat. Kérlek, talán válaszolj Te is inkább Tegnába.

Ölel

Károly

Épen megjelent a Prolegomeni allo studio scientifico della mitologia,[11] Angelo[12] fordításában, Einaudinál. Állítólag máris úgy fogy, hogy könyvsikerről lehet beszélni.

MTAKK Ms 4588/28.
Gépirat autogr. aláírással és kiegészítéssel.
Budapestre írt levél.

[1] Mellette a cagliari-i L'Informatore del lunedi 1948. V. 10-i száma, amely felsorolja a konferencia résztvevőit. „Carlo Kerényi docente ungherese-ről a következőt írja: „Il prof. Carlo Kerényi ha trattato con una profonda e particolare conoscenza, che ha stupito l'uditorio, la religione in Sardegna e la mitologia nel Mediterraneo."
[2] Kiléte ismeretlen.
[3] Lilliu, Giovanni régész, a cagliari-i múzeum igazgatója. Főműve La civiltà dei Sardi. Torino, 1963.
[4] A mellékelt lapkivágat szerint „le zone nurgiche di Serri e di Isili"-t látogatták meg.
[5] Kardos Tiborra utal. Ld. 1793/3.
[6] A SS Giovanni e Paolo bazilika alatti római kori házban felfedezett nagyszabású mitológiai festményről szóló előadás nem szerepel Kerényi nyomtatásban megjelent műveinek bibliográfiájában.
[7] A név géphiba: valószínűleg Raffaello Pettazoni (1883–1959) vallástörténészről, a római egyetem tanáráról van szó.
[8] Veress Sándor (1907–1992) zeneszerző, népzenekutató, zenepedagógus. 1945–1948 között a Magyar Művészeti Tanács vezetője. 1948-tól Bernben élt.
[9] Valószínűleg Meller Péter (szül. 1923) művészettörténész, 1956 óta külföldön él.
[10] Ld. 1795/5.
[11] Németül 1942-ben, olaszul Torinóban, Einaudinál jelent meg.
[12] Ld. 1761/6.

1938. BASCH EDITH – FÜLEP LAJOSNAK

[Roma, 1948. VI. 8.]

Borozás közben gondolunk Magára egy kis külvárosi kocsmában. Bizony kár, hogy nincs itt velünk. Sok üdvözlettel

Basch Edith

Sok üdvözlettel Weöres Károlyi Amy
Hálás tisztelő szeretettel Weöres Sanyi.
A rivederci prossi momenti [olvashatatlan aláírás]

A dátum postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4591/100.
Kézírás Roma Il Pantheon feliratú képeslapon.
Címzés: Professore L. Fülep Eötvös Kollegium Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11.
Basch Edith ld. 1911/3.

1939. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Paris [1948.] VI. 8.
Paris c/o American Express Co. 11, rue Scribe.

Meleg baráti üdvözletet küld Párisból

Carlo.

Vajjon hol és mikor találkozhatunk? Augusztus második felében Itáliában leszek. Kérem levelét a fenti címre.

Az évszám postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4590/68.
Kézírás Paris Bibliothèque Nationale Entrée rue Richelieu feliratú képeslapon.
Címzés: Dr. Fülep Lajos egyet. tanár úrnak Eötvös collégium Budapest I. Hongrie.

1940. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

Bp. 1948. VI. 12.

Kedves Károlyom,

részben csakugyan úgy van, hogy valami végleges megírásának lehetőségére vártam.[1] (Ámbár igazán véglegesnek már csak azt tekintem, ami megvan – de az is ki tudja, meddig.) Egyszer kerestem Zsirait,[2] de éppen nem találtam. Lukácscsal[3] véletlenül találkoztam egyszer, csak pár szót váltottam vele, éppen előadásra ment. Azt gondolom azonban, ha valami változott volna a tervben, híre eljutott volna hozzám. Így hát azt kell gondolnom, a dolog rendben van.

De más is késleltette az írást: az életem szétziláltsága, a kései fekvés és következménye, a másnapi kókadtság etc. S aztán az itteni állapotok, t.[udni] i.[llik] a házbeliek. Egészen *bizalmasan* közlöm Veled, hogy Dezső[4] hamarosan elmegy innen. Ebből gondolhatod, hogy itt nagy változások lesznek. Mivel nem szeretném, hogy váratlanul érjen itt valami, lakást keresek, s ha csak lehet, elhurcolkodom. Az ide beosztásom ugyan egyelőre változatlan, meddig, nem tudható – viszont a tanszékem átminősítése[5] nem történt meg, sőt el se kezdődött. Így megeshet, hogy itt megszűnök, mielőtt a másik megvan. S akkor olaszt tanítsak? Amint láthatod, az én helyzetem se valami kellemes.

Itt tartottam a levélben, mikor valaki jött, s megzavart. Este aztán megjött Grácia[6] az üzeneteddel. Sajnos, ő se tehet többet, mint én; illetőleg ő mégis pozitívebben tudja, mint én, hogy a Rád vonatkozó terv változatlan. Azt is mondta, a napokban elmegy Alexitshez,[7] s majd közli velem a beszélgetés eredményét, s persze, Neked is megírja. Attól tartok azonban, ez nem lesz egyhamar, mert most itt minden az iskolák államosítása körül sürrforr. Ha enyhül az állapot, talán alkalmam lesz Ortutayval[8] beszélni, akkor okvetlenül intavolalom azt is.

Carlotól[9] a napokban kaptam lev.[elező]lapot Parisból, azt írja, aug.[usztus] második felében Italiában lesz – és hol találkozhat velem. Hát hol?

Nagyon örülök, amit könyvedről[10] írsz, ha majd lesz példányod, remélem, küldesz. S ebből az aproposból megemlítem, bár eső után köpönyeg, hogy könyveid[11] magyar publicálása nem volt opportunus cselekedet, mert alkalmat adott, hogy csúnyán támadjanak.[12]

A végül én is megtámadlak. A Vigilia februári számában ismertetést olvastam Szondiról,[13] a nekem, mint tudod, teljesen ismeretlenről, s megállapíthattam, hogy az ő kísérleti alapon megcsinált sors-tudománya *teljesen* egyezik azzal, amit én hosszú évek alatt speculatioval escogitáltam. Milyen könnyebbség lett volna nekem, ha Te, aki jóbarátja voltál, megismertettél volna vele! S most már nem is fogom megismerhetni, mert úgy hallom, nem szándékozik hazajönni. Ez a Te bűnöd!

Holnap megyek Zsiraihoz, ha tudok vele beszélni, azonnal megírom.

Addig szeretettel ölel mindnyájatokat

Lodovico

Magántulajdonban.
Kézírás.
Tegnába írt levél.

[1] Ld. 1937. sz.
[2] Zsirai Miklós (1892–1955) finnugor nyelvész, 1929–1955 között egyetemi tanár, az MTA tagja. Ekkor bölcsészkari dékán.
[3] Lukács Györgyre utal.
[4] Keresztury Dezsőről van szó. 1948 nyarán távozott az Eötvös Kollégium igazgatóságából.
[5] A tanszéket nem minősítették át. Ld. 1719/2. ill. 1913.
[6] Ld. 1761/5.
[7] Alexits György (1899–1978) matematikus. 1928–1940 között középiskolai tanár, 1940–1941-ben a kolozsvári egyetem professzora, 1943-tól műegyetemi előadó, 1945–1947 között gimnáziumi igazgató, 1947–1948-ban VKM államtitkár, a Tudományos Tanács főtitkára, 1948–1967-ig egyetemi tanár.
[8] Ld. 1827/10.

[9] Carlo – Tolnay Károly, az említett lap 1939. sz.
[10] Ld. 1937/11.
[11] Thomas mann és Kerényi Károly levélváltása regényről és mitológiáról. Ford. Petrolay Margit. Bp. 1947. Officina. „Fülep Lajosnak szeretettel nyújtom át Rómában 1948. febr. 14-én ezt a „magyarul" idegenné lett könyvecskét".
(Az 1945-ben megjelent német eredetiben: „Fülep Lajosnak e levélváltás néma résztvevőjének jelenlétéért hálával K. K.") – Napleányok. Ford. Zolnay Vilmos. Bp. 1947. Bibliotheca.
[12] Lukács György a Társadalmi Szemle 1948. VI–VII. sz. 491–495. p.-n írt kritikát a Napleányokról, amelyben kitért a Thomas Mann-levelezésre is.
[13] Zemplén György: Sorselemző lélektan. = Vigília, 1948. 2. sz. 68–75. p. ill. ld. 1874/18.

1941. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

Bp. 1948. VI. 12.

Kedves Asszonyom,

lev.[elező] lapját[1] kerülő úton kaptam meg, mert immár Pesten lakom, az Eötvös collegiumban. K.[edves] férje lapját[2] megkaptam, azonnal válaszoltam is rá, de jobb szeretném, ha már nem kapná meg, hanem haza érkezne. Most nagyon biztatnak, hogy mind jön, reméljük, hogy mielőbb ő is.

Ha valamelyik délután átmegyek Pestre (azért írom így, mert nagyon ritkán történik), módot keresek rá, hogy tiszteletem tehessem.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/102.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernőné úrnőnek H VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] A lap nem maradt fenn.
[2] Lőrincz Ernő lapja nincs meg.

1942. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

Bp. 1948. VI. 12.

Kedves Carlo,

örülök, hogy végre ismét hírt adott.[1] Nagyon szeretném tudni én is, hol és mikor találkozhatnánk, s még jobban szeretném magát a találkozást. Hogy az idén eljutok-e még egyszer Italiaba,[2] nagy kérdés. De mivel nem egészen lehetetlen, ismét arra kérem, adjon időnként hírt hollétéről. (Természetesen arról is értesítsem, ha valami történik.) S közölje mindig, megkapta-e az én leveleimet, mert most se tudom, megkapta-e az utolsót. A várva várt viszontlátás[3] reményében szeretettel öleli

Lodovico

Firenze, Casa Buonarroti Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Monsieur le professeur Charles de Tolnay Paris c/o American Express Co. 11, rue Scribe.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Hongrie.

[1] Ld. 1939. sz.
[2] FL nem járt többet Itáliában.
[3] Ld. 1908/4.

1943. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

Bp. 1948. VI. 12.

Kedves Kollegám,

hálásan köszönöm a „Humanizmus és marxizmus"-t[1] – nagyon szép, nagyon tanulságos, s azt kívánom, minél tágabb körben hasson. Úgy érzem, nagy szükség van rá. Az utat vágó politikai penetratio mellett nagyon kell az, ami a könyvedben van. Különösen azért is örülök neki, mert rég motoszkál bennem az „ethikai marxizmus" témája. A *felénk* eső oldalon még igen sok a tennivaló.

Ceterum censeo:[2] a Pestre ösztökélő képben az időnként Veled való találkozás motívuma is benne volt, – s egy véletlenen kívül eddig semmise történt. Nem lehetne ezen segíteni?

Szívből köszönt

Fülep Lajos

MTAKK Ms 4502/265.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Trencsényi-Waldapfel Imre: Humanizmus és marxizmus. Bp. 1948. „Fülep Lajos professzor úrnak tisztelete jeléül Trencsényi-Waldapfel Imre." dedikációval.
[2] Ld. 1789/11.

1944. FÜST MILÁN – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1948. VI. 13.
IV-Párisi-utca 6/A.-V/1.
Telefon 18,33,68.

Kedves és Nemes Bátyám Uram, figyeljen Kend ide!

A helyzet ez: hogy jótevőim száma mérhetetlen, mint az tengernek kígyói, annyian vagynak, – így: *Perzsiában,* (ing-szövet, félharisnya, borjúbőr,) – *Mexikóban,* (cigaretta, kávé, hehehe,) – *Londonban,* (írógép – hallani tetszel? s az összes rekvizítumjai az írás tudományának,) – *Párisban,* (**insulin,** – hallani tetszik? – férfihormón elaggott, prosztatám

ellen, továbbá egyetlen mirigyemnek a hypophysär szörnyetegnek istápolására kitalált palackbéli, beszórásra[?] való folyadék,) – *Montreálban,* (szép ruha, felöltő, ruhaféle, – *Quebecben,* cipő-cipő! szappan, Gilette, fogkefe, körömkefe, konzervek,) – *New Yorkban,* (női ruha, női gatyák, *igen finom* dohány, továbbá az lelkem istápolására kitalált *halak,*) – *Hahanában* (unokaöccs, gazdag: *valódi,* nem elméleti dohány, átutalásos, olykor, magyar pengőben ugyan, no de mégis!) – és így tovább. S ezeknek mindnek kellett hamar küldeni könyvet s annál is inkább, minthogy a gyors-inzulinom, továbbá értágítófolyadékom fogyóban, (ez Nektek mind ingyen van, vigyen el Benneteket az ördög!) – csak répát kell ennetek – és készen van Bennetek az inzulin! – és én ezt mind kívülről veszem, de még a fogamat is, ide jutottam! (s férfi-hormónt: hogy mennyi volt bennem már hat éves koromban *hiába,* azt elmondani nem lehet!) – Egy szó, mint száz: nagyon kérlek, várj még egy darab időt, – illetve, menj be Te könyörgök, az Egyetemi Nyomdába *a kedves* Máté igazgatóhoz és préselj Te ki belőle egyet, mert én már szégyellek kérni. Tedd meg Lajos a barátság kedvéért!

És ölellek, fáradtan! Az asszonyokat is fáradtan ölelem, ez a helyzet.

Barátod:

F.[üst] M.[ilán]

MTAKK Ms 4587/125.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Füst Milán: Látomás és indulat a művészetben. Bp. 1948. c. kötetéről van szó. FLnak a Művészettörténeti Intézetben őrzött könyvtárában 1999. XII. 7-én csak e mű 1963-as kiadásának példánya volt meg dedikáció nélkül. Babus Antal, aki 1994-ben az ELTE Bölcsészettudományi Kar könyvtáros egyetemi szaktanfolyama keretében FL könyvtára címmel írt évfolyamdolgozatot, amelyben feldolgozta az intézetben őrzött FL-nak szóló ajánlásokat. Ekkor még megvolt Füst: Látomás és indulat a művészetben 1948-as kiadása a következő dedikációval: „Démoni barátomnak, a bajkeverőnek, – Fülep Lajosnak, a határtalannak, minden határt, korlátot és kerítést széttörőnek és átugrónak, a Düh Prófétájának, a Harag Istenének, szeretettel és irigy barátsággal, szegény és szomorú barátja: Füst Milán, Budapesten, 1948. június 17.-ikén."

[2] Máté Károly (1896–1987) irodalom- és sajtótörténész, egyetemi magántanár. 1934–1949 között az Egyetemi nyomda irodalmi igazgatója, 1935–1948 között a Diarium c. folyóirat felelős szerkesztője.

1945. FÜLEP LAJOS – FÜST MILÁNNAK

[Bp.] 1948. VI. 16.

Mon cher Milan ci-devant de la Rue du Milan,[1]

minden kívánságod így teljesüljön: bementem, a hírre, hogy az épületben vagyok, mindenki odacsődült, pincéből, padlásról is, mikor megmondtam, mit kívánok, rohant mindenki és hozta a könyvet,[2] 167 közül kiválasztottam ezt a legszebbet, aláírattak velem valami cédulát, mire közöltem velük, hogy nálam az autogramm ára 100 for.[int], s a könyvé 50 for.[int] lévén, 50 for[int]-t írjanak a javamra, meg is tették, csak a sokaság elfakadt

zokogva, mert mindenki autogrammot akart, de nem volt hozzá elég pénzük, mert elköltötték kenyérre, spenótra a szerencsétlenek, most hát várom ebbe a Tiedet, már ki is választottam a villát, amit az árán venni fogok, addig is fáradatlanul ölellek, (hát még a feminákat!)

örök barátod

Lajos

A helynév a tartalomból értelem szerint.
PIM Kézirattár V 4140/271/23.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A rue de Milan-ra utal, ahol a rendőrség és börtön volt. FL korábban is használta ezt a Stendhal által a La Chartreuse de Parme c. regényben is emlegetett fordulatot Füst Milánnak szóló levelei megszólításában.
[2] Ld. 1944. sz.

1946. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1948. VI. 20.

Kedves Lodovicóm,

leveled[1] már újra itthon talált (nem tudom, Grácia[2] említette-e, hogy elindultam észak felé, előadási meghívásoknak eleget tenni – de félútról vissza is jöttem: elég volt annyi az „Untergang"[3] szörnyű képeiből) s néhány hétig most itthon maradok. Július 10.-e tájt megyek vissza Rómába, lelakni vendégtagságomat[4] s tovább dolgozni azon, amin csak ott tudok. Ugyanakkor – júl.[ius] 10.-e táján – utazik Kardos[5] családjával együtt haza Magyarországra s fog nyilván megtenni mindent, hogy meghiúsítsa terveinket. Akkorra állítólag már kiküldenek egy ideiglenes helyettes igazgatót is, ami fölösleges volna, ha már biztos volna, hogy azután engem akarnak. Sajnos, nem lehetünk olyan optimisták, mint Grácia. A háttérben eddig az történt, Pestről értesült jóindulatú olasz forrás szerint: K.[ardos]-t úgy buktatták fölfelé, hogy Gerevich[6] helyén ő lesz a kurátor. Ezzel a legfelső ellenőrzés „megbízható" kézben marad. Én tudod hogy kit szerettem volna azon a helyen tudni.[7] Ez az intézkedés annyit is jelent, hogy a dolgok hátad mögött folynak, mert nem hinném, hogy Te ajánlottad volna erre a pozícióra azt, aki onnan most hivatalos jogcímen is csak akadályokat fog támasztani. Ha azonban igaz, hogy a kinevezést a kultuszminiszter[8] már alá is írta (az olasz forrás így tudta), akkor az igazgatói állás máris üres és az új kinevezés arra is megtörténhetik. Mindenek előtt ezt szerettem volna sürgősen tudomásodra hozni.

K.[ardos]-n kívül Pődör[9] is Pestre kerül, a protokoll főnöke lesz a külügyminisztériumban, tehát ő is fölfelé megy. A követné[10] viszont misére jár a Palazzo Falconieri[11] papi osztályának kápolnájába, ami szintén bizonyos – az otthoni iskola-harctól[12] független és attól különböző – olaszországi módszerre vall. S ami ma a kultuszban külföldi vonatkozásban történhetik, az csak a már megállapított külpolitika függvénye lehet. Ebben van talán e pillanatban az egyetlen megnyugtató. Ezért nem nyugtalanít a könyvemmel[13] kapcsolatos sajtó-támadás sem, amelynek a forrására már egy előbbi levelemben figyelmeztettelek:

előre látható volt, hogy mihelyt possibilitásomnak híre megy, ilyen támadás lesz. E pillanatban azonban úgy látszik, hogy az általános külpolitikai terv megegyezik azzal, amit Te látsz Rómában a legjobb megoldásnak. A döntés most pozitíve történhetnék meg s azért volna jó, ha most történnék meg. Mert abban is Neked van igazad, hogy ami történik, az is ugyan mennyi időre történik? Nekem egy rövid fellélekzés és nyugodt munkalehetőség mindenesetre áldás volna.

A Napleányokat[14] én már meg sem jelentettem volna magyarul: keletkezésük annyira mögöttem van (1943: első huzamos együttélés a déli természettel, nappal, holddal, szemlélet és élmény, amelynek igazi gyümölcsei későbbiek). Hogy mégis megjelentek: kiadói felelőtlenség. Nagyobb, mint amekkorát akár Kollárnál[15] is tapasztaltam. A Bibliothecának a könyvet 1948-ban megjelentetni már joga sem volt: a szerződés szerint legkésőbb 1947-ben kellett volna megjelentetnie, olyan feltételek teljesítése után (előleg fizetése a zürichi kiadónak svájci frankban és a végleges magyar szöveg approbáltatása velem), amelyeket nem teljesített. Én a megjelenésről csak a „kritikákból" vettem tudomást. S most, hogy nagysokára példányt is kaptam, azt kell látnom, hogy a leiterjakaboktól még mindig nem mentes fordításon az sem áll rajta, hogy fordítás. (A fordító Zolnay Vilmos,[16] a kom.[munista] párt tagja, nem tudom, jó szántából bújt-e el: de elbújt.) Ha a gyalázatos förmedvények nem hangzottak volna el, nyilatkozatot tennék közzé, hogy a könyvet nem ismerem el magaménak. De most még ezt sem tehetem, mert azt hinnék, hogy azoktól ijedtem meg. Mit lehet itt tenni? Kérem tanácsodat! Állítólag akar Lukács is írni a könyvről:[17] ő „kicsire" – egy tucat leiterjakabra – biztosan nem néz. De ha szigorúan veszi a feladatát, ez a szerzőtől el sem ismerhető szöveg mégsem lehet kritika alapja. Talán meg tudod találni a formát, amelyben ezt tudomására hozhatod. Persze csak akkor, ha látod valami „szellemi" vagy „emberi" értelmét bármilyen felvilágosításnak.

Azt mindig sajnáltam, hogy Szondival[18] nem ismertethettelek meg. Én 1940-ben ismerkedtem meg vele s ő akkor már alig érintkezett mással, mint pacienseivel s tanítványaival. Budapestről kimozdítani egyszer lehetett: amikor meglátogatott Szegeden. Kevéssel azután mi eljöttünk Svájcba, őt pedig elvitték Bergen-Belsenbe. Te ezalatt állandóan Várkonyban voltál: hogy hozhattalak volna össze vele? Módszerét nagyjából megmutattam Neked Rómában. Örülök, hogy nézeteivel egyet tudsz érteni. Én sokat tanultam tőle s meleg barátság köt össze vele: tegnap látogattuk meg Magdával együtt Zürichben, ahol praktizál és könyveit írja. Ezek nagy példányszámban fogynak, bár a fénykép-apparátus miatt szörnyű drágák: 70 svájci frank körül. Emellett mindinkább magányosodik, akár Te vagy én s úgy látszik mindenki az 50 éven felüliek közül, aki az emberiségnek még valamit mondani tudna, ha adnának neki még néhány nyugodt évet.

Amsterdamban augusztusban a filozófiai kongresszusra már nem jutok el:[19] sem pénzem, sem időm nincs már hozzá. S én is azt kérdezem: hol fogunk találkozni? Bárcsak Rómában, minél előbb. Ez az egyetlen és utolsó remény még – azért inszisztálok és írok meg minden egyébként nem a mi levelezésünkbe való részletet. (Ilyen az is, hogy az olaszok cseretanárnak Rómába most már csak olyant fogadnak el, aki otthon is ny.[ilvános] r.[endes] volt.) Vágyom a viszontlátásra, ha nem is Giuliónál,[20] aki eladta a boltot (Magdi majd ír róla), de mégis a Palazzo Farnese környékén. S mikor olvashatok Tőled? Nem volna-e jobb *csak* írni, mint bármit is tanítani?

Írni persze levelet is, a rá mindig nagyon váróknak. Magdival[21] együtt szeretettel üdvözöl és barátsággal ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/29.
Gépirat autogr. aláírással.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1940. sz.
[2] Ld. 1761/5.
[3] Spengler, Oswald: Untergang des Abendlandes. Umrisse einer Morphologie der Weltgeschichte. Wien–Lpz. 1918–1922. c. művére utal, az „Untergang" „pusztulás", „elsüllyedés" értelmében. Magyarul „A Nyugat alkonya" címmel jelent meg.
[4] A „vendégtagság" intézményét Kardos Tibor hozta létre a római Magyar Akadémián, azzal a céllal, hogy ne csak pályakezdő ösztöndíjas fiatalok, hanem tudósok számára is lehetővé váljék a római kutatás. 5 állandó tagnak adott lehetőséget évi egy hónapos ott tartózkodásra, azzal a kötelezettséggel, hogy előadást tartanak az Akadémián. (Csorba László: A Római Magyar Akadémia története 1945 után. = Száz év a magyar–olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában (1895–1995). Szerk. Csorba László, Bp. [1995.] 49. p.)
[5] Ld. 1793/3.
[6] Ld. 1743/3.
[7] Fülep Lajost.
[8] Ortutay Gyulára utal. Ld. 1827/10.
[9] Pődör László (1911–1984) tanár, műfordító, 1945-től a Külügyminisztériumban dolgozott, majd Rómában lett követségi tanácsos. Utóbb kiadói szerkesztő.
[10] A követ Velits László volt. Nagy Péter közlése.
[11] A római Magyar Intézet székhelye. A 16. században épült palotát a 17. században Borromini kibővítette.
[12] Az egyházi iskolák államosítása körüli harcokról van szó.
[13] Ld. 1932/7.
[14] Ld. 1940/11.
[15] Ld. 1761/12.
[16] Zolnay Vilmos (1913–1983) író, kritikus. 1947-től a Magyar Rádió dramaturgja, 1952–1957 között a Könyvbarát és a Könyvtáros szerkesztője.
[17] Ld. 1940/12. Eszerint a cikk megjelenéséről Kerényi ekkor még nem szerzett tudomást.
[18] Ld. 1874/18.
[19] Kerényi mégis elment Amsterdamba. Ld. 1916/9.
[20] Ld. 1916/2.
[21] Ld. 1795/5.

1947. KERÉNYI KÁROLYNÉ ÉS KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1948. VI. 20.

Kedves Lodovico,

a rádióból nápolyi melódiák hangzanak egész halkan, előttem a kis úti noteszom meg fényképek, felidézem a legutolsó italiai utazást, hogy meséljek róla, de kissé, bevallom, félek, hogy Magának Lodovico nem illik a hangulatához ilyenfajta fecsegés a legutolsó levelének[1] komoly hangja után ítélve. Igaz viszont, hogy egyáltalán az, hogy írt, feloldotta

azt a komolyabb aggodalmat, ami az azelőtti hetekben visszatartott az írástól, mert akkor azt hittem haragszik és azért késett a levelem, amit eredetileg már onnan lentről akartam elküldeni. Én már ilyen vagyok, Szondi[2] mester megállapítása szerint javíthatatlanul szorongós és pánikra hajlamos és ha mindig aggályaimra hallgatok, akkor soha semmit se tehetnék, mert aggódásra ugyan mindig találok okot. Igazi könnyedség és derű és boldogság csak Délen tölt el és ott aztán az első pillanatban, mihelyt olasz földet érzek a lábam alatt...

Mostani – április végi – megérkezésünk Romába visszakanyarodott külső formáiban is a régi római érkezési szertartásainkhoz. A két hűséges Brelich[3] testvér várt a pályaudvaron, velük vonultunk be több mint tízéves tradíciók szerint carozzán az Accademiára, ahol azonban minden tradíció ellenére már *szoba várt* minket, ha kitakarítva még nem is volt, ezzel szemben nem kellett először másvalakinek a holmiját eltávolítani, sőt a sodronyon Dionigi[4] mosott-vasalt kis pizsamája feküdt legnagyobb meglepetésünkre, amit úgy látszik télen ittfelejtettünk. Csakhamar Onorinéé[5] és egész vezérkara ott sürgött-forgott, kétségtelen, hogy a személyzet nagy előzékenységgel vett körül bennünket, amin persze magunk között derültünk, mert megérteni véltük az okot. Károly persze rohant még délelőtt a könyvtárba, én kissé pihenni akartam eredetileg, de nem bírtam ki, ki kellett mennem a Campora,[6] a Tiberis partra, beszívni a romai szagokat és rögtön az első pillanatban konstatálni a csodát: a Via Giulia hosszú évek után először nincs felszedve! Még részleteiben sem, a Ponte Sistotól egész végig a szép egyenes utca sima és tagolatlan. Ez új, ellenben a kis vicolo,[7] ami a Via Giuliáról a Piazza Farnesere megy a régi képet nyújtja. Ott van a rejtélyes vödörszerű edény az utca közepén, meg még más ablakból kidobott háztartási tárgyak; frissek-e vajjon, vagy ugyanazok, amikbe téli éjfeleken botlottunk, azt nem lehet biztonsággal megállapítani. Ebédre Giuliónál[8] adtunk egymásnak randevut Károllyal, aki cseppet sincs meglepve, mert már valakitől megtudta délelőtt, hogy megérkeztünk, de az öröme láthatólag nagy. Elmeséli, hogy a „professore", vagyis Maga Lodovico már hazament a hazájába, előbb azonban Firenzében is tartózkodott. Amadeo,[9] a feleség, a konyhai illatok és a törzsvendégek – minden a régi. Persze este is odamentünk és azután valamelyik este az első napok egyikén volt zampogna és ott voltak a táncosok mind, kivéve a biztosítási tisztviselőt, mint ahogyan már írtam is, és akkor volt az igazi beavatás, akkor tanultam meg az igazi saltarello szökellési-módot és táncoltam volna akár három éjszaka is egymásután. Az a magas hullámokban felfelé fésült hajú, improvizációban is kitűnő legény volt a mesterem, akinek az ikertestvére a Sapienza[10] közelében levő espressos ember. Sardinia után alig vártuk az első zampagnás estét, mert már összes hölgyismerősünket, akik csak belekóstoltak a saltarelloba, de élvezni még nem tudták, felajzottam s így ők is várták a beavatást. Szombat estére jelezte Giulio a nagy napot. Szerdán este ott vacsoráztunk kis társaságban, mit sem sejtve, mikor egyszercsak mindig erősödő pörlekedés hallatszik a konyha felől, Giulio szidja Amadeot, lassanként mindenki beleszól, az asszony energikusan magyarázza a körülállóknak, hogy nem igaz, Giulio nem is ivott, Giulio színjózan és Giuliónak van igaza, amit úgylátszik a nagy többség nem ismert el. Egyszercsak halljuk, hogy Giulio márcsak azt ismétli mindig emeltebb hangon Amadeonak, hogy eridjen haza és csakugyan Amadeo veti is már le a fehér kabátot – amit a másik pincér abban a pillanatban fel is öltött – szedi a cókmókját és vonul kifelé. Maga Amadeo sem látszott komolyan venni Giulio haragját, kifelé menet odaszólt az utódjának, hogy majd tele-

fonál egy félóra múlva, de sajnos úgylátszik Giulio sziklaszilárd maradt, mert Amadeot se másnap délben, sem azután többé nem láttuk. Péntek este még beszóltunk a pizzeriából jövet, hogy mikor lesz tánc, mire kissé hervadtan felelte Giulio, hogy vasárnap, de szombaton, mikor újból terepszemlét tartottunk, már a teljesen új helyzetet találtuk: Giulio mint törzsvendég rendes ruhában ácsorgott a kocsmában, a joviális gömbölyű néni helyén a márványpult mögött egy teljesen új tulaj sürgölődött és a régi barátaink közül egyet sem találtunk ott. Giulio úgylátszik hirtelen haragjában eladta a boltot, mert talán a vendégek nagyrésze nem neki adott ama vitában igazat... de mindez csak a mi rekonstrukciós kísérletünk, a pontos helyzetet nem tudjuk. Csak azt konstatáltuk ezután, hogy esténként, mikor mi a pizzeria előtt, a Cancelleriával[11] szemben üldögéltünk, ott a téren és a szomszédos Barban meg Gelateriában 9 és 11 óra között láthattuk az összes abruzzóiakat, a hegyes arcút, meg a harcias feleségét, a magas vastag asszonyt, aki olyan pompásan táncolt és a többieket is mind ahogyan szegények helyüket nem lelve lézengtek a környéken. Azt már sajnos nem értük meg, hogyan kristályosodnak majd újból egy újabb Giulio vagy újabb Amadeo és annak „Est, est est"-je[12] vagy ottava rima-i köré. De reméljük, mire legközelebb lemegyünk nem lesznek ilyen hontalanok szegények. Ama bizonyos péntek estén, pedig 10 és ½ 11 között voltunk ott, a vi...es [így!] embert se találtuk ott, úgylátszik az is szolidaritást vállalt a régi garnitúrával.

Volt egy szép vasárnap délelőttünk, mikor a francia Accademia évi kiállítását néztük meg a Villa Mediciben,[13] ahol a franciák otthon vannak. Igazi képzőművész és igazi ókortudományi munka eredménye sugárzott a kiállításról, ahogyan mi elképzeljük egy romai tudományos intézet működését. A hatáshoz persze hozzájárult az ambiente, a Villa Medici méltóságteljes palotája és kertje és a kilátás minden egyes ablakból...

A főszenzáció a szardiniai utazás volt. Egy éjszakai elsőrangúan kényelmes hajóutazás után megérkeztünk a sziget északi csúcsára és attól kezdve minden téren éreztük, hogy szigeten vagyunk. Valahol egy külön világban, ahol minden többé-kevésbé más, mint a kontinensen. A táj, az emberek típusa (helyesebben típusai, mert van vagy három egészen valódi és speciálisan szárd embertípus), természete és szokásai, az étel, az árak etc. etc. Legközvetlenebb sziget-érzést a póstaviszonyok nyújtják. Érkezésünkkor átnyújtanak nekem egy lapot a szüleimtől Budapestről, ami 3 nap alatt Cagliariban,[14] pontosabban a kezemben volt, ezzel szemben a Rómából küldött vagy továbbított posta hetekig lebegett a világűrben, s mikor már mi régesrég újra Rómában voltunk érkeztek meg önkényes sorrendben ezek a levelek a cagliarii vargabetűvel újra Rómába. S elküldeni se egyszerű onnan levelet. A legkülönbözőbb akadályok merülnek fel, ha az ember levelét a postaszekrénybe akarja dobni: vagy úgy tele van a levelesláda, hogy egy névjegy se fér el benne, kilógnak a levelek és a mellette levő ugyanolyan de üres postaládát mégis mindenki elkerüli s ha kérdezi az ember, miért, nem tudnak rá felelni, avagy csupán légipostaládába lehet dobni, mert a másik, a rendes zárva van, vagy csak a Stampa-ba, mert a mellette lévő láda épen le van szedve, reparálják. A postahivatalt nem sikerült felfedezni. Ellenben megérkezésünk után félórával már jöttek értünk a Cagliari sindacojához vagyunk meghíva ricevimentora. A városháza bombasérült lépcsőházában vonultunk felfelé s egyszercsak elénk siet egy magas fiatal és gyapjashajú, pun arcvonású férfiú, akit kísérőink látható tisztelettel üdvözölnek, majd nekünk is bemutatnak: „il Magnifico"... ez a fiatalember, aki

kis fehér köténykében, kifeszített íjjal, profilban elmehetne falfestmény-modelnek, ez az egyetem rektora! Ezek után megismerkedtünk a sindacoval és nejével, aki ifjú korában kémiai asszistensnő volt a cagliari egyetemen, a sindaco cognatajával, aki költőnő, majd negyedórás időközökben a sindaco egy egy újabb és mindig szebb és mindig mediterránabb ifjú hölgyet hozott bemutatni: a lányait, akikből ötöt sikerült megjegyeznem, azután belefáradtam, lehet hogy 6 vagy 7 van neki, mind szép, mind okos, és mindegyik vagy egyetemre, vagy középiskolába jár. Amíg valami derék szárd bányamérnök avagy ügyvéd, vagy egyetemi tanár (ezek a leggyakoribb foglalkozások) feleségül nem veszi őket. A cagliarii sindaco azonban nemcsak kiterjedt családját nyújtotta a kongresszus tagjainak, hanem elsőrangú és csak Sardiniában található italokat és édességeket. Sardus Paternak hívják az édes és jó vermuthoz hasonló italukat és pirichittus-nak azt az édességet, ami a mi képviselőfánkunk tésztája tulajdonképpen, de nincs benne krém, ellenben cukorsziruppal van körülöntve és még kétféle édességspecialitás van Sardiniában, de azoknak a nevét nem bírtam megjegyezni és van egy sajtjuk (ezt azonban nem a ricevimenton tanultam, hanem a cagliarii „Campon") a dolce sardo, ami hasonlít a belpaesehez. Még azt is el kell pletykálnom, hogy a „Magnifico" felesége, mint a rektor maga mesélte, klasszikafilológa, és Kerényi-tisztelő; barátnőinek körében jött el Károly előadására, ami egy hangulatos igazi egyetem-atmoszférájú teremben tartódott a szárd mitológiáról és a mediterrán vallásról. Az előadásnak a szárd sajtó az összes előadások közül a legnagyobb helyet és elismerést szentelte. Időrendben azonban még mindig csak a legelső ricevimentonál tartok. Pedig mennyi volt még! Mindjárt az első nap a sindaco fogadását két másik követte, közben megéltük a cagliarii nagy ünnepséget, illetve annak záróünnepét, Sant Efisio,[15] Cagliari mártír-szentje május elsején nagy processio keretében ki lesz kísérve a déli földnyelven, Pulában álló szentélyébe, negyven nő kíséri külön az általános népviselettől valamivel eltérő öltözékben, odakint három napig siratják, majd május negyedikén este visszatér Cagliariba és akkor újból nagy processioban viszik körül a városban és helyezik újra el a szobrát a nagytemplomban. A szobra egy bajuszos, hegyes szakállas szép ifjút ábrázol, akit üvegszekrényben visz egy barna ökrösszekér. A város vezetősége frakkban, cilinderben és mindenféle aranydíszekkel feldíszítve lóháton vonul, a nép népviseletben, amik közül vannak igazán nagyértékű ruhák, de valamilyen s szardíniai népviselet mindenkinek van a ruhatárában és még hétköznap is egész gyakori találkozni az ősi kosztümökkel. Az emberek túlnyomórészt szépek, ez is hozzájárul, hogy egy ilyen processio valóban élvezetes látvány. Ezt éltük meg tehát megérkezésünk első estéjén. A következő napokban voltak az előadások, múzeumvezetések, volt egy bál, kisebb egyéni kirándulások, melyek egyikén Károly kificamította a lábát sajnos és ezért egy napig a szállodában feküdnie kellett. De a következő nap már velünk csinálta a nagy társas kirándulást, amit Szardínia szívébe tettünk prehisztoriai és antik régészeti vezetés keretében. Ez egy nagy és élményekkel bőségesen megrakott nap volt. A táj gyönyörű, asphodelosréteken kell keresztülgázolni kilométereken át, s mindig újra felbukkanó nuraghék, kecske és juhnyájak a hozzájuk tartozó népviseletes sötétszemű pásztorokkal és az összes falvakban amin keresztülhaladt az autóbuszunk, vagy a gyalogoskaravánunk a fogadtatás és igen szívélyes vendéglátás az illető falu sindacoja részéről – ezek mind olyan dolgok voltak, amit csakis itt lehet megélni. Károly még egyáltalán nem tudott a lábára állni, ezért amikor az autóbuszból kiszálltunk,

hogy a kétórás gyalogutat az archeológiai célpontig megtegyük az épen aktuális sindaco Károly rendelkezésére bocsátotta a lovát és így ő lóháton tette meg a kirándulást. Ezután a kirándulás után másnap már indultunk is visszafelé, mert Károly a lába miatt úgysem tudott volna semmit sem csinálni. Ellenben a visszaút már inkább kalandos volt, mint kényelmes, mert nem kaptunk kabint és az egész éjszakát a fedélzeten töltöttük, de végül is nem lett semmi bajunk, ellenben azáltal, hogy Károly nem volt hajlandó napokig feküdni a ficamodásával, hanem úgy csinált, mintha nem is lett volna és azután is Rómában minden nap elment a könyvtárba, helyesebben elsántikált szegény, tulajdonképpen még ma is érzékeny ha sokat megy, vagy néha egy rosszat lép. Közben ott Cagliariban több volt az ünnep, mint a hétköznap, hiszen az olaszok a „győzelmet" is megünneplik május 8-án,[16] végtelenül szeretetreméltó öniróniával és ezek az ünnepek egy ilyen kikötővárosban külön nagy élvezetet nyújtanak. A kikötőben a sok kisebb-nagyobb hajó és barchetta (egyik délután mi is kimentünk egy halászbárkán, de legnagyobb meglepetésünkre már bent az öbölben úgy dobált a tenger, mint egy dióhéjat és ezért hamarosan visszafordultunk) a tengerparti sétányon a rengeteg matróz és tengerésztiszt, az utcákon a nép, aki folklorisztikusan viselkedik s mi idegenek az árkádok alatt a cassata mellett élvezzük ezt a nyüzsgést. Persze ágyúzás, tűzijáték és l'art pour l'art lövöldözés is nagy mennyiségben, enélkül még az egyébként arisztokratikus szigetlakók se tudják a festát elképzelni; olaszok ők is.

Azt hiszem körülbelül elmeséltem mindent, amit érdemes volt erről a tavaszi útról és ha esetleg ez a túlságosan nőies bőbeszédű fecsegés untatta, vagy bosszantotta, kérem bocsásson meg és utasítson rendre.

Szeretettel üdvözli

Magda

Kedves Lodovicom,

20-ai levelem[17] kiegészítésére írom még ezt a pár sort. Abban a levelemben K.[ardos][18] „kurátorságáról" volt szó, amit olasz forrásból, egy szavahihető és jóindulatú, felelős állásban levő személyiségtől tudok, akivel Rómában Téged is megismertettelek. Elutazásom előtt felhívott telefonon, magához kért és információit közölte velem. Ezek az információk már előbb is egészen pontosak voltak s ha valami mégsem lett úgy, amint ő tudta, annak az oka csak az időközben Budapesten történt változás volt. Így lehet most is. Grácia[19] értesülése szerint K.[ardos] „kurátorságáról" szó sincs, mert ez az állás nincs is. Olasz informátorom „direttore generale"-ról beszélt, ami – szerinte – eddig Gerevich[20] volt s ezért fordítottam le én az olasz megjelölést a régi „kurátor" szóval. Olyasmiről, mint amit a „direttore generale" (valamennyi itáliai magyar kultúrpozíció fölé helyezve [a margón kézzel: „főigazgató" – ez kell a magyarnak!] igenis lehetett szó s Gráciát, aki elég tapasztalatlan és jóhiszemű, könnyű volt egy verbális cáfolattal félrevezetni. Grácia információjának másik része az, hogy a római igazgatóság betöltése K.[ardos] budapesti professzúrájától függ: arra pedig, tudtommal, a pesti kar részéről nem történtek meg a szükséges lépések. Mi lesz akkor szeptemberben?

Úgy látom, nincs más hátra: Neked kell beszélned Sőtérrel[21] és régi itáliai vonatkozású jogaid alapján kérdőre vonnod, mit csinálnak és mit terveznek? Ezek a dolgok nem történhetnek tovább Fülep Lajos háta megett! Kerülő úton azt is hallottam, hogy miután svájci

„megbízatásomat" otthonról hiúsították meg, most tőlem várják, hogy nyilatkozzam terveimről. Tőled kérdezem, aki ismered helyzetemet: mit nyilatkozhatom? A jövő hét végén lesz alkalmam Zürichben még egy javaslatot tenni, hogy a polytechnikumon állítsanak fel magyar lektorátust – de az eredmény oly bizonytalan, hogy ezt a római lehetőség *elé* nem tehetem. Te mindenesetre megemlítheted, hogy ma is dolgozom a magyar érdekekért svájci egyetemi vonatkozásokban.

Amsterdamba[22] talán mégis elmegyek: tegnap táviratoztak, hogy a „Plenarsitzung"-on beszéljek a görög emberfelfogásról. Ezt nehéz visszautasítani, de a drága utazás nagy anyagi gondot jelent.

Nagyon várom válaszodat. Szeretettel ölel

Károly

MAKK Ms 4588/30.
Gépirat autogr. aláírással és Kerényi Károly kiegészítésével.
Budapestre írt levél.
Kerényi Károlyné ld. 1795/5.

[1] Ld. 1940. sz.
[2] Ld. 1874/18.
[3] Ld. 1761/6. és 1922/2.
[4] Ld. 1761/25.
[5] Onoriné és férje, Cavaliere Onori a Magyar Intézet alkalmazottja volt. Szőllősy András közlése.
[6] Campo dei Fiori.
[7] Valószínűleg a Vicolo del Polverone-re utal.
[8] Ld. 1716/2.
[9] Amadeo – pincér Giulio vendéglőjében.
[10] Palazzo della Sapienza – palota a Piazza Navona közelében. 1935-ig a római egyetem, utóbb az Állami Levéltár székhelye. Építése a 16. század végén kezdődött, Borromini fejezte be.
[11] Palazzo della Cancelleria 1483–1511 között épült A. Bregno és Bramante alkotásaként. A Vatikán kancelláriája székel benne.
[12] „Van, van, van" – Itáliaszerte ismert adoma csattanója a montefiascone-i kocsmában mért kiváló borról.
[13] 1544-ben épült, utóbb egy Medici-kardinális tulajdonába került. 1801-ben Napóleon megvette a francia Akadémia részére.
[14] Szardínia fővárosa.
[15] San Efisio nem szerepel a Lexikon für Theologie und Kirche (Wiesbaden, Herder Verlag) c. kiadványban.
[16] A II. világháború befejezésére utal.
[17] Ld. 1946. sz.
[18] Ld. 1793/3.
[19] Ld. 1761/5.
[20] Ld. 1743/3.
[21] Ld. 1916/8.
[22] Ld. 1916/9.

1948. MARRUCCHI, PIERO – FÜLEP LAJOSNAK

Firenze, 1948. VII. 6.
Firenze, Borgo S.[anta] Croce 10

Mio carissimo,

Ricambio di tutto cuore il tuo fraterno abbraccio augurandoti sempre ogni bene.

In luce pax!

tuo

Piero Marrucchi

MTAKK Ms 4588/320.
Kézírás „Firenze" feliratú képeslapon.
Címzés: Prof. Lodovico Fülep Eötvös Collegium Budapest (Ungheria)
Marrucchi Piero (1875–1958) ügyvéd, filozófiai író. A La Voce és a l'Anima c. folyóiratok munkatársa, a Biblioteca Filosofica igazgatótanácsának tagja. Tanulmányai és fordításai jelentek meg a Leonardo és a La Nouva Parola c. folyóiratokban is, olykor Pietro Eremita álnéven.

Kedvesem,

teljes szívemből viszonzom testvéri ölelésedet és mindig minden jót kívánok Neked.

Békesség a fényben!

a te

Piero Marrucchi-d

1949. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

Róma, 1948. VII. 10.
Mail Address: le Juillet 1948. c/o Thomas Cook and Son
Via Vittorio Veneto 9–11 Roma

Mon cher Ami Lodovico Fülep,

Ju suis à Rome, venant d'Asie, depuis 3 semaines et c'est ici que j'ai appris a) que Vous êtes bien vivant, b) que vous enseignez depuis decembre 1947 à l'Université de Budapest, c) que Vous êtes devenu un personnage très important.

Je vous en félicite. Jamais je ne vous ai pas oublié. Vous savez peut-être que je me suis spécialisé dans les Études Comparées de l'Histoire des Civilisations, de l'Extrême Orient surtout, concentrant sur la Pensée Indienne, sur l'Histoire du Bouddhisme, et que j'ai parcouru l'Inde, la Chine et la Japon depuis 1932.

Je retournerai aux Indes en novembre, définitivement, m'établissant dans les Himalayas, à Darjeeling où Koeroesi Csoma[1] est enterré.

Je suis également invité à Ceylon, où je dois fonder une École de Philosophie Comparée en coopération avec l'école du même genre que je suis appelé à fonder à Darjeeling, École qui s'occupera de toutes les Humanités, en prenant le Concept de la Philosophie dans le sens Hindou, englobant toutes les sciences de l'Esprit Humain.

Voilà mon programme, après de longues années sur tous les Continents, ayant fait plus de 500 conférences dans les Universités Americaines, ayant été reçu à la Sorbonne en

1936. Avez-vous jamais lu le Volume (450 pages) intitulé „Synthesis"[2] (en anglais et en français) que j'ai publié à Paris en 1936? Peut-être vous trouverez un exemplaire dans la Bibliothèque Universitaire de B[uda]pest. Lisez-en la Préface!

Si cela vous chante, donnez-moi tous les détails concernant vos travaux, vos publications, votre vie intellectuelle, sensuelle et gastronomique. Ici je suis enchanté de la Beauté Immortelle de Rome, de l'Italie Éternelle, de la cuisine qui a inventé l'Osso Buco con funghi, les fettucine, le Café Expresso sans parler du Profile des Femmes Romaines et de leurs chevilles au point de vue anthropologique.

Écrivez-moi bientôt et si Vous venez à Rome avant le mois d'Octobre, faites-moi signe pour revisiter ensemble les Osterias et Trattorias où nous eûmes jadis des conversations héroiques et stériles sur l'humanité, en mangeant miles and miles of spaghetti.

Votre cordialement dévoué

Felix Vályi

Je prépare (en anglais) 3 volumes sur l'Ame Asiatique.[3]

MTAKK Ms 4590/172.
Kézírás.
Címzés: Monsieur Le Professeur Dr. Lodovico Fülep Membre de l'Académie Hongroise Professeur a l'Université (Egyetem) de Budapest. (Ungheria)
Rajta idegen kézzel: Ötvös [!] Kollegiom Nagyboldogasszony útja 11–13.
Grande Albergo Bernini Roma Piazza Barberini nyomtatott feliratú borítékban.

Vályi Félix publicista, filozófiai és szociológiai író. 1906–1911 között főleg Párizsban és Berlinben élt a Pester Lloyd tudósítójaként. Előadott az 1908-as heidelbergi filozófiai kongresszuson Az I. világháború alatt és után Svájcban élt, 1914 és 1920 között szerkesztette a Paris–Lausanne-ben megjelenő La Revue Politique Internationale c. lapot. Károlyi Mihály levelezésében mint újságíró, diplomáciai ügynök, Andrássy Gyula politikai bizalmasa szerepel. 1927–1928-ban a The Review of Nations. An Organ for Panhumanism and Spiritual Freedom c. genfi folyóirat szerkesztője. Érdeklődése egyre inkább a keleti problémák felé fordult. 1922-ben Párizsban kiadta L'Europe en Asie Mineur: la signification profonde du problème turc c. könyvét, amely angolul Londonban is megjelent: Europe in Asie Minor: The Real Significance of the Near East Question címmel, valamint Spiritual and Political Revolution in Islam c. munkáját (London, 1925.) FL 1906-ban Párizsban kötött vele ismeretséget. 1907–1915 között írt levelei ld. FLev I.-ben.

Kedves barátom, Lodovico Fülep,

Három hete Rómában vagyok, Ázsiából jövet, s itt tudtam meg a) hogy él és virul, 2) hogy 1947 decembere óta a budapesti egyetemen tanít, c) hogy nagyon fontos személyiség lett magából.

Gratulálok. Sose felejtettem el Magát. Talán tudja, hogy a civilizációk történetének összehasonlító tanulmányozására specializálódtam, főleg a távolkeletire, az indiai gondolkozásra, a buddhizmus történetére koncentrálva, s 1932 óta bejártam Indiát, Kínát és Japánt.

Novemberben végleg visszamegyek Indiába, a Himalaja vidékén telepszem le, Darjeelingben, ahol Kőrösi Csomát eltemették.

Meghívtak Ceylonba is, ahol összehasonlító filozófiai iskolát kell létrehoznom, amely együttműködik azzal a hasonló jellegű iskolával, amelynek alapítására Darjeelingben kértek fel, ez a humaniorák teljességével foglalkozik, a filozófia fogalmát hindu értelemben véve, amely felöleli az emberi szellem minden tudományát.

Ez tehát a programom, miután hosszú éveket töltöttem valamennyi földrészen, több mint 500 előadást tartottam amerikai egyetemeken, s a Sorbonne is meghívott 1936-ban. Olvasta valaha a „Synthesis" c. (450 lapos) kötetet (angolul és franciául), amelyet 1936-ban Párizsban adtam ki? Talán talál belőle példányt a budapesti Egyetemi Könyvtárban. Olvassa el az Előszót!

Ha nem esik nehezére, írja meg nekem részletesen, min dolgozik, számoljon be publikációiról, szellemi, érzéki és gasztronómiai életéről. Én itt el vagyok bűvölve Róma Halhatatlan Szépségétől, a konyhától, amely feltalálta a gombás borjúlábat milánói módra, a szélesmetéltet, az eszpresszókávét, nem is szólva a római nők profiljáról és bokájáról antropológiai szempontból.

Írjon hamarosan, s ha október előtt Rómába jönne, adjon hírt róla, hogy együtt újra ellátogathassunk az osteriákba és trattoriákba, ahol annakidején fennkölt és meddő módon társalogtunk az emberiség jövőjéről, mialatt több mérföldnyi hosszúságú spaghettit ettünk meg.

Szíves barátsággal

Vályi Félix.

Három kötetes művet készítek (angolul) az Ázsiai Lélekről.

[1] Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) orientalista, a tibeti nyelv első kutatója. 1819-ben indult el indiai útjára. 1834-ben adta ki tibeti–angol szótárát és nyelvtanát. The Life and Teaching of Buddha c. műve 1957-ben jelent meg. Magyarul Buddha élete és tanításai. Ford. az előszót írta és jegyzetekkel ellátta Bodor András. Bukarest, 1972. Kriterion.

[2] Ilyen mű nem található a British Museum. Catalogue of Printed Books, vagy a Library of Congress. Union Catalogue c. kiadványokban. Az OSzK központi katalógusa szerint nincs belőle példány a magyar tudományos könyvtárakban.

[3] A 2. jegyzetben említett katalógusok ilyen munkáról nem tudnak.

1950. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

[Bp.] 1948. VII. 21.

Kedves Asszonyom,

nagyon megrendített a hír.[1] Addig is, míg el tudok menni, kérem, írja meg 1–2 sorban a lapján említett orvos közlését. Szorongva várom.

Szívből üdvözli

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5691/103.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernőné úrnőnek H VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] A hadifogságból az a téves hír érkezett, hogy Lőrincz Ernő megzavarodott.

1951. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

[Bp.] 1948. VII. 28.

Kedves Károlyom,

sokára írok, mert pozitívumot, s lehetőleg véglegeset akartam írni.[1] Ehhez pedig idő kellett, részben, hogy a dolgok csakugyan véglegesüljenek, részben, hogy illetékes helyeken meggyőződjem véglegességükről. Persze, hogy amit most írok, végleges-e, nagyon

kétes, de ma annak mondják. Változni ettől még változhat, mert ma különösen nincs semmi véglegesen végleges.

Amit ma itt véglegesnek mondanak az, hogy Téged nem akarnak az igazgatóságra. Nagyon sajnálom, hogy nekem jut a feladat ezt megmondanom, de mit tegyek, ámítsalak? szamárság és erkölcstelenség volna. S elmondom, hogy ma értesültem róla. Kb. 4–5 hete beszélgettem egy kompetens ministeralis úrral az intézet állapotáról, mire ő – egész hirtelen, mert az utódlás kérdéséhez én még el se jutottam – azt nyilatkozta, hogy ők már többször beszéltek az ügyről, s engem szeretnének igazgatónak.[2] Erre én indulatosan válaszoltam, hogy úgy tudom, Te vagy kiszemelve, ennélfogva rólam szó se legyen, – ostobán tettem, mert utána, indulatom csillapodtával eszembe jutott, hogy tulajdonképpen azt kellett volna tőle tudakolnom, Te komolyan el vagy-e ejtve, de már késő volt, és sokáig nem találkoztam vele. Más helyeken azonban érdeklődtem, s egybehangzóan mindenütt azt mondták, nem leszel igazgató. Grácia[3] viszont, aki közben nálam járt, azt mondta, hogy beszélt Alexits-csal,[4] s az, mint előbb is minden alkalommal, kijelentette, hogy semmise változott, Te leszel az igazgató. Így ment ez az utolsó napokig. Közben megjött K.[ardos][5], itt volt nálam, miután mindenkivel beszélt, s a leghatározottabban megerősítette a közlést a Te mellőzésedről. (Se tőle, se másoktól nem sikerült megtudni a mellőzés okát, mindenütt csak a kategorikus nem-et ismételték meg.) A Tamás-[6] és Veres-[7] kombinációra irányuló kérdéseimre pedig azt felelte, hogy nem, ezek nem lesznek, hanem készüljek el rá, hogy engem fognak „felkérni".

Én minden helyen megmondtam – amit *Nekik* meg kellett mondanom, de *Neked* azt hiszem, felesleges – hogy nem veszem el Előled a helyet. A felelet mindenütt az volt: Te úgyse leszel.

Ami engem illet, így gondolkozom a dologról: ha Te csakugyan nem lehetsz, *esetleg* lemegyek, de még nagyon meggondolom, mert borzadva gondolok a költözésre, még ilyen redukált formában is, s a velejáró rengeteg időveszteségre etc. etc. Ezenkívül az egész nemzetközi állapot igen labilis, ki tudja, mikor nyugszik meg, ha egyáltalán.

Egyébként még legkevesebb fél esztendő eltelik a dolog aktuálissá válásáig. A most 31-i kari ülés programmján van az olasz tanszék ügye, akkor mondják ki a pályázat kiírását. Mire K.[ardos] megválasztódik és megerősítődik, karácsony lesz – tulajdonképpen akkor kerülhet csak sor a római igazgatóságra. Addig pedig az én kombinálásom is ki tudja, hol lesz már!

K.[ardos] azt is mondta, hogy Te valami Societas Bartókianát[8] indítványoztál svejci székhellyel, s ennek igazgatójául vagy kiszemelve. Én erről mit se tudok. Te nem írtál róla nekem, másoktól se hallottam róla.

Lukács kritikája a Napleányokról közben megjelent.[9] Csak akkor találkoztam vele, mikor már megírta, de azt hiszem, előbb se avatkozhattam volna bele, furcsa színe lett volna. Az egyetlen mód az lett volna, ha Te magad megírod neki azokat a felvilágosításokat.

Ismétlem, nagyon keserves volt nekem ezt a levelet megírni s csupán hírnök szerepében is. Nem kell mondanom, hogy én megtettem a tőlem telhetőt a Te érdekedben. De ehhez én kevés vagyok.

Márky Tamással[10] légy szíves közölni, hogy illetékes helyen interveniáltam az ügyében, – a válasz kedvezőtlen volt. Azóta még egy utat megpróbáltam, eredményéről nem tudok.

Nagyon szeretném, ha helyzetedről, terveidről, lehetőségeidről tájékoztatnál. Nyugtalan vagyok.

Szeretettel ölel

Lajos

Kedves Magda,

nagy élvezettel olvastam, nem is egyszer, hosszú, és mondhatom írásműnek beillő, szemléletes levelét. Sajnos, én nem tudom innen hasonlók leírásával viszonozni – bár tehetném! Igen elszomorított azonban a Giulio-Amadeo affaire[11] s az én trattoriám sorsa – hát ezért fedeztem fel fél évvel ezelőtt? ez csakugyan kegyetlen csapása sorsnak, rám is, aki azóta Rómában valamelyest hontalanná váltam, mert az esti órákban mindig oda gondoltam magam, – most hova legyek? Kérem, tudósítson majd a folytatásról. Bárcsak visszacsinálódna minden, ahogy volt, olyan, mint egy rossz álom, – de a tapasztalat szerint az ilyenek meg szoktak maradni.

A hűvös nyár eleje után most beütött a kánikula, s én még itt sülök-fővök.

Szeretettel köszönti

Lodovico

Magántulajdonban.
Kézírás.
Tegnába írt levél.

[1] A római Magyar Intézet igazgatóságáról van szó.
[2] FL nem lett a Magyar Intézet igazgatója. Kardos Tibor hazatérése után mind a Magyar Intézet, mind a római egyetem magyar tanszékének működését felfüggesztették.
[3] Ld. 1761/5.
[4] Ld. 1940/7.
[5] Feltehetőleg Kardos Tiborról van szó. Ld. 1793/3.
[6] Tamás Lajos (1904–1984) nyelvész, egyetemi tanár. 1940–1944 között az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatója, egyben előadott a kolozsvári egyetemen is. 1945-től budapesti egyetemi tanár, 1963–1973 között az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója.
[7] Ld. 1937/8.
[8] A Societas Bartókiana már működött Svájcban. Létrehozója Magyarország berni követe, Oltványi Imre volt. A háború utáni években segélycsomagokat is küldött vezető értelmiségieknek. Kerényi Károly hagyatékában Szilágyi János György közlése szerint több ezzel kapcsolatos köszönőlevél található.
[9] Ld. 1846/16.
[10] Ld. 1922/3.
[11] Ld. 1848/6–8.

1952. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. VII. 28.

Kedves Lodovicóm,

Grácia[1] írja, hogy járt Nálad s hogy azért nem írsz, mert semmi újat nem tudsz. Mintha ezen az áldatlan római ügyön kívül más nem is volna a világon, ami engem érdekel – pél-

dául a legfontosabb: munkád állapota. Most, hogy az amsterdami kongresszusra megírom a görög „ember"-t – „Der Mensch in griechischer Anschauung"[2] – s le akarom hozni az ideák világából úgy, hogy mégse keverjem össze a jelentéstelen porral, nagy szükségem volna arra, hogy a Te konkrét ontológiád szempontjaira hivatkozzam, amelyeket ezen a példán is beigazolva látok.

De az az áldatlan ügy is megvan s mind khaotikusabb lesz. Aki pedig a nagy zűrben halászik – mert ilyen zavarban valóban halászhat a világ legnagyobb hülyéje is – az ismét csak ő, aki most otthon van. Grácia még olyan értesülést kapott Alexitstől[3] s más hasonló intézőktől, hogy a külföldi intézetek vezetőinek új listájában én szereplek mint római. Ugyanerről tudott egy másik, tőlem idegen informátor, aki azt írta ide, hogy az Intézet vezetésében nagy változások lesznek, személy szerint rám célozva. Pár nappal később Sőtér[4] helyettese és a X. ügyosztályt de facto vezető Szentmihályi[5] aláírásával visszautasították vendégtagságom meghosszabbítását – t. i. ezt kértem volt áthidalásul, míg valami definitív nem lesz – arra való hivatkozással, hogy nincs költségvetési alap és hogy „egyébként is" svájci kulturális feladattal akarnak megbízni. A visszautasítás Kardos minisztériumi látogatásaival egyidejű s reá vezetem vissza. Most azt kértem, hogy ha Svájcban adnának is kulturális feladatot (nem tudom mit, de remélem hogy úgy legalább megkapom végre a fizetésemet), tartsanak fenn számomra itt legalább is egy szobát állandóan, hogy bármikor lejöhessek dolgozni.

Arra kérlek, hogy abban az esetben ha még nem történhetnék itt semmi újítás s K.[ardos] igazgatónak is, professzornak is visszatér, ezt az említett megoldást javasold Te is számomra s magyarázd meg, hogy az Intézet egyik fő feladata épen ez: olyan kutatóknak, akik bármikor ide tudnak utazni (ez pedig Tegnából könnyű), állandó dolgozószobát adni. Abban az esetben pedig, ha az igazgatóságot és professzorságot elválasztanák, kérlek hivatkozz arra – ezt velem tegnap közölte a filozófiai fakultás dékánja – hogy a római egyetem engem kíván ide s vesd szavadat a római vendégtanárságomért latba. Vagy csak hitted volna, amikor abban a szobában beszéltünk erről a témáról, amelyben most ezt a levelet írom, hogy legalább az olasz ügyekben hallgatnak Rád s azóta vagy csalódtál, vagy magadtól rezignáltál? Nagyon kérlek, írj nyíltan mindezekről Tegnába!

Magdival együtt melegen üdvözöl és ölel

Károly

Grácia biztosan említette, hogy Tamás-Tremml-t[7] is kombinálják ide. Mi igaz belőle? Zsiray[8] vajjon nem őt pártolja-e – úgyis mint párt – s mint művészasztaltársasági tagot?[9]

MTAKK Ms 4588/31.
Gépirat autogr. aláírással és utóirattal.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1761/5.
[2] Mensch in griechischer Anschauung. = Proceedings of the Xth International Congress of Philosophy. Ld. 1916/9.
[3] Ld. 1940/7.
[4] Ld. 1916/8.
[5] Szentmihályi János (1908–1981) a jogi egyetem elvégzése után 1934–39-ben Debrecenben banktisztviselő, 1945. IV. 1-jétől a VKM egyetemi osztályán dolgozott, majd a Külföldi Kulturális

Kapcsolatok Főosztálya helyettes, később megbízott vezetője. 1949–1960-ig a budapesti Egyetemi Könyvtár, 1960–1971-ig az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, 1953-tól haláláig a budapesti egyetem Könyvtártudományi tanszékének tanára volt.

[6] Kardos Tiborra utal. Ld. 1793/3.

[7] Ld. 1951/6.

[8] Ld. 1940/2.

[9] A Budenz József által az 1870-es évek első felében alapított „kruzsok"-ra utal. Eredetileg az orosz nyelv közös tanulása volt a célja, később nyelvészek és rokontudományok szakembereinek heti, utóbb havi találkozásává alakult át. E. Abaffy Erzsébet közlése.

1953. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Róma, 1948. VIII. 2.

Kedves Lodovicóm,

leveleink egy azon napról datálódtak[1] s most már kezemben van Tőled legalább annyi hír, amennyiről értesítesz. Ebből annyi számomra valóban örömhír, hogy komolyan lehet számítani Reád mint e ház fejére. Arra kérlek, ha azok a kombinációk, amelyekről írsz nemcsak a *di minorum gentium* tervei, akik ravaszul ki akarnak játszani bennünket egymás ellen, (és pedig K.[ardos] T.[ibor][2]-ral egyetértésben, akinek még Te is jobb vagy mint én) – mondom, ha azok a kombinációk majd a miniszter és az illetékes államtitkár[3] szándékát is hitelesen ki fogják fejezni, akkor mondj okvetlenül és határozottan igen-t. Egyúttal azonban – amennyire lehet – ezt a kettőt is kösd ki feltétlenül:

1) nekem valóban juttassanak fizetést (bármilyen címen) Svájcba;

2) legyen meg az állandó munkahelyem ebben a házban, hogy ide bármikor átjöhessek dolgozni.

Ez az egyik ideális – valóban ideális – megoldás volna számomra is. A baj ebben csak az, hogy nem látom, nem tudnak számomra egy svájci magyar kulturális megbízatást reálissá tenni, vagyis megoldható feladatot is adni és a megfelelő fizetést át is utaltatni. Ez utóbbi november óta nem sikerült nekik, pedig azóta „próbálják". Végül is visszavonták a novemberben adott svájci megbízatást. Most pedig újra kilátásba helyezik – attól tartok, hogy egészen felelőtlenül. Majd kapok megint egy szép írásos megbízatást, de pénz átutalásához a még szükséges egyéb fórumok nem fognak hozzájárulni.

Egy másik ideális megoldás lehetne az is, hogy beosszanak a római Intézethez a nekem járó fizetéssel ókortudományi vezetőnek. Ezt melletted szíves örömest elvállalnám – s egyébként is bármit, amivel a magam kompetenciája és képességeim keretében Téged itt támogathatnálak, hogy megmutassuk: tudunk ennek az intézetnek tudományos karaktert adni. Neked tehát, ha az igazgatóságot illetékes kérdezők kérdésére is vállalod, ilyen esetleges megoldásra is szabad kezet kellene kérned.

Nagyon félek azonban attól, hogy a tervek, amelyekről írtál, egy klikk – nem is párt – tervei csak, abból a célból, hogy engem kiiktassanak. Ha majd arra kerül a sor, hogy az ígéreteiket beváltsák, kiderülhet, hogy semmi sem fog „sikerülni". Óvatosságra és biztosítékokra a legnagyobb mértékben szükség van. Félelemre pedig, hogy világpolitikai

komplikációk a helyzetet itt számodra nehézzé tehetik, nincs ok. A legnagyobb nyugalommal kiköltözhetsz. Különben erről beszélhetsz Magninoval[4] is, aki valószínűleg a napokban Pestre utazik, mert Ortutay a római igazgatóság ügyében is meg akarja hallgatni. Végül megnyugtatlak: az abruzzoi trattoria[5] Orestével és Sandróval – kitűnően működik!

Ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/32.
Gépirat autogr. aláírással.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1951. ill. 1952. sz.
[2] Ld. 1793/3.
[3] Ortutay Gyulára ill. Alexits Györgyre utal. Ld. 1827/10. és 1940/7.
[4] Ld. 1937/2.
[5] Ld. 1916/2. Oreste és Sandro az új tulajdonos és pincér.

1954. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

[Roma,] 1948. VIII. 3.
c/o Thomas Cook and Son
Via Vittorio Veneto 9–11.

Mon cher Ami, Ludovic Fülep,

Votre bonne lettre[1] datée du 29 Juillet vient de me parvenir à l'instant et je m'empresse de vous en remercier. Je suis vraiment content de vous savoir plus vivant que jamais au point de vue spirituel, en dépit des Barbares intérieurs d'Europe qui ont essayé d'étouffer l'Esprit.

Si j'ai échappé à toutes les dépressions européennes, c'est que je suis devenu un „Asiatique" de coeur et d'âme sous l'influence de l'Inde Antique et de la Chine Ancienne.

Ce que Vous m'écrivez de votre théorie d"historire culturelle, m'intéresse énormément car j'en ai une moi-même... Mais je vous fais remarquer qu'il y a mille théories de philosophie d'*Histoire,* la dernière à la mode celle d'Arnold Toynbee,[2] dont les 6 volumes 1) The Study of History (Oxford) vient d'être condensé en un seul volume pour l'Amérique et devient un „best seller". On en a déjà vendu aux États Unis 200.000 exemplaires.

Il faut que vous en prenez connaissance, car Toynbee, que j'ai rencontré à Londres plusieurs fois, applique la Méthode comparative et donna une place importante à l'Inde, à la Chine, au Japon et à l'Islam, bien que ses connaissances fussent de seconde main, et qu'un Anglo-Saxon soit organiquement incapable de comprendre l'âme asiqtique. Il faut un 16ième de sang celte ou slave pour pouvoir sortir de votre plan et vous placer dans la peau d'un Hindou ou d'un Chinois. La décadence de l'Empire britannique, selon moi, est surtout dû au fait que les Anglo-Saxons (pas les Anglo-Celtics) n'ont jamais *compris* de qoi il s'agit en Asie... Les Russes le comprennent infiniment mieux.

Mais Toynbee n'est qu'un „Schoolmaster" d'origine anglicane, qui voudrait imposer le Protestantisme à l'Univers. Eh bien, le Protestantisme anglo-américain a désséché l'imagination humaine, *en déséchant le coeur.* Il n'y a jamais eu une théorie satisfaisante de l'Imagination, de la *Phantaisie,* dont sont issus les Arts, la Poésie, la Metaphysique Orientale, *base* de toutes les inspirations géniales. Si une civilisation *constipe* la source de la Phantaisie, les Emotions les plus nobles perdent leurs forces créatrices. La Création Artistique, dont vous fûtes fasciné dès Votre adolescence, ne peut se manifester si l'on ferme les issues de l'imagination... Voila pourquoi les siècles imitateurs n'ont pas de signification profonde, tandisque les Grandes Siècles de l'Art chrétien, comme les Grandes Siècles des Arts Asiatiques ne perdront jamais leur signification pour l'Humanité.

Cependant les quelques allusions que Vous faites dans Votre lettre à Votre intérêt pour l'Inde ne me suffisent pas pour voir clairement dans votre structure psychique actuelle. Comment être dans l'état actuel de *l'orientalisme comme Science,* un „esthéticien" dans le sens *universel* du mot, sans une connaissance profonde des *Arts Asiatiques,* surtout de la sculpture et de la Peinture *Bouddhiste* aux Indes, en Indonésie, en Indo-Chine, en Corée, au Japon? Comment faire une théorie satisfaisante sur la Pensée et l'Imagination Créatrice de l'Esprit humain, sans une étude approfondie du Bouddhisme comme puissance civilisatrice de premier ordre?

Connaissez-vous les travaux d'Alfred Foucher[3] (L'Art Bouddhiste) sur la sculpture de Sanchi (que j'ai visité), de Ludwig *Bachhofer*[4] „Early Indian Sculpture", un livre magnifique; d'Ananda *Coomaraswamy*[5] „History of Indian and Indonesian Art", „The Origins of the Bouddha Image"; „The Iconography of Bouddhisme", etc., – George *Rowley:*[6] „Introduction to Chinese Painting"; d'*Anesaki:*[7] „Bouddhist Art in Japan"; connaissez-vous les publications du Musée Impérial de Tokyo? Connaissez-vous la célèbre Collection Impériale Chinoise de l'Empereur Chien Lung (18ième siècle)? La Collection de Peinture Tibétaine réunie à Pékin? L'Architecture chinoise et hindoue? Le Temple du Ciel à Pékin? Les Temples grandioses *d'Ajanta,*[8] d'*Ellora,*[9] du *Sud de l'Inde?* la *„Descente du Ganges",*[10] la Déesse du fleuve descendant du Ciel pour fertiliser la Terre indienne? Oeuvres monumentales qui *dépassent* tout ce que l'Occident a „imaginé"...

Cherchez à vous procurer la série „Ars Asiatica"[11] publiée à Paris (chez Van Dest), surtout les volumes de Victor Golubev, le fouilleur d'Angkor[12] en Indo-Chine, – vous y trouverez des photos magnifiques de la Sculpture Médiévale indienne, la *Descente du Ganges,* la *Trimurti d'Elephanta*[13] (que j'ai visité en 1932), dont Rodin a écrit la préface magistrale.[14]

Si vous connaissez tout cela, vous avez le droit de faire une théorie de la Création Artistique.

En tant qu'Européen Vous n'êtes qu'un „Provincial de l'Âme" (a provincial mind) et le monde a besoin d'âmes universelles. Pas dans le sens hégelien! Hegel n'a rien compris de l'Inde,[15] son chapîture sur la Civlisation indienne est ridicule. Mais dans le sens scientifique, c'est-à-dire des „Penseurs" qui ont dirigé et assimilé la Connaissance de l'Asie, source de toutes les idées dont *vit* la Pensée humaine. Le 6ième siècle, avant Jésus, le siècle de Bouddha,[16] de Confucius,[17] de Zoroaster,[18] *est* la source essentielle de la Vie Psychique universelle.

Avez-vous étudié le *„Tantra"*, antique doctrine indienne, base du Yoga (dont je suis un adepte) qui combine la plus haute spiritualité avec l'"Eros" de l'Inde, *Shakta* en sanskrit, *l'"Esprit avec la sensualité?* La cosmogonie tantrique, comme la Cosmogonie chinoise, infiniment supérieur au Vieux Testament, combine le Principe féminin et le Principe masculin, ces deux principes metaphysiques, „Yoni" et „Lingam" en sanskrit, „Yin" et „Yang" en chinois, sans lesquelles il n'y a jamais oeuvre créatrice. La nature (Pankriti en sanskrit) est une matrice féminine qui a besoin, d'être *possédée* par le Principe Masculin. *La Présence féminine est une Lois de l'Univers.* –

Voilà pourquoi je m'intéresse aux chevilles des belles Romaines. Aux Indes on se fait piétiner les reins et les fesses, par des pieds nus de jeunes filles pour conserver la vitalité.

Écrivez bientôt! Votre tout dévoué

Felix Vályi

MTAKK Ms 4590/173.
Kézírás fekete és piros aláhúzásokkal.
Címzés: Professor Ludovic Fülep Eötvös Collegium XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Budapest Ungheria.

Kedves barátom, Ludovic Fülep,

július 29-i kedves levele ebben a pillanatban érkezett és sietek megköszönni. Igazán örömmel hallom, hogy a szellemieket illetően virgoncabb, mint valaha, dacolva az európai belső Barbárokkal, akik megpróbálták megfojtani a Szellemet.

Az, hogy megmenekültem minden európai süllyedéstől, köszönhető annak, hogy az Ősi India és a Régi Kína hatására szívvel-lélekkel Ázsiaivá lettem.

Nagyon érdekel mindaz, amit művelődéstörténeti teóriájáról ír, mert ilyen magamnak is van... De figyelmeztetem, hogy ezer történetfilozófiai elmélet van, utoljára Arnold Toynbee-é jött divatba, akinek 6 kötetes The Study of History-ja (Oxford) nemrég egy kötetbe sűrítve jelent meg Amerika számára és bestseller lett. Az USÁ-ban már 200.000 példányban kelt el.

Ezt okvetlenül figyelembe kell vennie, mert Toynbee, akivel Londonban többször találkoztam, az összehasonlító módszert alkalmazza, és fontos helyet ad Indiának, Kínának, Japánnak és az Iszlámnak, bár ismeretei másodkézből valók, és bár *angolszász lévén, eredendően képtelen megérteni az ázsiai lelket.* Kell hozzá egy tizenhatod résznyi kelta vagy szláv vér, hogy ki tudjunk lépni saját sík-unkból és egy hindu vagy kínai bőrébe tudjunk bújni. A brit birodalom hanyatlásának szerintem az az oka, hogy az angolszászok (nem az angol-kelták) sohasem *értették meg,* miről van szó Ázsiában... Az oroszok sokkal jobban megértik.

Toynbee azonban nem több, mint anglikán eredetű tanítóbácsi, aki szeretné ráerőltetni a protestantizmust a világmindenségre. Pedig hát az angol–amerikai protestantizmus *kiszikkasztotta* az emberi képzeletet, amikor *kiszikkasztotta a szívet.* Sose rendelkezett kielégítő elmélettel a Képzeletről, a *Fantáziáról,* amelyekből a Művészet, a Költészet, a Keleti Metafizika ered, amely minden zseniális inspiráció *alapja.* Ha egy civilizáció *elfojtja* a Fantázia forrását, a legnemesebb Érzések veszítik el alkotó erejüket. A Művészeti Alkotás, amely kamaszkora óta lenyűgözte Magát, nem manifesztálódhat, ha elzárják a képzelet csatornáit... Ezért nincs mély jelentőségük az *utánzó* koroknak, míg a Keresztény Művészet Nagy Századai, éppúgy, mint az Ázsiai Művészet Nagy Századai sose vesztik el jelentőségüket az Emberiség számára.

Az a néhány utalás azonban, melyet levelében az India iránti érdeklődéséről ír, nem elég nekem arra, hogy *tisztán lássam* mostani lelki berendezését. Az orientalisztika mint Tudomány jelenlegi állapota mellett hogy lehet valaki esztéta a szó *univerzális* értelmében az Ázsiai Művészetek alapos ismerete nélkül, főleg az indiai, indonéziai, indokínai, koreai és japán buddhista szobrászat és festészet alapos ismerete nélkül? Hogy lehet kielégítő elméletet alkotni az Emberi Szellem Alkotó Képzeletéről és Gondolkodásáról a buddhizmusnak, mint elsőrendű civilizációs hatalomnak alapos tanulmányozása nélkül?

Ismeri Alfred Foucher munkáit (L'Art Bouddhiste) a sanchi szobrokról (amelyeket meglátogattam), Ludwig Bachhofer Early Indian Sculpture-jét, amely nagyszerű könyv; Ananda Coomarasway History of Indian and Indonesian Art-ját, The Origins of the Bouddha Image, The Iconography of Bouddhism stb., Georges Rowley Introduction to Chinese Painting; Anesaki Bouddhist Art in Japan-ját; ismeri a tokiói Császári Múzeum kiadványait? Ismeri Chien Lung (18. századi) császár híres Kínai Császári Gyűjteményét? A Pekingben összegyűjtött tibeti festészeti gyűjteményt? A Menny Templomát Pekingben? Az ajantai, ellorai, dél-indiai grandiózus templomokat? a Gangesz völgyét? folyamistennőjét, aki leszáll a mennyből, hogy megtermékenyítse az indiai Földet? Olyan monumentális művek ezek, amelyek *meghaladják* mindazt, amit a Nyugat „elképzelt".

Igyekezzék megszerezni az Ars Asiatica sorozatot, amely Párizsban (van Dest-nél) jelent meg, különösen Victor Golubevnek, Angkor és Indokína feltárójának köteteit – nagyszerű fényképeket talál benne az indiai Középkori Szobrászatról, a Gangesz lejövetelről, az Elephantai Trimurtiról (melyet 1932-ben meglátogattam), amelyhez Rodin írt mesteri előszót.

Ha majd mindezt ismeri, lesz *joga* elméletet csinálni a Művészeti Alkotásról.

Európaiként Maga csak provinciális elme (a provincial mind), a világnak pedig univerzális lelkekre van szüksége. Nem a hegeli értelemben! Hegel Indiából nemcsak hogy semmit sem értett meg, az indiai Civilizációról szóló fejezete nevetséges. Hanem tudományos értelemben, vagyis mert „Gondolkodók", akik *megemésztették* és *magukba olvasztották* Ázsia ismeretét, amely forrása minden eszmének, amelyből az emberi gondolkodás él. A Krisztus *előtti* 6. század, Buddha, Confucius és Zoroaster százada az egyetemes Pszichikai Élet alapvető forrása.

Tanulmányozta a Tantrát, az ősi indiai tanítást, a Yoga alapját (amelynek híve vagyok), amely ötvözi a legmagasabb spiritualitást India Eroszával, szanszkritul Shaktá-val, az *érzékiség szellemével?* A tantrikus kozmogonia éppúgy, mint a kínai kozmogónia végtelenül magasabbrendű az Ótestamentumnál, egyesíti a női Princípiumot a Férfi Princípiummal, szanszkritul „Yoni" és „Lingam", kínaiul Yin és Yang, amelyek nélkül nincs műalkotás. A természet, szanszkritul, Prakrisi a női méh, amelyet a Férfi Princípiumnak *birtokolnia* kell. *A női Jelenlét az Univerzum egyik törvénye.*

Hát ezért érdekel a szép római nők bokája. Indiában mezítlábas fiatal lányokkal tapostatjuk meg az ágyékot és a fart, hogy megőrizzük a vitalitást.

Írjon hamarosan. Odaadó barátja

V.[ályi] F.[élix]

[1] A levél nem ismeretes.

[2] Toynbee, Arnold: A Study of History. Vol. 1–6. London, New York [1935–1946]. Számos további kiadása is megjelent. Az első, D. C. Somerwell által rövidített amerikai kiadás New York, 1947.

[3] Foucher, Alfred: L'art bouddhiste. Paris. 1895. ill. La porte orientale du Stûpa de Sanchi. Paris, 1910.

[4] Bachhofer, Ludwig: Early Indian Sculpture. New York, [1929.]

[5] Coomaraswamy, Ananda Kentish: History of Indian and Indonesian Art. London, 1927. – U. ő. The Origins of the Buddha Image. Rhode Island, 1927–1938. – U. ő. Elements of Buddhist Iconography. Cambridge, Mass. 1935.

[6] Rowley, George: Principles of Chinese Painting with illustrations from the Du Bois Schank Collection. princeton, 1947.

[7] Anesaki, Masaharu: Buddhist Art in its Relation to Buddhist Ideals, with Special Reference to Buddhism in Japan. London–Cambridge Mass. 1916.

[8] Ajanta-templom Kr. e. 1. sz. és Kr. u. 8.-i falfestményeiről nevezetes.

[9] Elora: buddhista barlangcsarnok a 7–8. sz.-ból.

[10] A Gangesz-lejövetel – hindu mítoszt ábrázoló dombormű Mahábalipuramban.

[11] Ars Asiatica. Études et documents publiés... sous le patronage de l'École Française de l'Extrême-Orient. Paris–Bruxelles, 1914. Éd. Victor Goloubev. Documents pour servir à l'étude d'Ajanta. Les peintures de la première Grotte. Paris–Bruxelles, 1927. és Les miniatures orientales de la Collection Goloubew au Museum of Fine Arts in Boston. Boston, 1929.

[12] A khmer birodalom egykori fővárosa.

[13] Trimurti d'Elephanta a Bombay melletti Elephanta-szigeten levő 8. századi domborművel díszített sziklatemplom.
[14] Rodin, Auguste: Sculptures Civaites par A. Rodin. Ananda Coomaraswamy, E. B.-Havell et Victor Goloubew. Bruxelles–Paris, 1921. Ars Asiatica.
[15] Hegel, Friedrich: Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie. I. 2.
[16] Kr. e. kb. 560– kb. 480, indiai királyfi, a buddhizmus megalapítója.
[17] Kr. e. 551–479. kínai filozófus.
[18] Kr. e. kb. 630– kb. 553. vallásalapító.

1955. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. VIII. 8.
Permanent Mail Adress;
c/o Thomas Cook and Son
Via Vittorio Veneto 9–11.

Mon Cher Ami, Lodovico Fülep:

Yersterday I have improvised a kind of „confession" of my Philosophy of Life in my letter[1] to you, but coming home to this magnificent Palazzo at the Piazza di Santa Maria Maggiore, where I am a guest of the Istituto Orientale, I remember that you are more interested in your own mind than in mine, and therefore I should have given you my impressions of *your* chances in Rome.

The Caccademia d'Ungheria has become a bordella for the young and old who get subsidies from your Ministry of Public Instruction and enjoy themselves in Rome... The University of Rome (at least the serious Humanists among its 600 Professors,) feel indignant about the fact that your Minister[2] sends here *inferior* minds, who cannot even speak good Italien, and give ridiculous lectures... Unfortunately the Cultural Relations Treaty between Italy and Hungary stipulate that the Professor for the Hungarian Chair at the University of Rome is always selected and nominated by the Hungarian Minister of Education. This is also an abuse, as the Hungarian Professor is *paid* by the Italian Government.

I authorize you to show this letter *confidentially* to Ortutay, if he is still Minister of Public Instruction, when you receive this letter, and tell him forcefully that the Italians regard it as a scandal from the intellectual point of view that Hungary is compromised by mediocrities, inferior teachers, political arrivists, who made a terrible impression on the Scholars of the University of Rome.

I do not want to make enemies: but I really think that you are the only possible choice now, if they want to save the prestige of Hungarian Science. Without flattering you, I happen to *know* your Italian Studies, your deep interest and competence in Italian Humanism, and I feel that it would be a scandal to dismiss your nomination on any pretext.

You should be sent to Rome before OCTOBER, before the University Season opens, to clarify the situation, and to start lecturing in NOVEMBER. If Ortutay has the slightest sense of his duty as a Representative of Hungarian Culture, he will not hesitate to nominate you at once, and to send you before the end of October to Rome.

You can tell him, that although a Hungarian by birth, I am now a Citizen of The World, that I want nothing from Hungary, not even a passport (I have given up my Hungarian nationality) – but I care for the intellectual prestige of Hungarian Science, and will do everything to help you, but will oppose with all my influence in the Italian Ministry of Foreign Affairs and National Education the mediocrities and idiots who try to abuse Italian hospitality... My influence is increasing every day: I can be useful to the prestige of Italian Science in Asia, and the Italien Government, as well as the Humanists of the University of Rome know it...

It seems to me, who have remained outside politics, above partisanship all my life, without any kind of prejudice, that Hungary is loosing ground in the whole world; that intellectually the present generation is not equal to the generation of 1848, which had produced really first rate minds.

The one Hungarian who has won universal significance since the beginning of the 19th Century, Alexander Csoma de Koeroes,[3] the Founder of Buddhist Studies and of Tibetology in the Western World, who has been canonised as a Buddhist Saint in Japan in February 1933,[4] in my presence and at my initiative, is almost forgotten by the new generation of Hungary, while in India thousands of Scholars, Christians and Buddhists, Hindus and Chinese, japanese and others go on pilgrimage to Csoma's tomb, 20.000 feet high in the Himalayas, above DARJEELING, where Csoma died of malaria in 1842. His tomb is a National Monument cared for by the Government of India.

I prefer to be buried near Alexander Csoma de Koeroes and never return to Europe...

My advice to you is to take up seriously Buddhist Studies, read Karl NEUMANN's German translation of the Dialogues of The Buddha,[5] Lord Chalmer's English translations,[6] Rhys David's interpretation of Hínāyánā[7] and Daisetzu Suzuki's 5 volumes published in Kyoto under the title: „ESSAY ON ZEN BUDDHISM".[8] ZEN is the school of Meditation, nearest to Buddha's original teachings, less contaminated by folk-lore, and the real thing. I am a Zen Disciple, which is YOGA in Japanized form, based on Concentration of Will Power, of the Spiritual Will, not the desire for material possessions. The Contemplative School of Buddhism would suit your own nature best... Then I might get you an invitation to India.

MAHĀYÁNĀ has never been sufficiently studied in the Occident. It is misunderstood and denounced by idiotic philologists who have no metaphysical sense, and misinterpreted by Protestant Anglo-Saxons who have no imagination.

MAHĀYÁNĀ is a Garden of Symbolisms, magnificent edifice of the IMAGE-MAKING POWER of the Human Mind, and the ideal of The Boddhisattwa (the nearest thing to the ideal of Christian Saint-hood) is the noblest ideal ever conceived by human imagination. The sheer assumption that a human being, even a worm, *can* become a Boddhisatwa in a few thousand years, that you can become one, provided you make the effort to rise above animality, and identify yourself with Uniersal Life in complete unselfishness, is the most amazing form of spiritual *optimism* any man has ever conceived. Schopenhauer's interpretation as pessimism is false. Nietzsche never understood Buddhism. The only European who really understood Buddhist Thought was a Russian, THEODORE STCHERBATZKIJ,[9] who died in Leningrad 2 years ago. Get his 2 books: „THE CON-

CEPT OF DHARMA IN BUDDHIST PHILOSOPHY" and „THE CONCEPT OF NIRVANA IN BUDDHIST PHILOSOPHY" both in English.

Once you are under the charm of Buddha's Personality, you never will be depressed again, and you will face Death with the Budha's Smile. THE BUDDHA SMILE AND THE BUDDHA MOTIVE IN FAR EASTERN HISTORY is my favourite subject on which I have delivered hundreds of Lectures in America. Even in Bombay and in Tokyo Asiatic audiences were fascinated by my interpretation of *The Significance of Buddhisme to The Western Mind.* C'est une méthode de guérison spirituelle irresistible, à condition que l'on le pratiquât avec perseverance.

In Buddhsit terms, try to reach the other side of the Stream of SAMSARA.[10] „DETACHMENT" without indifference to suffering.

F.[élix] V.[ályi]

P. S. In the *„Lankāvatārā Sūtra"* (a Dialogue *imagined* in Ceylon) the Buddha outlines the 10 stages of Concentration and Meditation in order to reach the Height of Spiritual Perfection (Les Béatitudes) and says: on the 10th stage you are completely identified with the whole Universe, with all Living Creatures, *and suddenly you hear the Melody of the Universe.*

MTAKK Ms 4590/174.
Gépirat autogr. utóirattal, piros és fekete aláhúzásokkal.
Címzés: Professore Lodovico Fülep Eötvös Collegium XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Budapest XI. Ungheria.
Vályi Félix ld. 1949. sz.

Kedves Barátom, Lodovico Fülep:

Tegnap improvizáltam Magának valamiféle „vallomást" Életfilozófiámról, de miután hazaértem ebbe a nagyszerű palotába a Piazza di Santa Maria Maggiore mellett, ahol a Keleti Intézet vendége vagyok, eszembe jutott, hogy Magát a saját elméje jobban érdekli, mint az enyém, ezért a Maga római lehetőségeiről való benyomásaimat kellett volna közölnöm.

A Magyar Caccademia azoknak az ifjaknak és véneknek a bordélya lett, akik a Közoktatásügyi Minisztériumtól ösztöndíjat kapnak, és Rómában lébecolnak... A római egyetemet (legalább is a komoly humanistákat a 600 professzor közül) felháborítja, hogy a Maguk minisztere *silány* elemeket küld ide, akik még olaszul se beszélnek jól és nevetséges előadásokat tartanak... Sajnos az Itália és Magyarország közti kulturális kapcsolatok egyezménye kikötötte, hogy a római egyetem magyar tanszékének professzorát mindig a magyar oktatási miniszter választja és nevezi ki. Ez is visszaélés, minthogy a magyar professzort az olasz kormány *fizeti.*

Felhatalmazom arra, hogy *bizalmasan* mutassa meg Ortutaynak ezt a levelet, amennyiben még közoktatási miniszter, amikor ezt a levelet megkapja, és határozottan mondja meg neki, hogy az olaszok szellemi szempontból botrányosnak tartják azt, hogy Magyarországot gyönge, tehetségtelen tanárok, politikai történők kompromittálják, akik szörnyű benyomást keltettek a római egyetem tudósainak körében.

Nem akarok magamnak ellenségeket szerezni, de igazán úgy gondolom, hogy most Maga az egyetlen lehetséges választás, ha meg akarják menteni a Magyar Tudomány presztízsét. Anélkül hogy hízelegni akarnék, történetesen *ismerem* olasz tanulmányait, az olasz humanizmus iránti mély érdeklődését és hozzáértését, és úgy érzem, botrány lenne, ha kinevezése bármilyen ürüggyel nem történnék meg.

OKTÓBER előtt kellene, hogy kiküldjék Rómába, mielőtt megkezdődik az egyetemi tanév, hogy tisztába tegye a helyzetet és NOVEMBERBEN tanítani kezdjen. Ha Ortutayban, mint a magyar kultúra képviselőjében a legcsekélyebb kötelességtudat él, nem fog habozni és azonnal kinevezi és *október vége előtt kiküldi Rómába.*

Megmondhatja neki, hogy bár magyarnak születtem, most világpolgár vagyok, Magyarországtól nem akarok semmit, még útlevelet sem (a magyar állampolgárságomról lemondtam), – de törődöm a magyar tudomány presztízsével, mindenben segítségére leszek, viszont az olasz külügyminisztériumban és oktatási minisztériumban minden befolyásommal fellépek az olyan középszerűek és idióták ellen, akik megpróbálnak visszaélni az olasz vendégszeretettel... Befolyásom napról-napra nő, Ázsiában hasznára lehetek az olasz tudomány presztízsének, és ezt az olasz kormány éppúgy tudja, mint a római egyetem...

Nekem, aki egész életemben kívülmaradtam a politikán és pártoskodáson, minden elfogultság nélkül úgy tűnik, hogy Magyarország az egész világon veszít a jelentőségéből, hogy a mostani nemzedék szellemiekben nem ér föl az 1848-as nemzedékkel, amely igazán elsőrangú szellemeket produkált.

A 19. század óta egyetlen egyetemes jelentőségű magyarját, Kőrösi Csoma Sándort, a buddhista tudományok és a tibetológia nyugati megalapozóját, akit 1933 februárjában a jelenlétemben és az én kezdeményezésemre avattak buddhista szentté Japánban, az újabb magyar nemzedékek csaknem teljesen elfelejtették, míg Indiában ezernyi tudós, keresztények és buddhisták, hinduk és kínaiak, japánok és mások zarándokolnak Csoma sírjához 20.000 láb magasságban a Himaláján, DARJEELING felett, ahol Csoma 1842-ben maláriában meghalt. Sírja India kormányának gondozásában álló nemzeti emlékhely.

Legszívesebben Kőrösi Csoma Sándor közelében szeretnék eltemetve lenni, sose térnék vissza Európába...

Magának azt tanácsolom, foglalkozzék komolyan a buddhista tanításokkal, olvassa el Buddha dialógusait Karl Neumann német vagy Lord Chalmer angol fordításában, Rhys David interpretációjában a Hínāyánā-t és Daisetzu Suzuki Kyotoban kiadott Essays on Zen Bouddhism c. öt kötetes művét. A Zen a Buddha eredeti tanításához legközelebb álló meditációs iskola, kevésbé fertőzte meg a folklore – ez az igazi. Magam is Zen-tanítvány vagyok, ami a Yoga japánosított formája, s az Akaraterő Koncentrációján alapszik, a szellemi erőén, nem az anyagi javak birtoklásának vágyán. A buddhizmus kontemplatív iskolája nagyon megfelelne a Maga természetének... Aztán szerezhetnék Magának meghívást Indiába.

A MAHĀYÁNĀ-t sohase tanulmányozták kellőképpen Nyugaton. Idióta filológusok, akiknek semmi metafizikai érzékük, félreértették és megvádolták, angolszász protestánsok, akiknek nincs képzelőerejük, félremagyarázták. A MAHĀYÁNĀ a szimbolizmusok kertje, az Emberi Szellem KÉPALKOTÓ EREJÉNEK nagyszerű építménye, a Bóddhiszattwa eszménye (amely legközelebb áll a keresztény szentséghez), a legnemesebb eszme, amelyet az emberi képzelet valaha is létrehozott. A puszta feltételezés, hogy egy emberi lény, vagy akár egy féreg néhány ezer év alatt Bóddhiszattwává válhat, hogy Maga is azzá lehet, feltéve, ha törekszik rá, hogy az állatiság fölé emelkedjék, és hogy az Egyetemes Élettel azonosulhat a teljes önzetlenségben, a spirituális *optimizmus* legmegdöbbentőbb formája, amelyet az ember valaha elgondolt. Schopenhauer pesszimizmus-interpretációja – hamis. Nietzsche sose értette meg a buddhizmust. Az egyetlen európai, aki a buddhista gondolkodást igazán megértette, orosz volt, Theodore Scherbatzky, aki két éve halt meg Leningrádban. Szerezze meg két könyvét: The Concept of Nirvana in Buddhist Philosophy és The Concept of Dharma in Bouddhist Philosophy – mindkettő angolul.

Ha egyszer Buddha személyiségének bűvkörébe került, nem lesz többé deprimált, és Buddha mosolyával néz szembe a halállal. BUDDHA MOSOLYA ÉS A BUDDHA MOTÍVUM A TÁVOL-KELETI TÖRTÉNELEMBEN a kedvenc témám, amelyről sokszáz előadást tartottam Amerikában. Még Bombayben és Tokióban, ázsiai hallgatóságot is lebilincselt az interpretációm: *A Buddhizmus jelentősége a nyugati lélek számára.* Ellenállhatatlan módja a lélek gyógyulásának, feltéve, ha kitartóan gyakorolja.

Buddhista kifejezéssel élve: igyekezzék elérni a SZAMSZÁRA folyó túlpartját. A szenvedés iránti közömbösség nélküli létkörforgás.

V.[ályi] F.[élix]

P. S. A Lankavatara Sutra-ban (Ceylonban készült képzeletbeli dialógus) Buddha 10 stációban körvonalazza a Koncentrációt és a Meditációt, hogy elérhetővé váljék a Tökéletesség Csúcsa (a boldogságok) és azt mondja: alsó fokon tökéletesen azonosulsz a teljes Mindenséggel, minden Élő Teremtménnyel, és egyszerre meghallod a Mindenség Dallamát.

[1] Ld. 1954. sz.
[2] Ortutay Gyulára utal. Ld. 1827/10.
[3] Ld. 1949/1.
[4] Vályi: Kőrösi Csoma Sándor szentté avatása Japánban c. illusztrált beszámolója a Pesti Napló 1933. IV. 2. 34–35. p. jelent meg. Megírja, hogy 1932-ben ő javasolta a Magyar Keletázsiai Társaságnak, ajándékozzon Kőrösi Csoma Sándort ábrázoló szobrot a Keletázsiai Tudományos Központnak Japánban. Csorba Géza mintegy félméteres szobrát 1933. III. 7-én adták át ünnepélyesen a tokiói egyetemen. Ez alkalommal előadások hangzottak el és az egyetem rektora, Fukuda főapát a tendei kolostor rítusa szerint Boddhiszattwá-vá (Boszattcu) nyilvánította – első európaiként – Kőrösi Csoma Sándort.
[5] Zwei Reden Gotemo Buddhos. Übertragen von Karl Eugen Neumann. Lpz. 1920.
[6] Buddha's Teachings. Ed in the original Pali text with an English version by Lord Chalmer. [New York] 1932. Harvard Oriental Series.
[7] Davids, Thomas Wilhelm Rhys: Buddhism. London, 1877.
[8] Suzuki, Daisetz Teitaro: Essays in Zen Buddhism. 3 vol. London, 1927–1934.
[9] Shcherbatzky, Theodor Ippolitovich: Central Conception of Buddhism and the Meaning of the Word „Dharma". London, 1923. – U. ő.: Conception of Buddhist Nirvana. H. n. 1927.
[10] Szamszáru – „lét-körforgás", buddhista tanítás. (Wojtilla Gyula közlése.)

1956. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Firenze, 1948.] VIII. 21.

Vajjon hol találkozunk? Holnap leutazunk egy hétre Rómába, onnan vissza Párisba. Szept.[ember] végén Princetonba.

Öleli

Carlo.

Cím: Paris, American Express Co. 11 rue Scribe

Az évszám postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4590/69.
Kézírás Firenze Veduta della Cattedrale feliratú képeslapon.
Címzés: Prof. Lodovico Fülep Nagyboldogasszony út 13. Eötvös Kollégium Budapest Ungheria

1957. FÜLEP LAJOS – BERNÁTH AURÉLNAK

Bp. 1948. VIII. 31.

Kedves Barátom,

nyugtázom szíves soraidat azzal, hogy írásra vállalkozom, de már nemigen tudok cikkkategóriában és méretben gondolkodni. Amit említesz, azt is úgy írtam, hogy proponálták. Ha tehát fölvetnél néhányat, talán akadna köztük nekem való.

A lapot, sajnos, itt nem szoktam látni.

Barátaid információja igen mulattatott.

A legenda-részletet még nem hallottam. Hogy lehetnék a lélekzéshez hűtlen, s tovább éljek? Csak hűlten.

Szívből köszönt igaz híved

Fülep Lajos

MTA Művészettörténeti Intézet Adattár MDK C-I-12/1088.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Bernáth Aurél (1895–1982) festő, művészeti író, a Képzőművészeti Főiskola tanára. FL-sal ekkoriban került személyes kapcsolatba, amely FL haláláig megmaradt.

[1] Bernáth levele nem maradt fenn, nyilvánvalóan a Magyar Művészet számára kért tőle cikket, amelynek 1948–1949-ben szerkesztője volt.
[2] Ekkortájt számos mondást tulajdonítottak FL-nak, amely többnyire az értelmiség helyzetének abszurditásait vette célba.

1958. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

[Bp.] 1948. VIII. 31.

Kedves Carlo,

attól tartok, így ezúttal nem találkozunk.[1] De hát akkor mikor? ez nagyobb kérdés, mint a hol, mert nem bánnám akárhol, csak már meglenne. Pedig szept.[ember] után néhány hónappal talán akadna rá mód. Nem emlékszem, írtam-e Magának, hogy itt az a terv, menjek le majd a magyar intézet igazgatójának Rómába.[2] Dec.[ember] végén vagy jan.[uárban] lesz valószínűleg aktualis. Hogy megyek-e, még egyáltalán nem bizonyos, egyrészt, mert még nem szántam rá magam, másrészt, mert addig a terv is megváltozhat. Ha azonban mégis meg talál történni, nagyon fogom fájlalni, hogy ott leszek, ahol kevéssel előbb Maga volt, s mégse találkozhattunk.

Amikor teheti, tájékoztasson dolgairól.

Szeretettel öleli

Fülep Lajos

A helynév postabélyegzőről.
Firenze, Casa Buonarroti Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Prof. Charles de Tolnay Paris American Express Co. 11, rue Scribe.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. Hongrie.

[1] Ld. 1956. sz.
[2] Ld. 1951/1.

1959. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1948. IX. 22.

Kedves Tanító Úr,

restellem, hogy ilyen sokára köszönöm meg figyelmességüket. Mikor a csomag érkezett, még a pesti influenza-járvány nekem jutott porciójában kókadoztam, még ahhoz se volt energiám, hogy egy borítékot megcímezzek; mire pedig valamelyest összeszedtem magam, megkezdődött a lakás régvárt bővítése,[1] s ez olyan felfordulással (a könyveket mind le kellett szedni etc.), piszokkal és szüntelen takarítással járt, hogy alig jutok hozzá valamihez. Hogy mikor lesz vége, kiszámíthatatlan. Itt olyan munkához, amiknek normális ideje 3–4 nap volna, 3–4 hét kell, mert mikor az egyik iparos elmegy, nem jön meg mindjárt a másik, hanem esetleg 7–8–10 nap múlva. No de majd elmúlik egyszer ez is, mint minden. Igen köszönöm a küldeményt, ilyen zamatú körtét itt bizony nem igen kapni. Nem tudják a várkonyiak, milyen gyümölcsük van, s még milyen lehetne! Hanem a dobozt még használhatnák valamire, valahogy vissza kellene juttatni. De hogyan? ha postán üresen elküldöm, agyon nyomódik az úton. S erről jut eszembe, hogy mikor Tanító Úr itt volt, nem került szóba a nálam levő damejeanne, pedig akkor talán elvihette volna. Szükség is lehet rá, t. i. nem lehetetlen, hogy ismerőseim közt akadna vevő valamelyes pálinkára. Tudnom kellene tehát: 1) milyen és mikori – mert szilva idei aligha lehet, hacsak nem csupa vörös, 2) ha nem szilvorium, lehetne-e fajtánként egy-egy deci kóstolót kapni? ezt talán el lehet küldeni minta érték nélkül is –, de majd csak akkor ha írom; 3) mi az ára? 4) ha akadnának vevők 15–20–25 literre, volna-e majd mód és alkalom az ide juttatásra? mert vasúton feladni, nem tudom, tanácsos-e.

Ha presb.[iteriumi] gyűlés még mindig nem volt, akkor most már nincs mást mit tenni, mint leszereltetni a brendezést és elvitetni. Arra kérem tehát Tanító urat, legyen szíves ennek a munkának a gondját elvállalni, természetesen úgy, hogy valami jóravaló szerelőt alkalmazna, aki Kövy[2] segítségével mindent leszerelne (vízvezeték: kád, mosdó, kályha, medence, cső a kútban, villanylámpák: pincében, mosókonyhában, udvaron, kertben), szóval mindazt, ami nem is lehet vitás, és sajátmagánál elhelyezni, amíg vagy eladom vagy felhasználom), a vitásak s a járandóságom ügyében egyidejűleg írok ügyvédnek Pécsre. A padláson levő csövek és tartály leszerelésével sok deszka felszabadul, amit majd a szállításhoz fel lehet használni, azonkívül nagyon sok deszkának és lécnek kell lenni a kis pajtában az első udvaron az ól mellett – kérem, ezeket szedesse össze, mert a szállításhoz sok anyag kell majd burkolásra. Egyelőre minden együtt lehetne Tanító Úrnál a pajta vagy istálló valamelyik sarkában, vagy, aminek nem árt, a pincében. Azt hiszem, mindezt meg lehet csinálni úgy, hogy Tanító úrnak nem lesz vele sok dolga, inkább csak ellenőriznie kell, hogy bajt ne csináljanak, de ebben is sokat segíthet Kövy. Természetesen minden költséget fedezek, s ha szükséges, előleget küldök rá. Majd előveszem a jegyzéket s megírom pontosan, mi van még leszerelendő és elszállítandó, most már nem akarom emiatt a levelet késleltetni, hadd kezdődhessen el, amihez több idő kell.

A tartozás várhat. Majd ha aktualissá talál válni, szólok. Addig félretehetjük ezt a témát.

Már nem emlékszem rá, hogy az előbbi levelében közölt helyzet-változásra[3] reflektál-

tam-e már. Ha nem, hadd mondjam meg most, hogy a fordulatot előre éreztem, örülök is neki, mindenkinek jobb így.

Mindnyájukat szívből üdvözli

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Az Eötvös kollégiumbeli lakás kiegészítéséről van szó egy harmadik szobával.
[2] Ld. 1902/2.
[3] Ld. 1930/2.

1960. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNÉNEK

[Bp.] 1948. IX. 22.

Kedves Asszonyom,

köszönöm a nagy örömet okozó értesítést.[1] Most már az a fontos, hogy haza kerüljön, mindennél jobban bízom a környezet-változás hatásában, és természetesen abban, hogy ismét együtt lehet élete társával.

Sajnos, nem tudtam közben meglátogatni, ötödik hete küzködöm az influenzával és kísérőjével, a lázzal. Talán végre most már kifelé megyek belőle.

Szívből köszönti

Fülep Lajos

A helynév a feladóból vett kiegészítés.
MTAKK Ms 5691/104.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrinc Ernőné úrnőnek H VIII. Baross u. 90. I. 2.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Lőrincz Ernőné ld. 1714. sz.

[1] A lap előzménye: az 1950. sz. levélben említett hír megcáfolásáról van szó.

1961. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. IX. 30.

Kedves Lodovicóm,

leveled[1] ha későn is, nem jött rosszkor. Ép amikor meg akartam írni, hogy ideje volna már Rómába jönnöd, Giulio[2] ismét átvette a trattoriát és főleg a konyhát. Úgy látszik, mással próbálkozott és abba belébukott. „Siamo ritornati alla nostra base" – mondta a jóságos kövér asszony, amikor újra meglátott. Naponta megnézem, mi van a tepsiben, s mindig azt választom. Tegnap pulyka volt és milyen kitűnő!

De ezen kívül sokkal komolyabb okok is vannak jöveteledre és Fülep Lajos életének talán egyetlen, de annál nagyobb inkonzekvenciája volna, ha nem fogadná el az ittélés lehetőségét. Nem mondom, szép egy új cité universitaire[3] is, jól kigondoltad! De kigondoltál hozzá egy fővárost és a fővároshoz egy országot is? Mégis, mintha a stílszerű az volna, ha Te is visszatérnél, mint Giulióék, "„alla propria base"" Mi az a dög- vagy atomvész, ami *ezt* a gondolatot nehézzé tehetné? Ez az érdeked Neked és nekem is, és mindkettőnk műveinek. Tudom, hogy 3–4 hónapra itt még a régi rezsim folytatását tervezik: ostoba módon, mert az egyetemi év itt novemberben kezdődik s nem olyan természetes januárban, mint otthon, újra kezdeni. Azt meg most már nem szabad engedned, hogy ez alatt a 3–4 hónap alatt is valami változzék ebben a tekintetben. Nagyon kérlek, lépj érintkezésbe a kultuszbeli illetékesekkel *már most* és biztosítsd azt, amit későbbre kívánsz itt, *már most.* A római katedra ügye nem utolsó jelentőségű. Itt küldöm Gino Funaioli,[4] a filozófiai kar dékánjának a lapját, amelyet a napokban kaptam. Ez klasszikus filológus, becsüli dolgaimat és gondban van értem. Nem kértem meg rá, hogy engem hozzon propozícióba a római magyar professzúrára: már csak azért sem, mert én tudtam, amit ő nem tudott, t. i. hogy ez nem az olaszoktól függ. Nem is szeretném, ha a római egyetem ilyen mozgolódása érdekemben nyilvánossá válnék. Te azonban, kérlek, beszéld meg ezt a miniszterrel[5] magával s figyelmeztesd, hogy már most tegye meg a szükséges lépéseket, különben hónapokba telik megint, míg a formalitások elintéződnek.

Ezt abban a feltevésben írom, hogy Te magad mást, mint a főséget, nem akarsz elvállalni. S arra is gondolj, hogy a lektorátust meg ne szüntessék valahogy a professzúra mellől: a puszta nyelvtanításra is szükség van. És végül az intézetben az ókortudományi vezetésre a mostani összevisszaság helyett, amikor „mindenki egyszer" lejön – vendégelőadónak. S ha segíteni akarsz abban, hogy ezt a 3–4 hónapot a családommal nyugodtan kihúzhassuk: eszközöld ki Szentmihályinál,[6] hogy küldjék végre a svájci fizetést és – amit rögtön megtehetnek – adják meg már decemberre a következő római vendégelőadóságot ide s az állandó szobát, amit kértem tőle.

Most a helyzet úgy áll, hogy kénytelen leszek október végétől kezdve Zürichben, az új Institut für Komplexe Psychologie-ban[7] előadni és régi körömben szemináriumot is tartani – pedig már igazán nem szívesen teszem. Karácsonyra megjelenik a könyvem Asklepiosról: „Der göttliche Arzt",[8] franciául is a német mellett, de egyelőre még nem a könyvforgalomban, hanem ezt az első 10.000 példányt az orvosok kapják ajándékba a Cibától – s az én barátaim is. Szeretném, ha kedvedet lelnéd majd benne. Könyvalakban még meg nem jelent tanulmányaim talán ugyanakkor „Niobe. Neue Studien zur antike Religion und Humanität"[9] címmel jönnek, az „Apollon"[10] fonalát felvéve. A könyv vezérszempontja, amely a tanulmányokat összefűzi: „der Mensch in der antiken Religion." 1949 folyamán megjelenik ez a könyv, egyesítve többi mitológiai dolgozatommal („Die Geburt der Helena"-val,[11] „Hermes"[12]-szel, „Prometheusz"[13]-szal) Einaudinál is „Miti e misteri"[14] címen. Angelo[15] már dolgozik a fordításon és a szerződés megvan.

A Junggal együtt írt „Prolegomeni" („Einführung in das Wesen der Mythologie")[16] siker itt kétségtelen: Einaudi, akinél ép most a „Töchter der Sonne"[17] is megjelenik, nem hozná különben ilyen gyorsan a 4–500 oldalas „Miti e Misteri"-t. Közben két szisztematikus művön is dolgozom. Az egyikről, amelynek az alaptézise az, hogy a görög „Götter-

lehre" egyúttal „Menschenlehre" is, már tudsz. A másik a zürichi Artemis-Verlag „Bibliothek der alten Welt"[18] c. sorozata számára egy kommentált szöveg-összeállítás: „Mysterien und Mystik der Griechen",[19] kb. 400 oldal. A „Leben des Sokrates"[20] írása kitolódott, de a hollandiai szerződés meg van rá és a legrosszabb esetben – egy évre a Hollandiában való élés lehetősége.

De azért megérted, hogy nagyon szeretném, ha már a hányódás véget érne s nem kellene mindig messzebb vetődnöm Magyarországtól. A mendozai szerződés itt fekszik – aláíratlanul. Svájci barátaim anyagi áldozatoktól sem riadtak vissza, hogy visszatartsanak. Tegnában Lucia[21] a III. osztályba jár. Kornélia[22] ma megy először iskolába. Katónk[23] elment tőlünk Baselbe, bőrkézimunkát tanulni, hogy legyen valami mestersége: utána egy bergamasca jött, aki talán még rajta is túltesz s Magda[24] pár nap múlva jöhet ide Rómába, hogy aztán – okt.[óber] 15-e után – együtt térjünk haza Tegnába és megkezdjem zürichi utazásaimat.

Ezzel talán megírtam a legfontosabbakat tájékoztatásodra. Arról, amit úgyszólván napról-napra találok itt újat, nem is írtam. De ha lejössz, mutathatok egyet-mást. Jöjj minél előbb, lehetőleg már január előtt. Milyen szép volna, ha karácsonyra már együtt lehetnénk itt mindannyian!

Ebben a reményben ölel szeretettel

Károly

Amsterdamról[25] legközelebb! Kérlek nyugtass meg egy lapon, hogy levelem megjött!

MTAKK Ms 4588/33.
Gépirat autogr. aláírással és utóirattal.
Budapestre írt levél.

[1] Feltehetőleg az 1951. sz. levélről van szó.
[2] Ld. 1916/2.
[3] Utalás FL: Egy nagy lehetőség Budapest és az ország újjáépítésében. = Forum, 1948. IX. III. évf. 9. sz. 690–701. p.
[4] Funaioli, Gino (1878–1958) klasszika-filológus, milánói, bolognai, végül római egyetemi tanár.
[5] Orturay Gyulára utal. Ld. 1827/10.
[6] Ld. 1952/5.
[7] Jung által alapított, Küsnachtban működő intézet, ahol Kerényi állandó előadóként és szemináriumvezetőként szerepelt.
[8] Der göttliche Arzt. Studien über Asklepios und seine Kultstätten. Basel, 1948. Ciba. – Franciául: Le médecin divin. Promenades mythologiques aux sanctuaires d'Asklepios. Basel, 1948. Ciba.
[9] Niobe. Neue Studien über Religion und Humanität. Zürich, 1949. Rhein-Verlag. Dedikációja: „Fülep Lajosnak szeretettel 1948. karácsonyán Károly."
[10] Apollon-Epiphanien. = Eranos-Jahrbuch 1945. Zürich, 1946.
[11] Ld. 1761/16.
[12] Ld. 1761/14.
[13] Ld. 1761/18.
[14] Miti e misteri. Ford. Angelo Brelich. Torino, 1950. Einaudi.
[15] Ld. 1761/6.
[16] Ld. 1737/11. – Olaszul: Prolegomeni allo studio scientifico della mitologia. Ford. Angelo Brelich. Torino, 1948. Einaudi.
[17] Ld. 1940/11. – Olaszul: Figlie del sole. Torino, 1949. Einaudi.

[18] Az Artemis-kiadó (Zürich ill. Zürich–München) által kiadott sorozat. Számos alsorozata jelent meg: Der alte Orient, Antike und Christentum, Griechische Reihe, Römische Reihe, Forschung und Deutung, Sammlungen und Anthologien)
[19] Ilyen kötet nem szerepel Kerényi Károly műveinek bibliográfiájában.
[20] Ilyen kiadvány nem ismeretes.
[21] Ld. 1796/13.
[22] Ld. 1796/13.
[23] Kerényiék gyereklánya.
[24] Ld. 1795/5.
[25] Ld. 1916/9.

1962. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. IX. 30.
c/o Thomas Cook and Son
Via Vittorio Veneto 9.
Roma

My Dear and Most Excellent Friend,

Your letter[1] dated Sept.[ember] 22nd has just reached me, and as I made it a rule to answer letters at once, even after Midnight, I am writing in all haste to post this letter tonight, before going to bed with a young Lady of 21 from California, who is going to massage my buttocks, my kidneys and my spine in the Ancient Hindu way. If you feel nervous fatigue, I advise you to have a young Masseuse kneeding your nervous fibres and your muscles, and have her trample (piétiner) with *naked feet on your back...* This is Hindu Massage.

Your hesitation about Rome is unjustified.[2] There will be no world war before 1950 or 1952, when the economic crisis will force America to risk even war to avoid 25 million „unemployed". The American people have common sense, but their leaders are afraid to lose control and this is the real danger. Men who lose their nerves are apt to have a volcano eruption and run amok.

Even in case of war, I hope to be safe in the Himalayas or in Ceylon. But you would no be in danger in Rome, and my advise to you is to accelerate your nomination to the University of Rome. To live outside Italy is anyway no life for an Aesthetic Mind. (Had I not something important to do in India, I would certainly live permanently in Rome or Firenze...)

Your Theory of Aesthetics[3] may touch the Essence of Art, but you must study the Chinese and Hindu Point of View about the function of the Creative Artist in Society, as a High Priest who is in direct contact with the Ultimate Reality, with Pure Spirit, and who serves the Invisible (Divine) Powers in the world of the senses, pointing to the Spiritual Values beyond the senses. To the Artist in Ancient India or Chine the realistic, anatomic reproduction of the human body means nothing. He spiritualizes (durchgeistigt) everything, and in abstract forms gives even to the buttocks of a Kuan Yin in China (the Goddess of Compassion) a spiritual expression.

Que les derrières des femmes puissent posséder une intensité spirituelle, cette idée ne viendrait jamais à un Européen, ni à Rubens, ni aux peintres italiens, sauf Giotto et Botticelli. Pour l'Occidental, les fesses représentent une valeur sensuelle, de même qu'un visage. Aux Asiatiques, le corps humain est un vehicle des puissances divines, les organes sexuels aussi bien que le reste.

Il y la différence de *point de vue,* différence de *mentalité,* de spiritualité essentielle. Peutêtre El Greco l'a compris. Leonardo da Vinci l'a cherché. Mais entre Michel Ange et la Sculpture Bouddhiste il y a difference d'Essence, de Vision, d'Âme...

Je préfère la Sculpture Bouddhiste.

Chez les Etruscs il y a une spiritualité presque „Asiatique", un sourire pré-historique qui ressemble au Sourire de Bouddha.

L'Art est une Communion avec un univers au-delà des sens, un Univers *intérieur à l'homme,* un Univers de Visions, et l'Artiste qui n'est pas un Mystic malgré lui ne vaut rien au point de vue des Valeurs Éternelles.

Les protestants qui, sous l'influence de Luther et de Calvin, ont méprisé la Mystique, n'ont jamais produit un Grand Art. „Minor Arts" are charming, but insignificant in the face of Eternity.

C'est par l'Asie que je comprends les forces motrices des Civilisations originales. Les Civilisations mécanisées ne font qu'**imiter.** Je m'en fous complètement. Depuis que je suis à *la Source de la Création* par ma pensée philosophique, je conaidère le Point de Vue métaphysique en face de la *Vie* et de l'Art *comme le seul valable* à travers les Ages.

Je suis Métaphysicien avec la Conscience d'un Historien des Civilisations, – ce n'est pas la Métaphysique enfantine de Hegel, *mais celle du Bouddha.*

Lorsque vous aurez vraiment compris le Bouddha, nous en reparlerons.

En attendant je vous souhaite bonne chance pour votre livre. Le mien sera une série de 250 à 300 lettres sur la Nature Humaine adressée à une femme imaginaire. Avez-vous pu trouver mon volume „Synthesis"[4] (1936) dans la Bibliothèque de l'Université de B[uda]-pest ou de la Ville (la Municipalité)? Aux Indes j'ai publié une „Nouvelle Interprétation du Bouddhisme" (en anglais).[5]

With my very best regards and good wishes,
most sincerely
The Masseur of Your Soul

F[élix] V[ályi]

MTAKK Ms 4590/175.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Vályi Félix ld. 1849. sz.

Kedves és igen kiváló Barátom!

épp most kaptam meg szeptember 22-i levelét, és mivel azonnal válaszolni szoktam, akár éjfél után is, sietve megírom még ma ezt a levelet, mielőtt ágyba bújok egy 21 éves kaliforniai ifjú hölggyel, aki régi hindu módra megmasszírozza az ülepemet, veséimet és gerincemet. Ha ideges kimerültséget érez, tanácslom, dögönyöztesse meg az idegsejtjeit és izmait egy fiatal masszőzzel, és *mezítláb tapostassa meg* vele a hátát. Ez a hindu masszázs.

Rómával kapcsolatos habozása indokolatlan. 1950 vagy 1952 előtt nem lesz világháború, akkor majd egy gazdasági válság arra kényszeríti Amerikát, hogy még a háborút is megkockáztassa, elkerülendő a 25 millió munkanélkülit. Az amerikai népnek megvan a magához való esze, de vezetői félnek, hogy elveszítik felette az ellenőrzést, márpedig ez az igazi veszély. Ha valaki elveszíti a hidegvérét, az könnyen vulkánkitörést és ámokfutást eredményez.

Remélem, még háború esetén is biztonságban leszek a Himalaja hegyei között vagy Ceylonban. De Maga se lenne veszélyben Rómában, és azt tanácslom, sürgesse a kinevezését a római egyetemre. Esztéta szellemnek Itálián kívül nem élet az élet. (Ha nem lenne fontos dolgom Indiában, bizonyosan állandóan Rómában vagy Firenzében élnék...)

Lehet, hogy művészetfilozófiája a művészet lényegét érinti, de tanulmányoznia kell a kínai és a hindu nézeteket az Alkotó Művész, mint főpap társadalmi funkciójáról, aki közvetlen kapcsolatban van a Végső Realitással, a Tiszta Szellemmel, és aki a Láthatatlan (Isteni) Hatalmakat szolgálja az érzékek világában, s rámutat az érzékeken túli Szellemi Értékekre. A régi Indiában vagy Kínában a Művésznek semmit sem jelent az emberi test realisztikus anatómiai reprodukálása. Mindent átszellemít (durchgeistet), és absztrakt formákban még a kínai Kuan Yin (az Együttérzés Istennője) farának is spirituális kifejezést ad.

Európainak sose jutna eszébe, hogy a nők hátsójának spirituális intenzitása lehet, se Rubensnek, se az olasz festőknek, kivéve Giottót és Botticellit. A nyugati ember számára a far érzéki érték, éppúgy, mint az arc. Az Ázsiai ember számára az emberi test isteni képességek hordozója, a nemi szervek éppúgy, mint a többi.

Különbség van a Szempontokban, a Mentalitásban, a lényegbeli spiritualitásban. El Greco talán megértette, Leonardo da Vinci tapogatózott utána, de Michelangelo és a buddhista szobrászat között különbség van a Lényegben, a Vízióban, a Lélekben.

Magam részéről többre tartom a buddhista szobrászatot.

Az etruszkoknál van valamiféle „ázsiai" spiritualitás, valamiféle prehistorikus mosoly, amely hasonlít Buddha mosolyához.

A Művészet közösülés egy érzéken túli mindenséggel, az *emberi belső* Mindenséggel, a Látomások Mindenségével, és az olyan Művész, aki akarva-nemakarva nem Misztikus is egyúttal, az Örök Értékek szempontjából semmit se ér.

A protestánsok, akik Luther és Kálvin hatására megvetik a Misztikát, sohasem produkáltak Nagy Művészetet. A „Kisművészetek" elbájolóak, de az Örökkévalóság előtt jelentéktelenek.

Ázsián át értettem meg az eredeti Civilizációk hajtóerőit. A mechanizált Civilizációk csak **utánoznak**. Fütyülök rájuk. Mióta filozófiai gondolkodásom révén eljutottam a *Teremtés Forrásához,* a metafizikai Szelmléletet tekintem minden időkben az Élettel és a Művészettel szemben egyedül érvényesnek.

Metafizikus vagyok a művészettörténész felelősségtudatával – ez nem Hegel gyermeteg Metafizikája, hanem a Buddháé.

Ha majd igazán megértette Buddhát, visszatérünk erre.

Addig is szerencsét kívánok a könyvéhez. Az enyém egy képzelt nőhöz szóló 250–300 levélből álló sorozat lesz az Emberi Természetről. Megtalálta Synthesis (1936.) c. kötetemet a budapesti Egyetemi Könyvtárban vagy a Fővárosi Könyvtárban? Indiában kiadtam egy „A buddhizmus új interpretációja" című könyvet (angolul).

Legjobb kívánságaim és üdvözlettel őszinte barátsággal

Lelkének Masszőrje

Vályi Félix

[1] A levél nem ismeretes.

[2] FL Vályinak szóló levelében is megírhatta római magyar intézeti igazgatóvá kinevezésével kapcsolatos fenntartásait. Ld. 1951. sz.

[3] Ld. 1716/9.

[4] Ld. 1949/2–3.

1963. VÁLYI FÉLIX – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1948. X. 1.
c/o Thomas Cook and Son
Via Vittorio Veneto 9.

Lettre Pastorale
No. 33.

My Dear and Most Distinguished Prof.[essor] Fülep,

I already answered your last letter, but re-reading it, I find that I have something more to say to your „Theory of Art". First of all, Karl Mannheim is no authority in my eyes. He was an able Central European *„Schwefler"* about Sociology, using a facile pen (almost journalistically) to impress the Anglo-Saxon and German amateurs of „Schwefeln" and „Schmusen" (in English perhaps the word „Hair-spinning" (!) would express the idea) with apparent profundity. He had no real understanding of the Image-Making Power of the Human Mind, no depth, except in the use of verbal formulae. Y deny his importance even in Sociology. He succeeded in Frankfurt my old friend Franz Oppenheimer, who did *not* recommend him, but the Jews of Frankfurt love the „Schweflers"!

Now let's penetrate into the Concent of *Essence* as related to Art.

Modern Physics and Astrophysics having dissolved Matter as self-evident substance, and having destroyed the 19th Century concept of the Universe, what remains is *the Inner Life of Man, his image-making power,* creating „images" of the world in Science, in Philosophy, in Poetry, in Art... Such images become *ideas,* at the hand of Intellectuals transmuting ancestral images into metaphysical concents.

„Essence" of Art has only meaning, if so transmuted *into a Metyphysical Concept of Art.*

André Malraux in his recent (magnificent) book *„La Psychologie de l'Art"*, which you *must* read, points out why all the great styles of the Past are *religious.* („Thy style of religious art is not a way of seeing things, but a method of consecrating them." – „Art has never progressed from man to God, but always from God to man." In Art there is not something to copy, *but something to subdue.* – Imparting religious significance to Art means to transform the visible world and make man *participate* in a higher reality, invisible to the naked eye.)

This higher reality is a world in itself, the *Inner Universe* of man, self-created, self-sufficient, independent of physical appearences, and *the prolongation* of Creative Nature, *Natura Naturans,* through the fantasy of man.

Every gigantic statue of The Buddha, carved by monks into Granite Moutains in India and China, in Central Asia, Iran and Afghanistan (Bamiyan), is *an addition to the Power of Nature, the prolongation of the Divine into Man-created universes* which need no justification from vulgar economists, materialists and money-ridden Western fools.

Buddhist Art is the greatest Art of the world, Sir!

While Europeans lost in Anatomy, in details of muscles and legs, breasts and other exciting physiological incentives, *imitate* Nature, the Arts of Asia (India and China, as well as Ancient Japan) re-interpret Nature in the Metaphysical, the spiritual, making you

ascend into higher realities instead of descending into vulgarity. The Pure spirit, *la Pensée Pure,* is a Buddhist Concept, long before it was christianized...

What do you know about the Chinese *Metaphysical Landscape?* The Glory of the History of Far Eastern Painting? What do you know about the 7th, 8th, 9th Centuries in Buddhist Sculpture, from India, Tibet, Central Asia, China, Corea, Thailand, Burma, Ceylon to *Horyuji* and *Nara* in Japan?

Unless you study such masterpieces in the realm of Pure Spirit, you should not publish your book. Once completed, you might save Art History in the Western World from its present state *(szófosás in Hungarian).*

I am willing to give you the full bibliography of the Fine Arts of Asia, if so desired.

Most affectionately yours as ever

The Masseur of Your Soul

F.[élix] V.[ályi]

MTAKK Ms 4590/176.
Kézírás fekete és piros aláhúzásokkal.
Budapestre írt levél.
Vályi Félix ld. 1960. sz.
33. sz. pásztorlevél

Kedves és igen kiváló Fülep professzorom,

már válaszoltam legutóbbi levelére, de újra olvasva rájöttem, hogy van még mondanivalóm „művészetfilozófiájához". Először is Mannheim Károly *nem* tekintély előttem. Ügyes közép-európai fecsegő volt a szociológiában, elég jó tollú (majdnem zsurnalisztikai értelemben) ahhoz, hogy *látszólagos* mélységével hatni tudjon a szószátyárkodást és fecsegést kedvelő angolszászokra és németekre (angolul talán a hair-spinning fejezi ezt ki) [Vályi ezt írja, de talán a fontoskodást jelentő hair-splitting helyett]. Nem értette meg igazán az Emberi Szellem Képalkotó Erejét, nem volt mély, csak a verbális formulákban. Még a szociológiában is tagadom a jelentőségét. Frankfurtban régi barátom Franz Oppenheimer utóda lett, aki *nem* ajánlotta erre, de a frankfurti zsidók szeretik a fecsegőket.

Most pedig mélyedjünk el a *Lényeg* Fogalmába a Művészethez való viszonyában.

Miután a modern fizika megszüntette az anyagot mint önmagában létező szubsztanciát, s szétrombolta a 19. századi Mindenség-fogalmat, megmarad az *Ember Belső Élete, képalkotó ereje,* az, hogy a tudományban, filozófiában, költészetben, művészetben „képeket" alkot a világról... Ezek a képek szellemi emberek kezében ősi képeket metafizikai fogalmakká változtatva eszmékké válnak.

A Művészet „Lényegének" csak akkor van értelme, ha ilyen módon a *Művészet metafizikai Fogalmává* alakítódik.

André Malraux leguróbbi (nagyszerű) könyvében, a *„La Psychologie de l'Art*-ban, amelyet el *kell* olvasnia, kimutatja, miért *vallásos* a Múlt minden nagy stílusa („A vallásos művészet stílusa nem a dolgok látásának módja, hanem megszentelésük módszere." „A Művészet sosem haladt az emberektől Isten felé, hanem mindig Istentől az ember felé." A Művészetben nem másolni kell valamit, hanem *megfékezni.* – Vallásos jelentést adni a Művészetnek annyit jelent, mint átformálni a látható világot, és az embert egy a puszta szem számára láthatatlan magasabb realitás részesévé tenni."

Ez a magasabb rendű realitás önmagában létező világ, az ember képzelete révén [létrejött] *Belső Mindenség,* önmaga-alkotta, önmagában elégséges, a fizikai megjelenéstől független, a Teremtő Természet *meghosszabbítása, Natura Naturans.*

Minden gigantikus Buddha-szobor, amelyet szerzetesek India, Kína, Közép-Ázsia, Irán és Afganisztán (Bamiyan) gránitszikláiba faragtak, *hozzájárulás a Természet Erejéhez,* az *Isteni* kiterjesztése Ember-által teremtett univerzumokra, amelyek nem szorulnak közönséges közgazdászok, materialisták és pénz-uralta nyugati hülyék igazolására.

A Buddhista Művészet a legnagyobb művészet a világon, Uram!

Míg az Európaiak elvesznek az Anatómiában, izmok és lábak részleteiben és más ingerlő fiziológiai ösztönzőkben, és *utánozzák* a természetet, az Ázsiai művészetek (India, Kína éppúgy mint az ősi Japán) újraértelmezik a természetet a Metafizikaiban, a spiritualitásban s ahelyett, hogy vulgaritásba süllyesztenék, magasabb realitásba emelik. A Tiszta Szellem, a Tiszta Gondolat buddhista fogalom jóval korábbi, mint amikor krisztianizálták.

Mit tud a kínai *Metafizikai Tájképről?* A Távolkeleti Festészet dicső történetéről? Mit tud a 7., 8. és a 9. századi Buddhista Szobrászatról, kezdve Indián, Tibeten, Közép-Ázsián, Kínán, Koreán, Thaiföldön, Burmán, Ceylonon át egészen a japáni *Horyuji*-ig és *Nara*-ig?

Amíg nem tanulmányozta a Tiszta Szellem birodalmának ezeket a mesterműveit, nem szabadna kiadnia a könyvét. Ha ezt elvégzi, kimenthetné vele a Nyugati Világ Művészettörténetét mostani állapotából (magyarul szófosás).

Ha kívánja, készségesen megadom Magának Ázsia Művészetének teljes bibliográfiáját.

Mindig nagy ragaszkodással

Lelkének Masszőrje

Vályi Félix

[1] A Művészetfilozófiára utal. Ld.1716/9.

[2] Ld. 1762. sz.

[3] Oppenheimer, Franz (1864–1943) német közgazdász, szociológus, a berlini, majd a frankfurti egyetem közgazdaságtani professzora.

[4] Malraux, André: La psychologie de l'art. I–III. Genève, 1947–1950.

[5] Horyuji: a japáni Naraban a 7. században épült legrégebbi buddhista kolostor.

1964. CSÁSZÁR JÁNOS – FÜLEP LAJOSNAK

Zengővárkony, 1948. X. 2.

Kedves Professzor Úr!

Hosszú levelét[1] megkaptam, melyre csak most tudok válaszolni, a sok elfoglaltságom miatt. Most vannak őszi gyümölcs stb. betakarítások, így az iskolai munkán kívül sok dolgom van.

A kollégiumban levő felfordulás bizony nem kellemes annak, aki hozzá volt szokva, hogy mindig volt az otthonában egy olyan elszeparált hely, ahol nyugodtan és zavartalanul dolgozhatott. Ezután a felfordulás után azonban sokkal tágasabb és kellemesebb lesz a lakás.

Ami a pálinkát illeti, csak vasúton lehet szállítani. (Most már biztonságos a szállítás.) Van egy 87 literes hordóm abban, vagy két 50–60 literes, azokban. Kisebb tételben nem tudom küldeni. Csak ha volna a vevők között, aki szétosztaná, annak a címére küldeném az összeset. A pálinka nyári főzésű „eper" pálinka, más nincs. „Mintha érték nélkül" küldök egy kis üvegben. Az ára literenként 20 Ft itt helyben, tehát a vasúti szállítást (az üres hordó visszaszállítását is) azonkívül 3 % forg.[almi] adót és a fogyasztási adót Pesten a megérkezéskor a vevő fizeti. Amennyiben sikerülne Professzor úrnak elhelyezni, az árát mindjárt Professzor úrnak fizethetnék, mert a tartozásra tartalékoltam.

A berendezés leszereltetését és raktározását szívesen elvállalom. Kérem Professzor urat pontosan írja meg, mit kell elhozni onnét. Ezideig még nem szereltettem le, mert Pécsváradon most van a német anyanyelvűek áttelepítése,[2] így a legtöbb iparos (köztük a Gungl bádogos, Lutz, Petz stb. hurcolkodnak, s most nem igen lehet kapni szakembert, meg

Köviék[3] is el voltak foglalva a gyümölcsszedéssel, de a következő héten már valószínű megtörténhet. Beszéltem Majsaival,[4] hogy a kész beszerelt fürdőszobát vegye meg, de azt mondja, hogy már érdeklődött és 2800 Ft-ért beszerelik neki újonnan, így legfeljebb 2000 Ft-t tudna adni érte, mivel használt. Azért nem is ment fel Professzor úrhoz. Az ingóságot bármikor elvitethetem és leszereltethetem a fürdőszobát, tartályt, pumpát, de a villanyt nem engedi leszerelni, azt mondja, mert a villany beszereléséhez az egyház is hozzájárult bizonyos összeggel, s nincs a jegyzőkönyvben, hogy azt le lehet szerelni.

Az ólak mellett levő deszka és léc darabok nincsenek ott, azt még Katica, Köviék vagy más az első napokban elvitték, mint a tornaszereket is az istállóból. De nem lesz probléma a csomagolás, ha arra kerül a sor. Ugyanakkor ellopták a Nagy Feri malmából a tizenegy HP-s[5] új villanymotort, csöpörgős, esős éjjel, a nyomok a kerteken vezettek keresztül, de nem lett meg ma sem.

A leszerelés költségeihez előleg nem kell, én kifizetem, s majd elszámoljuk.

Professzor úr levelét várva, jó egészséget kívánva maradok teljes tisztelettel:

[Császár János]

Az elküldött példány nem maradt fenn, gépírásos másodpéldánya magántulajdonban.
Budapestre írt levél.

[1] FL itt nem közölt, 1948. IX. 22-i levelét a címzett leánya, Ácsné dr. Császár Piroska őrzi.
[2] Svábok áttelepítéséről a Dunántúli Napló ezidőtájt megjelent számaiban nincs szó; 1948. X. 3-án azt jelentik, hogy IX. hónapban nagyarányú betelepítések történtek Baranya megyében. Pécsváradot nem említi a cikk.
[3] Ld. 1902/2.
[4] Ld. 1930/1.
[5] HP – horse-power (lóerő).

1965. FÜLEP LAJOS – KELETI ARTHURNAK

[Bp.] 1948. X. 29.

Ez aztán a meglepetés, kedves Keleti Arthur![1] Köszönöm, és nagyon örülök neki!

Eddig nyakig voltam a rakodásban-rendezkedésben a lakásom átalakítása miatt, íróasztalomon mindenféle holmi, por, szemét halomban – ezért nem is írtam mostanáig, amiért szíves elnézését kérem, – végre azonban rend van, írhatok is, le is ülhetek, még mást is leültethetek: ha tehát van kedve hozzá, szívesen látnám itt valamelyik este, ¾ 9–9 tájban; ilyenkor általában szabad vagyok, kedd, szerda, péntek kivételével, ha előre tudom. Kérem tehát, hívjon föl valamelyik nap a kollegium telefonján (268–496), hétköznap legbizonyosabb ½ 8-kor, ½ 4 tájban, ¾ 8–8 közt, s akkor majd megbeszéljük.

NB. nem vagyok semmiféle igazgató, se Dio vuole! csak prof.[esszor]

A találkozásig is szívből üdvözli

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 117/321. 2. sz.
Kézírás.
Címzés: Keleti Arthur író úrnak H. VIII. Bérkocsis utca 18.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

Keleti Arthur (1889–1969) költő, műfordító. FL recenziót írt Angyali üdvözlet c. kötetéről. (Nyugat, 1928. II. 16. XXI. évf. 4. sz. 310–313. p.)

[1] Keleti Arthur levele vagy lapja nem maradt fenn. Valószínűleg A bölcs Esopusnak és másoknak fabulái és oktató beszédei [...] átírta Keleti Arthur. Békéscsaba, 1948. [1947.] Tevan kiadású művét küldte el.

1966. FÜLEP LAJOS – BERECZKY ALBERTNEK

Bp. 1948. X. 30.
XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

Főtiszteletű Bereczky Albert
ref.[ormátus] püspök úrnak
Budapest.
Főtiszteletű Püspök Úr!

A Pázmány Péter Tudományegyetem tanárává való kineveztetésem következményeképpen zengővárkonyi (Tolnai e.[gyház]m.[egye]) lelkészi állásomról múlt év őszén lemondtam. Mivel kevés híján harminc évi lelkészkedés után a lelkészségtől megválni nem tudok, de nem is akarok, sőt ahol hasznomat vehetik, szolgálni óhajtok, kérem, méltóztassék az e.[gyház]ker.[ületi] közgyűlés elé pártolóan áttenni a lelkészi jelleg meghagyására vonatkozó tisztelettelteljes kérésemet.

Teljes tisztelettel

Fülep Lajos

Dunamell. Ref. Ek. lt. A/1. b. A ppi hiv. ir. 4159/1948. Ikt. XI. 11.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Bereczky Albert ld. 1742/2.

Előzményét ld. 1893–1894. sz.

A levél mellett elhelyezve az eredetileg 3968/1948. sz. a. iktatott gépírásos kivonat a Tolnai Egyházmegye jegyzőkönyvéből:

10–11. Dr. Fülep Lajos zengővárkonyi lelkésznek lelkészi állásáról történt lemondása, valamint kérelme lelkészi jellegének megtarthatása érdekében – –

– – A közgyűlés Dr. Fülep Lajos zengővárkonyi lelkésznek lelkészi állásáról egyetemi tanárrá történt kineveztetése miatt benyújtott lemondását tudomásul veszi és a lelkész jellegének megtarthatása érdekében előterjesztett kérelmét pártoló véleménnyel az egyházkerületi közgyűléshez felterjeszti. Megállapítja ugyanis a közgyűlés, hogy kérelmezőt hosszú, 30 éves lelkipásztori szolgálata után nevezték ki egyetemi tanárrá, épen ezért az ily hosszú szolgálat után vállalt új élethivatása a lelkészi jelleggel semmilyen vonatkozásban sem összeférhetetlen.

1967. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Tegna, 1948. XI. 7.

Kedves Lodovicóm,

szeptemberi levelezésünk[1] rövid volt, október 4-ei lapodat[2] köszönettel vettem s az után már nem is sokáig maradtam Rómában. „Mensch und Maske"[3] című dolgozatomat, amely egy jövendő, 1950-ben írandó könyvnek, az antik álarc könyvének az előkészítése s új felismeréseimet (már mint az ezidőszerintieket) tartalmazza, befejeztem s teljesen tájékozatlanul a jövőre nézve visszatértem Svájcba, hogy legalább azokat a téli kurzusokat megkezdjem Zürichben, amelyek mellett a múlt levelemben említett könyveken ideig-óráig dolgozhatok. Ezért is nem hallottál rólam. Azt hittem, én hallok hírt Pestről. Távollétemben Rusznyák István[4] és felesége, a szegedi időkből való jóbarátaink voltak Tegnában, meglátogatták Magdát és a gyerekeket. Azért írom meg ezt, hogy tudd meg, ki a barátom még Pesten. István szerint nem mondanak le rólam, Szegedre sem akarnak visszaküldeni, de annak, hogy a pesti egyetemen működhessem, még nem jött el az ideje. Valamennyi érdekelt számára legjobb volna – szerinte – ha valamilyen római megoldás sikerülne. Istvánt igaz embernek ismerem, elhiszem, hogy ezt kívánja, de ettől karácsony után már akár éhen is halhatunk.

Tegnap aztán befutott a szokásos szegedi tanrend-űrlap: tessék kitölteni. A hivatalos gépezet működik, abban még szegedi tanár vagyok, ebből azonban sem Szegednek, sem nekem nem jut semmi. Mi a csudát csináljak ezzel az űrlappal? Hirdessek előadást és rögtön utána kérjek szabadságot? Van egy rendelet a kezemben (249.870/1948 számú, Szentmihályi[5] aláírásával) amely július 21.-én kilátásba helyezi, hogy „Svájccal kapcsolatos kulturális feladatok elvégzésével kíván a közeljövőben megbízni." Ezt most beküldöm az útlevelünk meghosszabbításához. De ez az egyetlen hivatalos igazolása annak, hogy bona fide vagyok itt és a kultuszminisztérium döntése várat magára. Ezt már egyszer megírtam Szegednek s ezért helyettesítenek ebben a félévben. Megint ezt írjam? Ne haragudj, ha sürgősen tanácsodat és ha módodban van és még rosszabb helyzet előidézése nélkül lehet: a közbenjárásodat kérem. Ha legalább tudnám, mi *e pillanatban* a szándék velem – még ha majd a következő pillanatban más is lesz! Ez a helyzetemet Szegeddel szemben s a szegedieket velem szemben megkönnyítené, hogy a munkámhoz szükséges nyugalomról ne is beszéljek!

Terméketlen levelezés az ilyen, nagyon sajnálom, hogy szükség van rá. Még egyszer kérlek, ne vedd rossznéven és írj minél előbb.

A feleségem[6] is melegen üdvözöl.

Ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/34.
Gépirat autogr. aláírással.
Budapestre írt levél.

[1] Gyűjteményünkben 1948. IX.-ből csak Kerényi IX. 30-i (1961. sz.) levele van meg.
[2] FL X. 4-i lapja nem ismeretes.
[3] Megjelent az Eranos-Jahrbuch Zürich, 1948.-ban. Kötetben először a Miti e misteri. Torino, 1950. Einaudi c. műben jelent meg. FL könyvtárában halálakor egyik sem volt meg.

[4] Ld. 1932/15.
[5] Ld. 1952/5.
[6] Ld. 1795/5.

1968. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Bp.] 1948. XI. 16.

Kedves Barátom,

mellékelten visszaküldöm a j.[egyző]könyvet,[1] aláírtam, bár az én Trencs.[ényi]-Waldapfel-ajánlásom[2] ebben a felfogásban úgy hangzik, mintha én „egyelőre" csak őt javallanám, holott Némethet[3] és Devecserit[4] is javalltam, csak a harmadik díjnál hangsúlyoztam, hogy inkább neki adjuk, mint a hazajövetel dolgában bizonytalan Ignotusnak,[5] – de egyébként is az egyik évdíjra őt tartom a legméltóbbnak. De emiatt most nem kell a szövegen változtatni, majd a következő j[egyző]könyvbe vegyük bele.

A tavalyi j[egyző]könyv másik példányát nem mellékelted, kérlek, küldd el pótlólag,[6] s ne kelljen ezzel a témával tovább foglalkozni.

Szívből üdvözöl

Fülep Lajos

A helynév értelemszerű kiegészítés.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 10. sz.
Kézírás jegyzetfüzetből kitépett papírlapon.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] A Baumgarten Alapítvány Tanácsadó testületének jegyzőkönyvéről van szó. A jegyzőkönyv példánya: OSzK Kézirattár Fond 145/14.
[2] Trencsényi-Waldapfel előző évben Baumgarten-jutalmat, 1949-ben díjat kapott.
[3] Németh Lászlót az Iszony c. regényért terjesztették fel Baumgarten-díjra. (OSzK Kézirattár Fond 145/14. 1948. XII. 11.) A VKM megvétózta.
[4] Devecseri Gábor (1917–1971) költő, író, műfordító. Görög–latin szakot végzett, Kerényi Károly köréhez tartozott. 1942–1944 közt a Baumgarten Alapítvány könyvtárosa volt. 1939-ben Baumgarten-díjat, 1946-ban jutalmat kapott.
[5] Ignotus (Veigelsberg Hugo 1869–1949) író, publicista, szerkesztő. A Nyugat egyik alapítója, 1908–1929 között főszerkesztője. 1938-ban New Yorkba emigrált. 1948-ban hazatelepült. 1949-ben kiemelt összegű 12.000 forintos Baumgarten-díjat kapott.
[6] A jegyzőkönyv nincs meg FL hagyatékában.

1969. FÜLEP LAJOS – VAS ISTVÁNNAK

Bp 1948. XI. 25.

Kedves Barátom,

megkaptam és nagyon köszönöm a könyvet,[1] örülök, hogy együtt láthatom a külön-külön már nagyrészt ismert verseket.

Napokkal ezelőtt megkértem Annát,[2] organizáljon ismét találkozót, s ő meg is ígérte, így hát remélem, hamarosan együtt lehetünk.

Arra kérve, hogy mellőzzük a magázást,
szívből köszönt

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Vas István ld. 1872. sz.

[1] A küldött könyv: Római pillanat. Versek és versfordítások. Bp. 1948. Révai. „Fülep Lajosnak nagy szeretettel Vas István" dedikációval.
[2] Zádor Annára utal.

1970. [KOLOZSVÁRI] GRANDPIERRE EMIL – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1948. XII. 11. előtt]

Fülep Lajos úrnak
a Baumgarten Ferencz Irodalmi Alapítvány tanácsadó testületének elnöke
Budapest

Hálásan köszönöm a testület valamennyi tagjának a bizalmat, hogy kebelébe választott. A tagságot nem fogadom el, mert meggyőződésem szerint összeférhetetlen folyóirat szerkesztői voltommal s a rádióban betöltött állásommal.

A kitüntetésért ismételten köszönetet mondva
kiváló tisztelettel

Dr. Grandpierre Emil

A helynév értelem szerint, a dátum: FL a Baumgarten Alapítvány Tanácsadó Testülete 1948. XII. 11-i ülésén olvasta fel a levelet.
OSzK Kézirattár Fond 145/53.
Gépirat autogr. aláírással.
A címzés a levél előtt.

Kolozsvári Grandpierre Emil (1907–1992) író, kritikus, műfordító. Budapesti és colmari tanulmányok után Pécsett szerzett olasz–francia–filozófia szakon diplomát. A Franklin Társulat lektora, 1946–1949 között a rádió irodalmi osztályának vezetője, 1947–1949 között a Magyarok szerkesztője volt.

A Baumgarten Alapítvány kuratóriumi ülésén 1948. XI. 13-án bejelentették Brisits Frigyes lemondását testületi tagságáról. Gellért Oszkár javasolta Kolozsvári Grandpierre Emilt, akit egyhangúlag elfogadtak. FL-t a Tanácsadó Testület aznap megválasztott elnökét bízzák meg a felkérésre. A legközelebbi, XII. 11-i ülésen FL felolvasta az itt közölt levelet. (OSzK Kézirattár Fond 145/14.)

1971. FÜLEP LAJOS – KELETI ARTHURNAK

[Bp.] 1948. XII. 17.

A könyvet igen köszöni
szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 117/321. 1. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Keleti Arthur úrnak H. VIII. Bérkocsis utca 18.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogaszony útja 11–13.
Keleti Arthur ld. 1965. sz.

Az 1965. sz. levél jegyzetében említett művén kívül Keleti Arthurnak nem jelent meg ekkor más munkája, talán ugyanarra vonatkozik a lap.

1972. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

[Bp. 1948. XII. 18.]

Kedves Oszkár,
nagy örömet szereztél a könyvvel,[1] szívből köszönöm
a régi hű barátsággal

Fülep Lajos

Hely és dátum postabélyegzőről.
PIM Kézirattár V 3195/320.
Kézírás névjegy hátára írva.
Címzés: Gellért Oszkár író úrnak H XIII. Sziget u. 19/a.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Gellért Oszkár ld. 1777. sz.

[1] A küldött könyv: Gellért Oszkár: Szövetség. Versek. Bp. 1948. Révai. Dedikációja: „Fülep Lajosnak régi szeretettel és barátsággal Gellért Oszkár."

1973. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

[Tegna,] 1948. XII. 18.
Lauro e Fontana

Kedves Lodovicóm,

hadd küldöm még e pár karácsonyi sort annak a két könyvnek[1] utána, amely, remélem, e napokban elér. Mind a kettő szinte meglepetés a magam számára is. Az egyiket még 1944-ben írtam egy orvosi folyóirat számára s most egyszerre két nyelven (francia fordí-

tásban is) adják ki, ajándékul vagy 10.000 orvos számára. A másikat Albae Vigiliae-füzetnek terveztem, de a kiadó mindenáron könyvet akart belőle csinálni s belévett mindent, amit 1848 nyaráig nagyobb nyilvánosság előtt előadtam – ő lássa, hogy kihozza-e a kiállítás költségeit. Annyiban szerencséje volt vele, hogy két nagy irodalmi autoritás ez országban: Hesse[2] és Rychner[3] közvetlenül a megjelenés előtt nyilvánosan ajánlották.

Ebben a tekintetben a csillagok az utóbbi időben szerencsések voltak. Ezt vígaszodra is írom, ha netalán otthon másképp állna a helyzet. Még ezt is megírom, hogy pletykákkal szemben hiteles értesülésre hivatkozhass: Argentinából[4] dupla katedrára (ókori történet és vallástörténet) ismételten meghívtak, beutazási engedélyt is küldtek s nem fogadtam el. Azt hiszem, ezen – abból a szempontból, hogy Argentína ma valóban fascista stílusú diktatúra alatt álló ország – nem csodálkozol. Azt is megérted, hogy a következő könyveim kedvéért, amelyekből máris élünk, nem távozhatom el az antik földről. Ehhez járulnak még a zürichi előadások, amelyekről rómaiak kedvéért szívesen lemondanák. De egyéb pletykákkal szemben – az őrült Hamvas[5] köréből indult ki, mint Rómában hallottam, valami tüneményes amerikai ösztöndíj híre – kérlek, szögezd le, főkép a kultuszban, hogy másból mint megírt és írandó könyveimből s az említett előadásokból, amelyeket e könyvek témáiról tartok, nem élünk itt. Ha viszont a könyvszerződések nem volnának, az otthoniaktól éhen halhatnánk.

Még attól is óvakodom, hogy lejárt útleveleink helyébe, amelyek helyett újakat hazulról várunk, időközben svájci papírokat vegyek igénybe. Pedig egy januári tartózkodásra Rómában a megkezdett munkák érdekében olyan szükségem volna, mint még soha. 8.-a után kellene utaznom, egyelőre két hétre. Ha remélhetném, hogy már odalent talállak! S vége lenne ennek az undok és negatív pletykálkodásnak odalent is és az ügyosztályban is. Sajnálom, hogy megint ilyesmire kellett felhívnom a figyelmedet, ahelyett, hogy csak a könyvekről írnék s a ragyogó napról, amely hihetetlen fényözönben fürészt itt karácsony előtt. Gondolj reánk, amint mi is Rád gondolunk, délfelé tekintve.

Magdi[6] üdvözletével, szeretettel ölel

Károly

Helynév a ház elnevezése alapján.
MTAKK Ms 4588/35.
Gépirat autogr. aláírással és javításokkal.
Budapestre írt levél.

[1] A két könyv: Der göttliche Arzt ld. 1962/8. és Niobe. Neue Studien. Ld. 1962/9.
[2] Hesse, Hermann (1877–1962) német költő, író, 1919 után Svájcban élt. Évtizedes barátság fűzte Kerényi Károlyhoz.
[3] Rychner, Max (1897–1965) svájci író.
[4] Az argentínai meghívásról korábban burkoltabban írt Kerényi: ld. 1922/9. ill. 1926/11.
[5] Hamvas Béla ld. 1747/7.
[6] Ld. 1795/5.

1974. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp. 1948. XII. 27.]

A jó kívánságot nagyon köszönöm és szívből viszonzom.

Remélem, valamelyik estefelé már eljutok Magukhoz,[1] addig is melegen üdvözlöm Mindkettejüket

Fülep Lajos

A dátum: postabélyegző ill. Lőrincz Ernő rájegyzése.
MTAKK Ms 5691/35.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Lőrincz Ernő 1948. X. közepén érkezett meg a szovjetunióbeli hadifogságból. A hazaérkezését követő időkről a következőket írja FL-sal kapcsolatban: „Átsegített az akkor még itt-ott gyakorlatban volt igazoltatáson. Tanácsolta, hogy iratkozzam be ismét az egyetemre. [...] kisebb-nagyobb kölcsönökkel is támogatott és szellemiekben is készséggel állt rendelkezésemre, bármikor fordultam hozzá." (Lőrincz Ernő: Fülep Lajos szolgálatában II. = Ars Hungarica, 2000. 1. sz. 208. p.)

1975. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Bp. 1949. II. 7.

Kedves Barátom,

nagyon hálás köszönettel küldöm vissza Baumgarten könyvét,[1] mely valósággal elragadott. Te mondtad ugyan, hogy kitűnő, de *ilyennek* mégse képzeltem. Egészen nagy valaki volt ez az ember, milyen kár érte!

Úgy emlékszem, essayit is említetted nekem. Most már nem nyugszom, amíg minden sorát nem olvastam, s ezért *mindent* kérek Tőled, ami még van, – ha majd este nem lesz ilyen hideg, elmegyek érte.

Szívből köszönt

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 145/120. 11. sz.
Kék ceruzaírás.
Budapestre írt levél.

[1] Baumgarten Ferenc (1880–1927) eredetileg történész, majd író, esztéta. Az I. világháború előtt Németországba költözött. Itt említett műve: Das Werk Conrad Ferdinand Meyers. München, (1917.) 1948-ban Zürichben új kiadásban is megjelent. Tanulmányai a Philologiai Közlönyben, a Budapesti Szemlében, a Századokban, a Neue Rundschauban és önállóan jelentek meg, színikritikái a Pester Lloydban és a Berliner Tageblattban.

Vagyonát (benne a Sas u. 1. sz. bérházat és a Krisztina mozit) a magyar írók segélyezésére hagyományozta. Ld. 1828/3.

1976. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Princeton, N.[ew] J.[ersey] [1949.] II. 7.

Már régen nem hallottam Önről. Mi október óta ismét itt vagyunk; én most a *Michelangelo* IV-ik kötetén[1] dolgozom. És Ön hogy és mint van? Hogy megy a könyve?[2] Vajjon Itáliában lesz-e a nyáron? Kérek *sürgős* választ ez utóbbi kérdésre – mert talán ott találkozhatnánk.[3]

Sok szeretettel öleli (Rina[4] köszönti):

Carlója. –

Az év postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4590/71.
Kézírás Martyrdom of Thomas Becket, Psalter, English 12th century. Walters Alt Gallery, Baltimore feliratú képeslapon.
Címzés: Nagytiszteletű Professzor Dr Fülep Lajos Eötvös Kollégium Nagyboldogasszony útja 11/13. Budapest Hungary

[1] Ld. 1760/7.
[2] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.
[3] FL nem járt többet Rómában.
[4] Ld. 1760/2.

1977. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

[Bp.] 1949. II. 18.

Kedves Carlo,

nagyon örülök, hogy végre megint hírt kaptam[1] Magától. Kérdésére, kívánsága szerint, azonnal válaszolni, sajnos, csak annyit tudok, hogy egyelőre semmit se tudok az italiai nyárról. A nyugati országokban levő intézeteket, köztük a romait mind átszervezik,[2] de hogy mire ez a művelet befejeződik, akkor is engem designálnak-e oda igazgatónak, nem tudhatom, szintúgy azt se, mikor válik aktualissá, se azt, valami más módon mehetek-e pár hétre vagy hónapra. Amint valami bizonyosat tudok, megírom. – Könyvem,[3] köszönöm kérdését, jól érzi magát, csak nagyon kidagad a fazékból. Remélem, ebben az évben foglalkozhatom részben való publikálásának nem kis feladatával. – A Michelangelo III. kötetét[4] megküldhetné-e egészen megbízható módon? Már nagyon várom! És hova írhatnék róla? Az a futóbolond Kollár[5] gyógyíthatatlan: a kérdésére adott válaszom után nem írt többet, se az Erasmust[6] nem küldte, azt se tudom, van-e. Valami érdemes helyre örömmel írnék.

Szeretettel öleli, Rinát[7] üdvözölve

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév postabélyegzőről.
Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás postai levelezőlapon.

Címzés: Prof. Charles de Tolnay Princeton N. J. 293, Nassau Street U. S. A.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Ld. 1976. sz.
[2] Az „átszervezés" a római Magyar Intézet működésének felfüggesztését jelentette. Ld. 1951/2.
[3] A művészetfilozófiáról van szó. Ld. 1716/9.
[4] Ld. 1760/6.
[5] Ld. 1761/12.
[6] Ld. 1801. sz.
[7] Ld. 1760/2.

1978. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp. 1949. III. 5. előtt]

Nagyon sajnálom, hogy tegnap nem talált, fogorvoshoz járok, és rengeteg ideig tart. Ma is ott vagyok, ½ 6-tól, de 7 és 8 között csak itthon leszek. Kérem, várjon meg, mert megbeszélés nélkül nem tudom, mi a teendő.

Tegnap véletlenül itt maradtak valamilyen okmányai, pénzestől, minden nálam van, hadd adhassam át.

F.[ülep] L.[ajos]

A dátum Lőrincz Ernő írásával a borítékon.
MTAKK Ms 5691/36.
Ceruzaírás félbehajtott cédulán.
Címzés (ceruzával): Lőrincz Ernő úrnak.

1979. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp. 1949. III. 5.]

Megtaláltam a szerződést,[1] de nem csatoltam ide, – attól tartok, gyengíthet a nyilatkozaton, azt a látszatot keltheti, hogy az illusztrációk összeállítójaként anyagilag érdekelt volt a kiadásban, s azt is, hogy a nyilatkozattal[2] én valami érdekközösségben tett szolgálatot akarok viszonozni. S bármennyire nem így volt, és nem így van, bizonyítani nehéz volna, mintahogy ilyen fajta igazságot egyáltalán nehéz.

Jó eredményt kívánva, kérem értesítsen azonnal, amint a döntés megtörtént.

F.[ülep] L.[ajos]

A dátum a levélke hátlapjára írt nyilatkozaton.
MTAKK Ms 5691/37.
Ceruzaírás.

[1] A hadifogságból hazatérve Lőrincz Ernő régi munkahelyén a Futura gabonaértékesítő cégnél dolgozott. Utóbb szakszervezeti tagsághoz kötötték állásának meghosszabbítását. Mivel ő fogságban

lévén nem esett át igazolási eljáráson, igazoló ajánlásokat kértek tőle a szakszervezetbe való belépéséhez. Ezek egyike volt FL ajánlása. (Lőrincz Ernő közlése.)

Az Athenaeummal kötött 1944. II. 23-án kelt szerződésről van szó. Ld. FLev. IV: 1638. sz.), amelyben az Athenaeum vállalta a Magyar művészet és a Művészet és világnézet c. FL-írások kiadását, az illusztrációk válogatásában FL megbízásából részt vett Lőrincz Ernő. A kötet nem jelent meg.

[2] A levél hátlapján Lőrincz Ernő írásával:

Nyilatkozat.

Alulírott felelősséggel tanúsítom, hogy L.[őrincz] E.[rnő] urat, akit 1943 eleje óta ismerek, nyílt, egyenes jellemű, őszinte embernek tapasztaltam meg, olyannak, aki se előnyért, se bármilyen kockázat elkerüléséért nem mond mást, mint amit érez és gondol.

Mint 1919-ben a budapesti egyetemre kinevezett, de a proletárdiktatúra után onnan azonnal elüldözött tanárnak azt is alkalmam volt tapasztalni, hogy magyar művészettörténeti könyvem és egyéb publikációim új kiadása, tehát a fasizmus idején rá nézve se erkölcsi, se anyagi előnyt, – inkább az ellenkezőt – jelenthető ügy érdekében önként és önzetlenül sokat fáradozott. Beszélgetéseink alkalmával megismerhettem emberséges gondolkozásából és jelleméből fakadó demokratizmusát, soviniszta, felekezeti vagy osztálybeli elfogultságtól való mentességét is.

Budapest, 1949. III. 5.

Fülep Lajos
egyetemi ny. r. tanár

1980. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

[Bp.] 1949. III. 19.

Kedves Oszkár,

mivel hiába tépelődöm, csak nem tudom eldönteni, gratulálhatok-e megbántás nélkül a díjhoz,[1] kénytelen vagyok végül is Hozzád appellálni, Te döntsd el. Amennyire nem volt ilyen problémám és zavartalanul tudtam örülni, amíg jelzőtlen díjról szólt az előzetes értesülésem, a hivatalos közlés után annyira megfordult bennem minden. Könnyű megérteni, tudva, mily régóta mily nagy értékelője vagyok költészetednek, annál nehezebb nekem megérteni a „megosztást".

De akár így, akár úgy, a régi hűséggel osztom meg Veled, ami megosztva nem kisebbedik.

Meleg kézszorítással

Fülep Lajos

A helynév értelem szerint.
PIM Kézirattár V 3195/312.
Kézírás.
Címzés: Gellért Oszkár író úrnak H. Sziget u. 19/a.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11/13.
Gellért Oszkár ld. 1777. sz.

[1] Gellért Oszkár Kossuth-díjáról van szó. A Szabad Nép 1949. III. 15-i száma (2. p.) nem megosztott díjról ír, hanem azt közli, hogy „az irodalom 10.000 forintos kisdíjában részesült Gellért Oszkár és Zelk Zoltán".

Gellért díjazásának indoklása a következő: „Gellért Oszkár annakidején a Nyugat szerkesztője és költője volt. A felszabadulás óta költészete megtelt optimizmussal, s versei híven kifejezik korunk kérdéseit."

Maga Gellért 1950-ben megjelent verses Önéletrajz-ában (ld. 2071. sz.) így ír a Kossuth-díjról:
S kiskertemben most arra gondolok,
Hogy a Kossuth-díj milyen szép dolog,
s hogy ifjabb művész-társaim között
Megkaptam én is, egykor üldözött.
S hogy az enyémnél még jobban örültem
A legkisebb fiam Kossuth-díjának.
Közel hetvenhez, ugyan mit kívánjak? (24. p.)

1981. FÜLEP LAJOS – BOGNÁR JÁNOSNAK ÉS CSALÁDJÁNAK

[Eger,] 1949. IV. 16.

Kedves Bognárék,

köszönöm a jókívánságot, és szívből viszonzom Egerből, ahova eljöttem egy kicsit vakációzni.

Mire Várkonyba ellátogatok, remélem János ilyen kapuval[1] fogad majd, – lám, milyen szép a mestersége.

Mindnyájukat üdvözli

Fülep Lajos

A helynév a levelezőlap képe és a szöveg alapján.
Kézírás Eger. A vármegyeház kapuja 1750 feliratú képeslapon.
Magántulajdonban.
Címzés: Bognár családnak Zengővárkony u. p. Pécsvárad.

Bognár János (szül. 1911.) zengővárkonyi gazdálkodó, fűrészmalomtulajdonos, kovácsmester. Felesége Hencz Király Éva (1915–1995), fia János (1935–2000), leánya Éva Zsuzsanna (szül. 1940.) utóbb Szántó Frencné, tanár FL keresztlánya. FL minden zengővárkonyi látogatásakor felkereste a Bognár-családot s hosszú éveken át, haláláig levelezett velük.

[1] A levelezőlapon látható, Fassola Henrik által 1758–17861 között készült kovácsolt vaskapura utal.

1982. RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDA – FÜLEP LAJOSNAK

Stockholm, 1949. V. 11.

Kedves de hűtlen barátom!

Soha sem adsz életjelt, ami helytelen. Mi skandináviai előadó körúton vagyunk, még Helsinkiben is voltunk, ahol *nagyon* jól éreztük magunkat. Holnap visszafelé menet *Kopenhágába* utazunk, utolsó stáció. Gézát[1] itt mindenütt nagyon ünneplik és az én előadásaimnak is nagy sikere van. Voltunk Upsalában, Lundban stb. Szép rendes ország ez, de hideg. Ha írsz, én is bővebben referálok. De *írj!*

Ölel

Géza és Magda

MTAKK Ms 4589/188.
Kézírás (Révész Géza aláírásával) Nationalmuzeum Stockholm Édouard Manet (1832–1883): Parisiska feliratú képeslapon.
Címzés: Prof. dr. Fülep Lajos Budapest I. Eötvös kollégium Nagy Boldogasszony útja
Révészné Alexander Magda ld. 1888. sz.

[1] Géza – Révész Géza. ld. 1888/6.

1983. FÜLEP LAJOS – BERNÁTH AURÉLNÉ PÁRTOS ALICENAK

[Bp. 1949. VII. 9. vagy 19.]

Kedves Doctor Asszony,

bizonyára nem érti elmerülésemet, vagy eltűnésemet – magam se tudom, minek nevezzem, ami velem történt, csak azt tudom, mindennél rosszabb. Utoljára ott tartottunk, hogy Ön azt kívánta, csináltassak újra vérvizsgálatot, – nem tudtam bemenni, mert különösen d.[él]e.[lőtt] mindig nagyon lázas és tehetetlen voltam. Akkor itt az a vélemény alakult ki, hogy be kellene feküdnöm 3–4 napra a klinikára vizsgálatra, de ugyanakkor az is, hogy a klinikán először is a fogaimat fogják kérdezni, s elküldenek a fogászatira. Rövidség kedvéért a fogorvossal kezdtem, a Röntgen nem mutatott positivumot, ő mégis azt mondta, gyanúsak. Határozott: kivenni őket, mind. S elkezdődött a tortura, hol véséssel, hol anélkül. Mikor a vége felé jártunk, s a láz nem szűnt, penicillin-injekciókat ajánlott. Belém is nyomtak 9-et, katasztrófa lett belőle: mindenfelé megdagadtam, homlokom, szám, szemem, kezem, lábam, nagy vörös foltok támadtak rajtam, etc. etc., nem lehet leírni. Kiderült, hogy a Petit-féle p.[enicillin] valami nem tudom milyen (de nem olíva) olajban van elkeverve, s ez az olaj nem szívódott föl, tojásnyi csomókat okozott, eredmény: 38-nál nagyobb láz, hetekig.

Ezért nem tudtam se írni, se telefonálni, mert a portáig, ahol a tel.[efon] van, nem mehettem, a toll meg reszketett a kezemben, attól tartok, ezt is nehéz lesz elolvasni. A gumók most múlófélben, láz 37.3–37.7.

Amint lesz megint mit, megírom, de majd talán találkozhatunk is vagy Pesten, vagy a Balatonparton, ahova ahogy tud szeretne menni igaz híve

Fülep Lajos

XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

A helynév a feladó alapján.
MTAKK (feldolgozás alatt)
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Bernáth Aurélné dr. Pártos Alice orvos úrnőnek H. V. Klotild u. 4. (Áthúzva, helyette:) Badacsonyőrs Csendes villa.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Az aláírás a lapon a feladóval egyazon szöveg.

Bernáth Aurélné Pártos Alice (1901–1966) orvos, balneológus. 1945–1966 között a Lukács fürdő ill. az Országos Reumatológiai és Fürdőügyi Intézet reumatológiai osztályának főorvosa volt.

1984. FÜLEP LAJOS – TOLNAY KÁROLYNAK

[Bp.] 1949. VII. 20.

[...] a 3 szónak is, bármeny[...] nem tudtam rá vála[szolni, változatlan]ul rossz passzban vagyok, [...] csak annyit: subfebrilis állapot [..fo]gak kiszedése közben penicillin-injekciókat adtak s azok – nyilván valami hiba volt bennük – valóságos katasztrófát okoztak, s a nyavalya átkozottul lassan múlik. De ez majd csak elmúlik, úgy látszik azonban soha Magának az a szokása, hogy nem írja, kapott-e választ a levelére vagy nem. Mert én a Maga előzőjére[1] *azonnal* válaszoltam,[2] de máig se tudom, megkapta-e vagy se, ami azért is boszszant, mert a Michelangelo III.-ról[3] kérdeztem, el tudja-e juttatni hozzám. Ezt a kérdést most megismétlem, megtoldva azzal, hova írhatnék róla végre.[4] De még ennél is sokkal fontosabb, hogy önmagáról tájékoztasson.

Szeretettel öleli

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév a feladóból.
Firenze, Casa Buonarroti, Tolnay Károly hagyatéka.
Kézírás postai levelezőlapon. A bélyeg levágva, ezért a szövegoldalon a levél eleje megcsonkult.
Címzés: Ajánlott Prof. Charles de Tolnay Roma The American Express Co. Piazza di Spagna.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Ld. 1976. sz.
[2] Ld. 1977. sz.
[3] Ld. 1760/6. ill. 1807/6.
[4] Ld. 1977.

1985. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Bp.] 1949. VII. 25.

Kedves Barátom,

sajnos, még mindig csak azt írhatom, hogy egyelőre, s ki tudja, meddig még nem mehetek. Közben u. i. katasztrófa is történt velem: a láz miatt gyanúsított fogak kiirtása közben penicillin injekciókat adtak s azok leírni is hosszú, hát még elszenvedni milyen hosszú megveszett bonyodalmakat okoztak. És senki se tudja, mikor lesz vége. Ha állapotom engedi, aug.[usztus] elején B.[alaton]lellére[1] megyek, a találkozást el kell tennünk azutánra, amit igen sajnálok. Ha csak nem jössz el Te is valamerre arrafelé. Úgy hallom, Schöpflin[2] B.[alaton]füredre megy vagy ment is már. Nem tudod a címét?

Az óhajtott viszontlátásig szívből köszönt

Fülep L.[ajos]

A helynév a feladó alapján.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 12. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Dr. Basch Loránt ügyvéd úrnak H. XII. Városmajor u. 48.

Feladó: Fülep L. XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] FL 1949. VIII. 1–IX. 12-ig volt Lellén.
[2] Ld. 1834/5.

1986. KERÉNYI KÁROLYNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1949. VII. 31.
Via Omero 10

Kedves jó Lodovico,

annyit gondolunk Magára s nem kevesebbet emlegetjük baráti körökben. Mindenki, aki csak ismeri, hiányolja itt, de mi talán legjobban. Piranesi[1] bizton a Giulio[2] kocsmája előtt ülve rajzolta ezt a képet. Mi viszont ez alkalommal nem kultiváltuk őt, mert saltarellozni s még *bent* ülni is túl meleg lett volna, henem a trasteverei „festa di noiantri" forgatagában töltöttük a legtöbb estét. Ma délután hazautazom és Károly[3] még marad, mert – hogy saját magát idézzem – úgy dolgozik, mint a tűz.

Sok meleg üdvözlettel

Magda

Szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4589/189.
Kézírás Roma – Palazzo Farnese feliratú, Piranesi metszetével díszített képeslapon.
Címzés: Ill. mo Sig.re Professor Lodovico Fülep Eötvös Kollegium Budapest Nagyboldogasszony út Ungheria (áthúzva, helyette:) Balatonlelle Vas pensio Somogy m.
Kerényi Károlyné ld. 1795/5.

[1] Az utalás a képeslapra vonatkozik, amely Giovanni Battista Piranesi (1720–1778) Vedute di Roma sorozatának egyik darabja.
[2] Ld. 1916/2.
[3] Kerényi Károlyra utal.

1987. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Balatonlelle, [1949. VIII. 2.]

Kedves Dezső,

csak egészen röviden írok, mert remélem, találkozunk[1] s akkor élő szóval elmondok mindent. Tegnap este értem ide, de itt nem maradhatok, rosszabb ez a hely a pokolnál. Egyidejűleg írtam Szabó Sándornénak,[2] tudakolva, lakhatnék-e nála (a kényszerhelyzetet persze nem közöltem vele), s azonnali választ kértem tőle – arra kérlek, nézd meg, mi van nála (úgy rémlik, Te ajánlottad Lángnénak,[3] aki dicsérte), ha van hely, rögtön mennék. Ha nincs, kérlek, találj ott valami akármilyen szerényet, csak tiszta és emberséges legyen; viszont ha csak drágább hely akad, azt is vállalom 40–45 f[orint]-ig, csak csendes legyen.

Szíves válaszod postafordultával kérem, különben nem ér itt, kénytelen leszek visszamenni Pestre.

Fentieket Marika[4] különös kegyébe ajánlva szeretettel köszönt mindkettőtöket

Lajos

A dátum postabélyegző.
OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 25. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Keresztury Dezső úrnak Badacsony-Lábdi Szita villa, ha még nincs ott, akkor: Révfülöp Ottava-ház.
Feladó: Fülep Lajos Balatonlelle, Vass pensio.

[1] Nem találkoztak. Ld. 1997. sz.
[2] Feltehetően badacsonyi szállást keresett nála FL.
[3] Lángné kiléte ismeretlen.
[4] Ld. 1759/6.

1988. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Balatonlelle, 1949. VIII. 2.

Kedves Dezső,

reggeli lapom elküldése után megérkezett nyaraltatásunk intézője[1] és használható, sőt jó szobát adatott, amivel elmenetelem sürgőssége megszűnt, úgy hogy valószínűleg eltöltöm itt a beutalási két hetet. Azután azonban szeretnék átmenni valahova Badacsonyba, ha a Szabóné[2] háza alkalmas, oda. Azért kérlek, érdeklődd meg 15. utáni terminusra, ha a helyet valóban jónak s nekem valónak találod,[3] s légy szíves, értesítsd majd róla. Legjobb volna, persze, ha találkozhatnánk, szívesen át is mennék, ha alkalmas hajó-járat volna, amit csak kb. tudok eldönteni, mert aki virtuoz menetrend-olvasó vagyok, a balatoni hajó menetrendjén alig tudok eligazodni, valami olyat látok, hogy innen 11^{40}-kor indul, 13^{00}-kor ér oda, visszaindul 17^{00}-kor, 18^{20}-kor ér ide – ha jól fejtem meg. S ha sikerül, jó volna együtt megnézni a Szabó-féle helyet. Mivel én reggel Szabónénak is írtam, ha teheted, kérlek, közöld vele, hogy a dolog csak 15. után aktualis; én most nem írnék neki újra.

Ismételt üdvözlettel

Lajos

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 23. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Keresztury Dezső úrnak Badacsony-Lábdi Szita villa.
Feladó: Fülep Lajos, Balatonlelle, Vass-pensio.

[1] Lutter Tiborné Selyebi Sarolta (szül. 1914.) 1949. IV. 1-jétől az MTA adminisztrációs hivatalában főelőadó, az üdülési ügyek intézője. Keresztury Dezső Eötvös kollégiumbeli igazgató-utódjának, Lutter Tibornak a felesége.
[2] Ld. 1987/2.
[3] FL csak kirándult Badacsonyba.

1989. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Balatonlelle,] 1949. VIII. 2.

Cara amica,

dopo aver spedito la mattina quella cartolina, arrivo qui la dirigente della villeggiatura nella persona dalla S[i]g[nor]a Lutter[1] e mi fece dare una camera conveniente e, quanto pare finora, calma, cosicchè non devo più fuggire e probabilmente passerò qui le due settimane contemplate. Rimase poi, altre la rabbia, il bel divertimento di scrivere a tutti gli indirizzi cui scrissi la mattina, per dire che la cosa non è per ora attuale. Così passò la prima giornata, ma anche con bagno, che mi non è divertente, perchè bisogna camminare forse un chilometro se non più – e non esagero! – in acqua sino alle ginocchia prima di arrivare in quella dove si può nuotare – ed io non ho avuto la pazienza di andare in fondo, tornai prima. Del mio stato non so ancora dir nulla, essendochè la notte ho appena dormito, tale era il chiasso nella vicinenza. Vederemo stanotte.

E Voi, cara, come state? E vostro padre?[2] Non dimenticate di darmi notizia di lui. So, che è molto importante a Voi – in conseguenza anche a me.

Vi dico una cosa: non c'e nulla di più bello di una vera amicizia! È più bello del lago Balaton. Penso molto a Voi e Vi bacio le mani

Lodovico

A helynév a feladóból.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–236.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: H. Zádor Anna úrnőnek Budapest II. Rózsahegy u. 1/b.
Feladó: Fülep Lajos Balatonlelle, Vass pensio.

Kedves Barátnőm,

minekutána reggel elküldtem azt a lapot, ideérkezett az üdülés intézője Lutterné személyében és megfelelő szobát adatott, amely eddig nyugalmasnak látszik, úgy, hogy nem kell már elmenekülnöm és valószínűleg itt töltöm a tervezett két hetet. A mérgelődés mellett rám maradt az a kellemes szórakozás, hogy írjak mindazokra a címekre, ahová reggel írtam s megmondjam, hogy a dolog pillanatnyilag nem aktuális. Így töltöttem az első napot, de fürödtem is, ami nem volt valami kellemes, mert majdnem egy kilométert kell gyalogolni, ha nem többet – nem túlzok! – térdig érő vízben, míg odaér az ember, ahol úszni lehet, – nekem pedig nem volt türelmem bemenni a mélyvízig, előbb visszafordultam. Állapotomról még nem mondhatok semmit, minthogy az éjjel alig aludtam, olyan zaj volt a környéken. Majd ma éjjel meglátjuk.

És Maga Kedves, hogy van? És az apja? Ne felejtsen el róla is hírt adni. Tudom, hogy ő Magának nagyon fontos, – így nekem is az.

Mondok Magának valamit: nincs szebb egy igazi barátságnál. Szebb, mint a Balaton. Sokat gondolok Magára és kezét csókolom

Lodovico

[1] A lap nem maradt fenn.
[2] Zádor Félix (1864–1961) magszakértő, egy magánvállalkozás cégvezetője, majd a Magyar Kereskedelmi Statisztikai Hivatal igazgatója.

1990. FÜLEP LAJOS – MÁNDY STEFÁNIÁNAK ÉS TÁBOR BÉLÁNAK

[Balatonlelle,] 1949. VIII. 3.
Vass Pensio.

Kedves Barátaim,

sok kín-keserv után végre annyira jutottam, hogy eljöhettem Pestről. Sajnálom, hogy olyan soká nem láttam Magukat, – de én nem mehettem, s Maguk nem mutatkoztak.

Rettentő' restellem, hogy az extrait-k még mindig nálam vannak. A sok baj közt ez is elmaradt. Amint haza kerülök, első dolgom lesz.

Jó nyarat kívánva szívből üdvözlöm mindnyájukat

Fülep Lajos

A helynév postabélyegzőről.
Magántulajdonban.
Kézírás balatonlellei képeslapon.
Címzés: Tábor Béla úrnak Budapest IV. Harisköz 5. III. 1.

[1] Nem tudni, milyen kivonatokról van szó. Talán az 1830/6. jegyzetben említett Ms 4603/44. és 45. jelzetű kéziratokról.

1991. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Menthof. Tirol. [1949.] VIII. 4.
Mösern bei Seefeld

Kedves Barátom:

kártyáját[1] még Romában megkaptam és aggódva olvasom, hogy egészségileg nincsen jól. Remélem, időközben javult az állapota. Nem írt arról, hogy lejön-e Romába és hogy találkozhatnánk-e? A *The Medici Chapelt*[2] illetőleg, a legjobb az volna, ha Ön írna direkt a Princeton University Pressnek (Williams Street, Princeton, N.[ew] J.[ersey] Miss Margot Cutter, Redactor-nak, megírván neki, hogy az első két kötetet megkapta és hogy melyik folyóiratban szándékozik publikálni a Rezensiót, mind a három kötetről. Magyar tudományos folyóirat is lehet. Én feljöttem a tiroli hegyekbe két hétre pihenni, innen egy ugrásra Bécsbe megyek, majd pedig Párisba, ahol a telet szeretném eltölteni. Írjon kérem ide hogylétéről. Későbbi címem: Am.[erican] Expr.[ess] Co.[mpany] 11 rue Scribe, Paris.

Öleli

Carlo

Italia megint gyönyörű volt: Velencében láttam a Giov.[anni] Bellini kiállítást.[3]

Az évszám postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4590/72.
Kézírás.

[1] Ld. 1984. sz.
[2] Ld. 1760/4. ill. 1984. sz.

[3] 1949-ben a velencei Palazzo ducale-ben, a dózsék egykori lakosztályában rendezték meg azt a nagy Giovanni Bellini-kiállítást, amelyben 141 festményt és rajzot mutattak be. A kiállítás anyagát Angliából, Hollandiából, Svédországból és az Egyesült Államokból kölcsönözték, s természetesen szerepeltek a velencei gyűjteményekben őrzött festmények és a templomokban felállított oltárképek is.

1992. FÜLEP LAJOS – KERESZTURY DEZSŐNEK

Balatonlelle, 1949. VIII. 8.

Kedves Dezső,

köszönöm a szíves választ[1] és invitaciot, sajnos, a megjelölt napokon, hétfőn, kedden nem tudtam átmenni, mert a Balaton megharapta a lábam, a rég szunnyadó nyavalya föllobbant, s járni alig tudok. Most pihentetem, hogy szerdán Tihanyba mehessek, ahol Baránszky-Jób[2] fölajánlott egy szobát a házukban, azt kellene megnéznem, csütörtökön meg Füredre, ahol Schöpflinék[3] is keresnek valamit. Ha tehát kedvez az ég, pénteken átmegyek Hozzátok Badacsonyba.[4] Bizonyosra mondani nem merem, de remélem és bízom benne. A délben egy órakor Badacsonyba érő hajóval fogok menni. Remélem, a hajóállomásról nem nagyon messze van a Ti tanyátok, úgy hogy meggyőzöm lábbal, vagy talán találok ott valami alkalmatosságot, ami Hozzátok vigyen.

Tehát a viszontlátásig

Lajos

OSzK Kézirattár Fond 177/1127. 24. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Keresztury Dezső úrnak Badacsonylábdi Szita villa.
Feladó: Fülep Lajos, Balatonlelle, Vass pensio.

[1] Nem maradt fenn.
[2] Baránszky Jób László (1897–1987) esztéta, irodalomtörténész. 1935-től a szegedi, majd 1940-től a kolozsvári egyetemen magántanárként tanított. Az Esztétikai Társaság egyik alapítója. FL nem vett ki szobát Baránszkyék házában, de látogatóban járt náluk. Ld. 1993/1.
[3] Ld. 1834/5. Nem tudni, járt-e FL Schöpflinéknél Balatonfüreden.
[4] A levél dátuma, VIII. 8-a utáni péntek VIII. 12-re esett. FL VIII. 26-i Zádor Annának szóló levelében (1997. sz.) azt írja, hogy előző nap, tehát VIII. 25-én kirándult Badacsonyba. Itt Bernáth Auréllal volt együtt, Egry Józsefet látogatta meg, Kereszturyval nem találkozott.

1993. FÜLEP LAJOS – KODOLÁNYI JÁNOSNAK

Balatonlelle, 1949. VIII. 14.
Táncsics u. 11.

Kedves János,

itt ázom-fázom a tó partján, a hét elején odaát voltam Tihanyban Baránszky-Jóbéknál[1] (ép ebéd közben ért oda lapod), s olyan dolgokat hallottam tőlük Akarattyáról, amik érde-

kelnek. Így azt, hogy ott esetleg vehetnék valami kertes házat,[2] amit szeretnék. Át kellene hát mennem néhány napra szétnézni, s ha az ottlétel kedvem szerint való (csönd, nyugalom, olvasási lehetőség), megülnék vagy egy hétig. De hol szállhatnék-élhetnék? Nálatok is? (természetesen fizetett vendégként, és *nem-barátilag számított áron*). László mondta, hogy van Nálatok valami emeleti szoba, ami alkalmas volna, viszont Te éppen azt írtad, hogy fiad[3] megy Hozzátok, így hát az a szoba nyilván neki kell. Akadna valami más tiszta, rendes, csendes lakás, ahol kert is van, árnyékkal, kint ülési lehetőséggel? Kérlek, nézzetek körül, s írd meg. 20–21-ig valószínűleg nem mozdulok innen, úgy hogy válaszod a fent írt címre kérem, még pedig mihamarabbra kérem, hogy még itt érjen, mert utána nem tudom, merre megyek, de a hó végéig s a jövő hó elejiből is valameddig itt szándékozom tanyázni a tó környékén. Kérlek, írd meg egyúttal azt is, tudsz-e valami vétel-lehetőségről, amit jó szívvel ajánlhatnál.

A viszontlátás[4] reményében szívből köszönt

Fülep Lajos

P. S. Most olvasom a vasárnapi M.[agyar] N.[emzet]-ben ezt az apróhirdetést: „B.[alaton]-akarattya központban háromszobás összkomfortos, terraszos hibátlan villa, gazdasági épületekkel, 1200 öl fajgyümölcsössel, garázzsal sürgősen eladó. Cím: Akarattya, Horváthné vendéglő." Gondolom, idáig én nem tudok nyújtózni, de garage nem is kell – mégis érdemes volna megérdeklődni, tájékozódásért is.

OSzK Kézirattár Fond 201/220. 5. sz.
Kézírás.
Balatonakarattyára írt levél.

Kodolányi János (1899–1969) regény- és drámaíró. 1934-ben Bajcsy-Zsilinszky Endre és Talpassy Tibor társaságában a baranyai magyarság pusztulását vizsgálva, a megyét járva néhány napot töltött FL-nál Zengővárkonyban. Utóbb ez alkalommal írt cikkek kapcsán több levelet váltottak. (FLev. III. 1015., 1020., 1023., 1024., 1025., 1027., 1029., 1048. és 1051. sz.)

[1] Ld. 1992/2.

[2] Amikor FL 1947-ben Budapestre készült költözni, lakáskereséshez fogott (Ld. 1831/6.). Az Eötvös Kollégiumban kapott szobák és ellátás egy időre megoldotta a lakásproblémát. Bár szerződésileg biztosítva volt ott lakhatása (ld. 1891/2.), amikor a politikai változások nyomán elterjedt a Kollégium megszüntetésének híre, FL 1949 koraőszén megtette az első lépéseket saját otthona megteremtésére. Először vidéki kertes házra gondolt, s elsőnek Kodolányitól érdeklődött akarattyai lehetőség után. Később több alkalommal elutazott Esztergomba és Szentendrére házat nézni, s szó volt zebegényi, érdi, váci, érdligeti és kaposvári házvételről is.

1950 nyarán Basch Loránt ügyvédi segítségével budapesti lakás vételével próbálkozott, ami azonban több mint fél évig nem járt sikerrel. 1951. V. 11-én költözött be a Széher út 16. sz. alatti egykori Dohnányi-villába (utóbb átszámozták 22-re, s végül 24-re), amelynek a kert felől földszinti, az utca felőli mélyföldszinti 3 szobás lakása volt az övé.

[3] ifj. Kodolányi János (szül. 1922.) néprajzkutató. Korábban a Néprajzi Múzeum, 1949–1957 között a pécsi Janus Pannonius múzeum munkatársa.

[4] Tudomásom szerint FL ekkor nem járt Akarattyán. Ld. 2000/1.

1994. LŐRINCZ ERNŐ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1949. VIII. 15.

8-án, lapja kelte napján, – hozzáértők szerint – egy „szép", jól megtermett fiúgyermeket[1] hozott a világra a feleségem! Sietek eldicsekedni vele, ha már a magam szüleményeivel nem dicsekedhetem...

Köszönet soraiért. További kellemes nyaralást!

Szeretettel üdvözli

Lőrincz Ernő

MTAKK Ms 4588/224.
Kézírás P. P. Rubens: Der Knabe mit dem Zeisig. Berlin feliratú képeslapon.
Címzés: Fülep Lajos egyetemi tanár Balatonlelle Táncsics u. 11.

[1] Lőrincz Ernő legidősebb fia, István születését jelenti be.

1995. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Balatonlelle,] 1949. VIII. 17.

Cara amica,

stamane di buon ora, alle 8, Vi mandai un telegramma,[1] per avertirvi dell'inconveniente di venire qui in questo cattivo tempo, spero che arrivì in tempo e non Vi siete messa in viaggio[2] che sarebbe una disgrazia. Tutti gli ospiti paganti fuggono e non rimangono che quelli gratis. Di bagno non si parla neppure, non ho veduto il lago da giovedì passato che da lontano, tutto il giorno sto a casa leggere che non è piacevole, perchè la casa è umida, sente di muffa, l'aria è anche umida e fredda. Il vitto è miserabile, la padrona canaglia. A descrivere tutto sarebbe troppo lungo, Vi lo racconterò a viva voce. Nella pensione sono unico ospite, naturalmente non vale la pena cucinare per me, ciononostante il prezzo è alto, il comodo nulla, il modo ti trattare da cane. Se sapevi dove andare me n'andrai, subito ma nell'idea che Voi verrete e starete qui non ho cercato altro ed oramai non vale la pena. Se Imre[3] torna in tempo o verra a prendermi, andro da loro, altrementi, se viene risposta, da Füred, andrò lì – in caso opposto tornero a B[uda]pest all'inizio della settimana prossima. Come vedete, tutto è incerto per ora, uno solo è certa che mi sento miserabilmente. Ho paura anche da Budapest in questi giorni ed anche dalla casa. C'era il progetto di Badacsony, Desiderio s'è di nuovo condotto da mascalzone, gli scrissi[4] martedì (passato), domandandogli pronta risposta, e non mi rispose fino adoggi, dunque in 8 giorni, ed oramai non rispondera più, probabilmente, non ci stanno più neppure. Farabutto!

Mio soggiorno cominciò qui malissimo, continuò poi tolerabilmente, pare voglia anche finire male. L'unica speranza mia era che Voi verrete e passeremo alcuni giorni insieme, ma sarebbe un desiderio egoista inpardonabile consigliarvi di venire qui in tali circonstanze.

Ora mi consolo coll'idea che potremmo forse andare insieme ad Eger ed a Sopron in settembre.[5]

Per ora non so neppur dirvi dove scrivere non sapendo dove staro quando la Vostra lettera potrebbe arrivare. Appena lo so Vi mando notizia

vostro

[Lodovico]

A helynév a feladóból.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–237.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: H. Zádor Anna úrnőnek Budapest II. Rózsahegy u. 1/b.
Feladó: Fülep Lajos Balatonlelle, Táncsics u. 11.

Kedves barátnőm,

ma kora reggel, 8-kor táviratoztam Magának, hogy figyelmeztessem, mennyire nem alkalmas ilyen rossz időben ide jönnie, remélem, idejében megérkezett, s még nem indult útnak, ami nem lenne jó. A fizető vendégek mind menekülnek, és csak az ingyenesek maradnak. Fürdésről szó sincs, múlt csütörtök óta csak messziről láttam a tavat, egész nap itthon ülök és olvasok, ami nem kellemes, mert a ház nedves, penészszagú, a levegő is nyirkos és hideg. Az ellátás nyomorúságos, a háziasszony semmirevaló. Túl hosszú lenne mindent megírni, majd élőszóval elmesélem. A panzióban én vagyok az egyetlen vendég, persze nem érdemes nekem főzni, az ár ennek ellenére magas, kényelem semmi, a bánásmód kutyának való. Ha lenne hová mennem, rögtön mennék, de gondolva, hogy idejön és itt marad, nem kerestem más helyet, most meg már nem érdemes. Ha Imre idejében visszajönne vagy értesítene, elmennék hozzájuk, egyébként, ha jön válasz Füredről, oda megyek, – ellenkező esetben jövő hét elején visszamegyek Budapestre. Amint látja, pillanatnyilag minden bizonytalan, csak egy bizonyos, hogy nyomorúságosan érzem magam. Budapesttől is tartok ezekben a napokban, meg a háztól is. Ott lenne a badacsonyi terv; Dezső megint csibészül viselkedett, (múlt) kedden írtam neki azonnali választ kérve, máig se válaszolt, tehát 8 napja, s már nem is fog, valószínűleg már nincsenek is ott. Csirkefogó!

Ittlétem nagyon rosszul kezdődött, aztán tűrhetően folytatódott, s úgy látszik, megint rosszul fog végződni. Egyetlen reményem az volt, hogy Maga eljön és együtt töltünk néhány napot, de megbocsáthatatlan önzés lenne azt tanácsolni, hogy ilyen körülmények között idejöjjön. Most azzal vigasztalom magam, hogy talán elmehetnénk együtt Egerbe vagy Sopronba szeptemberben. Jelenleg nem tudok semmit se mondani arról, hogy hová írjon, mert nem tudom, hol leszek, mire a levele megérkezhet.

Amint tudom, értesítem.

Lodovico-ja

[1] A távirat nincs meg.
[2] Mint az 1998. sz. levélből kiderül, Zádor Anna meglátogatta FL-t Balatonlellén.
[3] Kiléte ismeretlen.
[4] Ld. 1992. sz.
[5] Egerbe eljutott FL, Sopronba nem.

1996. FÜLEP LAJOS – KODOLÁNYI JÁNOSNAK

[Balatonlelle,] 1949. VIII. 18.

Kedves János,

nagyon köszönöm a gyors választ.[1] Innen menve Aligán át volna legközelebb, ahonnan az autóbusz reggel 8^{25}-re átvihetne Akarattyára; másik nincs is. Szándékom volt azonban

Füredre is menni,[2] de még nem kaptam értesítést, van-e szoba. Onnan jutnék el Hozzátok legkönnyebben. De az is lehet, hogy néhány napra Sümegre megyek egy tanítványomhoz.[3] Akárhonnan megyek, idejében értesítést küldök, közölve azt is, ha szükségem lesz valakire, aki a csomagom vigye, mert nehéz, nem tudom magam vinni. Ebben az esetben arra kérlek, küldjetek majd valakit az állomásra. Mert szoktak ugyan hordárkodó őgyelgők lenni az állomásokon, de nem olyankor, amikor kellenének.

A fennülő fene essen ebbe a kalapomnyi billegő-táncoló asztalkába, ezen tán szellemek tudnak kopogni, én írni nem. De azért csak elolvasod?

Ismételt üdvözlettel

Lajos

OSzK Kézirattár Fond 201/220. 6. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Kodolányi János író úrnak Balatonakarattya Temesvár utca 22.
Feladó: Fülep Lajos Balatonlelle, Táncsics u. 11.

[1] Kodolányi válasza nem maradt fenn.
[2] A füredi útról ld. 1985/2., 1992/3.
[3] Ld. 1995/3.

1997. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Balatonlelle,] 1949. VIII. 26.

Cara,

köszönöm a ma érkezett gyors levelet,[1] s örülök, hogy eddig minden aránylag jól ment.

Megpendített témájára most nem reflektálok, bár hogy mikor lehet, nehéz eltalálni, mert a lehetőségéről Maga már nagyon sokfélekép és ellentétesen is vélekedett: ha beszélni akartam, azt mondta, ne, csak rossz származik belőle, ha nem akartam, azt, hogy ha két ember nem beszélhet valamiről, nem érintkezhet egymással etc. etc. Szóval itt az idegek működnek, nem az ész – rossz forum. Persze hiába mondom, hogy sok mindent revideálnia kellene az apodiktikusságot, a gondolkodás nélküli, kezdő szavaimra lecsapó ellenmondást, de hát ilyesmire nem ér rá, bár csodák csodájára volt alkalom, amikor némi jelei mutatkoztak – félő, már második természetévé vált, amit leküzdeni igen nehéz, mi több, nem is tartja érdemesnek. Kár, egy szép lehetőség romlik meg vele.

Tegnap Bernáttal[2] Badacsonyban voltam, Rodostoban, elmondhatatlanul szép volt, de az úton az emberek [odavissza?] mindent tönkretettek, mindennél szörnyűbb volt azonban Bernát. A rodostoi[3] Tataytól[4] hallottam, hogy Dezső[5] 3 napja ott járt, tehát az egész idő alatt ott voltak. Védi a barátját?

Imrétől[6] ma kaptam lapot, igen bizonytalankodva ír, Sümeg tehát kaput, sajnálom, mert ha már itt vagyok, szívesen megnéztem volna, ki tudja, mikor kerül rá alkalom.

Még mindig a padkámon ülök, ahol oly rapszodikus a víz, de még bosszantóbb, hogy kifolyni egyáltalán nem akar. Mellette ülve olvasom Kantot, de a kutya víz őt is fumigálja kategorikus imperativusostól. Jobb szobával azonban biztatnak.

Vigyázzon Magára és ne hagyja Magát fölfalni

Abbracciovi Lodovico

A helynév értelem szerinti kiegészítés.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I. 75/IV–238.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 1858. sz.
[3] Rodosto – túristaház a badacsonyi hegyen.
[4] Tatay Sándor (1910–1991) író, pécsi bölcsészként ismerte meg FL-t. A II. világháború után a Rodostó-turistaház gondnokaként Badacsonyban élt.
[5] Keresztury Dezső.
[6] Ld. 1995/3.

1998. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Balaton]Lölle, 1949. IX. 7.

Cara,

idején megkaptam s köszönöm levelét,[1] – nem válaszoltam rá mindjárt, mert azokban a napokban kirándulgattam, utána meg hűléses és apathikus voltam. (Általában, úgy látszik, a láz elmúlásához fűzött remény elhamarkodott volt, próbaképpen ma délben mértem, 37.2°, tehát a szokott.)

A levelében levő személyi vonatkozású reflexioira most nem reflektálok, mert nagyon hosszadalmas volna, – viszont lehet-e majd ezekről nyugodtan beszélni, nem veszi-e elő nyomban – szokása szerint – az ultima ratiot, „hát akkor legjobb, ha mindjárt megyek is"? Holott, ha *igazán* fontos volna Magának a dolog, akkor mindenáron meg akarná ismerni az igazságot, még ha kellemetlen is, mérhetetlen érzékenységét sértő is. Jelentékeny és igaz ember ilyenekre nem nézhet, csak az igazságra, mert tudja, hogy nélküle vagy nem állandó semmi, vagy ha az, értéktelen, – én pedig Magát ilyen embernek óhajtom tudni, ilyennek hiszem is, de magából kiforgatottnak (ez nem „rossz idegek" csak, amit különben is falazni akar; hogy mi? de vajjon megérti-e még, amit mondok? az, ami egész esti beszélgetése volt Szalai S.[ándor]-ral,[2] csak kiadói-üzleti ügyekről, és hévvel, mint fontosakról, életet nemcsak lefoglalókról, hanem megtöltőkről, s amikről mivel megnémultammeredtem, Magát sajnálva, napokig korholt, sejtelme se lévén az okról; vagyis: ki van forgatva, ki van fosztva, meg van nyomorítva, ezt érzi-tudja, csak épen a következményeit nem akarja vállalni – amikről én, ha beszélek, nem azért teszem, hogy a terhét szaporítsam, hanem hogy még lehető jó elrontásától megóvni próbáljam.)

Ha megértené pd. mi van abban, amit Dezsőről[3] ír, akit „nem véd", de vele kapcsolatban olyanokat supponál rólam, amiknek valódisága esetén vagy csirkefogó vagyok vagy

hülye – elhiszi neki, hogy nem írtam meg a címemet, s ugyanakkor megrágalmazom Maga előtt, egészen más okát imputálva a nem-válaszolásnak. Nos, a Magával való beszélgetés után írt, de a nem-válaszolásnak *ezt* az okát nem említi, holott ez lett volna a legegyszerűbb, ezt csak Magának használhatta, nekem nem.

Ami az ilyenekben van, ízről-ízre analizálni kellene, s akkor kiderülne a lellei csalódás vagy fájdalom oka is, s talán-talán-talán meg is lehetne szüntetni. (Sajnos, ebben éppen Lelle óta skeptikusabb vagyok, mint azelőtt.) Ehhez, persze, meg kellene értenie, hogy, ha igaz, amit rólam ír („nagyon szeret engem"), akkor az analízis nekem fájdalmasabb, mint Magának, mintahogy Lelle is az volt.

Hétfő-keddre tervezem a hazatérést. Ha majd bizonyos, megírom.

Addig is abbracciovi

Lodovico

MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–239.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 1932/14.
[3] Keresztury Dezsőről van szó.

1999. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Balatonlelle,] 1949. IX. 9.

Cara amica,

ebbe oggi a mezzogiorno la Vostra lettera,[1] nel frattempo anche Voi avrete avuto la mia in cui trovaste la risposta alle Vostre domande.[2] Oramai è deciso, se nulla impedisce, parto lunedì per arrivare a Peste alle dieci sera. Scenderò a Kelenföld ch'è più vicino, scrissi a Krencz che mandi uno dei camerieri alla stazione per fissare una tassì. Martedì la mattinata Vi telefonero – se posso avere communicazione. Qui ora fa veramente freddo – peggio che quando Voi foste qui – dimodochè sarei partito anche prima se non ci fosse frammezzo sabato e domenica. Sto in camera e leggo Schopenhauer, disgraziamente non è molto interessante. Le mie idee vanno molto più a fondo. I Vostri guai sono, purtroppo, più grandi, sfortunatamente in questo distritto le mie idee non hanno corso. Il gran male è che non solo c'è il male inevitabile che basterebbe già dapperse ma che c'è anche il male che Voi aggiungete. Lasciatevi finalmente governare dal buon senso e non sciupate l'aiuto che Vi vuol portare chi Vi vuol bene. Per vivere occorre non solo pazienza, ma anche sapienza.

Vostro

Lodovico

A helynév postabélyegzőről.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–240.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: H. Zádor Anna úrnőnek Budapest Rózsahegy u. 1/b.

Kedves barátnőm,

ma délben megkaptam levelét, időközben Magának is meg kellett kapnia az enyémet, amelyben választ talált kérdéseire. Most már eldőlt, hogy ha semmi se jön közbe, hétfőn elutazom, s este tízkor érek Pestre. Kelenföldön szállok le, az közelebb van. Krencznek írtam, hogy küldjön ki egy inast taxit foglalni. Kedden reggel telefonálok Magának – ha sikerül vonalat kapnom. Itt igazán hideg van, rosszabb, mint mikor itt volt – úgy, hogy már korábban elutaztam volna, ha nincs közben szombat és vasárnap. Ülök a szobában és Schopenhauert olvasom, sajnos nem nagyon érdekes. Az én gondolataim mélyebbek. A Maga bajai sajnos, nagyobbak, s sajnos ezen a téren nem számít, hogy én mit gondolok. A baj az, hogy nemcsak az elkerülhetetlen bajoktól kellene már megszabadulni, hanem azoktól is, amelyeket Maga tesz hozzájuk. Engedje végre, hogy a józan ész irányítsa, s ne hagyja kárba veszni annak a segítségét, aki jót akar Magának. Az élethez nemcsak türelem, hanem bölcsesség is kell. A Maga

Lodovico-ja

[1] A levél nincs meg.
[2] Ld. 1998. sz.
[3] Krencz János, az Eötvös Kollégium portása.

2000. FÜLEP LAJOS – KODOLÁNYI JÁNOSNAK

Lölle, 1949. IX. 12.

Kedves János,

ma d.[él] u.[tán] utazom Pestre, így hát most innen nem jutottam el Akarattyára,[1] de Pestről, remélem, sikerül még ebben a hónapban, vagy úgy, hogy reggeltől-estig, vagy úgy, hogy meghálok, az is lehet, hogy nem Pestről, hanem Veszprémből,[2] ahova szintén készülök néhány napra. Az akarattyai terv változatlanul aktuális.

A mielőbbi viszontlátásig üdv!

Lajos

OSzK Kézirattár Fond 201/220. 7. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Kodolányi János író úrnak Balatonakarattya Temesvár u. 22.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Kodolányi János ld. 1993. sz.

[1] Ld. 1993. sz.
[2] Nincs írásos nyoma FL veszprémi látogatásának.

2001. EGRY JÓZSEF – FÜLEP LAJOSNAK

Badacsony, 1949. IX. 18.

Kedves Lajosom,

örültem soraidnak. Jól esett, hogy kellemes és nem értéktelen emlékekkel távoztál tőlünk s balatoni világunkból.[1] Mondanom sem kell, mindég becsültem értékelni tudásod, ami a magamfajtának mindég csak örömére szolgálhat.

Remélem mielőbb újra viszontláthatunk, talán több időre is. Természetes, ha sikerül Pestre jutnunk – bár sajnos erre az utazással járó terhek miatt egyelőre nem igen számíthatunk, – feltétlenül fölkeresünk. Most csak ennyit k.[edves] Lajosom.

Kívánunk további minden jókat, jó egészséget és szép munkát

Sok öleléssel

Egry József

Ja, Lyka Károly[2] egész pontos címe: XII. Béla király út 17. Szabadsághegy
Kérlek, ha összejössz Lykáékkal, légy szíves üdvözletünket tolmácsolni.

MTAKK Ms 4586/49.
Kézírás a címzés oldalán ¼ résznyi méretű „Badacsony" c. képpel díszített lapon.
Címzés: Fülep Lajos úrnak egyet. tanár igazgató Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

Egry József (1883–1951) festő, grafikus. FL-sal való kapcsolatának kezdetét Egrynek az az 1934. V. 25-én kelt levele jelenti (FLev. III. 1049. sz.), amelyben megköszöni azt, amit FL a Pécsi Képzőművészeti Társaság kiállításán látható művei érdekében tett.

Nem tudni, találkoztak-e ekkor, vagy csak később. Lehetséges, hogy FL Budapestre költözése után együtt voltak Keresztury Dezsőéknél, aki jó barátságban volt Egryvel.

FL 1949. IX.-ben Balatonlelléről, XII. végén pedig Révfülöpről kereste fel Badacsonyban Egry Józsefet.

[1] FL 1949. VIII. 25-i látogatására utal. Ld. 1988/2., 1992/4. ill. 1997/2.

[2] Lyka Károly (1869–1965) művészettörténész, festő, 1902–1918 között a Művészet c. folyóirat szerkesztője. 1914–1936-ig a Képzőművészeti Főiskola tanára, majd igazgatója.

FL 1905 óta ismerte és tisztelte Lyka Károlyt. Lyka cikkeket kért tőle a Művészet számára, publikálási lehetőséget kínált neki az impresszionizmusról készülő könyve számára és támogatta külföldi ösztöndíjhoz jutását.

Amikor 1950-ben ismét találkoztak személyesen, FL-nak volt alkalma viszonozni a Lykától kapott segítséget. 1952. márciusában az Akadémia II. osztálya kérésére meleghangú jelentést írt Lyka életművéről, aki ennek nyomán megkapta a Kossuth-díjat. Ugyanebben az évben FL kezdeményezte Lyka számára a tudományok doktora fokozat odaítélését, ami némi anyagi biztonságot is jelentett. Ennek érdekében Lyka Károly Munkácsy-tanulmánya címmel cikket közölt a Szabad Nép 1952. XI. 29-i számában, s azt is sikerült elérnie, hogy Lyka számára tovább folyósították a korábban kapott „átmeneti pótlékot" is.

2002. FÜLEP LAJOS – BALÁZS BÉLÁNÉNAK

[Bp.] 1949. IX. 19.

Kedves Anna,

kívánsága szerint közlöm a vizsgálat eredményét: nem találtak semmit, ami a lázat okozhatja. Hanem a vizsgálat fájdalmas volt! Bár aki csinálta, mestere a szakmájának.[1] Ő viszont elismerte, hogy én meg mestere vagyok a türelemnek, mert az egész hosszú idő alatt nem mukkantam, pedig lett volna rá okom.

Tudja, hogy az autobusz megvárt? A chauffeur látta, hogy szaladok, megállította a kocsit a megállón túl. Vannak még kedves emberek.

Kezét csókolja

Fülep

A helynév postabélyegzőről.
MTAKK Ms 5022/72.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Balázs Béláné úrnőnek H. XII. Tamás u. 40.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Balázs Béláné ld. 1732/8.

[1] Noszkay Aurélra utal. Ld. 2006/4.

2003. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp.] 1949. IX. 19.

Kedves Barátom,

sajnálom, hogy tegnap hiába jött, – s meg se mondhattam akkor, milyen sürgős, fontos és kellemetlen ügyben kellett valakivel értekeznem. *Nagyon bizalmasan* írom meg: mire a Balaton mellől megjöttem, az a hír fogadott, hogy az Eötv.[ös] Coll.[egium] megszüntetését, ill. internátussá alakítását tervezik, ami az én itt-létemet fölöslegessé teszi.[1] Hivatalosan még nem közölték, a beavatottak tudnak róla. Tehát nekem lakást kell keresnem, s ha csak lehet, véglegest, hogy többet már ne kelljen hurcolkodnom. S ebben segítőkre van szükségem, akik ismerik a környéket s a vidéket. Ép a lehetőségeket tanulmányoztuk.

A könyvek jegyzékét[2] átnézem, amint lehet, s akkor értesítem. Bár hogy' telik majd nekem könyvekre ezután? és dolgozni így? anélkül pedig nem érdemes élni.

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

A helynév a feladóból.
MTAKK Ms 5691/40.
Kézírás.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Révai József nyomására Keresztury Dezső 1947-ben kénytelen volt befogadni Lakatos Imrét az Eötvös Kollégiumba ún. kutatói ösztöndíjjal. Lakatos azzal a megbízással érkezett, hogy előkészítse a kollégium szétrobbantását. Hamarosan élesen támadó és fenyegető hangú cikket adott közre „Eötvös Collegium – Győrffy Kollégium. (Az Eötvös Collegium a mérlegen)" címmel. (Valóság, 1947. I. évf. 2. sz. 107–124. p.)

1948 nyarán Kereszturyt eltávolították igazgatói székéből, s a helyébe kinevezett Lutter Tibor igazgatósága idején végbement a kollégium felszámolása. 1949. VIII. 8-án Lutter bejelentette Fenyő István, Hankiss Elemér, Kiss Béla Zsolt, Mohai Béla és Boksai György „lemondását" kollégiumi tagságukról. IX. 26-án népgyűlés keretében, amelynek fő programpontja a Rajk-per ismertetése és üdvözlése volt, Miklós Pál javaslatára a tagság egyhangúlag kizárta Károlyházy Frigyest, Lator Lászlót és Lipták Józsefet. A következő, X. 5-i népgyűlésen Lutter bejelentette Bruckner János, Domokos Mátyás, Horányi Mátyás, Kanócz István, Németh Géza lemondását, a vezetőség azonban nem fogadta el ezt a formát, hanem a megszégyenítőbbnek tekintett módon egyhangúan kizárta őket, valamint Benyhe Jánost és Vekerdi Józsefet is.

FL kezdettől fogva figyelemmel kísérte az eseményeket és számolt a maga helyzetében is bekövetkező változásokkal, mind a bölcsészkaron (ld. 2007. sz.), mind a Kollégiumban (ld. 1904/4.,

2046., 2060. ill. 2061. sz.) Hamarosan világossá vált számára, hogy távozásra fog kényszerülni, ezért ismét lakáskeresésbe fogott. (Ld. 1831/6.)

1950. VIII.-ra már Lutter pozíciója is megrendülni látszott, kizárták a pártból (ld. 2054. sz.). Távozásának körülményeit nem sikerült megismernem, mivel az Eötvös Kollégium levéltárából a Lutter Tiborra vonatkozó teljes iratanyag eltűnt.

Lehet, hogy Lutter bukásában Lakatos Imre sorsának is része volt. Lakatost u. i. 1950. IV. 20-án kizárták a pártból, még ugyanaznap letartóztatták, mégpedig Lutter Tibor lakásáról vitték el. Hat hétig az Andrássy út 60. magánzárkájában volt, majd VI. 30-án a kistarcsai, később pedig a recski internálótáborba került mint „kémgyanús, demokráciaellenes, trockista". 1953-ban szabadult.

Lutter csak 1950. VIII. 22-ig maradt igazgató az Eötvös Kollégiumban, amikor is átadta az addig a VKM alá tartozó intézményt a Tanfolyamellátó Nemzeti Vállalatnak. A kollégium még ez évben koedukált diákszállóvá alakult át. (Ld. Szász Imre: Ménesi út. Regény és dokumentumok. Bp. 1985. Magvető.; Fodor András: A Kollégium ez időre vonatkozó része.; Szabadon szolgál a szellem. Tanulmányok és dokumentumok a száz esztendeje alapított Eötvös Collegium történetéből. Szerk. Kósa László. Bp. 1995.; Congdon, Lee: Bűn és büntetlenség. Az ismeretlen Lakatos Imre. = Replika, 1998. 29. sz. 7–23. p.)

[2] A könyvjegyzék nincs meg.

2004. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1949. X. 15.

Kedves Lajosom,

ma hagyom el Rómát, szigorú munkaidő után, amely július után egész szeptemberben s mostanáig tartott. A hőség nem zavart, pedig rendkívüli volt és soká tartott. Ez is egy ok volt, amiért a Valle Giuliát[1] az előbbi lakás helyett, ahová mehettem volna, szívesebben választottam. Itt villamost sem hall az ember hogy a levegőről ne is beszéljünk. Most már remélem Tegnában hallok Rólad.

A régi szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/36.
Gépirat autogr. aláírással Roma – Teatro Marcello (Piranesi metszete) képeslapon.
Címzés: Ungheria Fülep Lajos dr. professzor úrnak Budapest Eötvös-Kollégium (föléírva kézírással:) Nagyboldogasszony útja.

[1] Kerényi a Via Giulia 1. sz. alatti római Magyar Intézetben szokott megszállni. A Valle Giulia a Monte Pinciotól északra lévő városnegyed.

2005. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1949. XI. 24.

Kedves Tanító Úr,

nagyon köszönöm az almát, – sajnos, jókora késéssel, aminek igen szokatlan és kellemetlen az oka. Szept.[ember] 13.- d. u. jöttem meg a Balatonról, kellemetlen tünetek miatt

vizsgáltattam magam, 26-án bevonultam az Új Sz[ent]t János kórházba, okt.[óber] 6.-án megoperáltak (prostata), s csak a napokban jöttem haza. A baj, ami miatt megoperáltak, az orvos szavai szerint nem is betegség, hanem csak fiziológiai jelenség, egy mirigynek idős embereknél nagyon gyakori megnagyobbodása, de kellemetlenkedik, zavar. Az operáció ma már (a penicillin és streptomycin óta) nem tartozik az u. n. veszedelmesek közé, de a legrosszabbak közül való. Nálam még komplikáció is történt, a tampon kivevésekor (a hason erre a célra meghagyott lukon át kihúznak egy gátban fekvő kb. méter hosszú gézt – no, nem kívánom senkinek), nagy vérzés indult meg, ami miatt vérátömlesztést csináltak, s két nap két éjjel 40.1°–40.2° lázam volt, mint utóbb lassacskán megtudtam, a másvilág küszöbét taposgattam, de hát visszarántottak. Ez aztán nagyon megkésleltette a gyógyulást. A kórházban egyébként kitűnő dolgom volt, fekvése, kertje gyönyörű, az operateur orvosnak-embernek a legkiválóbb, s általában mindenki végtelenül kedves és jó volt, az urológia épülete, amelyikben voltam, az idén tavasszal épült újjá (meglövöldözték), gyönyörű benne minden, ragyogó tiszta, egyszóval csak jót mondhatok mindenről és mindenkiről. Ami viszont magamat illet, most már a gyengeség is múlik, közérzetem jó, sőt olyan jó, amilyenre rég nem emlékszem. Egyelőre még be-bemegyek kezelésre a kórháza, ha majd nem lesz rá szükség, elmegyek valahova pár hétre.

(Most közlik telefonon, hogy a Hévízre való beutalásom[2] el van intézve, úgyhogy dec.[ember] elején megyek – persze, ha az Isten is úgy akarja.)

Az itt leírt bajok gátoltak abban is, hogy 6.-i levelét idején nyugtázzam s a holmimmal való sok fáradozását megköszönjem. Abban az időben még bent laktam a Jánosban, s csak akkortájban kezdtem fölkelegetni s a szobában egy kicsit járkálgatni, ami a hosszú fekvés, vérveszteség és nem-evés után – sokáig nem tudtam enni az émelygéstől, hiszen száznál több injekciót belém nyomtak – meglehetősen nehéz művelet volt. Próbáltam írni, de azt ugyan nem olvasta volna el senki. Ha késéssel is, nagyon köszönök mindent.

Az említett tárgyak közt nem szerepel a villanyóra, pedig, mint írtam, az enyém, mint ahogy a tanítói lakáson lévő az Öné.

A Magyaréknak[3] eladott függönyök körül, úgy látszik, egy kis félreértés történt. Jún.[ius] 2.-i levelében azt írja: „Magyarék szeretnének a ... függönyből 2 esetleg 4 db-ot megvenni", mire én azt írtam, hogy hajlandó vagyok, kivételesen nekik, *2 (két) db.-ot* eladni (s közöltem az árát. 6.-i levelében pedig: „Magyarék még a nyáron megvettek 5 db. rolót a Prof.[esszor] úr által írt áron, így 250 f[orin]t jár tőlük". Ismétlem, csak az ő kedvükért voltam hajlandó megválni kettőtől, mert ezeket is, mint a többi holmit, arra az időre tartogatom, amikor majd találok valahol egy kis vityillót, s ott esetleg szükségem lesz rájuk. Amire akkor nem lesz szükségem, túl adok rajta, viszont ha nekem kell ilyesmi, hol szerezzem be? Ilyen függönyt ma látni se lehet sehol. Ha még megvan jú.[lius] 2.-i levelére írt válaszom, kérem, vegye elő, az érdekel, vajjon félreolvashatóan írtam-e – ami egyébként éppenséggel nem lehetetlen az én írásommal. Még jobban érdekel azonban, lehetne-e valahogy reparálni a dolgot? Kérem, nézze meg levelemben az árat is, mert arra már nem emlékszem pontosan.

Az almás kosarat visszaküldjem?

Az almáról különben volt egy gondolatom, de nem tudom, megvalósítható-e. Arra gondoltam, talán lehetne Várkonyból – Maguktól vagy másoktól – nagyobb mennyiséget, 1–2 q-t

venni és küldetni (bár Pest el van árasztva almával), csak nagy nehézsége a Pesten hazaszállítás az állomásról, ami igen költséges. Mégis, szeretném tudni, elvben lehetséges-e, azaz lehetne-e ott egészen príma, válogatott almát kapni. Majd csak elutazásom és visszajövetelem után lenne aktualis, s majd meglátjuk az akkori árakat, érdemes-e a sok szállítási költség miatt (mert az edényt vissza is kell küldeni etc.)

A cement-tartályról még gondolkodom. Annak idején Rupert kőműves *egymaga* (nem mese, én láttam – igaz, hogy nagyon mérges volt) hengergette el a könyvtár másik végétől, a mosókonyha fala mellől, a mostani helyére.

Júniusi levelében mentegetőzik, hogy „talán fenntart" hosszú levelével, – mindig nagyon örülök, ha Várkonyból hírt kapok, nem tudok, nem is akarok onnan elszakadni, szeretnék egyszer már le is menni.

Hévízből majd közlöm címemet, most még nem tudom. De ha előbb ír, még itt ér, vagy utánam küldik.

Mind családostól szívből üdvözlöm

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Noszkay Aurélra utal. Ld. 2006/4.ű

[2] FL 1949. XII. 5–18 között volt Hévízre beutalva. XII. 19-től fizetővendégként még ott maradt, XII. 28–29-ét Révfülöpön töltötte, ill. onnan átgyalogolt Badacsonyba Egry Józsefhez, XII. 29-én este tért vissza Budapestre.

[3] Magyarék – zengővárkonyi gazdacsalád. A függönyvásárlás körüli zavart Császár János 1950. I. 15-i levele tisztázza, amelyben idézi FL sorait, aki levelében hozzájárult a függönyök eladásához.

2006. FÜLEP LAJOS – BERNÁTHNÉ PÁRTOS ALICE-NAK

[Bp.] 1949. XI. 26.

Kedves Doctor Asszony,

bocsánatot kérek, amért VIII. 15-i szíves soraira[1] ilyen késéssel reagálok, akkor azt hittem, személyesen tehetem, ott lévén a másik parton,[2] de lábam fájása gátolt a szabad mozgásban, úgy hogy Egry Jóskáig még csak eljutottam, tovább nem igen, legfeljebb szeptemberben, mikor már megjavultam, de amikor Önök – lapjának szövege szerint („szeptemberig itt maradunk") már aligha lehettek ott. Röviden beszámolok az azóta történtekről. Még szept.[ember]-ben bevonultam a Sz[en]t Jánosba, okt.[óber] 6-án megoperáltak (prostata – amire nem is gyanakodtam, más se,) a műtét hagyján, hanem utána nagyon rossz, a tamponkivételt követőleg komplikáció, elvérzés veszedelme, vérátömlesztés, 40.2° láz etc. úgy, hogy bizony csak nemrégen kerültem haza. A sebész, Noszkay,[4] embernek, orvosnak remek, s általában a János urológiája kitűnő hely. Amit azonban nem mert remélni senki – a krónikus, rejtélyes láz múlófélben van, pedig a hypertrophián kívül nem találtak semmit, sőt minden „ideális" volt, – pedig ugyancsak megvizsgáltak.

Jövő héten pár hétre Hévízre utazom, megjövetelem után tiszteletem teszem, hiszen adós is vagyok a vizsgálatért.

Mindkettőjüket szívből üdvözli igaz tisztelője

Fülep Lajos

A helynév a feladó alapján.
MTAKK (feldolgozás alatt)
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Bernáthné dr. Pártos Alice úrnőnek H. V. Klotild u. 4.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Bernáthné dr. Pártos Alice ld. 1983. sz.

[1] Nem maradt fenn.
[2] Balatonlellei üdülésére utal. Bernáth Aurél és családja rendszeresen a badacsonyörsi Csöndesvillában nyaralt. Ábrahámhegyi házukat 1953-ban vették. Bernáth Mária közlése.
[3] Ld. 2001. sz.
[4] Noszkay Aurél (1900–1987) urológus, 1926-tól a János kórház orvosa, 1943–1974 között az urológiai osztály osztályvezető főorvosa. FL. IX. 26-án feküdt be a kórházba és XI. 14-én tért vissza az Eötvös Kollégiumba.

2007. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

Hévízfürdő, 1949. XII. 9.

Cara,

végtelen hosszú levelet készültem írni máma, de közbevágott a mennykő, az egyetem szem.[élyzeti] oszt.[ály] vezető küldött egy csomó teleírandó ívet, mellé 2 pd. önéletrajzot kellett írnom, végül már görcs állott a kezembe meg a fejembe, s rémülten nézek papíros-ra-betűre.

Hétfői lapomon[1] megírtam, hogy jól helyeztek el, nagyon jó szobám van, a tóra néz, üveges folyosón megyek minden reggel a medencébe s benne is ülök jó órahosszat. A koszt – bőséges, jó anyagokból gyatrán megcsinálva. Tömeg-étkeztetés, – a működő néhány háznak csaknem minden lakója egy helyen kosztol, nagy a zsúfoltság, aki nem idejében megy, vár.

Már mozognia kellene, hogy idejusson.[2] Ne ragaszkodjon a Tud.[ományos] Tanács[3] beutalásához – itt mindenki szakszervezeti beutalással van, s az tán még több kedvezményt ad. De ragaszkodjon ahhoz, hogy vagy a Szanatoriumba, vagy a Rákóczi-házba utalják, ennek a kettőnek közös a medencéhez vivő folyosója. Persze, ha szaksz.[ervezeti] beutalásban benne van a mással egy szobába telepítés risicoja, akkor csakis a Tud.[ományos] Tanács útján! Gyors is.

Quanto a me – jól vagyok, solo solingo, beszélnem nincs kivel.

A tóban még virít a piros lotus.

De mindez nem érdekes – aggódva várom híreit. Kérem, tájékoztasson, nem kell sok időt tölteni vele, röviden, lakonikusan írjon, tudja, mi érdekel. Apjáról[4] is írjon.

Mutattam a zebegényi hirdetést,[5] ugy-e? Sajnos, nem tudtam kimenni megnézni a házat, pedig ez elérhető volna (18 ezer), kényszerű eladás. Ki alkalmasat lehetne megnézésére kiküldeni? Ha tud valakit, nyomban megírom a pontos adatokat. Napidíjat fizetek.

A M.[agyar] N.[emzet] mai száma közli a Haladás hirdetését a tartalomjegyzékkel, benne: „Gyökeresen megváltozik az egyetem bölcsészeti kara" – elküldené? elég a cikk is.[6] (Itt nem kapni ezt a lapot.)

Kérem, kímélje magát, ne izguljon, sokat ne cigarettázzon s írjon, amint teheti.

Tanti abbracci

Lodovico

MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–241.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A lap nincs meg.
[2] Tudomásom szerint Zádor Anna nem volt Hévízen.
[3] A Magyar Tudományos Tanács 1948. IX. 8-án létesült a XXXVIII. törvény alapján. Célja a tudományos élet tervszerű irányítása volt, elnöke Gerő Ernő pénzügyminiszter, társelnöke Ortutay Gyula VKM miniszter. 1949. XII. 15-én megszűnt, feladatkörét a Magyar Tudományos Akadémia vette át.
[4] Ld. 1989/2.
[5] Ld. 1993/2.
[6] A Magyar Nemzetben rendszeresen megjelent hirdetésként a Haladás c. hetilap tartalma. Az egyetemi reformról szóló cikksorozat keretében a lap 1949. XII. 8-i száma (2. p.) „Nem ballag már a vén diák. Beszélgetés Tamás Lajos dékánnal a gyökeresen megváltozott bölcsészeti karról" c. interjú jelent meg.

2008. FÜLEP LAJOS – KODOLÁNYI JÁNOSNAK

[Hévíz,] 1949. XII. 11.

Kedves János,

itt vagyok megint a Balaton térségében, s hazafelé útba ejteném Akarattyát[1] 1–2 napi megszállásra, ha t.[udni] i.[llik] Egrytől[2] olyan választ kapok, hogy itteni beutalásom eltelte után (jövő hétfő, 19.) Badacsonyban valahol ellakhatom, amiért aztán a zalai parton utaznék haza, mert ha nem, akkor a sokkal jobb vonatú somogyin megyek. Aligáról pedig nem látom a Hozzád eljutás módját,[3] Te se írtad meg aug.[usztus] 15-i leveledben – hacsak nem tudnál Akarattyáról valami rendes kocsit (legalább féderes üléssel) az aligai állomásra értem küldeni (persze józan áron). A másik feltétel még, hogy a leveledben írt megszállási lehetőség most is megvan-e. (A szomszédban nyugd.[íjas] kisasszonyoknál.)

Talán most mégis csak sikerül az akarattyai terv!

Kérlek, írj mindjárt, hogy itt érjen, s valami másfelé döntésemet megelőzőn.

Szívből üdvözöl

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 201/220. 8. sz.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Kodolányi János író úrnak Balatonakarattya Temesvár utca 22.
Feladó: Fülep Lajos Hévízfürdő Szanatorium.

[1] Ld. 1993., 1996. ill. 2000. sz.
[2] Egry nem tudott szállást szerezni FL-nak. Ld. 2013/4.
[3] FL nem jutott el Akarattyára. A házvétel ld. 1993/2.

2009. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Hévízfürdő,] 1949. XII. 12.

Cara Amica,

vennì qui il 5. c.[orrente], e Vi scrissi una cartolina[1] il giorno stesso, altresì una lettera[2] alcuni giorni dopo, ma sino oggi non ebbi nessuna notizia da Voi e ciò m'inquieta non poco. Se non mi avete scritto sempre ancora, Vi chiamerò per telefono una di queste sere verso le nove.

Oggi ho sentito che per natale verranno più di 300 e staranno una settimana, ciò che renderà il bagno molto problematico perchè la stanza dove si spoglia e veste è angustissima anche ora. Non posso neppur immaginare come faranno. In ogni modo vorrei rimanere fino al Vostro arrivo per poter star insieme alcuni giorni.

Ma in ogni modo – scrivete!

Con saluti affettuosi

Lodovico

A helynév a feladóból.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–242.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Harkányiné Zádor Anna úrnőnek Budapest II. Rózsahegy u. 1/b.
Feladó: Fülep Lajos Hévízfürdő Szanatorium.

Kedves Barátnőm,

folyó hó 5-én jöttem ide, még aznap írtam Magának egy lapot, néhány nappal később levelet, de mindmáig nem kaptam Magától semmi hírt, s ez nagyon nyugtalanít. Ha mostanáig sem írt, kérem, telefonáljon valamelyik este 9 körül.

Ma hallottam, hogy karácsonyra 300-an jönnek s egy hétig maradnak, ami nagyon problematikussá teszi a fürdést, mert az a helyiség, amelyben vetkőzünk és a ruhát hagyjuk, már most igen szűk. El se tudom képzelni, hogyan oldják meg. Mindenképpen szeretnék ittmaradni az érkezéséig, hogy néhány napot együtt töltsünk.

De mindenképpen – írjon.

Szeretetteljes üdvözlettel

Lodovico

[1] FL lapja nem maradt fenn.
[2] Ld. 2007. sz.

2010. ERASMUS. SPECULUM SCIENTIARUM – FÜLEP LAJOSNAK

[Fribourg, 1949. XII. 13.)

Dear Sir,

After three difficult years of exixtence and considerable losses, Dr. K.[álmán] G.[usztáv] Kollar,[1] the first owner of the copyright and the proprietary rights of The Review ERASMUS,[2] has decided to hand over this proud creation to Dr. Rudolf Jud, the former Secretary of the Review; this is according to the contract made at Cologne, on July 13th 1949. Since September 1st 1949, Dr. Jud has been responsible for the publication of the Review.

Contemporary international complications were to blame for the fact that the Review was not issued punctually, but from next January it is promised to appear regularly and in single issues. Would you therefore send as soon as possible all the essays still in your hands to the Editors in Fribourg-Basle, where all correspondence should be addressed in future.

It would e very kind of you, if you could give us your opinion as to the purpose and the possibilities of a scholarly Review like ERASMUS. Our efforts are of little use, if there is not a lively contact between our co-operators. We kindly invite you to visit us, whenever you happen to stay at Basle. There will always be a room at your disposal.

If we manage to increase the number of our subscribers – and we already have an esteemed number – we shall be able to pay you properly for your contributions. We invite you to acquaint yourself with the select and reliable international survey, as ERASMUS presents it, by a subscription to the Review. This will spare you time and money and perhaps a good deal of troubles.

Kindly tell us, if there are any changes to be made on your contributors'card of 1947 (esp.[ecially] address! cf. envelop!). Would you tell us the languages you understand. We intend printing a full list of our cooperators.

Very faithfully yours,

Dr. Rudolf Jud

Hely és dátum postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4586/129.
Soksz. autogr. aláírással ERASMUS Speculum Scientiarum feliratú levélpapíron.
Rajta: Address up to April 1st 1950: Fribourg/Switzerland, 22 Avenue de Jolimont From April 1st 1950: Basle/Seitzerland, Hirzbodenweg 80.
Címzés: Hn. Prof. Louis Fülep Pécsvárad Hongrie. (Áthúzva, helyette kézzel:) Ötvös [!] kollégium. (áthúzva, helyette:) Hévízfürdő Szanatorium.
Feladó (nyomt.) Les Éditions du Panthéon (áthúzva:) 440, rue des Épouses (helyette:) Fribourg/ Suisse

Tisztelt Uram,

Három nehéz év és tekintélyes veszteségek után Kollár Kálmán Gusztáv úr, az Erasmus folyóirat kiadói és tulajdonjogának első birtokosa úgy döntött, hogy e pompás művet átadja dr. Rudolf Judnak, a lap korábbi titkárának; a Kölnen 1949. július 13-án megkötött szerződés értelmében 1949. szeptember óta dr. Jud felelős a folyóirat kiadásáért.

Ezidei nemzetközi bonyodalmak az okai annak, hogy a folyóirat nem jelent meg pontosan, de jövő januártól ígéret szerint rendszeresen és egyes füzetekben jelenik meg. Szíveskedjék tehát minden cikket, amely Önnél van mielőbb elküldeni Fribourg-Baselbe a kiadóhoz, ahova ezután minden levelezés címezendő.

Nagyon kedves lenne Öntől, ha megírná véleményét egy olyan tudományos folyóirat céljáról és lehetőségeiről, mint amilyen az Erasmus. Keveset érnek erőfeszítéseink, ha nincs eleven kapcsolatunk munkatársainkkal. Szívesen kérjük, látogasson meg, valahányszor Bázelben jár. Mindig lesz szobánk az Ön számára.

Ha sikerül szaporítanunk előfizetőink számát – és máris tekintélyes számban vannak, – rendesen fogunk tudni fizetni közreműködéséért. Felkérjük, ismerkedjék meg azzal a válogatott és megbízható nemzetközi áttekintéssel, amelyet az Erasmus nyújt s fizessen elő a lapra. Ezzel időt és pénzt, s talán sok zavart is megtakarít.

Szíveskedjék közölni, van-e változtatnivaló a közreműködők 1947-es nyilvántartásában (különösen a címzés, azaz a boríték szempontjából). Szíveskedjék közölni, milyen nyelveken ért. Tervbe vettük munkatársaink teljes listájának kinyomtatását.

Tisztelettel

Dr. Rudolf Jud

[1] Az Erasmus 1951-es évfolyamában megjelent a cikkek General Index-e és az Authors névjegyzéke, amely nem tartalmazza FL nevét, aki sose írt a folyóiratba. Neve azért szerepelt a kiadói nyilvántartásban, mert Kollár Kálmán szerette volna bevonni a folyóirat szerzőinek sorába.

2011. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Hévízfürdő,] 1949. XII. 14.

Cara Amica,

ma délben kaptam 11.-i levelét,[1] ép jókor, mert már elhatároztam, ha d.[él] u.[tán] se érkezik semmi, este telefonálok. Nyomban válaszolok is, ha csak röviden is, bár egy lapra bőven elfér minden esemény, ami itt történik, recte nem történik. De előbb hadd ismételjem meg, hírei nyomán, mint már annyiszor, hogy mennyire magaméként érzem mindazt, amit a bajokról ír, azzal együtt, hogy bizonyos vagyok a fokozatos javulásban. Lám az egyetem is,[2] annyi meddő tervezgetés után, megjött magától, s ha sok dolgot ad is, mégis visszavitte ahhoz a munkához, ami a hivatása, s ez is majd mindig könnyebb lesz, különösen ha nem kell, mint most, kétféle malomban őrölnie és őrlődnie, ami mindennél roszszabb. De MUMOK[3] – vaszisztasz? Mumiák Mozgalmi Közössége? De bánom is én, csak hagyjon elég időt és nyugalmat, hogy a műv.[észet]tört.[énet]ben dolgozhasson, amiben ma Maga az egyetlen, aki produkálni képes. Ezt az mondja, aki a legszigorúbb. – Köszönöm a pesti referatumot, én hasonlókról nem tudok beszámolni. Társaság? nobody, magamban vagyok, szám csak evésre-ivásra használom, d.[él]e.[lőtt] korán, fürdés, míg nincsenek nagyon sokan s a víz is tiszta, d.[él]u.[tán] sétálok, utána olvasok, korán (7-kor) vacsorázom, utána még járok egy kicsit, aztán olvasok, 9 és 10 közt lefekszem, bár silányul alszom. A fürdő, úgy látszik, csakugyan igen jó hatású, rám is, másokra is, mint a vízben kutyorogva hallom beszédükből. Közben az idő nagyon meghívült. Egregyre már jövetelem másnapján kimentem, gyönyörű napos időben, ma másodszor, ködben, zuzmarában, csak ép hogy a templomot megsüvegeljem, akkora, mint a Maga kávéfőzője,

s mégis nagyobb, mint ma minden együtt véve. S az odahelyezése! – Az autobusz utasára, sajnos, minden ráillik, amit ír, tán nem a külsejére, ami nem is fontos, annál inkább a belsejére. Nagyon sajnálom őt, bár aligha értené meg, hogy miért. De honnan örökölte? Non capisco. – Mikor jön?

Affettuosamente salutovi

Lodovico

Helynév a feladóból.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–243.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Harkányiné Zádor Anna úrnőnek Budapest II. Rózsahegy u. 1/b.
Feladó: Fülep L. Hévízfürdő Szanatorium

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Zádor Anna 1948-tól adott elő az egyetemen.
[3] Múzemok és Műemlékek Országos Központja. 1949. XII. 15-én létesült, 1952-ig működő felügyeleti intézménye a VKM és a Tudományos Tanács, utóbb a Tudományos Akadémia keretében.
[4] Hévíz melletti falu, XII. századi románkori templomáról nevezetes.

2012. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Hévízfürdő] 1949. XII. 15.

Cara,

ma a Tud.[ományos] Tan.[ács]-tól[1] a következő levelet kaptam: „Dec.[ember] hó 10-én kelt levelére sajnálattal értesítem, hogy a hévízi üdülést nem lehet meghosszabbítani, mert a Tud.[ományos] Tan.[ács]-nak önálló üdülője létesült Pécsen, a Napsugár szálló, így a jövőben csak oda történhet a beutalás. Lutter Tiborné szoc.pol."[2] Ez azért érdekes, mert a napokban kaptam meg, igaz, hogy még XI. 21-én kelt, ide utánam küldött körlevelüket, melyen arra kérnek választ, hol kívánok télen üdülni, „Galyatető, Mátraháza, Löverek és Dobogókő üdülőhelyek valamelyikén"-e – tehát bárhol, csak Pécsett nem, három hét múltával pedig sehol, csak Pécsett. Ezt nevezem dinamizmusnak! Általában a 3 hét, úgy látszik, valamint szent szám, mert itt a személyzetet is 3 hetenként cserélik, csak ép nekem nem adták meg anticipálva a „jövőben"-t a jelenre.

Azért sietek ezt megírni, mert ha csakugyan így van, helyesebben a Maga tervezett jövetele[3] idején még így lesz (s nem fordul úgy, hogy csakis Hévízen lehet üdülni), akkor a Maga Tud.[ományos] Tanácsi[4] beutalása füstbe ment, más beutalással kellene tehát módot találni arra, hogy külön szobát kapjon.

Az én beutalásom vasárnap, 18.-án végződik, utána napi 50 for.[int] pensio áron maradhatok, s maradok is, de még nem tudom, meddig, mert ez így fürdővel s egyebekkel kb. napi 70 for.[int], amit addig még csak érdemes ráköltenem, amíg fürdök, mert a fürdő használ, már pedig a canonicus 21-el, azt hiszem, be fogom fejezni, mert a fürdő meg is húz. Fürdő nélkül itt maradni ilyen áron nem érdemes. Akkor vagy hazamegyek vagy (elfogyott a tinta a penből) valahova a Balaton mellé, ha olyan választ kapok, vagy haza,

s onnan Sopronba, ha olyan az idő. De azért így is maradnék Hévízen, ha tudnám, hogy Maga nem túlságosan sokára jön, s bizonyosra várhatnám. Vagy nem ragaszkodik Hévízhez? s megpróbálja a Tud.[ományos] Tan.[ács]-nál azt a pécsi Napsugarat?[5] Én oda is elmennék, ha lakhatom ott beutalás nélkül, mert ezt nekem ezen a télen már nem fognak adni, viszont kérdés, lakhat-.e ott más, mint beutalt.

In somma: tudakolja meg, döntsön és értesítsen, mi a terve, mit határozott.

Pécsnek egy előnye van télen, általában melegebb szokott lenni más vidéknél, délebbre esvén, fürdője azonban nincs, mert vize sincs.

A ház ügyében mostanában leginkább Esztergomra[6] gondolok, amit Maga is ajánlott, de tudni kellene, nem pusztított-e ott nagyon a háború, s miatta nincs-e lakásszűke. Nincs valakije, aki megmondhatná?

Con molti abbracci

Lodovico

A helynév a tartalom alapján.
MTAK MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–244.
Kézírás, részben ceruzával.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 2007/3.
[2] Ld. 1988/1.
[3] Ld. 2009/2.
[4] Ld. 2007/2.
[5] Ld. 2007/3. FL nem utazott Pécsre.
[6] Ld. 1993/2.

2013. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Hévízfürdő,] 1949. XII. 22.

Cara amica,

hétfő esti keltezésű, tehát nyilván kedden postára tett levelét[1] meglepő hamar kaptam meg, tegnap, szerdán. Nem válaszoltam rá azonnal, mert értesítést vártam Révfülöpről,[2] ahol az egyik szálló állítólag ilyenkor is fogad vendéget, de nem jött meg ma se, s így nem tudok semmi bizonyosat se írni „terveim"-ről, amik, mint látható, nemcsak tőlem függnek, hanem honi szokásoktól is. Hétfő óta u. i. fizető vendégként vagyok itt (pensio 50 f[orint] + fürdő + etc.) s így csak addig érdemes, amíg fürdök, a fürdést pedig pár nap múlva befejezem, mert hasznos ugyan, de alaposan meg is húz, fogytam is, egyéb hatása is van, ami miatt ma szünetet is tartottam; helyette besétáltam Keszthelyre meg vissza, mert Egregyre[3] menni nem lehet a sártól. Szóval innen karácsony után közvetlenül elmegyek, vagy haza, vagy ha addig megfelelő válasz érkezik, R.[év]fülöpre, mert erre felé nem lehet sehova se, írtam Egrynek[4] Badacsonyba, tőle is, Fonyódról is negatív válasz jött, sehol se fungálnak. Ha csakugyan Pestre megyek, majd közösen kisütünk valamit.

Részletes beszámolója megnyugtat, mert látom, mégis csak mozog a dolog, s lesz belőle valami és jó lesz. Csak idő kell hozzá. Col tempo e colla paglia si maturavi le naspole.[5]

Boldog és nyugodalmas ünnepi napokat kívánok affettuosamente

Lodovico

A helynév a feladó alapján.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–246.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés:Harkányiné Zádor Anna úrnőnek Budapest II. Rózsahegy utca 1/b.
Feladó: Fülep Lajos L. Hévízfürdő Szanatorium.

[1] A levél nincs meg.
[2] Hévízi üdülése után FL XII. 27-én Révfülöpre ment, másnap átgyalogolt Badacsonyba Egry Józsefhez, harmadnap este visszautazott Budapestre. Az üdvözlet nem maradt fenn.
[3] Ld. 2011/4.
[4] Egry válasza nem maradt fenn.
[5] Olasz közmondás: mindennek megjön az ideje. Szó szerint: Az idő és a szalma érleli a naspolyát.

2014. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

Hévíz, 1949. XII. 27.

Cara,

a tegnapi szép idő után ma reggel pocsékul esett, haboztam, menjek-e Révfülöpbe[1] vagy ne (az egyetlen hely a Balaton mentén, ahonnan szállás lehetőségének híre érkezett), de mivel délfelé valamelyest megjavult az idő, a menés mellett döntöttem, – lehet, hogy meg fogom bánni, mert túlságosan meleg van ahhoz, hogy jó idő lehessen, de most már el van vetve a kocka, a táviratot elküldtem, szükségem is van néhány napi átmenetre Hévíz és Pest közt, mert a húsz fürdő itt alaposan meghúzott, nem híztam, hanem fogytam, s az idegeim is megsínylették, rosszul alszom etc. etc. (Egyebekben azonban jó hatású volt a víz.) Így tehát holnap, szerdán d.[él]e.[lőtt] megyek innen, s címem mostantól *Révfülöp, Hullám szálló, Zala megye.* Nagyon kérem, amint ezt megkapta, azonnal küldjön egy sort, sőt legjobb szeretném, ha táviratot küldene (arra persze szükségtelen „Zala megyét" is ráírni), egyrészt, mert *nagyon* várom hírét hogylétéről, másrészt, mert R.[év]fülöp afféle sötétbe ugrás, nem tudom, milyen lesz a szállás, meg bírok-e maradni benne, s nem megyek-e onnan valahova máshova, ha közben mégis akad valami hely, vagy Pestre – de bármelyik eshetőség *előtt* hírt kell kapnom Magától. Ha táviratot küld, akkor is írjon is, mert a lényeges mellett a részletek is érdekelnek – az egyetemi szünetben most már jobban rá fog érni. Nagyon örültem az apjáról[2] szóló jó hírnek, írja meg, javulása tartós-e, s általában írjon a többiekről is. S arról is, lesz-e végre valami a szabadságából? Ha Révfülöp jónak talál bizonyulni, nem volna kedve hozzá? Amint megtapasztaltam, referálok róla.

Buon capo d'anno ed affettuosi saluti dal Vostro

Lodovico

MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–246.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 2013/2.
[2] Ld. 1989/2.

2015. FÜLEP LAJOS – BERNÁTH AURÉLNÉ PÁRTOS ALICE-NAK

[Bp.] 1950. I. 2.

Kedves Doctor Asszony,

hálásan köszönöm Mindkettejüknek és szívből viszonzom a Révfülöpre[1] utánam küldött jó kívánságot,[2] – ahova úgy kerültem, hogy három heti hévizezés után nagyon megszomjaztam a Balatonra, mindenáron szerettem volna 8–10 napot valahol eltölteni, sajnos lehetetlen. Révfülöpön csak úgy tudtam két napot eltölteni, hogy jóformán ott se voltam, egyiknek délelőttjén sétáltam Badacsonyba, délutánján Egrynél[3] voltam, másnap elutaztam. Ennyi is elég volt annak megállapítására, hogy a Balaton télen összehasonlíthatatlanul szebb, mint nyáron, persze, mikor a nap süt. A részleteket – s az operáció[4] kalandját – majd élőszóval mondom el.

Addig is mindkettejüket szívből üdvözlöm

Fülep Lajos

A helynév: postabélyegző.
MTAKK (feldolgozás alatt)
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Bernáth Aurélné dr. Pártos Alice kórházi főorvos úrnőnek H V. Klotild u. 4.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Bernáthné dr. Pártos Alice ld. 1983. sz.

[1] Ld. 2013/2.
[2] Az üdvözlet nem maradt fenn.
[3] Egry József ld. 2001. sz.
[4] Ld. 2006/4.

2016. FÜLEP LAJOS – MEDGYESSY FERENCNEK

Bp. 1950. I. 9.

Kedves Ferim,

rég készülök menni és írni, de közben olyan kalandokra adám vén fejemet, mint egy prostata operácio, amellyel csaknem sikerült elbúcsúznom ettől az árnyékvilágtól, utána Hévízre menék, ahonnan csak tíz napja jöttem meg, szerencsére nyomban meg is kaptam az itt kötelező pesti nyavalyát, a takonykórt, de most már búcsúzom tőle, s azt remélem,

mire válaszod megjön, hogy mely napok délelőttjén vagy otthon, mehetek is, – már nagyon szeretnélek látni, meg azt is, amit csinálsz. Tehát kérlek, adj róla hírt.

A viszontlátásig is szeretettel köszönt

F.[ülep] Lajos

OSzK Kézirattár Fond 25/183.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Medgyessy Ferenc szobrászművész úrnak H. Százados úti művésztelep
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Medgyessy Ferenc (1881–1958) szobrász. A levelezésből nem derül ki, mikor ismerkedett meg FL Medgyessy Ferenccel. 1949. III. 27-én tanítványaival járt a műtermében. (Fodor A.; Ezer este... I. 31–32. p.)

2017. MEDGYESSY FERENC – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1950. I. 12.

Kedves Lajos

velem is most kacérkodott a „kérlelhetetlen".[1] De bebújtam előle az ágyba 2 napra s így csak elsuhant mellettem.

Tudod, hogy bármikor örömmel látlak, de hívj fel 143–524-on előzőleg, hogy biztosan találj.

Szeretettel üdv:

M[edgyessy] Feri

MTAKK Ms 5687/288.
Kézírás Roma – Museo Nazionale di Villa Giulia Apollo di Veio: La testa veduta di profilo (Terracotta di Arte Etrusca, VI–V. a. C.) feliratú képeslapon.
Címzés: Fülep Lajos egyet. tanár úrnak XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Budapest
Medgyessy Ferenc ld. 2016. sz.

[1] Ld. 2016. sz.

2018. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1950. I. 13.

Est, est, est.[1]

Kedves Lajosom,

Roma még mindig fennáll, mint két év előtt. Giulio[2] ugyan megint eladta a kocsmát, de újat vett a Piazza Lodin.[3] Hogy a hülyét vonatra pakolták és visszavitték oda, ahonnan jött

(vagy majdnem) úgyis tudod. 20.-áig vagyunk itt Magdival,[4] azután a régi címen. Nagyon melegen üdvözlünk mindnyájan.

Ölel

Károly

Ilona[5] Edith[6] Magdi

MTAKK Ms 4588/37.
Kézírás Roma – Teatro Marcello feliratú, Piranesi metszetét ábrázoló képeslapon.
Címzés: Ungheria Illmo Prof. re Lodovico Fülep Eötvös Collegium Budapest XI.

[1] Ld. 1947/12.
[2] Ld. 1917/2.
[3] A Santa Croce in Gerusalemme templom közelében levő tér.
[4] Ld. 1795/6.
[5] Basch Ilona ld. 1911/3.
[6] Basch Edith ld. 1911/3.

2019. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1950. I. 18.

Kedves Tanító Úr,

megkaptam és köszönöm sok érdekes hírt tartalmazó részletes levelét.[1]

Hogy „ne vegyem rossz néven, ha…" – nem látok rá semmi okot, hiszen mindig mindent kitűnően intézett el, s ha a függöny dolgában valami nem egészen szándékom szerint történt, én vagyok az oka, a szándék nyilván a fejemben maradt, nem került a levelembe, és jobban emlékeztem a szándékra, mint a levélre. Az árát Magyarék most már bármikor küldhetik, de hogy megkíméljem őket az utalvány-írás gondjától, ide is mellékelem készen. Én most nem írhatok nekik külön, sok hónapnyi elmaradt levél restanciáját kell ledolgoznom, de kérem, adja át nekik üdvözletem, különösen Magyar néninek jó kívánságomat gyógyulásához, amiben, ha a baja csakugyan rák, sajnos, nem lehet bízni – ez ugyan még a kisebbik rossz volna, mert egyszer neki is meg kell halnia, de szegénynek, mint az egész élettel, ezzel is balszerencséje van, mert a gyomorrák egyik leghosszadalmasabb és fájdalmasabb módja az elmúlásnak. Amit a villany-óráról ír, sehogyse tudom megérteni, beszéltem F.-vel,[2] azt mondta, leszedhetik, de újra csak hitelesítés után engedik, ha engedik, ami által egyszerűbb és olcsóbb a kölcsönóra beszerelése? Ezt nehezen tudom F.-nek elhinni, mert értesüléseim szerint nem könnyű az új óra beszerzése. Lehet, hogy nekik van bőviben, de mindenütt nincs, hiszen, mint írtam, egy nekem kínált házban bent van a villany, de óra nincs, petroleummal világítanak. Ezért hát mégis jobb lesz azt az órát leszerelni, de kérem, csinálja úgy, hogy sok elfoglaltsága közben ne okozzon munkatöbbletet, hanem amikor éppen Pécsváradon jár, szóljon be hozzájuk, vagy üzenjen nekik a postással – de hiszen telefonálni is lehet!

Az almát most már csakugyan nem tudom érdemes-e küldeni. Az idő is bizonytalan, meg is fagyhat, de meg a tél elején olvastam az újságban valami rendeletet, mely a küld-

hető mennyiséget korlátozta, már nem emlékszem, mennyire. Tegnap vettem 15 kg. Jonathánt és Deliciousst, a lehető legszebbet, 4 f[orint]os árban, ha ilyenféle árat megkapnak érte Pécsett, nem érdemes vele vesződni, különösen a levelemben megírt szállítási körülményesség miatt.

Én most már sokkal jobban vagyok, négy hétig voltam Hévizen[3] s a Balaton mentén, még szívesen maradtam volna a tó partján, de az idő megbomlott, s akkor ott nem kellemes a világ; gondoltam, Pestről elmegyek még valamerre, de az idő most nem arra való. Lehet, hogy majd később, de az is lehet, hogy most már nem mozdulok tavaszig.

A szíves meghívást nagyon köszönöm, de a nyakukra semmi esetre se megyek, éppen elegen vannak ahhoz a lakáshoz, talán akad majd valami más megoldás, mire alkalmas lesz, egyhamar aligha, mert attól tartok, a későn beköszöntő tél szokása szerint soká fog elbúcsúzni. Az is lehet, hogy Pécsre megyek,[4] vagy ottani barátaimhoz, vagy a Napsugár szállóba, amiből nemrég tudós-üdülőt csináltak, s ott üdülő barátaim[5] igen szépeket írtak róla.

Nagyon érdekes, amit a várkonyi osztály-állapotokról ír, de innen persze csak nagyjában sejthetem a konkrét mozzanatokat. Érdekel személyileg is, de objektíve szociológiailag is. Vajjon, ha még ott volnék, milyen volna helyzete? s nem okoztak volna-e nekem annyi bosszúságot, hogy már azért is otthagytam volna? Egyáltalán nem fontos, s nem kívánok magamnak semmilyen elégtételt, de azt hiszem, megjön az idő, amikor majd eszükbe jut egy és más velem kapcsolatosan – ami vörös posztó volt a szemükben, de majd jó volna, ha ott volna.

Müller Toncsi Katicának az ura? Ha igen, lehetett meglepetés, mert K.[atica] már nem hitt az ura élő voltában.

A kis kosarat, meg Szépék ládikáját hamarosan küldöm, legjobb volna, ha valahogyan kombinálva lehetne.

Mindnyájukat szívből üdvözlöm, a jó ismerősöket is

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Az 1950. I. 15-én kelt, e kötetben nem közölt levél Ácsné dr. Császár Piroska tulajdonában van.
[2] Kiléte ismeretlen.
[3] Ld. 2005/2. ill. 2013/2.
[4] FL nem utazott Pécsre.
[5] Tudomásom szerint Szabolcsi Bencére utal. Ld. 2048/5.

2020. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Roma, 1950. I. 19.

Kedves Lajosom,

hát én már tudtam, hogy az operació[1] sikerült, sőt azt is, hogy egészen legény lettél utána – itt is ezt csiripelik a verebek s közben biztosan a képeslapunkat[2] is megkaptad. De

azért nem kevésbé örültünk Magdival együtt, hogy Tőled hallottuk ilyen részletesen a jó hírt. Magam is élvezem az orvostudomány áldásait. Van egy injekció a migrén ellen, amely már majdnem teljesen kigyógyított. Itt Rómában adják nekem, a munkámon kívül azért is kell mindig újra meg újra jönnöm. S bár Tegnában is nyugodt – bár nem egészen gondtalan – az élet, szívesebben nyugodnék itt meg, egy helyben. Olyan nagy az építkezés, hogy még egy saját lakás sem volna már teljesen lehetetlen belátható időn belül, ha a még mindig tartó s még mindig elég szabad, alkalomról alkalomra megbeszélt előadások nem kötnének máshova. Munkáimról, amelyeket közben írok, majd Tegnából számolok be részletesen. Carlóról[3] is, akit karácsony előtt Tessinben láttunk, nálunk csak egy ugrásra s nem a legjobb színben és formában. Úgy látszik, Párisban sem könnyű tanszékhez jutni. Az én állandó íróasztalomat a Falconieriben[4] tudod, ki hiúsította meg. Az utolsó meghívásomat oda, ottlakásra, datum szerűen kimutathatólag elszaboltálta, azért vagyok állandóan kénytelen más és más vendégszeretetet elfogadni. Holnapután utazunk haza és várjuk leveledet! Magdi üdvözöl, szeretettel ölel

Károlyod

MTAKK Ms 4588/38.
Gépirat autogr. aláírással postai levelezőlapon.
Címzés: Ungheria Fülep Lajos dr. prof. Budapest XI. Nagyboldogasszony-u. 11.
Feladó: Prof. Dr. K. Kerényi, Tegna, Ticino.

[1] Ld. 2006/4.
[2] Ld. 2018. sz.
[3] Tolnay Károlyra utal.
[4] A Palazzo Falconieri-ről, a római Magyar Intézetről van szó. Ld. 1795/3.

2021. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Paris, [1950.] I. 19.

Kedves Barátom!

Nagyon örültem kártyájának[1] és annak, hogy teljesen felgyógyult (betegségéről hallottam a Svájcban).[2] Én is ágybanfekvő beteg voltam októberben. December második felét Firenzében töltöttem; gyönyörű volt, (az időjárás is) és újra összeszedtem magam.

Az „Erasmus"[3] persze jó lesz; de kezdek szkeptikus lenni, mert hiszen három-négy esztendővel ezelőtt is azt írta nekem, hogy majd az „Erasmusban" publikál egy megbeszélést!! Ugyancsak négy év óta várom, hogy megküldje nekem a háború alatt (vagy után?) megjelent műtörténeti cikkét,[4] – de mindeddig hírét sem láttam, pedig megígérte azt is, hogy beküldi nekem. Kértem annak idején (úgy 5 év előtt) pár magyar irodalmi könyvet olvasásra,[5] azokat sem küldte el nyilván, mert másoktól küldött könyvcsomagok hazulról mind megérkeztek. Ez utóbbiakat ne is küldje már; viszont a Maga írásainak egy-egy példányát mégiscsak beküldhetné végre! Örülnék nekik.

Szeretettel öleli

Carlója.

American Express
Paris

Az évszám: postabélyegző.
MTAKK Ms 4590/73.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Prof. Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony ú. 11–13. Budapest Hongrie
Feladó: Tolnay American Express Paris.

[1] A kártya nem maradt fenn.
[2] FL operációja ld. 2006/4.
[3] Ld. 1977. ill. 1984. sz. Ezúttal Tolnay: Werk und Weltbild des Michelangelo c. művéről van szó. Ld. 2023. sz. FL nem írt róla ismertetést. A kötet magyarul Michelangelo. Mű és világkép címmel jelent meg. Bp. 1975.
[4] A Célszerűség és művészet az építészetben c. tanulmányra utal. Ld. 1742/7.
[5] Ld. 1773. sz.

2022. KERÉNYI KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Pontebrolla pr.[esso] Locarno, 1950. I. 23.

Kedves Lajosom,

a fenti cím posta szempontjából azonos Tegnával: Ponte Brolla valóban csak egy híd a Maggián, amely Tegna és Locarno határát jelzi. Az új ház, amelybe átköltöztünk munkára és hangulatra még jobb, mint az előbbi. Tegnára külömben, ahol póstánk és iskolánk van, rálátok az íróasztalomtól. Sajnos, az asztalon előttem sokkal nagyobb megválaszolni való csomó fekszik, mint Rómában sejtettem. Remélem, onnan írt válaszomat[1] megkaptad. Mindenesetre írd ezt meg. Előadás is több van a következő hetekre kilátásban, mint Rómában gondoltam. S ez az utazásokkal kapcsolatos előadogatás már nagyon fáraszt. S elvon a tulajdonképpeni munkámtól, amelyet igazán csak a megszokott római könyvtárakban tudok folytatni. Március második hetében szándékozom oda visszatérni, mint már megírtam, egészségi okból is. A migrén elleni novocain injekció, amelyet két római orvosbarátom együttes elhatározása alapján kaptam először, kitűnő hatású. Itt még kevésbbé mernek dolgozni vele. Ez a két hét külömben munkámat – az első „felnőttek" számára írt görög mitológiát[2] – nagyon előre vitte. Szeretnék mielőbb a Te munkádról[3] is hallani, esetleg olvasni belőle. Nagy öröm nekem, hogy most egészségesen folytathatod! Észrevetted érintkezéseinket a „Niobe"[4] egyes dolgozataiban?

Várja soraidat és szeretettel ölel

Károly

MTAKK Ms 4588/39.
Gépirat autogr. aláírással postai levelezőlapon.
Címzés: Hongrie Fülep Lajos dr. professzor úrnak Budapest XI. Nagyboldogasszony u. 11.
Feladó (bélyegző:) Prof. dr. K. Kerényi Tegna–Ticino Suisse

[1] Ld. 2020. sz.
[2] Die Mythologie der Griechen I. Göttergeschichten. Zürich, 1951. Rhein Verlag. Ugyancsak 1951-ben megjelent olaszul Brelich Angelo fordításában, 1952-ben franciául. Magyarul 1977-ben a Gondolat Kiadónál.
[3] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.
[4] Ld. 1961/9.

2023. RHEIN-VERLAG – FÜLEP LAJOSNAK

Zürich, 1950. I. 30.

Herrn Prof. Louis Fülep
Eotros-Kollegium[!]
Na gibeldjasszony ubja 11–13[!]
Budapest XI (Hungaria)

Wir gestatten uns, Ihnen beigeschlossen auf Wunsch von Herrn Prof.[essor] de Tolnay ein Exemplar des von unserem Verlag herausgegebenen Werkes: ALBAE VIGILIAE, HEFT VIII. Tolnay, Werk und Weltbild des Michelangelo. Kart.[oniert] s[chweizer] Fr.[anc] 9. – zur Besprechung zu überreichen.

Wir sehen der Zustellung von zwei Belegexemplaren bei Erscheinen mit bestem Dank entgegen und zeichnen

mit vorzüglicher Hochachtung

RHEIN-VERLAG, ZUERICH

Gépirat Rhein Verlag AG. Zürich Bahnhofstr. 5. feliratú levélpapíron.
Budapestre írt levél.
A címzés a levél elején

Tolnay professzor úr kívánságára bátorkodunk mellékelten a kiadónknál megjelent Albae Vigiliae VIII. füzet: Tolnay: Werk und Weltbild des Michelangelo, papírkötésben, 9 svájci fr. egy példányát ismertetésre átadni.

A megjelenéskor két támpéldány eljuttatását köszönettel várva
kiváló tisztelettel

Rhein Verlag Zürich

[1] Tolnay műve 1949-ben jelent meg. FL nem írt róla ismertetést. A kötet magyarul 1975-ben jelent meg Michelangelo. Mű és világkép címmel a Corvina kiadónál.

2024. FÜLEP LAJOS – BALÁZS BÉLÁNÉNAK

[Bp.] 1950. II. 1.

Kedves Anna,

köszönöm, hogy írt,[1] nagyon örültem neki, mert nagyon megnyugtatott, én u. i. kb. 10 nappal ezelőtt elkezdtem Magának telefonálni próbálni, három nap kísérleteztem vele a nap minden szakában, reggeltől estig, mindig eredménytelenül: hol hallottam a csengetést, de nem

jelentkezett senki, hol „mással beszél"-t jelzett, de mivel oly sokáig, órák hosszáig, nem beszélhetett mással, már a legrosszabbra gondoltam, arra, hogy tán nincs otthon, hanem valamelyik klinikán van. Kétségemet eloszlatandó, felmentem volna, de mióta Hévízről megjöttem,[2] influenzával kínlódom, s alányszor közben kint voltam a házból, mindig rosszabbra fordult – úgy látszik, a hosszú pátyolgatás a kórházban és Hévízen kényessé tett! – s végül is megtiltották, hogy kimenjek a házból, amíg teljesen rendben nem vagyok. Amint odáig jutok, felmegyek, de addig is szeretnék több hírt kapni Magáról, csak meg lehetne közelíteni telefonon!

Kezét csókolja

Fülep L.[ajos]

A helynév postabélyegzőről.
MTAKK Ms 5022/73.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Balázs Béláné úrnőnek H XII. Tamás u. 40.
Feladó: Fülep L. XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Balázs Béláné ld. 1732/8.

[1] Balázs Béláné levele nem maradt fenn.
[2] 1949. XII. 29-én érkezett haza.

2025. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp.] 1950. II. 6.

Kedves Barátom,

dec.[ember] utolsó napján jöttem meg a Balaton mellől,[1] azóta várom, hogy valamikép jelentkezik. Sajnos, én még mindig nem vagyok jól. Állapotomat most az is rontja, hogy (orvos-lányom[2] nagy beteg, felgyógyulásához alig van remény „csoda még történhet" – mondja az osztályos főorvos, s tudjuk, mit jelent ez az orvosok nyelvén). Mégis, szeretném tudni, vasárnap 15.-én este 7 óra tájban eljöhetne-e – ez a kérdezés természetesen csak feltételes, mert megtörténhet, hogy az említett ok miatt nem lehetek itthon. Éppen amiatt, hogy értesíthessem, itthon leszek-e, kérem *postafordultával* válaszát. Különben hiába talál jönni, mert amilyen állapotban vagyok, csak olyan csengetőnek nyitok ajtót, akiről előre tudom, hogy jönni fog. (Egyébkén is megvan az oka.)

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

A helynév a feladóból.
MTAKK Ms 5691/42.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] FL Hévízről ill. Révfülöpről érkezett meg. Ld. 2005/2. ill. 2013/2.
[2] Fülep Veronika (ld. 1759/3.) öngyilkosságára utal. II. 8-án meghalt.

2026. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp.] 1950. II. 9.

Kedves Barátom,

kérem, halasszuk el tervezett látogatását akkorra, amikor újra jelentkezem. Lányom tegnap meghalt.

Sz.[íves] ü.[dvözlettel]

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév a feladóból.
MTAKK Ms 5691/43.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Ld. 1759/3. ill. 2025/2.

2027. BALÁZS BÉLÁNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1950. II. 14.

Kedves jó Fülep,

mélyen elszomorodott szívvel olvastam leánya hirtelen elhunytát.[1] Mért hagynak most mindig a fiatalok itt bennünket, akik már elkészültünk arra, hogy nemsokára nekünk kell elmenni? Felelet erre a miértre nincsen és vigasztaló szó se. Magamat csak avval tudom biztatni, hogy talán nem tart már soká, hogy odajutok, ahova való vagyok. Amíg itt vagyunk, nem tehetünk egyebet, mint hogy dolgozunk, amíg mécsesünk ki nem alszik és tartsunk szeretettel és barátsággal össze, öregek, akik nem felejtették még el egymást.

Nagyon vágyódom utána, hogy viszontlássam és szerető szívvel kezet szoríthassak Magával. De eljönnie nem szabad mostanában, mert az út síkos és baj érhetné, ha egészséges volna is. Így csak gondolataimat küldhetem, ugy-e tudja, hogy azok kísérik minden bajában.

MTAKK Ms 5022/78.
Gépírásos fogalmazvány aláírás nélkül.
Budapestre írt levél.
Mellette Fülep Veronika gyászjelentése, amely 1950. II. 14-i temetéséről ad hírt. Nyomt.

[1] Ld. 1759/3. ill. 2025/2.

2028. ILLYÉS GYULA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp.] 1950. II. 14.

Kedves Lajos,

Megrendülve értesültem gyászodról. Ismertem Veronikát,[1] tudom, mit vesztettél benne. Szeretném, ha megéreznéd, hogy mennyire veled vagyunk fájdalmadban.

Dezsőtől[2] tudom, hogy magadban akarsz lenni. Nem kell tán mondanom sem, mily készségesen lennénk bármiben segítségedre, egy jeladásra.

A régi barátsággal s szeretettel ölel

Illyés Gyula

A helynév értelem szerint.
MTAKK Ms 4587/292.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 1759/3. ill. 2025/2.
[2] Keresztury Dezsőre utal.

2029. RÉVÉSZNÉ ALEXANDER MAGDA – FÜLEP LAJOSNAK

Amsterdam W. 1950. II. 15.
Zandpad 7

Kedves barátom!

nem találok szavakat, hogy megmondhassam neked, mennyire megdöbbentett és lesújtott bennünket a hír Veronika haláláról![1] *Nem is értjük,* mi történhetett? Szerencsétlenség talán? Hisz ily ritka erős, egészséges, fiatal teremtés csak nem hal meg manapság egy normális betegségben, – méghozzá orvos, aki a kórházban él? Kérlek, ha képes vagy rá, írj *mindent* róla amit csak lehet. Veronikát különlegesen a szívünkbe zártuk, rövid ismeretségünk egy életre szóló barátság alapját vetette meg,[2] és folyton emlegettük, remélve hogy még talán viszontlátjuk. Olyan *ritka* okos, bájos, őszinte, bátor és szép ember volt, amilyen kevés van! És épen egy ilyen törik le virágjában! Alig tudom elképzelni, és rémesen fáj a szívem érte. Ugye- írsz róla?

Neked erőt kívánunk és meleg barátsággal ölelünk mindketten

Magda

Kérlek írd meg Erős René [!][3] címét hogy írhassak neki.

MTAKK Ms 4589/190.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Révészné Alexander Magda ld. 1888. sz.

[1] Ld. 1759/3. ill. 2025/2.
[2] Révész Gézáék 1947. őszén ismerték meg Fülep Veronikát. Ld. 1888/7.
[3] Erdős Renée (1879–1956) költő, regényíró. 1913–1918 között FL első felesége. Fülep Veronika anyja.

2030. CSÁSZÁR JÁNOS – FÜLEP LAJOSNAK

Zengővárkony, 1950. II. 17.

Kedves Professzor Úr!

Utóbbi hosszú levelét és a hét elején kapott gyászjelentést[1] is megkaptam. Először is fogadja Professzor úr őszinte részvétünket a gyászesettel kapcsolatban. Minket is megdöbbentett a hír és nagyon sajnáljuk kedves lányát azonkívül, hogy Professzor úr lánya volt, azért is, mivel fiatal, az életre jól felkészült és amint egyszeri találkozás után a benyomásom volt, igen szimpatikus volt. Különösen fogadja együttérzésünket azért, mert ezáltal elvesztette, akit szívéhez a legközelebb állónak érzett, és így egyedül maradt teljesen, nincs akihez családi kötelék fűzné ilyen közelről. Nem tudjuk, a tragédia miként történt, mindenesetre a jó Istenben találjon vigasztalódást.

Nem nagyon helyénvaló és szinte a szomorú hír hatása alatt nehezen is írok most másról, de a sok elfoglaltságom mellett nem tudom mikor jutok ismét az íráshoz, most meg mivel elkezdtem, részletesebben beszámolok, hogy ne kelljen Professzor úrnak sokáig várakoznia levelében írt dolgok válaszára.

Most jutott eszembe, hogy együttérzésüket és részvétüket fejezik ki Kócsidi Józsiék és Szépék is, akik szintén tudnak a szomorú hírről, és talán külön is fognak írni, de mivel náluk is nehezen megy a levélírás, ezúton is továbbítom nevükben, hátha mégis elmarad az írásuk.

A villanyórát most már véglegesen elintéztem, leszerelték, itt van nálam, azt is elraktároztam.

Nem tudom emlékszik-e Professzor úr a tejcsarnokban levő Katica urára, Molnár Miklósra. A Népfront[2] titkára vagy elnöke, nem is tudom, milyen nagyság, de állandóan figyel mindenkit és egyre-másra jelenti fel az embereket, s azokat a párttagokat is piszkálja, akik az ő véleménye alapján valamit nem jól tesznek. Egy alkalommal persze a kocsmánál és bor mellett Szél Paliról is véleményt mondott, aki két hatalmas pofont adott neki, majd beleavatkozott más is, de végül is D. Szabó János úgy helyben hagyta, hogy majdnem beillett súlyos testi sértésnek is. Más alkalommal Kócsidi Péter kulákozott nagyon az ott levő gazdákra – persze a kocsmánál – s azt is alaposan megverték. Látszik, hogy két osztályra tagozódik a község. A többség hallgat, de ha bántják, nem hagyják magukat. Egyébként csend és rend van. Nem piszkálnák Professzor urat sem,[3] ha itt lenne, hiszen megtanulták és belátták, hogy meddő küzdelem volna bármit tenni Professzor úr ellen. Ők nem kezdenek semmi provokációt. Lassan szépen belemennek mindenbe, nem szállnak szembe azzal, aki hatalmasabb, mint ők. Úgy hallom, hogy néhány jó gazda, – nyilván nem bírják a terheket, – bementek Pécsre a Pártba, hogy termelőcsoportot alakíthassanak Zengővárkonyban is. Kidobolták, hogy aki a termelőcsoportba be akar lépni, jelentkezzen a bírónál. Összesen ezideig 22-en jelentkeztek, s így ősszel megindul nálunk is a termelő csoport működése. Az újgazdák azon része, akiknek semmijük sem volt, természetesen mind jelentkeztek.

Az iskola államosításával kapcsolatban most volt itt egy két tagú bizottság, akik úgy határoztak, hogy a 10 k.[atasztrális] h.[old] föld megmarad az egyház tulajdonában, így mint kántori javadalmat kapom. Az iskola és lakás állami lett. Örülök ezen döntésnek,

mert az öt hold tanítói földről a múlt nyáron én is lemondtam, mert oly nagy teher volt, hogy nem maradt annyi terményem, amennyi kiadás volt rá. Így azonban továbbra is az egyház fizeti az adóját, s valóban javadalom. A tüzelővel a télen bajosan voltunk, mert bizony a fát nem kapjuk és így a téli tüzelő beszerzése nagy gond. No de hála Istennek úgy látszik már megjön a tavasz, a nagy hideg legalább is elmúlt, s mindjárt nem kell annyi tüzelő. Most kivágattam Górica körül a sűrűt, hogy legalább nyári tüzelőm legyen. Tegnap délután fent voltam. Nagyon szép idő volt, s valóságos üdülés volt az az egy óra amit ott töltöttem. Ezideig csak ráfizetés volt arra a területre, ez a kis rőzse lesz az első haszon, de az az élvezet, ami gyönyörűséget nyújt onnét a kilátás, nagyon sokat ér. Ha módomban állna, oda építtetnék egy nyaralót, mert annál ideálisabb hely ebből a szempontból a környéken nincs. Nem hiába járt oda Professzor úr is, örülök, hogy az enyém. Akkor még a gazdasági oldalát néztem a helynek, mikor megvettem, de most már én is látom azt, amit Professzor úr látott.

Tegnap amikor a levélírást végeztem, jött Tolnai Sándor, hogy a felesége temetése ma délután lesz. Így ma fejezem be soraimat, néhány apróságot említve röviden, mert nagyobb események nem történnek. A kis Tolnai Erzsi Alsónyékre megy férjhez a tavasszal. Tamicza Irént Szegvárra vitte az a szabósegéd, aki mint levente került ide 1944-ben, s itt dolgozott. A bátyjának, Tamicza Pistának második kislánya született. Bögyös Danióknak is született kisfiuk, nagy keresztelő volt Ropó Pistáéknál. – Az ifjúság összejön esténként, sakkozni tanulnak a kisebbek, már szépen játszó sakk gárda van. Az idén szereztünk be egy ping-pong asztalt, felszerelést, azzal is szórakoznak, no meg színdarabot is tanít be főleg a feleségem,[4] mert én csak ritkán jutok hozzá, hogy átmehessek a próbára. Csak kisebb darabot játszanak, mert amit szeretnének, azt nem szabad, amit meg szabad volna, arra nem vállalkoznak. Az EPOSz-ba[5] nem hajlandók belépni, így az én helyzetem nagyon nehéz. Dacára annak, hogy foglalkozom velük, eredménytelenségnek számít, mert nem politizálnak.

Professzor úr levelében említi, hogy a falunak előnyére válna, ha itt lenne. Nem tudom milyen politikai ténykedést fejt ki Professzor úr, vagy ebből a szempontból milyen hatékonyan tudná a község életét irányítani, én minden esetre nagyon örülnék, ha itt lenne, mert sokkal nyugodtabban dolgoznék, mert biztos vagyok benne, hogy meg tudna védeni az áthelyezés, vagy még kellemetlenebb eshetőség ellen. Ugyanis épp a fentemlített ok, s általában az egész reakciós hírben álló falu ebbeli elmaradásáért nagyrészt engem tesznek felelőssé, különösen pedig a pécsváradi új iskola igazgatónő Nyíryné piszkálódik és áthelyezéssel fenyegetőzik, mert nem teszek mindent az ő szája íze szerint, nem mondok le a kántorságról, melynek erőltetését nem közvetlenül, hanem egy új pécsváradi kollega által gyakorolja. Hol engem, hol – mikor meglátta, hogy én nem vagyok hajlandó önként lemondani – feleségem által akart rábeszélni, hogy mondjak le, mert Nyíryné egész biztos át fog helyeztetni olyan helyre, ahol még a közelben sem lesz templom. Most várom a fejleményeket, mert feleségem megmondta neki mindjárt, hogy nem is próbál engem rábeszélni, mert úgy sem mondok le. – Tegnapelőtt volt itt a körzeti iskolalátogató, nem talált semmi nagyobb hibát, vagy kifogásolni valót. Természetes, hogy nem tudom tökéletesen elvégezni feladatomat, mert egynek nem is lehet elvégezni mindazt tökéletesen, amit kel-

lene, de úgy vettem észre, ha nem is dicsért meg, de meg volt elégedve, amit a legtöbb tanító elvégez, én is elvégzem és eredmény is van minden tekintetben, mint a többségnél.

Magyar néni még mindig egyformán van, az ágyban fekszik. Mi egészségesek vagyunk, amit Professzor úrnak is kívánunk. Ha időm lesz, és történik valami érdekes, ismét írok.

Minden jót kívánva maradok teljes tisztelettel:

[Császár János]

Magántulajdonban.
Gépírásos másolat, az elküldött példány nem maradt fenn.
Budapestre írt levél.

[1] Fülep Veronika gyászjelentésének példánya: MTAKK Ms 4603/71–72. Ld. még 1759/3. ill. 2025/2.
[2] A Népfront az 1944-es Függetlenségi Front utódjaként az 1949-es választások előtt a Magyar Dolgozók Pártja kezdeményezésére jött létre „a dolgozó tömegek mozgósítására, a béke védelmére, a szocializmus építésének megindítására". Voltaképpen a párt céljainak megvalósítására kampányszerűen mozgósított szervezet volt. 1954-től Hazafias Népfront néven működött.
[3] FL 2019. sz. levelére utal.
[4] Császár Jánosné Nagy Kató már FL zengővárkonyi lelkészsége idején is szervezője és rendezője volt az Ifjúsági házban tartott műkedvelő előadásoknak.
[5] Egyesült Parasztifjúság Országos Szövetsége. 1948-ban alakult, 1950-ben a DISz (Demokratikus Ifjúsági Szövetség) megalakulásakor megszűnt. 1956-ban rövid időre újraéledt.

2031. KERÉNYI KÁROLY ÉS KERÉNYI KÁROLYNÉ – FÜLEP LAJOSNAK

Pontebrolla, 1950. II. 25.

Kedves Lajosom,

megrendülve olvastuk soraidat.[1] Ez a pár sor baráti együttérzésünk jele. Elutazásom előtt írom. Holnaptól kezdve ismét Rómában dolgozom s gyógyítom magam. Magányosságban: Via Omero 10.[2] Ott várva híreidet.

Szeretettel ölel

Károly
Magda[3]

MTAKK Ms 4588/40.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Fülep Veronika haláláról van szó. Ld. 1759/3. ill. 2025/2.
[2] Ld. 2004/1.
[3] Ld. 1795/5.

2032. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

[Bp.] 1950. III. 24.

Cara Amica,

napok óta próbálkozom a telefonnal, rossz (nemcsak ez, a környéki is), hogy megmondjam: vasárnap itt bál lesz[1] s ezért jobb szeretném, ha nem jönne ide, inkább én mennék Magához, ha nincs valami akadálya. Kérem, telefonáljon, ha lehet (mert közben mikor innen nem, ide lehetett telefonálni), vagy más úton közölje, ha ne menjek. Ha nem értesít, akkor megyek. De ha tud, mindenképpen szeretném, ha telefonálna. Ez persze nem lehet előbb, mint szombat d.[él]u.[tán] – tehát ha lehet, akkor úgy 4–5 közt. Ha vasárnap van kedve valahova elmenni vacsorázni, s van valahol hely csinnadratta nélkül, ezt is megtehetjük.

Vas.[árnap] d.[él]e.[lőtt] az a terv, hogy a fiúkkal a Szépművészeti Múz.[eum]-ba megyünk a magyar részbe.[2] Tehát ha akkor akarna is telefonálni, nem talál itthon.

Abbracci

Lodovico

A helynév a tartalom alapján.
MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] A bál III. 26-án volt. Ld. Fodor A.: Ezer este I. 60–61.
[2] Ld. U. o.

2033. FÜLEP LAJOS – GERLŐTEI JENŐNEK

[Bp. 1950.] III. 30.

Kedves Gerlőtei,

mint említettem, nem tudok addig dönteni, míg Medgyessyvel[1] nem beszéltem.[2] Most remélem, egy hét alatt sikerül. Ha tehát eddig várt, kérem, várja meg még ezt.

Elmentem volna már valamelyik este, de csaknem minden este órám van. a Majd húsvéti vakációban.

Addig is au revoir

F.[ülep] L.[ajos]

A hely és év postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4163/86.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Dr. Gerlőtei Jenő egyetemi m. tanár úrnak H. XI. Nagyboldogasszony útja 69.
Gerlőtei Jenő ld. 1743.

[1] Ld. 2016. sz.
[2] Nem tudni, miről van szó.

2034. FÜLEP LAJOS – TRENCSÉNYI-WALDAPFEL IMRÉNEK

[Bp.] 1950. III. 30.

K[edves] B[arátom]

mellékelten küldöm a tervezett előadás[1] rövid kivonatát.

Mivel vasárnap nem fejezhettük be beszélgetésünket[2] (hely és alkalom se volt hozzávaló), nem tudom, olyan nagyon fontosnak tartjátok-e az ügyet, amilyenek én gondolom, s benne szükségesnek-e az én részvételemet. Mert ha fontosnak és mint mondod, már foglalkoznak is vele, s ha jól meg is tudják csinálni, csak örülök neki. Amivel nem azt akarom mondani, hogy ki vonom magam ebből a munkából, nagyon szívesen átadom a több húsz événél gyűjtött anyagot és egész módszeremet, s később is, ha szükségesnek látjátok, bármikor szívesen segítek benne. De még ezt is, amennyire csak lehet, minél teljesebb anonymitásban. Nincs semmi ambiciom ezzel az üggyel kapcsolatban, mással vagyok eljegyezve.[3] S ha mégis megpendítettem a székfoglaló[4] esetleges lehetőségét, azért volt, mert ha már tag vagyok, szeretnék mielőbb az Akadémia munkájában részt venni, azt pedig tudtam, hogy másik székfoglalóval még néhány hónapig várnom kell.

Ha tehát bármilyen célra – a nyilvános előadáséra vagy szűkebb körben tartandóra – kell dolgoznom, legépeltetem s előtte átadom. A kéziratommal aligha boldogulnál.

[Fülep Lajos]

A helynév értelemszerű kiegészítés.
MTAKK Ms 4564/4. 2. csomó, 1. fol. hátlapján. Alul: Elküldve Waldapfel I-nek. 1950. III. 30.
Autogr. fogalmazvány ceruzával.
Budapestre írt levél.

[1] A kivonat nem maradt fenn. Feltehetően A magyar nyelv romlásáról, megújításának szükségességéről és módjáról c. kéziratának alapján tervezett előadásról van szó.
[2] Valószínűleg Zádor Annánál találkoztak. Ld. 2032. sz.
[3] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.
[4] A székfoglaló 1950. X. 9-én volt. Ld. 1907/2.

2035. LŐRINCZ ERNŐ – FÜLEP LAJOSNAK

Bp. 1950. III. 30.

Nem untatom kérésem okainak elsorolásával, csak egyiküket említem meg, mielőtt az utolsó találkozásunkkor megbeszélt „üzletre" fordítanám a szót.

13–15-ig szabadságon voltam. Lélekzeni akartam már egyet, s főleg más elhelyezkedés után nézni. Így kerültem Pogány Ö. Gáborhoz,[1] akinek a biztatására egy folyamodványt nyújtottam be a MOK-hoz (Múzeumok Országos Központja). Programmon van a magyar művészettörténeti irodalom feldolgozása, amihez embereket keresek. Ha kedvezően fogadják beadványomat, talán még nekem is jut a munkából! Azt csinálnám – hazai viszonylatban – amire egy ideig, szélesebb alapokon nagyrészt korábban is törekedtem. Kérdés, persze, hogy csinálhatom-e „úgy", mint eddig? Aligha... Amikor az ilyen munka

bizonyára kevesebb önmegtagadást kíván, mint amennyivel ma általában az embernek minden magahű moccanása jár.

A MOK döntését egyébként mához egy hétre várom.

Alább közlöm a kiválasztott könyvek árát:

1. Brentano: Vom Dasein	35.–	
2. „ Erkenntnis	15.–	
3. „ Phasen	12.–	
4. „ Zukunft	15.–	
5. Burckhardt: W. Betr.	18.–	
6. Christiansen:	10.–	
7. Cohen: Logik	25.–	
8. Cohen: Aesthetik I–II.	45.–	
9. Condorcet	5.–	
10. Croce: Vico	18.–	
11. Cohn: Voraussetzungen	30.–	
12. Cohn: Dialektik	15.–	
13. Dacqué: Urwelt	20.–	[A szám áthúzva]
14. Dacqué: Verst. Leben	20.–	[A szám áthúzva]
15. Dilthey	30.–	
16. Fischer: Diotima	8.–	
17. Gurlitt	40.–	
18. Husserl	10.–	
19. Külpe: Aesth.	12.–	
20. Lamprecht	8.–	
21. Lasson	12.–	
	403.–	

22. Lessing: Gesch.	25.–	[A szám áthúzva]
23. „ Was.	12.–	
24. Liebert	10.–	
25. Litt	8.–	
26. Müller	40.–	
27. Scheler	25.–	
28. Tönnies	30.–	
29. Uexkühl	12.–	
30. Verwegen	5.–	
31. Volkelt E. u. D.	25.–	
32. „ Aesth. B.	15.–	
33. Windelband	15.–	
34. Worringer	25.–	
35. Wölfflin	30.–	
36. „	30.–	

37. Ziegenfuss	12.–
38. Spengler I–II.	80.–
	399.–
	399.–
	403.–
	802.–

IL (Kimaradt: Coellen, Ed. v. Hartmann és Lehmann)

A könyvek legnagyobb része kötöttek és kettejük-hármuk kivételével alig keltik használt portéka benyomását; a magam zsebére gondolva árukat nem szabtam magasra, – remélem tehát, hogy nyélbe ütjük a dolgot. Én apránként törleszthető kölcsönt szeretnék, abban az előnyös formában, amelyikben ajánlotta: hogy bármikor, akár egyenként is elhozhassam a tulajdonjog fenntartásával biztosítékul átadott könyveket.

Ha ez ellen Önnek most sincs kifogása, írja meg kérem, hogy mikor keressem fel, illetve, hogy mikor vihetem a könyveket.

Tisztelettel

Lőrincz Ernő

A Nohl-féle könyv címe: Die aesthetische Wirklichkeit. 1935.

36. Coellen	30.–
37. Hartmann	25.–
38. Jodl	20.–
39. Liebmann	50.–
40. Lippold	20.–
41. Solger	20.–
	165.–
	– 65.–
	100.–
Lessing	25.–
Dacqué	20.–
„	20.–
	65.–

MTAKK Ms 5691/127.

Kézírás. A FL-nak elküldött példány nem maradt fenn. Az itt közölt levél Lőrincz Ernő önmaga számára készített másolatának példánya.

Budapestre írt levél.

[1] Pogány Ö. Gábor (1916–1998) művészettörténész, utóbb a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója.

[2] Ld. 2011/3.

[3] A felsorolt könyvekkel kapcsolatban Lőrincz Ernő így írt: „Általam is kerestet könyvet és vásárol, kölcsönöz az én gyűjteményemből is. Sok könyvet eladtam neki. Egy-két alkalommal pedig

szorultabb helyzetben, egyszerre többet is elzálogosítottam nála – vagy száz-száztíz kötetet. Ezeket nem is váltottam vissza, haláláig nála maradtak. Ő viszont a rájuk adott pénzről még 1959-ben lemondott, amikor is a vonatkozó megállapodás szövegét is megmásítottuk." (Fülep Lajos szolgálatában II. = Ars Hungarica, 2000. 1. sz. 212. p.) A pontos könyvlistát ld. 2037. sz.

2036. FÜLEP LAJOS – KERÉNYI KÁROLYNAK

[Bp. 1950. IV. 4.]

Kedves Károlyom,

nagyon köszönöm együttérzésteket,[1] s ha megkésve gondolhatjátok az okát, alig tudok magamhoz térni – kifelé persze nem mutatom, de belől állandóan emészt. 31 éves volt, s milyen eszes és milyen karakter![2] 44-ben hány ember életét megmentette, s a 45-ös nyilas őrjöngésben milyen kockázatokat vállalt, nem félt semmitől. Nem az én apai elfogultságom – akik ismerték s tudják a tetteit, valóságos extasisban beszélnek róla. Egyik motívuma volt, amért ott hagytam a Mecseket, hogy vele lehessek néha – most itt vagyok magamra.

Vajjon ez a lapom Romában ér-e még? Mivel azt írtad, oda várod híreim, oda címzem, – ha közben visszamentél Pontebrolába, remélem utánad küldik.

A Niobeban való találkozásunkat[3] persze, hogy látom, s örülök neki.

Mit dolgozol?

Én most látok újra munkához,[4] azt hiszem fontos dolgokat tudnék belőle mutatni, de mikor?

Szeretettel ölel mindnyájatokat

Lajos

A hely és dátum: postabélyegzőről.
Magántulajdonban.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Professzore K. Kerényi Roma Via Omero.
Feladó: Fülep Lajos Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Ld. 2031. sz.
[2] Ld. 1759/3. ill. 2025/2.
[3] Ld. 1791/4. ill. 1961/9.
[4] A művészetfilozófiára utal. Ld. 1716/9.

2037. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

Bp. 1950. IV. 5.

Kedves Barátom,

beadványáról értesültem a levele érkezése előtti napon, telefonon közölték velem – s azóta furdal a lelkiismeret, hogy beszélgetésünk alkalmával nem mondtam, mutassa

majd meg a conceptusát, de hát el se képzeltem, hogy én ennyire szerepelni fogok benne. Most utólag mégis kérem, hozza el, mikor jön.

Ha Önnek is alkalmas és nálam közben nem történik valami, akkor *húsvét hétfőn* várom 7 óra tájban. Ha nálam máskép fordul, értesítést küldök.

A könyvek listáján ezeket a változtatásokat kérem: Lessing: Geschichte, mint kiderül, nekem is megvan, tehát nem kérem; a két Dacquéról is azt gondoltam, hogy most nem veszem meg, majd egyszer elkérem átnézésre, s akkor határozok. Helyettük viszont kérem a következőket: *Coellen:* Der Stil in d.[er] bild.[ender] Kunst; *Hartmann:* Die deutsche Aesthetik; *Jodl* Aesthetik d[er] bild.[ender] Künste; *Liebmann,* J. Analysis; *Lippold,* Bausteine; *Solger,* Erwin.

Nohl megvan.

Kerestem az Üllői út elején az antiquariumot, kifelé menet jobb felől, de nem találtam, sőt egyáltalán könyvest se, csak már a klinikák haránt szélében, de oda nem mentem be, mert rossz regények voltak a kirakatában, s az ajtaján reklám, hogy sorsjegyet árul – nem tudtam dantologiát beleképzelni.

Szíves üdvözlettel

Fülep Lajos

Mivel nekem nincs írógépem, de meg nem is értek hozzá, Önre marad, hogy 2 p[él]d[ány]-ban leírja ilyenformán:

EGYESSÉG.

(a neveket persze mindenütt egészen ki kell írni)

Alulírottak megállapodtunk a következőkben:

Lőrincz Ernő eladja, Fülep Lajos megveszi az alább felsorolt könyveket a melléjük írt áron. Fülep Lajos a könyvek árát átadásukkor kifizeti. Fülep Lajos a könyveket nem adhatja el másnak, sem el nem ajándékozhatja, vagy végrendelettel nem hagyhatja senki másra. Viszont Lőrincz Ernő a könyveket bármikor visszaveheti az eladási áron, akár egyenkint, akár mind egyszerre. Ha Fülep Lajos előbb talál meghalni, mint Lőrincz Ernő a könyveket visszavette, a Fülep Lajos-nál még ott levő ilyen könyvek visszaszállnak Lőrincz Ernő-re és pedig úgy, hogy senkinek se tartozik értük semmit se fizetni, nem követelhet rajta senki semmit.

1.	Franz Brentano: Versuch über die Erkenntnis	15.– Ft.
2.	„ „ Die vier Phasen der Ph.	12.– ”
3.	„ „ Über die Zukunft der Ph.	15.– ”
4.	„ „ Vom Dasein Gottes	35.– ”
5.	Jakob Burckhardt: Weltgeschichtliche Betrachtungen	18.– ”
6.	Broder Christiansen: Das Gesicht unserer Zeit	10.– ”
7.	Ludwig Coellen: Der Stil in der bildenden Kunst	30.– ”
8.	Hermann Cohen: Logik	25.– ”
9.	„ „ Aesthetik	45.– ”
10.	Jonás Cohn: Voraussetzungen u. Ziele des Erkennens	30.– ”
11.	„ „ Theorie der Dialektik	15.– ”

12. Condorcet: Esquisse d'un tableau historique	5.– Ft.
13. Benedetto Croce: La filosofia di G. Vico	18.– "
14. Wilhelm Dilthey: Von deutscher Dichtung u. Musik	30.– "
15. Kuno Fischer: Diotima. – Die Idee des Schönen	8.– "
16. Cornelius Gurlitt: Die deutsche Kunst seit 1800.	40.– "
17. Eduard von Hartmann: Die deutsche Aesthetik seit K.	25.– "
18. Edmund Husserl: Méditations cartésiennes	10.– "
19. Friedrich Jodl: Aesthetik der bildenden Kunst	20.– "
20. Otto Liebmann: Zur Analysis der Wirklichkeit	50.– "
21. Friedrich Lippold: Bausteine zu einer Aesthetik	20.– "
22. Oswald Külpe: Grundlagen der Aesthetik	12.– "
23. Karl Lamprecht: Einführung in das historiesche Denken	8.– "
24. Georg Lasson: Hegel als Geschichtsphilosoph	12.– "
25. Theodor Lessing: Studien zur Wertaxiomatik	12.– "
26. Arthur Liebert: Die geistige Krisis der Gegenwart	10.– "
27. Theodor Litt: Geschichte u. Leben	8.– "
28. Eduard Müller: Geschichte der Theorie der Kunst	40.– "
29. Max Scheler: Die Sinngesetze des emotionalen Lebens	25.– "
30. K. W. F. Solger: Erwin – Vier Gespreche über das Schöne	20.– "
31. Oswald Spengler: Des Untergang des Abendlandes	80.– "
32. Ferdinand Tönnies: Gemeinschaft u. Gesellschaft	30.– "
33. J. von Uexküll: Die Lebenslehre	12.– "
34. J. M. Verweyen: Naturphilosophie	5.– "
35. Johannes Volkelt: Erfahrung u. Denken	25.– "
36. „ „ Das aesthetische Bewusstsein	15.– "
37. W. Windelband: Über Willensfreiheit	15.– "
38. Wilhelm Worringer: Aegyptische Kunst	25.– "
39. Heinrich Wölfflin: Italien u. das deutsche Formgef.	30.– "
40. „ „ Albrecht Dürers Handzeichnungen	30.– "
41. Werner Ziegenfuss: Die phänomenologische Aesthetik	12.– "

Budapest, 1950. IV. 10.

Elismervény.

A fent megírt könyvek ára fejében ..... Ft., azaz ..... forintot átvettem.
Budapest, 1950. IV. 10.

MTAKK Ms 5691/45.
Kézírás, hátlapján ugyancsak kézzel az egyesség szövege, kivéve a megvett könyvek listáját. Az egyesség gépelt másodpéldánya, rajta a könyvlistával Ms 5691/46.
Budapestre írt levél.

Előzményét ld. 2035. sz.

2038. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Bp. 1950. IV. 6.

Kedves Barátom,

hálásan köszönöm a részvétet.[1] Ha ilyen sokára, okát bizonyára megértitek.

Gyakran gondolok Rád

Szeretettel

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/313.
Kézírás.
Címzés: Gellért Oszkár író úrnak H V. Sziget utca 19/a
Gellért Oszkár ld. 1777. sz.

[1] Gellért Oszkár levele nem maradt fenn. Fülep Veronika halálára vonatkozik. Ld. 1759/3. ill. 2025/2.

2039. FÜLEP LAJOS – BERNÁTH AURÉLNAK

Bp. 1950. IV. 8.

Kedves Barátom,

hálásan köszönöm a részvétet mindkettőtöknek.[1]

A rég tervezett látogatást talán csak sikerül egyszer már valóra váltani.

Szívből köszönt

Fülep L.[ajos]

MTAKK (feldolgozás alatt)
Kézírás levelezőlap-méretű papíron.
Budapestre írt levél.
Bernáth Aurél ld. 1958. sz.

[1] Bernáth Aurél és felesége részvétlevele nem maradt fenn. Ld. 1759/3. ill. 2025/2.

2040. FÜLEP LAJOS – ILLYÉS GYULÁNAK

Bp. 1950. IV. 8.

Kedves Gyula,

nagyon köszönöm Mindkettőtöknek a részvétet s a felajánlott baráti készséget.[1] Sajnos, ez az a fajta csapás, amit senki és semmise enyhíthet, se barát, se idő. Mert nem igaz, hogy „az idő begyógyítja a sebet." Az időnek csak ott van haszna, ahol elfelejtet valamit, – ahol ezt nem tudja, fordított a távlata, mint a téré: minél messzebb, annál nagyobbra növel, ha

még egyáltalán lehet. Bizonyára Te is ismered. S hogy az ember már nem ordít, nem azt jelenti, hogy „megenyhült", hanem hogy visszaszerezte a contenanceát. C'est tout.

De ha egyszer errefelé találsz járni s benézel hozzám, még fogok örülni tudni neki.

Mindkettőtöket szívből köszöntve

szeretettel ölel

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 2028. sz. Fülep Veronika halálára vonatkozik. Ld. 1759/3. ill. 2025/2.

2041. FÜLEP LAJOS – MÁRFFY ÖDÖNNEK

Bp. 1950. IV. 8.

Kedves Ödön,

hálásan köszönöm a részvétet a szörnyű csapásban.[1] Én is rég szeretnélek már látni – de látod, mik történtek közbe! – s vacsorára meghívni feleségeddel, de mivel nálam erre nincs mód, arra kérlek, ötölj ki valami jó helyet, ahol nincs cigány vagy hasonló undokság. Te mindig nagy szakértője voltál a jó vacsorás kocsmáknak. Majd telefonon jelentkezem.

Addig is ölel

Lajos

A helynév értelem szerint.
PIM Kézirattár V 4315/12.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Márffy Ödön ld. 1846/2.

[1] A levél nem maradt fenn. Ld. 1759/3. ill. 2025/2.

2042. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1950. IV. 9.

Kedves Tanító Úr,

nagyon köszönöm mindkettejüknek a csapás alkalmából kifejezett részvétüket,[1] s a húsvéti jókívánságot is, amit szívből viszonzok, s ha a papíron ünnep után ér is oda, gondolatban már most ott van.

Köszönöm a várkonyi híreket is – hogy én nem írtam, eléggé megérteti, ami velem történt. Nehéz ezt elviselni, de amíg tudok, dolgoznom kell.

A hírek közt aggaszt, amit Nyírinéről[2] ír. Nagyon sajnálnám, ha csakugyan elhelyeznék Várkonyból. Mert mióta onnan eljöttem, mind jobban megerősödött bennem a tudat, hogy olyan hely nincs több, pedig azóta is megfordultam jó néhány felé. Különösen kár volna most, mikor a papválasztási háborúság[3] teljesen elcsitult. Mindenképpen kellene valami modus vivendi-t találni, még áldozat árán is.

Ha majd ráér, írja meg, kérem, a fejleményeket. S ha van valami várkonyi esemény, azt is. Magyar néni él még?[4]

Amint írtam, foglalkozom a lemenetel gondolatával,[5] de körülöttem is sok a bizonytalanság.

Szívből üdvözli Mindkettőjüket, de az egész családot is

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Ld. 2030. sz. ill. 1759/3. és 2025/2.
[2] Nyíryné (ld. 2030/5.) a pécsváradi iskola új igazgatója áthelyezéssel fenyegette meg Császár Jánost, ha nem mond le a zengővárkonyi református egyházközségnél betöltött kántori állásáról. Ld. 2019. sz.
[3] Ld. 1930–1931. sz.
[4] A gyomorrákban szenvedő Magyar néniről van szó, aki VI. közepén már nem élt.
[5] FL ekkortájt nem járt Zengővárkonyban.

2043. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Bp. 1950. IV. 24.

Kedves Barátom,

hálásan köszönöm a szép könyvet,[1] s a rám-gondolást.

Betegségedről hallok, remélem, közben már el is múlt. Szívből kívánok jó egészséget és jó munkát

Szeretettel köszönt

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/314.
Kézírás.
Címzés: Gellért Oszkár író úrnak H V. Sziget u. 19/a.
Gellért Oszkár ld. 1777. sz.

[1] Gellért Oszkárnak 1950-ben két kötete jelent meg, az Önéletrajz és A három hegycsúcs. Versek, mindkettő a Révai kiadónál. FL könyvtárában mindkettő megvolt, azonos szövegű, datálatlan dedikációval: „Fülep Lajosnak régi szeretettel Gellért Oszkár." E levélben valószínűleg A három hegycsúcsot köszöni meg FL. Ld. még 2071/1.

2044. FÜLEP LAJOS – LYKA KÁROLYNAK

Bp. 1950. V. 11.
XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

Kedves Mesterem,

rég készülök jelentkezni, Pestre költözésem óta.[1] De hát, enyhén szólva, az életem azóta túlságosan változékonyra fordult. Az még hagyján, hogy hónapokig tartott, míg helyre verődtem, még az is, hogy különösen sokat betegeskedtem, az meg éppen, hogy csaknem 30 év után kimehettem Italiába[2] – az ősszel aztán operacio szakadt rám, s az idén februárban meghalt a lányom, 31 évesen.

Most végre megkérdem: tehetném-e valamikor tiszteletem, nem lennék-e terhére? A napot előre nem tudom, a nap szakát szeretném tudni, mikor volnék legkevésbbé alkalmatlan, ha csakugyan nem volnék az.

A régi tisztelettel és szeretettel

Fülep Lajos

OSzK Kézirattár Fond 65/206.
Kézírás.
Címzés: Lyka Károly úrnak H XII. Béla király útja 17.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Lyka Károly ld. 2001/2.

[1] Ld. 2001/2.
[2] Ld. 1868/9.

2045. VOINOVICH GÉZA – FÜLEP LAJOSNAK

[Bp. 1950.] VI. 9.

Nagyon tisztelt kedves Barátom!

Izsónak[1] akadémiai kapcsolataira Divaldnak[2] az Akadémia épületét leíró könyvében találtuk a következőket: Az ő munkája a heti ülésteremben Széchenyi márvány mellszobra, 1860-ból, Gasser János szobrának másolata. Divald, 71. l.[ap]

Sz.[échenyi] kis álló gipsz szobra, (ezelőtt a főtitkári irodában), 1866-ból. Divald 92. l.[ap.]

Almási Balogh Pál gipsz mellszobra, Div.[ald] 74. l.[ap].

Stühler márvány mellszobra, másolat Gasseré után, Div.[ald] 71. l.[ap].

Révai Miklós terracotta szobra az Akad.[émia] palotája homlokzatán, az Akadémia utca sarkán.

A nemzeti címer a homlokzaton, kőből, Div.[ald] 24.

Iratokat, levelezést, szerződést nem találtunk.

Divald könyvét bizonyára ismered, nálunk ezt is nehéz megkapni egyetlen példányában, olyan unicum.

Sajnálom, hogy ilyen kevéssé tudok eleget tenni kívánatodnak. Pedig levelemmel épen azért késtem, mert nagy keresésben voltunk.

Igaz tisztelettel régi híved

Voinovich Géza

Hely és dátum: postabélyegzőről.
MTAKK Ms 4553/17.
Kézírás.
Címzés: Fülep Lajos egyet. r. tanár úrnak Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11.
Feladó: Voinovich G. V. Arany János u. 1.
Voinovich Géza ld. 1907/3.

[1] A levél dátumából következtethetően FL ekkor Izsó Miklósról tervezte tartani akadémiai székfoglalóját. Ld. még 2034/4. Izsóról utóbb az MTA II. osztályának előadásai sorában adott elő 1953. IV. 27-én. Szövege megj. a Művészettörténeti Értesítő 1953. 1–2. sz. 13–31. p. – A Voinovichnak írt levél nem maradt fenn.

[2] Divald Kornél: A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei. Magyarázó kalauz. Bp. 1917. A MTA kiadása.

2046. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Bp. 1950. VI. 11.

Kedves Barátom,

gondolkoztam Elek levelein,[1] s arra az eredményre jutottam, hogy ha óvatosságból élők leveleit el is pusztította – bár ez se bizonyos –, semmikép se tette meg olyanokéval, akiket nem volt oka féltenie: Ady, Babits, Osvát, Móricz, Réti (nálam is írt neki hosszan), Petrovics, Majovszky, Schubring, Norsa (az olasz fordító), etc. Ő nagyon jól tudta a levelek egy részének történeti értékét, s egész bizonyosan gondolkodott megmaradásukról. Ennélfogva csak az a kérdés, hol vannak. Unokahúga vagy sógornője talán tudja, jó volna mielőbb megérdeklődni. Vajjon hurcolkodáskor nem dobták-e el ballasztként? De nem deponálta-e valahol még idejében? Nemz.[eti] Múzeum? Dezsőt[2] jó volna megkérdezni.

Ígért és örömmel várt látogatásod, kérlek, közöld majd 1–2 nappal előbb, mert most már megkezdem ház- vagy lakáskereső utaimat.[3] Esztergom, Szentendre, Vác, Érdliget van a programm elején. Ősz elein akkorát változik a kollégium, hogy vagy nem hagynak meg itt, vagy nem fogom bírni. Tehát mozognom kell.

Mint afféle esprit d'escalier-nak az utcára érve persze nyomban eszembe jutott a papfülemüle angol neve, black-cap, szószerint egyezik az olasz capinera-val. A personnel-ra azonban nem tudok most se magyar szót, hiába tudom a jelentését; égoiste-tal nem azonos, inkább az égotista árnyalata, de ez hogy van magyarul?

Szívből köszönt

Lajos

Csak nem akar a szemem elől tágítani a Madonna – milyen túlérett, túlfinom, de milyen szép! bár csöppet se olaszos, a firenzei dolce stil nuovo poétái és Petrarca jut az ember eszébe

Vergine bella, che di sol vestita
Coronata di stella, al sommo Sole
Piacesti si che 'n te sua luce ascosa...[4]

PIM Kézirattár V 3820/92/2.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Elek Artúr levelezéséről feltehetően személyes találkozásuk egyikén beszélt Basch. Az OSzK Kézirattárába került fennmaradt részben a felsoroltak közül Majovszky Pál kivételével mindenkitől vannak levelek. Ld. még 2048. sz.
[2] Keresztury Dezsőre utal.
[3] Ld. 1993/2.
[4] Ld. 2003/1.
[5] Francesco Petrarca Canzone VIII–49. kezdősorai. Magyar fordítása:
Szép Szűz, tenéked nap az öltözéked,
s koronád csillag, te a legfőbb Napnak
szerelme, beléd szállt a lángolása...
(Weöres Sándor fordítása.)

2047. LYKA KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Budapest 1950. VI. 11
XII. Béla király útja 17

Kedves uram,

– végre megszűntem közveszélyes lenni – influenzám egy hónapi ragaszkodás után búcsút mondott s így már érdemlegesen válaszolhatok kérdésére.[1] Miután mozgási lehetetlenségem következtében hat év óta ehhez az otthonomhoz vagyok kötve, tehát állandóan itt vagyok s nagyon örülnék, ha fáradságot venne magának s engem itt fölkeresne.[2] Mi úgy négy óra tájban már túl vagyunk az ebéden s örülnék ha valamely szép napon együtt üldögélhetnénk. Otthonunk egy eldugott kis kert, ahol lányomnak és vőmnek[3] vityillója büszkélkedik nagy gyümölcsfák árnyékában. Ott elbeszélgethetnénk, hisz amint leveléből látom, „változékonyan" teltek évei. Tehát: a rivederci!

Szeretettel köszönti

Lyka Károly

MTAKK Ms 4588/259.
Kézírás.
Címzés: Fülep Lajos professzor úrnak Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Feladó: Lyka Károly Bpest XII. Béla király útja 17.
Lyka Károly ld. 2001/2.

[1] Válasz FL 2044. sz. levelére.
[2] A látogatásra VI. 20-án került sor. Ld. 2050. sz.
[3] Moll Szilárdról és feleségéről, Tóth Jernéről van szó, aki Lyka fiatalon meghalt festőbarátjának, Tóth Lászlónak volt a leánya. Lyka utóbb feleségül vette az özvegyet és sajátjaként nevelte a leányt.

2048. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Bp. 1950. VI. 14.

Kedves Barátom,

mellékelten visszaküldöm E.[lek] A.[rtúr] végrendeletét[1] – örülök, hogy a levelekről[2] hír van, most csak az a kérdés, H.[offmann] E.[dit][3] átvette-e őket, s ha igen, eljuttatta-e a szándékolt helyre. Ennek nagyon jó volna végére járni, mert, mint írtam, fontos emberekkel levelezett. A kiadásáról[4] azután lehetne gondolkodni, bár azt hiszem, egyelőre nem kerülhet rá sor.

Szombat este, sajnálatomra, nem alkalmas, Bencével[5] megbeszéltük, hogy akkor hozzájuk megyek, s nem halaszthatom el, mert hétfőn elutaznak, szombat előtt pedig minden napja foglalt. Tehát másik estét kérek. Az előadáson[6] egyébként kerestelek, de hiába. Nagyon érdekes és tanulságos volt.

A bientôt

F.[ülep] Lajos

PIM Kézirattár V 3820/92/1.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Elek Artúr 1944. III. 26-án kelt végrendeletének gépelt másodpéldánya az OSzK Kézirattárában van Analekta 10.213. sz. a.

[2] Ld. 2046/1. Elek végrendeletében a neki szóló, művészektől származó leveleket a Szépművészeti Múzeum Archívumára, az íróktól származókat pedig a Nemzeti Múzeum Kézirattárára hagyta. Nem tudni, milyen hírt kaphatott Basch Loránt ekkortájt a levelekről. A leveleknek ekkor nyomuk veszett: Hoffmann Edith még Elek kérésére a teljes anyagot bevitte a Szépművészeti Múzeumba, amelynek osztályvezetője volt, talán szétválogatás céljából, őt azonban 1945. áprilisában autó ütötte el s nem élte túl a balesetet. A részben sérült levelek megmaradt részére később Németh Kálmán restaurátor bukkant rá a Szépművészeti Múzeum kazánházában. Az iratok 1978-ban az OSzK Kézirattárába kerültek. Nemeskéri Erika közlése.

[3] Hoffmann Edith (1888–1945) művészettörténész, a Szépművészeti Múzeum grafikai osztályának vezetője. Elek Artúrhoz hosszú barátság kötötte.

[4] A végrendelet értelmében a levelek 50 évig Elek halála után „csak komoly céllal legyenek felhasználhatók". OSzK Kézirattár Analekta 10.213.

[5] Szabolcsi Bence (1881–1973) zenetörténész, szerkesztő, 1945-től a Zeneművészeti Főiskola zenetörténet tanára, a zenetudományi szak megteremtője. 1933-ban Baumgarten-díjat kapott, Basch Lorántal való kapcsolata feltehetően innen eredeztethető.

[6] Szabolcsi 1950. VI. 12-én Népi elemek Bach zenéjében címmel tartott előadást.

2049. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1950. VI. 20.

Kedves Tanító Úr,

küldöm végre az egyik csomagot, Szépék ládikáját s a méznek valót. Szépékét szíveskedjék nekik átadni, de előbb nyissa ki a bontott felét s vegye ki a benne levőt: küldök egy

kis cukrot a lánykáknak[1] – vagy talán azóta már nagy lányok? A mézes doboz ládikájának hiányzik a fedele, költözködéskor elkallódott, nem csoda; ott könnyebb asztalossal megcsináltatni, mint itt, ezért így küldöm ahogy van, kérem csináltassa meg hozzávaló vékony deszkából a fedelet, amit máskor is lehessen használni; éppen ezért nem kell a fedelét túlságosan leszögezni (de persze azért jól), s papírba burkolva és jól átkötve küldeni, a ládika egyik sarka könnyen szétválik, azt is jó volna megenyvezni; a doboz fedelét kérem nyomja rá erősen, a 3 pár fület a lukakon át összekötve, dróttal vagy madzaggal.

Ha a várkonyi valaki méze *megbízhatóan* érett és tisztán kezelt, akkor abból kérek, ha nem az, a Steindléből.

Valamit még szíveskedjék mellé tenni. Alkalmilag vettem egy pint törkölyt, (várkonyi szilvórium már kevéske van, külön alkalmakra tartogatom), megjavítására boróka magot tennék bele, de itt az aszfalton nem terem. Egy összmaroknyit kérek belőle (többet fölösleges), legközelebb a sík (nem a telep, hanem az alsó sík) túlsó lejtőjén van nagy bőviben. Ottlétem idején is használtam, s azon a helyen szedtem.

Nagyon szívesen mennék le arra, de nem tudom, hogy s mikor sikerül. Aug.[usztus] második felére kértem a beutalásom Lillafüredre,[2] de addig is dolgozom, s nehezen mozdulok, 1–2 napra leginkább olyan helyre, ahol művészettörténeti anyag van; holnapután Esztergomba megyek három napra.[3] Mivel az ilyenekkel is idő telik, meg kell böjtölnöm. Azután meg hetenként egyszer a gégész-klinikára megyek, ahol valami injekciot adnak a krákogásom elmulasztására; már sokat javult, de azért el fog tartani aug.[usztus] közepéig. Szabolcsi Bence[4] barátom, a zenetörténész, tegnap utazott a családjával a Mecsekbe, ők is nagyon invitáltak, de különben is szeretném már viszontlátni Magukat is, a várkonyiakat is, a helyet is; lehet, hogy repülőn lemegyek Pécsre vagy 2 napra, s akkor Várkonyba is. Csak mily alkalmatlanul jár ott a vonat! Pécsett valami autót kellene keríteni.

A damejeanne-t most nem küldtem. Merjem postára tenni? nem törik el?

Szívből üdvözlöm Mindnyájukat, várkonyi barátaimat beleértve

Fülep Lajos

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Császár Katalin (szül. 1940.) és Piroska (szül. 1941.)
[2] FL VIII. 15–28. között volt Lillafüreden.
[3] Ld. 1993/2.
[4] Ld. 2048/5.

2050. FÜLEP LAJOS – LYKA KÁROLYNAK

Bp. 1950. VI. 21.

Kedves Mesterem,

nem tudtam tegnap[1] kedves lányától[2] elköszönni, közvetve meg a búcsúzás emotiojában elmulasztottam. Ezúton küldöm tiszteletem, s a kitűnő málnáért köszönetem.

Nagyon örülök, hogy végre láthattam, s ilyen jó testi-lelki állapotban. Tapasztalat szerint jobban látják a változást, akik ritkán látnak valakit; hát én, sajnos, ugyan régen láttam, de az emlegette nagy változást nem tudtam fölfedezni.

Szeretettel

Fülep L.[ajos]

OSzK Kézirattár Fond 65/206.
Kézírás FL „szép szuszék"-ját ábrázoló képeslapon.
Címzés: Lyka Károly úrnak H XII. Béla király útja 17.
Lyka Károly ld. 2001/2.

[1] FL előző napi látogatására utal. Ld. 2044. ill. 2047. sz.
[2] Ld. 2047/3.

2051. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Esztergom,] 1950. VI. 22.

Kedves Barátom,

nem tudtam telefonálni, így találkozásunk már hazatértem utánra marad. Legalább utamról is beszámolhatok majd.[1] Szinte elképzelhetetlen, hogy *ennek* a városnak a helyén csináltak valaha ilyen remek dolgokat.

Szívből köszönt

Fülep Lajos

A helynév a képeslapról.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 13. sz.
Ceruzaírás „Esztergom. Ásatási részlet" feliratú képeslapon.
Címzés: Dr. Basch Loránt ügyvéd úrnak Budapest XII. Városmajor u. 48.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 1993/2.

2052. CSÁSZÁR JÁNOS – FÜLEP LAJOSNAK

Zengővárkony, 1950. VI. 26.

Kedves Professzor Úr!

Levelét[1] és a csomagot megkaptuk. Nagyon szépen köszönjük azt a figyelmességet és sok örömet, amit kislányainknak[2] szerzett a sok cukorkával. Éppen születésnapja volt a Pirikének, így a nemvárt születésnapi ajándék annál nagyobb örömet szerzett. Nem mondom, hogy cukorkából nincs elég gyakran részük, de azért egyszerre ilyen nagy tételhez nincsenek hozzászokva, s így beosztással jó ideig elég lesz. Mégegyszer szépen köszönjük!

A kislányok bizony már nem is olyan kicsik. Lassan már nagylányok lesznek. Katika már Pécsváradra jár V. osztályba. Nagyon ügyes, eleven lányok, bár a tanulásuk, szorgalmuk nem kifogástalan, mert játszani igen nagyon szeretnek, de azért nincs velük különösebb baj. Már a ház körül is segítenek. Hála Istennek egészségesek, ha néha van is kisebb bajuk, egészségeseknek mondhatjuk, ami igen nagy szó. Nagyon örülünk nekik!

A mézet tegnapelőtt feladtam, mellétettem a borókát is. Azt hiszem megfelel mindkettő. Steindlt többször kerestem, s nem találtam otthon, legtöbbször Berkesen[3] volt, ahova elvitte a méheit. Felesége azt mondta, nem hiszi, hogy ad el az ura mézet, mert a múlt télen 20 családnál több elpusztult, mivel nem volt mit etetnie. Így itt szereztem be mézet.

A ládát leküldtem Szépéknek, az üdvözleteket is átadtam. A demijont postán fel lehet adni, nem lesz semmi baja útközben. Én sokszor küldtem már így üveget.

Pécsre elég jó most a közlekedésünk. 5 pár vonat van naponta. Autóbusz is van, de nem tudom, hogyan jár, azon nem szoktunk menni. Örülnénk, ha találkozhatnánk! Szerettem volna személyesen bizalmas dolgokról elbeszélgetni, de sajnos nem tudok felmenni Budapestre. A kántorokat nagyrészt áthelyezik úgy hallatszik. Minden nap várjuk a döntést, szeretnénk túllenni rajta.[4] Ha egy mód van rá, nem kötelesek a község elhagyására, akkor itt maradunk. Akkor volna időnk rá, hogy Professzor úr munkájában segédkeznénk. Már nem a tudományos részében, hanem csak mechanikai részben. Itt is nagyon sokszor találtam Professzor urat íróasztala mellett egy csomó kézirattal, meg bizonyára most is, amint írja is, sokat dolgozik, s így nagyon sok kézirata lehet, melyet még nem adott ki. Én is, meg feleségem is, – aki műveltség dolgában sokkal feljebb áll nálam, – jól tudjuk olvasni Professzor úr írását, s ha gépelésünkkel elő tudnánk készíteni Professzor úr munkáit a kiadásra, nyugodtabban dolgozhatna. Igyekeznénk becsülettel elvégezni feladatunkat, s ha kész az anyag, bármikor kinyomtathatná. Részletesebben nem írok, nem akarok beleavatkozni Professzor úr munkájába, csak mint magamtól elgondolom egy könyv kiadásának előzményeit, úgy gondolom erre a munkára is szükség van, s ha időnk van, szívesen vállaljuk.

Sajnáljuk, hogy mindig a klinikára kell járnia, ha kisebb dolog miatt is. Reméljük, egyébként jó egészségben van Professzor úr, amit kívánunk is őszinte szívvel!

Maradunk minden jót kívánva teljes tisztelettel:

[Császár János]

Magántulajdonban.
Az elküldött példány nem maradt fenn, gépelt másodpéldány.
Budapestre írt levél.

[1] Ld. 2050. sz.
[2] Ld. 2050/1.
[3] Hivatalos neve Berkesd, Zengővárkonytól kb. 20 kilométerre lévő község a pécsváradi járásban.
[4] Császár Jánost ekkor még nem helyezték el Zengővárkonyból.

2053. FÜLEP LAJOS – CSÁSZÁR JÁNOSNAK

Bp. 1950. VII. 26.

Kedves Tanító Úr,

már megint ilyen nagy késéssel írok és köszönöm meg szívességét.[1] Annyi minden történt itt közben, sok volna elmondani, ami elfoglalt. A legfontosabbra majd még rátérek. De ha késve is, nagyon köszönöm fáradozását.

Sajnos, én úgy látszik, hibát követtem el. Hat mézes bádog dobozom van, a legrosszabbat választottam ki, és pedig azért, mert ez a legrövidebb, a többi valamelyest fölnyomja a fatok tetejét. Ez azért rossz és azért rövidebb, mert Dezső bácsi[2] egyszer elkérte (vagy még Ilka néni) valakinek mézet küldeni benne, s nagy bölcsességében csak úgy csupaszon küldte el, s persze, aki kapta, ugyanúgy vissza. Nem lehetett ráismerni, olyan volt, mint valami kilőtt akna (ő aztán a bádogossal kikalapáltatta és megforrasztgattatta, azóta küldésre nem is használtam, vagyis nem volt rá próbált bizonyosságom, milyen rossz. Most aztán megmutatta, vagy egy kilónyi méz kifolyt belőle, a méz mindent elárasztott, seholse lehetett hozzányúlni bemaszatolódás nélkül, csuklóig ragadós is lettem, amíg kiszabadítottam. Ez hagyján, mert utána lemostam a bödönt is, magamat is, de mikor a kivevésekor veszkődtem vele, nem gondoltam a borókára, hanem csak arra, hogy a csupa-méz papíroktól szabaduljak, így aztán mindent belefordítottam a vödörbe. Csak mikor levele megérkezett, tudtam meg, hogy a boróka is közte volt, de már későn. Akkor már sajnáltam, de még jobban kárbaveszett gondosságát, mert jobban már igazán nem lehetett volna csomagolni. Ha tehát nem terhelem vele s egyszer nagyon ráér, kérem, küldjön egy maréknyit valamilyen orvosságos vagy egyéb papír-dobozban, vagy borítékban „minta érték nélkül". S ha a méz elfogy és még egyszer vállalkozik a csomagolás munkájára, jobb edényt küldök.

Amire levelem elején utaltam: a mindenek megváltozását az Eötvös Collegium[3] se kerülheti el, collegium helyett diáktömegszálló lesz belőle, a mostani 70–80 bennlakó helyett 250-nel, ami lehet, sőt valószínűleg nem fog konveniálni nekem, s ezért házat kerestem s mivel még nem találtam, keresek valahol a környéken. Ezért is nem mentem el még nyaralni, látni akartam, mi lesz. A múlt semester vége óta vajúdik a dolog, a terv hetenként változott, olyan formában is, hogy valami speciális tudom.[ányos] intézet (történeti vagy nyelvészeti) lesz belőle s csak kb. 2 hete dőlt el a mondott irányba. Most már nem is megyek aug.[usztus] közepe előtt, amikorra a lillafüredi beutalásom[4] esedékes; egyrészt a lakás-ügy miatt,[5] másrészt mert munkámhoz most sok könyvre van szükségem a könyvtárból, nagy és nehéz könyvekre, amilyeneket nem vihetek útra.

És Maguknál van-e valami újság? remélem, óhajuk szerint Várkonyban maradhatnak.

Köszönöm a segítési készséget, még sor kerülhet rá.

A fent megírt okok miatt maradt el eddig a pécsi-várkonyi utam is, de talán Maguk közül mégis csak feljön valaki előbb-utóbb, s elbeszélhetünk mindarról, amit leírni hosszú volna.

Mindnyájukat szívből üdvözlöm

Fülep Lajos

A dame-jeanne-t most már hamarosan küldöm.

Magántulajdonban.
Kézírás.
Zengővárkonyba írt levél.

[1] Császár János előző levele ld. 2052. sz.
[2] Valószínűleg Csekey Dezső (†1949), Csekey István professzor nagybátyja, aki Zengővárkonyban élt.
[3] Az Eötvös Kollégium előbb diákszálló lett, könyvtárát átmenetileg az Akadémiai Könyvtárhoz csatolták. Utóbb az Irodalomtörténeti Dokumentációs Központ, majd az MTA Irodalomtörténeti Intézete, végül az MTA Irodalomtudományi Intézete kapott az épületben helyet.
[4] Ld. 2049/2.
[5] Ld. 1993/2.

2054. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

Bp. 1950. VIII. 4.

Cara,

éppen le akartam ülni írni, de előbb megnéztem a postaládát, benne volt a levele.[1] Thanks.

Lapjának[2] nagyon örültem, különösen, hogy így kezdődik „nagyon jól érzem magam" – attól tartottam, majd napokba telik, amíg lerázza magáról a pesti terhet, de úgy látszik, rögtön megszabadult tőle, tant mieux. Szinteg örülök levele jó híreinek, de hiába tanácsolnám, folytassa így Pesten is, hiába való, úgy se fogadná meg. Pedig a távol perspektívájából láthatja, mennyire nem érdemes izgulni, mert úgyis mindig megtörténik, ami akar. Ezt a distanciát kéne megtartani! Semmitse közel engedni.

Itthon semmi újság, a ház metamorfál[1] – íme valami, aminek senki se örül. Akiknek javára készül, legkevésbbé. Két volt tanítványom bejött, tegnap este, fölnéztek vidékről tájékozódásul – inkább bátorozott szobába mennek lakni, pedig mindakettő virtigli proli.

Elsején bementem az irodába, ott volt Lutter[4] is, egy percre egyedül maradtunk, felhasználta, hogy tragikai hangon közölje velem, a pártból (csakugyan) kidobták. Én: De hiszen két napja még viselted a jelvényt. Ő: Igen, igen, de... Azt is közölte, el van készülve a legrosszabbra. A talp alá került féreg. El burlador burlado. De azért szánalmas volt.

Tomasz[5] egy nap úgy őrjöng, mint az agg Lear, másnap örül, mint bolond a farkának.

Aliról[6] azóta nem tudok semmit. Csak este félhét felé lehet hozzá menni, s az nekem alkalmatlan.

Juliskától hallom, Dezsőék[7] már jó ideje megjöttek a nyaralásból. Mást nem tudok. Juliska csudákat beszél a tüsökbe való banyáról.

Találkozunk mentemkor? Húzza ki addig s tovább is, hallgasson már egyszer rám. Apja[8] jól van, ő maga mondta nekem múlt csüt.[örtök] este telefonon.

Tanti abbracci

Lodovico

MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–248.
Kézírás.
Feltehetőleg Lillafüredre írt levél.

[1] Zádor Anna levele nem maradt fenn.
[2] A lap nincs meg.
[3] Az Eötvös Kollégium átalakulásáról van szó. Ld. 2003/1.
[4] Lutter Tibor (1910–1960) irodalomtörténész, tanár. 1946-tól előadott a szegedi egyetemen, 1948–1950 főiskolai tanár, az Eötvös Kollégium igazgatója, 1949–1960 között a budapesti egyetem angol tanszékén docens.
[5] Ld. 1858/6.
[6] Kiléte ismeretlen, esetleg Schöpflin Aladár.
[7] Kereszturyékra utal.
[8] Ld. 1989/2.

2055. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

Bp. 1950. VIII. 8.

Kedves Barátom,

nem nagy örömmel olvastam sorait.[1] De feltétlenül bízom benne, hogy valahogy, s jól, fog alakulni. A könyveket köszönöm, de a két magyart mostanra nem kértem, csak „majd egyszer" – most nem jutok ezekhez. Ellenben a törölt v.[on] Allesch-t[2] kérem, nem tudtam róla, de Ziegenfussban[3] szerepel, akit már most vasárnap visszaadok, ha van kedve s ideje 8 órára eljönni. Szabadságra menetelem előtt ez az utolsó alkalom. Az a terminus, amit a könyvekkel kapcsolatban ír, ne jöjjön meg, – inkább maradjanak.

Szíves üdvözlettel

F.[ülep] L.[ajos]

MTAKK Ms 5691/51.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.
Feladó: Fülep L. H. XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.

[1] Lőrincz sorai nem maradtak fenn. Nem kapta meg a 2035. sz. levélben említett állást.
[2] Allesch, Johannes von (1882–1967) pszichológus, greifswaldi, hallei majd göttingeni egyetemi tanár. Robert Musil ifjúkori barátja.
[3] Ld. a 2037. sz. levélben közölt könyvlista 41. tételét.

2056. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LŐRINCNEK

[Bp.] 1950. VIII. 8.

Caro Lorenzo,

megkaptam a verseket[1] T.[ompa] K.[álmán]-tól,[2] s ma vissza is küldtem neki – a többszöri olvasás növeli őket, s ez a legjobb próba. Úgy kaptam meg, hogy telefonált s meginvitált, el is mentem – il est un ange, mais il faut être Dieu pour ne pas s'emmerder du chant ininterrompu des choses célestes. S nekem mondjon még valaki valamit a barátjáról! Emlékszel a Csehov-apróságra,[3] akiben az írónak a nő olvassa, olvassa a drámáját – amíg

az író föl nem kapja az asztalról a levélnehezéket s agyon nem csapja? az esküdtszék persze egyhangúlag fölmenti. De mit csinálna az íróval, aki ő olvas föl a nőnek vagy olvastat vele? parceque il est une vielle damette. Elengedik neki a holta utáni csodákat, éltében szentté avatják.

Ha valami mennykő le nem csap (a szele ma már itt járt), kedden megyek Lillafüredre.[4] Szeretnék tudni Rólad, ha ideírsz továbbítják. Bernáthékat[5] szívből köszöntöm, amitiés

Lodovico

Most telefonált Basch:[6] Schöpflin[7] meghalt.

A helynév a feladóból.
MTAKK Ms 4680/298.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Szabó Lőrinc úrnak Bernáth Aurél festőművész leveleivel Badacsonyörs.
Feladó: Fülep L. Budapest XI. Nagyboldogasszony u. 11–13.

[1] A huszonhatodik év szonettjeiről van szó. Néhány nappal e levél írása előtt, VI. 27. és VII. 6. között Szabó Lőrinc meglátogatta FL-t az Eötvös Kollégiumban. „...megvolt a találkozás, és Lőrinc ment Fülephez. Olvasott neki új verseiből. Szonettciklusából, melyet nemrég elvesztett szeretőjéhez írt. Vannak köztük nagyon jók. Ő maga sírt, miközben olvasta őket. Nem ripacsságból, de annyira élte, amit citált" – írja Fodor András FL elbeszélése nyomán. (Ezer este I. 74.)
[2] Tompa Kálmán orvos, Szabó Lőrinc barátja.
[3] Csehov: A dráma c. írására utal.
[4] Ld. 2049/2.
[5] Szabó Lőrinc rendszeresen járt Bernáth Aurélékhoz a badacsonyörsi bérelt Csöndes-villába, majd 1953 után Ábrahámhegyi nyaralójukba. 1950-ben VIII. 6-án ért oda. Ld. Kabdebó Lóránt: Az összegezés ideje 1945–1957. Bp. 1980. Szépirodalmi, 303. p.
[6] Ld. 1828. sz.
[7] Ld. 1834/5. – Az Új Magyar Irodalmi Lexikon eszerint tévesen közli VIII. 9-ét Schöpflin halála dátumaként.

2057. FÜLEP LAJOS – ZÁDOR ANNÁNAK

Bp. 1950. VIII. 10.

Cara,

ma megkaptam tegnapi keletű levelét,[1] s ebből látom, hogy elmaradásának nem a posta, hanem a Maga lassúsága az oka. No megálljon, majd visszaszolgálom – ez egyszer még rögtön írok, de ezután már nem. És nem fogok többé potyára nyugtalankodni.

Ha tehát nem történik valami, kedden megyek Lillára,[2] s ha nem fordulok vissza rögtön és oda tud jönni, akkor ott találkozunk. Ne sokat teketóriázzon velük, maradjon tovább, mi történhet? Eleget rontottak Magán, hogy több pihenéshez joga legyen. A visszafordulást azért mondom, mert ma bent voltam a beutaló cetlit átvenni, s a nő azt mondta, hogy csakugyan kettőt szoktak egy szobába rakni, de arra a kijelentésemre, hogy akkor nem is megyek, elővett valami listát, amelyik szerint én egyedül leszek, mivel ezt az óhajom előre be is jelentettem – hát hiszem, ha majd látom. Ha nem nekem való, mindjárt átmegyek M.[iskolc]tapolcára,[3] csak kérdés, éppenakkor lesz-e hely.

Schöpflin kedden meghalt,[4] nekem legrosszabbkor, mert holnap Esztergomba–Sz.[en-t]endrére[5] akarnék menni, s még most, ¼ 5-kor se tudják, mikor lesz a temetés, holnap-e vagy szombaton. Illik ott lennem, már csak azért is, mert Baschnak az az óhaja, hogy a barátok nevében én búcsúzzam.[6]

Egyidejűleg küldöm pesti címére a Mod.[ern] Quarterly-t[7] és a Franklin jegyzéket, mert kellhetnek, mialatt nem vagyok itthon. Beletettem egy cédulát, rajta amiket nem tudtam odaadni, mert az utóbbi napokban nem találkozhattunk – Magát ugyan onnan már elbúcsúztatták,[8] de talán meg tudja szerezni valaki révén; ha nem, úgyis jó, fáradni vele nem érdemes.

A többit majd elmondom Lillán. S Maga megmondja a tapolcai villa gazdájának nevét, mert nem írta meg. Pedig az íráshoz tudnom kellene

Tanti abbracci

Lodovico

MTA MKI Adattár, MKI–C–I–75/IV–249.
Kézírás.
Lillafüredre (?) írt levél.

[1] A levél nincs meg.
[2] Ld. 2049/2.
[3] FL nem ment Miskolctapolcára.
[4] Ld. 1834/5.
[5] Ld. 1993/2.
[6] Schöpflin temetése VIII. 12-én volt a Kerepesi úti temetőben. Az egyházi szertartást Szimonidesz Lajos evangélikus tábori püspök végezte, az Írószövetség, az Akadémia és az Irodalomtörténeti Társaság nevében Waldapfel József, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége nevében Katona Jenő, a barátok és kortársak nevében Gellért Oszkár beszélt. FL nem tartott beszédet.
[7] The Modern Quarterly 1938–1939, 1945–1953 között megjelenő londoni folyóirat Dr. John Lewis szerkesztésében.
[8] Valószínűleg a Franklin Társulat valamilyen kiadványjegyzékét adta kölcsön FL-nak Zádor Anna, aki ekkor vált meg mint vállalatvezető-helyettes a Franklin Társulattól.

2058. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Bp.] 1950. VIII. 13.

Kedves Barátom,

tegnap este nem tudtam telefonon mindent elmondani, vissza is tartott valami nyilván ostoba restelkedés amiatt, hogy Téged fárasztottalak, s kifogásokat teszek egy olyan objektum ellen, ami első pillantásra elragadó, s amin nagyon sokan bizonyosan boldogan kapnának. Ma reggelre legyőztem magamban ezt az elfogódottságot, s mivel tudom, hogy Te mindenképpen a javamat akarod, megírom aggályaimat.

Az első és legfontosabb: a szobák teljesen északi fekvése. Ez még lent, utcában se jó, ilyen magosan kész csapás. Hozzá a lakás fűtési lehetőségében nagyon kételkedem. Annak idején igazi pestiesen nem igazi lakásnak épült ez, hanem magamutogatásra, proccul,

fontosabb benne a vendégfogadás, mint az otthonosság. Kandallók – díszesek – vannak benne, most már ugyan kályha is, kettő, de abból is az egyik kandallóba foglalva, úgy hogy az átrakása körülményes volna. Ha az ostoba és ízléstelen kandallók helyett étage-fűtést vagy központit csináltak volna, talán jól használható lenne a ház – de akkor persze nem az lenne, ami. Sok kisebb dolog is van, amik így rosszak, nem tudom, lehet-e változtatni rajtuk – köztük lényegesek és kevésbé azok, de mind olyanok, amiktől függ, hogy jól érezze ott az ember magát. Azért sietek megírni ezeket, hogy ne hamarkodjunk el semmit, amire, mint látod, bennem van némi hajlam ilyen vagy olyan tekintet miatt.

Mivel ez nem fog egykönnyen elkelni, a csere feltétele miatt, azt hiszem, nyugodtan megvárhatjuk, amíg én megjövök Lilláról,[2] akkor szeretném, ha Te is megnéznéd.

Bizonyos, hogy nyaralónak nagyon kedves, lehet is, hogy eredetileg csak annak használták, talán télen is elviselhető, ha a fűtés-berendezést radikálisan át szervezik (étage-fűtésre v.[agy] központira gondolok), kérdés, manapság mibe kerül.

Mivel többé költözni már nem akarnék, valami olyan kellene, ami teljesen megfelel. Nem sokat kívánok, de tudom, hogy ezen a földrészen itt ez a nem sok nehezen található – helyette száz egyéb értelmetlen dolog igen – de talán mégse lehetetlen. Itt van pd. ez a kollégiumi lakás, amiben most vagyok – ennél jobbat nem kívánok. Nincs benne semmi luxus, de van minden, ami kell, s ott, ahol kell. Igaz, hogy ezt én tettem ilyenné, de a nyers objectum olyan volt, amit alakítani lehetett. Ennél több nem is kell nekem, az alakítást megcsinálom, ha egyáltalán van rá lehetőség.

Ha tehát beszélsz valakivel a dologról, légy szíves ilyen értelemben, hogy még nem döntöttem. Bár hiszen az is lehetséges, hogy az egész óvatosság fölösleges, mert hátha nem is adják olyan időre, amilyen nélkül nem használhatom. Közben azért levélben megtudakolom majd a fűtési átalakítás költségét.

Szóval, sajnos, tovább is az az igazság, hogy a dolog nem könnyű, de eddig az én horoszkópjaim azzal végződtek, hogy sok nehézség után jóra fordultak. Talán most is úgy lesz.

Lilláról majd írok, addig is ismételten köszönöm fáradozásod

Szívből köszönt

Fülep Lajos

P. S. Balthazárné[3] telefonált: a szerződés időbeli korlátozatlanságát elfogadja; a fűtés felől igyekezett megnyugtatni. Mivel, sajnos, holnap nem tudok kimenni, abban állapodtunk meg, hogy amint megjövök Lilláról, kimegyek, s mindent alaposan körülnézek, megmérek, és minden részletet megbeszélünk. *Nappal* kell látnom, tegnap mire a tájolásra került a sor, lement a nap. Speriamo! Ő is azt mondja, hogy eredetileg nyaralónak készült.

A helynév értelem szerint.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 14. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Egyik meg nem valósult lakásvásárlásról van szó.
[2] Ld. 2049/2.
[3] Balthazárné feltehetően a lakás tulajdonosa.

2059. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Lillafüred, [1950. VIII. 15. után]

Kedves Barátom,

igen köszönöm szíves törődésed a lakás ügyével, s különösen készségedet is, hogy meg is tekinted. Ha erre levelem odaérkezése után kerül sor, és Balthazárnéval[1] találkozol, légy szíves, közöld vele, hogy visszatérésem után, 28.-a után, nyomban érintkezést keresek vele, s amint tehetem, kimegyek hozzá. Mikor telefonon beszéltem vele, azt mondta, Erdélybe készül szept.[ember] első felében, de nem hiszem, hogy ilyen hamar sikerül útlevelet szereznie. Amint előző levelemben írtam, leginkább az aggaszt, amiről Te is írsz, a fűthetőség módja és foka. Van ott persze egyéb kényelmetlenség is, de ha majd jobban megvizsgálom, talán találok rá megoldást.

A B.[abits] tervet[2] nem tartom lehetségesnek. Nagyon szép volna! Tudod, milyen tisztelője vagyok B.[abits]-nak, s örömmel üdvözölnék mindent, ami emlékét ápolja, de ebben a formában csoda kellene hozzá. Boldog volnék, ha csalódnék – s ezért nem is tudlak a kísérlezetéstől eltanácsolni. Elvégre mi történhet? legfeljebb nem-et mondanak, de Te legalább tudhatod, hogy mindent megpróbáltál.

Nem mondhatom, hogy itt a legjobban nyaralok. Ez nem az én típusom hely. Luk két sziklafal közt, olyan, mint valami szélesebb utca, azzal a különbséggel, hogy a falakon fák és bokrok vannak. Semmi perspektíva, ami van, az orrom előtt van, ennélfogva csupa nyers lokalis szín, semmi atmosféra, semmi tónus. Ha az eget akarom látni, derékba kell törnöm a nyakam. Abban is hasonlít az utcához, hogy egész nap autók és motorbiciklik nyargalnak, különösen az utóbbiak, akiket különösen utálok. No de ennek is vége lesz nemsokára.

Társaságom Komlós Aladár,[3] vele szoktam ebédelni, vacsorálni és olykor sétálni.

Irigyellek, hogy otthon lehetsz. Engem elparancsoltak, de hogy lesz-e haszna, vederemo.

Szívből üdvözöl

Fülep L.[ajos]

A dátum leszakadt, a tartalom (lillafüredi üdülés) alapján valószínűsítve.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 17. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 2058/3.

[2] Valószínűleg Babitsról van szó. Basch Loránt az előző években sokat tett kurátortársa, Babits emlékének ápolásáért. 1948-ban, Babits születésének 65. évfordulóján kiadatta Török Sophie Siratóversek c. kötetét (ld. OSzK Kézirattár Fond 145/265.) – 1949-ben kiadatta Az európai irodalom történetét németül: Michael Babis: Gerschichte der europäischen Literatur. übers. E. Bitay–Radloff und H. G. Gerlich. Wien–Zürich, 1949. Europa Verlag. (A köteten az adatok így szerepelnek, a washingtoni Library of Congress National Union Catalogue-ja viszont külön Wien, 1949. Europa Verlag és Zürich, 1949. Europa Verlag címleírást tartalmaz. Angol, amerikai, francia és holland kiadás – amelyeknek tervéről Basch fentebb említett levele szól, nem ismeretes. – Nem tudni, milyen tervet említett Basch FLnak.

[3] Komlós Aladár (1897–1980) irodalomtörténész, író, költő. 1946-ban magántanárként előadott a budapesti egyetemen, 1950-ben elbocsátották, ekkor gimnáziumi tanár lett. Utóbb az MTA Irodalomtörténeti Intézetének osztályvezetője.

2060. FÜLEP LAJOS – FODOR ANDRÁSNAK

[Lillafüred, 1950. VIII. 17.]

Kedves Andor,

megkaptam badacsonyi lapjukat,[1] de mi a radai rosseb ütött Magukhoz, hogy egész nyáron egy kukorika szót se írtak, s mikor végre, akkor is csak annyit, amennyit a posta 20 fill.[ér] bélyeggel is elhoz, kár volt rá a duplája. S a barátaik – Bugán,[2] Pölöskei[3] – rajtam reklamálják Magukat, már attól féltek, hogy tisztára elvesztek valahol a pusztában. Legalább azt írják meg, Dömösön[4] megadtam-e a hajójegy árát annak, aki helyettem megváltotta, vagy elfelejtettem a másról beszélés közben. Eljövetelemkor az utolsó koll.[égiumi] terv úgy szólt, hogy nem 250-et telepítenek be, hanem 362-t;[5] remélem mire hazaérek, 987.55 lesz belőle. Platon τοπος νοητος-ában,[6] az ideavilágban sokkal több elfér. Mikor Pestre? én a hónap végén.

Mindkettőjüket üdvözlöm

Fülep

A hely és dátum: postabélyegző.
Magántulajdonban. Megj.: Fodor: Ezer este... I. 77. Ott a dátum tévesen VII. 17., a bélyegzőn betűvel „aug" szerepel.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Fodor Andor egyetemi hallgató Lengyeltóti az állomás mellett.
Feladó: Fülep Lajos Lillafüred M. T. Akadémia üdülője.
Fodor András (korábban Andor, 1929–1997) költő, műfordító, ekkor magyar–könyvtár szakos egyetemi hallgató. Az Eötvös Kollégiumban ismerte meg FL-t s lett a tanítványa. Alakját több versében, A Kollégium és Ezer este Fülep Lajossal c. naplóköteteiben is megörökítette.

[1] A lap, amelyet Fodor András és Rádics József közösen írt, nem maradt fenn.
[2] Bugán József (szül. 1930) történelem–filozófia–szociológia szakos hallgató, 1949 őszén került az Eötvös Kollégiumba.
[3] Pölöskei Ferenc (szül. 1930) történelem–magyar szakos hallgató, 1949-ben lett az Eötvös Kollégium tagja. A budapesti egyetem magyar történelem professzora.
[4] A kirándulás leírását ld. Fodor: Ezer este... I. 74–76. p.
[5] Ld. 2003/1.
[6] Ld. 1835/8.

2061. FODOR ANDRÁS – FÜLEP LAJOSNAK

Lengyeltóti, 1950. VIII. 23.

Kedves Professzor Úr!

Mindenekelőtt szeretném valamiképpen menteni a menthetőt: tisztára mosni magam. Elég nehéz lesz. Nem azért, mert nincs mivel védekeznem, hanem azért, mert amit magya-

rázatként elmondhatok, azt Professzor Úr újabb „radai rosseb"bel méltatja majd, (– legalább is az elején. –)

Budáról való hazajövetele után Jóska[1] meglehetős hévvel beszélt arról az ígéretéről, hogy írni fog majd Professzor Úrnak, nagyobbszabású beszámolót. Gondoltam, abban a beszámolóban én is benne leszek, Jóska helyettem is írni fog... de ha esetleg maga helyett sem írt ezideig, annak olyasféle oka lehet, mint az én őráhagyatkozásomnak. – ;

Nem vagyok rossz levelező, de a Professzor úrnak írandó levéltől féltem. Ugy-e most jön a radai – de hadd folytassam. – Kevésnek éreztem volna a száraz helyzetjelentést s nagyon soknak a vallomásszerűen megnyilatkozni akaró érzelmeimet. – Evvel voltam elakadva leginkább; a távolság és a papír ösztönzött; legyek egészen őszinte, – s valami szemérmesség visszatartott: mit szólna hozzá...?!

Ne haragudjon ezért Professzor Úr! Olyan ez, mint amikor a gyerek, aki nagyon szereti az apját, s eszével is, fölmérte már jelentőségét, nem meri nyíltan megmutatni, kimondani ragaszkodását, inkább hallgat.

De ha már itt tartok, mégiscsak leírom: nekem és nekünk Professzor Úr rengeteget jelent. – Tanítványainak érezzük és tudjuk magunkat.

Evvel talán még nem is mondtam sokat, hiszen tanítványai mindig voltak Professzor Úrnak, nálunknál méltóbbak is.

Mégis a *mi* kapcsolatunkat én egészen rendkívülinek, fontosnak látom. Szinte sorsszerű a találkozásunk, mert bizonyos az, hogy ha itt még a kultúra és emberség ügyét megmenthetik, folytathatják, akkor – csak mi lehetünk azok, mi: Rádics Jóska, én, Kormos,[2] Varga Pista,[3] Sárosi[4] és a többiek, akik törvényszerűen kapcsolódnak hozzánk.

Természetes az, hogy aki a művészet és nép iránti teljes odaadásunkban példánk és szentesítőnk, ahoz mi tűzön-vízen keresztül ragaszkodunk.

Levelünk elmaradása azért volt nagy mulasztás, mert ennek a „ragaszkodásnak" ellene mondott. – De én remélem, hogy ilyen „ellenmondás" többé nem fordul elő.

Azóta már – gondolom – megérkezett Lillafüredre Tihanyból írt lapom[5] is. Azon legalább 40 fillér értékű szöveg volt. (A badacsonyi lapon nem tudtunk írni, mert siettünk s a síkos felületen nem fogott a töltőtoll.)

Basch Loránttól[6] többek közt azt hallottam, hogy a Szabadság hegyen ígérkeznék valami új lakás.[7] Kíváncsi vagyok alkalmas lesz-e minden szempontból. – Látszatra talán még jobb mint az eddigi esetleges lehetőségek. Sajnálattal hallottam aztán, hogy a Balaton mellé nem jön Professzor Úr. –

Lillafüred viszont bizonyára nyugodtabb, egészségesebb hely mint Lelle, vagy Siófok.

A Balatonparton most még nagyobb a nyüzsgés, mint tavaly. A 2000 lakosú Lengyeltótiból vasárnap legalább 500-an mennek Fonyódra, a badacsonyi hajó majd elsüllyed.

A minap járt nálam Varga Pista. (Pedagógus szemináriuma után kereste Professzor Urat, de akkor már nem volt a Kollégiumban). – Jelenleg valahol a Zselicségben barangol feleségestül.[8] Azt hiszem szép terméssel jönnek majd vissza. – Át akartunk menni Egryhez[9] is. A múltkor (– amikor a lapot írtuk –) találkoztunk vele. Meglehetősen rossz bőrben van, nagybeteg volt. – Az I. Magyar Képzőművészeti Kiállításra úgy tudom nem vették be a képeit,[10] ellenben leküldtek hozzá egy mukit, hogy győzze meg az Öreget: fessen másképp.

Minap együtt utaztam Takáts Gyulával.[11] Nagyon panaszkodik szegény, pedig nincs azért olyan szörnyű rossz sora. És amint kibökte még verseket is tud írni.

Az én e nyári irodalmi munkásságom ezideig csak 4–500 sor fordítás (románból, bulgárból, angolból). Egy hétig küzködtem a Prometheus 80 sorával.[12] Irtózatosan nehéz! Megítélésem szerint ilyen részleteket (Szellemek kórusa) nem is lehet átültetni tisztességesen.

Sokat olvastam, főleg külföldi irodalmat. Jelenleg néprajzi könyveket tanulmányozok – (Malonyai,[13] Győrffy,[14] Mikecs,[15] Szűcs S.[ándor][16] – nagy élvezettel.

A kollégium elözönlésének[17] tervéről már hallottam – Úgy tudom hölgy lakók is lesznek. – Mily kecsegtető! Megjegyzem nem is nagyon beszélhetek a kollégiumba visszakerülésemről, mert a felvételről nem biztosított a Tanulmányi Osztály, – mindössze azt közölte velem, hogy kapok 200 forint ösztöndíjat, amiből 245-öt kéne kifizetnem kosztra, lakásra.

Kaptam nemrég egy ennél is rejtélyesebb levelet: a VI.ik kerületi Disz[18] közli velem, hogy a Felszabadulási pályázat résztvevőjeként föltétlenül jelenjek meg valami értekezleten. Mondanom sem kell, hogy semmiféle „Felszabadulási" micsodában nem vettem részt. Mégis most már egyre jobban aggódom, hogy végül megnyerem a pályázatot, amire nem is pályáztam.

Szeptember első felében néhány napra leutazom Dél-Somogyba, hogy meglátogassam paraszt-rokonaimat. Tapasztalataimról remélhetőleg sok érdekeset tudok majd mesélni. – B.[uda]pestre szeptember 15–20 előtt nem szeretnék fölmenni. Jóska azt hiszem már szeptember első felében is ott lesz.

Jó pihenést, jó munkát kívánok, sok szeretettel üdvözlöm Professzor Urat

Andris

MTAKK Ms 4586/236.
Kézírás.
Címzés: Dr. Fülep Lajos úrnak, egyetemi tanár Lillafüred M. T. Akadémia üdülője.
Feladó: Fodor Andor Lengyeltóti
Fodor András ld. 2060. sz.

[1] Rádics József (szül. 1925) magyar–történelem, majd magyar–könyvtár szakos egyetemi hallgató, az Eötvös Kollégium tagja. Ezidőben együtt lakott albérletben Fodor Andrással. Tanár, majd a Kiadói Főigazgatóság munkatársa.

[2] Kormos István (1923–1977) költő, műfordító, szerkesztő. Ekkor az Ifjúsági Kiadó szerkesztője. Fodor András ismertette meg FL-sal, akihez – bár nem rendszeresen FL haláláig kijárt.

[3] Varga Hajdú István (1920–1981) festő, grafikus, tanár. A Képzőművészeti Főiskolán Szőnyi István növendéke, szoros szálak kapcsolták Egry Józsefhez. – FL-sal Fodor András ismertette meg, két évtizeden át alkalmanként eljárt hozzá. 1966-tól több önálló kiállítása volt, szülővárosában, Barcson emlékszobája van.

[4] Sárosi Bálint (szül. 1925.) 1944–1948 között az Eötvös Kollégium tagja, magyar–román szakos. 1948-ban doktorált. 1951-ben beiratkozott a Zeneművészeti Főiskolára, ahol 1956-ban Kodály Zoltánnál zenetudományi, 1958-ban Szervánszky Endrénél zeneszerzés diplomát szerzett. 1958-tól az MTA Népzenekutató Csoportja, majd a Zenetudományi Intézet munkatársa. FL-t az Eötvös Kollégiumban ismerte meg, feleségével együtt alkalmanként eljárt FL-hoz.

[5] A lap nem maradt fenn. Fodor és Rádics VIII. 7-én volt Badacsonyban, ekkor találkoztak Egry Józseffel is.

[6] Ld. 1828. sz.

[7] Ld. 1993/2.
[8] Diskay Lenke (1924–1980) grafikus, Varga Nándor Lajos tanítványa. 1950-től Varga Hajdú István felesége. 1967-től számos önálló és gyűjteményes kisgrafikai tárlaton vett részt. Magyar és külföldi grafikai díjakat nyert.
[9] A kirándulásra végül is nem került sor.
[10] Az I. Magyar Képzőművészeti Kiállítás 1950. VIII. 20-án nyílt meg, vele egyidőben osztották ki először a képzőművészek részére ekkor létesített Munkácsy-díjat. A Szabad Művészet c. folyóirat 1950-es évfolyama számos cikket közölt a kiállítás előkészületeiről, a kiállító művészekről s magáról a kiállításról is. A kiállításról megjelent album (Révai József bevezetőjével) tartalmazza a kiállító művészekről szóló rövid ismertetéseket, Egry József nem szerepel köztük.
[11] Takáts Gyula (szül. 1911) költő, író, műfordító, tanár. A pécsi egyetemen végezte tanulmányait, FL innen ismerte. A kaposvári gimnáziumban tanította Fodor Andrást s ösztönözte irodalmi munkásságát.
[12] Shelley: Szellemek kórusa a Prometheuss szabadulása c. műben. Kötetben Shelley válogatott költeményei. Bp. 1950. Szépirodalmi Kiadó. 45–47. p.
[13] Malonyay Dezső (1866–1916) író, művészettörténész. A magyar nép művészete c. 5 kötetes műve 1907–1922 között jelent meg.
[14] Györffy István (1884–1939) etnográfus, egyetemi tanár. Főként a magyar nép tárgyi művészete tárgykörében kutatott. Nagykunsági krónika c. munkája (Bp. 1922.) több kiadást ért meg.
[15] Mikecs László (1917–1944) tanár, történész, főleg a Kárpátokon kívüli magyarokkal foglalkozott. Csángók. Bp. 1941.
[16] Szűcs Sándor (1903–1982) etnográfus. Művei főleg a pásztorkodással, pákászattal foglalkoznak. A régi Sárrét világa Bp. 1942.
[17] Ld. 2003/1.
[18] Demokratikus Ifjúsági Szövetség 1950. VI-ban alakult ifjúsági szervezet a korábban megszüntetett különféle ifjúsági szervezetek helyett. 1957. III.-ig működött, amikor Kommunista Ifjúsági Szervezet címen alakult át.

2062. FÜLEP LAJOS – FODOR ANDRÁSNAK

[Bp.] 1950. IX. 4.

Kedves Andor,

közben eszembe jutott valami: írjon azonnal Baschnak[1] (de ne halogassa!) a szoba ügyében – neki olyan rengeteg ismerőse van, hogy akadhat közte, aki tud adni vagy ajánlani.[2] Ő pedig egész biztosan megtesz mindent.

Üdv!

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév a feladóból.
Magántulajdonban.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Fodor Andor egyetemi hallgató Lengyeltóti az állomás mellett Somogy megye.
Feladó: Fülep L. Budapest XI. Nagyboldogasszony útja 11–13.
Fodor András ld. 2060. sz.

[1] Basch Lorántra utal. Ld. 1828. sz.
[2] A megváltozott kollégiumi állapotok miatt Fodor András és Rádics József úgy döntött, hogy albérletbe költözik. FL-t meglátogatva elmondták neki gondjukat. Ld. Fodor: Ezer este... I. 78. p.

Basch Loránt befogadta őket Városmajor utca 48. alatti házába, ahol 1951. I-től VI. 15-ig együtt laktak. VI. 15–1953. IX. között Fodor András és Domokos Mátyás lakott ott, majd 1953 IX-től Fodor András a feleségével.

2063. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp.] 1950. X. 3.

Kedves Barátom,

levelét[1] megkaptam, köszönöm az érdeklődést. Nem értem a tegnap reggeli telefont – amint hívtak, azonnal mentem, percekig kiabáltam bele a hallót, végül aztán bontott. Sajnálom. Nálam még mindig semmi újság, csak a pótolhatatlan idő pocsékolódik. Holnap megint megyek Esztergomba, pénteken Szentendrére.[2] Amint valamicske nyugtom lesz, meginvitálom. Hétfőn ½ 6-kor lesz előadásom az Akadémián[3] – el tud olyankor szabadulni. Címét fölírtam, hogy meghívót küldjenek.

Örülök a jó hírnek – csak meg is maradjon.

Szíves üdvözlettel

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév postabélyegzőről.
MTAKK Ms 5691/49.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] A házvételről van szó. Ld. 1993/2.
[3] A székfoglaló előadásra utal. Ld. 1907/2.

2064. FÜLEP LAJOS – SZABÓ LŐRINCNEK

[Bp.] 1950. X. 3.

Caro Lorenzo,

köszönöm a gondolatot[1] – nem telefonáltam, mert szinte lehetetlenné vált, a portán levőt már nem használhatom, szereltek másikat a folyosóra, közvetlenül az ajtó mellé, de azon a részen állandóan olyan forgalom s egyéb van, hogy nem értek meg semmit. Ebből láthatod, hogy lakásom még nincs, s azt is, milyen az életem. Holnap Esztergomba utazom, pénteken Szentendrére, mindenfelé próbálkozom.[2] Amint lesz egy kis nyugalmam – ha még lesz a föld fölött – jelentkezem s módját ejtjük a találkozásnak. Szeretnélek már látni. Szívből

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév a címzésből.
MTAKK Ms 4680/299.

Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Szabó Lőrinc úrnak H. II. Volkmann u. 8. 1.
Szabó Lőrinc (1900–1957) költő, kapcsolatuk 1932-től kezdődik, amikor elküldte Te meg a világ c. kötetét – amelynek tipográfiáját FL „tökéletes"-nek, Knerék legremekebb produkciójának nevezte, – s mint költői alkotást is nagyra értékelte. A dedikált kötet elküldésekor még nem ismerték egymást személyesen. FL Pestre költözése után újították fel ismeretségüket.

[1] Elképzelhető, hogy a Szabó Lőrinc válogatott műfordításai. Bp. 1950. c. kötetről van szó, amely megvolt FL könyvtárában. Ellene szól az, hogy a kötetben nincs dedikáció.
[2] Ld. 1993/2.

2065. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

Bp. 1950. X. 11.

Kedves Barátom,

most már egyáltalán nem tudok telefonálni innen, elromlott – írni vagyok kénytelen.

Hát most mit csináljunk ezzel a Gyöngyvirág-bestiával?[1] Legjobb volna vízbe fojtani. Mivel az igazságnak ez a rövid útja még járhatatlan, kénytelenek vagyunk a kerülő utat választani. Arra gondoltam, s talán Te is – hogy Gárdos[2] beszélhetne és megértethetné vele, hogy ha csakugyan el akarja adni a lakást, ez az *egyetlen alkalma,* amint az eddigi tapasztalat világosan mutatja. Nem ismerem azt a Gárdost, nem tudom, milyen ügyes, – ezt a dolgot csak ügyes ember tudja elintézni – ha nem az, ne is fogjon hozzá, mert csak még inkább elrontja. Ha Te alkalmasnak találod őt, próbálkozzon, de nagyon vigyázzon, a bestia azt ne gondolhassa, hogy nekem nagyon kell a lakás, mert akkor nem lehet vele bírni. Én Gárdosnak szívesen megadom a jutalékot, különösen, ha a FIK- étől[3] megszabadulok; s a lakásért is 26 ezret, amit egyszer már megígértem. S ha a bestia azt használja ürügyül, hogy hátha megmásítom a szándékom, adok neki 1000 f[orint] foglalót.

De igazi jó az lenne, ha az Ajtay-félét megkaphatnám. Talán esztelenség, még mindig reménykedem benne. Kérlek, tudakoltasd meg Hallerrel,[4] s azt is, hogy ha még mindig eladó, de csak egyben, mi az ára – hátha társulhatnék valakivel.

Te válaszolhatsz telefonon is, és ha az új szám (259–501) nem működik, délután 5-től a régin is hívhatsz (268–496) – olyankor ide már lehet, csak innen nem.

Szívből köszönt

F.[ülep] L.[ajos]

OSzK Kézirattár Fond 145/120. 15. sz.
Kézírás.
Budapestre írt levél.
Basch Loránt ld. 1928. sz.

[1] Egy a XII. Istenhegyen lévő Gyöngyvirág úti lakásról van szó.
[2] Kiléte ismeretlen.
[3] Fővárosi Ingatlankezelő Központ.
[4] Haller László (szül. 1916) színházi rendező, színész, 1946–1947-ben a Művészeti Tanács munkatársa, Basch Loránt barátja.

2066. FÜLEP LAJOS – BASCH LORÁNTNAK

[Bp.] 1950. X. 13.

Kedves Barátom,

köszönöm az értesítést.

Folytatólag már csak annyit tudok mondani, hogy mivel most már nincs más, kénytelen vagyok kivenni a B.[althazár]-néét – ha megnyugtató választ kapok az Akadémián. Én nem tudok neki telefonálni, mert még mindig rossz (ide lehet, innen nem). Megtennéd, hogy Te telefonálnál neki, megmondva, hogy én hajlandó vagyok, az említett föltételtől függően? (Persze azt ne mondd neki, hogy az Akadémiától várom a választ.) A foglalót talán mégis jobb nem említeni, mert majd nem lehet bírni vele, vagy becsap. Javasold neki, hogy ő vegye föl velem az érintkezést, mert én nem tudom. Majd aztán én négyszemközt (nem telefonban) megmondom neki, hogy akkor mért nem mertem belemenni – légy szíves ezt megmondani neki. (Mert akkor csakugyan történt velem ott valami, amit Neked se mondtam, nem mondhatom most se, egészen neki se, de mondhatok róla egy-két szót, amiből megértheti.). S talán jó volna – amint már írtam is – ha Gárdos is beszélne vele s megértetné vele, hogy nem fogja tudni kiadni senkinek se most, se tavasszal. Még én is, mondom, csak úgy merek belevágni, ha biztatást kapok rá – hétfőn szándékozom emiatt bemenni az Akadémiára. Ha nem kapok kielégítő választ, vagy B.[althazár]-néval nem sikerül dűlőre jutnom, akkor ezt a lakáshajszát beszüntetem, mással akarok már foglalkozni – itt maradok, amíg nyugodtan nem találok valami jót. Bár olyat, mint Ajtayé, nem fogok többet találni, de hát ebbe majd beletörődöm.

Ha tehát tudsz valamit mondani, kérlek telefonálj a 259–501 számra s ha netán idefelé se működik, d. u. 5-től a 268–496-ra is lehet.

Szívből köszönt

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév értelem szerinti kiegészítés.
OSzK Kézirattár Fond 145/120. 16. sz.
Kézírás.
Basch Loránt ld. 1828. sz.

[1] Ld. 2058/3.
[2] Kiléte ismeretlen.

2067. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp.] 1950. X. 22.

Kedves Barátom,

vasárnap említette, hogy szerdán 10 napos szabadságát kezdi – gondolom, azért mondta, hogy valamelyik este eljöhetne, amikor a nagyobb listáról még átvehető könyveket megbeszélnénk. De aztán nem állapodtunk meg a napban. Ha most következő kedd, vagy

szerda este alkalmas, kérem, jöjjön el ½ 8 tájra – remélem, nálam nem vág közbe valami s itthon lehetek, ha mégse, előre is elnézését kérem. Vagy hagyok egy sort a portán, vagy, ha lehet, idején értesítem. Csak óvatosságból említem, egyelőre úgy látszik, itthon leszek.

Szíves üdv.[özlettel]

F.[ülep] L.[ajos]

A helynév postabélyegzőről.
MTAKK Ms 5691/54.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.

2068. TOLNAY KÁROLY – FÜLEP LAJOSNAK

Zürich, [1950.] XI. 5.

A nyáron Asconában láttam K.[erényi] K.[ároly]-nál a Maga Vita Nova-ját[1] dedikációval 1944-ből. Ma, 1950-ben, én még nem kaptam meg a kis kötetet, sem a cikkét az Építészetről![2] Pedig tudja, hogy mennyire érdekelne... Itáliából jövök, ahol egy előadást tartottam és megyek Párisba, ahol a címem a régi. Írjon, ha ideje engedi, minden érdekel.

Öleli

Carlo

MTAKK Ms 4590/74.
Kézírás Parmegianino Bagno di nimfa (Firenze – Galleria Uffizi) feliratú képeslapon.
Címzés: Professor Dr. Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11–13. (Eötvös Kollégium) Budapest XI. Hongrie

[1] Dante: Az új élet. (La vita nuova.) Ford. Jékely Zoltán. A bevezetőt Fülep Lajos írta. Bp. [1944.] Franklin Kétnyelvű Remekművek. Kerényi Károly 1944. II. 10-én kelt, levelében köszöni meg a könyvet. Ld. FLev. IV. 1634. sz. – FL 1946. XII. 18-i 1809. sz. levelében kéri Mándy Stefániát a Tolnaynak szánt példány megküldésére.
[2] Ld. 1742/7.

2069. FÜLEP LAJOS – BALÁZS BÉLÁNÉNAK

Bp. 1950. XI. 6.

Kedves Anna,

nagyon köszönöm, hogy írt.[1] Egyébként én is rég készülök jelentkezni, de mióta Lillafüredről aug.[usztus] végén megjöttem,[2] jóformán egyebet se teszek, mint lakást keresek,[3] vagy egész napi mászkálás után egy kicsit megpihenek. Lakás azonban még sincs. Most azért se tudok mindjárt elmenni Magához, mert tegnapelőtt reggel rajtam is kitört az őszi nyavalya. Amint jobban leszek és egy kicsit levegőhöz jutok, meglátogatom.

Addig is szívből köszöntöm

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5022/74.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Balázs Béláné úrnőnek H XII: Tamás u. 40.
Balázs Béláné ld. 1732/8.

[1] A levél nem maradt fenn.
[2] Ld. 2019/2.
[3] Ld. 1993/2.

2070. EULENBURG, AUGUSTA ZU – FÜLEP LAJOSNAK

[Starnberg,] 1950. XI. 23.

Mein lieber Fülep!

Ob Sie meine Karte[1] über Schweden erhielten? Ich versuche heute einmal *direkt* zu schreiben, nachdem man mir auf der Post sagte, dass es geht. So werden Sie sicher die Nachricht schneller erhalten. Ich wollte Sie heute fragen ob nicht eine Möglichkeit besteht, dass Sie nach Frankreich kommen könnten? Ich fahre nämlich in einigen Tagen nach Cap d'Antibes. Ich bleibe bis Mitte Januar und wohne bei Fiammetta[2] u.[nd] ihrem Mann[3] der sich dort ein Haus gekauft hat. Ich werde noch *viel* baden dort, und *viel malen* nachdem ich doch durch die lange Krankheit nichts tun konnte. Die Adr.[esse] ist: Cap d'Antibes A.[lpes] M.[aritimes] Chemin des Mongins, Villa America Frankreich p[er] Adr.[esse] Frau Uher. Das Haus ist noch nicht eingerichtet, kampieren kann man aber. Ich wehrte mich lange diese Reise zu machen, denn man traut sich ja nicht mehr von zu Hause fort, u.[nd] diese Heimat will man doch behalten!! Fiammetta bat mich aber *so,* weil sie sehr allein dort ist. So werde ich doch auch mal im Leben die südliche Landschaft wiedersehen.

Es ist vielleicht eine dumme Phantasie von mir, anzunehmen, dass Sie dort hin kommen können! Aber – man hat eben immer noch Phantasien. Mein lieber alter Fülep, ich wünsche vom Herzen, dass Sie wieder ganz gesund sind. Mir geht es wieder ganz gut nach 5 Monaten Krankheit.

Ihre alte Freundin

Lycki

Helynév a feladó alapján.
MTAKK Ms 4586/191.
Kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Herrn Professor Fülep Lajos Budapest XI. Eötvös Collegium Ungarn.
Feladó: L. Eulenburg Starnberg via München Bayern Ott Str. 4. (Zone U. S. A.)

Eulenburg, Augusta zu (1882–1974) porosz arisztokrata család leánya, apja Philipp zu Eulenburg-Hertefeld herceg, II. Vilmos császár bizalmas barátja, diplomata. A családban erős művészi érdeklődés és hajlam volt, az apa írt és komponált, gyerekkönyve nyomtatásban is megjelent, az anya festett, a testvérek között komponista, hivatásos író, Rainer Maria Rilke baráti körének tagja is volt. Augusta kiállító festő volt. 1907-ben családjának ellenkezése ellenére férjhez ment Edmund Jaroljmekhez, akivel az I. világháborúig Firenzében és Levantoban élt. Itt ismerkedett meg FL-sal, s találkozott az őt meglátogató barátaival is. Tervezte FL portréjának megfestését, amelyről nem tudni, elké-

szült-e. Az I. világháború kitörése után három gyermekével hazaköltözött Németországba, házassága felbomlott, 1931-ben törvényesen is elváltak. Családi körben a Kelet-poroszországi Liebenbergben lévő kastélyban – amely túlélte a II. világháborút s ma turistalátványosság, majd apjától örökölt Starnbergi házában élt. FL-sal 1944-ig rendszeresen levelezett, a háború után valószínűleg 1950-ben küldte az első életjelt, talán az e levélben említett, Svédországon át küldött lapot. Lehetséges azonban, hogy korábban írtak egymásnak, mivel e levélben már tud FL operációjáról.

Kedves Fülepem!

Megkapta-e Svédországon át küldött lapomat? Most megpróbálok *közvetlenül* írni, minthogy a postán azt mondták, lehet. Így bizonyosan gyorsabban megkapja a híradást. Azt akarom megkérdezni, nincs-e lehetőség arra, hogy Franciaországba jöjjön? Néhány napon belül u. i. *Cap d'Antibes*-be utazom. Január közepéig maradok és Fiammettánál meg a férjénél fogok lakni, aki ott házat vásárolt. Még sokat fogok ott fürdeni, és sokat festek, minthogy hosszú betegségem miatt semmit se tudtam csinálni. A cím: Cap d'Antibes Alpes Maritimes Chemin des Mongins, Villa America, Franciaország, Uherné címén. A ház még nincs berendezve, de táborozni lehet benne. Sokáig tiltakoztam ez ellen az út ellen, mert az ember már nem merészkedik el otthonról, ezt a hazát pedig meg akarja őrizni. Fiammetta azonban annyira kért, mert nagyon egyedül van. Így aztán még életemben viszontlátom a déli vidéket.

Talán buta képzelődés részemről feltételezni, hogy oda tud jönni. – De hát – az ember még mindig képzeleg. Kedves öreg Fülepem, szívből kívánom, hogy legyen újra teljesen egészséges. Én 5 hónapi betegség után megint jól vagyok.

Öreg barátnője

Lycki

[1] A lap nem maradt fenn.
[2] Fiammetta Jaroljmek később Uher (szül. 1912) Augusta zu Eulenburg harmadik gyermeke. Firenzében született.
[3] A férj, Uher üzletember volt, akinek a II. világháború idején Magyarországon is volt birtoka.

2071. FÜLEP LAJOS – GELLÉRT OSZKÁRNAK

Bp. 1950. XII. 13.

Kedves Barátom,

életem egyik legrosszabb szakaszában érkezett könyved,[1] ezért is köszönöm meg ily sokára: már fél éve lakást keresek, s még mindig nincs alkalmas, minden napom ezzel telik, már valósággal betege vagyok. De éppen ezért sohase jöhetett volna könyved [jobbkor] mint most – állandóan itt van az asztalon, ha csak ránézek is, megnyugtat: a barátság, szeretet jeleként tartja még bennem a lelket, a sokban közös múlt emléke, s a belőle áramló nagyszerű frisseség, fiatalság. Naponta olvasom, bár olvastam előbb részletenként.

Csak arra kérlek, tarts meg továbbra is a régi barátságban.

Szeretettel ölel

Fülep Lajos

PIM Kézirattár V 3195/315.
Kézírás.
Címzés: Gellért Oszkár úrnak H V. Sziget u. 19/a.
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11/13.
Gellért Oszkár ld. 1777. sz.

[1] Ld. még 2043. sz. E levélen FL valószínűleg a verses Önéletrajzot köszöni meg. (Bp. 1950. Révai ill. Szépirodalmi. Az Önéletrajzból kiderül, hogy Gellért 1950 V–IX. között írta, FL előző, 1950. IV. 24-én kelt köszönőlevelében tehát nem írhatott róla, mert a könyv akkor még nem jelent meg.

2072. FÜLEP LAJOS – BALÁZS BÉLÁNÉNAK

Bp. 1950. XII. 21.

Kedves Anna,

még mindig csak írásban tudok jelentkezni, mert az ok, ami miatt nyár óta nem jutottam el Magához, változatlanul meg van, azaz nem is változatlanul, mert rosszabb, mint valaha volt. De nem akarom az ünnepet s az új évet úgy elmulasztani, hogy legalább levélben el ne küldjem jó kívánságomat.

Tehát: még ma sincs lakásom, s most már azt hiszem, nem is lesz. Kis híján két hónapig hitegetett egy gazember – egyetemi tanár! – hogy átadja ill.[etve] eladja örök lakását, 3 hétig örök lakás eladásáról folyt a tárgyalás, utána 3 hétig bérletről, végül 2 hétig haszonélvezetről, s mikor most kedden összeültünk az ügyvédekkel s csak a kész szerződést kellett volna aláírni, felborította az egészet. S emiatt más jó lehetőségeket elmulasztottam, rengeteg időt, energiát elpocsékoltam, bele betegedtem, s mind hiába.

Ilyen lelki állapotban nem mehetek Magához. Legjobb szeretnék már kimenni a világból, azt hiszem, ez lesz az egyedüli megoldás. Ha dolgozni nem tudok, minek éljek?

Kívánok Magának, amit eddig is, a magam rossz állapotában még inkább, minden jót, ami betegségét elviselhetőbbé teszi s örömet szerezhet. Nem a betegség a legrosszabb rossz, sajnos, ezt mindaketten egyformán jól tudjuk. De Maga még lát valami célt, én már azt se. S ez a legrosszabb rossz.

Öreg barátja

Fülep Lajos

MTAKK Ms 5022/75.
Kézírás.
Címzés: Balázs Béláné úrnőnek H XII. Tamás [u. 4.] (A címzés vége leszakadt.)
Feladó: Fülep Lajos XI. Nagyboldogasszony útja 11/13.
Balázs Béláné ld. 1732/8.

2073. EULENBURG, AUGUSTA ZU – FÜLEP LAJOSNAK

[Cap d'Antibes,] 1950. XII. 28.

Mein lieber Fülep!

Ob Sie meine Karte[1] vor 3 Wochen aus Starnberg erhielten? Ich teilte Ihnen mit, dass ich für 6 Wochen hierher komme, bleibe scheinbar bis Mitte Januars, dann Starnberg. Ich war auch lange krank, den ganzen Sommer, wurde dann operiert (ganz grosse vereiterte

Leistendrüse), jetzt wieder ganz gesund. Es ist wunderschön hier, ich male wieder täglich draussen, badete auch, es ist aber doch recht kalt. Im Garten hohe Palmen, Oliven, Zypressen, Pinien u.[nd] so viel blühende Blumen, vor Allem Rosen, Nelken, Mimosen, alles duftet. Ich denke u.[nd] lebe sehr in Erinnerung an Florenz! Oft ist es ganz ähnlich. Ich bin mit Fiammetta u.[nd] ihrem 7 jährigen Kind hier. Zur Jahreswende, lieber alter Freund, wünsche ich Ihnen vom ganzen Herzen alles Gute. Vor Allem Gesundheit (was ja leider die Hauptsache auf diesem Erdenplan ist!) Und *kein Krieg!* Innere u.[nd] äussere Frieden, u.[nd] alles Gute und Schöne, hoffentlich sind Sie ganz erholt von Ihrer Krankheit?

Ihre alte treue

Lycki

A helynév a feladóról.
MTAKK Ms 4586/192.
Kézírás La Côte d'Azur Tartanes aux Repos felriatú képeslapon.
Címzés: Professor Fülep L. Budapest Eötvös Collegium Hongrie. Rajta más írással: Nagybold.assz. útja 11–13.
Feladó: L. Eulenburg Cap d'Antibes, A. M. Chemin des Mongins Villa Fiamma.
Eulenburg, Augusta zu ld. 2070. sz.

Kedves Fülepem,

vajjon megkapta-e három hete Starnbergből küldött lapomat? Megírtam, hogy 6 hétre ide jövök, feltehetően január közepéig maradok, aztán Starnberg. Én is sokáig beteg voltam, egész nyáron, aztán megoperáltak (hatalmas gennyes lágyékmirigy), most megint teljesen egészséges vagyok. Csodaszép itt, megint naponta festek a szabadban, fürödtem is, de azért csak nagyon hideg. A kertben magas pálmák, olajfák, ciprusok, piniák és rengeteg nyíló virág, elsősorban rózsa, szekfű, mimóza, minden illatozik. Sokat gondolok Firenzére, az emlékekben élnek. Gyakran egészen hasonlít rá. Fiammettával és 7 éves gyermekével vagyok itt. Az újévre, kedves öreg barátom, teljes szívemből minden szépet és jót kívánok. Mindenekelőtt egészséget (ami sajnos a födolog ezen a földtekén!). Csak ne legyen háború! Belső és külső békét, minden szépet és jót, remélhetőleg már teljesen meggyógyult?

Öreg hűséges

Lyckije

[1] Ld. 2070. sz.

2074. FÜLEP LAJOS – LŐRINCZ ERNŐNEK

[Bp. 1950. XII. 29.]

Kedves Barátom,

köszönöm a jó kívánságot[1] és szívből viszonzom mindnyájuknak. Már rég szerettem volna invitálni, de azt vártam, hogy a lakás gondján (nem költözésen, csak a megszerzésen!) túl legyek, hetekig bíztam is, a végén, mikor a szerződést alá kellett volna írni, a tulajdonos fölfordított mindent – csaknem 2 havi hitegetés után. S most kezdhetek mindent elölről. Azt hiszem, megokolt, hogy nagyon rossz kedvben vagyok. Amint enyhül, írok újra s találkozunk.

Addig is szívből üdvözli

F.[ülep] L.[ajos]

A hely és dátum postabélyegző.
MTAKK Ms 5691/55.
Kék ceruzás kézírás postai levelezőlapon.
Címzés: Lőrincz Ernő úrnak H XII. Kapitány u. 6. I. 4.

[1] Lőrincz Ernő „1950 karacsonya" datálású üdvözlőlapjára válaszol. MTAKK Ms 4588/226.

A LEVELEKBEN LEGGYAKRABBAN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYEK

CSÁSZÁR JÁNOS (1910–1987) 1924–1929 között végezte a bajai tanítóképzőt, ahol 1927-ig, bajai lelkészsége végéig FL volt a vallástanára. FL 1929-ben Zengővárkonyba hívta kántortanítónak, ahol Császár a tanítás mellett dalárdát szervezett, amely hamarosan díjat nyert. Zengővárkonyban évente több hangversenyt és műsoros estet rendeztek, más környékbeli falvakban is felléptek. Egy Váralján, 1938-ban tartott ünnepségen egyebek mellett Liszt-, Bárdos- és Kodály-kórusokat adtak elő. A dalárda a II. világháború idején megszűnt, mivel több tagja elesett a fronton, s a kis falu lakosságából nem lehetett pótolni őket. 1951-ben Császárt egyházi funkciója, a kántorság miatt büntetésből Nagypallra helyezték, nem tudott tovább a falu kulturális életével foglalkozni. A dalárda mellett a Gyöngyösbokréta mozgalom keretében tánccsoportot szervezett, továbbá felesége segítségével színjátszó kört hozott létre, faragó, szövő és hímző tanfolyamokat szervezett.

1957-ben letartóztatták és 3 évre ítélték. 1959-ben amnesztiával szabadult, de nem taníthatott tovább, s attól kellett tartania, hogy elveszíti a nyugdíjjogosultságát. FL tekintélyét latbavetve kihallgatást kért és felkereste Ilku Pál akkori művelődési miniszterhelyettest, aki maga is falusi tanító, majd Pécsett városi párttitkár volt. FL kérésére Ilku pozsonyi tanítóképzőbeli tanára, Szalatnai Rezső is közbenjárt az ügyben, de Császár ezután sem kapott tanítói kinevezést, máshol kellett elhelyezkednie.

A zengővárkonyi iskola falán emléktábla őrzi emlékét.

FÜST MILÁN (1888–1967) költő, regény- és drámaíró. 1920-ig tanított, majd 1947-től előadott a Képzőművészeti Főiskolán, végül a budapesti egyetem esztétika magántanára lett. Művei főleg a Nyugatban jelentek meg, őmaga naplóját tartotta legfontosabb alkotásának. FL-sal Elek Artúr révén került kapcsolatba, előbb levelek útján, majd 1943 májusában FL néhány napot töltött Füstéknél a Vércse utcában, személyesen ekkor ismerték meg egymást. Levelezésük 1948-ig tartott, FL Budapestre költözése után természetszerűleg megszűnt.

ILLYÉS GYULA (1902–1983) költő, dráma- és prózaíró, szerkesztő. Versei 1928-tól jelentek meg a Nyugatban, FL ekkortájt figyelt fel rá, majd 1932-ben Pécsett, a Janus Pannonius Társaság alakuló gyűlésén személyesen is találkoztak. Illyés még aznap este Zengővárkonyba ment FL-sal, ahol két napot töltött. 1933 nyarán mintegy két hetet töltött Zengővárkonyban első feleségével, Juvancz Irmával. Ekkori beszélgetéseikből született Illyés Pusztulás c. cikke, s a cikk nyomán támadt polémia, amely 1933–1934-ben sűrű levelezést eredményezett. Utóbb a Babits-emlékkönyv és a Magyar Csillag ügyében váltottak több levelet.

Illyés Gyulának volt a legnagyobb szerepe FL sorsának 1945 utáni rendezésében. Először Révai József útján próbált lehetőséget teremteni FL pécsi filozófia professzorsága révén az óhajtott tanításra, majd összeismertette Keresztury Dezsővel, a frissen kinevezett

VKM miniszterrel, s így sikerült megtalálni a módját FL Budapestre költözésének, egyetemi tanári kinevezésének és Eötvös Kollégiumbeli oktató- nevelői munkájának.

KERÉNYI KÁROLY (1897–1973) klasszikus filológus, vallástörténész. 1934-től Pécsett a klasszikus filológia és ókortörténet tanára, 1941–1943 között a szegedi egyetem professzora lett. 1943-ban Svájca emigrált, de mint a bázeli egyetem magyar lektora és a szegedi egyetem szabadságolt professzora a negyvenes évek végéig megtartotta kapcsolatát a magyar felsőoktatással. Magyarországi működési idején megalapította a Sziget c. folyóiratot, az Officina kiadó Kétnyelvű Klasszikusok c. sorozatát, Pécsett a Műhely c. folyóiratot, szerkesztette a Pannonia Könyvtár c. sorozatot. 1936–1937-ben FL-sal és Birkás Gézával együtt helyettesítették a pécsi egyetem olasz tanszékének vezetőjét. 1946–1949 között az MTA tagja. Kerényi első FL-nak írt levele 1936-ból, az utolsó 1968-ból való. 1948-ban egyidőben voltak a római Magyar Intézetben, ekkor találkoztak utoljára személyesen.

KERESZTURY DEZSŐ (1904–1996) irodalomtörténész, tanár, író, költő, kritikus, szerkesztő. 1929-től a berlini egyetem magyar lektora, valamint a Magyar Intézet könyvtárosa. 1936-tól az Eötvös Kollégium magyar irodalom tanára, 1937–1943 között emellett a Pester Lloyd vezető munkatársa. 1945–1948 között az Eötvös Kollégium igazgatója, közben 1945. XI. 15–1947. III. 15-ig VKM miniszter. 1948-ban az MTAK igazgatója, 1950–1975 között az OSzK főosztályvezetője.

FL-sal vallás- és közoktatásügyi miniszterként került kapcsolatba Illyés Gyula közvetítésével. 1946. I.-ban és V.-ban járt Zengővárkonyban. 1947-től FL az ő igazgatása alatt volt az Eötvös Kollégium tanára.

LŐRINCZ ERNŐ (szül. 1914) 1938-tól filozófiát, 1940-től művészettörténetet is tanult a kolozsvári román ill. magyar egyetemen. 1942-ben belföldi ösztöndíjjal Budapestre került, ahol hamarosan állást vállalt. Munkatársa, Karay Gyula festő révén megismerte FL Magyar művészet c. könyvét, amely nagy hatást tett rá. Elhatározta, hogy széles körben terjeszteni fogja FL gondolatait. 1943 tavaszán előadást tartott róla az Egyesületközi Együttműködés egyik összejövetelén, majd szervezni kezdte FL műveinek gyűjteményes kiadását. Ekkor kereste meg levelével FL-t, hogy beleegyezését kérje tervéhez. 1944. nyarán Zengővárkonyba látogatott, ekkor ismerkedtek meg személyesen egymással. A kiadás ill. kiadások a háborús események miatt meghiúsultak. 1945 tavaszán disszertációt kezdett írni FL-ról, amely azonban nem készült el, mivel Lőrincz Ernőt szovjet fogságba hurcolták, ahonnan 1948 októberében tért csak haza. Felvette a kapcsolatot FL-sal, aki az elmúlt három év során rendszeresen leveleket váltott Lőrincz feleségével. 1957-ben megvalósította ifjúkori tervét s antikváriumot nyitott a várban. Ő volt FL egyik fő könyvbeszerzője. Számos FL-ról szóló írása jelent meg.

LUKÁCS GYÖRGY (1885–1971) filozófus. FL a Thalia Társaság alapítása kapcsán ismerte meg hírből Lukácsot, személyes találkozásukra csak 1911-ben Firenzében került sor. Ekkor alapították az A szellem c. filozófiai folyóiratot, amelynek FL, Hevesi Sándor és Lukács György volt a szerkesztője. A folyóirat 2 számot ért meg. Amikor FL 1914-ben

hazajött látogatóba s a háború kitörése miatt nem tudott visszamenni Itáliába, Pesten letelepedve bekapcsolódott a Balázs Béla lakásán tartott Vasárnapi Kört alkotó társaságba, amelynek Lukács volt az egyik hangadó személyisége. 1917-ben FL előadássorozatot tartott a Lukács–Balázs által szervezett Szellemi Tudományok Szabadiskolájában.

Amikor 1918-ban Balázs és Lukács hirtelen világnézetet váltott, ez a fordulat nem változtatta meg FL-sal való kapcsolatukat, noha ő nem követte őket a marxizmus egyértelmű elfogadásában. Lukácsot rendkívüli képességű és nagyműveltségű embernek tartotta, s a Vasárnapi Kör színvonalas beszélgetéseire, ahogy Kner Imrével és Mannheim Károllyal, valamint Tolnay Károllyal való levelezése tanúsítja – mindig nosztalgiával gondolt vissza. A negyvenes években, amikor eljutottak hozzá Lukácsnak az emigrációban írt művei, sajnálattal tapasztalta a marxizmussal való teljes azonosulását. Ennek ellenére ritka, de folyamatos levelezésük és akadémiai személyes találkozásaik a kölcsönös megbecsülés és tolerancia jegyeit mutatták. Lukács részéről az emigrációból való hazatérése után olyan szándék is látható, hogy aktívan bevonja FL-t a szellemi és politikai életbe.

MÁNDY STEFÁNIA (1908–2001) költő, műfordító. Művészettörténet, pedagógia és pszichológiai tanulmányok után A gyermek a magyar irodalomban Bp. 1941. c. disszertációval doktori fokozatot szerzett. (Tanulmányok a kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem Pedagógiai Szemináriumából 8.). A deportálásból való hazatérése után az egyetemen Prohászka Lajos pedagógiai tanszékén esztétikai előadásokat, szemináriumokat tartott 1948-ig. Verseket, gyermekverseket és meséket, esztétikai műveket írt, ez utóbbiakat főként az Európai Iskoláról és Vajda Lajosról. 1945. IX. 22. óta Tábor Béla felesége.

SZABÓ LAJOS (1902–1967) filozófiai író, festő, grafikus. Bölcsészeti tanulmányokat végzett Budapesten, Bécsben és Frankfurtban. 1928–30 között Kassák Munka-köréhez tartozott. 1933–1934-ben Bécsben és Párizsban élt. Vádirat a Szellem ellen (Bp. 1936.) c. Tábor Bélával közösen írt könyvét 1944. I-ban elküldte FL-nak, miután a kötet megjelenése után küldött példány a postán elkallódott. Auschwitzba deportálták. Hazatérése után ismét megkereste FL-t s ettől fogva FL Budapestre költözéséig rendszeres levelezésben voltak, FL leveleit nem egyszer a Szabó Lajos–Mándy Stefánia–Tábor Béla baráti körnek ill. házaspárnak közösen küldte. FL két alkalommal előadott a Mándy Stefánia és Tábor Béla otthonában hetenként tartott összejöveteleken, ahol Szabó Lajos pszichológiáról, értékelméletről, halmazelméletről stb. tartott előadásokat.

1956-tól 1958-ig Bécsben, 1959–1961 között Bruxellesben, 1962-től Düsseldorfban élt. Műveit Budapesten, Bruxellesben, Dortmundban, Düsseldorfban és Essenben állította ki.

TÁBOR BÉLA (1907–1992) író, műfordító, filozófus. 1945 előtt tisztviselő, 1945–1947 között miniszterelnökségi sajtóreferens, 1948–1950 között ismét tisztviselő, 1951-től műfordítóként dolgozott. Vádirat a Szellem ellen c. műve, valamint Szabó Lajos és Mándy Stefánia révén került kapcsolatba FL-sal.

TOLNAY KÁROLY (Charles de Tolnay 1899–1981) művészettörténész. Bécsi és több német egyetemen végzett tanulmányai után Heidelbergben, majd a hamburgi egyetemen

tanított. 1933 után a párizsi Sorbonne-on adott elő Michelangelóról. 1939-ben Princetonba költözött, utóbb több amerikai egyetemen tanított. 1965-től haláláig a firenzei Casa Buonarroti igazgatója volt.

FLnak a Vas-utcai Felsőkereskedelmi Akadémián volt tanítványa (francia nyelvre tanította), s FL támogatta apjánál Tolnaynak azt a tervét, hogy művészettörténész lesz. Tolnay diákkorától haláláig levelezett FL-sal, kivéve a háborús éveket, amikor megszakadt a postaforgalom Magyarország és az Amerikai Egyesült Államok között. 1945 őszén megpróbálta felvenni a kapcsolatot FL-sal, de ez csak 1946 januárjában sikerült. Járt FL-nál Baján és Zengővárkonyban, majd utóbb, Budapesten is. 1937-ben megjelent Hieronymus Bosch-kötetét nyomtatott „En hommage ŕ M. Louis de Fülep" ajánlással adta közre.

WEÖRES SÁNDOR (1913–1989) költő, műfordító, drámaíró. Első verse 1932-ben jelent meg a Nyugatban. 1933-tól Pécsett joghallgató, majd filozófia–földrajz szakos bölcsész. Ekkor ismerkedett meg FL-sal, akinek hallgatója volt; már ez időben többször járt Zengővárkonyban, s élete végéig szoros személyes és levelező kapcsolatban maradt FL-sal, akinek publikálás előtt elküldte vagy megmutatta művei nagy részét.

ZÁDOR ANNA (1904–1995) művészettörténész, 1926-ban Hekler Antal tanítványaként szerzett művészettörténeti és régészeti diplomát. 1935–1950-ig a Franklin Társulat lektora, végül vállalatvezető-helyettes. 1948-ban kezdett előadni a budapesti egyetem művészettörténeti tanszékén. 1950-ben a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának tudományos osztályvezetője lett. 1960-tól egyetemi tanár, FL tanszéki utódja. 1960-ig az MTA Művészettörténeti Bizottságának tagja. Főleg építészettörténettel, később kertművészettel foglalkozott. FL-sal 1948-tól haláláig meleg baráti és munkatársi kapcsolatban volt.

RÖVIDÍTÉSEK

Autogr.	autográf
BML	Békés Megyei Levéltár
Dunamell. Ref. Ek. lt. ppi hiv. ir.	A Dunamelléki Református Egyházkerület Levéltára A püspöki hivatal iratai.
EK	Egyetemi Könyvtár
etc.	etcetera
FL	Fülep Lajos
FLev I.	Fülep Lajos levelezése. I. 1904–1919. Szerk., a jegyzeteket és a mutatókat összeállította F. Csanak Dóra. Bp. 1990. MTAK – MTA MKI 437 p.
FLev II.	Fülep Lajos levelezése II. 1920–1930. Szerk., a jegyzeteket és a mutatókat összeállította F. Csanak Dóra. Bp. 1992. MTAK – MTA MKI 627 p.
FLev III.	Fülep Lajos levelezése III. 1931–1938. Szerk., a jegyzeteket és a mutatókat összeállította F. Csanak Dóra. A névmutatót Nagy Csaba készítette. Bp. 1995. MTAK – MTA MKI. 710. p.
FLev IV.	Fülep Lajos levelezése IV. 1939–1944. Szerk., a jegyzeteket és a mutatókat összeállította F. Csanak Dóra. [A névmutatót Nagy Csaba készítette.] MTAK – MTA MKI 629 p.
Fülep I/I–II.	Fülep Lajos: A művészet forradalmától a nagy forradalomig. Cikkek, tanulmányok 1904–1919. I–II. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket, a bibliográfiát és a névmutatót összeállította Tímár Árpád. A bevezető tanulmányt írta Tőkei Ferenc. Bp. 1974. Magvető, 660, 765 p.
Fülep II.	Fülep Lajos: Művészet és világnézet. Cikkek, tanulmányok 1920–1970. Válogatta, szerkesztette, a bibliográfiát és a névmutatót összeállította Tímár Árpád. Bp. 1976. Magvető, 700 p.
Fülep–Kner lev.	Fülep Lajos és Kner Imre levelezése. Összeállította, bevezette és jegyzetelte Sümegi György. A levelek szövegét gondozta Kőhegyi Mihály. Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból. Gyula, 1990. 285 p.
Fodor A.: Ezer este	Fodor András: Ezer este Fülep Lajossal. I–II. Bp. 1986. Magvető, 746, 660 p.
Ford.	fordította
kb.	körülbelül

megj.	megjelent
MKP	Magyar Kommunista Párt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTAK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
MTAKK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár
MTA MKI	Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézet
Nt.	nagytiszteletű
nyomt.	nyomtatvány
ny. r.	nyilvános rendes
OSzK	Országos Széchényi Könyvtár
p.	pagina
pd.	például
PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum
P. S.	postscriptum
sz.	számú
szerk.	szerkesztette
Tolnai em. lt.	A Tolnai egyházmegye levéltára
U. F.	Uj Folyam
u. i.	ugyanis
u. p.	utolsó posta
Weöres-lev.	Weöres Sándor: Egybegyűjtött levelek. I–II. Szerk. Bata Imre és Nemeskéri Erika. Bp. 1998. Pesti Szalon – Marfa Mediterrán Könyvkiadó. 566, 548 p.

FÜLEP LAJOS LEVELEI

(A számok a levelek sorszámára utalnak)

Balázs Bélának	1732.	1945. VIII. 19.
	1767.	1946. V. 10.
Balázs Bélánénak	2002.	1949. IX. 19.
	2024.	1950. II. 1.
	2069.	1950. XI. 6.
	2072.	1950. XII. 21.
Basch Lorántnak	1831.	1947. III. 18.
	1837.	1947. III. 27.
	1839.	1947. IV. 13.
	1843.	1947. IV. 21.
	1911.	1948. I. 29.
	1968.	1948. XI. 16.
	1975.	1949. II. 7.
	1985.	1949. VII. 25.
	2046.	1950. V. 11.
	2048.	1950. VI. 14.
	2051.	1950. VI. 22.
	2058.	1950. VIII. 13.
	2059.	[1950. VIII. 13. után]
	2065.	1950. X. 11.
	2066.	1955. X. 13.
Bereczky Albertnek	1966.	1948. X. 30.
Bernáth Aurélnak	1957.	1948. VIII. 31.
	2039.	1950. IV. 8.
Bernáthné Pártos Alice-nak	1983.	[1949. VII. 9. vagy 19.]
	2006.	1949. XI. 26.
	2015.	1950. I. 2.
Bognár Jánosnak és családjának	1981.	1949. IV. 16.
Császár Jánosnak	1902.	1947. XI. 28.
	1903.	1947. XII. 4.
	1931.	1948. IV. 26.
	1959.	1948. IX. 22.
	2005.	1949. XI. 24.
	2019.	1950. I. 18.
	2042.	1950. IV. 9.
	2049.	1950. VI. 20.
	2053.	1950. VII. 26.

Fodor Andrásnak	2060.	[1950. VIII. 17.]
	2062.	1950. IX. 4.
Füst Milánnak	1710.	[1945.] IV. 18.
	1723.	1945. VI. 24.
	1753.	1945. XI. 31.
	1945.	1948. VI. 16.
Gellért Oszkárnak	1777.	1946. VIII. 2.
	1972.	[1948. XII. 18.]
	1980.	1949. III. 19.
	2038.	1950. IV. 6.
	2043.	1950. IV. 24.
	2071.	1950. XII. 13.
Gerlőtei Jenőnek	1743.	1945. X. 12.
	2033.	[1950.] III. 30.
Illyés Gyulának	1754.	1945. XI. 30.
	1755.	1945. XII. 2.
	1763.	1946. I. 23.
	1774.	1946. VI. 18.
	1782.	1946. VII. 12.
	1788.	1946. VIII. 3.
	1794.	1946. VIII. 26.
	1800.	1946. X. 22.
	1803.	[1946.] XI. 10.
	1804.	1946. XII. 5.
	1815.	1947. I. 16.
	1835.	1947. III. 25.
	1842.	1947. IV. 18.
	1856.	1947. VI. 27.
	2040.	1950. IV. 8.
Illyés Gyulánénak	1816.	1947. I. 22.
Kállai Ernőnek	1829.	1947. III. 12.
Keleti Arthurnak	1965.	1948. X. 29.
	1971.	1948. XII. 17.
Kemény Gábornak	1870.	1947. VIII. 14.
Kemény Katalinnak	1854.	1947. VI. 9.
	1871.	1947. VIII. 14.
Kerényi Károlynak	1783.	1946. VII. 13.
	1795.	1946. VIII. 28.
	1808.	1946. XII. 14.
	1827.	1947. III. 4.
	1868.	1947. VIII. 8.
	1882.	1947. IX. 11.
	1909.	1948. I. 12.

	1940.	1948. VI. 12.
	1951.	1948. VII. 28.
	2036.	[1950. IV. 4.]
Kerényi Károlynak és Kerényi Károlynénak	1925.	1948. IV. 13.
Keresztury Dezsőnek	1752.	1945. XI. 29.
	1759.	1946. I. 20.
	1771.	1946. VI. 12.
	1789.	1946. VIII. 5.
	1793.	1946. VIII. 16.
	1820.	1947. II. 5.
	1823.	1947. II. 27.
	1848.	1947. V. 14.
	1853.	1947. V. 28.
	1858.	1947. VII. 7.
	1861.	1947. VII. 18.
	1864.	1947. VII. 25.
	1876.	1947. VIII. 18.
	1883.	1947. IX. 11.
	1884.	1947. IX. 22.
	1885.	1947. IX. 23.
	1886.	1947. X. 4.
	1887.	1947. X. 15.
	1889.	1947. X. 25.
	1891.	1947. XI. 4.
	1913.	1948. II. 18.
	1987.	[1949. VIII. 2.]
	1988.	1949. VIII. 2.
	1992.	1949. VIII. 8.
Keresztury Dezsőnek és Keresztury Dezsőnének	1918.	1948. III. 20.
Keresztury Dezsőnének	1934.	[1948. V. 20–24.]
Kner Mihálynak	1734.	1945. IX. 4.
	1738.	1945. IX. 13.
Kner Zsuzsának	1811.	1946. XII. 30.
Kócsy Dánielnek és Porzsolt Ferencnének	1910.	1948. I. 16.
Kodolányi Jánosnak	1993.	1949. VIII. 14.
	1996.	1949. VIII. 18.
	2000.	1949. IX. 12.
	2008.	1949. XII. 11.
Levasti, Arrigonak	1914.	1948. II. 18.
Lőrincz Ernőnek	1711.	1945. IV. 18.
	1974.	[1948. XII. 27.]
	1978.	[1949. III. 5. előtt]
	1979.	[1949. III. 5.]

	2003.	1949. IX. 19.
	2025.	1950. II. 6.
	2026.	1950. II. 9.
	2037.	1950. IV. 5.
	2055.	1950. VIII. 8.
	2063.	1950. X. 3.
	2067.	1950. X. 22.
	2074.	[1950. XII. 29.]
Lőrincz Ernőnének	1717.	1945. VI. 1.
	1749.	1945. XI. 16.
	1778.	1946. VII. 2.
	1805.	1946. XII. 9.
	1880.	1947. VIII. 31.
	1941.	1948. VI. 12.
	1950.	1948. VII. 21.
	1960.	1948. IX. 22.
Lukács Györgynek	1741.	1945. IX. 19.
	1772.	1946. VI. 13.
	1869.	1947. VIII. 12.
Lyka Károlynak	2044.	1950. V. 11.
	2050.	1950. VI. 21.
Mándy Stefániának	1729.	1945. VII. 8.
	1748.	1945. XI. 10.
	1786.	1945. XI. 30.
	1798.	1946. X. 2.
	1809.	1946. XII. 18.
	1844.	[1947.] IV. 23.
	1873.	1945. VIII. 15.
	1878.	1947. VIII. 30.
	1890.	1947. X. 30.
Mándy Stefániának és Tábor Bélának	1845.	1947. V. 1.
	1990.	1949. VIII. 3.
Mándy Stefániának, Tábor Bélának és Szabó Lajosnak	1797.	1946. IX. 17.
	1840.	1947. IV. 17.
	1847.	1947. V. 12.
Márffy Ödönnek	2041.	1950. IV. 8.
Medgyessy Ferencnek	2016.	1950. I. 9.
Porzsolt Ferencnének	1912.	1948. II. 6.
	1920.	1948. III. 31.
	1923.	1948. IV. 10.
	1924.	[1948. IV. 1.]
	1933.	[1948.] V. 6.
	1935.	1948. V. 20.

Prohászka Lajosnak	1825.	1947. III. 1.
	1855.	1947. VI. 26.
	1860.	1947. VII. 17.
	1879.	1947. VIII. 30.
Ravasz Lászlónak	1806.	1946. XII. 9.
	1894.	1947. XI. 13.
Rédey Tivadarnak	1898.	1947. XI. 21.
Révészné Alexander Magdának	1904.	1947. XII. 22.
	1906.	1947. XII. 27.
Szabó Lajosnak	1716.	1945. V. 30.
	1724.	1945. VI. 29.
	1733.	1945. VIII. 20.
	1746.	1945. X. 21.
	1747.	1945. XI. 9.
	1776.	1946. VI. 21.
Szabó Lőrincnek	2056.	1950. VIII. 8.
	2064.	1950. X. 3.
Szigeti Józsefnek	1712.	1945. IV. 18.
	1722.	1945. VI. 22.
Tábor Bélának	1799.	1946. X. 18.
	1810.	1946. XII. 18.
	1850.	1946. V. 19.
	1852.	[1947.] V. 27.
	1917.	1948. III. 12.
Tolnay Károlynak	1766.	1946. III. 20.
	1768.	1946. V. 10.
	1779.	1946. VII. 2.
	1781.	1946. VII. 11.
	1807.	1946. XII. 13.
	1908.	1948. I. 12.
	1928.	1948. IV. 18.
	1929.	1948. IV. 20.
	1942.	1948. VI. 12.
	1958.	1948. VIII. 31.
	1977.	1949. II. 18.
	1984.	1949. VII. 20.
Tóth Lajosnak	1893.	1947. XI. 13.
Trencsényi-Waldapfel Imrének	1726.	1945. VII. 4.
	1730.	[1945.] VII. 11.
	1735.	1945. IX. 9.
	1769.	1946. V. 10.
	1775.	1946. VI. 20.

	1943.	1948. VI. 12.
	2034.	[1950. III. 30.]
Vas Istvánnak	1872.	1947. VIII. 14.
	1969.	1948. XI. 25.
Zádor Annának	1989.	1949. VIII. 2.
	1995.	1949. VIII. 17.
	1997.	1949. VIII. 26.
	1998.	1949. IX. 7.
	1999.	1949. IX. 9.
	2007.	1949. XII. 9.
	2009.	1949. XII. 12.
	2011.	1949. XII. 14.
	2012.	1949. XII. 15.
	2013.	1949. XII. 22.
	2014.	1949. XII. 27.
	2032.	1950. III. 24.
	2054.	1950. VIII. 4.
	2057.	1950. VIII. 10.

FÜLEP LAJOSNAK ÍRT LEVELEK

(A számok a levelek sorszámára utalnak)

Assagioli, Roberto	1915.	1948. II. 21.
Balázs Béláné	2027.	1950. II. 14.
Basch Edit	1938.	[1948. VI. 8.]
Basch Loránt	1828.	1947. III. 14.
	1834.	1947. III. 22.
	1838.	1947. IV. 8.
British Council	1813.	1947. I. 2.
Csaba Rudolf	1742.	1945. X. 10.
Császár János	1930.	1948. IV. 20.
	1964.	1948. X. 2.
	2030.	1950. II. 17.
	2052.	1950. VI. 26.
Egry József	2001.	1949. IX. 18.
Erasmus	1801.	1946. XI.
	2010.	[1949. XII. 15.]
Eulenburg, Augusta zu	2070.	1950. XI. 23.
	2073.	1950. XII. 28.
Fodor András	2061.	1950. IX. 4.
Füst Milán	1715.	1945. V. 12.
	1718.	1945. VI. 7.
	1750.	1945. IX. 20.
	1944.	1948. VI. 13.
Gábor Béla	1720.	1945. VI. 19.
Gerlőtei Jenő	1756.	[1945. XII. 12.]
Graham, Robert S.	1792.	1946. VIII. 15.
Hajnal István	1818.	1947. I. 30.
Hamvas Béla	1863.	1947. VII. 24.
Hevesi Mária	1736.	1945. IX. 5.
Illyés Gyula	1728.	1945. VII. 5.
	1758.	1946. I. 15.
	1780.	1946. VII. 2.
	1784.	1946. VII. 17.
	1785.	1946. VII. 29.
	1812.	1946. XII. 30.
	1819.	1947. I. 31.
	1822.	1947. II. 21.
	1841.	1947. IV. 17.
	2028.	1950. II. 14.

Kemény Katalin	1865.	1947. VII. 25.
Kerényi Károly	1761.	1946. I. 22.
	1791.	1946. VIII. 13.
	1796.	1946. IX. 14.
	1814.	[1947. I. 6.]
	1832.	1947. III. 18.
	1846.	1947. V. 5.
	1874.	1947. VIII. 16.
	1892.	1947. XI. 11.
	1916.	1948. III. 2.
	1921.	1948. IV. 3.
	1926.	1948. IV. 14.
	1932.	1948. IV. 26.
	1937.	1948. V. 29.
	1946.	1948. VI. 20.
	1952.	1948. VII. 28.
	1953.	1948. VIII. 2.
	1961.	1948. IX. 30.
	1967.	1948. XI. 7.
	1973.	1948. VII. 27.
	2004.	1949. X. 15.
	2018.	1950. I. 13.
	2020.	1950. I. 19.
	2022.	1950. I. 23.
Kerényi Károly és Kerényi Károlyné	1919.	1948. III. 24.
	1922.	1948. IV. 3.
	1947.	1948. VI. 20.
	2031.	1950. II. 25.
Kerényi Károlyné	1986.	1949. VII. 31.
Keresztury Dezső	1764.	1946. II. 5.
	1859.	[1947. VII. 13. után]
Kiss Terézia	1897.	[1947. XI. 17.]
	1901.	1947. XI. 27.
Kner Mihály	1737.	1945. IX. 8.
	1740.	1945. IX. 18.
Kner Zsuzsa	1821.	1947. II. 5.
Kollár Kálmán	1866.	1947. VII. 29.
[Kolozsvári] Grandpierre Emil	1970.	[1948. XII. 11. előtt]
Levasti, Arrigo	1936.	1948. V. 20.
Lőrincz Ernő	1709.	1945. III. 14.
	1994.	1949. VIII. 15.
	2035.	1950. III. 30.

Lörincz Ernőné	1714.	1945. IV. 29.
	1757.	1945. XII. 17.
Lukács György	1744.	1945. X. 14.
	1862.	1947. VII. 18.
Lyka Károly	2047.	1950. VI. 11.
Magyar Tudományos Akadémia	1907.	1948.
Mándy Stefánia	1727.	1945. VII. 4.
Mannheim Károly	1762.	1946. I. 22.
Marrucchi, Piero	1948.	1948. VII. 6.
Medgyessy Ferenc	2017.	1950. I. 12.
Nagy Sándor	1817.	1947. I. 25.
Prohászka Lajos	1836.	1947. III. 25.
	1875.	1947. VIII. 16.
	1877.	[1947. VIII. 20.]
Ravasz László	1900.	1947. XI. 28.
Rédey Tivadar	1895.	1947. XI. 14.
Révai József	1719.	1945. VI. 15.
	1739.	1945. IX. 13.
Révészné Alexander Magda	1888.	1947. X. 22.
	1899.	1947. XI. 24.
	1982.	1949. V. 11.
	2029.	1950. II. 15.
Rhein Verlag	2023.	1950. I. 30.
Szabó Lajos	1849.	1947. V. 18.
Tábor Béla	1830.	1947. III. 15.
	1833.	1947. III. 21.
	1851.	1947. V. 22.
Tolnay Károly	1745.	[1945. X. 17.]
	1760.	1946. I. 21.
	1773.	[1946.] VI. 15.
	1787.	[1946.] VIII. 2.
	1867.	[1947.] VII. 31.
	1905.	[1947] XII. 25.
	1927.	[1948.] IV. 14.
	1939.	[1948.] VI. 8.
	1956.	[1948.] VIII. 21.
	1976.	[1949.] II. 7.
	1991.	[1949.] VIII. 4.
	2021.	[1950.] I. 19.
	2068.	[1950.] XI. 5.
Trencsényi-Waldapfel Imre	1713.	1945. IV. 25.
	1721.	1945. VI. 19.
	1770.	1946. V. 18.

Vályi Félix	1949.	1948. VII. 10.
	1954.	1948. VIII.
	1955.	1948. VIII. 4.
	1962.	1948. IX. 30.
	1963.	1948. X. 1.
Voinovich Géza	2045.	[1950.] VI. 9.
Weöres Sándor	1725.	1945. VII. 3.
	1731.	1945. VII. 24.
	1765.	1946. II. 17.
	1790.	[1946. VIII. 5.]
	1802.	1946. XI. 6.
	1824.	1947. II. 27.
	1826.	1947. III. 3.
	1857.	1947. VI. 30.
	1881.	1947. IX. 3.
	1896.	1947. XI. 14.

FÜLEP LAJOS MEGJELENT ÉS TÖREDÉKBEN MARADT MŰVEI

(A számok a levelek sorszámára utalnak)

Ady Endre. (Ady Endre: Új versek. Nagy Sándor címlapjával. Pallas kiadása.)
Az Ország, 1906. I. évf. 58. sz. III. 7. 9. p.
Fülep I/I. 143–146. p.
1724

Célszerűség és művészet az építészetben
Építészet, 1944. IV. köt. 1. füzet. Melléklet 1–8. p.
Töredékben maradt 2. részét kiadta Tímár Árpád. Ars Hungarica, 1981. 1. sz. 129–243. p.
Fülep II. 342–365. p.
1742, 1766, 1773, 1787, 1807, 1905, 2021

Dante. (Részletek a tízes években írt Dante-tanulmányból.)
Nyugat, 1921. IX. 16. XIV. évf. 18. sz. 1369–1382. p.
1736

Dante: Az új élet. (La vita nuova.) Ford. Jékely Zoltán. Bev. Fülep Lajos.
Bp. [1943.] Franklin Társulat. Franklin Kétnyelvű Remekművek
Fülep II. 240–253. p.
1878, 2068

Egy nagy lehetőség Budapest és az ország újjáépítésében.
Forum, 1948. IX. III. évf. 9. sz. 690–701. p.
Fülep II. 366–383. p.
1961

Az emlékezés a művészi alkotásban.
A Szellem, 1911. márc. I. évf. 1. sz. 56–90. p.
Fülep I/II. 605–651. p.
1792, 1833

A jövő nemzedéke.
Autogr. kézirata Tolnay Károly hagyatékában. Firenze, Casa Buonarroti.
Gépirata MTAKK Ms 4555/20.
Fülep I/II. 77–84. p.
1787

Lesznai Anna lírája. (Az „Eltévedt litániák" alkalmából.)
Nyugat, 1923. IX. 12. XVI. évf. 17–18. sz. 282–290. p.
Fülep II. 192–204. p.
1833

Magyar művészet. Gondolat és Írás II. Bp. 1923. Athenaeum.
Fülep I/I. 255–278. p.
1833, 1870

A magyar művészettörténelem föladata.
MTA II. Társadalmi-Történeti Tudományos Osztályának Közleményei. 3.
Muzeológiai sorozat. 1951. II. köt. 1. sz. 3–24. p.
Fülep II. 407–436. p.
2045

„Magyarok, ne Kanadába, hanem Baranyába vándoroljatok ki!" Látogatás Fülep Lajosnál, a pusztuló baranyai magyarság pásztoránál.
Pesti Napló, 1929. XI. 10. 80. évf. 256. sz. 13–14. p.
Fülep II. 93–99. p.
1788, 1792

A magyarság pusztulása.
Pesti Napló, 1929. XII. 17. 80 évf. 262. sz. 10. p.
Fülep II. 100–121. p.
1788, 1792

Minden évben egy község népe hal ki a Dunántúlon!
Pesti Napló, 1929. XI. 26. 80. évf. 269. sz. 9. p.
1788, 1792

Művészet és világnézet.
Ars Una, 1923. I. évf. 1. sz. 1–11., 2. sz. 41–46., 3. sz. 75–91. p.
Fülep II. 260–309. p.
1833

Művészetfilozófia. Kéziratos töredékek.
MTAKK Ms 4565–Ms 4576.
1716, 1724, 1732, 1733, 1747, 1756, 1757, 1766, 1795, 1820, 1830, 1851, 1952, 1954, 1955, 1962, 1963, 1976, 1977, 2022, 2034, 2036

Nemzeti öncélúság.
Válasz, 1934. 1. sz. 2–23. p.
Fülep II. 153–184. p.
1833

Nietzsche, Friedrich: A tragédia eredete vagy görögség és pesszimizmus.
Ford. és bevezetéssel ellátta Fülep Lajos. Bp. 1910. Franklin, Filozófiai Írók Tára XXIII.
Fülep I/II. 443–600. p.
1833

Paul Cézanne.
Szerda, 1906. X. 31. I. évf. 5. sz. 254–256. p.
Fülep I/I. 425–428. p.
1787

Salon d'automne.
Szerda, 1906. X. 31. I. évf. 5. sz. 214–219. p.
Fülep I/I. 418–424. p.
1787

Stirner
Szerda, 1906. X. 17. I. évf. 3. sz. 105–119. p.
Fülep I/II. 425–442. p.
1787

Tolnay Károly: Michelangelo II. The Sistine Ceiling. Princeton, 1945. c. művéről írt ismertetés és bírálat. Töredék.
MTAKK Ms 4564/5.
1807, 1977

FÜLEP LAJOS ÁLTAL TERVEZETT VAGY TŐLE KÉRT ÍRÁSOK

(A számok a levelek sorszámára utalnak)

Az iparművészet helye és szerepe a művészetekben
1742

Lukács György műveiről ismertetés
1807, 1809

A Magyar Művészet c. folyóiratnak cikk
1957

A marxista esztétikáról cikk ill. könyv
1783, 1807, 1809, 1803, 1943

A népfőiskoláról szóló cikk
1784, 1794

Tolnay Károly: Michelangelo III. The Medici Chapel-ről kritika
1984, 1991

Tolnay Károly: Werk und Weltbild des Michelangelo c. könyvéről kritika
2021

A Válasz számára cikk „a magyar szellem passzivitásba vonulásáról"
1758, 1763

Világ és irodalom c. tanulmány
1766, 1767

Vas István verseiről kritika
1872

A bientôt donc (fr.) – viszontlátásra tehát
acumen (lat.) – elmésség
ad notam (lat.) – dallamára
affinitas (lat.) – rokonság
air mail (ang.) – légiposta
a limine (lat.) – eleve
alla propria base (ol.) – saját alapjához
alle Achtung (ném.) – le a kalappal
aller-retour (fr.) – oda-vissza
alliance (fr.) – szövetség, kapcsolat
all right (ang.) – rendben van
ambiente (ol.) – környezet
amitiés (fr.) – barátsággal (üdvözli)
aperçu (fr.) – rövid leírás, áttekintés
apogée (fr.) – csúcspont
approbáltatás (lat.) – jóváhagyás
appuntio (lat.) – jegyzet, vázlat
apreciál (lat.) – értékel
aprčs tout... (stb.) (fr.) – végülis, mindig ugyanolyan és így vár még az örökkévalóságban is. Addig is, én a Válasznak ígért cikkedet várom!
άρχαι – alapelv, eredet, kezdet
a rivederci prossi momenti (ol.) – a mielőbbi viszontlátásra
ataraxia (gör.) – szenvedélytől mentesség, rendíthetetlen nyugalom
auf die Dauer (ném.) – tartósan
barbera (ol.) – Asti környéki vörösbor
barchetta (ol.) – ladik
bergamasca (ol.) – bergamói nő
bienvenu (fr.) – szívesen látott
black (ang.) – fekete
blitz (Blitzkrieg) (ném.) – villámháború
blue (ang.) – kék
bona fide (lat.) – jóhiszeműen
branche (fr.) – ág
buon capo d'anno (ol.) – boldog újesztendőt
el burlador burlado (sp.) – szó szerint: a megcsúfolt csúfolkodó itt: a megszégyenült zsivány
by Jove (ang.) – Jupiterre!
campo (ol.) – piac, főtér
canonica visitacio (lat.) – esperesi látogatás
carrozza (ol.) – fogat, hintó

carte blanche (fr.) – itt: szabd kezet adni
cassata (ol.) – gyümölcsfagylalt
c'est tout (fr.) – ez minden
chance (fr.) – lehetőség, alkalom
chapelle (fr.) – káplán, segéd
chčque (fr.) – csekk
che rabbia! (ol.) – micsoda bosszúság
chicaneál (fr.) – bosszant, zaklat
chopine (fr.) – korsó sör
circulus vitiosus (lat.) – ördögi kör
circumcisiálandó (lat.) – körülmetélendő
cognata (ol.) – sógornő
communiqué (fr.) – híradás, hadijelentés
concedál (lat.) – enged, belenyugszik
conditio sine qua non (lat.) – elengedhetetlen feltétel
congrua (lat.) – államsegély
consensus (lat.) – egyetértés
contenance (fr.) – határozott magatartás, magára erőltetett nyugalom
contextus (lat.) – szövegösszefüggés
convivium (lat.) – lakoma
correlativ (lat.) – kölcsönösen összefüggő
coűte que coűte (fr.) – kerül, amibe kerül
da capo (ol.) – elölről
dame-jeanne (fr.) – demizson (FL szerint a magyar Miska-kancsóhoz hasonló, de nőalakot formázó butykosból származik a szó.)
damned situation (ang.) – átkozott helyzet
dash (ang.) – egy leheletnyi, csipetnyi valami
d'autant plus (fr.) – annál inkább
défroqué (fr.) – kivetkőzött, kilépett (szerzetes)
dejected (ang.) – letört, lehangolt
Deo volente (lat.) – ha Isten is úgy akarja
deriválás (lat.) – leszármaztatás, levezetés
désolant (fr.) – elkeserítő
dezavuál (fr.) – megtagad, nem vállal közösséget valamivel
di minorum gentium (lat.) – alsóbbrendű istenségek
disappointment (ang.) – csalódás
disciplina (lat.) – tudományszak, fegyelem, nevelés
disposicio (lat.) – hajlandóság
divinacio (lat.) – felismerés
dolce sardo (ol.) – sajtfajta
Dünndruck (ném.) – bibliapapírra való nyomás
eh bien (fr.) – hát jó
et bien, qu'en dis-tu? (fr.) – nos, mit szólsz hozzá?

en tout cas (fr.) – mindenesetre
eo ipso (lat.) – magától, természetszerűleg
escogitál (at.) – kigondol
esoterikus (gör.–lat.) – beavatott
esoterizmus (gör.–lat.) – titkos jelleg
est (lat.) – van
et nunc venio (ad fortissimum) (lat.) – és most következik a legfontosabb
et puis (fr.) – aztán meg
et puis il y a trop de compatriotes dans cette maison (fr.) – meg aztán túl sok hazánkfia van ebben a házban
et vive la bagatelle (fr.) – aztán éljen az értéktelenség
excogitál (lat.) – kigondol
exkurzus (lat.) – kitérő
expediens (lat.) – elintézés
expressis verbis (lat.) – egyértelműen
extrait (fr.) – kivonat
faculté maîtresse (fr.) – legfőbb képesség, tulajdonság
fait accompli (fr.) – kész tény
festa (ol.) – ünnep
flosculus (lat.) – virágos beszéd, virágocska
forma mentis (lat.) – a szellem minősége
forse (ol.) – alighanem, valószínűleg
fountain-pen (ang.) – töltőtoll
Füllung (ném.) – ajtóbetét
Gastauftrag (ném.) – vendégelőadás
gelassen (ném.) – higgadt, szenvtelen
geentlemens agreement (ang.) – úriemberek közötti megállapodás
gift package (ang.) – ajándékcsomag
Gönner (ném.) – adományozó, pártfogó
grand seigneur (fr.) – nagyúr
grapsa (magyar tájszó) – megrokkant, kivénhedt
grippe (lat.) – influenza
hobby-horse (ang.) – vesszőparipa
Hosenscheisser (ném.) – beszari
il est un ange... (stb.) – angyal ő, de Istennek kell lenni ahhoz, hogy ne bőszüljön fel az ember a mennyei hangok szakadatlan zengésétől
imminens (lat.) – közeli
incompatibilis (lat.) – összeegyeztethetetlen
in somma: vederemo (ol.) – egyszóval: meglátjuk
inszisztál (lat.) – ragaszkodik valamihez
intavolal (lat.) – feltálal, itt: megír
in ultima analysi (lat.) legvégső elemzés szerint
iota (gör.) – az ábécé 9. betűje, értelme „egy csöppet sem": Máté 5, 18

ja mein Herr... (stb.) – Igen, uram, mi németek „fel szoktunk valamit venni", meg még más szemetet is.
je n'en sais gučre (fr.) – keveset tudok róla
je ne suis pas marxiste (fr.) – én nem vagyok marxista
kart.[oniert] (ném.) – papírkötésben
latteria (ol.) – tejcsarnok
lauro e fontana (ol.) – babér és forrás
lege artis (lat.) – törvény szerint
leistol (ném.) – teljesít
leiterjakab (ném.) – félrefordítás (Jakobs Leiter)
longanimitás (lat.) – nagylelkűség
luminary (ang.) – szellemi nagyság
ma che ci posso io? (ol.) – de mit tehetek itt én?
maestro (ol.) – mester, tanító
maggot (ang.) – bogár, szeszély
Malefitia (lat.) – rosszindulatú, gaz [ország]
malheur (fr.) – szerencsétlenség
marsruta (ném.) – utasítás, menetlevél
merde alors (fr.) – akkor (pedig) piszok, mocsok, szar
metamorfál (lat.) – átalakul
modus vivendi (lat.) – életlehetőség
mon vieux (fr.) – öregem
more hungarico (lat.) – magyar módra
moratorium (lat.) – halasztás
mythopoios (gör.) – mítoszalkotó
much more perplexed (ang.) – zavarodottabb
nature (fr.) – természetben
narcissizmus (lat.) – önmaga iránti szerelem
navy (ang.) – tengerész[et]
nevermore (ang.) – sohasem (utalás E. A. Poe: A holló c. versére.)
nichtdestoweniger (ném.) – annál is kevésbé
no (ang.) – nem
non putarem (lat.) – váratlanul jött
novum (lat.) – újdonság
nuraghe (ol.) – kúp alakú szardíniai kőépítmény
one never can tell (ang.) – sose lehet tudni
oratio recta (lat.) – egyenes, vagy függő beszéd
ordinarius (lat.) – nyilvános rendes egyetemi tanár
ottava rima (ol.) – nyolcsoros versszak
package (ang.) – csomag
palazzo (ol.) – palota
panacea (gör.) – gyógyír
parapluie (fr.) – esernyő

parce qu'il est une vieille damette (fr.) – mivelhogy ő öreg szatyor (szó szerint barázda-billegető)
parole en liberté (fr.) – halandzsa
patrimonium (lat.) – örökség, közvagyon
penis (lat.) – hímtag
per caritŕ (ol.) – az ég szerelmére
per Dio (ol.) – az Istenért
Plenarsitzung (ném.) – teljes ülés
polyarthritis (gör.) – sokízületi gyulladás
pretext (ang.) – ürügy, álca, kifogás
principe (ol.) – herceg, fejedelem
quaker (angol) – kvéker
queruláns (lat.) – veszekedős
rancune (fr.) – neheztelés
rechaud (fr.) – rezsó
Rechthaberei (ném.) – a maga igazához való mindenáron ragaszkodás
recreatio (lat.) – gyógyulás
remanacio (lat.) – visszaáradás (a neoplatonikus filozófia fogalmaként)
resecál (lat.) – levág, lecsiszol
ricevimento (ol.) – fogadás
sacrifizio dell(o) intelletto (ol.) – az értelem feláldozása
saltarello (ol.) – középolaszországi népi tánc
salut (fr.) – üdv
se Dio vuole (ol.) – ha Isten is úgy akarja
siamo ritornati alla nostra base (ol.) – visszatértünk alapjainkhoz
signora (ol.) – hölgy
sindaco (ol.) – polgármester
socraticus (lat.) – szókratészi
sogno (ol.) – álom
solfatara (ol.) – kénes kigőzölgés
solus sum (lat.) – egymagam vagyok
son diventato estremamente avaro... (stb.) (ol.) – rendkívüli módon fukarkodom az idővel, talán valamiféle előérzet ez.
species (lat.) – eszme, képzelet, fajta
Stampa (ol.) – sajtóiroda, nyomda, újságárus
strada facendo (lat.) – útközben
subferbilis (lat.) – hőemelkedéses
synoptikus (gör.) – együtt áttekintve
synkretizmus (gör.) – összekapcsolás
szimultán nénia (gör.) – unalmas hosszú beszéd vagy feladat
tangibilis (lat.) – tapintható
thanks (ang.) – köszönet
there now (ang.) – hát így

tout (fr.) – egész
tout ŕ vous (fr.) – híve
trattoria (ol.) – vendéglő
trepak (orosz) – férfitánc
ultima ratio (lat.) – végső érv, végszükség
um so schlimmer für die Tatsachen (ném.) – annál rosszabb a tényeknek
una persona non distinta (ol.) – nem úriember
vederemo (ol.) – meglátjuk
vis maior (lat.) – elháríthatatlan akadály
vulva (lat.) – női szeméremtest
wenn jemand verantwortlich ist... (stb.) (ném.) – Ha valaki felelős, az csak Te vagy. Mert apjának közismert magatartása a legnagyobb tehertétel, amely minden Grácia érdekében tett lépésnek útjában áll. Most meg Te várod el a megmentését azoktól, akiket ócsároltál.
what could I do? (ang.) – mit tehettem?
wir Deutschen pflegen so etwas „aufnehmen" und auch noch anderen Dreck (ném.) – mi németek ilyesmit fel szoktunk „venni" és még más szart is.
yes (ang.) – igen
you never can tell (ang.) – sose lehet tudni
zampogna (ol.) – duda

ÉLETRAJZI VÁZLAT

1945. I.	A pécsi egyetem tervbe veszi 1940-ben megszüntetett bölcsészeti karának újra felállítását. FL a filozófiai tanszék várományosa.
III.–X.	A pécsváradi tejüzem Pestre járó autója, majd az újra működni kezdő posta segítségével FL felveszi a kapcsolatot régi levelezőpartnereivel.
VI. 15.	Illyés Gyula Trencsényi-Waldapfel Imrétől értesülve FL helyzetéről felkeresi Révai Józsefet FL pécsi egyetemi kinevezése ügyében.
IX. 15.	FL másfél év után először jár ismét Pécsett.
X. 21.	Illyés Gyula látogatása Zengővárkonyban.
1946. I. 3.	Illyés közvetítésével Keresztury Dezső VKM miniszter Zengővárkonyba látogat.
I. 21.	Negyedévvel az első sikertelen kísérlet után megérkezik az első levél a Princetonban élő Tolnay Károlytól. Jelentkezik a Svájcban élő Kerényi Károly, FL levelet vált a londoni professzor Mannheim Károllyal.
II. 5.	Keresztury felszólítja FL-t, adjon be 1919-es egyetemi tanárságának megszünte miatt rehabilitációs kérvényt. Levéllel jelentkezik Weöres Sándor Csöngéről.
V. 10.	Keresztury Dezső, Illyés Gyula és Farkas Ferenc Zengővárkonyba látogat.
V.	Weöres Sándor Zengővárkonyba látogat.
V. 18.	Rehabilitációja értelmében FL-t visszahelyezik a budapesti egyetem olasz nyelv és irodalom katedrájára. 1947 őszéig szabadságolják.
VI. 18.	Elkészíti a V. 10-i látogatás során tervezett Paraszt Népfőiskola tantervét.
VII.	Illyés Gyula elnöksége alatt felállítják a Magyar Népi Művelődési Intézetet, FL az elnöki tanács tagja.
VIII.	Keresztury a Magyar Népi Művelődési Intézetbe való beosztással tervezi FL Pestre helyezését.
IX. 5.	Eskütétel az egyetemen. FL egy hetet tölt Budapesten, a Mándy Stefánia–Tábor Béla házaspár otthonában száll meg, előadást tart a náluk hetenként összegyűlő körnek.
1947. I. 30.	Hajnal István dékán sürgeti az olasz tanszéki előadások megkezdését.
II.	Keresztury az olasz tanszékről az Eötvös Kollégiumba kívánja tanításra beosztani FL-t.
IV. 25.	Emlékbeszédet tart az Elek Artúr halála 3. évfordulóján rendezett esten. Ismét a Mándy–Tábor házaspárnál lakik s előadást tart körükben.

VI. 1. Szabó Lajos és Tábor Béla egy hetet tölt Zengővárkonyban.
VII. 24–25. Hamvas Béla és Kemény Katalin elküldi a FL-nak ajánlott Forradalom a művészetben c. könyvet.
VIII. Kollár Kálmán felkéri az Erasmus c. folyóirat egyik szerkesztőjének.
VIII. 7–15. Prohászka Lajos látogatása Zengővárkonyban.
X. 27. Szerződést köt a VKM-mel Eötvös kollégiumbeli lakásáról és könyvtárának ill. néprajzi gyűjteményének sorsáról.
XI. 13. Lemond zengővárkonyi lelkészi állásáról, de kéri lelkészi jellegének megtartását.
XI. 14. Meghívják a Baumgarten Alapítvány Tanácsadó Testületének tagjává.
XI. 20. Budapestre költözik az Eötvös Kollégiumba.

1948. I. 2. Rómába érkezik az Academia d'Ungheria ösztöndíjasaként.
I. 16–17. Két előadást tart az Academián Rómáról ill. művészetfilozófiájáról.
III. Néhány hetet Firenzében tölt, felkeresi még életben lévő egykori barátait.
IV. 9. Visszaérkezik Budapestre.
IV. 12. Megkezdi előadásait az Eötvös Kollégiumban.
VI. Megválasztják a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának 1948. III.-ig visszamenőleges hatállyal.
VII. 28. A Budapestre helyezett Kardos Tibor helyére a VKM FL-t jelöli a római Academia igazgatójának. A terv nem valósul meg; az Academia működését 1950-ben felfüggesztik.
IX. 13. A Baumgarten Alapítvány Tanácsadó Testülete elnökévé választja.

1949. IV. Egerbe utazik.
VIII. 1–IX. 12. Balatonlellén üdül, meglátogatja Badacsonyban Egry Józsefet. Az Eötvös kollégiumi változásokat látva vidéki házat, majd budapesti lakást keres.
X. 6. Operáción esik át a János kórház urológiai osztályán.
XII. 2–27. Hévízi kúrára utalják be.
XII. 26. Felkeresi Egryt Badacsonyban.

1950. I. végén Meglátogatja Medgyessy Ferencet.
II. 8. Leánya, Fülep Veronika öngyilkossága.
VI. 20. Meglátogatja Lyka Károlyt.
VIII. 15–28. Lillafüreden üdül.
X. 9. A Magyar művészettörténelem föladata címmel megtartja akadémiai székfoglalóját.

NÉVMUTATÓ

Abaffy Erzsébet 337
Ablonczy Dániel 278, 281
Ácsné Császár Piroska 17, 358, 400
Adorno, Francesco 294
Ady Endre 38, 75, 267, 421
Alexits György 32, 202, 275, *319,* 334, 336
Alföldi András 250, *251*
Allesch, Johannes von 429, 430
Almási Balogh Pál 420
Altheim, Franz 140, *141,* 159
Ambrus Zoltán 194, *195,* 278
Amendola, Giovanni 244, 294
Ámos Imre 124
Andrássy Gyula 332
Anesaki, Masaharu 341
Aragon, Louis 227
Arany János 74, 244, 246
Assagioli, Roberto *294,* 295
Assisi Szent Ferenc 113
Avilai Szent Teréz 150, *151*

Babits Mihály 37, 38, 58, 70, 128, 195, 201, 421, 433
Babus Antal 322
Bachofen, Johann Jakob 168, *169*
Bachofer, Ludwig 339, 341
Bajcsy-Zsilinszky Endre 128, 377
Balázs Béla 16, 30, 37, *38,* 44, 47, 48, 54, 55, 59–61, 63, 64, 95, 96
Balázs Béláné 384, 385, 403–405, 441, 442, 444
Bálint Endre 39, 60
Balog János 166, 177
Baránszky Jób László *376*
Barcsay Jenő 124
Bárdos Lajos 153, *154*
Barna Ignác 303
Basch Edith *290,* 291, 318, 399
Basch Ilona *290,* 399
Basch Loránt 16, 33, 194, *195,* 201–203, 207, 210–212, 214, 215, 218, 278, 279, 290, 295, 296, 361, 365, 371, 372, 377, 421–423, 425, 430–433, 435, 437–440
Bassola Zoltán 117, *118,* 241
Baudelaire, Charles 76, 77
Baumgarten Ferenc *195,* 201, *365*
Bellini, Giovanni 375, 376
Benedek László 123, *124*
Benyhe János 385
Bereczky Albert 56, *58,* 277, 359
Berény Róbert 124
Berger Otti 43
Bergyajev, Nyikoláj 169, *170*
Bernák Aladár 169
Bernáth Aurél 346, *347,* 376, 380, 389, 417, 430
Bernáth Mária 389
Bernáthné Pártos Alice *370,* 388, 389, 397
Beth, W. 301
Bibó István 89, 90, 175
Birkás Géza 30
Bisztray Gyula 70, 136, *137*
Blake, William 66, *67*
Boda Gábor 67
Boda Miklós 50
Bodor András 333
Bogdán Gyula 310
Bognár Cecil 71, *72,* 129
Bognár Éva Zsuzsanna *369*
Bognár János *369*
ifj. Bognár János *369*
Bóka László 169
Boksai György 385
Boldizsár Iván 107
Bolgár Elek 70
Bólyai-Bettelheim Ernő 45, *46*
Borgese, Giuseppe Antonio 242, *244*
Bornyi Sándor 314

Boros István 26, 29, *30,* 31, 38, 54, 61, 72
Borromini, Francesco 330
Botticelli, Sandro 353, 354
Boucher, François 150, *151*
Bölöni György 74, *75,* 142
Böszörményi Nagy Béla 169
Bramante, Donato da Urbino 330
Brantano, Franz 412, 415
Braun Róbert 128
Bregno, Andrea 330
Brelich Angelo 83, *85,* 302, 303, 305, 306, 317, 326, 350, 351, 403
Brelich Mario *303,* 326
Breton, André 237
Brisits Frigyes 278, 362
Brontë, Charlotte 237
Brontë, Emily Jane 237
Bruckner János 385
Brummel, George Bryan 112, *113,* 115
Buber, Martin 169, *170,* 250
Buddha 339, 341, 353, 354
Budé, Guillaume 286
Budenz József 337
Bugán József *434*
Burckhardt, Jakob 412, 415
Byron, George Gordon 237

Calvin, Jean 353, 354
Cézanne, Paul 131
Chalmer, Lord 343, 345, 346
Chopin, Fryderyk Franciszek 195
Christiansen, Broder 412, 415
Cicero, Marais Tullius 253
Coellen, Ludwig 413, 415
Cohen, Hermann 412, 415
Cohn, Jonas 412, 415
Coleridge, Samuel Taylor 267
Condorcet, Antoine 412, 416
Congdon, Lee 386
Coomaraswamy, Ananda Kentish 341, 342
Craig, Gordon 51
Croce, Benedetto 134, *135,* 149, 169, 412, 416
Cutter, Margot 375
Czakó Ambró 255, *256*
Czóbel Béla 124, 151

Csaba Rudolf 30, 56, *57,* 58
F. Csanak Dóra 157
Császár János 219, 222, 282–284, 309, 310, 348, 357, 358, 386, 388, 399, 407, 418, 419, 423, 425–428, *447*
Császár Jánosné Nagy Katalin 284, 409
Császár Katalin *424,* 426
Császár Piroska *424,* 425
Csehov, Anton Pavlovics 303, 429, 430
Csekey Dezső 427, *428*
Csekey István *48,* 49, 266
Csontváry Kosztka Tivadar 149, *150*
Csop Gizella *24,* 28, 36, 68
Csorba Géza 346
Csorba Győző 130, 131, 291
Csorba László 325

Dacqué 412, 413, 415
Dági Marianna 225
Dante Alighieri 26, 50, 51, 158, 163, 189, 255, 441
Darázs Endre 149, *150*
Darvas József 33, 56, *58,* 138, 139
Davida, Thomas Wilhelm Rhys 343, 345
Debussy, Claude 131
Delacroix, Eugène 76, 77
Demény János 130, 132
Derkovits Gyula 124
Déry Tibor 151, 169
Devecseri Gábor 169, *361*
Diener Dénes Rudolf 124
Dienes Pál 55, *56*
Dilthey, Wilhelm 412, 416
Diskay Lenke *437*
Divald Kornél 420, 421
Domján János 154
Domokos Mátyás 385
Duse, Eleonora 267

Egry József 124, 376, 383, *384,* 388, 390, 390, 395–397, 435–437
Elek Artúr 16, *26,* 39, 44, 124, 194, 195, 201, 207, 212, 215, 219, 421–423
Eluard, Paul 237
Eötvös Károly 48
Erdei Ferenc 58, 209, 287
Erdész Ádám 53, 55
Erdős Renée *406*
Eulenburg, Augusta zu *442,* 444, 445
Eulenburg-Hertefeld, Philippe zu 442

Farkas Ferenc 32, 80, *118,* 151
Fassola Henrik 369
Fazekas László 278
Fekete Nagy Béla 200
Fenyő Miksa 195
Fenyvessy Béla *269*
Ferenc József 112, 113
I. Ferenc 286
Ferenczy Béni 151, 169, 291
Ferenczy Károly 124
Ferenczy Noémi 103, *104,* 124, 169
Fischer Annie 195
Fischer, Kuno 412, 416
Fiú Erzsébet 20
Fodor András 124, 157, 167, 202, 231, 244, 314, 386, 398, 410, *434,* 436–438
Fodor József 37, 38
Fogarasi Béla 118, 292, 305, *306*
Foucher, Alfred 338, 341
Földessy Gyula 38
Förster Aurél 203, *205,* 244, 250
Fragonard, Jean-Honoré 150, *151*
Fukuda 346
Funaioli, Gino 350, *351*
Fülep Lajosné Gábor Zsuzsanna *34,* 283
Fülep Veronika 17, *80,* 101, 102, 144, 161, 162, 213, 269, 404–406, 409, 417, 418
Füst Milán 15, 19, 20, 22–24, 28–30, 36, 61, 68, 72, 123, 130, 132, 207, 208, 321, 322, *447*
Füst Milánné Héfer Erzsébet *20*

Gábor Béla 33, *34*
Gábor Éva 87
Gábor Lőrinc 313
Gachot, François 162, *163*
Gál István 75–*77,* 134
Gáldi László *301*
Gasser János 420
Gegesi Kiss Pál 123, *124*
Gelléri Andor Endre 130, 132
Gellért Oszkár 48, 74, 110, *111,* 278, 296, 362, 363, 368, 369, 417, 419, 431, 443, 444
Genthon István 120, 169, 287
Gerevich Tibor 58, *59,* 67, 97, 120, 141, 168, 193, 287–289, 308, 323, 329
Gergely Rezső *60,* 163
Gergely Sándor 77
Gergely Tibor 66, 246
Gergely, szent 35
Gerlőtei Jenő 58, *59,* 75–77, 97, 410
Gerő Ernő 390
Giotto di Bonde 353, 354
Goethe, Johann Wolfgang 267
Gogh, Vincent van 131, 149, *150*
Goldziher Ignác 243, *244*
Golubev, Victor 339, 341, 342
Gombás Pál 169
Gombos Imre 121, *122*
Good, James J. 154
Gönyei Sándor 267
Graham, Robert Somerville 134, *135*
Greco, El 353, 354
Gulácsy Lajos 124
Gulyás Pál *103,* 115
Gundel Antal 126
Gurlitt, Cornelius 412, 416

Gyapay Gábor 314
Gyenes Tamás 24, *26*
Gyergyai Albert 169, *201,* 207
Győrffy István 436, *437*
IV. György 113

Haas Pál *178*
Habsburg József Ferenc *108*
Hajnal István 32, *158,* 172, 173, 244, 250, 251
Halasi Nagy József *292*
Halász Gábor *163*
Haldane, John Burdon 166, *167*
Haller László 290, *439*
Hamburger Jenő 56
Hámory Dezső 23
Hamvas Béla 39, 64, *65,* 130, 132, 213, 225, 236, 237, 239, 240, 364
Hamvassy Anna 46, *47*
Hankiss Elemér 385
Hankiss János 59, 85, 116, *241*
Harsányi Gréte 128
Harsányi István 121, *122*
Hartmann, Eduard von 413, 415, 416
Hatala Péter 243, *244*
Havas Géza 28, *29*
Havell, E. B. 342
Háy Gyula 169
Hegel, Friedrich 102, 164, 342
Heltai Jenő 169
Hencz Király Éva *369*
Hesse, Hermann *364*
Hevesi Mária 50, 51
Hevesi Sándor 48, 50, *51*
Himmler, Heinrich 143
Hincz Gyula *92*
Hitler, Adolf 126
Hoffmann Edit *423*
Honey, William Bowyer 166, 167
Honti János 141, *142*
Horányi Mátyás 385
Horatius 205
Horváth Ferenc 195
Husserl, Edmund 412, 416
Huszti Dénes 250, *251,* 301
Huszti József 129, 141, *142,* 244, 250, 306
Huxley, Arthur 124

Ignotus *361*
Illés Árpád 92, 182, *190*
Illyés Gyula 15, 29–35, 41, 46, 54–56, 58, 68–70, 72–75, 77–81, 88, 90, 95, 99, 103, 104, 107, 108, 113, 115–117, 120–122, 126–129, 137, 139, 147, 151, 152, 166, 169–171, 173, 178, 189, 195, 202, 208, 209, 213, 214, 219, 227, 250, 405, 417, *447*
Illyés Gyuláné Kozmutza Flóra 122, 151, *170,* 171
Illyés Mária 17, 35, 171
Isler, Hans Peter 143
Izsó Miklós 287, 420, 421

Jakovits József 39
Jaroljmek, Fiametta 442, 443, 445
Jászi Oszkár 66
Jékely Zoltán 163, 255, 441
Jodl, Friedrich 413, 415, 416
Joyce, James 267
Jud, Rudolf 392, 393
Juhász Ferenc 149, *150*
Juhász Géza 61
Jung Ernőné 176
Jung, Carl Gustav 149, 351
Justus Pál 64, *65,* 200

Kabdebó Lóránt 430
Kadosa Pál 169
Kajdi Lajos 46
Káldor György 97, *98,* 246
Kállai Ernő 37, *38,* 39, 124, 195, 196, 202
Kanócz István 385
Kanyar József 147, *148,* 152, 175, 209
Karácsony Sándor 91, 121, *122*
Karay Gyula 30, *67*
Kardos László 182, 189
Kardos Tibor 101, 120, 136, *137,* 139, 141, 168, 204, 241, 250, 251, 274, 275, 289, 291, 292, 298, 301–303, 305, 307, 308, 311, 317, 323, 325, 329, 334–337
Károlyházy Frigyes 385
Károlyi Amy 157, 192, *279,* 291, 318
Károlyi Mihály 332

Kárpáti Aurél 77, 278
Kassák Lajos 130, 132, 189
Katona Jenő 431
Kazinczy Ferenc 205
Keleti Arthur 358, *359,* 363
Kellermann Emil 43 ,*44*
Kemény Gábor 108, 120, *121,* 225, 246, 247, 287
Kemény Katalin 39, 110, *225,* 237, 239, 247, 248
Kenyeres Imre 124, 132
Kerényi Dionigi 84, *86,* 119, 142, 143, 204, 326
Kerényi Grácia 83, *85,* 141, 143, 251, 289, 301, 302, 305, 306, 312, 319, 323, 329, 334–336
Kerényi Jenő 67
Kerényi Károly 16, 26, 31, 39, 82, 85, 86, 88, 90, 93, 95, 99, 115, 116, 119, 132, 134, 139, 140, 159, 167, 169, 193, 203, 204, 209, 216, 242–244, 249, 258, 275, 276, 285, 288, 289, 292, 295, 296, 298, 300, 302, 303, 305–307, 311, 313, 316–318, 320, 323, 325, 328–330, 333, 335, 337, 349, 360, 363, 364, 372, 386, 398–402, 409, 414, 441, *448*
Kerényi Károlyné Lukács Magda 140, 169, 295, 298, 302, 303, 305, 307, 312, 317, 324, 325, 329, 335, 336, 351, 360, 364, 372, 399, 401, 409
Kerényi Kató 143, 251, 299, 351
Kerényi Kornélia *143,* 204, 299, 351
Kerényi Lucia *143,* 204, 351
Keresztury Dezső 15, *26,* 31, 32, 68–70, 72–74, 78, 79, 89–91, 95, 98, 100, 101, 104, 107, 109, 114, 117–120, 127, 128, 133, 136–139, 141, 147, 148, 173, 178, 179, 189, 192, 202, 209, 218, 223, 228, 230, 232, 238, 243, 246, 250, 251, 253, 255, 256, 258–261, 263–265, 270, 272, 278, 291, 297, 298, 319, 372, 373, 376, 380–382, 384, 385, 406, 421, 422, 428, 429, *448*
Keresztury Dezsőné Seiber Mária 17, *81,* 268, 271, 292, 298, 314, 373
Kéri Pálné Haas Júlia 177
Kernstok Károly 124
Kéry László 61
Király István 118
Kis Pintér Imre *29*
Kiss Béla Zsolt 385
Kiss Sándor 108, 120, *121*
Kiss Terézia 279, *280,* 282
Klages, Ludwig 312, *313*
Kmetty János 169
Kner Erzsébet *49*
Kner Imre *48,* 49, 52, 53, 97, 166, 176, 177
Kner Imréné Kulka Etelka *49,* 53, 178
Kner Izidorné Netter Kornélia 52, *53*
Kner Mihály 49, 51–55, 165, 175–177
Kner Zsuzsa *49,* 52, 53, 165, 166, 175, 176
Kócsidi József 284, 407
Kócsidi Péter 407
Kócsy Dániel 289, 290
Kócsy Dánielné Sándor Emília 289, 290
Kócsy Eszter 290
Kócsy Lenke 290
Kócsy Margit 290
Kodály Zoltán 59, 121, 122, 436
Kodolányi János 128, 376, *377,* 379, 380, 383, 390, 391
Kodolányi János, ifj. *377*
Koffán Károly 67, 169
Kollár Kálmán 83, *85*–87, 115, 116, 132, 149, 155, 156, 240–242, 255, 256, 366, 392, 393
Kolozsvári Grandpierre Emil 61, *362*
Koltay-Kastner Jenő 30, *301*
Komlós Aladár 433, *434*
Konfuciusz 339, 341
Korein Andor 180, *189*
Kormos István 435, *436*
Kornis Gyula *26,* 140, 305, 306
Korniss Dezső 39, 292
Kósa László 386
Kossuth Lajos 249, 250

Kosztolányi Dezső 37, 38, 147
Kovács Imre 209
Kölcsey Sándor 34
Kőrösi Csoma Sándor 331–*333*, 343, 345, 346
Kövendi Dénes *85*
Kövy János *282*, 358
Krencz János 297, 383
Kurucz József 263, 310
Külpe, Oswald 412, 416

Lackó Miklós 292, 296
Lajos Fülöp 213, *214*
Lakatos Imre 385, 386
Lamprecht, Karl 412, 416
Lasson, Georg 412, 416
László Károly 44
Lator László 385
Lengyel Balázs 124, 291
Lenin, Vlagyimir Iljics 245
Leonardo da Vinci 353, 354
Lessing, Theodor 412, 413, 415, 416
Lesznai Anna *66*, 205, 207
Levasti, Arrigo *293*, 315, 316
Lewis, John 431
Liebert, Arthur 412, 416
Liebmann, Otto 413, 415, 416
Lilliu, Giovanni 316, *317*
Lippold, Friedrich 413, 415, 416
Lipták József 385
Litt, Theodor 412, 416
Losemann, Volker 142
Losonczy Géza 195
Lossonczy Tamás 39
Lőrincz Ernő 19, 20, 21, 23, 30, 68, 78, 320, 365, 367, 368, 378, 385, 404, 405, 411, 413–415, 429, 438, 440, 445, 446, *448*
Lőrincz Ernőné Kovács Ilona *21*, 22, 23, 27, 67, 77, 78, 111, 153, 256, 320, 333, 349, 365, 367, 440
Lőrincz István 378
Lukács György 16, *29*, 33, 37, 38, 41, 46–48, 51, 54–56, 58, 60, 61, 64, 70, 80, 95, 97, 99, 102, 114, 116, 141, 155, 162, 169, 207, 235, 236, 242, 244, 246, 301, 306, 313, 318, 320, 324, 334, *448*
Lukács Károly 296
Lukácsy Sándor 61
Luther Márton 353, 354
Lutter Tibor 33, 373, 385, 386, 428, *429*
Lutter Tiborné Selyebi Sarolta *373*, 374, 394
Lyka Károly *384*, 420, 422, 424, 425

Macleod, M. 166
Madách Imre 253
Madarassy László 267
Magnino 316, 338
Magyar 387, *388*, 399, 409, 419
Majovszky Pál 421
Majsai József 263, 310, 311, 358
Makkai László 203, *205*
Malinovszkij, Rogyion Jakovlevics 53
Malonyay Dezső 436, *437*
Malraux, André 355–357
Mándy Istvánné Temesváry Blanka 144, 212, 216
Mándy Stefánia 17, *26*, 39–42, 48, 59, 60, 63, 66, 110, 123, 124, 131, 143, 144, 147, 160, 162, 190, 191, 197, 200, 210, 212–215, 217, 222, 223, 249, 254, 272, 297, 375, 441, *449*
Mann, Thomas 83, 313, 320
Mannheim Károly 16, 86, *87*, 88, 95, 118, 149, 355, 356
Mansfeld Géza 82, *85*, 90
Mantagezza, Paolo 294
Márai Sándor *103*, 115, 151, 168
Marella, M. 143
Márffy Ödön 124, *216*, 418
Márkus István 61
Márky Klára 303
Márky Tamás 299, 302, 303, 305, 306, 312, 334
Marosi Ernő 289
Marót Károly 250, *251*, 252, 299, 306
Marrucchi, Piero 293, *331*

Martyn Ferenc 37, *38,* 39, 43, 44, 68, 73, 100, 123, 131, 161, 266
Marx, Karl 164
Máté Károly *322*
Máté Olga 56
Mátrai László *21,* 28, *29,* 278, 287
Medgyessy Ferenc 397, *398,* 410
É. Megyeri András 113
Megyeri Barnabás 67
Meller Péter *317*
Mészöly Győző 277
Mezei Árpád 39, 60, 124, 147
Michelangelo Buonarroti 81, 82, 104, 157, 158, 285, 353, 354
Miháltz Pál 67
Mike Lajos 154
Mikecs László 436, *437*
Miklós Pál 385
Mikus Sándor 67
Mohai Béla 385
Moll Szilárd 422
Molnár Antal 39
Moór Gyula *129*
Moravcsik Gyula 244, 251, *252,* 306
Móricz Zsigmond 421
Mosca, Rodolphe *101,* 172, 173
Muránvi Lajos 143
Musil, Robert 429
Müller, Eduard 412, 416

Nagy Ferenc 31, 169, 235
Nagy Ferenc (molnár) 358
Nagy István 124
Nagy Kató 219
Nagy Lajos 169
Nagy László 219
Nagy Péter 325
Nagy Sándor 38, 171, *172*
Nagykálózy Sándor 277
I. Napóleon 330
Nemes Nagy Ágnes 291
Németh Ágnes 114, 122
Németh Géza 385
Németh Kálmán 423
Németh Lajos 16
Németh László 69, 70, 79, 84, 86, 103, 104, 107, 108, 114, 115, 121–123, 126–128, 132, 134, 169, 361
Neumann, Karl Eugen 343, 345, 346
Nietzsche, Friedrich 159, *160,* 207, 343, 345
Norsa 421
Noszkay Aurél 385, 388, *389*

Nyiryné 408, *419*

Oltványi Imre 83, *85,* 103, 276, 298, 335
Onori, Cavaliere 326, *330*
Oppenheimer, Franz 355–*357*
Oroszlán Zoltán 70
Ortutay Gyula 32, 108, 138, 193, *194,* 205, 213, 224, 225, 230, 241, 250, 251, 263, 265, 298, 303, 306, 319, 325, 338, 342, 344, 346, 351, 390
Osvát Ernő 421
Osztovits Ágnes 60

Pais Dezső *292*
Paku Imre 147
Pálinkás László *293*
Pallos Magda *26*
Pán Imre 124
Pap István 78
Papini, Giovanni 293, 316
Passuth László 101
Pátzay Pál 151, 168, *169,* 207, 208
Petazzoni, Raffaello *317*
Pethő Sándor 134
Petőfi Sándor 249, 250
Petrarca, Francesco 421, 422
Petrolay Margit 313, 320
Petrovics Elek 421
Pieraccuino, Dino 316
Pilinszky János 130, 132, 291
Piranesi, Giovanni Battista 372
Platón 84, 142, 209, 434

Plinius, Gaius Secundus 169
Pogány Ö. Gábor 195, 207, *208*, 411, *413*
Porzsolt Ferencné 289, 291, 300, 303, 304, 313–315
Powys, John Cowper 237
Powys, Llewelyn 237
Powys, Theodore Francis 237
Pödör László 323, *325*
Pölöskei Ferenc *434*
Prezzolini, Giuseppe 293, 294
Prohászka Lajos 33, 124, 145, 163, 190, *191*, 202, 209, 210, 226, 231, 232, 242, 243, 247, 250–256, 259, 275

Rácz Lajos 176, *177*
Rádics József 434–*436*, 437
Rákosi Mátyás 209
Ravasz László 32, 153, 154, 244, 277, 278, 281
Rédey Tivadar *278*-280
Remény-Schneller Lajos 270, *271*
Réti István 194, *195*, 207, 208, 421
Révai József 15, *29*, 30, 33–35, 37, 38, 41, *42*, 46, 48, 54, 56, 97, 169, 235, 236, 245, 246, 437
Révai Miklós 420
Révész Géza *269*, 272, 284, 369, 370, 406
Révész Imre 34
Révész Júlia 269
Révészné Alexander Magda 156, 268, 272, 281, 284–286, 308, 369, 370, 406
Rilke, Rainer Maria *66*, 67, 442
Rippl-Rónai József 124
Ritoók Zsigmond 209
Rodin, Auguste 342
Rónay György *179*
Ropó István 408
Rowley, Georges 339, 341
Rózsa György 16
Rubens, Peter Paul 353, 354
Rusznyák István 312, *313*, 360
Ruzicska Pál 311, *313*
Rychner, Max 204, 205, *364*

Sallay Erzsi 130–132, 149, 150
Sallay Imre 131
Sándor Pál *59*, 60, 63
Sándor Róza 290
Sárosi Bálint 435, *436*
Scheler, Max 412, 416
Schmidt József 311, *313*
Schopenhauer, Arthur 343, 345, 382, 383
Schöpflin Aladár 70, 128, 195, 207, *208*, 371, 376, 430, 431
Schubring, Paul 421
Seiber Mihályné Patai Borbála 268
Seidler Irma 47
Shakespeare, William 249, 267
Shcherbatzky, Theodor Ippolitovich 343, 345, 346
Shelley, Percy Bysshe 237, 437
Sík Sándor 278
Simó Jenő 97, *98*, 112
Sinka István 67
Sinkovits István 101
Solger, K. W. F. 413, 415, 416
Somlyó György *20*, 28
Somlyó Zoltán *29*
Sőtér István 151, 295, *296*, 303, 329, 336
Spengler, Oswald 325, 413
Stendhal 147, 323
Suzuki, Daisetz Teitaro 346
Swedenborg, Emanuel 259, 260

Szabó Árpád 141, *142*, 312, 313
Szabó Dezső 134, 271
Szabó Ede 149, *150*
Szabó Ervin 113
Szabó Imre 278, 281
N. Szabó József 108
Szabó Lajos 16, 24, *26*, 30, 31, 37–39, 47, 49, 62–65, 80, 109, 110, 123, 124, 143–145, 160, 196, 197, 200, 210, 212, 217, 220–222, 225, 237, *449*
Cs. Szabó László 107, 151, 152, 168, 169, 227, *301*
Z. Szabó László 34

Szabó Lőrinc 107, 278, 429, 430, 438, *439*
Szabó Miklós 209
Szabó Pál 209
Szabó Sándorné 372, 373
Szabó Zoltán 61, 107
Szabolcsi Bence 400, *423,* 424
Szalai Sándor 200, 287, 312, *313,* 381
Szamuelly László 45, *46*
Szántó Piroska 39, 249
Szapphó 150, *151*
Szász Imre 386
Széchényi István 420
Szegedy-Maszák Aladár 103, *104*
Székely László 180, *189*
Szekfű Gyula 84, *86*
Szemenyey Sándor 202, 211, 212, 262, *263,* 271, 282, 310
Szentkuthy Miklós 130, 132, 168, 169
Szentmihályi János 303, *336,* 350, 360
Szerb Antal 169
Szervánszky Endre 436
Szigeti József 21, 30, 33, 35, 36
Szilágyi János György 17, 134, 142, 335
Szilasi Vilmos *86,* 141, 168, 169
Szilassy László 34
Szily Kálmán 141, *142*
Szimonidesz Lajos 431
Szondi Lipót 251, *252,* 324, 326
Szőnyi István 151
Szőnyi Tibor 312, *313*
Sztálin, Joszif Visszarionovics 52, 53
Szűcs László 151
Szűcs Sándor 436, *437*

Tábor Ádám 200
Tábor Béla 16, 25, *26,* 37–39, 48, 110, 143–147, 160, 162, 163, 165, 196, 205, 210, 212, 214–217, 220–223, 225, 237, 249, 296, 375, *449*
Tábor Eszter 197, 200, 249
Takács Ferenc 108, 120, *121*
Takáts Gyula 291, 436, *437*
Takáts Jenő 299, *300*
Talpassy Tibor 128, 377
Tamás Lajos 334, *335,* 336, 390
Tamási Áron 107, 169, 265
Tarr István 67
Tatay Sándor 380, *381*
Teleki Géza 33, *46,* 69, 70, 72, 137
Tersánszky Józsi Jenő 195
Thienemann Tivadar 241, *242*
Tildy Zoltán 31
Tímár Árpád 58
Tolnai Arnold *170,* 205
Tolnay Károly 16, 62, 80–82, 84, 85, 93, 95, 96, 98, 103, 104, 112–114, 116, 119, 120, 124, 126, 130–132, 134, 139, 141, 143, 150, 154, 156, 158, 162, 168, 169, 193, 194, 204, 205, 241–244, 246, 250, 251, 254, 255, 259, 260, 269, 276, 284–286, 288, 289, 292, 296, 299, 300–303, 305, 306, 308, 309, 318–321, 346, 347, 366, 367, 371, 375, 401–403, 441, *449*
Tolnay, Rina de *81,* 95, 103, 113, 115, 116, 154, 156, 307, 308, 366
Tomasz Jenő 228–*230,* 260, 261, 292, 428
Tompa Kálmán 429, *430*
Tóth Aladár 278
Tóth Jerne 422
Tóth Lajos 276, 277
Tóth László 422
Tóth Menyhért 149, *150,* 182
Toynbee, Arnold 338–341
Tönnies, Ferdinand 412, 416
Török Gyula 50
Török Sophie 433
Trencsényi-Waldapfel Imre 15, 22, 24, 25, 30, 34, 35, 40, 41, 43, 50, 80, 98–100, 108, 244, 260, 287, 321, 361, 411
Triolet, Elsa 227
Trócsányi Zoltán 70
Turóczi-Trostler József 70

Uexküll, J. von 412, 416
Uher 443
Ulmann, André 162, 163

Váczy Kálmán 169
Vág Szabolcs 35
Vajda Júlia 24, 25, *26,* 39
Vajda Lajos 37, *38,* 124
Vályi Félix 331, *332,* 338, 340–342, 344, 345, 352–357
Varga Hajdú István 435, *436,* 437
Varga Nándor Lajos 437
Várkonyi Nándor 151
Vas István 16, 30, 248, *249,* 278, 361, 362
Vayer Lajos 33
Vekerdi József 385
Velits László 325
Veres Péter 107, 114, 122, 208, 209
Veress Sándor 169, *317,* 334
Vergilius 303
Verlaine, Paul 131, 132
Vértes György 147, 162, *163*
Verweyen, J. M. 412, 416
Veszelszky Béla 39
II. Vilmos 442
Vinkler László 203, *204*
Voinovich Géza *287,* 420, 421
Volkelt, Johannes 412, 416
Vörös Vince 209

Waldapfel József 259, *260,* 431
Weöres Sándor 16, 30, 39, 43, 44, 91, 92, 110, 123, 124, 130–132, 149, 151, 155, 157, 160, 168, 180, 189–192, 227, 228, 257, 258, 278, 279, 290, 291, 303, 318, 422, *450*
Wiesenberg Klári 43, *44*
Windelband, W. 412, 416
Wojtilla Gyula 346
Worringen, Wilhelm 412, 416
Wölfflin, Heinrich 412, 416

Zádor Anna 16, 202, 249, 287, 362, 374, 378–382, 389, 390, 391, 393–396, 410, 411, 428–431, *450*
Zádor Félix *374*
Zalai Béla 56
Zalai Emil 33
Zambra Alajos *172,* 292, 305, 306
Zelk Zoltán 278, 368
Zemplén György 320
Ziegenfuss, Werner 413, 416
Zilahy Lajos 169
Zolnay Vilmos 320, 324
Zoroaster 339, 341

Zsadányi Oszkár 137
Zsebők Zoltán 218, *219,* 266
Zsirai Miklós 318, *319,* 336

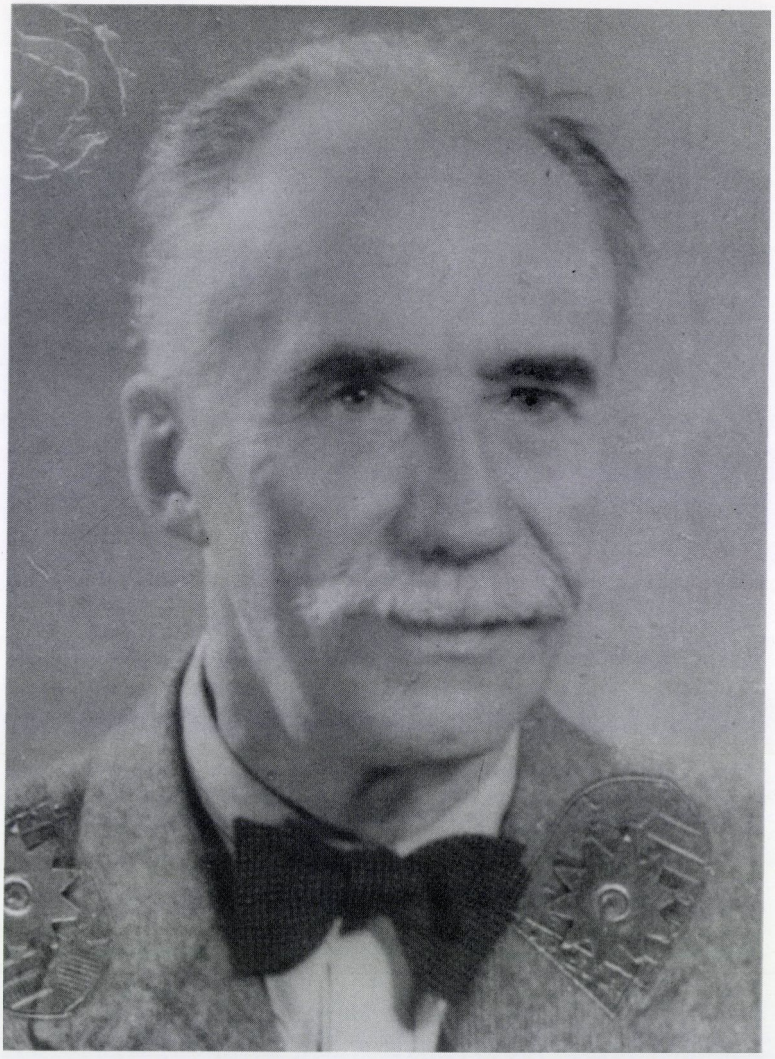

Fülep Lajos az 1940-es években

Weöres Sándor

Fülep Veronika

Tolnay Károly

Illyés Gyula és felesége

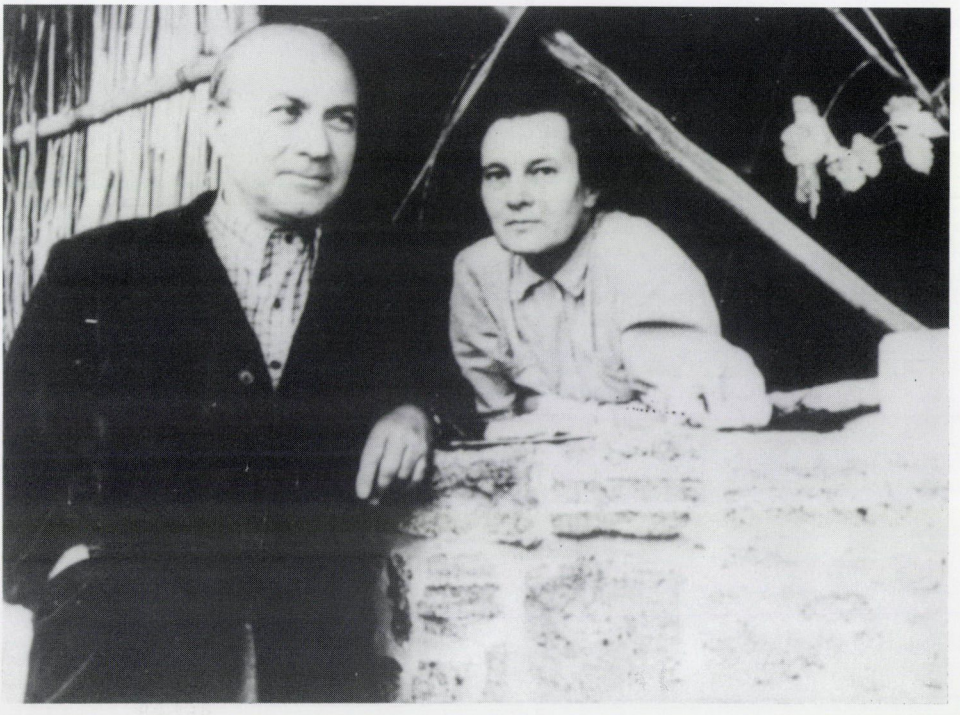

Szabó Lajos

Kerényi Károly és felesége

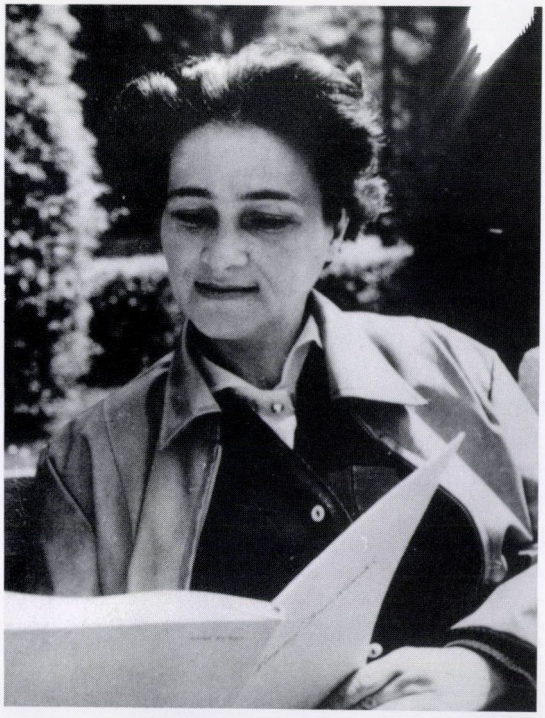

Mándy Stefánia

Tábor Béla

Keresztury Dezső

Az Eötvös Kollégium

Fülep Lajos 1948-ban
Firenzében,
mellette Hans Erne

Zádor Anna

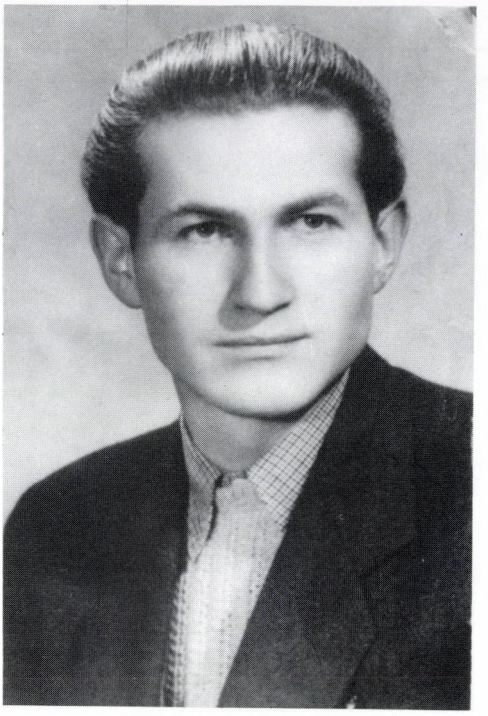

Fodor András

Császár János

Ára: 2800 Ft

ISBN 963 7381 73 2